A. P. CEHOV

Opere, vol.4

A. P. CEHOV

OPERE

VOLUMUL IV

Povestiri

1886

EDITURA „CARTEA RUSĂ"
BUCUREŞTI 1956

А. П. ЧЕХОВ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ТОМ IV

Рассказы

1886

ИЗДАТЕЛЬСТВО „ПРАВДА“
Москва 1950

Traducere de
OTILIA CAZIMIR şi NICOLAE GUMA

SE TIPĂREŞTE DUPĂ TEXTUL
„OPERE COMPLETE ŞI SCRISORI ALE
LUI A. P. CEHOV"
(GOSLITIZDAT 1944—1950).
Sub îngrijirea lui V. V. ERMILOV

Coperta şi vignetele de
I. PETRESCU

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE OPERE

MAIESTRIE

DIMINEAŢĂ posomorîtă de iarnă.
Pe oglinda netedă şi sclipitoare a rîului Bîstreanka, presărată pe alocuri cu zăpadă, stau doi mujici : Sereojka „piticul“ şi Matvei paracliserul. Sereojka, un tînăr de vreo treizeci de ani, cu picioarele scurte, rupt şi zdrenţăros, se uită încruntat la gheaţă. Din cojocul ponosit îi atîrnă smocuri de lînă, ca de pe dulăi, cînd năpîrlesc. Ţine în mînă un soi de compas, alcătuit din două spiţe lungi. Bătrînul Matvei, blajin la înfăţişare, cu cojoc nou şi cu pîslari, se uită cu ochii lui albaştri şi blînzi spre dealul pe al cărui povîrniş dulce se cuibăreşte, pitoresc, satul. Bătrînul ţine în mînă o rangă grea.

— Ei, ce facem ? — întrerupe Sereojka tăcerea, ridicînd spre Matvei ochii mînioşi. — Stăm aşa cu braţele încrucişate pînă deseară ? — Ai venit să caşti gura, diavol bătrîn, ori să faci treabă ?

— Bine, fac, dar... arată-mi !.. — mormăie cu blîndeţe Matvei, clipind din ochi.

— Arată-mi !... Eu trebuie să le fac toate : eu să arăt şi tot eu să muncesc. Voi nu vă pricepeţi la nimic ! Să măsori cu compasul, asta să faci ! Nu putem tăia gheaţa înainte de a-i lua măsura. Măsoară ! Uite compasul !

Matvei ia compasul din mîinile lui Sereojka şi, frămîntîndu-se pe loc şi aruncîndu-şi coatele în toate părţile, începe să deseneze pe gheaţă, neîndemînatic, o

circumferință. Sereojka închide ochii pe jumătate, disprețuitor, vădit încîntat de stîngăcia și de nepricepe-rea bătrînului.

— Ei ! — se supără el. — Nici atîta lucru nu ești în stare să faci ! Bine-a zis cine-a zis că mujicul tot mujic rămîne, nătărău ! Ești bun să paști gîștele, nu să pregătești Iordanul ! Dă compasul la mine. Dă-mi-l cînd îți spun !

Matvei e lac de sudoare. Sereojka îi smulge compasul din mîini și, răsucindu-se sprinten pe un călcîi, trage pe gheață, cît ai clipi, o circumferință. Marginile viitorului Iordan sînt gata. Nu le mai rămîne decît să spargă gheața...

Dar înainte de a se apuca de treabă, Sereojka mai face încă multe nazuri și fasoane, însoțindu-le de mustrări :

— Eu nu-s dator să muncesc pentru voi ! Tu ești slujbaș la biserică, tu trebuie să muncești !

Se vede cale de-o poștă că e încîntat de situația excepțională în care l-a pus soarta, înzestrîndu-l cu talentul neobișnuit de a ului lumea, odată pe an, cu măiestria lui. Nenorocitul și blîndul Matvei e nevoit să înghită destule vorbe veninoase și batjocuri. Și Sereojka se apucă de treabă, furios și îndrăcit. I-e lene. Nici n-a isprăvit bine circumferința, că-l și trage ața la deal, în sat, să bea ceai, să hoinărească și să mai stea cu oamenii la sfat.

— Mă întorc îndată... — zice el, aprinzîndu-și o țigară. — Iar tu, decît să stai și să numeri ciorile, ai face mai bine să mături locul și să aduci ceva, să putem sta jos.

Matvei rămîne singur. Văzduhul e plumburiu și mohorît, dar e liniște. De după căsuțele risipite pe mal, biserica albă se uită la el cu prietenie. În jurul crucilor de aur de pe clopotniță, se rotesc întruna ciorile. Ceva mai încolo, unde malul înalt e povîrnit chiar pe marginea prăpastiei, stă nemișcat, ca încremenit, un cal cu picioarele împiedicate : fără îndoială că doarme ori se gîndește.

Matvei stă și el nemișcat, ca o stană de piatră, și așteaptă cu răbdare. Rîul îngîndurat și adormit, calul,

ciorile care se rotesc — toate îl îndeamnă la somn. Trece un ceas, mai trece unul — şi Sereojka nu se arată. Demult a măturat Matvei gheaţa, demult a adus şi o ladă, ca să aibă pe ce sta jos, şi beţivanul tot nu vine. Matvei aşteaptă şi cască, cască mereu. El nu ştie ce-i plictiseala. Dacă i s-ar porunci să stea pe gheaţă o zi, o lună sau un an, el ar sta, fără să crîcnească.

In sfîrşit, de după căsuţele satului se arată şi Sereojka. Calcă legănat, abia urnindu-şi picioarele. I-e lene să meargă, de aceea nu coboară pe cărare, ci apucă drumul cel mai scurt : în linie dreaptă din deal pînă-n vale, din care pricină se înfundă în zăpadă, se agaţă de tufe şi lunecă pe spate. Şi toate le face încet, cu opreli.

— Ce stai ? — se repede el la Matvei. — Ce stai de pomană ? Cînd ai de gînd să spargi gheaţa, hai ?

Matvei îşi face cruce, apucă ranga cu amîndouă mîinile şi începe să spargă gheaţa, urmînd cu grijă linia trasă cu compasul de Sereojka. Iar Sereojka se aşează pe ladă şi urmăreşte mişcările greoaie şi stîngace ale ajutorului său.

— Mai uşurel pe margine ! Mai uşurel ! — porunceşte el. — Dacă nu te pricepi, nu trebuia să te apuci, dar o dată ce te-ai apucat, fă treaba cum se cuvine. Uf, ce om !

Sus, pe mal, încep a se aduna oameni. Văzînd atîţia gură-cască, Sereojka se agită şi mai grozav.

— Acuşi mă răzgîndesc şi nu mai fac nimic !... — strigă el aprinzîndu-şi o ţigară puturoasă şi scuipînd. — Să văd, atunci, ce-o să vă faceţi fără mine ? Anul trecut, la Kostiukovo, Steopka Gulkov a vrut să facă şi el Iordanul cum îl fac eu. Şi ce a ieşit ? Un caraghioslîc ! Atunci, cei din Kostiukovo au alergat la noi, cu droaia ! A venit lume peste lume, de prin toate satele !

— Vezi că nicăieri nu se face un Iordan aşa cum se face la noi...

— Dă-i înainte, că n-avem timp de vorbă... Aşa, moşule... In toată gubernia n-ai să găseşti un Iordan ca al nostru ! Soldaţii spun că poţi să cauţi mult şi

bine... Chiar cele de la tîrg nu-s mai de seamă... Mai uşurel, hei, mai uşurel!

Matvei icneşte şi suflă greu. Nu, nu-i o muncă uşoară: gheaţa e tare şi groasă, trebuie s-o spargi şi să cari bucăţile fără întîrziere şi cît mai departe, ca să nu încurce locul.

Dar oricît de grea e munca şi oricît de nesăbuite sînt poruncile lui Sereojka — pe la ora trei, un ochi de apă mare şi întunecat se cască în Bîstreanka.

— Anul trecut a ieşit mai bine... — zice Sereojka nemulţumit. — Nici atîta lucru nu eşti în stare să faci! Eh, cap sec ce eşti! Cum de te mai rabdă, aşa prost, pe lîngă casa lui dumnezeu? Du-te şi adă o scîndură, să facem ţăruşii! Adă şi cercul, gură-cască ce eşti! Şi ascultă: caută pe undeva vreo bucată de pîine şi niscai castraveţi muraţi...

Matvei pleacă şi, după puţin, se întoarce aducînd pe umeri un cerc uriaş de lemn, împodobit încă din anii trecuţi cu fel şi chip de zugrăveli. In mijlocul cercului e o cruce roşie, iar pe margini, găuri pentru ţăruşi. Sereojka ia cercul şi-l aşează peste gaura săpată în gheaţă.

— E numai bun... merge... Dacă mai împrospătăm şi vopseaua, apoi o să fie straşnic! Ei, dar ce stai? Apucă-te şi fă analogul! Sau mai bine... du-te şi adă lemnele, să facem crucea...

Matvei, care n-a mîncat şi n-a băut nimic de dimineaţă, porneşte din nou la deal. Cît de leneş e Sereojka, dar ţăruşii îi ciopleşte singur, cu mîna lui. Ştie doar că ţăruşii sînt făcători de minuni: cel care capătă unul după sfinţirea apelor, are noroc tot anul. Şi, oricum, asta nu-i o muncă ingrată!

Adevărata muncă însă abia a doua zi începe. Atunci îşi desfăşoară Sereojka, în faţa nepriceputului Matvei, toată măreţia iscusinţei sale. Flecăreala, mustrările, mofturile şi toanele lui nu mai au sfîrşit. Dacă bietul om face o cruce înaltă din două lemne mari, Sereojka se arată nemulţumit şi-i porunceşte s-o facă din nou. Dacă stă pe loc, Sereojka se înfurie că nu vine la el, iar dacă vine, îi strigă să stea pe loc şi să-şi caute de

treabă. Nu e încîntat nici de scule, nici de vreme, nici chiar de propria lui măiestrie : nimic nu-i place.

Matvei taie cu ferăstrăul o bucată mare de gheaţă pentru analog.

— De ce i-ai luat colţul ? — strigă Sereojka, holbîndu-şi la el ochii răi. — De ce i-ai luat colţul, te întreb ?

— Iartă-mă, pentru numele lui dumnezeu !

— Taie altă bucată !

Matvei începe să taie alta... Şi aşa, chinurile lui nu se mai sfîrşesc ! Analogul trebuie să stea lîngă copca acoperită de cercul împodobit cu zugrăveli, iar pe analog trebuie să cioplească o cruce şi o evanghelie deschisă. Dar asta încă nu-i de ajuns. În spatele analogului trebuie să se ridice o cruce înaltă, ca s-o vadă toată lumea, sclipind în bătaia soarelui ca bătută în diamante şi rubine, iar în vîrful crucii un porumbel, tot de gheaţă. Drumul de la biserică şi pînă la Iordan trebuie presărat cu crengi de brad şi de ienupăr. Iată cîte mai are de făcut !

Înainte de orice, Sereojka se apucă de analog, ajutîndu-se cu o pilă de tîmplărie, cu dalta şi cu sula. Crucea de pe analog, evanghelia şi patrafirul care atîrnă, i-au ieşit minunat. Acum începe să cioplească porumbelul. Şi în timp ce se sileşte să-i dea păsării expresia cuvenită de blîndeţe şi de smerenie — mişcîndu-se ca un urs, Matvei se trudeşte cu crucea înjghebată din două lemne : o cufundă în copcă, aşteaptă să îngheţe apa pe ea, apoi o mai cufundă o dată — şi tot aşa, pînă ce crucea se acopere cu un strat gros de gheaţă... Munca nu e uşoară şi cere multă putere şi multă răbdare.

În sfîrşit, partea cea mai migăloasă a lucrului e gata. Sereojka aleargă acum prin sat ca ieşit din minţi : se poticneşte, se ceartă şi se jură că se întoarce pe loc la rîu să strice tot ce a făcut. Caută vopsele potrivite.

Buzunarele i-s pline cu lutişor galben, cu sineală, cu chinoros şi cu poleială. Fără să plătească o copeică, iese ca din puşcă dintr-o dugheană ca să intre în alta. De la dugheană şi pînă la cîrciumă nu-i decît un

pas. Intră şi bea, tot fără să plătească, apoi, scuturînd din mînă, aleargă mai departe. De la o casă cere sfeclă, de la alta coji de ceapă ca să facă vopsea galbenă. Se pune de pricină, îmbrînceşte, ameninţă... dar nimeni, nici un suflet de om, nu-i spune măcar „du-te încolo". Toţi rîd la el, toţi îl primesc cu plăcere şi-l cinstesc zicîndu-i Serghei Nikitici, pentru că toţi simt că măiestria nu e un bun al lui, personal, ci un bun al tuturor, obştesc: unul creează, ceilalţi îl ajută. Ca om, Sereojka e secătură, leneş, beţivan şi mînă spartă. Dar cînd umblă cu chinorosul şi cu compasul, atunci e o fiinţă superioară — adevărată slugă a lui dumnezeu!

In sfîrşit, iată şi dimineaţa bobotezei. Curtea bisericii şi cele două maluri ale rîului sînt tixite de lume cît vezi cu ochii. Tot ce alcătuieşte Iordanul e acoperit bine cu rogojini noi. Sereojka umblă cuminte pe lîngă rogojini şi încearcă să-şi stăpînească emoţia. In faţa lui sînt mii de oameni, chiar de prin parohii străine. Cei mai mulţi au făcut destule verste pe jos, prin zăpadă şi ger, numai ca să vadă Iordanul lui cel vestit. Matvei, care şi-a dus pînă la capăt munca lui, muncă grosolană de salahor, e din nou la biserică. Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude: l-au şi uitat... Vremea e minunată... Pe cer, nici un nouraş. Soarele străluceşte orbitor.

Din deal se aud clopotele... Mii de capete se descopăr, mii de mîini se ridică făcîndu-şi semnul crucii.

Sereojka nu-şi mai află locul de nerăbdare. Dar iată că, în sfîrşit, se aud clopotele de „Axion" şi, după vreo jumătate de ceas, se observă şi în clopotniţă, şi în mulţime, o mare mişcare: prapurii ies din biserică unul cîte unul, clopotele sună vesel şi grăbit. Cu mîini tremurătoare, Sereojka smulge rogojinile... şi norodul vede ceva nemaipomenit: analogul, cercul de lemn, ţăruşii şi crucea de gheaţă — toate strălucesc în mii de culori. Crucea şi porumbelul aruncă raze atît de orbitoare, încît te dor ochii cînd te uiţi la ele... Dumnezeule milostiv, cît e de frumos! Din mulţime se ridică un freamăt de uimire şi de încîntare, clopotele cîntă şi mai tare, ziua pare şi mai lumi-

noasă. Prapurii fîlfîie şi se leagănă ca valurile deasupra puhoiului de oameni. Strălucind de icoane şi de odăjdii, procesiunea coboară încet pe drum şi se îndreaptă spre Iordan. Preotul face semn cu mîna spre clopotniţă, să înceteze clopotele, şi începe sfinţirea apei. Preotul slujeşte îndelung şi rar, parcă anume ca să prelungească măreţia şi bucuria rugăciunii laolaltă a norodului. De jur împrejur e linişte deplină.

Dar iată că preotul scufundă crucea. Văzduhul răsună de zvon nestăpînit : pocnete de puşcă, dangăt de clopot, strigăte înflăcărate, ţipete, înghesuială şi goană după ţăruşi... Sereojka ascultă zvonul care se înalţă, vede miile de ochi aţintiţi asupra lui — şi sufletul leneşului se umple de un simţămînt de slavă şi de biruinţă.

GHINION

ILIA Sergheici Peplov [1]) şi Cleopatra Petrovna, soţia lui, ascultau la uşă cu înfrigurare. Dincolo, în salonaş, se spuneau pe cît se pare vorbe de dragoste. Acolo era fiica lor, Nataşenka, şi profesorul Şciupkin [2]) de la şcoala judeţeană.

— Mi se pare că merge! — zicea Peplov în şoaptă, tremurînd şi frecîndu-şi mîinile de nerăbdare. — Bagă de seamă, Petrovna: îndată ce încep a vorbi despre sentimente, grăbeşte-te şi coboară icoana din perete, să mergem şi să-i binecuvîntăm... Le punem icoana pe cap, şi gata... Binecuvîntarea asta e sfîntă, nimic n-o mai poate strica... Nu mai are omul încotro, chiar dacă ne-ar da în judecată!

Dincolo de uşă avea loc următoarea discuţie:

— Lasă năravul ăsta, — zicea Şciupkin, aprinzînd un chibrit de pantalonii lui cu pătrăţele. — Nu ţi-am scris nici o scrisoare!

— Ei, aşi! Parcă nu-ţi cunosc eu scrisul? — rîdea în hohote fata, alintîndu-se nefiresc şi trăgînd cu ochiul din cînd în cînd în oglindă. — Ţi l-am recu-

---

[1]) Pentru a ilustra unul din importantele procedee artistice de tipizare folosite de autor, care adeseori dă numelor proprii un anumit tîlc, vom indica în note cuvintele din limba rusă de la care derivă precum şi traducerea lor în limba romînă. De pildă: *Peplov* derivă de la *pepel* — în limba romînă *scrum*. (N. red. rom.)

[2]) *Şciuplîi* — plăpînd, subţirel. (N. red. rom.)

noscut imediat ! Ceea ce mi se pare curios la dumneata, e că eşti profesor de caligrafie, şi totuşi ai un scris ca de găină ! Cum poţi învăţa pe alţii să scrie, cînd dumneata singur scrii aşa de urît ?

— Hm... Asta nu înseamnă nimic. La caligrafie, principalul nu e scrisul... principalul e să nu se întreacă elevii cu gluma... Pe unul îl mai atingi cu linia peste cap, pe altul îl mai pui să stea în genunchi... Ce-are a face scrisul ? Fleacuri ! Nekrasov era scriitor, dar scria de ţi-e şi ruşine să te uiţi la scrisul lui ! In „Culegerea de opere" e reprodus un facsimil.

— Una e Nekrasov şi alta eşti dumneata... (Oftează). Uite, cu un scriitor m-aş mărita cu plăcere. Toată viaţa mi-ar face poezii !

— Poezii pot să-ţi fac şi eu, dacă vrei.

— Şi despre ce ai putea dumneata să scrii ?

— Despre dragoste... despre sentimente... despre ochii dumitale... O, cînd o să le citeşti, o să rămîi trăsnită ! Or să-ţi dea lacrimile ! Insă... dacă îţi scriu poezii de dragoste, îmi dai voie să-ţi sărut mînuţa ?

— Ce mare lucru !... N-ai decît să mi-o săruţi şi acum !

Şciupkin sări în picioare şi, deschizînd ochii mari, îşi lipi buzele de mîna plinuţă, care mirosea a săpun cu gălbenuş de ou.

— Coboară icoana ! — se grăbi Peplov, ghiontind-o cu cotul pe nevastă-sa. Apoi, palid de emoţie, începu să-şi încheie nasturii de la haină. — Haide, repede !

Şi fără să piardă o clipă, deschise uşa de perete.

— Copii... — începu el, ridicîndu-şi mîinile şi clipind cu ochii plini de lacrimi. — Domnul să vă binecuvînteze, copii... Să trăiţi... să vă înmulţiţi...

— Şi... şi eu vă binecuvîntez... — şopti Petrovna, plîngînd de fericire. — Fiţi fericiţi, dragii mei ! O, dumneata îmi răpeşti singura mea comoară ! — se întoarse ea spre Şciupkin. — S-o iubeşti, să fii bun cu ea...

De uimire şi de spaimă, Şciupkin rămase cu gura căscată. Asaltul părinţilor fusese atît de neaşteptat şi

de îndrăzneţ, încît el nu mai era în stare să îngaime un cuvînt.

„Hait, m-am prins ! Am căzut în laţ ! îşi zise, simţind cum i se moaie picioarele. Ai dat de dracu', frăţioare, că din asta nu-i chip să mai scapi !“

Şi Şciupkin îşi plecă resemnat capul, ca şi cum ar fi vrut să spună : „Iată, luaţi-l, mă dau bătut !“

— Vă bi... vă binecuvîntez... — urmă tatăl, izbucnind şi el în plîns. — Nataşenka, fetiţa mea... aşează-te colea, lîngă el... Petrovna dă-mi icoana...

Dar deodată se opri din plîns şi obrazul i se strîmbă de mînie :

— Neroado ! — strigă furios către nevastă-sa. — Cap sec ce eşti ! Icoană-i asta ?!

— O, doamne — dumnezeule !

Ce se întîmplase ? Profesorul de caligrafie ridică ochii cu sfială şi înţelese că era salvat : în grabă, mama coborîse din perete, în locul icoanei, portretul scriitorului Lajecinikov. Bătrînul Peplov şi soţia lui, Cleopatra Petrovna, stăteau acum ruşinaţi, cu portretul în mînă, neştiind ce să mai facă şi ce să mai spună. Iar profesorul de caligrafie profită de zăpăceală şi o şterse.

COPIII

TATA, mama şi mătuşa Nadia nu sînt acasă. Au plecat la un botez, la ofiţerul cel bătrîn care umblă mereu cu un căluţ sur. Aşteptîndu-i să se întoarcă, Grişa, Ania, Alioşa, Sonia şi Andrei, băiatul bucătăresei, stau în sufragerie în jurul mesei, şi joacă loto. La drept vorbind, ar cam fi timpul să se culce. Dar parcă poţi să dormi pînă nu afli de la mama cum arăta copilaşul la botez şi ce mîncaseră la cină? Masa, luminată de o lampă atîrnată, e pestriţă de numere, de coji de nucă, de hîrtiuţe şi pătrăţele de sticlă. In faţa fiecărui jucător sînt cîte două cartoane şi cîte o grămăjoară de pătrăţele pentru acoperit numerele. In mijlocul mesei sclipeşte o farfurioară albă, cu cinci monede de cîte o copeică. Lîngă farfurioară, un măr muşcat, un foarfece şi farfuria în care copiii ar fi trebuit să pună, după cum fusese porunca, cojile de nucă. Copiii joacă pe bani. Miza : o copeică. Condiţia : dacă vreunul face coţcării, să fie imediat scos din joc. In sufragerie nu e nimeni decît jucătorii. Dădaca, Agafia Ivanovna, e jos la bucătărie, unde-i arată bucătăresei să croiască nu ştiu ce, iar Vasea, fratele lor mai mare, elev în clasa a V-a, stă întins pe divanul din salon şi se plictiseşte.

Copiii joacă pătimaş. Cel mai ahtiat, după cum i se şi vede pe faţă, e Grişa, un băieţel de nouă ani, tuns chilug, cu obrajii bucălaţi şi cu buzele groase, ca la

negri. E în clasa pregătitoare, de aceea e socotit băiat mare şi mai deştept decît toţi. Nu joacă decît pe bani. Ehei, de cînd ar dormi el dacă n-ar fi copeicile din farfurioară ! Ochişorii căprui îi aleargă, neliniştiţi şi bănuitori, pe cartoanele tovarăşilor de joc. Teama că ar putea să nu cîştige, invidia şi calculele de care e plin capul lui tuns chilug, nu-i îngăduie să stea liniştit şi să chibzuiască. Se învîrte ca pe ace. Cînd cîştigă, înşfacă banii cu lăcomie şi-i vîră numaidecît în buzunar. Sora lui, Ania, o fetiţă de vreo opt ani, cu bărbia ascuţită şi cu ochi inteligenţi şi sclipitori, se teme şi ea ca nu cumva să cîştige ceilalţi. Rînd pe rînd se înroşeşte şi se îngălbeneşte urmărind cu atenţie jucătorii. N-o interesează banii. Pentru ea, cîştigul e chestie de amor-propriu. Sonia, cealaltă soră, fetiţă de şase ani cu părul cîrlionţat şi cu obrajii rumeni, cum n-au decît copiii foarte sănătoşi, păpuşile scumpe şi pozele de pe bomboniere, joacă loto de dragul jocului. Toată faţa ei e numai încîntare: oricine ar cîştiga, ea rîde în hohote, bate din palme şi se bucură. Aleoşa, dolofan şi rotund ca o minge, gîfîie, smorcăie pe nas şi stă cu ochii zgîiţi la cartoane. La el nu e vorba nici de lăcomie, nici de amor-propriu. Dacă nu-l alungă de la masă şi nu-l trimit la culcare, se mulţumeşte cu atît. Ca înfăţişare, ai zice că-i un bleg, dar în fond e o mică bestie. Nu s-a aşezat la joc atît de dragul jocului, cît de al neînţelegerilor inevitabile în asemenea împrejurare. Îi face nespusă plăcere să-i vadă pe ceilalţi luîndu-se la ceartă şi încăierîndu-se. Demult are nevoie să tragă o fugă pînă undeva, dar nu se ridică de la masă nici o clipă, de frică să nu i se fure, în lipsă, pătrăţelele şi copeicile. Cum nu cunoaşte decît cifrele pînă la zece şi pe cele cu zero la sfîrşit. Ania îi acoperă numerele în locul lui. Cel de al cincilea tovarăş de joc, Andrei, băiatul bucătăresei — oacheş, bolnăvicios, cu rubaşcă de stambă şi cu cruciuliţă de aramă la gît — stă nemişcat şi se uită visător la numere. Nu-i pasă nici de cîştig şi nici de succesul celorlalţi, deoarece e adîncit pe de-antregul în aritmetica jocului, în filozofia lui lipsită de

complicaţii : doamne, ce de-a mai cifre sînt pe lumea asta ! Cum de nu se încurcă ?...

Copiii strigă numerele pe rînd, afară de Sonia şi de Alioşa. Avînd în vedere monotonia numerelor, jucătorii le-au dat, cu timpul, tot soiul de nume şi de porecle caraghioase. Aşa, lui şapte îi zic cociorva, lui unsprezece — beţişoarele, lui şaptezeci şi şapte — Semion Semionîci [1]) lui nouăzeci — bunicul şi aşa mai departe. Jocul merge înainte, vioi.

— Treizeci şi doi ! — strigă Grişa, scoţînd din căciula lui taică-său cilindrii mici şi galbeni de lemn. — Şaptesprezece ! Cociorva ! Douăzeci şi opt, grîul ni s-a copt !

Ania vedea că Andrei l-a scăpat pe douăzeci şi opt. Altădată i-ar fi atras atenţia. Acum însă, cînd în farfurioară, alături de copeică stă şi amorul ei propriu, nu mai poate de bucurie.

— Douăzeci şi trei ! — urmează Grişa. — Semion Semionîci ! Nouă !

— Uite-un şvab, uite-un şvab ! — strigă Sonia, arătînd un gîndac care aleargă pe masă. — Vai !

— Nu-l ucide, — zice Alioşa, gros. — Poate că are copii...

Sonia petrece cu ochii şvabul şi se gîndeşte la copiii lui : ce mititei trebuie să fie !

— Patruzeci şi trei ! Unu ! — urmează Grişa, chinuit de gîndul că Ania a şi pus două pătrăţele pe carton. — Şase !...

— Gata ! Am cîştigat ! — strigă Sonia, dînd cochetă ochii peste cap şi rîzînd în hohote.

Feţele celorlalţi se lungesc.

— Să verificăm ! — zice Grişa, uitîndu-se cu ură la Sonia.

In virtutea dreptului celui mai mare şi mai deştept, Grişa are cuvîntul hotărîtor. Ce vrea el, aceea se face. Jucătorii cercetează îndelung şi cu de-amănuntul cartonul fetei şi, spre adînca lor părere de rău, se do-

---

[1]) Semion Semionîci aduce oarecum ca pronunţare cu *semdeseat sem,* şaptezeci şi şapte în limba rusă. (N. trad.)

vedeşte că Sonia n-a făcut nici o cotcărie. Începe partida următoare.

— Vai, ce-am văzut ieri! — zice Ania, ca pentru ea singură. — Filipp Filippîci şi-a întors nu ştiu cum pleoapele de i s-au făcut ochii roşii, roşii... Ca la necuratul, ceva de speriat!

— L-am văzut şi eu, — întăreşte Grişa. — Opt! Dar la noi la şcoală este un băiat care poate să mişte din urechi... Douăzeci şi şapte!

Andrei ridică ochii la Grişa, se gîndeşte puţin şi zice:

— Şi eu pot să mişc din urechi...

— Ia să vedem!

Andrei îşi strîmbă ochii, gura şi degetele şi i se pare că mişcă şi din urechi. Rîd cu toţii.

— Nu-i om de treabă Filipp Filippîci ăsta, — oftează Sonia. — Ieri a intrat în odaie la noi şi eu eram numai în cămăşuţă... Vai, ce ruşine mi-a fost!

— Gata! — strigă deodată Grişa înşfăcînd banii din farfurioară. — Am cîştigat! Controlaţi dacă vreţi!

Băiatul bucătăresei ridică ochii şi păleşte.

— Prin urmare, eu nu mai pot juca... — zice el în şoaptă.

— De ce?

— Pentru că... pentru că nu mai am bani.

— Fără bani nu se poate! — hotărăşte Grişa.

Ca să se încredinţeze, Andrei se mai scotoceşte o dată prin buzunare. Dar nu găseşte nimic decît firimituri de pîine şi un capăt de creion ros. Gura i se strîmbă şi începe să clipească des din ochi, a suferinţă. E gata să plîngă.

— Lasă că pun eu pentru tine! — zice Sonia, care nu poate suporta privirea lui chinuită. — Numai vezi să mi-i dai înapoi la sfîrşit!

Se pun iarăşi mizele şi jocul merge înainte.

— Mi se pare că trag clopotele, — zice Ania, făcînd ochii mari.

Toţi lasă jocul şi se uită cu gurile căscate la fereastra întunecată. Dincolo de geam, în bezna nopţii, pîlpîie reflexul lămpii.

— Ţi s-a părut.

— Numai la cimitir trag clopotele noaptea... — zice Andrei.

— Şi de ce trag ?

— Ca să nu intre tîlharii în biserică... Fiindcă tîlharii se sperie cînd aud clopotele.

— Dar ce să cate tîlharii în biserică ? — întreabă Sonia.

— Apoi se ştie : ca să ucidă paznicii !

Un minut de tăcere. Copiii se uită unul la altul, tresar, apoi îşi reiau jocul. De data aceasta cîştigă Andrei.

— A făcut coţcării, — zice Alioşa ca din senin, cu glasul lui gros.

— Minţi, n-am făcut nici o coţcărie.

Andrei se îngălbeneşte, îşi strîmbă gura şi-i trînteşte lui Alioşa una peste cap. Alioşa holbează ochii cu ură, sare în picioare, pune un genunchi pe masă şi, la rîndul lui, îi arde una lui Andrei peste obraz ! Îşi mai trag cîte o palmă, pe urmă încep să urle amîndoi. Sonia, care nu poate suferi asemenea grozăvii, începe să plîngă şi ea. Şi sufrageria răsună de urlete pe toate tonurile. Dar să nu credeţi cumva că jocul se sparge din pricina asta ! Nu trec nici cinci minute şi iată-i din nou rîzînd şi vorbind liniştit. Obrajii li-s plînşi, dar asta nu-i împiedică să zîmbească. Alioşa e chiar fericit : doar n-a fost decît o neînţelegere !

In sufragerie intră Vasea, elev în clasa a V-a. E somnoros şi are aerul unui om dezamăgit.

„E revoltător ! se gîndeşte el, uitîndu-se la Grişa care-şi pipăie buzunarul şi-şi zăngăneşte copeicile. Cum se poate să dea bani pe mîna copiilor ? Şi cum de li se permite să joace jocuri de noroc ? Straşnică pedagogie, n-am ce zice... E revoltător !“

Însă copiii joacă înainte cu atîta plăcere, încît îi vine şi lui gust să se aşeze lîngă ei şi să-şi încerce norocul.

— Staţi că vin şi eu să joc cu voi, — zice el.

— Pune repede o copeică !

— Îndată, — face Vasea, scotocindu-se prin bu-

zunare. — Copeică n-am, dar am o rublă. Uite pun o rublă.

— Nu, nu, nu... pune o copeică !

— Proşti mai sînteţi ! Doar rubla e mai mare decît copeica ! — le explică liceanul. — Cine cîştigă, îmi dă restul.

— Nu, te rog ! Du-te !

Elevul de clasa a V-a ridică din umeri şi se duce la bucătărie să ceară mărunţiş de la servitori. Dar cei de acolo n-au nici o copeică.

— Schimbă-mi tu, — îl roagă el pe Grişa, după ce se întoarce de la bucătărie. — Iţi dau ceva pe deasupra pentru schimb. Nu vrei ? Atunci, dă-mi zece copeici şi ia-ţi rubla.

Grişa se uită la Vasea bănuitor, numai cu coada ochiului : oare n-o fi vrînd să-l tragă pe sfoară, să-l înşele ?...

— Nu vreau, — răspunde el, ţinîndu-şi mîna peste buzunar.

Vasea îşi pierde răbdarea. Are gust de sfadă. Incepe să-i batjocorească pe jucători, făcîndu-i neghiobi şi zevzeci.

— Vasea, pun eu miza pentru tine ! — zice Sonia. — Aşează-te.

Liceanul se aşează şi-şi ia două cartoane. Ania începe să strige numerele.

— Staţi că mi-a căzut o copeică ! — ţipă deodată Grişa, cu spaimă în glas. — Staţi puţin !

Copiii coboară lampa şi se vîră sub masă, să caute copeica. Dau cu mîna prin scuipaturi, prin coji de nucă, se bat cap în cap — dar copeica nu-i nicăieri. Incep iarăşi să bîjbîie pe jos şi o caută aşa pînă cînd Vasea smuceşte lampa din mîna lui Grişa şi o aşează la locul ei. Grişa rămîne să caute singur, pe întuneric.

In sfîrşit, a găsit-o. Copiii se aşează din nou la masă şi vor să reia jocul.

— Sonia a adormit ! — îi vesteşte Alioşa.

Cu capul cîrlionţat culcat pe braţe, Sonia doarme somn dulce, adînc şi tihnit, de parcă s-ar fi culcat

de cel puţin o oră. A aţipit fără să vrea, cît timp ceilalţi căutau copeica.

— Du-te şi te culcă pe patul mamei ! — îi zice Ania, ajutînd-o să plece din sufragerie. — Haide, du-te !

O însoţesc cu toţii, buluc, şi peste cinci minute patul mamei prezintă un tablou cît se poate de hazliu : Sonia doarme. Lîngă ea sforăie Alioşa. Culcaţi cu capul pe picioarele lor, au adormit şi Grişa, şi Ania. Tot acolo, ca să le ţină tovărăşie, s-a cuibărit şi Andrei, băiatul bucătăresei.

Iar în jurul lor stau, risipite, copeicile care nu mai au nici un preţ pînă la partida următoare. Noapte bună !

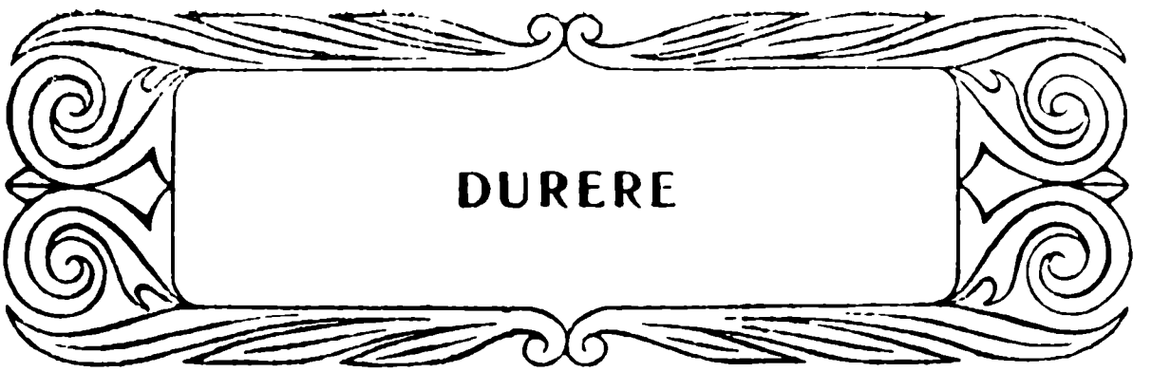

DURERE

Cui să-i împărtăşesc durerea mea ?...

SE înserează. Fulgi de zăpadă mari şi apoşi rotesc alene în jurul felinarelor aprinse de curînd şi se aşează în strat subţire şi moale pe acoperişuri, pe spinările cailor, pe umerii şi pe căciulile oamenilor. Birjarul Iona Potapov e alb din cap pînă-n picioare, ca o nălucă. Stă pe capră încovoiat, atît cît se poate încovoia un trup viu, şi nici nu-i trece prin gînd să se mişte. Dacă s-ar aşeza peste el un troian întreg, poate că nici atunci n-ar găsi de cuviinţă să se scuture... Căluţul lui e tot atît de alb şi de nemişcat, ca şi stăpînul. Aşa cum stă încremenit, cu forme colţuroase şi cu picioare lungi şi drepte ca nişte beţe, aduce, chiar de aproape, cu un căluţ de turtă dulce, din cei de o copeică bucata. Fără îndoială că e adîncit în gînduri. Un căluţ ca el, smuls de la plug, de la priveliştile lui obişnuite, cenuşii, şi aruncat aici în vîltoarea plină de lumini monstruoase, de zgomote neîntrerupte şi de oameni grăbiţi, nu poate să nu stea pe gînduri...

Iona şi căluţul lui nu s-au urnit din loc demult. Au ieşit din curte înainte de amiază, totuşi încă n-au făcut saftea. Şi iată că peste oraş se lasă umbra înserării. Lumina palidă a felinarelor se colorează mai viu, iar larma străzii sporeşte tot mai mult.

— Birjar, la Vîborg ! — aude Iona. — Hei, tu, birjar !

Iona tresare şi, printre genele lipite de zăpadă, vede un militar într-o manta cu glugă.

— Du-mă la Vîborg! — repetă militarul. — Da' ce-i cu tine, ai adormit? La Viborg, îţi spun!

In semn de încuviinţare Iona smuceşte de hăţuri, de se scutură zăpada de pe spinarea calului şi de pe umerii lui. Militarul se aşează în sanie. Birjarul plescăie din buze, întinde gîtul ca o lebădă, se ridică puţin şi mai mult din deprindere decît de nevoie, învîrte biciul. Căluţul îşi întinde şi el gîtul, îşi îndoaie picioarele subţiri şi se urneşte din loc, nehotărît...

— Un' te bagi, momîie? — aude Iona deodată din puhoiul întunecat care se mişcă înainte şi înapoi. — Unde dracu' te bagi? Ţine drreapta!

— Ce, nu ştii să mîi? Ţine dreapta! — se înfurie şi militarul.

Vizitiul unui cupeu îl înjură, un trecător care trece strada în goană se izbeşte de botul căluţului şi se uită urît la el, în timp ce-şi scutură zăpada de pe mînecă. Iona stă pe capră ca pe ace, îşi aruncă coatele înlături şi-şi roteşte ochii în jur ca un nebun, de parcă nu-şi dă seama unde se află şi ce caută acolo.

— Mari ticăloşi! — face militarul în batjocură. — N-au altă grijă decît să dea peste tine ori să ţi se vîre sub cal! Să ştii că s-au înţeles...

Iona se întoarce spre muşteriu şi-şi mişcă buzele... Se vede că vrea să spună ceva, dar din gîtul lui nu iese decît un fel de hîrîială.

— Ce este? — îl întreabă militarul.

Iona îşi strîmbă gura într-un fel de zîmbet, îşi întinde gîtul şi şuieră:

— Mie, boierule... cum să vă spun?... Mi-a murit feciorul săptămîna asta.

— Hm!... Şi de ce a murit?

Iona se întoarce cu tot trupul spre militar şi urmează:

— Apoi, cine poate să ştie? Gîndesc că de friguri... A stat trei zile în spital şi pe urmă a murit... Aşa a vrut dumnezeu.

— Fă loc, afurisitule! — se aude din întuneric. — Eşti chior, cîine bătrîn? Cască ochii mai bine!

— Haide, mînă, mînă... — îl îndeamnă muşteriul. — Aşa n-ajungem nici poimîine. Arde-l cu biciul!

Birjarul întinde iarăşi gîtul, se ridică puţin şi, cu un fel de graţie stîngace, învîrte biciul. Apoi întoarce capul, de cîteva ori, spre muşteriu. Dar omul stă cu ochii închişi. Se vede că n-are chef de vorbă. După ce îl lasă pe Vîborg, birjarul se opreşte în faţa unui birt, se încovoaie pe capră şi rămîne din nou nemişcat... Zăpada apoasă îi zugrăveşte iarăşi în alb, şi pe el, şi pe căluţ. Trece un ceas, trec două...

Bocănind îndesat cu galoşii şi aruncîndu-şi vorbe murdare, pe trotuar vin trei tineri: doi înalţi şi subţiri, al treilea scurt şi cocoşat.

— Birjar, la podul Poliţeiski! — strigă cocoşatul cu un glas dogit. — Douăzeci de copeici pentru toţi trei!

Iona smuceşte din hăţuri şi plescăie din buze. Douăzeci de copeici nu-s cine ştie ce, dar el nu se gîndeşte la bani... O rublă sau cinci copeici, pentru el e tot una acum, numai să aibă muşterii... Tinerii se apropie de birjar, îmbrîncindu-se şi aruncîndu-şi vorbe spurcate. Apoi se urcă în sanie toţi trei deodată şi încep să dezbată problema: care din ei să stea jos şi care în picioare? După certuri, mofturi şi discuţii fără sfîrşit, ajung la concluzia că, fiind cel mai scurt, cocoşatul trebuie să stea în picioare.

— Haide, mînă! — strigă cocoşatul cu glas dogit, cuibărindu-se la spatele lui Iona şi suflîndu-i în ceafă. — Arde-l!... Ei, dar ce căciulă ai, măi fratemeu! Să cauţi tot Petersburgul şi una mai ponosită nu găseşti!...

— Hî-î... hî-î... — rîde Iona. — De, căciulă...

— Hei, tu, „de, căciulă", mînă! Aşa ai de gînd să ne duci tot drumul, hai? Poate că doreşti vreo doi dupaci peste ceafă?...

— Parcă-mi pocneşte capul... — zice unul din cei doi lungani. — Ieri, la Dukmasovi, Vaska şi cu mine am băut patru sticle de coniac.

— Nu înţeleg de ce minţi ? — se înfurie celălalt lungan. — Minte ca un dobitoc !

— Să mă bată dumnezeu dacă nu-i adevărat...

— E tot aşa de adevărat ca şi vorba ceea cu păduchele care tuşeşte...

— Hî-î ! — rîde Iona. — Ce veseli îs boierii !

— Ptiu, lua-te-ar dracu' !... — se indignează cocoşatul. — Ai de gînd să mergi o dată ca lumea, holeră bătrînă ce eşti ? Da ori ba ? Aşa se mînă ? Arde-l cu biciul ! Haide, afurisitule, dă-i ! Arde-l mai bine !

Iona simte în spatele lui trupul neastîmpărat al cocoşatului şi-i aude glasul dogit. Aude cum îl înjură muşteriii, vede oamenii în jurul lui, şi încetul cu încetul sentimentul singurătăţii începe să-l părăsească. Cocoşatul înjură pînă ce se îneacă — o sudalmă birjărească nesfîrşită — apoi tuşeşte. Lunganii încep să vorbească despre o oarecare Nadejda Petrovna. Iona întoarce capul spre ei. Îi aşteaptă să facă o pauză, apoi se întoarce iarăşi şi zice :

— Mie, săptămîna asta... cum să vă spun... mi-a murit feciorul !

— Toţi sîntem muritori... — oftează cocoşatul, ştergîndu-şi buzele de atîta tuse. — Haide, mînă, mînă ! Hotărît lucru, domnilor, că nu mai merge aşa ! Cînd dracu' o să ajungem ?

— Mai îndeamnă-l şi tu cîte un pic... ştii, după ceafă !

— Auzi, holeră bătrînă ? Să ştii că te ating după ceafă !... Dacă se poartă omul cu mănuşi cu de-alde voi, rămîne să meargă pe jos !... Auzi, măi năzdrăvanule ? Ori poate că puţin îţi pasă de vorbele noastre ?

Şi Iona mai mult aude decît simte dupacii peste ceafă.

— Hî-î.... — rîde el. — Ce veseli îs boierii... să le dea dumnezeu sănătate !

— Ascultă, birjar, eşti însurat ? — îl întreabă unul din lungani.

— Eu ? Hî-i... că poznaşi îs boierii ! Acuma am o singură nevastă : pămîntul umed care mă adastă... Hî-î !... Adică, cum s-ar zice, mormîntul !... Iaca,

feciorul mi-a murit, şi eu trăiesc... Ahapoda treabă! Moartea a greşit uşa... în loc să nimerească la mine, a nimerit la el...

Şi Iona se întoarce, să le povestească muşteriilor cum i-a murit feciorul. Dar tocmai atunci cocoşatul scoate un suspin de uşurare şi-i anunţă pe ceilalţi că în sfîrşit, slavă domnului, au ajuns. După ce primeşte cele douăzeci de copeici, Iona se uită lung în urma cheflliilor care dispar într-un gang întunecos. Şi iarăşi rămîne singur, şi iarăşi îl împresoară liniştea... Durerea, potolită o vreme, îl cuprinde din nou şi-i apasă mai greu încă pieptul. Ochii lui aleargă neliniştiţi şi îndureraţi pe deasupra puhoiului care se mişcă, înainte şi înapoi, pe cele două părţi ale străzii: oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte? Dar oamenii trec fără să-l ia în seamă nici pe el, nici durerea lui... Iar durerea lui e fără margini şi fără sfîrşit: dacă i s-ar sparge pieptul şi s-ar revărsa, apoi fără îndoială că ar inunda întreg pămîntul... Şi cu toate astea, nimeni n-o vede. S-a cuibărit într-o găoace atît de mică, încît n-o vezi s-o cauţi cu lumînarea!

Iona zăreşte un portar cu un săculeţ în braţe, îşi adună curajul şi încearcă să intre în vorbă cu el.

— Ascultă drăguţă, oare cît să fie ceasul? — îl întreabă.

— Nouă trecute... Dar ce te-ai oprit aici? Fă-te mai încolo!

Iona se depărtează cîţiva paşi, apoi se încovoaie şi se lasă iarăşi în voia durerii. Socoteşte că n-are nici un rost să mai încerce a vorbi cu oamenii... Dar nu trec nici cinci minute şi se îndreaptă de mijloc, scutură din cap de parcă l-ar fi săgetat o durere ascuţită şi iarăşi smuceşte de hăţuri... Nu mai poate îndura, e peste puterile lui!

„S-o iau spre casă, se gîndeşte el. Spre casă!“

Şi, ca şi cum i-ar fi înţeles gîndul, căluţul porneşte în trap mărunt. Peste vreun ceas şi jumătate, Iona stă lîngă un cuptor mare şi murdar. Pe cuptor, pe podele şi pe bănci, sforăie oameni mulţi.

În aer e duhoare grea şi înăbuşeală... Iona se uită la cei care dorm, se scarpină şi-i pare rău că s-a întors aşa devreme acasă...

„N-am scos nici cît îmi trebuie pentru ovăz, se gîndeşte el. De asta şi sînt aşa de amărît. Omul care-şi cunoaşte rostul... care-i sătul şi el, şi calul lui, e totdeauna liniştit..."

Dintr-un colţ se ridică un birjar tînăr. Cască somnoros şi se întinde spre căldarea cu apă.

— Ţi-e sete ? — îl întreabă Iona.

— După cum vezi !

— Ei... să fii sănătos... Da' ştii, frate, că mi-a murit feciorul... Poate că ai auzit ? Săptămîna asta, la spital... Mare pacoste !

Iona se uită să vadă ce efect au vorbele lui. Dar nu vede nimic. Tînărul s-a învelit pînă peste cap şi a adormit. Bătrînul oftează şi se scarpină... Cum avea tînărul nevoie să bea apă, aşa are şi el nevoie să vorbească. Acuşi se împlineşte o săptămînă de cînd i-a murit băiatul şi el încă n-a vorbit cu nimeni despre asta aşa cum se cuvine... Trebuie să-i povestească cuiva tot, cu socoteală şi pe îndelete... Trebuie să spună cum i s-a îmbolnăvit feciorul, cum s-a chinuit, ce vorbe a spus înainte de a muri şi cum a murit... Trebuie să spună cum a fost înmormîntarea şi cum s-a dus pe urmă la spital după hainele mortului. In sat a rămas fata băiatului, Anisia... Şi despre ea trebuie să vorbească... Parcă puţine are el de povestit acum ? Iar cel care-l ascultă trebuie să ofteze, să suspine, să-l caine... Cu muierile e şi mai bine să stai de vorbă, cu toate că-s proaste şi încep a plînge de la cele dintîi vorbe..

„Să mă duc să văd ce face calul, îşi zice Iona. Că am destulă vreme pentru dormit... Nici o grijă, că mă satur eu de somn !..."

Iona se îmbracă şi se duce la grajd, la căluţ. Se gîndeşte la ovăz, la fîn, la vremea rea... La fecioru-său nu se poate gîndi cînd e singur... Să stea cu cineva de vorbă despre el — asta da, se poate. Dar să se gîndească numai şi să şi-l închipuie cum arăta — îi vine din cale-afară de greu...

— Ronţăi, hai ? — îl întreabă Iona pe căluţ, văzînd că-i strălucesc ochii. — Ei, ronţăie, ronţăie... Dacă nu ne-a ieşit destul pentru ovăz, avem să mîncăm fîn... Da... îs prea bătrîn ca să mai umblu pe capră... Băiatul ar fi trebuit să umble, nu eu... Era birjar, nu glumă ! Numai să fi trăit !...

Iona tace cîtva timp, apoi urmează :

— Aşa, puică, aşa, iepuşoara tatii... Nu mai este Kuzma Ionîci... M-a lăsat cu sănătate şi s-a dus... S-a apucat să moară, aşa, degeaba... Să zicem că ai avea tu un mînz, şi că mînzului ăstuia i-ai fi mamă dreaptă... Şi să mai zicem că, aşa deodată, mînzişorul ăsta s-ar prăpădi... Nu-i aşa că ţi s-ar rupe inima ?

Căluţul ronţăie, ascultă şi suflă peste mîinile stăpînului.

Iar Iona se înfierbîntă şi începe să i le povestească toate, de-a fir a păr...

NOAPTEA DINAINTEA JUDECĂȚII

POVESTIREA UNUI ÎMPRICINAT

— Nu-i a bine, boierule! — zise surugiul întorcîndu-se spre mine și arătîndu-mi cu biciul un iepure care ne tăia drumul.

Știam eu și fără asta că soarta mi-era pecetluită. Mă duceam la tribunalul județean din S., unde trebuia să mă așez pe banca acuzaților, pentru bigamie. Timpul era groaznic. Cînd am ajuns, pe noapte, la stația de poștă, arătam ca un om tăvălit prin zăpadă, udat cu apă și la urmă bătut zdravăn, pînă într-atît eram de rebegit, de ud și de năucit de hurducătura drumului. La stație m-a întîmpinat însuși căpitanul de poștă — un bărbat înalt, în izmene cu dunguliță albastre, chel, somnoros și cu o pereche de mustăți care păreau că-i ies din nări și nu-l lasă să miroase.

Iar cît despre miros, apoi știu că aveai ce mirosi! Cînd căpitanul de poștă, bombănind, suflînd greu și scărpinîndu-se pe după guler, deschise ușa spre „saloanele" stației și-mi arătă în tăcere, cu cotul, locul unde trebuia să mă odihnesc, m-a trăznit o duhoare atît de cumplită de acreală, de ceară roșie și de ploșniță, încît era cît pe ce să mă înăbuș. Lampa de tinichea, care stătea pe masă și lumina pereții de bîrne, afuma ca o surcea aprinsă.

— Dar groaznică putoare e pe-aici pe la dumneavoastră, seniore! — am strigat intrînd în odaie și punîndu-mi geamantanul pe masă.

Căpitanul de poştă trase aerul pe nas şi clătină din cap a neîncredere.

— Miroase ca totdeauna, — zise el, apoi iarăşi se scărpină. — Vi se pare pentru că veniţi de la ger. Surugiii dorm pe lîngă cai, iar boierii nu put...

L-am lăsat pe căpitanul de poştă să plece şi am început să cercetez adăpostul meu vremelnic. Divanul pe care trebuia să mă culc, lat cît un pat pentru două persoane şi îmbrăcat cu muşama, era rece ca gheaţa. Pe lîngă divan, în odaie, mai erau o sobă mare de tuci, masa cu lampa despre care am vorbit, o pereche de pîslari ai nu ştiu cui, un sac de voiaj, de mînă, şi, într-un colţ, un paravan. După paravan dormea cineva, liniştit. Terminînd de cercetat odaia, mi-am pregătit aşternutul pe divan şi am început să mă dezbrac. Nasul mi se deprinsese cu duhoarea. Mi-am scos surtucul, pantalonii şi cizmele şi, zîmbind, îndoindu-mă şi întinzîndu-mă cît puteam, am pornit a sări în jurul sobei de tuci, ridicîndu-mi sus de tot picioarele goale... In felul acesta m-am încălzit minunat. Nu-mi rămînea acum decît să mă întind pe divan şi să dorm. Dar tocmai atunci s-a întîmplat ceva cu totul neaşteptat. Fără să .vreau privirea mi-a căzut asupra paravanului... şi închipuiţi-vă spaima mea! De după paravan se uita la mine un căpşor de femeie, cu părul despletit, cu ochişorii negri şi cu un şirag de dinţi mărunţei. Sprîncenele, negre şi ele, îi tresăreau, iar pe obraji îi jucau două gropiţe nostime — semn că rîdea. M-am ruşinat. Dîndu-şi seama că-l văzusem, căpşorul se ruşină şi el şi se trase la loc. Cu ochii în pămînt, ca şi cum aş fi avut vreo vină, m-am îndreptat cuminte spre divan, m-am culcat şi m-am învelit cu şuba.

„Ce ghinion! mă gîndeam. Va să zică m-a văzut cum ţupăiam! Mai mare ruşinea..."

Şi căutînd să-mi amintesc trăsăturile feţei ei drăgălaşe, m-am lăsat fără voia mea furat de gînduri. Fel de fel de imagini, care de care mai dulci şi mai ispititoare, mi se îngrămădeau în minte... cînd, drept pedeapsă parcă pentru gîndurile mele păcătoase, am simţit deodată pe obrazul drept o înţepătură ascuţită şi dureroasă. Mi-am dus repede mîna la obraz. N-am

prins nimic, dar am ghicit ce era, deoarece a început să-mi miroase a ploşniţă strivită.

— Asta-i curată bătaie de joc! — am auzit în aceeaşi clipă un glas dulce de femeie. — Afurisitele astea şi-au pus în gînd, pesemne, să mă mănînce de vie!

Hm!... Mi-am adus aminte atunci, de bunul meu obicei de a lua totdeauna cu mine, cînd plec la drum, zacherlină [1]). Nici de data aceasta nu-l uitasem. Cît ai clipi am şi scos cutia din geamantan. Nu-mi rămînea acum decît să-i ofer căpşorului drăgălaş praful meu — şi cunoştinţa era gata! Dar cum să i-l ofer?...

— O, e îngrozitor!

— Doamnă, — am început cu un glas cît mai dulce. — După cît înţeleg din ultima dumneavoastră exclamaţie, vă mănîncă ploşniţele. Din întîmplare, am la mine zacherlină. Dacă doriţi....

— O, mulţumesc!

— In cazul acesta, vi-l aduc îndată... — m-am bucurat. — Numai să-mi iau şuba...

— Nu, nu... Daţi-mi-l peste paravan, nu veniţi aici!

— Cred şi eu că peste paravan! Nu vă speriaţi, că doar nu-s başbuzuc...

— Ce poţi să ştii? Oamenii ăştia care vin şi se duc...

— Hm!... Şi chiar dacă aş veni după paravan... n-ar fi nimic grav, mai cu seamă că sînt doctor — am mîntuit-o eu. — Iar doctorilor, poliţiştilor şi coaforilor de damă li-e permis să pătrundă în viaţa intimă a femeilor...

— Spuneţi drept că sînteţi doctor? Serios?

— Pe cuvîntul meu! Şi în cazul acesta îmi daţi voie să vă aduc praful?

— Bine, dacă sînteţi doctor... Numai de ce să vă osteniţi? Pot să-l trimit la dumneavoastră pe soţul meu... Fedea! — strigă femeia cea brună, coborînd glasul. — Fedea! Dar trezeşte-te o dată, omule! Scoală-te şi du-te dincolo. Doctorul e atît de drăguţ să ne ofere un pic de zacherlină.

Prezenţa lui „Fedea“ după paravan a fost pentru mine o noutate zguduitoare. Parcă m-ar fi lovit cineva

---

[1]) Praf insecticid. Cuvînt din limba germană. (N. red. rom.)

cu maiul în creştet... Am simţit ceea ce încearcă, fără îndoială, cocoşul puştii cînd dă greş : ruşine, necaz şi regret... Inima mi-era atît de grea şi atît de ticălos mi s-a părut acel Fedea cînd a ieşit de după paravan, încît puţin a lipsit să nu strig : „Ajutor !“ Era un bărbat înalt şi zdravăn, de vreo cincizeci de ani, cu cotlete cărunte, cu buze strînse de funcţionar şi cu vinişoare violete împrăştiate la întîmplare pe nas şi pe tîmple. Era în halat şi în papuci.

— Eşti foarte drăguţ, doctore... — zise el luînd praful şi întorcîndu-se spre paravan. — *Merçi*... Va să zică şi pe dumneata te-a prins viscolul ?

— Da ! — am bombănit, culcîndu-mă pe divan şi trăgînd furios şuba peste mine. — M-a prins...

— Aşa-a !... Zinocika, pe năsucul tău fuge un pui de ploşniţă ! Imi dai voie să-l prind ?

— Mă rog, — rîse Zinocika. — Nu l-ai prins ? Cogeamite consilier de stat, toată lumea se teme de tine, şi nu eşti în stare să-i vii de hac unei biete ploşniţe !

— Zinocika, în faţa unui om străin !... (Se auzi un oftat). Totdeauna faci tu aşa... Pe cuvîntul meu !

— Ce porci, nu lasă omul să doarmă ! — am mormăit, fără să ştiu singur de ce mă înfuriasem.

Dar cei doi soţi se liniştiră curînd. Am închis ochii încercînd să nu mă gîndesc la nimic, ca să adorm. A trecut însă o jumătate de ceas, un ceas... şi eu tot nu dormeam. In cele din urmă vecinii mei începură şi ei să se foiască şi să se certe în şoaptă.

— Curios, nici praful ăsta nu ajută la nimic ! — bombănea Fedea. — Atîtea ploşniţe n-am mai pomenit... Doctore ! Zinocika mă roagă să te întreb : de ce or fi mirosind aşa de urît ploşniţele ?

Ne-am întins la vorbă : de ploşniţe, de vreme, de iarna rusească, de medicină, la care mă pricep tot atît de puţin ca şi la astronomie, de Edison...

— Nu te jena, Zinocika... Doar e doctor ! — l-am auzit pe Fedea şoptind către nevastă-sa după ce vorbisem de Edison. — Nu mai face mofturi şi întreabă-l... N-ai de ce să te temi. Şerveţov nu ţi-a fost de nici un folos, poate că o să-ţi fie ăsta...

— Intreabă-l tu ! — zise Zinocika.

— Doctore, — mi se adresă Fedea, — oare de ce simte nevastă-mea, cîteodată, un fel de apăsare pe piept ? O înăbuşă tusea, ştii, de parcă... ştii, ar coace ceva înăuntru...

— Asta-i poveste lungă, nu se poate încheia aşa, cît ai bate din palme... — am încercat să ies din încurcătură.

— Ei, şi ce-i dacă-i lungă ? Avem timp... tot nu putem dormi... Examineaz-o, drăguţă ! Trebuie să-ţi spun că se caută cu Şerveţov... De treabă om, nimic de zis. Insă, cum să-ţi spun ?... Eu unul n-am încredere în el ! N-am încredere şi pace ! Văd eu că nu eşti tocmai dispus, totuşi fii atît de bun ! Cît timp o examinezi, eu mă duc pînă la căpitanul de poştă să-l rog să ne pregătească samovarul.

Şi Fedea ieşi, tîrşindu-şi papucii. Am trecut după paravan ; Zinocika şedea pe un divan lat, înconjurată de o mulţime de perne şi strîngîndu-şi la gît guleraşul de dantelă al cămăşii.

— Scoate limba ! — am început, aşezîndu-mă alături de ea şi încruntînd sprîncenele.

Zinocika îmi arătă limba, apoi se porni pe rîs. Avea o limbă roşie, ca oricare alta. Am căutat să-i iau pulsul, da' nu i l-am găsit.

— Hm !... — am mîrîit.

Nu-mi aduc aminte ce întrebări i-am mai pus în timp ce mă uitam la faţa ei zîmbitoare. Ştiu doar că spre sfîrşitul consultaţiei eram atît de tîmpit şi de zăpăcit încît nu-mi venea s-o mai întreb nimic.

In sfîrşit iată-ne în jurul samovarului, Fedea, Zinocika şi cu mine. Trebuia să scriu reţeta, pe care am ticluit-o după toate regulele artei medicale :

Rp. *Sic transit 0,05*
Gloria mundi 1,0
Aquae distillatae 0,1 [1])
Cîte o lingură la fiecare două ore.

Pentru doamna Sielova
Dr. Zaiţev [2])

---

[1]) Aşa trece 0,05
Gloria lumească, 1,0
Apă distilată 0,1. (N. red. ruse.)

[2]) *Zaeţ* — iepure. (N. red. rom.)

A doua zi dimineaţă, în timp ce — gata de drum şi cu geamantanul în mînă — îmi luam adio pentru totdeauna de la noile mele cunoştinţe, Fedea mă prinse cu o mînă de un nasture, întinzîndu-mi cu cealaltă o hîrtie de zece ruble şi căutînd să mă înduplece :

— Nu, nu se poate, trebuie să primeşti ! Sînt deprins să plătesc orice muncă cinstită. Dumneata ai învăţat, te-ai străduit... Ţi-ai cîştigat cunoştinţele cu sudoare şi sînge ! Eu înţeleg lucrurile astea...

N-am avut încotro şi a trebuit să primesc hîrtia de zece ruble.

In linii mari, aşa mi-am petrecut noaptea dinaintea judecăţii. Nu mai spun ce am simţit a doua zi, cînd s-a deschis uşa în faţa mea şi aprodul mi-a arătat banca acuzaţilor. Pot doar să mărturisesc că m-am îngălbenit şi m-am ruşinat cumplit atunci cînd, întorcîndu-mi capul, am văzut mii de ochi îndreptaţi asupra mea. Iar cînd mi-am aruncat privirea la feţele grave şi marţiale ale juraţilor, mi-am citit prohodul.

Dar mi-e cu neputinţă să vă descriu, iar dumneavoastră nu vă puteţi închipui spaima mea în clipa cînd, ridicîndu-mi ochii spre masa acoperită cu postav roşu, l-am văzut în fotoliul procurorului — pe cine credeţi ? Pe Fedea ! Stătea şi scria nu ştiu ce. Uitîndu-mă la el, mi-am adus aminte de plosniţe, de Zinocika, de diagnosticul meu — şi nu un fior, ci întreg Oceanul Îngheţat mi-a trecut de-a lungul spinării... Terminînd ce avea de scris, Fedea s-a uitat şi el la mine. La început nu m-a recunoscut, dar curînd pupilele i s-au dilatat, falca i-a căzut în jos şi mîna a început să-i tremure. S-a ridicat încet şi m-a ţintuit cu o privire de gheaţă. Fără să-mi dau seama, m-am ridicat şi eu şi m-am uitat ţintă la el...

— Acuzat, numele dumitale... şi aşa mai departe, — începu preşedintele.

Procurorul se lăsă în fotoliu şi bău un pahar cu apă. Broboane reci de sudoare îi acopereau fruntea.

— Ehei, acum să vezi săpuneală ! — îmi ziceam.

După toate probabilităţile, procurorul se pregătea să mă atingă : se încrunta mereu, răsfoia declaraţiile martorilor, se strîmba, mîrîia...

Dar e timpul să termin. Toate acestea le scriu în încinta tribunalului, în pauza de la prînz... Curînd urmează cuvîntul procurorului...

— Ce mă aşteaptă oare ?

ZARVA

ÎNTORCÎNDU-SE de la plimbare, Maşenka Pavleţkaia, o studentă tînără care abia îşi terminase facultatea, găsi în casa Kuşkinilor, unde era guvernantă, o zarvă nemaipomenită. Portarul Mihailo îi deschise uşa zăpăcit şi roşu ca racul.

Sus se auzea zgomot.

„Fără îndoială că i-a venit rău stăpînei... îşi zise Maşenka. Sau poate că s-a certat cu bărbatu-său..."

In sală şi pe conidor întîlni fetele din casă. Una din ele plîngea. Apoi Maşenka îl văzu ieşind pe uşa odăii ei pe însuşi stăpînul casei, Nikolai Sergheici, un bărbat scund, nu prea bătrîn, cu obrajii căzuţi şi cu o chelie respectabilă. Era aprins la faţă şi părea agitat... Trecu pe lîngă ea fără s-o vadă şi, ridicîndu-şi braţele în sus, strigă :

— O, dar e îngrozitor ! Cîtă lipsă de tact ! Cîtă sălbăticie ! Ce stupid ! Ce meschin !

Maşenka intră în odaia ei şi acolo, pentru întîia oară în viaţă, încercă în toată adîncimea lui sentimentul de umilinţă, atît de cunoscut celor care atîrnă de alţii şi mănîncă pîinea bogaţilor şi a celor suspuşi : în odaia ei se făcea percheziţie... Stăpîna casei, Fedosia Vasilievna — o cucoană voinică, butucănoasă şi lată în umeri, cu părul lăţos, cu sprîncene negre şi dese, cu o mustăcioară abia deslușită şi cu mîinile roşii, avînd înfăţişarea şi purtările unei bucătărese de

rînd — stătea lîngă masa ei şi vîra la loc într-un paneraş de lucru gheme de lînă, petice, hîrtiuţe... Se vede că nu se aştepta s-o vadă pe Maşenka, deoarece, cînd întoarse capul şi-i zări faţa palidă şi nedumerită, se tulbură şi îngăimă :

— O, iartă-mă, le-am... le-am răsturnat din greşeală... Mi-am agăţat mîneca şi...

După ce mai îngăimă nu ştiu ce, madam Kuşkina ieşi foşnindu-şi trena. Îngheţată de spaimă, Maşenka se uită mirată în jurul ei, fără să înţeleagă nimic şi fără să ştie ce să creadă. Apoi ridică din umeri. Ce căuta Fedosia Vasilievna în paneraşul ei ? Dacă era adevărat ce-i spusese, că-şi agăţase din greşeală mîneca de paneraş şi-i răsturnase lucrurile, atunci de ce era atît de roşu şi de tulburat Nikolai Sergheici cînd ieşea din odaia ei ? De ce unul din sertarele mesei era tras puţin în afară ? De ce era descuiată puşculiţa în care îşi strîngea piesele de argint de cîte zece copeici şi mărcile vechi ? De deschis, o deschiseseră, dar, cu toate că zgîriaseră lacătul, nu se pricepuseră s-o încuie la loc. Etajera cu cărţi, masa, aşternutul — toate purtau urmele unei percheziţii făcute de curînd. Tot aşa şi coşul cu rufe : rufele erau aşezate cu grijă, dar nu în ordinea în care le lăsase ea la plecare. Înseamnă că i se făcuse o adevărată percheziţie, o percheziţie în toată legea ! Dar în ce scop şi pentru ce ? Ce se întîmplase ? Maşenka îşi aduse aminte de zăpăceala portarului, de zarva care mai stăruia şi acum în casă, de fata care plîngea... Oare toate acestea nu erau în legătură cu percheziţia pe care i-o făcuseră adineauri ? N-o fi cumva implicată în cine ştie ce afacere înspăimîntătoare ?... Se îngălbeni şi, sfîrşită, se lăsă pe coşul cu rufe.

Atunci intră în odaie fata din casă.

— Liza, nu ştii de ce mi s-a făcut... percheziţie ?

— I-a dispărut stăpînei o broşă de două mii de ruble... — îi răspunse Liza.

— Bine, dar de ce să mi se facă percheziţie mie ?...

— S-a făcut la toată lumea, domnişoară. Şi mie mi s-a făcut... Ba încă pe noi ne-au dezbrăcat pînă la piele şi ne-au căutat... Cît despre mine, domnişoară, vă spun

ca în fața lui dumnezeu... Nici măcar de masa de toaletă a stăpînei nu m-am apropiat, dar încă de broșa ei! Tot așa o să declar și la poliție...

— Bine, dar... de ce au făcut percheziție la mine? — stărui guvernanta, tot nedumerită.

— Apoi doar vă spun că i s-a furat broșa!... Stăpîna a scotocit peste tot, cu mîna ei. Chiar și pe Mihailo portarul tot ea l-a percheziționat. Mai mare rușinea! Iar Nikolai Sergheici numai se uită și cotcodăcește ca o găină! Degeaba tremuri, domnișoară. Aici nu s-a găsit nimic. Și o dată ce n-ai luat dumneata broșa, n-are de ce să-ți fie frică.

— Bine, Liza, dar asta-i josnic... e umilitor! — strigă Mașenka, înăbușindu-se de indignare. — E o mîrșăvie, o ticăloșie! Ce drept are ea să mă bănuiască și să umble în lucrurile mele?

— Vezi că stai la străini... — oftă Liza. — Cu toate că ești domnișoară, te socotesc tot ca pe un fel de slujnică... Nu-i ca acasă la mama și la tata...

Mașenka se trînti pe pat și începu să plîngă amar. Niciodată nu fusese atît de brutalizată, atît de adînc umilită ca acum... Ea, fiică de profesor, bine crescută, simțită, să fie bănuită de furt și percheziționată ca o femeie de stradă! O umilință mai cumplită fără îndoială că nici nu-și poate cineva închipui! Și la sentimentul acesta de nedreptate se mai adaugă și frica, o frică înspăimîntătoare: oare ce-o să se mai întîmple după asta? Îi veneau în minte tot felul de absurdități. Dacă au putut-o bănui de furt, înseamnă că pot s-o și aresteze, s-o dezbrace pînă la piele și s-o percheziționeze, apoi s-o ducă pe stradă cu agentul după ea și s-o arunce într-o celulă rece și întunecoasă, plină de șoareci și de gîndaci de umezeală, ca aceea în care a stat închisă prințesa Tarakanova... Cine o să-i ia apărarea? Părinții sînt departe, în provincie, n-au ei bani să alerge la ea! E singură-singurică în capitală, ca într-un cîmp pustiu, fără rude și fără prieteni... Pot să facă din ea ce poftesc...

„O, dar o să alerg pe la toți judecătorii și apărătorii... își zicea Mașenka, tremurînd. Să le explic, să mă jur... Ei or să mă creadă că nu pot să fiu hoață!"

Deodată, Maşenka îşi aduse aminte că în coşul ei de rufe, sub cearşafuri, avea cîteva dulciuri pe care, după vechiul ei obicei de la cămin, le vîra în buzunar pe furiş în timpul mesei şi le lua apoi în odaie la ea.

La gîndul că taina aceasta nevinovată era cunoscută acum şi de stăpîni, se înroşi pînă-n vîrful urechilor. Şi, de spaimă, de ruşine şi de umilinţă, inima începu să-i bată atît de tare, încît o simţea zvîcnindu-i în tîmple, în mîini şi adînc de tot, în stomac.

— Poftiţi la masă! — o strigă cineva.

„Să mă duc, să nu mă duc?..."

Îşi netezi părul, îşi şterse faţa cu un prosop ud şi se duse în sufragerie. Prînzul începuse... La un capăt al mesei şedea Fedosia Vasilievna — gravă, cu faţa aspră şi lipsită de orice expresie — la celălalt, Nikolai Sergheici. De o parte şi de alta se aşezaseră invitaţii şi copiii. Serveau doi lachei în frac şi cu mănuşi albe. Toţi ştiau ce zarvă era în casă, ştiau că stăpîna era supărată şi de aceea tăceau cu toţii. Nu se auzeau decît lingurile zăngănind şi gurile mestecînd.

Pînă la urmă, tot stăpîna rupse tăcerea.

— Ce avem felul al treilea? — întrebă ea pe un lacheu, cu glas sfîrşit şi îndurerat.

— *Esturgeon à la russe!* — îi răspunse lacheul.

— Eu l-am comandat, Fenia... — se grăbi să spună Nikolai Sergheici. — Mi-era poftă de peşte. Dar dacă ţie nu-ţi place, *ma chère,* să nu-l mai servească şi gata. Eu, ştii, numai aşa... ca să fie...

Fedosiei Vasilievna nu-i plăceau mîncărurile pe care nu le comanda ea. De data aceasta, ochii i se umplură de lacrimi.

— Haide, haide, nu trebuie să ne enervăm, — zise cu glas dulceag Mamikov, medicul casei, atingîndu-i uşor mîna şi zîmbind tot atît de dulceag. — Chiar şi fără asta sîntem destul de nervoasă... Dă-o încolo de broşă. Sănătatea face mai mult decît două mii de ruble!

— Dar mie nu-mi pare rău de cele două mii de ruble! — răspunse stăpîna şi o lacrimă mare i se rostogoli pe obraz. — Pe mine faptul în sine mă revoltă! Eu nu vreau să tolerez hoţi în casă la mine! Nu-mi

pare rău de nimic, de nimic ! Dar să mă fure pe mine — asta-i culmea ingratitudinii ! Așa mi se răsplătește mie bunătatea mea ?...

Toată lumea stătea cu nasul în farfurie. Mașenkăi însă i se păru că, după vorbele stăpînei, toată lumea se uita la ea. Simți deodată un nod în gît, izbucni în plîns și-și ascunse obrazul în batistă.

— *Pardon,* — îngăimă ea. — Nu mai pot, mă doare capul. Dați-mi voie să plec...

Se ridică de la masă, împinse cu stîngăcie scaunul care hîrșîi pe parchet și, rușinîndu-se și mai grozav, ieși din sufragerie aproape alergînd.

— Doamne, dumnezeule ! — făcu Nikolai Sergheici încruntîndu-se. — Ce nevoie era să i se facă și ei percheziție ? Găsesc că a fost un lucru cam nelalocul lui...

— Eu nu zic că a luat ea broșa, — răspunse Fedosia Vasilievna. — Însă, oricum, poți să garantezi pentru ea ? Eu, drept să spun, nu prea am mare încredere în fetele astea sărace și cu carte...

— Crede-mă, Fenia, că a fost un lucru nelalocul lui... Și pe urmă, iartă-mă, dar legea nu-ți dă dreptul să faci percheziții.

— Habar n-am de legile voastre. Eu atîta știu și nimic mai mult : că mi-a dispărut broșa. Și am s-o găsesc ! — strigă bătînd cu furculița în farfurie și ochii îi sclipiră, mînioși. — Iar pe dumneavoastră, vă poftesc să mîncați și să nu vă amestecați în treburile mele !

Nikolai Sergheici își lăsă ochii în jos, cuminte, apoi oftă. În vremea asta, Mașenka intrase în odaia ei și se trîntise pe pat. Nu-i mai era nici frică și nici rușine ; în schimb, avea o poftă nestăpînită să-i cîrpească două perechi de palme femeii aceleia fericite — aspră, arogantă și mărginită.

Stătea culcată, cu obrazul vîrît în pernă și se gîndea... O, ce bine ar fi să se poată duce să cumpere o broșă, pe cea mai scumpă, ca să i-o arunce apoi în obraz acestei tirane ! Sau, dacă ar da dumnezeu să sărăcească Fedosia Vasilievna și să pornească pe drumuri la cerșit, cu traista în spinare, să-și dea seama ce lucru înspăimîntător e să fii sărac și să atîrni de

alţii — şi ea, Maşenka cea umilită, să-i dea de pomană ! Sau, ce-ar fi să-i pice o moştenire mare, să-şi cumpere o caleaşcă şi să treacă uruind, prin faţa ferestrelor ei, s-o facă să moară de ciudă ?...

Dar toate acestea nu erau decît visuri. În realitate, nu-i rămînea altceva de făcut decît să plece cît mai curînd, să nu mai stea acolo nici un ceas măcar. Ce e drept, era îngrozitor să-şi piardă locul şi să fie nevoită să se întoarcă la părinţii ei, care erau aşa de săraci... Dar ce să facă ?... Maşenka n-ar mai fi putut să vadă în ochi nici pe stăpînă, nici odăiţa aceea. Se înăbuşea acolo şi-i era silă de toate. Pînă într-atît nu putea s-o sufere pe Fedosia Vasilievna — cu ideile ei fixe în ceea ce priveşte bolile şi cu pretinsa ei aristocraţie — încît i se părea că totul era acum grosolan şi respingător, numai şi numai pentru că femeia asta trăia pe lume. Maşenka sări de pe pat şi începu să-şi facă bagajele.

— Pot să intru ?... — îl auzi atunci pe Nikolai Sergheici. Se apropiase de uşă tiptil şi vorbea încet, cu blîndeţe. — E voie ?

— Mă rog...

Nikolai Sergheici trecu pragul şi se opri lîngă uşă. Avea o privire ştearsă, iar nasul mic şi roşu îi strălucea. Băuse după masă bere, şi asta se cunoştea şi după mers, şi după felul cum îi atîrnau braţele, neputincioase şi fără vlagă.

— Ce înseamnă asta ? — întrebă el, arătînd spre geamantan.

— Imi fac bagajele. Iertaţi-mă, Nikolai Sergheici, dar eu nu mai pot să rămîn în casa dumneavoastră. Prea m-a jignit percheziţia aceea !

— Înţeleg... Totuşi, nu trebuie... La ce bun ? Ţi s-a făcut percheziţie... şi ce ai pierdut cu asta ? Fii liniştită, că dumneata tot dumneata rămîi !

Maşenka tăcea, făcîndu-şi înainte bagajele. Nikolai Sergheici îşi ciupi mustăţile, ca şi cum s-ar fi gîndit ce să mai spună, apoi urmă, insinuant :

— Da, înţeleg, fără îndoială... Totuşi, ar trebui să fii mai îngăduitoare. Ştii, soţia mea e nervoasă, e im-

pulsivă... n-ar trebui s-o judeci cu prea multă asprime...

Maşenka tăcea.

— Dacă te consideri într-adevăr chiar atît de jignită, — urmă Nikolai Sergheici, — atunci uite, sînt gata să-ţi cer iertare. Iartă-mă!

Maşenka nu-i răspunse nimic, se aplecă doar şi mai mult asupra geamantanului. Bărbatul acela vlăguit, fără voinţă, nu însemna nimic în casă. Chiar şi faţă de servitori juca un rol jalnic de parazit şi de om inutil. Aşa că scuzele lui n-aveau nici o valoare.

— Hm... Taci? Nici asta nu-ţi ajunge? Atunci îţi cer iertare în numele soţiei mele. În numele ei... A procedat fără tact, recunosc ca un nobil ce sînt...

Nikolai Sergheici făcu cîţiva paşi prin odaie, oftă, apoi zise:

— Prin urmare, dumneata ţii numaidecît să mă rîcîie colea, sub inimă... Ţii să mă mustre conştiinţa...

— Ştiu că dumneavoastră nu sînteţi vinovat, Nikolai Sergheici, — îi răspunse Maşenka privindu-l drept în faţă cu ochii ei mari şi plînşi. — De ce vă faceţi sînge rău?

— Da, desigur... Totuşi, ştii... Nu pleca... Te rog!

Maşenka dădu din cap. Nikolai Sergheici se opri lîngă fereastră şi începu să bată cu degetele în geam.

— Neînţelegerile de felul acesta sînt un adevărat chin pentru mine, — zise el. — Ce vrei să fac? Să-ţi cad în genunchi? Mîndria dumitale a fost atinsă, din pricina asta ai plîns şi vrei să pleci... Dar gîndeşte-te că am şi eu o mîndrie, pe care dumneata n-o cruţi! Sau poate vrei să-ţi mărturisesc ceea ce n-aş mărturisi nici la spovedanie? Asta vrei? Spune, vrei poate să-ţi mărturisesc ceea ce n-aş mărturisi nici pe patul de moarte?

Maşenka tăcea.

— Ei bine, *eu* am luat broşa nevestei mele! — şopti repede Nikolai Sergheici. — Acum eşti mulţumită? Eşti satisfăcută? Da, eu... eu am luat-o... Numai că... bineînţeles, asta rămîne numai între noi! Pentru dumnezeu, nici un cuvînt nimănui, nici cea mai uşoară aluzie!

Uimită şi speriată, Maşenka îşi căuta de treabă înainte: apuca lucrurile şi le îndesa, mototolite şi fără nici o rînduială, în geamantan şi în coş. Mai ales acum, după mărturisirea sinceră pe care i-o făcuse Nikolai Sergheici, n-ar mai fi putut să rămînă nici o clipă, şi nu înţelegea cum de putuse să stea pînă atunci în casa aceea.

— Şi nu trebuie să te miri... — urmă Nikolai Sergheici, după ce tăcu puţin. — Se întîmplă... Eu am nevoie de bani... şi ea nu-mi dă. Iar casa asta, cu tot ce vezi în ea, Maria Andreevna, tatăl meu le-a agonisit pe toate, aşa că toate-s ale mele... Broşa, şi ea, a fost a mamei... Da, toate-s ale mele! Insă ea a pus mîna şi s-a făcut stăpînă pe toate... Nu pot să mă judec cu ea, înţelegi... De aceea, te rog, te rog mult să mă ierţi şi... şi să rămîi. *Tout comprendre, tout pardonner...* [1]) Rămîi, nu-i aşa?

— Nu! — îi răspunse fata cu hotărîre şi începu să tremure. — Lăsaţi-mă, vă implor.

— Eh, cum pofteşti! — oftă Nikolai Sergheici aşezîndu-se pe o băncuţă lîngă geamantan. — Drept să-ţi spun, îmi plac oamenii care mai ştiu să se supere, să dispreţuiască şi aşa mai departe... Aş sta o veşnicie să mă uit la faţa dumitale indignată... Prin urmare, nu vrei să rămîi? Da, înţeleg... Nici nu se putea altfel... Intr-adevăr... E bine de dumneata, dar eu... brrr!... Nu pot să fac un pas din beciul ăsta! M-aş duce la vreuna din moşiile noastre, însă peste tot mă lovesc de lichelele nevestei mele... administratori, agronomi... dracu' să-i ia pe toţi! Ipotechează, supraipotechează... Peşte n-ai voie să prinzi, pe iarbă n-ai voie să calci, de copaci n-ai voie să te atingi...

— Nikolai Sergheici! — se auzi din salon glasul Fedosiei Vasilievna. — Agnia, poftеşte-l pe boierul!

— Va să zică, pleci? — mai întrebă o dată Nikolai Sergheici, ridicîndu-se repede şi îndreptîndu-se spre uşă. — Mai bine ai face să rămîi, crede-mă. Aş veni seara aici... am mai sta de vorbă... Haide, nu pleca!

---

[1]) A înţelege înseamnă a ierta (în limba franceză). (N. trad.)

Că dacă pleci dumneata, în toată casa asta nu mai rămîne un om adevărat! Şi asta e groaznic!

Faţa palidă şi suptă a lui Nikolai Sergheici o implora. Dar Maşenka clătină din cap, hotărîtă. Atunci el dădu din mînă a lehamite şi ieşi.

Peste o jumătate de oră, Maşenka era deja pe drum.

MOARTEA UNUI ACTOR

ŞCIPŢOV [1]), un bătrîn înalt şi bine legat care juca roluri de părinte nobil şi de găgăuţă, vestit nu atît pentru talentul lui scenic, cît pentru puterea lui fizică neobişnuită, se certă grozav cu antreprenorul trupei în timpul spectacolului şi, în toiul certei, simţi deodată că parcă i se rupe ceva în piept. De obicei, la sfîrşitul fiecărei certe mai aprinse, antreprenorul Jukov începea să rîdă în hohote isterice, apoi leşina. De data aceasta însă, Şcipţov nu mai aşteptă obişnuitul deznodămînt şi se grăbi să plece acasă. Cearta, ca şi senzaţia aceea că i se rupsese ceva în piept, îl tulburară pînă într-atît, încît, plecînd de la teatru, uită să-şi spele machiajul de pe obraz. Îşi scoase numai barba.

Ajungînd în odaia lui de la hotel, Şcipţov se plimbă cîtva timp în lung şi în lat, apoi se aşeză pe marginea patului, îşi sprijini capul în pumni şi căzu pe gînduri. Rămase aşa, nemişcat şi fără să scoată o vorbă, pînă a doua zi la ora două, cînd intră la el comicul Sigaev.

— De ce n-ai venit la repetiţie, Măscărici Ivanovici ? — se repezi comicul la el, căutînd să nu mai gîfîie şi umplînd odaia cu miros de spirt. — Unde mi-ai umblat ?

---

[1]) *Şcipţî* — cleşte. (N. red. rom.)

Şcipţov nu-i răspunse nimic. Se uită numai la el cu ochii lui tulburi, vopsiţi.

— Cel puţin să-ţi fi spălat mutra! — urmă Sigaev. — Mi-e şi ruşine să mă uit la tine! Te-ai pilit, ori poate că eşti bolnav? Ei, dar de ce taci aşa? Eşti bolnav, te întreb?

Şcipţov tăcea. Oricît de machiată îi era faţa, privind-o mai bine, comicul nu putu să nu observe paloarea ei, care sărea în ochi, fruntea asudată şi tremurul buzelor. Picioarele şi mîinile îi tremurau şi ele, şi dealtfel tot trupul uriaşului găgăuţă părea pleoştit, turtit parcă. Comicul îşi plimbă repede căutătura prin odaie, dar nu văzu nici clondire, nici sticle, şi nici vreun alt obiect suspect de felul acestora.

— Ştii, Mişutka, că eşti chiar bolnav? — se îngrijoră el.— Să mă bată dumnezeu dacă nu eşti bolnav! Te-ai schimbat la faţă...

Şcipţov se uita ţintă în podea şi tăcea, abătut.

— Să ştii că ai răcit! — urmă Sigaev, luîndu-i mîna. — Ia te uită ce mîini fierbinţi ai! Ce te doare?

— Vreau a... acasă... — îngăimă Şcipţov.

— Dar ce, acum nu eşti acasă?

— Nu... vreau la Veazma...

— Ei, poftim unde vrea să se ducă! Nici în trei ani nu ajungi la Veazma ceea a ta!... Ce, ţi s-a făcut dor de tătuca şi de mămuca? De cînd or fi putrezit ei acolo! Nici mormintele lor n-ai să le mai găseşti...

— Acolo mi-e locul na... natal...

— Ei, haide, nu mai miorlăi atîta! Sentimentalismul ăsta nesăbuit nu-i a bună... Fă-te sănătos, că mîine trebuie să-l joci pe Mitka din „Cneazul de Argint“ [1]). Ştii bine că n-are cine să-l joace. Bea ceva fierbinte şi ia unt de ricin. Ai cu ce să-ţi iei unt de ricin? Adică, stai, mai bine trag eu o fugă şi-ţi cumpăr.

---

[1]) Roman istoric „Cneazul Serebreanîi“ (de argint) de Alexei Konstantinovici Tolstoi, poet şi dramaturg (1817—1875). După subiectul acestui roman s-au făcut numeroase dramatizări populare. (N. red. rom.)

Comicul se scotoci prin buzunare, găsi o monedă de cincisprezece copeici şi alergă la farmacie. După un sfert de oră se întoarse.

— Uite, bea ! — zise el, apropiind sticluţa de gura părintelui nobil. — Bea de-a dreptul din sticluţă... Dintr-o dată ! Uite-aşa... Ia acum o cuişoară, să nu-ţi rămînă sufletul împuţit de scîrboşenia asta...

Comicul mai rămase încă puţin la bolnav, apoi îl sărută cu duioşie şi plecă. Spre seară, veni la Şcipţov junele prim Brama Glinski. Talentatul actor avea cizmuliţe scurte de culoarea porumbei, purta mănuşă pe mîna stîngă, fuma o ţigară de foi, ba chiar era parfumat cu eliotrop. Şi totuşi, aducea grozav cu un călător aruncat într-o ţară unde nu sînt nici băi, nici spălătorii şi nici croitori...

— Am auzit că te-ai îmbolnăvit ? — i se adresă el lui Şcipţov, răsucindu-se într-un călcîi. — Ce-i cu tine ? Pentru dumnezeu, ce-i cu tine ?

Şcipţov tăcea şi nu se urnea din loc.

— De ce taci ? Poate că te doare capul ? Bine, bine, taci, dacă vrei, te las în pace... taci...

Brama Glinski (acesta era numele lui de teatru, dar în actul de identitate îi zicea Guskov [1]) se duse la fereastră, îşi îndesă mîinile în buzunare şi începu să se uite pe stradă. In faţa lui se întindea un loc viran larg, îngrădit cu gard cenuşiu, de-a lungul căruia se înşira o pădure întreagă de brusturi rămaşi de anul trecut. Dincolo de locul viran se vedea o fabrică părăsită şi neagră, cu ferestrele bătute în scînduri. In jurul coşului se rotea o stăncuţă întîrziată. Umbrele înserării începeau să învăluie tot tabloul acela plictisitor şi lipsit de viaţă.

— Vreau acasă ! — auzi deodată junele prim.

— Unde acasă ?

— La Veazma... locul meu natal...

— Pînă la Veazma sînt o mie cinci sute de verste... — oftă Brama Glinski, bătînd cu degetele în geam. — Şi ce să cauţi la Veazma ?

— Să mor acolo...

---

[1]) *Gus* — gîscan. (N. red. rom.)

— Ia te uită ce i s-a năzărit! Să moară... Te-ai îmbolnăvit pentru întîia oară în viaţă şi-ţi închipui că, gata, ai să şi mori!... Nu, frate, pe un bivol ca tine nici holera nu-l doboară! Ai să trăieşti o sută de ani... Şi ce te doare, mă rog?

— Nu mă doare nimic, dar simt eu... simt...

— Nu simţi nimic, toate astea-s din pricină că eşti prea sănătos. Plesneşti de sănătate! Ar trebui să dai de duşcă ceva. Dar ştii? Să bei pînă ţi s-o înfierbînta tot trupul! N-ai idee ce bine face băutura!... Iţi mai aduci aminte cum te-ai cherchelit la Rostov pe Don? Doamne, numai cît mă gîndesc şi mă îngrozesc! Adusesem un butoiaş cu vin — de-abia îl puteam ridica, Saşka şi cu mine! Şi l-ai golit tu singur, ba încă ai mai trimis să-ţi aducă şi rom... Te îmbătaseşi aşa de cumplit, că umblai să prinzi dracii cu sacul şi smulgeai din pămînt felinarele cu gaz aerian! Mai ţii minte? Ţineai numaidecît să-i baţi pe greci...

Sub impresia unor amintiri atît de plăcute, faţa lui Şcipţov se lumină parcă şi ochii începură să-i strălucească.

— Ţii minte cum l-am tăvălit pe antreprenorul Savoikin? — şopti el ridicînd uşor capul. — Ce să mai vorbim! În viaţa mea am bătut treizeci şi trei de antreprenori! Cît despre cei mai mărunţei, le-am pierdut socoteala... Şi ce antreprenori! Din cei pe care nici vîntul n-avea voie să-i atingă! Am mai bătut şi doi scriitori celebri, şi un pictor...

— Atunci de ce plîngi?

— La Herson am doborît cu pumnul un cal. Iar la Ţaganrog, m-au atacat într-o noapte vreo cincisprezece pungaşi. La toţi le-am luat căciulile de pe cap. Să-i fi văzut cum veneau în urma mea şi mă rugau: „Nene, dă-mi căciula!“ Da, da, aşa era...

— Atunci, de ce plîngi, nătărăule?

— Şi acuma, gata: mi-am încheiat toate socotelile... simt eu bine. Ar trebui să mă duc la Veazma...

Urmă o tăcere. Deodată, Şcipţov sări şi-şi luă căciula. Părea aiurit.

— Rămîi cu bine, frate! Plec la Veazma! — zise el, clătinîndu-se pe picioare.

— Dar bani de drum ai?

— Hm... Mă duc pe jos!

— Ai înnebunit...

Se uitară lung unul la altul, deoarece fără îndoială că şi unuia şi altuia îi trecuseră prin minte aceleaşi imagini: cîmpii necuprinse, păduri nesfîrşite, mlaştini...

— Nu, hotărît că ai înnebunit! — decretă junele prim. — Uite ce-i frate... Mai întîi de toate, culcă-te. După aceea bea un ceai cu coniac, să transpiri. Nu uita să iei şi unt de ricin... Stai puţin, oare unde găsim noi coniac?

Brama Glinski se gîndi puţin, apoi se hotărî să se ducă la negustoreasa Ţitrinnikova [1]), să încerce dacă nu i-o da pe datorie: cine ştie, poate că s-o îndura muierea şi i-o da... Junele prim plecă şi, după o jumătate de ceas, se întoarse cu o sticlă de coniac şi cu unt de ricin. Şcipţov şedea nemişcat pe marginea patului, ca şi înainte, tăcea şi se uita în pămînt. Înghiţi ca un automat, fără să-şi dea seama, untul de ricin pe care i-l întinse junele prim. Tot ca un automat se aşeză la masă şi-şi bău ceaiul cu coniac. Bău toată sticla, maşinal, lăsîndu-se apoi culcat în pat. Junele prim îl înveli cu plapuma şi cu paltonul, îl sfătui să asude zdravăn, după aceea plecă.

Se înnopta. Cu toate că băuse mult. Şcipţov nu putea să doarmă. Stătea nemişcat sub plapomă şi se uita la tavanul întunecat. Apoi, văzînd luna care se ivise la fereastră, îşi mută privirea de la tavan la satelitul pămîntului şi rămase aşa, cu ochii deschişi, pînă a doua zi. Dimineaţa, pe la orele nouă, sosi în goană antreprenorul Jukov.

— Ce-i, îngeraşule, ţi-ai pus în minte să te îmbolnăveşti? — cotcodăci el încreţindu-şi nasul. — Vai vai! Dar se poate să fie bolnav un om de constituţia dumitale? Ruşine, ruşine! Ştii, chiar mă spe-

---

[1]) *Citrus* — plante din familia lămîiului. (N. red. rom.)

riasem ! Oare-i cu putinţă, îmi ziceam, să-l fi impresionat pînă într-atît discuţia noastră ? Sper că nu te-ai îmbolnăvit din pricina mea, sufleţelule... Că doar şi dumneata m-ai... hm ! Şi pe urmă, între colegi, nici nu se poate fără asta. Dumneata m-ai înjurat, ba chiar ai încercat, ştii, cu pumnii... dar eu tot te iubesc ! Pe cinstea mea că te iubesc ! Te respect şi te iubesc ! Ei, poţi să mă lămureşti şi pe mine, puişorule, de ce te iubesc eu atîta ? Nu-mi eşti nici rudă, nici cuscru, nici nevastă... însă cum am aflat că te-ai îmbolnăvit, parcă mi-a dat cu cuţitul în inimă...

Şi Jukov o ţinu încă mult cu declaraţiile lui de dragoste, apoi se repezi la Şcipţov să-l sărute. Şi pînă la urmă se înduioşă atît de cumplit, că începu să rîdă isteric, gata să leşine. Dar îşi aduse aminte la timp că nu era nici acasă la el, nici la teatru şi, amînîndu-şi leşinul pentru o ocazie mai potrivită, plecă.

Curînd după el veni tragedianul Adabaşev — un personaj sumbru şi puţin chior, care vorbea pe nas. Se uită îndelung la Şcipţov şi se gîndi tot atît de îndelung, apoi făcu, deodată, următoarea descoperire :

— Ftii ceva, Mifa ? — zise el, pronunţînd „f“ în loc de „ş“ şi luîndu-şi o înfăţişare misterioasă. — Ftii una ? Tu ar trebui să iei unt de ricin !

Şcipţov tăcea. Tăcu şi mai tîrziu, cînd tragedianul îi turnă pe gît doctoria cea scîrboasă. La vreo două ore după plecarea lui Adabaşev, intră în odaie coaforul teatrului, Evlampi, sau, cum îl porecliseră actorii, nu se ştie de ce, Rigoletto. Şi el, ca şi tragedianul, se uită mult la Şcipţov, oftă ca o locomotivă, apoi începu să dezlege tacticos, cu opreli, legăturica cu care venise. In legăturică erau vreo douăzeci de ventuze şi cîteva sticluţe.

— De la început trebuia să trimiteţi după mine. De cînd v-aş fi pus ventuze ! — zicea el cu blîndeţe, în timp ce dezgolea pieptul lui Şcipţov. — Uşor prinde boala rădăcini !...

Apoi Rigoletto mîngîie cu palma pieptul lat al părintelui nobil şi-l acoperi cu ventuze scarificate.

— Da... — zicea el după operaţie, adunîndu-şi în legăturică păhăruţele înroşite de sîngele lui Şcipţov. — Dacă trimiteaţi după mine, eu veneam... În privinţa banilor, nu trebuie să vă supăraţi... O fac aşa, din bunătate... De unde să aveţi bani, dacă momîia nu vrea să plătească ? Vă rog să luaţi picăturile astea. Plăcute picături ! Şi după ele, să luaţi şi untişorul ăsta !... Cel mai veritabil unt de ricin. Aşa !... Să vă fie de bine ! Şi acum, rămîneţi sănătos...

Rigoletto îşi luă legăturica şi, fericit că-şi ajutase aproapele, plecă.

În dimineaţa următoare, comicul Sigaev trecu din nou pe la Şcipţov şi-l găsi într-o stare înspăimîntător de proastă. Zăcea sub palton, respira greu şi-şi plimba ochii rătăciţi pe tavan, frămîntînd convulsiv cu mîinile plapuma mototolită.

— La Veazma ! — şopti el văzîndu-l pe comic. — La Veazma !

— Ei, frate, asta nu-mi mai place ! — şi comicul îşi desfăcu braţele a deznădejde. — Uite... uite... asta, frate nu-i bine ! Iartă-mă, dar... să-ţi spun drept, e curată prostie...

— Trebuie... la Veazma ! Pe cuvîntul meu, la Veazma !

— Nu... nu m-am aşteptat la una ca asta de la tine !... — bombănea comicul, pierzîndu-şi cu desăvîrşire capul. — Dracu' ştie de ce te-ai muiat aşa ? E... e... e... nu, nu-i bine ! Eşti cogeamite omul, lung cît foişorul de foc, şi plîngi ! Ce, parcă actorii au voie să plîngă ?

— N-am nici nevastă, nici copii, — şoptea Şcipţov. — Nu trebuia să mă fac actor, trebuia să rămîn la Veazma ! S-a dus viaţa mea. Semion... Doamne, de m-aş vedea o dată la Veazma !

— E... e... e... nu, nu-i bine ! Asta-i prostie... ba chiar curată ticăloşie !

După ce Sigaev se mai linişti şi-şi mai veni în fire, începu să-l îmbărbăteze. Îl minţea, asigurîndu-l că colegii lui se hotărîseră să-l trimită în Crimeia pe socoteala lor, şi încă multe altele... Dar Şcip-

ţov nu-l asculta şi şoşotea mereu nu ştiu ce despre Veazma... În cele din urmă, comicul dădu din mînă a deznădejde şi, ca să-l liniştească pe bolnav, începu să vorbească şi el despre Veazma.

— Frumos oraş! — îl consola. — Straşnic oraş, frate! Vestit pentru turta dulce... Grozavă turtă dulce! Dar, între noi fie vorba, nu era cine ştie ce de capul ei. După ce am mîncat cîteva bucăţi, o săptămînă întreagă am avut... ştii... mă-nţelegi... Dar ceea ce mi-a plăcut într-adevăr acolo, au fost negustorii! Negustorul din Veazma e mai ceva decît oricare alt negustor: cînd şi-o pune el în gînd să te îndoape, apoi să ştii că te îndoapă, nu glumă!

Comicul vorbea, iar Şcipţov tăcea, îl asculta şi dădea din cap în semn de încuviinţare.

Către seară muri.

UN PARASTAS

La biserica maicii domnului Odighitrievskaia, din satul Verhnie-Zaprudî, liturghia s-a sfîrşit şi norodul iese, valuri-valuri, din sfîntul lăcaş. Numai băcanul Andrei Andreici, băştinaş şi „intelectual" din Verhnie-Zaprudî, rămîne pe loc. Stă sprijinit de strana din dreapta şi aşteaptă. Obrazul lui bine bărbierit, gras şi boboşit — urmele unor vechi coşuri — oglindeşte acum două sentimente care se bat cap în cap: adîncă smerenie în faţa tainelor nepătrunse ale sorţii şi nemărginit şi prostesc dispreţ faţă de scurteicile şi de basmalele pestriţe care trec pe lîngă el. Fiind zi de duminică, e gătit de sărbătoare. Poartă palton de postav cu nasturi galbeni de os, pantaloni lungi, albaştri, şi cogeamite galoşi uriaşi şi butucănoşi, aşa cum poartă de obicei numai oamenii cumpăniţi, cu scaun la cap şi prea cucernici.

Ochii lui umflaţi şi adormiţi stau întorşi spre catapeteazmă. Vede, pe rînd, feţele demult cunoscute ale sfinţilor, îl vede şi pe paznicul Matvei, care-şi umflă obrajii ca să stingă lumînările, vede sfeşnicele afumate, lăicerul ros şi pe dascălul Lopuhov ieşind grăbit din altar cu o prescură pentru epitrop... Toate acestea le-a văzut de atîtea ori, încît le ştie ca pe cele cinci degete de la mînă... Un singur lucru i se pare astăzi neobişnuit şi oarecum ciudat: părintele Grigori, care nu şi-a scos încă odăjdiile, stă lîngă

ușa de la miazănoapte a altarului și-și încruntă, mînios, sprîncenele stufoase.

„La cine s-o fi încruntînd așa, dumnezeu să-i dea sănătate? se întreabă băcanul. Uite că face și un semn cu degetul! Ba mai bate și din picior! Ia te uită... Ce s-o fi întîmplat, maică precistă? La cine s-o fi încruntînd?“

Andrei Andreici se întoarce: biserica e aproape goală. Doar lîngă ușă mai sînt vreo zece oameni, dar aceștia, ieșind, sînt cu spatele la altar.

— Haide o dată, cînd te chem! Ce stai acolo ca o stană? — aude el glasul furios al părintelui Grigori. — Pe tine te chem!

Băcanul se uită la fața înroșită de mînie a părintelui Grigori și abia acum își dă seama că spîncenele încruntate și semnul cu degetul ar putea să-l privească pe el. Tresare, coboară din strană și se îndreaptă spre altar nehotărît, bocănind cu galoșii lui uriași.

— Andrei Andreici, — îl întreabă preotul, aruncînd o privire supărată spre obrazul lui gras și asudat, — tu ai dat pomelnicul ăsta pentru iertarea păcatelor răposatei Maria?

— Da, eu.

— Va să zică, tu ai scris-o asta? Tu?...

Și, furios, părintele Grigori îi vîră sub nas un petic de hîrtie. Iar pe peticul acela de hîrtie, pe care Andrei Andreici îl lăsase la proscomidie o dată cu anafura, e scris cu litere mari și atît de strîmbe de parcă stau gata să cadă:

„Pentru odihna sufletului roabei lui dumnezeu Maria, preacurvita“.

— Da, e drept... eu am scris-o... — răspunde băcanul.

— Cum ai îndrăznit să scrii așa ceva? — întreabă preotul în șoaptă, lungind fiecare cuvînt. Și glasul lui răgușit e plin și de mînie, și de spaimă.

Uluit, băcanul se uită la preot cu o nedumerire prostească și se înspăimîntă și el: niciodată în viața lui părintele Grigori nu mai vorbise așa cu intelectualii din Verhnie-Zaprudî! Cîteva cilpe tac amîndoi,

privindu-se drept în ochi. Nedumerirea băcanului e atît de mare, încît faţa lui umflată parcă se lăţeşte, ca un aluat gata să dea afară din copaie.

— Cum ai îndrăznit? — repetă preotul.

— Dar ce... ce anume? — întreabă Andrei Andreici, tot atît de nedumerit.

— Nu înţelegi? — zice părintele Grigori în şoaptă şi, făcînd un pas îndărăt, îşi împreunează mîinile a mirare. — Cap ai pe umeri, sau ce altă? Dai un pomelnic la altarul unde se sfinţeşte anafura, şi scrii în el vorbe din acelea care nici pe stradă nu se cuvine să le rosteşti! Ce holbezi ochii la mine, de parcă n-ai şti ce înseamnă cuvîntul ăsta?...

— Aha, vă gîndiţi la „preacurvita"? — îngăimă băcanul, înroşindu-se şi clipind mărunţel din ochi. — Doar domnul, în marea lui milostenie, a iertat-o pe asta... pe... cum să-i spun... pe preacurvita... şi i-a pregătit lăcaş în ceruri! Şi pe urmă.. iertaţi-mă, dar şi din cele ce scrie în cărţile sfinte cu privire la viaţa prea cuvioasei Maria Egipteanca, se vede lămurit care-i înţelesul cuvîntului ăstuia...

Băcanul ar vrea să mai aducă vreun argument întru apărarea sa, dar se încurcă şi-şi şterge buzele cu mîneca.

— Aşa înţelegi tu?... — şi părintele Grigori îşi înalţă braţele spre cer.—Pricepe o dată că domnul a iertat — înţelegi? A iertat! Tu însă osîndeşti, huleşti şi împroşti cu vorbe nerușinate — pe cine? Pe răposata ta fiică! Un păcat mai mare nu se pomeneşte nici în cărţile sfinte, nici în cele laice! Îţi mai spun o dată, Andrei, nu căuta să faci pe deşteptul! Da, frate, nu căuta... Dacă dumnezeu te-a înzestrat cu o minte ascuţită, dar pe care nu ştii s-o foloseşti, atunci mai bine nu cerceta... Nu cerceta şi pune lacăt gurii tale!

— Bine, dar ea, cum să vă spun... iertaţi-mă... a fost actriţă! — zice Andrei Andreici, ameţit.

— Actriţă!... Dar orice o fi fost, o dată ce a răposat se cuvine să uiţi totul. Iar tu, te-apuci să scrii asemenea vorbe în pomelnic!

— De, asta aşa-i, părinte... — încuviinţează băcanul.

— Ar trebui să te punem la post negru, — se amestecă şi diaconul din fundul altarului, cu glasul lui adînc, uitîndu-se cu dispreţ la faţa umilită a lui Andrei Andreici. — Atunci nu te-ai mai apuca s-o faci pe deşteptul! Fiică-ta a fost o actriţă mare. Despre moartea ei s-a scris şi în gazete... Ia te uită, filozoful!

— De, asta aşa-i... adevărat.. — se încurcă băcanul. — Nu-i un cuvînt tocmai potrivit. Numai că, părinte Grigori, eu nu l-am scris ca s-o osîndesc. Am căutat un cuvînt din cărţile sfinte, ca să ştiţi despre ce e vorba şi pentru cine să vă rugaţi... Doar în pomelnice se scriu fel de fel de vorbe, de pildă: pentru pruncul Ioan, pentru Pelagheia înecată, pentru ostaşul Egor, pentru Pavel cel ucis, şi altele... Asta am căutat să fac şi eu....

— Nu-i lucru înţelept ce ai făcut, Andrei! Bun e dumnezeu şi o să te ierte, dar de altădată să bagi de seamă! Şi nu uita: n-o mai face pe deşteptul şi cată să judeci şi tu ca toată lumea. Bate zece mătănii şi du-te sănătos.

— Am înţeles, — zice băcanul, fericit că scapă de morală şi luîndu-şi din nou aerul lui grav, de om aşezat. — Zece mătănii? Am înţeles, asta-i bine! Şi acum îngăduiţi-mi, părinţele, să vă fac o rugăminte... Pentru că, oricum, sînt tatăl ei şi, după cum ştiţi şi dumneavoastră... iar ea, orice o fi fost, a fost fata mea, m-am gîndit... cum să spun... să vă rog, dacă nu vă e cu supărare, să-i facem astăzi un parastas. Dă-mi voie să te rog şi pe dumneata, părinte diacone!

— Uite, asta-i cît se poate de frumos din partea ta! — zice părintele Grigori dezbrăcîndu-se de odăjdii. — Pentru asta ţi se cuvine toată lauda. N-am nimic împotrivă... Şi acum du-te, că venim şi noi îndată.

Cu acelaşi aer grav, Andrei Andreici se depărtează de altar şi, stacojiu, se opreşte în mijlocul bisericii, luîndu-şi o înfăţişare solemnă, ca pentru parastas.

Paracliserul Matvei așează în fața lui măsuța cu coliva și, peste cîteva clipe, slujba începe.

În biserică stăruie o liniște adîncă. Nu se aude decît clinchetul de argint al cădelniței și cîntarea tărăgănată a dascălului... Lîngă Andrei Andreici stă paracliserul Matvei, apoi moașa Makarievna cu băiatul ei Mitka, cel cu mîna seacă. Nimeni afară de ei. Dascălul cîntă fals, gros și înăbușit, însă cîntarea și vorbele sînt atît de jalnice, încît băcanul își uită cu încetul de aerul lui grav și se lasă pradă durerii. Își aduce aminte de Mașutka lui... Se născuse pe cînd el era lacheu la boierii din Verhnie-Zaprudî. Veșnic prins de treburile lui, Andrei Andreici nu-și dăduse seama că fetița creștea. Vremea aceea îndelungată, în care copilul se împlinește și se schimbă într-o făptură gingașă, cu păr bălai și cu ochi visători, mari cît două copeici, trecuse fără să-și dea seama. Așa cum se întîmplă adeseori cu copiii slugilor favorite, fetița își făcuse educația laolaltă cu fetele boierilor, care, neavînd ce face, o învățaseră să scrie, să citească și să danseze. El nu se amesteca deloc în creșterea ei. Doar rareori, cînd o întîlnea la poartă sau pe scară, își aducea aminte că era fata lui și încerca, atît cît îi îngăduia timpul, s-o învețe rugăciunile și istoria sfîntă. Încă de pe atunci îi mergea vestea că ar fi un bun cunoscător al canoanelor și al sfintei scripturi. Iar fetița, cu toate că tată-său era totdeauna posomorît și grav, îl asculta cu plăcere. Rugăciunile le repeta după el, căscînd ; în schimb, cînd Andrei Andreici începea să-i povestească din istoria sfîntă, bîlbîindu-se și căutînd cuvinte cît mai alese, Mașutka se făcea numai urechi. Ascultîndu-l cum îi vorbea despre lintea lui Isav, despre pieirea Sodomei sau despre suferințele prin care trecuse micul Iosif, fetița se îngălbenea și ochii ei albaștri se făceau parcă și mai mari.

Mai tîrziu, cînd Andrei Andreici părăsi serviciul de lacheu și, cu banii agonisiți, deschise o băcănie în sat, Mașutka plecă împreună cu boierii la Moscova...

Cu trei ani înainte de a muri, veni să-l vadă. Andrei Andreici abia o recunoscu. Era acum o femeie

tînără, înaltă şi subţire, cu apucături şi îmbrăcăminte de cucoană. Vorbea frumos, ca din carte, fuma şi dormea pînă la amiază. Cînd Andrei Andreici o întrebă cu ce se ocupă, ea îi răspunse deschis, privindu-l drept în ochi: „Sînt actriţă!“ Această sinceritate îi păru fostului lacheu peste măsură de nerușinată. Maşutka încercă să se laude cu succesele şi cu viaţa ei de actriţă, dar văzînd că bătrînul se înroşeşte şi dă din mîini scîrbit, tăcu. Şi timp de două săptămîni cît mai stătu acasă, nu mai schimbară nici un cuvînt, nici o privire. Înainte de a pleca, Maşutka îl rugă să se plimbe cu ea pe malul rîului. Cu toate că-i venea peste măsură de greu să se arate ziua în amiaza mare, în văzul oamenilor cinstiţi, cu fata lui, cu „actriţa“, îi făcu totuşi pe plac...

— Ce priveliști minunate sînt pe aici! — striga ea încîntată, mergînd alene. — Ce rîpi, ce bălţi! Doamne, cît sînt de frumoase locurile unde m-am născut...

Şi începu să plîngă.

„Priveliştile tale minunate încurcă lumea fără nici un folos... se gîndea Andrei Andreici uitîndu-se prosteşte la rîpi, fără să poată înţelege de ce era atît de încîntată fata lui. Ai folos de la ele, cît lapte de la ţap!“

Iar Maşutka plîngea, plîngea mereu şi răsufla rar, cu lăcomie, din adîncul pieptului, de parcă presimţea că nu mai avea mult de trăit...

Andrei Andreici îşi scutură capul ca un cal pişcat de muscă şi, ca să-şi alunge amintirile dureroase, începe să-şi facă repede cruce după cruce...

— Pomeneşte, doamne, — şopteşte el, — pre roaba ta, răposata Maria preacurvita, şi iartă-i ei păcatele cele de voie şi cele fără de voie...

Cuvîntul nerușinat îi scapă din nou, dar el nici nu-şi dă seama: ceea ce a apucat a i se înfige în minte nu-i mai poţi scoate nici cu cleştele, dar mi-te cu morala părintelui Grigori!

Makarievna oftează şi îngaimă şi ea ceva, răsuflînd adînc, iar Mitka cel cu mîna seacă stă pierdut în gînduri...

— ...unde nu este durere, nici întristare, nici suspin... — cîntă dogit dascălul, ţinîndu-şi mîna la obrazul drept.

O şuviţă albăstruie de fum se înalţă din cădelniţă şi se pierde în raza de soare piezişă, care străbate golul întunecat şi mort al bisericii. Ai zice că însuşi sufletul răposatei pluteşte, o dată cu fumul de tămîie, în raza strălucitoare. Rotocoale fumurii, ca nişte cîrlionţi de copil, se răsucesc şi se ridică spre fereastră, de parcă vor să se ferească din calea tristeţii şi a durerii de care e plin sufletul acela nefericit.

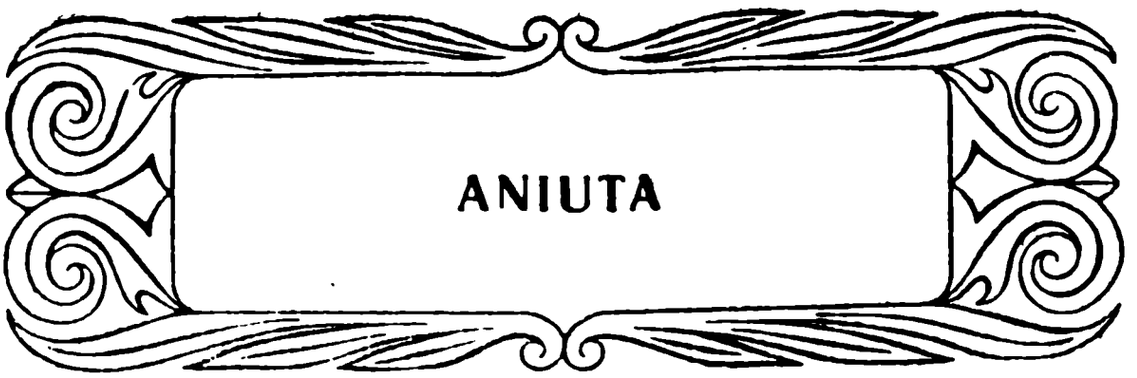

ANIUTA

IN odăiţa cea mai ieftină a hotelului de mîna a doua „Lisabona“, Stepan Klocikov [1]), student în anul trei la medicină, se plimba dintr-un colţ în celălalt, tocind cursul de zor. De mult ce citise, neobosit şi încordat, i se uscase gîtul şi broboane de sudoare îi acopereau fruntea.

Lîngă geamul încrustat pe margine cu flori de gheaţă, stătea pe un scăunaş subchiriaşa lui, Aniuta, o fată brună, mică şi slăbuţă, de vreo douăzeci şi cinci de ani, neînchipuit de palidă şi cu ochii cenuşii şi blînzi. Stătea cu spatele încovoiat şi broda cu arnici roşu un guler de cămaşă bărbătească. Lucrul trebuia terminat urgent... Pendula din coridor bătu, răguşit, ora două după amiază, şi totuşi în odăiţă încă nu era dereticat. Pătura mototolită, cărţile şi pernele împrăştiate peste tot, o rochie aruncată, ligheanul mare, murdar şi plin cu zoi, în care pluteau mucuri de ţigară, gunoiul de pe podea — toate păreau zvîrlite înadins claie peste grămadă, mototolite şi învălmăşite...

— Plămînul drept e compus din trei lobi... — tocea înainte Klocikov. — Cu ce se mărginesc... Lobul superior ajunge, pe peretele anterior al toracelui, pînă la coasta a patra sau a cincea, pe cel lateral pînă la

[1]) *Cloc* — smoc, petic. (N. red. rom.)

coasta a patra... iar pe cel posterior pînă la *spina scapulae*...

Încercînd să vadă în închipuire ceea ce citise pînă atunci, Klocikov își ridică ochii în tavan. Dar neputînd să-și facă o idee deslușită, începu să-și pipăie, prin vestă, coastele superioare.

— Coastele astea parcă-s clape de pian, — zise el. — Ca să nu te încurci la socoteală, trebuie să te obișnuiești cu ele. Da, să le cercetezi și pe schelet, și pe trupul viu... Aniuta, treci colea, să mă orientez!

Aniuta își lăsă lucrul la o parte, își scoase bluza și se îndreptă din mijloc. Klocikov se așeză în fața ei, se încruntă și începu să-i numere coastele.

— Hm!... Pe cea dintîi nu pot s-o găsesc... E sub claviculă... Asta-i a doua... Așa... Asta-i a treia... asta-i a patra... Hm!... Așa... De ce te zgribulești?

— Ți-s degetele reci!

— Haide, haide... nu te mai suci atîta, că doar n-o să mori din asta! Prin urmare, coasta a treia, pe urmă a patra... Pari slabă, dar abia îți pot pipăi coastele! Asta-i a doua... asta-i a treia... Nu, așa mă încurc și n-o să mi le pot fixa în minte. Mai bine să le însemn... Unde mi-e cărbunele?

Klocikov luă cărbunele și începu să tragă pe pieptul Aniutei, în dreptul coastelor, linii paralele.

— Minunat! Totul e limpede... Și acum, putem să și ciocănim puțin... Ridică-te!

Aniuta se ridică și-și lăsă ușor capul pe spate. Klocikov începu s-o ciocănească și se adînci atît de mult în această operație încît nici nu băgă de seamă că buzele, nasul și degetele Aniutei se învinețiseră de frig. Aniuta tremura, dar se temea ca nu cumva să observe medicinistul că tremură, să n-o mai însemne cu cărbunele și să n-o mai ciocănească. Altminteri, te pomenești că nu reușește la examen!

— Acum, totul e limpede, — zise Klocikov, oprindu-se din ciocănit. — Stai așa, să nu se șteargă cărbunele, că trebuie să mai citesc puțin...

Și iarăși începu să se plimbe și să tocească. Aniuta, cu dungi negre pe piept de parcă era tatuată, stătea

zgribulită de frig şi se gîndea. De felul ei vorbea foarte puţin: tot timpul tăcea. Tăcea şi se gîndea...

In cei şase sau şapte ani de cînd rătăcea prin tot soiul de hoteluri de mîna a doua, Aniuta cunoscuse vreo cinci bărbaţi ca Klocikov. Astăzi, toţi îşi terminaseră studiile, intraseră în rîndul oamenilor şi, ca oameni cumsecade ce erau, o uitaseră. Unul din ei e la Paris acum, doi sînt doctori, al patrulea e pictor, iar despre al cincilea se zice că ar fi ajuns profesor universitar. Klocikov e al şaselea... Curînd o să termine facultatea şi o să intre şi el în rîndul oamenilor. Fără îndoială că o să aibă un viitor strălucit şi o să ajungă om mare. Dar deocamdată prezentul e cît se poate de sumbru: medicinistul n-are tutun, n-are ceai, iar din zahăr nu i-au rămas decît patru bucăţele. De aceea trebuie să termine cît mai repede cusătura, s-o ducă persoanei care i-a comandat-o şi, din cele douăzeci şi cinci de copeici cîte i se cuvin, să-i cumpere lui Klocikov ceai şi tutun...

— Pot să intru? — se auzi un glas la uşă.

Aniuta îşi aruncă repede un şal de lînă pe umeri. Era pictorul Fetisov.

— Am o rugăminte la dumneata, — i se adresă el lui Klocikov, privindu-l fioros pe sub părul care-i cădea pe frunte. — Fii bun şi împrumută-mi pentru vreo două ore pe încîntătoarea dumitale prietenă! Pictez un tablou şi, vezi, fără model nu merge!

— Cu plăcere! — primi Klocikov. — Du-te, Aniuta.

— Ce să caut eu acolo? — întrebă fata încet.

— Ei, lasă prostiile! Doar omul te cheamă în interesul artei, nu pentru cine ştie ce fleacuri! De ce să nu-l ajuţi, dacă poţi?

Aniuta începu să se îmbrace.

— Şi ce pictezi? — întrebă Klocikov.

— O fac pe Psychea. Frumos subiect, numai că nu-mi prea reuşeşte... Sînt silit să lucrez după mai multe modele. Ieri am nimerit una care avea picioarele albastre. „De ce ţi-s picioarele albastre?“ o întreb. „Apoi, iese vopseaua din ciorapi“, îmi răs-

punde... Ei, dar văd că dumneata îi dai zor cu tocitul ! Fericit om, că ai răbdare.

— Apoi, cu medicina nu-i de glumă, nu merge fără toceală.

— Hm... Iartă-mă, Klocikov, da' mare porcărie e aici la dumneata ! Cum poţi trăi în mizeria asta ?

— Adică, ce vrei să spui ? N-am cum trăi altfel... Tată-meu nu-mi trimite decît douăsprezece ruble pe lună şi cu suma asta nu-i tocmai uşor să trăieşti ca oamenii...

— Aşa o fi... — zise pictorul strîmbîndu-se cu scîrbă. — Cu toate astea, poate că tot s-ar putea trăi, cît de cît, mai altfel... Un om cult e dator să fie şi puţin estet. Nu-i aşa ? Iar aici la dumneata e o harababură cum n-am mai pomenit ! Patul nestrîns, zoi în lighean, gunoi pe jos... resturi de mîncare prin farfurii... ptiu !

— Asta-i drept, — răspunse medicinistul şi se ruşină, — însă Aniuta n-a avut timp să deretice prin casă. A fost mereu ocupată...

După ce pictorul şi Aniuta ieşiră din odaie, Klocikov se întinse pe divan şi, aşa culcat, începu să tocească. Dar adormi pe nesimţite. Cînd, peste o oră, se trezi, îşi sprijini capul în pumni şi se adînci în gînduri, posomorît. Îşi aduse aminte de vorbele pictorului, că un om cult e dator să fie şi puţin estet, şi interiorul lui i se păru într-adevăr antipatic şi dezgustător. Îşi imagină viitorul, se văzu primindu-şi bolnavii în cabinet, luîndu-şi ceaiul în sufrageria largă, alături de nevasta lui, o femeie cumsecade... Şi ligheanul cu apă murdară, în care pluteau mucuri de ţigări, i se păru şi mai scîrbos, Aniuta i se păru urîtă şi sleampătă, jalnică la înfăţişare... Şi se hotărî să se despartă de ea, cu orice preţ şi fără întîrziere.

După ce Aniuta se întoarse de la pictor, în timp ce-şi dezbrăca şuba, Klocikov se ridică şi-i spuse, grav :

— Uite ce e, draga mea... Stai jos şi ascultă-mă. Trebuie să ne despărţim! Într-un cuvînt, nu mai vreau să trăiesc cu tine.

Aniuta se întorsese obosită, aproape istovită. Din pricină că stătuse mult în picioare, era trasă la faţă şi slabă, cu bărbia şi mai ascuţită ca de obicei. Nu-i răspunse nici un cuvînt, numai buzele începură să-i tremure.

— Doar ştii şi tu că mai curînd sau mai tîrziu tot o să ne despărţim, — urmă medicinistul. — Tu eşti o fată bună şi înţelegătoare, şi nici proastă nu eşti. Prin urmare, înţelegi...

Aniuta îşi îmbrăcă din nou şuba, înveli cusătura în hîrtie fără să spună o vorbă, îşi strînse aţa şi acele. Găsind pe marginea ferestrei pachetelul cu cele patru bucăţele de zahăr, îl aşeză pe masă, lîngă cărţile lui Klocikov.

— E zahărul... dumitale... — zise ea încet şi se întoarse ca să-şi ascundă lacrimile.

— Ei, şi de ce plîngi? — o întrebă Klocikov.

Apoi, tulburat, făcu cîţiva paşi prin odaie.

— Ciudată mai eşti, pe cinstea mea... Ştii foarte bine că trebuie să ne despărţim, că doar n-o să rămînem împreună o veşnicie!

Aniuta îşi adună toate legăturelele, apoi se întoarse cu faţa spre el, să-şi ia rămas bun. Lui Klocikov i se făcu milă de ea.

„Ei, adică ce-ar fi dacă ar mai sta încă o săptămînă? îşi zise el. Da, las-o să mai stea. Iar peste o săptămînă, o să-i spun hotărît să plece".

Şi, înciudat de propria lui slăbiciune, strigă răstit:

— Ei, ce mai stai? Dacă ai de gînd să pleci, pleacă, iar dacă nu, scoate-ţi şuba şi rămîi! Haide, rămîi!

Aniuta îşi scoase şuba încet, în tăcere, îşi şterse nasul tot atît de încet, suspină şi, fără să facă cel mai mic zgomot, se întoarse la locul ei obişnuit, pe scăunaşul de lîngă fereastră.

Studentul îşi luă cursul şi începu să se plimbe iarăşi dintr-un colţ în celălalt.

— Plămînul drept este compus din trei lobi... Pe peretele anterior al toracelui, lobul superior ajunge pînă la coasta a patra sau a cincea...

Iar în coridor, cineva striga cît îl ţinea gura :

— Grrigori, samovarul !

IVAN MATVEICI

SINT cinci trecute. Un savant rus destul de cunoscut — să-i zicem, pur şi simplu, savantul — stă în cabinetul lui de lucru şi-şi roade unghiile, nervos.

— Revoltător ! — zice el, uitîndu-se mereu la ceas. — Asta e culmea lipsei de respect faţă de munca şi de timpul altuia ! In Anglia, un individ ca ăsta n-ar cîştiga un ban şi ar crăpa de foame ! Ei, lasă, că o să-mi vii dumneata !...

Şi simţind nevoia să împărtăşească şi altcuiva indignarea şi nerăbdarea lui, savantul se apropie de uşa care dă în odaia soţiei sale, bate şi începe să i se plîngă :

— Ascultă, Katia, — zice el furios. — Dacă-l vezi pe Piotr Danilîci, să-i spui din partea mea că oamenii cumsecade nu fac ce-a făcut el. Curată măgărie ! Imi recomandă un copist, fără să ştie pe cine recomandă! Tînărul ăsta întîrzie în fiecare zi, regulat, cu două sau trei ceasuri ! Apoi, ăsta-i copist ? Pentru mine, aceste două-trei ceasuri sînt mai preţioase decît ar fi, pentru altul, doi sau trei ani ! Cînd o veni, o să-i trag o săpuneală să mă ţină minte, n-o să-i plătesc un ban şi o să-l dau afară ! Nu, cu asemenea oameni nu face să te porţi cu mănuşi !

— In fiecare zi spui acelaşi lucru şi cu toate astea tot îl primeşti !

— Nu, astăzi m-am hotărît. Am pierdut destul timp din pricina lui. Fără supărare, o să-l înjur birjăreşte!

Dar, în sfîrşit, se aude clopoţelul zbîrnîind. Savantul îşi ia un aer grav, se îndreaptă din mijloc şi, aruncîndu-şi capul pe spate, o ia spre sală. Acolo, lîngă cuier, îl găseşte pe Ivan Matveici, copistul — un tînăr ca de vreo optsprezece ani, cu faţa ovală ca un ou, fără umbră de mustăţi, îmbrăcat cu un palton ros şi ponosit şi fără galoşi. Tînărul răsuflă greu şi-şi şterge de preş, apăsat, cizmele mari şi butucănoase, încercînd în acelaşi timp să ascundă de ochii slujnicei o gaură din cizmă, prin care i se zăreşte ciorapul alb. Dînd cu ochii de savant, Ivan Matveici începe să zîmbească, cu zîmbetul acela nesfîrşit şi larg, puţin prostesc, pe care-l întîlneşti doar la copii şi la oamenii peste măsură de naivi.

— Bună ziua, — zice el, întinzîndu-i savantului o mînă mare şi udă. — Nu vă mai doare gîtul?

— Ivan Matveici! — începe savantul cu glas tremurat, trăgîndu-se îndărăt şi împreunîndu-şi degetele de la amîndouă mîinile. — Ivan Matveici! — Şi repezindu-se la copist, îl apucă de umăr, zgîlţîindu-l uşor.

— Ce ai de gînd? — urmează el cu deznădejde. — Ce ai de gînd, răule şi urîciosule? Îţi baţi joc de mine, hai?

Judecînd după zîmbetul care-i stăruie încă pe buze, Ivan Matveici se aştepta la cu totul altă primire. Dînd cu ochii de faţa indignată a savantului, obrazul oval i se lungeşte şi mai mult şi, de mirare, rămîne cu gura căscată.

— Ce... ce s-a întîmplat? — întreabă el.

— Mai întrebi? — Şi savantul îşi împreunează iarăşi degetele. — Doar ştii bine ce preţios e timpul meu, şi-mi vii abia acum! Ai întîrziat două ore!... Nu te temi de dumnezeu?

— Dar nu vin de acasă, — face încurcat Ivan Matveici încercînd, stîngaci, să-şi dezlege fularul. — Azi e ziua onomastică a mătuşii mele, şi ea stă cam la

șase verste de aici... Dacă aș fi venit de-a dreptul de acasă, era altceva...

— Apoi spune și dumneata, Ivan Matveici, dacă în purtarea dumitale este vreo logică! Trebuie să terminăm o lucrare urgentă, iar dumneata îmi umbli haihui pe la onomastice și pe la mătuși!... Dar dezleagă-ți odată fularul cela! Pînă la urmă, e insuportabil!

Și savantul se repede iarăși la copist, de data asta ajutîndu-l să-și dezlege fularul.

— Parcă ești o muiere... Ei, hai să mergem!... Dar mai repede, te rog!

Suflîndu-și nasul într-o batistă murdară și mototolită și potrivindu-și pe trup surtucelul cenușiu, Ivan Matveici traversează salonul cel mare și salonașul, îndreptîndu-se spre birou. Acolo îl așteaptă demult și scaunul, și hîrtia, ba chiar și țigările.

— Stai jos, stai jos, — îl zorește savantul, frecîndu-și mîinile nerăbdător. — Ești nesuferit... Știi că lucrarea e urgentă și întîrzii atîta! Uite, fără să vrei îți vine să înjuri! Ei, haide, scrie... Unde ne-am oprit data trecută?

Ivan Matveici își netezește părul des ca peria și tuns neregulat, apoi pune mîna pe condei. Savantul se plimbă de la un capăt la celălalt al odăii, se încruntă și începe să dicteze:

— Esențialul stă în faptul... virgulă... că unele, ca să zic așa, forme fundamentale... ai scris? forme care sînt condiționate în mod exclusiv de însăși esența acelor principii... virgulă... care își găsesc în ele expresia și se pot întruchipa numai în ele... De la capăt... Natural, pui punct... Mai multă independență prezintă... prezintă... acele forme, care nu au atît un caracter politic... virgulă... cît un caracter social...

— Acum, băieții de liceu au altă uniformă...[1]) cenușie... — zice Ivan Matveici. — Pe vremea mea era mai bine: purtam tunici...

---

[1]) Joc de cuvinte: în limba rusă, cuvîntul *forma* are două înțelesuri diferite, *formă* și *uniformă*. (N. trad.)

— Ei, dar scrie o dată, omule! — se supără savantul. — Social... ai scris? Vorbind însă de transformările care se referă la organizarea funcţiunilor de stat, şi nu la reglementarea modului de viaţă a poporului... virgulă... nu putem spune că ele se deosebesc prin naţionalitatea formelor lor... ultimele trei cuvinte între ghilimele... E-e... asta... Ce spuneai despre liceu?

— Că pe vremea mea era altfel de uniformă.

— Aha... aşa... Şi demult ai părăsit liceul?

— Apoi, v-am mai spus şi ieri! Sînt trei ani de cînd nu mai urmez... Am plecat din clasa a patra.

— Şi de ce l-ai întrerupt? — întreabă savantul, uitîndu-se la ce a scris Ivan Matveici.

— Apoi... chestii familiare...

— Iar mă sileşti să-ţi atrag atenţia, Ivan Matveici! Cînd ai să-ţi laşi o dată obiceiul de a scrie lăbărţat? Un rînd trebuie să aibă cel puţin patruzeci de litere!

— Dar ce, credeţi c-o fac înadins? — se supără Ivan Matveici. — In schimb, sînt rînduri care au peste patruzeci de litere... Număraţi-le! Dar dacă vi se pare că scriu lăbărţat, atunci puteţi să-mi scădeţi onorariul...

— Ei, dar nu-i vorba de asta! Ce lipsă de delicateţe, pe cinstea mea... Cum zic ceva, îndată aduci vorba de bani! Principalul e ca textul să fie scris îngrijit, Ivan Matveici, îngrijit, ăsta-i principalul! Trebuie să te deprinzi să fii îngrijit în toate.

Slujnica intră în birou aducînd o tavă cu două pahare de ceai şi un coşuleţ cu pesmeciori... Ivan Matveici apucă paharul stîngaci, cu amîndouă mîinile şi începe numaidecît să bea. Ceaiul e foarte fierbinte. Ca să nu-şi frigă buzele, Ivan Matveici se sileşte să-l soarbă în înghiţituri mici. Mănîncă un pesmecior, încă unul şi încă unul, apoi, uitîndu-se jenat cu coada ochiului la savant, întinde sfios mîna după al patrulea... Sorbiturile zgomotoase, mestecatul hulpav şi expresia hămesită şi lacomă a sprîncenelor lui ridicate, îl scot din fire pe savant.

— Termină mai repede, te rog... Timpul e preţios.

— Dumneavoastră puteţi să dictaţi. Eu pot să beau şi să scriu în acelaşi timp... Vă mărturisesc că mi-e foame.

— Te cred. Dacă umbli atîta pe jos!

— Da... Şi ce timp îngrozitor! Prin părţile noastre la vremea asta miroase a primăvară... Zăpada se topeşte, peste tot vezi numai bălţoace...

— Mi se pare că dumneata eşti din sud, nu-i aşa?

— Din ţinutul Donului... In martie, la noi e primăvară în lege. Aici încă-i frig, lumea umblă cu şubă, pe cînd acolo încolţeşte iarba... peste tot e uscat... poţi chiar să prinzi tarantule.

— Dar de ce să prinzi tarantule?

— Aşa... fiindcă n-ai ce face... — zice Ivan Matveici şi oftează. — E aşa de distractiv! Legi un bob de smoală de un fir de aţă, îi dai drumul în gaură şi începi să baţi cu el tarantula pe spinare. Atunci îndrăcita se înfurie, se prinde cu picioruţele de smoală şi se lipeşte... Şi ce le mai făceam! Adunam cîte-un paner întreg şi băgam înăuntru, peste ele, o bihorcă.

— Ce-i aceea bihorcă?

— Tot un paianjen şi tot cam ca tarantula. O bihorcă însă poate să ucidă, ea singură, o sută de tarantule.

— M-da... Ei, dar să ne căutăm de treabă... Unde ne-am oprit?

Savantul mai dictează vreo douăzeci de rînduri, apoi se aşează în fotoliu şi se adînceşte în meditaţii.

Aşteptîndu-l să-şi formuleze ideile, Ivan Matveici întinde gîtul încercînd să-şi potrivească gulerul cămăşii. Cravata i-e strîmbă, butonii i-au sărit şi gulerul se desface mereu.

— M-da... — zice savantul. — Aşa... Şi zici că n-ai găsit încă nici o slujbă, Ivan Matveici?

— Nu. Unde era să găsesc? Ştiţi, m-am gîndit să intru voluntar în armată. Dar tata e de părere să mă bag la o farmacie.

— M-da... Dar mai bine ai intra la universitate.

Ce-i drept, examenul e greu, dar cu răbdare, cu muncă şi cu stăruinţă s-ar putea să reuşeşti. Invaţă, citeşte cît mai mult... Citeşti destul ?

— Să vă spun drept, nu prea... — mărturiseşte Ivan Matveici, aprinzîndu-şi o ţigară.

— Pe Turgheniev l-ai citit ?

— Nu-u...

— Dar pe Gogol ?

— Pe Gogol ? Hm !... Pe Gogol... Nu, nu l-am citit !

— Şi nu ţi-e ruşine, Ivan Matveici ? Vai, vai ! Un băiat aşa de cumsecade, aşa de original — şi uite la el că nici măcar pe Gogol nu l-a citit ! Să faci bine să-l citeşti ! Iţi împrumut eu cărţile lui. Să-l citeşti numaidecît ! Altfel, să ştii că ne certăm !

Se face din nou tăcere. Savantul stă într-o rînă pe divanul moale şi se gîndeşte, iar Ivan Matveici, lăsîndu-şi gulerul în pace, îşi concentrează toată atenţia asupra cizmelor. Nu observase pînă atunci că zăpada de pe tălpi i s-a topit şi că sub picioare i s-au adunat două băltoace mari. I-e ruşine...

— Azi nu prea merge lucrul... — mormăie savantul. — Mi se pare că-ţi place să prinzi şi păsări, nu ?

— Numai toamna... Aici nu prind, dar acasă prindeam mereu.

— Aşa... foarte bine... Totuşi, hai să mai încercăm.

Savantul se ridică hotărît şi începe să dicteze, dar după zece rînduri se lasă iarăşi pe divan.

— Nu, cred că e mai bine să amînăm pe mîine, — zice el. — Vino mîine dimineaţă, dar ceva mai devreme. Aşa, pe la nouă... Numai, să te ferească sfîntul să întîrzii iar !

Ivan Matveici pune condeiul jos, se ridică de la masă şi se aşează pe alt scaun. Trec aşa cîteva minute de tăcere. Tînărul începe să-şi dea seama că s-ar cuveni să plece, că e de prisos acolo. Dar în biroul savantului e aşa de plăcut şi de cald, e atîta lumină şi, pe deasupra, mai stăruie încă atît de viu parfumul ceaiului dulce şi al pesmeciorilor de cozonac, încît inima i se strînge numai la gîndul că trebuie să se întoarcă acasă. Acolo îl aşteaptă sărăcia, foamea, fri-

gul, bătrînul care bombăneşte şi înjură mereu — pe cînd aici e atîta tihnă şi atîta linişte, iar oamenii se interesează pînă şi de tarantulele şi de păsările lui...

Savantul se uită la ceas şi ia o carte în mînă.

— Atunci, mi-l daţi pe Gogol ? — întreabă Ivan Matveici, ridicîndu-se de pe scaun.

— Ţi-l dau, ţi-l dau. Dar unde te grăbeşti aşa, drăguţă ? Mai stai, mai spune-mi ceva...

Ivan Matveici se aşează la loc, zîmbind cu gura pînă la urechi. Aproape în fiecare seară stă în cabinetul acesta şi totdeauna simte, în glasul şi în privirea savantului, ceva nespus de blînd, de prietenos şi de apropiat. Uneori i se pare că savantul chiar ţine la el, că s-a deprins cu el şi că, dacă-l ceartă cînd întîrzie, o face numai pentru că i-e urît fără poveştile lui despre tarantule şi despre felul cum se prind sticleţii în ţinutul Donului...

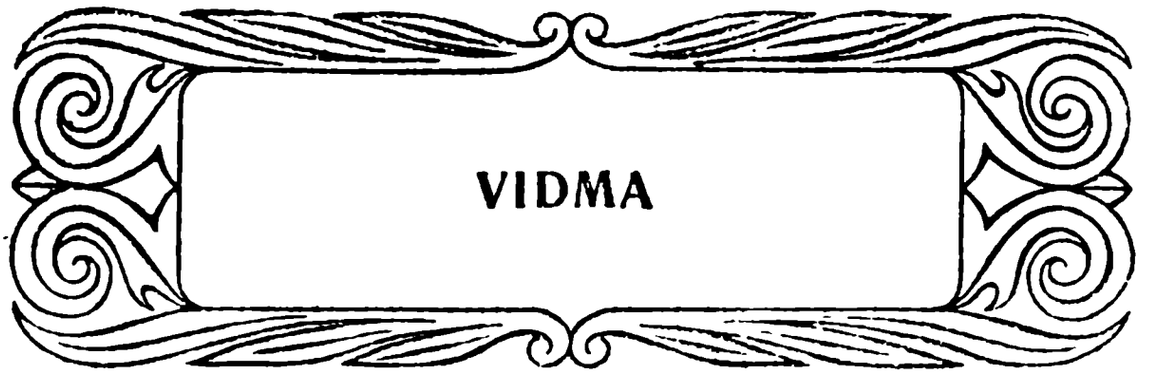

VIDMA

SE înnopta. Paraclisierul Saveli Gîkin stătea întins pe patul lui mare, în căsuţa în care locuia pe vremuri paznicul bisericii. Dar nu dormea, cu toate că obişnuia să se culce o dată cu găinile. De sub un capăt al plapumei unsuroase, făcută din petece de stambă de toate culorile, i se vedea părul aspru şi roşcat, iar de sub celălalt îi ieşeau la iveală picioarele mari, nespălate cine ştie de cînd. Stătea cu urechea aţintită... Căsuţa era gard în gard cu biserica şi singura ei ferestruică dădea în cîmp. Iar acolo, în cîmp, puteai să juri că se pornise o adevărată bătălie. Era greu să-ţi dai seama cine-s cei care se măcelăresc şi pentru pieirea cui se stîrnise prăpădul acela. Judecînd însă după urletul neîntrerupt şi sinistru, cineva suferea cumplit. Ai fi zis că o putere biruitoare urmărea pe nu ştiu cine peste cîmp, răscolea pădurea, zgîlţîia acoperişul bisericii, bătea furioasă cu pumnii în fereastră, spumega de mînie şi rupea cu dinţii, iar cel urmărit urla şi se tînguia înfrînt... Bocetul jalnic se auzea cînd sub fereastră, cînd pe deasupra acoperişului, cînd în horn. Şi în bocetul acela nu era strigăt de ajutor, ci durerea vie şi trează că e prea tîrziu, că nu mai poate fi nici o scăpare. Troienele prinseseră o pojghiţă subţire de gheaţă : şi pe troiene, şi pe copaci tremurau lacrimi,

iar pe drumuri şi cărări, se lăţeau băltoace întunecate — amestec de noroi şi de zăpadă topită.

Intr-un cuvînt, pe pămînt începuse dezgheţul, dar cerul nu-l vedea prin bezna nopţii şi turna cu neiniluita peste cîmpiile dezmorţite fulgi mari de zăpadă proaspătă. Iar vîntul se plimba în voie, de parcă era beat... Nu lăsa fulgii să se aşeze şi, în întuneric îi învăluia cum avea gust.

Gîkin asculta urletul acela şi se încrunta. Se încrunta deoarece ştia, sau măcar bănuia, ce urmărea prăpădul de afară şi cine-l pusese la cale.

— Lasă că ştiu eu! — mormăia ameninţînd cu degetul nu ştiu pe cine, sub plapumă. — Ştiu eu, tot!

Pe scăunelul de lîngă fereastră stătea nevasta paraclisierului, Raisa Nilovna. Lampa de tinichea aşezată pe alt scăunel, sfioasă şi parcă neîncrezătoare în puterile ei, împrăştia o lumină ştearsă şi tremurătoare pe umerii ei puternici, pe rotunzimile dulci ale trupului frumos şi pe coada bogată, care atingea pămîntul. Nevasta paraclisierului cosea saci de pînză groasă. Mîinile ei umblau repede; în schimb trupul, ochii, sprîncenele, buzele pline şi gîtul alb îi stăteau încremenite, pierdute în munca monotonă şi mecanică, şi păreau că dorm. Doar din cînd în cînd îşi înălţa capul ca să-şi destindă gîtul obosit, arunca în treacăt o privire spre fereastra dincolo de care urla viscolul, apoi se apleca iarăşi asupra lucrului. Faţa ei frumoasă, cu nasul puţin cîrn şi cu gropiţe în obraji, nu arăta nimic: nici dorinţă, nici tristeţe, nici bucurie. Tot aşa nu spune nimic un havuz frumos, dar care nu mai aruncă apă.

In sfîrşit a terminat un sac, l-a aruncat la o parte şi, întinzîndu-se cu plăcere, şi-a oprit căutătura întunecată şi încremenită asupra ferestrei... Pe geamuri lunecau lacrimi: fulgii albi şi efemeri se opreau o clipă, se lipeau de sticlă, se uitau la Raisa Nilovna şi se topeau...

— Haide, culcă-te o dată! — bombăni paraclisierul.

Raisa Nilovna tăcea. Şi deodată genele începură să-i tremure şi ochii îi sclipiră. Saveli, care o urmă-

rise tot timpul de sub plapumă, își scoase la iveală capul și întrebă:

— Ce este?

— Nimic... Mi s-a părut că vine cineva... — răspunse femeia încet.

Paraclisierul zvîrli plapuma de pe el cu mîinile și cu picioarele, se ridică în genunchi pe pat și se uită prostit la nevastă-sa. Pîlpîirea sfioasă a lămpii îi lumina fața păroasă și ciupită de vărsat și-i luneca peste părul aspru și zburlit.

— Auzi? — îl întrebă nevastă-sa.

Prin urletul monoton al viscolului, Saveli deslușI un suspin subțire abia auzit, metalic parcă, aducînd cu bîzîitul țînțarului cînd vrea să ți se așeze pe obraz și se supără că nu-l lași în pace.

— Poșta... — bombăni Saveli, lăsîndu-se pe călcîie.

La trei verste de biserică trecea șleahul de poștă. Cînd bătea vîntul dinspre drum, cei din căsuță auzeau zurgălăii poștalionului.

— Doamne, ce gust să pleci la drum pe o vreme ca asta! — oftă nevasta paraclisierului.

— Așa-i slujba la stat: vrei, nu vrei, trebuie să pleci...

Suspinul mai stărui o clipă în văzduh, apoi se stinse.

— A trecut! — zise Saveli culcîndu-se.

Dar nici n-apucă să se învelească din nou cu plapuma, și-i ajunse la ureche un clinchet deslușit de clopoțel. Paraclisierul aruncă o privire plină de neliniște spre nevastă-sa, sări din pat și, legănîndu-se de pe un picior pe altul, își făcu de lucru pe lîngă cuptor. Clopoțelul se mai auzi puțin, apoi amuți dintr-o dată, de parcă i s-ar fi desprins limba.

— Nu se mai aude... — mormăi paraclisierul, oprindu-se în fața femeii și privind-o cu bănuială.

Dar chiar în clipa aceea vîntul se izbi în fereastră aducînd cu el, iarăși, suspinul acela metalic și subțire... Saveli se îngălbeni, icni și începu din nou să lipăiască pe podele cu picioarele lui goale.

— Viscolul învîrte poștalionul pe loc! — zise el răgușit uitîndu-se încruntat, numai cu coada ochiului, la

nevastă-sa. — Mă auzi ce-ţi spun? Viscolul învîrte poştalionul pe loc!... Lasă că ştiu eu... Ştiu! Crezi că nu... crezi că nu pricep? — se înfurie paraclisierul. — Ştiu tot, lua-te-ar naiba!

— Ce ştii? — întrebă încet femeia, fără să-şi ia ochii de la fereastră.

— Ştiu că toate astea tu le-ai pus la cale, diavoliţă ce eşti! Tu, lua-te-ar naiba! Şi viscolul, şi poştalionul care se învîrte pe loc... tu le-ai pus la cale toate! Tu!

— Ai turbat, nerodule... — făcu femeia cu glas împăciuitor.

— Demult am băgat eu de seamă că ai sînge de căţea în tine! Am băgat de seamă chiar din ziua cînd ne-am luat!

— Ptiu! — se sperie Raisa şi, ridicînd din umeri, îşi făcu cruce. — Mai bine ţi-ai face şi tu cruce, nebunule!

— Vidma tot vidmă rămîne, — urmă Saveli cu glas înăbuşit şi plîngăreţ, ştergîndu-şi nasul cu poala cămăşii. — Cu toate că-mi eşti nevastă, cu toate că te tragi din neam de popi, chiar şi la spovedanie am să spun cine-mi eşti!... Ce mai încoace încolo? Apără-mă, doamne, şi mă miluieşte! Anul trecut, în ziua prorocului Daniil şi a celor trei prunci, n-a viscolit şi n-a venit meşterul cela să se încălzească la noi? După aceea, de sfîntul Alexei, omul lui dumnezeu, nu s-a revărsat rîul şi n-a venit ureadnicul?...[1]) Toată noaptea a trăncănit aici cu tine, blestematul, iar dimineaţa, cînd a ieşit şi m-am uitat la el, ce să vezi? Avea cearcăne sub ochi şi obrajii scofîlciţi ca dracu'! Mai zi ceva!... Şi de Probajeni n-a fost de două ori furtună, şi n-a venit de două ori să mîie aici pe noapte vînătorul cela? Am văzut tot, lua-l-ar naiba! Tot! Aha, te-ai înroşit mai ceva ca racul! Aha!

— N-ai văzut nimic...

— Ei, aş! Şi iarna asta, înainte de Crăciun, în ziua celor zece mucenici din Crit, cînd a viscolit şi ziua şi noaptea... ţii minte? N-a rătăcit drumul pisărul mare-

---

[1]) Subofiţer în poliţia rurală ţaristă. (N. red. rom.)

şalului nobilimii şi n-a nimerit tot aici, cîinele ? !... Că-ţi şi găsişeşi la cine să te uiţi ! La un pisăr, ptiu ! Păcat să strici vremea lui dumnezeu pentru unul ca el ! Un diavol, un mucos, o stîrpitură, toată mutra numai bube, ba mai avea şi gîtul strîmb !... Ei, să fi fost măcar frumos... dar aşa, ptiu ! Satana în picioare !

Paraclisierul îşi trase răsufletul, îşi şterse buzele şi ascultă din nou. Clopoţelul nu se mai auzea. Dar deodată vîntul răbufni peste acoperiş şi, dincolo de fereastră, în întuneric, răsună iarăşi clinchet de zurgălăi.

— Şi acuma, tot aşa ! — urmă Saveli. — Nu de pomană învîrte vîntoasa poştalionul ! Să mă scuipi între ochi dacă nu te caută pe tine ! Ştie el necuratul ce face, te slujeşte bine ! Are să-l învîrtă, şi pînă la urmă tot aici are să-l aducă ! Ştiu eu ! Văd eu ! N-ai cum să te-ascunzi, pălăvrăgioaica dracului, stricata naibii ! Cum a început a viscoli, cum ţi-am ghicit gîndurile !

— Nerod mai eşti, măi omule ! — zise femeia zîmbind. — Cum s-ar zice, după capul tău cel prost, eu am puterea să stric vremea cînd vreau ?

— Aha... rîzi ? Nu ştiu dacă tu sau altcineva, dar atîta ştiu, că îndată ce începe să clocotească sîngele în tine, se şi stîrneşte vreme rea, şi, îndată ce se stîrneşte vreme rea, îţi şi aduce necuratul vreun nebun aici ! Totdeauna se întîmplă aşa ! Orice ai zice, tu eşti de vină !

Ca să se încredinţeze şi mai bine, paraclisierul îşi duse un deget la frunte, îşi închise ochiul stîng şi urmă, cu glas cîntat :

— Curată nebunie ! Blestemul lui Iuda ! Că dacă eşti femeie şi nu satană, ar trebui să te gîndeşti în gîndul tău : dar dacă cei care-au venit aici nu erau nici meşteri, nici vînători, nici pisări, ci necuratul sub chipul lor ? Ce zici ? Te-ai gîndit la asta ?

— Mare nerod mai eşti şi tu, Saveli ! — oftă femeia uitîndu-se cu milă la bărbat. — Pe vremea cînd trăia tătuca şi stătea aici, veneau la el fel de fel de oameni să-i lecuiască de friguri : şi din sat, şi

de prin cătune, şi de pe la fermele armeneşti. Şi nimeni nu zicea că erau diavoli. Şi doar veneau aproape în fiecare zi... Iar dacă nimereşte careva la noi o dată pe an, la o vreme rea, să se încălzească — apoi ţie, nerodule, îndată ţi se pare lucru dracului şi intri la bănuială!

Vorbele cu tîlc ale femeii îl buimăciră pe paraclisier. Îşi depărtă picioarele goale, îşi plecă fruntea şi rămase pe gînduri. Nu era cu totul încredinţat de adevărul presupunerilor lui, iar acum glasul neprefăcut şi plin de nepăsare al femeii îl încurca şi mai mult. Cu toate acestea, după ce se gîndi puţin, clătină din cap şi zise:

— Eh, că doar nu vin să ceară adăpost pe noapte nişte moşnegi, acolo, ori nişte pocitanii, ci tot tineri... De ce? Hai? Şi dacă s-ar mulţămi cu atîta, să se încălzească... Dar aşa, caută s-o bucure pe satana! Nu, muiere, nu-i pe lume lighioană mai vicleană decît neamul vostru muieresc! Minte adevărată n-aveţi nici cît un graur; în schimb, viclenie diavolească,— oho! Apără-mă şi mă miluieşte, maică precistă! Iaca, iar se aude clopoţelul poştalionului... De cum a început viscolul, eu ţi-am şi ghicit gîndurile! Ai făcut farmece, păienjeniţo!

— Ce te legi de mine, blestematule? — îşi ieşi din fire femeia. — Ce te agăţi de mine ca scaiul?

— Mă leg, pentru că dacă în noaptea asta, fereasă dumnezeu, se întîmplă ceva... apoi ascultă ce-ţi spun... Dacă se întîmplă ceva, atunci mîine disdemineaţă mă duc la Diakovo, la părintele Nikodim, şi-i spun tot! „Părinte Nikodim, am să-i spun, uite aşa şi aşa, să am iertare, nevastă-mea e vrăjitoare. De ce? Hm... Vreţi să ştiţi de ce? Apoi... uite, aşa şi pe dincolo...“ Şi are să fie vai de capul tău, muiere! N-ai să-ţi primeşti osînda numai în viaţa cea de apoi, dar chiar şi în asta pămîntească! Nu degeaba sînt scrise în trebnic rugăciuni împotriva voastră!

Deodată se auziră bătăi în fereastră, atît de puternice şi de neaşteptate, încît Saveli se îngălbeni şi căzu, de spaimă, pe pat. Femeia sări în picioare, pălind şi ea.

— Deschideţi, pentru numele lui dumnezeu, să ne încălzim puţin! — se auzi de afară un glas adînc şi tremurat. — Cine stă aici? Induraţi-vă, oameni buni, cà am rătăcit drumul!

— Dar voi cine sînteţi? — întrebă femeia speriată, ferindu-se să se uite la fereastră.

— Poşta! — îi răspunse alt glas.

— Nu degeaba ai făcut tu farmece! — Şi Saveli dădu din mînă. — Toate sînt aşa cum ţi le-am spus. Am avut ori n-am avut dreptate?... Ei lasă, lasă, că ai să vezi tu!

Paraclisierul sări în pat şi, smîrcîind înciudat pe nas, se întoarse cu faţa la perete. Curînd după aceea îl ajunse în spate un val de aer rece. Uşa scîrţîi, apoi în prag se ivi un bărbat înalt, plin de zăpadă din cap pînă în picioare. La spatele lui se mai vedea o umbră de om, tot atît de albă...

— Să aduc şi coletele? — întrebă cel din spate cu glas răguşit şi gros.

— Doar n-o să le lăsăm afară!

Zicînd aşa, cel care intrase întîi începu să-şi dezlege gluga; dar pierzîndu-şi răbdarea, şi-o smulse de pe cap cu chipiu cu tot şi o aruncă, necăjit, spre cuptor. Apoi îşi scoase paltonul aruncîndu-l tot acolo şi, fără să dea bună seara, începu să se plimbe prin odaie.

Era un postaş tînăr şi bălai, cu surtuc de uniformă ponosit şi cu cizme vechi şi murdare. După ce se încălzi plimbîndu-se, se aşeză la masă, îşi întinse picioarele ude peste saci şi-şi sprijini bărbia în pumni. Faţa lui palidă, plină de pete roşii, mai purta încă urmele chinurilor şi ale spaimei prin care trecuse mai adineauri. Dar chiar aşa — răvăşită de furie, cu pecetea proaspătă a suferinţelor morale şi trupeşti, cu zăpada care i se topea pe sprîncene, pe mustăţi şi pe bărbuţa rotundă — era totuşi frumoasă.

— Viaţă de cîine! — bombăni postaşul plimbîndu-şi căutătura pe pereţi, de parcă nu-i venea să creadă că se găsea la adăpost. — Era cît pe ce să ne prăpădim! Dacă n-ar fi fost lumina de la fereastra asta, nu ştiu ce s-ar fi întîmplat cu noi... Dracu' ştie

cînd or să se sfîrşească toate! Că nu se mai mîntuie o dată viaţa asta de cîine... Unde sîntem? — întrebă el coborînd glasul şi aruncîndu-şi ochii spre femeie.

— La Colina Guleaevski, pe moşia generalului Kalinovski — îi răspunse, tresărind şi înroşindu-se, nevasta paraclisierului.

— Auzi, Stepane? — se întoarse poştaşul către surugiul care se împotmolise în uşă cu un balot mare de piele în spinare. — Am nimerit la Colina Guleaevski!

— De... cam departe!

Zicînd aceste vorbe — mai curînd un oftat răguşit şi întretăiat — surugiul ieşi, ca să se întoarcă după puţin timp cu alt balot, ceva mai mic. Apoi plecă din nou, aducînd o cingătoare lată de piele de care atîrna sabia poştaşului, lungă şi lată ca paloşul cu care e zugrăvită Iudita lîngă patul lui Holophern, în litografiile ieftine. După ce aşeză baloturile lîngă perete, ieşi în tindă, se lăsă pe un scaun şi-şi aprinse luleaua.

— Poate că doriţi un ceai, după atîta drum? — întrebă nevasta paraclisierului.

— N-avem vreme de băut ceai! — se încruntă poştaşul. — Ne încălzim repede şi plecăm, să nu pierdem trenul cu poşta. Mai stăm vreo zece minute şi gata. Am să vă rog, doar, să fiţi buni şi să ne arătaţi drumul...

— Ne-a pedepsit Dumnezeu de ne-a trimis vremea asta! — oftă femeia.

— M-da... Dar dumneavoastră cine sînteţi?

— Noi? Localnici... pe lîngă biserică... Cum s-ar zice, din tagma bisericească... Cel care stă culcat acolo e bărbatul meu... Saveli, scoală-te şi dă bună seara la oaspeţi! Înainte, aveam aici parohie, dar de vreun an şi jumătate s-a desfiinţat. Nu mai încape vorbă că pe cînd stăteau boierii la moşie, erau oameni mulţi şi făcea să ţinem parohie. Dar acum, fără boieri, gîndiţi-vă şi dumneavoastră: cu ce să trăiască slujitorii domnului, dacă Markovka, satul cel mai apropiat de noi, e la cinci verste? Saveli a rămas

fără slujbă şi acum... face pe paznicul. Are grijă de biserică...

Şi poştaşul mai află că dacă Saveli s-ar duce la generăleasă şi i-ar cere cîteva rînduri către episcop, ar căpăta un loc mai bun. Dar el nu se duce la generăleasă, pentru că-i leneş şi se teme de oameni.

— Cu toate astea, se cheamă că tot din tagma bisericească facem parte... — adăugă nevasta paraclisierului.

— Bine, dar din ce trăiţi ? — o întrebă poştaşul.

— Biserica are loc de fîneaţă şi grădini de zarzavat. Numai că de acolo ni se vine tare puţin... — oftă femeia. Părintele Nikodim din Diakovo e om lacom, şi cu toate că nu slujeşte la noi decît de sfîntul Nicolae cel din vară şi de sfîntul Nicolae cel din iarnă, ne ia aproape tot... N-are cine să ne facă dreptate !

— Minţi ! — strigă Saveli. răguşit. — Părintele Nikodim e suflet sfînt, e făclia bisericii ! Iar dacă ia, apoi ia ceea ce i se cuvine după regulament !

— Ei, dar supărăcios bărbat ai ! — zîmbi poştaşul. — Şi demult eşti măritată ?

— De la duminica iertării merg pe al patrulea an. Înainte era paraclisier aici tatăl meu, dar cînd a văzut că i se apropie ceasul, vrînd să-mi rămînă mie locul, a plecat la consistoriu şi a cerut să i se trimită un paraclisier neînsurat, care să mă ia de nevastă. Şi uite, aşa m-am măritat...

— Aha, prin urmare, dintr-o lovitură ai prins două muşte ! — zise poştaşul uitîndu-se la spinarea lui Saveli. — Te-ai ales şi cu loc şi cu nevastă...

Saveli scutură supărat dintr-un picior şi se trase şi mai mult la perete. Poştaşul se ridică de la masă, se întinse şi se aşează pe unul din baloturi. După ce se gîndi puţin, îşi mută sabia, alături, netezi baloturile cu mîna şi se întinse peste ele, cu un picior atîrnat pe podea.

— Viaţă de cîine... — bombăni el, punîndu-şi mîinile sub cap şi închizînd ochii. — Nici celui mai hain tătar nu i-aş dori asemenea viaţă !

Curînd se făcu liniște. Nu se auzea decît gîfîiala lui Saveli și respirația regulată și domolă a poștașului adormit, care slobozea la fiece răsuflare, cîte un „c-h-h-h...“ adînc și prelung. Din cînd în cînd îi scîrțîia ceva în gît, ca o roliță, iar piciorul îi tresărea, foșnind pe balot.

Saveli se mai frămîntă o vreme sub plapumă, apoi întoarse încet capul. Femeia stătea pe scăunel cu obrajii între palme și se uita la poștașul adormit. Privirea ei era încremenită, ca a unui om nedumerit și speriat.

— Ei, ce te holbezi așa la el ? — șopti Saveli, cu mînie.

— Ce-ți pasă ? Stai acolo culcat ! — îi răspunse femeia, fără să-și desprindă ochii de la capul cel bălai.

Saveli slobozi înciudat tot aerul din piept și se întoarse dintr-o dată cu fața la perete. Dar după cîteva minute începu iarăși să se frămînte, apoi se ridică în genunchi pe pat și, sprijinindu-se cu mîinile de pernă, trase cu coada ochiului la nevastă-sa, care stătea tot atît de nemișcată și se uita la străin. Obrajii îi păliseră, iar în ochi i se aprinsese o lumină ciudată. Paraclisierul ioni, coborî din pat tîrîndu-se pe burtă, se apropie de poștaș și-i acoperi fața cu o batistă.

— De ce faci asta ? — îl întrebă femeia.

— Ca să nu-l bată lumina în ochi...

— Atunci stinge încalte și lampa !

Saveli se uită cu neîncredere la nevastă-sa, își ținguie buzele spre lampă, dar se răzgîndi și-și împreună mîinile.

— N-o fi și ăsta tot vicleșug diavolesc ? — strigă el. — Hai ? Parcă este pe lume lighioană mai vicleană decît neamul vostru muieresc ?

— Huo, drace împielițat ! — șuieră femeia printre dinți, încruntîndu-se cu mînie.—Lasă că ai să vezi tu!

Și, așezîndu-se mai bine, își aținti din nou privirea asupra poștașului.

Faptul că avea fața acoperită n-o încurca deloc. Pe ea n-o atrăgea atît chipul omului, cît întreaga lui înfățișare, atît de nouă pentru ea. Poștașul avea pieptul lat și puternic, mîinile înguste și frumoase, iar pi-

cioarele lungi, numai mușchi, erau mult mai bine făcute și mai bărbătești decît cei doi „butuci“ ai lui Saveli... Nu, nici nu putea fi vorba de vreo asemănare!

— Oi fi eu drac împieliţat și duh necurat, — bombăni Saveli după ce mai aşteptă puţin, — însă ăştia nu trebuie să doarmă aici... Da da... Doar îs în slujba statului, și or să ne tragă la răspundere că i-am primit la noi... Dacă ai plecat cu poșta, apoi du-o unde trebuie, nu dormi!... Hei, tu! — strigă Saveli spre cel din tindă. — Tu, surugiule... cum îţi zice? Vreţi să vă arăt drumul? Scoală-te și nu te mai gîndi la somn cît umbli cu poșta!

Apoi, luîndu-și vînt, Saveli se repezi la poștaș și-l trase de mînecă.

— Hei, înălţimea voastră! Dacă plecaţi, apoi să plecaţi. Iar dacă nu plecaţi, apoi vorba ceea... Că de dormit...

Poștașul sări în picioare, se așeză, își purtă căutătura tulbure prin odaie, apoi se culcă din nou.

— Cum, nu mai plecaţi? — îi dădea înainte Saveli, trăgîndu-l de mînecă. — Doar poșta pentru asta-i făcută, să ajungă la vreme... Hei, n-auzi? Vă arăt eu drumul!

Poștașul deschise ochii. Încălzit și moleșit de dulceaţa celui dintîi somn, pe jumătate adormit, văzu ca prin ceaţă gîtul alb și privirea încremenită și galeșă a femeii. Își coborî pleoapele și zîmbi, ca și cum tot ce vedea nu era decît un vis.

— Dar cum o să plecaţi pe o vreme ca asta? — auzi atunci glasul cald al femeii. — Mai bine rămîneţi la noi, să dormiţi și să vă odihniţi sănătoși!

— Dar poșta? — se supără Saveli. — Poșta cine-o s-o ducă? Tu ai s-o duci? Tu?

Poștașul deschise iarăși ochii, se uită la gropiţele care tremurau pe obrajii femeii, își aduse aminte unde se afla și îl înţelese și pe Saveli. Gîndul că trebuia să plece la drum prin bezna îngheţată îl făcu să se cutremure din cap pînă-n picioare. Simţi cum îl trec fiori reci și se zgribuli.

— Am mai putea dormi măcar cinci minute, — zise el căscînd. — Tot am întîrziat...

— Dar poate că ajungem la timp! — se auzi glasul surugiului din tindă. — Mai știi? Te pomenești că avem noroc să întîrzie și trenul...

Poștașul se ridică și, întinzîndu-se cu plăcere, începu să-și îmbrace paltonul.

Văzînd că oaspeții se pregăteau de plecare, Saveli nechează de bucurie.

— Hai, pune mîna! — strigă la el surugiul, căznindu-se să ridice de jos balotul.

Paraclisierul se apropie cu voie bună și-l ajută să scoată afară toată încărcătura. Poștașul încerca să-și dezlege nodul de la glugă, în timp ce femeia i se uita drept în ochi, de parcă voia să-i pătrundă în suflet.

— Mai stați să beți un ceai... — zise ea.

— N-aș avea nimic împotrivă... că tot am întîrziat! — încuviință poștașul. — Numai că vezi, ceilalți au și scos lucrurile afară!

— Haide, rămîi!... — șopti femeia, lăsîndu-și ochii în pămînt și apucîndu-l de mînecă.

Poștașul dezlegă în sfîrșit nodul și, nehotărît, își petrecu gluga peste braț. Simțea cum îl învăluie o căldură dulce acolo, lîngă nevasta paraclisierului.

— Ce gît.. ce gît frumos ai...

Și cu două degete îi atinse pielea albă. Văzînd că femeia nu se împotrivește, îi mîngîie gîtul, apoi umărul...

— Doamne, cît ești de...

— De ce nu rămîi?... O să bem ceai...

— Unde-l pui, măi nătăfleață! — se auzi de afară glasul surugiului. — Așează-l de-a curmezișul...

— Haide, rămîi... N-auzi cum urlă viscolul!

Poștașul, care încă nu se trezise bine și nu se putea rupe din vraja somnului tînăr și sănătos, se simți dintr-o dată cuprins de dorința ceea de dragul căreia uită omul și de baloturi, și de trenurile poștale... uită de toate. Cu privirea speriată îndreptată spre ușă, ca și cum ar fi vrut să fugă sau să se ascundă, prinse femeia de mijloc. Se și aplecase peste lampă, s-o stingă, cînd în tindă se auzi bocănit de cizme și surugiul se ivi în prag... Iar peste umărul lui își înălța gîtul

Saveli. Poştaşul lăsă repede mîinile în jos şi rămase nemişcat, de parcă sta la îndoială.

— Gata ! — strigă surugiul.

Poştaşul mai întîrzie o clipă, scutură din cap, ca şi cum abia atunci s-ar fi trezit de-a binelea, apoi ieşi în urma surugiului. Femeia rămase singură.

— Ei, haide, urcă-te şi arată-ne drumul ! — auzi ea.

Un clopoţel sună domol, apoi altul — şi clinchetul melodios de zurgălăi se depărtă de căsuţă, împletind în noapte un lănţişor mărunt şi nesfîrşit...

Cînd, încetul cu încetul, zvonul clopoţeilor se stinse, nevasta paraclisierului sări de la locul ei şi începu să măsoare odaia din colţ în colţ, cu neastîmpăr. De unde pînă atunci n-avea un strop de sînge în obraji, acum se aprinsese toată. Faţa i se strîmba de ură, răsufla tremurat, iar ochii îi străluceau de sălbatică mînie. Se zbătea cum se zbate în cuşcă o tigroaică zgîndărită cu fierul roşu. Deodată, se opri şi se uită de jur împrejur prin bîrlogul ei. Aproape o jumătate de odaie, de-a lungul unui perete întreg, era prinsă de patul lor, pe care stăteau claie peste grămadă o saltea murdară, cîteva perne tari, mai mult cenuşii decît albe, plapuma şi fel de fel de boarfe dezgustătoare. Aşternutul acela părea un morman urît şi inform şi semăna cu capul lui Saveli, cînd îi venea lui gust să-şi ungă părul cu ulei. Pe locul dintre pat şi uşa care dădea în tinda îngheţată, se întindea cuptorul afumat, deasupra căruia spînzurau cîteva cîrpe şi cîteva oale. Totul — laolaltă cu Saveli, care ieşise mai adineauri — era neînchipuit de murdar, de slinos şi de afumat. Aşa că, într-un cadru ca acela, părea ciudat să vezi gîtul alb şi pielea subţire şi delicată a unei femei. Nevasta paraclisierului se repezi spre pat, întinzînd mîinile de parcă voia să arunce jos, să calce în picioare şi să prefacă în scrum tot ce era pe el. Dar în aceeaşi clipă se trase îndărăt, ca şi cum s-ar fi temut să nu se murdărească, şi începu iarăşi să se plimbe.

Cînd, după vreo două ore, Saveli se întoarse plin de zăpadă şi ostenit, femeia se dezbrăcase şi se culcase în pat. Îşi ţinea ochii strînşi, dar după felul cum îi zvîcnea obrazul, paraclisierul ghici că nu dormea. Pe

drum, în timp ce se întorcea acasă, se hotărîse s-o lase în pace şi să nu-i spună nimic pînă a doua zi. Acum însă nu se putu opri să n-o înţepe.

— Vezi, degeaba i-ai făcut farmece, că tot a plecat! — zise el rîzînd cu răutate.

Femeia tăcu, doar bărbia îi tresări. Saveli se dezbrăcă încet, păşi peste nevastă-sa şi se culcă la perete.

— Să ştii că mîine îi spun părintelui Nikodim ce pramatie de nevastă am! — bombăni, făcîndu-se ghem.

Femeia se întoarse repede cu faţa spre el şi-l fulgeră cu ochii.

— Mulţumeşte-te cu slujba, — zise ea. — Cît despre nevastă, cată-ţi alta în pădure. Ce, eu îs de nasul tău, plezniţi-ar ochii? Ce te tot legi de mine? Un scai, un trîntor, doamne iartă-mă!

— Ei, haide, haide... dormi acolo!

— Doamne, cît sînt de nenorocită! — Şi femeia se porni pe plîns. — Dacă nu erai tu, poate că mă măritam cu vreun negustor, ori poate chiar cu vreun boier! Dacă nu erai tu, azi mi-aş iubi bărbatul! De ce nu te-a astupat omătul, de ce n-ai rămas îngheţat acolo, pe drumul mare, diavole!

Femeia plînse multă vreme. În cele din urmă, oftă adînc şi se potoli. Dincolo de fereastră viscolul tot mai urla, mînios. Părea că plînge cineva, cînd în cuptor, cînd în horn, cînd pe după ziduri. Dar lui Saveli i se părea că-şi aude plîngînd propriul lui suflet. În seara aceea se încredinţase, fără umbră de îndoială, că bănuielile lui în privinţa femeii erau întemeiate. Ştia acum că, datorită puterii ei diavoleşti, nevastă-sa putea să facă ce voia cu vîntoasele şi cu poştalioanele. Dar, spre adînca lui suferinţă, taina aceea, puterea aceea sălbatică şi misterioasă îi dădea femeii culcate lîngă el un farmec nou şi neînţeles, pe care nu-l cunoscuse pînă atunci. Şi pentru că, în prostia lui şi fără să-şi fi dat seama, o poetizase — i se părea acum mai albă, mai catifelată, mai îndepărtată...

— Vidmă! — bombăni el furios. — Ptiu, scîrbă!

Dar cînd femeia, potolită, începu să răsufle regulat, omul îşi apropie degetele de ceafa ei albă... apoi

îi atinse cu mîna coada bogată... Femeia păru că nu simte nimic... Atunci, prinzînd curaj, bărbatul o mîngîie pe gît.

— Lasă-mă! — strigă ea, izbindu-l cu cotul la rădăcina nasului cu atîta putere, încît omul văzu scîntei înaintea ochilor.

Insă durerea de la rădăcina nasului îi trecu repede, pe cînd cea care-i sfredelea inima stărui încă mult timp.

O MICĂ GLUMĂ

AMIAZĂ senină de iarnă... E ger de crapă pietrele şi Nadenka, fata care mă ţine de braţ, are promoroacă argintie pe cîrlionţii de la tîmple şi pe pufuşorul de deasupra buzei de sus. Stăm pe un deal înalt. De la picioarele noastre şi pînă jos, în vale, coboară un povîrniş iute, în care razele soarelui se răsfrîng ca într-o oglindă. Lîngă noi e o săniuţă căptuşită cu postav roşu aprins.

— Hai să ne dăm cu săniuţa, Nadejda Petrovna! — o rog eu. — Măcar o dată... Te asigur că ajungem jos vii şi nevătămaţi!

Dar Nadenkăi i-e frică. Tot spaţiul acela, de la şoşonii ei mici şi pînă la poalele dealului de gheaţă, i se pare o prăpastie înspăimîntătoare şi fără fund. Îi stă inima în loc şi i se taie răsuflarea numai cît se uită în jos, numai cît o îndemn să se urce în săniuţă! Dar încă dacă s-ar hotărî, totuşi, să se arunce în prăpastie! Ar muri sau şi-ar ieşi din minţi...

— Te rog! — stărui eu. — De ce să-ţi fie frică? Nu înţelegi că asta înseamnă laşitate?

In cele din urmă, Nadenka se învoieşte, însă văd după chipul ei că o face cu preţul vieţii. O aşez în săniuţă — e palidă şi tremură toată — o cuprind cu braţul şi ne dăm drumul în gol...

Săniuţa zboară ca vîntul. Văzduhul spintecat ne biciuieşte şi ne pişcă obrazul, dureros şi cu duşmănie,

urlă, ne şuieră în urechi şi încearcă să ne smulgă capul de pe umeri. Din pricina presiunii aerului nu mai putem răsufla. Ai zice că însuşi diavolul ne-a prins în ghiarele lui şi, mugind sălbatic, ne tîrăşte de-a dreptul în iad. Lucrurile din jurul nostru se amestecă laolaltă într-o singură fîşie lungă, care aleargă nebuneşte îndărăt... Am impresia că, din clipă în clipă, o să pierim.

— Nadia, te iubesc ! — îngîn atunci, în şoaptă.

Dar săniuţa îşi domoleşte zborul, urletul vîntului şi vîjîitul tălpicelor nu ne mai sperie, răsuflăm tot mai în voie şi, în sfîrşit, ajungem în vale. Nadenka pare între viaţă şi moarte. E palidă, abia respiră... O ajut să se ridice.

— Nu mă mai dau a doua oară pentru nimic în lume ! — zice ea, uitîndu-se la mine cu ochi mari şi plini de spaimă. — Pentru nimic în lume ! Era cît pe ce să mor...

După cîteva clipe însă îşi vine în fire şi se uită la mine întrebător : oare eu îi spusesem cele trei cuvinte sau numai i se păruse, în urletul vîntului ?... Eu stau liniştit lîngă ea, fumez şi-mi cercetez cu atenţie o mănuşă.

Nadia mă ia de braţ şi ne plimbăm mult timp pe la poalele dealului. Se vede bine că o zgîndăreşte nedumerirea : mă rog, i-au fost sau nu i-au fost spuse cele trei cuvinte ? I-au fost, sau nu ? E o chestiune de amor propriu, de onoare, de viaţă, de fericire — o chestiune cît se poate de importantă, cea mai importantă dintre toate ! Nerăbdătoare şi tristă, Nadenka îmi aruncă din cînd în cînd cîte o căutătură iscoditoare, îmi răspunde distrată la întrebări şi aşteaptă să încep eu vorba. Doamne, ce joc, ce joc de expresii pe faţa ei drăgălaşă ! Văd că se luptă cu ea însăşi, că simte nevoia să spună, să întrebe ceva, dar nu-şi găseşte cuvintele, se sfieşte, i-e frică, nu-i îngăduie bucuria...

— Ştii ceva ? — zice, fără să mă privească.

— Ce ? — o întreb.

— Ce-ar fi să ne mai dăm o dată ?...

Ne urcăm pe scară, la deal. Şi iarăşi o aşez pe Nadenka în săniuţă — e palidă şi tremură toată — şi ia-

răşi zburăm în prăpastia înfiorătoare, şi iarăşi vîntul începe să urle şi tălpicele să vîjîie. Iar cînd săniuţa atinge cea mai mare viteză, îi şoptesc iarăşi :

— Te iubesc, Nadenka !

După ce săniuţa se opreşte, Nadenka învăluie cu ochii dealul pe care l-am coborît în clipa aceea, apoi se uită lung la mine, ascultă cu luare aminte glasul meu nepăsător — şi toată făptura ei, pînă şi manşonul, şi gluga, arată cea mai desăvîrşită nedumerire. Iar pe faţă i se citeşte limpede :

— Ce înseamnă asta ? Cine a spus vorbele *acelea ?* El le-a spus, sau poate că numai mi s-a părut ?...

Nesiguranţa o tulbură, o face să-şi iasă din minţi. Biata fată nu-mi mai răspunde la întrebări, se încruntă, e gata să plîngă... O întreb :

— Ce-ar fi să ne întoarcem acasă ?

— Dar mie... mie îmi place să mă dau cu săniuţa ! — zice ea, roşindu-se. — Ce-ar fi să ne mai dăm o dată ?...

Da, i-o fi plăcînd... însă cînd se aşează în săniuţă, e palidă, tremură şi abia suflă de frică, întocmai ca înainte.

Pornim a treia oară la vale. O văd cum mă priveşte în faţă, cum îmi urmăreşte mişcarea buzelor. Îmi duc batista la gură, tuşesc — şi, cînd ajungem la mijlocul coborîşului, izbutesc să îngîn :

— Te iubesc, Nadia !

Şi Nadenka rămîne tot nedumerită. Tace şi se gîndeşte nu ştiu la ce... O petrec pînă acasă. Pe drum caută să meargă cît mai încet, îşi răreşte paşii şi aşteaptă : oare n-o să repet, cumva, aceleaşi cuvinte ? O văd cum se chinuieşte şi cum se luptă cu ea însăşi ca să nu-mi spună :

— Nu se poate să le fi spus vîntul ! Şi nici nu vreau să le fi spus el...

A doua zi dimineaţă primesc un bileţel : „Dacă te duci astăzi la săniuş, treci să mă iei şi pe mine. N.“ Şi de atunci ne ducem în fiecare zi la săniuş, şi de cîte ori coborîm la vale îi spun, încet, aceleaşi cuvinte :

— Te iubesc, Nadia !

Curînd Nadenka se obişnuieşte cu vorbele acestea, aşa cum te obişnuieşti cu vinul sau cu morfina : nu mai poţi trăi fără ele. E drept că zborul în adînc o înspăimîntă ca şi înainte, însă acum frica şi primejdia dau un farmec deosebit vorbelor de dragoste care, ca şi pînă atunci, rămîn pentru ea o taină nedezlegată care-i chinuieşte sufletul. Iar bănuiţii sîntem tot noi : vîntul şi cu mine... Care din doi îi face declaraţia, ea nu ştie, dar s-ar părea că acum îi e totuna. Ce importanţă are paharul din care bei ? Totul e să te îmbeţi...

Intr-o zi, în jurul amiezii, m-am dus singur la săniuş. Amestecat în mulţime, am văzut-o pe Nadenka apropiindu-se de deal şi căutîndu-mă cu ochii... Apoi, sfioasă, a pornit în sus, pe scară... I-e frică să se coboare singură cu săniuţa — doamne, cît i-e de frică ! S-a făcut albă ca zăpada la obraz, tremură de parcă s-ar duce la moarte — şi totuşi păşeşte înainte, păşeşte voiniceşte, fără să se uite îndărăt. Pesemne că, pînă la urmă, s-a hotărît să vadă dacă nu cumva o să audă vorbele dulci şi neasemuite şi atunci cînd nu voi fi lîngă ea. O văd cum se aşează în săniuţă, palidă şi cu gura uşor căscată de spaimă, cum închide ochii şi, luîndu-şi rămas bun pentru vecie de la toate, porneşte la vale... Vjjj... fac tălpicele. Nu pot să ştiu dacă Nadenka aude sau nu vorbele mult aşteptate... O văd doar cum se ridică din săniuţă sfîrşită, istovită. Dealtfel, i se vede pe faţă că nu ştie nici ea dacă le-a auzit sau nu. Spaima care a cuprins-o în timpul zborului ameţitor i-a luat pînă şi putinţa de a auzi, de a desluşi, de a înţelege...

Dar iată că a venit primăvara, a venit luna martie... Soarele e din ce în ce mai blînd. Dealul nostru de gheaţă se înnegreşte, îşi pierde luciul, şi, pînă la urmă, se topeşte. Nu ne mai ducem la săniuş. Biata Nadenka nu mai are unde să audă vorbe de dragoste. Dealtfel nici nu mai are cine să i le spună deoarece vîntul nu mai bate, iar eu mă pregătesc să plec la Petersburg pentru mai multă vreme, poate pentru totdeauna.

Intr-o seară, cu vreo două zile înaintea plecării, stau în grădiniţă. Iar grădiniţa noastră e despărţită de

curtea Nadenkăi printr-un gard înalt, cu cuie... E încă destul de frig, zăpada stăruie încă pe sub grămezile de gunoaie, copacii nu s-au trezit încă la viaţă şi totuşi miroase a primăvară iar stăncuţele se pregătesc de culcare, cu mare larmă. Mă apropii de gard şi mă uit mult timp printre scînduri. O văd pe Nadenka ieşind în balcon şi aruncînd spre cer o privire plină de jale şi de dor... Vîntul de primăvară o bate drept în obrazul palid şi trist... Îi aduce aminte de vîntul care urla la coborîş, pe vremea cînd auzea cele trei cuvinte. Faţa i se face tot mai tristă şi o lacrimă i se rostogoleşte pe obraz... Biata fată întinde braţele, ca şi cum ar implora vîntul să-i mai aducă o dată, pe aripile lui, vorbele mult aşteptate. Atunci, o dată cu bătaia vîntului, îi şoptesc :

— Te iubesc, Nadia !

Doamne, ce văd ? Nadenka scapă un strigăt, zîmbeşte cu toată faţa şi, veselă şi fericită, mai frumoasă ca oricînd, întinde braţele în întîmpinarea vîntului...

Iar eu mă duc în casă să-mi fac bagajele...

Toate acestea s-au petrecut demult. Acum, Nadenka e măritată. A luat, sau a trebuit să ia de bărbat — asta n-are nici o importanţă — pe secretarul epitropiei nobililor şi are trei copii. Însă tot n-a uitat cum ne duceam pe vremuri amîndoi la sănius şi cum vîntul îi aducea în zbor cele trei cuvinte : „Te iubesc, Nadenka"... Pentru ea, aceasta e amintirea cea mai fericită, cea mai caldă şi mai fermecătoare din toată viaţa ei...

Şi acum, cînd şi eu am mai îmbătrînit, nu pot să-mi dau seama de ce i-am spus vorbele acele, de ce am glumit...

AGAFIA

IN timp ce locuiam în judeţul S., aveam de multe ori prilejul să mă abat pe la grădinile de zarzavat din Dubovka, fiind oaspetele grădinarului Savva Stukaci [1]) sau, cum i se mai zicea, Savka. Grădinile din Dubovka erau locul meu favorit pentru toate felurile de pescuit. Îţi iei cu tine toate uneltele, merinde din belşug şi pleci de acasă fără să ştii ziua şi ceasul cînd ai să te întorci. La drept vorbind nici nu mă interesa atît pescuitul, cît hoinăreala lipsită de orice grijă, mîncatul la întîmplare, taifasurile cu Savka şi întîlnirile lungi, faţă în faţă, cu nopţile liniştite de vară. Savka era un flăcău de vreo douăzeci şi cinci de ani, înalt şi frumos, sănătos şi tare ca cremenea. I se dusese vestea de om deştept şi cu scaun la cap, ştia carte, iar votcă nu bea decît rareori. Dar în ce priveşte munca, bărbatul acela tînăr şi voinic nu făcea doi bani. In muşchii lui puternici şi tari ca de frînghie, se oploşise, alături de forţă, şi o lene fără leac. Stătea în izba lui, ca toţi ceilalţi oameni din sat şi avea lotul lui de pămînt, dar nu-l ara, nu-l semăna şi nici nu se îndeletnicea cu vreun meşteşug oarecare. Mamă-sa, femeie bătrînă, cerşea pe la casele oamenilor, iar el trăia ca păsările cerului : nu ştia niciodată dimineaţa ce-o să mănînce la amiază. Şi nu că i-ar fi lipsit voinţa şi energia, sau că nu i-ar fi fost milă de

[1]) *Stucati* — a lovi, a izbi. (N. red. rom.)

mamă-sa, dar pur şi simplu n-avea chef să muncească şi nu recunoştea că munca i-ar folosi la ceva... Toată făptura lui răspîndea acea nepăsare şi acea patimă înnăscută, de artist, pentru o viaţă de azi pe mîine, la voia întîmplării. Iar cînd trupul lui tînăr şi sănătos simţea nevoia să-şi pună muşchii în mişcare, flăcăul se apuca, pentru scurtă vreme, de cîte o muncă cu totul nefolositoare: ascuţea ţăruşi de care nimeni n-avea nevoie, sau alerga luîndu-se la întrecere cu fetele. Îi plăcea, mai ales, să stea nemişcat şi adîncit în gînduri. Era în stare să rămînă ceasuri întregi fără să se clintească din loc, cu ochii aţintiţi în gol. Se urnea cînd îi venea gust, şi asta numai dacă i se ivea prilejul să facă vreo mişcare bruscă şi necugetată: să apuce de coadă vreun cîine care trecea în goană pe lîngă el, să smulgă basmaua de pe capul vreunei fete sau să sară peste vreo groapă largă. Bineînţeles că, datorită acestei economii de mişcări, Savka era sărac lipit pămîntului şi trăia mai prost decît un holtei bătrîn. Cu vremea, datoriile lui către obşte crescuseră, aşa că el, flăcău tînăr şi voinic, fusese pus într-o slujbă de om bătrîn: paznic şi sperietoare la grădinile de zarzavat. Cu toate că oamenii îl luau peste picior că-l „îmbătrîniseră" înainte de vreme, lui nu-i păsa. Slujba aceea liniştită, prielnică visărilor leneşe, era cît se poate de potrivită cu firea lui.

Mi s-a întîmplat o dată să mă prindă vremea la Savka, într-o frumoasă seară de mai. Mi-aduc aminte că stăteam culcat pe pătura lui ruptă şi ponosită, lîngă intrarea colibei, de unde venea mireazmă puternică şi grea de ierburi uscate. Cu mîinile sub cap, mă uitam drept înaintea mea. La picioarele mele era o furcă de lemn, ceva mai încolo îmi atrăgea privirea o pată neagră: Kutka, căţeluşa lui Savka. Mai departe, cam la vreo doi stînjeni de Kutka, pămîntul era rupt de malul prăpăstios al rîului. Aşa cum stăteam culcat, nu vedeam rîul. Nu vedeam decît vîrfurile dese ale puieţilor de răchită de pe malul nostru şi marginea zimţuită, roasă parcă, a malului dimpotrivă. Iar în fund, şi mai departe, pe o colină întunecată, se înghesuiau una în alta, ca potîrnichile speriate, căsuţele

satului în care stătea prietenul meu Savka. Dincolo de colină se topea încet amurgul însîngerat. Nu rămăsese din el decît o fîşie îngustă roşcată, care în curînd începu să se acopere cu nori mici, aşa cum se acopăr cărbunii cu spuză.

In dreapta grădinilor de zarzavat se auzea foşnind dumbrava întunecată de anini, care tresărea de cîte ori se abătea pe neaşteptate vîntul peste ea, iar la stînga se întindea cîmpia nesfîrşită. Acolo unde ochiul nu mai putea să desluşească, în umbră, cîmpia de cer, se zărea clipind o luminiţă. Ceva mai la o parte stătea Savka. Cu picioarele strînse sub el turceşte, cu capul aplecat într-o parte, se uita pe gînduri la Kutka. Cîrligele noastre cu nadă fuseseră demult aşezate în apă, aşa că n-aveam altceva de făcut decît să ne lăsăm în voia odihnei atît de dragă lui Savka, cel care se odihnea mereu, cu toate că nu se ostenea niciodată. La asfinţit, roşeaţa mai stăruia încă pe cer, dar noaptea de vară începuse să învăluie firea în dezmierdările ei dulci şi adormitoare.

Incetul cu încetul totul se cufundă în cel dintîi somn adînc. Doar în dumbravă, cîte o pasăre de noapte scotea prelung şi alene strigăte aproape articulate, parcă întreba : „Nu l-ai văzut pe Ni-ki-ta ?“ Şi numaidecît îşi răspundea singur : „L-am văzut ! L-am văzut ! L-am văzut !“

— Oare de ce nu cîntă privighetorile în seara asta? — l-am întrebat pe Savka.

Flăcăul îşi întoarse domol spre mine faţa cu trăsături mari, dar naive, expresive şi blînde, ca de femeie. Se uită cu ochii lui buni şi îngînduraţi spre dumbravă şi spre răchitiş, apoi îşi scoase încet fluierul din buzunar, îl duse la gură şi începu să facă întocmai ca privighetoarea. Şi îndată se porni, de pe malul celălalt, răspunsul zvîcnit al cîrsteiului.

— Ia te uită ce mai privighetoare !... — rîse Savka. — Diorg-diorg ! Diorg-diorg ! Parcă smuceşte de undiţă... I s-o fi părînd, te pomeneşti, că ăsta-i cîntec !

— Ba mie îmi place pasărea asta, — am zis. — Ştii ? Cînd pleacă toamna spre ţările calde, cîrsteiul nu zboară ca celelalte păsări, ci aleargă pe pămînt.

Nu zboară decît peste rîuri şi mări, încolo tot drumul îl face pe jos.

— Ia te uită, diavolul !... — mormăi Savka, uitîndu-se cu respect spre locul de unde venea strigătul cîrsteiului.

Ştiindu-l mare iubitor de poveşti, i-am spus tot ce ştiam, din cărţile vînătoreşti, despre cîrstei. De la cîrstei, am alunecat pe nesimţite la migraţiunea păsărilor. Savka mă asculta cu luare aminte, fără să clipească măcar şi zîmbea tot timpul, fericit.

— Oare care ţară le-o fi mai dragă ? — mă întrebă el. — A noastră sau cele de dincolo ?

— Nu mai încape vorbă că a noastră. Aici văd lumina zilei, aici îşi scot puii, aşa că asta e ţara lor. Nu se duc dincolo decît ca să nu îngheţe...

— Ia te uită ce minunăţie ! — zise Savka, întinzîndu-se. — Orice ai vorbi, îţi merge la inimă. Pasărea asta, omul... sau pietricica ceea de pildă, fiecare îşi are rostul ei... Ei, boierule, dacă ştiam că ai de gînd să vii, apoi nu-i mai spuneam muierii să vie... Că s-a ţinut una de mine, mai zilele trecute, să vie în seara asta aici...

— Lasă, nu-i nimic, n-o să te încurc!—l-am liniştit. — Pot să mă culc şi în dumbravă...

— Ei, asta-i ! Ce, o lua dracu' dacă venea mîine?... Şi măcar de s-ar aşeza colea, să asculte ce vorbim — dar aşa, parcă văd că începe a se miorlăi ! De faţă cu ea nu-i chip să vorbeşti mai acătării...

— Pe Daria o aştepţi ? — l-am întrebat după o tăcere.

— Nu... Azi e alta la rînd... Agafia Strelciha...

Savka îmi răspunsese cu glasul lui obişnuit, nepăsător şi puţin înăbuşit, ca şi cum ar fi fost vorba de tutun sau de mîncare. Dar eu am tresărit. Pe Agafia Strelciha o cunoşteam... Era o femeie foarte tînără, de vreo nouăsprezece sau douăzeci de ani, care se măritase anul trecut cu un acar, un flăcău tînăr şi deştept. Stătea în sat şi bărbatu-său venea în fiecare seară de pe linie să se culce acasă.

— N-ai s-o sfîrşeşti bine, măi băiete, cu toate muierile astea ! — i-am spus oftînd.

— Eh, ce-o fi o fi...

Şi după ce se gîndi puţin, adăugă :

— Le tot spun eu muierilor, dar degeaba, că nu mă ascultă... Ce le pasă lor ? Nişte proaste !

Tăcu... In vremea asta, întunericul coborî tot mai adînc şi lucrurile începură să-şi piardă conturul. Zarea de cer de peste colină se stinse şi ea, iar stelele sclipeau tot mai vii, tot mai strălucitoare... Ţîrîitul monoton şi trist al greierilor, horcăitul cîrsteiului şi chemarea prepeliţei nu tulburau liniştea nopţii — dimpotrivă, o făceau şi mai adormitoare. Ai fi zis că nu cîntau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele şi gîzele — ci însăşi stelele care se uitau la noi din înaltul cerului...

Savka rupse, cel dintîi, tăcerea... Işi mută încet privirea de la Kutka cea neagră la mine şi zise :

— Boierule, văd că ţi se urăşte. Hai să mîncăm ceva.

Şi fără să mai aştepte răspunsul meu, se tîrî pe burtă în colibă, cotrobăi pe acolo aşa fel încît tot adăpostul i se cutremură ca o frunză, apoi ieşi de-a-ndăratele şi aşeză în faţa mea o sticlă cu votcă şi o strachină de lut. In strachină erau ouă răscoapte, plăcinte din făină de secară prăjite în untură, cîteva bucăţi de pîine neagră şi nu mai ştiu ce. Am băut votcă dintr-un păhărel şchiop şi am început să mîncăm... Sarea era cenuşie şi maşcată, plăcintele negre şi unsuroase, ouăle răscoapte parcă erau de cauciuc, dar cît de bune ni se păreau toate !

— Ia te uită cîte bunătăţi ai, cu toate că eşti singur cuc ! — m-am mirat, arătîndu-i strachina. — Cine ţi le aduce ?

— Apoi, muierile... — bombăni Savka.

— Şi de ce, mă rog ?

— Aşa... de milă...

Dar nu numai mîncărurile, ci şi îmbrăcămintea lui Savka purta urmele „milei“ femeieşti. Aşa, de pildă, am băgat de seamă că în seara aceea purta un brîu îngust de lînă, nou-nouţ, iar la gîtul murdar avea legată o panglică de un roşu aprins, de care atîrna o cruciuliţă de aramă. Aflasem despre slăbiciunea fe-

meilor pentru Savka şi ştiam cît de puţin îi plăcea să vorbească despre ele, aşa că nu l-am mai întrebat nimic. Şi nici n-am mai avut cînd să-l întreb. Kutka cea neagră, care se învîrtea pe lîngă noi aşteptînd cu răbdare să-i pice şi ei ceva, ciuli deodată urechile şi mîrîi. In depărtare se auzi apa plescăind.

— Trece cineva rîul prin vad... — zise Savka.

Peste cîteva minute, Kutka mîrîi din nou şi începu să latre aşa fel, de parcă tuşea.

— Ţîbă ! — strigă la ea stăpînu-său.

Paşi sfioşi se auziră înăbuşit din umbră, apoi dinspre dumbravă se desluşi umbra unei femei. Cu toate că era întuneric, am recunoscut-o : era Agafia Strelciha. Se apropie de noi nehotărîtă, se opri şi răsuflă adînc. Nu gîfîia atît din pricina mersului, cît, fără îndoială, de frică şi din pricina impresiei neplăcute pe care o încearcă oricine trece noaptea, prin vad. Văzînd lîngă colibă doi bărbaţi în loc de unul, ţipă uşor şi se trase un pas îndărăt...

— Aha... tu erai ? — zise Savka împingîndu-şi în gură o plăcintă.

— Eu... eu sînt, — îngînă femeia, scăpînd din mînă o legăturică şi trăgînd cu coada ochiului la mine. — Iakov îţi trimite plecăciuni şi mi-a poruncit să-ţi aduc... asta, nu ştiu ce o fi înăuntru...

— Ei, de ce-mi umbli cu minciuni ! Auzi ? Iakov !... — rîse Savka. — Nu mai minţi degeaba, că boierul ştie ce cauţi aici ! Stai jos şi fii oaspetele nostru !

Agafia se uită chiorîş la mine, apoi se aşează, nehotărîtă.

— Gîndeam că nu mai vii în seara asta... — urmă Savka, după o tăcere mai lungă. — Ei, ce stai ? Mănîncă ! Sau poate vrei un păhăruţ de votcă ?

— Ce-ţi trece prin minte ! — îi răspunse Agafia. — Mă ştii beţivă ?...

— Lasă, bea... să mai prinzi la inimă... Haide !

Şi Savka îi întinse Agafiei păhăruţul cel şchiop. Femeia bău încet, fără să fi luat nimic în gură. Apoi icni adînc.

— Văd că ai adus nu ştiu ce... — urmă Savka, dezlegînd legăturica şi luîndu-şi un aer de glumă îngă-

duitoare. — Așa-i muierea, nu poate veni cu mîna goală... Aha, plăcinte și cartofi !... Bine-o mai duc dumnealor ! — oftă el, întorcîndu-se spre mine. — Din tot satul, numai lor le-au mai rămas cartofi din iarnă !

Prin întuneric nu desluşeam fața Agafiei, dar după mișcarea umerilor și a capului, bănuiam că nu-și mai lua ochii de la Savka. Atunci, ca să nu fiu de prisos, m-am hotărît să mă plimb și m-am ridicat. Insă chiar atunci, în dumbravă, o privighetoare aruncă fără veste două note joase, de contralto. Peste cîteva clipe dădu drumul unui tril subțire și picurat și, după ce-și încercă așa glasul, se porni să cînte. Savka sări în picioare, trăgînd cu urechea.

— Asta-i cea de aseară ! — zise el. — Ei, ia stai tu !...

Și, luînd-o repede din loc, se îndreptă spre dumbravă fără să facă cel mai mic zgomot.

— Ce-ți trebuie ție, privighetoare ? — i-am strigat din urmă. — Dă-o încolo !

Savka îmi făcu un semn cu mîna — că, adică, să tac — și se mistui în întuneric. Cînd avea gust, Savka putea să fie și vînător, și pescar neîntrecut. Insă chiar și atunci își risipea darurile pe mărunțișuri, așa cum făcea și cu puterea lui. In ce privește îndeletnicirile obișnuite, era leneș și toată patima lui vînătorească și-o cheltuia în giumbușlucuri fără nici un rost. De pildă, nu prindea privighetorile decît cu mîna, împușca știucile cu alice de potîrnichi și stătea ceasuri întregi pe malul rîului, încercînd să prindă cîte-un peștișor de nimic cu cîte-un cogeamite cîrligul.

Rămînînd singură cu mine, Agafia tuși, apoi își trecu de cîteva ori mîna peste frunte... Votca își făcea efectul : femeia începuse să se amețească.

— Cum o mai duci, Agașa ? — am întrebat-o într-un tîrziu, cînd tăcerea dintre noi ajunsese apăsătoare.

— Mulțumesc lui Dumnezeu... Dar te rog, boierule, să nu spui nimănui nimic... — adăugă deodată în șoaptă.

— Fii pe pace, — am liniştit-o. — Oricum, ai multă îndrăzneală, Agaşa... Ce faci dacă află Iakov ?

— Nu mai află el...

— Bine, dar dacă află ?

— Nu află... că ajung acasă înaintea lui. Acuma-i pe linie şi nu se întoarce decît după ce trece trenul poştal. Iar de aici se aude cînd vine trenul...

Agafia îşi mai trecu o dată mîna peste frunte, apoi se uită înspre partea unde dispăruse Savka. Privighetoarea cînta mereu. O pasăre de noapte lunecă în zbor chiar pe deasupra noastră, dar simţindu-ne tresări şi, foşnind din aripi, se îndreptă spre malul celălalt.

Curînd privighetoarea amuţi, dar Savka tot nu se arăta. Agafia se ridică de jos, făcu neliniştită cîţiva paşi, apoi se aşeză din nou.

— De ce-o fi întîrziind atîta ? — nu se mai putu ea stăpîni. — Doar trenul n-o să treacă mîine ! Acuşi trebuie să plec...

— Savka ! — am început să strig. — Ei, Savka !

Nu-mi răspunse nici măcar ecoul. Agafia se suci pe loc cu neastîmpăr, apoi se ridică din nou.

— Trebuie să plec ! — zise ea, tulburată. — Acuşi vine trenul ! Eu ştiu cînd sosesc toate trenurile !

Biata femeie avea dreptate. Nu trecu nici un sfert de oră şi se auzi, departe, un uruit de tren.

Agafia se uită lung spre dumbravă, frîngîndu-şi mîinile de nerăbdare.

— Oare pe unde o fi ? — urmă ea, rîzînd nesăbuit. — Unde naiba s-o fi dus ?... Eu plec, boierule, să mor dacă nu plec !

In vremea asta, uruitul se făcea tot mai deslușit. Acum se putea deosebi ţăcănitul roţilor de gîfîitul greoi al locomotivei. Deodată se auzi un fluierat şi trenul trecu, zăngănind adînc, peste pod... Incă o clipă şi totul se linişti.

— Să-l mai aştept oleacă... — oftă Agafia aşezîndu-se jos, hotărîtă. — Hai să-l mai aştept !

In sfîrşit, Savka se desprinse din întuneric. Păşea cu picioarele goale pe pămîntul jilav al grădinii, fără să facă zgomot şi mormăia încet nu ştiu ce...

— Să vedeţi ce noroc pe ea. Să te cruceşti, nu alta ! — rîse el, vesel. — Mă apropii, cum vă spun, de tufă, şi tocmai întindeam mîna, cînd, deodată — tace ! Măi, drăcia dracului ! Aştept, aştept să înceapă a cînta... dar degeaba ! Pînă la urmă, m-am lăsat păgubaş...

Savka se trînti cu stîngăcie la pămînt şi, ca să nu-şi piardă echilibrul, se prinse cu mîinile de mijlocul Agafiei.

— De ce-mi stai îmbufnată, de parcă nu te-a făcut mă-ta ? — o întrebă el.

Cu toate că avea suflet neprefăcut şi inimă bună, Savka dispreţuia femeile. Nu le lua în seamă, le privea de sus, ba chiar se înjosea pînă într-atît, încît să-şi bată joc de slăbiciunea lor pentru propria lui persoană. Ştie dumnezeu dacă nu cumva tocmai această atitudine plină de dispreţ şi de nepăsare nu era una din pricinile acelei atracţii puternice şi irezistibile pe care o avea asupra dulcineelor din sat. Era înalt şi frumos, iar ochii îi străluceau de o bunătate liniştită, chiar şi atunci cînd se uita la femeile pe care le dispreţuia atît. Şi totuşi, această atracţie nu se putea explica numai prin înfăţişarea lui. Pe lîngă frumuseţea plină de farmec, pe lîngă felul lui ciudat de a se purta cu ele, trebuie să presupunem că pe femei le mai înduioşa şi starea lui de plîns, deoarece toată lumea îl socotea un nedreptăţit, un nenorocit dat afară din casa lui şi aruncat acolo, la grădinile de zarzavat.

— Ia spune-i boierului ce cauţi tu aici ? — urmă Savka, ţinînd-o înainte pe Agafia de după mijloc. — Haide, spune-i, că doar eşti femeie măritată... Ho-ho!... Ce zici, Agaşa, poate mai bem cîte un păhăruţ de votcă ?...

M-am ridicat şi am luat-o printre straturi, de-a lungul grădinii. Straturile negre, ca morminte mari şi turtite, răspîndeau miros de pămînt proaspăt săpat şi umezeală dulce de plante peste care începe să cadă roua... La stînga se mai vedea încă luminiţa cea roşie. Clipea cu prietenie şi parcă zîmbea.

Se auzi un rîs fericit. Rîdea Agafia...

„Dar trenul? mi-am adus aminte. Trenul a trecut demult..."

După ce am mai întîrziat o vreme, m-am întors la colibă. Savka stătea turceşte, încremenit parcă şi îngîna încet, abia auzit, un cîntecel din monosilabe, cam aşa ceva : „Hei tu, ei tu... eu şi tu..." Ameţită de votcă, de mîngîierile pline de dispreţ ale lui Savka şi de zăduful nopţii, Agafia stătea culcată lîngă el şi, tremurînd, îşi sprijinea obrazul de genunchii lui. Era atît de pierdută în dragostea ei, încît nici nu văzu că mă întorsesem.

— Dar trenul a trecut demult, Agaşa! — i-am spus.

— Da, ar cam fi timpul să pleci, — îmi urmă gîndul Savka, scuturînd din cap. — Ce te-ai tolănit aici, neruşinato!

Agafia tresări, îşi ridică obrazul de pe genunchii lui, se uită o clipă la mine, apoi se ghemui iarăşi lîngă el.

— Aşa-i, demult ar fi trebuit să pleci, — am mai spus o dată.

Agafia se mişcă din loc şi se ridică într-un genunchi... Se vedea bine că suferă... O jumătate de minut întreaga ei făptură arătă atît cît am putut să-mi dau seama pe întuneric, luptă şi îndoială. Păru că-şi vine în fire, îşi încordă trupul să se ridice în picioare — dar în aceeaşi clipă o putere neînduplecată şi biruitoare o împinse îndărăt. Şi iarăşi se ghemui lîngă Savka.

— Eh, dă-l încolo de tren! — făcu ea cu un rîs sălbatic, din piept. Şi în rîsul acela era şi durere, şi slăbiciune, şi o hotărîre nesăbuită.

Am plecat încet spre dumbravă şi de acolo am coborît la rîu, unde erau uneltele noastre de pescuit. Apa dormea. De pe tulpina înaltă, o floare catifelată mă atinse uşor pe obraz, ca un copil care vrea să-ţi dea a înţelege că nu doarme. Neavînd ce face, am căutat pe dibuite o undiţă şi am tras-o. Cîrligul ieşi lesne şi rămase spînzurat în aer : nu se prinsese nimic... Malul celălalt şi satul nu se vedeau. Într-o izbă clipi o luminiţă, dar se stinse îndată. Am pipăit ma-

lul, am găsit scobitura pe care mi-o ochisem încă de cu ziuă şi m-am aşezat ca într-un fotoliu. Am stat acolo mult timp... Vedeam stelele cum începeau să se înceţoşeze şi să-şi piardă strălucirea şi simţeam cum trecea pe deasupra pămîntului o adiere răcoroasă, ca un suspin uşor, mîngîind frunzişul sălciilor care se trezeau din somn...

— A-ga-fia !... — se auzi dinspre sat un glas înăbuşit. — Agafia !

Striga bărbatul Agafiei, care se întorsese şi-şi căuta speriat nevasta prin sat. In acelaşi timp, dinspre grădini se auzea un rîs nestăpînit : femeia îşi pierduse capul, se îmbătase şi încerca să-şi răscumpere, cu cîteva ceasuri de fericire, chinurile lungi care o aşteptau a doua zi.

Am adormit...

Cînd m-am trezit, Savka era lîngă mine şi mă scutura încet de umăr. Peste rîu, peste dumbravă, peste cele două maluri verzi ca spălate, peste copaci şi cîmpie, se revărsa lumina strălucitoare a dimineţii. Razele soarelui abia răsărit străbăteau printre trunchiurile subţiri ale copacilor şi mă băteau în spate.

— Aşa prinzi dumneata peşte ? — rîdea Savka. — Hai, trezeşte-te !

M-am ridicat, m-am întins fericit şi am început să trag în piept, cu lăcomie, aerul umed şi plin de mirezme.

— A plecat Agaşa ? — l-am întrebat.

— Uite-o, — îmi arătă Savka spre vad.

M-am uitat într-acolo şi am văzut-o. Cu fusta uşor ridicată, cu părul zburlit şi cu basmaua căzută pe ceafă, Agafia trecea rîul. Abia îşi mişca picioarele...

— Ştie ea, pisica, a cui carne a mîncat-o ! — mormăi Savka uitîndu-se după ea cu ochii pe jumătate închişi. — Se duce cu codiţa între picioare... Stricătoare mai sînt şi muierile astea ! Stricătoare ca pisicile şi fricoase ca iepurii... N-a vrut să plece proasta aseară, cînd i-am spus ! Acuma, are s-o păţească şi ea, şi pe urmă am să mănînc şi eu bătaie la voloste... din pricina muierilor.

Agafia ieşise la mal şi o luase peste cîmp, spre sat. La început mergea cu destul curaj, dar curînd tulburarea şi frica o biruiră: se întoarse speriată, se opri şi răsuflă adînc.

— Iacă, vezi că se teme? — zîmbi cu tristeţe Savka, uitîndu-se la dîra de un verde aprins care rămînea, pe iarba plină de rouă, în urma Agafiei. — N-are nici un chef să se ducă! Bărbatu-său stă şi o aştepată de-un ceas... L-ai văzut?

Savka spusese vorbele din urmă cu zîmbetul pe buze, însă mie îmi îngheţă inima. In drum, lîngă izba din marginea satului, stătea Iakov şi se uita ţintă la femeia care se întorcea la el. Nu se clintea, părea încremenit ca un stîlp. La ce se gîndea? Cu ce vorbe se pregătea s-o întîmpine? Agafia mai rămase un timp în loc, mai întoarse o dată capul, ca şi cum ar fi cerut ajutor de la noi, apoi plecă mai departe. Niciodată n-am văzut un mers ca acela, nici la oamenii beţi, nici la cei cu mintea trează. Privirile bărbatului păreau că o săgetează; cînd mergea în linie frîntă, cînd se răsucea pe loc îndoindu-şi genunchii şi desfăcîndu-şi braţele, cînd se trăgea îndărăt. După ce făcu aşa vreo sută de paşi, se mai întoarse o dată, apoi se lăsă la pămînt.

— Măcar dacă te-ai ascunde după vreo tufă... — i-am spus lui Savka. — Dacă te vede bărbatul?...

— Bănuieşte el şi fără asta de unde vine Agaşka... Doar e ştiut că muierile nu vin noaptea la grădină după varză!

M-am uitat la Savka. Era palid şi obrazul i se strîmba de milă şi de scîrbă, ca la unii oameni cînd văd pe cineva chinuind vreun animal.

— Pisica rîde şi şoricelul plînge... — oftă el.

Deodată Agafia sări în picioare, îşi dădu capul pe spate şi, cu mers îndrăzneţ, se îndreptă spre bărbatul ei. Îşi adunase pesemne toate puterile şi-şi luase inima în dinţi...

PRIMĂVARA

NICI nu s-a topit bine zăpada şi primăvara a şi început să-şi facă drum în sufletele noastre. Dacă aţi fost vreodată în convalescenţă după o boală grea, atunci cunoaşteţi starea aceea fericită, cînd presimţiri nelămurite îţi taie răsuflarea şi zîmbeşti fără să ştii de ce. Se vede că printr-o asemenea stare trece acum şi natura. Pămîntul e încă rece, calci în băltoace de zăpadă amestecată cu noroi — dar cît de vesele, cît de prietenoase sînt toate în jurul tău şi cum îţi mîngîie ochii! Văzduhul e atît de curat şi de străveziu, încît, dacă te-ai urca într-o hulubărie sau într-o clopotniţă, ai vedea fără îndoială tot pămîntul, de la un capăt la celălalt. Soarele luminează puternic şi razele lui neastîmpărate şi surîzătoare se scaldă prin băltoace laolaltă cu vrăbiile. Pîrăul se umflă şi se tulbură: abia s-a desmorţit, şi azi-mîine o să şi înceapă a bolborosi. Copacii sînt încă goi, dar s-au trezit iarăşi la viaţă şi respiră.

Pe o vreme ca asta e o plăcere să împingi cu mătura sau cu lopata apa murdară de prin şanţuri, să dai drumul la vaporaşe pe bălţi sau să spargi cu tocul gheaţa încăpăţînată. E o plăcere, de asemenea, să zburătăceşti porumbeii pînă-n naltul cerului sau să te urci prin copaci şi să aşezi colivii ca să prinzi grauri. Da, totul e plăcut în acest anotimp fericit

al anului, mai ales cînd te simţi tînăr, cînd iubeşti natura, cînd nu eşti nici mofturos şi nici isteric şi cînd slujba nu te sileşte să stai închis, de dimineaţă şi pînă seara între patru pereţi. Dar e mai prost cînd eşti bolnav, cînd mucezeşti într-o cancelarie sau cînd eşti prieten cu muzele.

Intr-adevăr, primăvara e primejdios să ai de-a face cu muzele.

Uitaţi-vă cît de bine, cît de nemaipomenit de bine se simt oamenii simpli. Să-l luăm, de pildă, pe grădinarul Pantelei Petrovici. Dis de dimineaţă şi-a luat pălăria de pai cu boruri largi şi nu se poate despărţi cu nici un chip de mucul de ţigară pe care l-a găsit în zori de zi pe alee. Uitaţi-vă la el : stă cu mîinile în şolduri în faţa ferestrei de la bucătărie şi-i povesteşte bucătarului ce cizme strașnice şi-a cumpărat ieri. Tot trupul lui lung şi deşirat, din pricina căruia toţi cei din curte îi zic „prăjină“, arată mulţumire de sine şi demnitate. Pantelei priveşte natura conştient de superioritatea lui asupra ei, iar în privire are ceva de stăpîn, ceva poruncitor, dispreţuitor chiar, ca şi cum, stînd în seră sau făcîndu-şi de lucru prin grădină, ar fi aflat nu ştiu ce taine din împărăţia vegetalelor, pe care nimeni nu le mai ştie.

Ar fi de prisos să încerci a-l lămuri că natura e măreaţă, neînduplecată şi plină de mistere nepătrunse, în faţa cărora omul, cu toată mîndria lui, nu poate decît să-şi plece capul. Lui i se pare că ştie tot, că a pătruns toate tainele, toate vrăjile şi minunile, iar primăvara cea încîntătoare nu este, pentru el, decît tot o roabă, ca şi femeia uscată şi cu pieptul îngust care şade în căsuţa de lîngă seră şi-i hrăneşte copiii cu ciorbă de buruiene.

D-apoi vînătorul Ivan Zaharov ? Imbrăcat cu scurta lui ponositä de postav şi cu picioarele goale în galoşi, stă lîngă grajd, pe un butoiaş răsturnat cu fundul în sus şi-şi meşterește bure din dopuri vechi. Se pregăteşte de pîndă. Vede în minte drumul pe care o să meargă, cu toate cărările, gheţuşurile şi pîrăiaşele lui ; închide ochii, şi îndată i se arată şirul lung şi drept de copaci înalţi şi subţiri, sub

care o să stea cu puşca încordîndu-şi auzul ascuţit şi tremurînd, în răcoarea înserării, de o dulce uimire. I se pare că aude strigătul potîrnichii de pădure. Aude pînă şi clopotele de denie de la mănăstirea din apropiere... Şi se simte bine, se simte nespus de fericit, fără să ştie singur de ce.

Iar acum, uitaţi-vă la Makar Denisîci, un bărbat tînăr din serviciul generalului Stremouhov [1]) — ceva aşa între pisăr şi subadministrator. Are o leafă de două ori mai mare decît grădinarul, poartă pieptare scrobite, fumează tutun de două ruble pachetul, e totdeauna sătul şi bine îmbrăcat şi de cîte ori se întîlneşte cu generalul are plăcerea să-i strîngă mîna albă şi puhavă, pe care sclipeşte un inel cu briliant uriaş. Şi cu toate astea, vedeţi, nu e deloc fericit! Umblă veşnic cu cărţi la subsuoară, cheltuieşte douăzeci şi cinci de ruble pentru abonamente la tot soiul de reviste şi scrie, scrie mereu... Scrie în fiecare seară şi în fiecare după amiază în timp ce toată lumea doarme, şi tot ce scrie ascunde într-o ladă mare. Pe fundul lăzii stau, frumos rînduite, pantalonii şi vestele, deasupra lor un pachet de tutun încă nedesfăcut vreo zece cutiuţe cu pilule, un fular de un roşu aprins, o bucată de săpun de glicerină în ambalaj galben şi alte nenumărate mărunţişuri. Iar pe margini se îngrămădesc sfioase topuri întregi de hîrtie mîzgălită şi vreo două sau trei numere din „Gubernia noastră", în care Makar Denisîci a publicat cîteva nuvele şi reportaje. Tot judeţul îl socoteşte scriitor şi poet, toţi văd în el un om mai deosebit, însă nimeni nu-l iubeşte. Se spune despre el că vorbeşte anapoda, că merge anapoda, ba chiar că şi fumează anapoda. Odată, chemat fiind ca martor la judecătoria de pace, a scăpat singur vorba că se ocupă cu literatura. Şi mărturisind acest lucru, s-a înroşit aşa de tare de parcă mărturisise că a furat o găină.

Iată-l plimbîndu-se alene pe alee... Poartă palton de un albastru închis, pălăriuţă de pluş şi ţine în

---

[1]) *Stremouhov* — cel care aude foarte bine (cu auzul foarte sensibil.) (N. red. rom.)

mînă o cravaşă. Face cinci paşi, se opreşte şi rămîne cu ochii aţintiţi spre cer sau spre cioroiul bătrîn, care moţăie pe o creangă de brad.

Grădinarul stă cu mîinile în şolduri; pe faţa vînătorului e întipărită gravitatea — în timp ce Makar Denisîci umblă încovoiat, tuşeşte cu sfială şi se uită atît de acru, de parcă primăvara, cu toate mirezmele şi minunăţiile ei, l-ar apăsa şi l-ar înăbuşi!... Tot sufletul i-e plin de teamă. In loc de încîntare, de fericire şi de nădejde, primăvara stîrneşte în el dorinţi nedesluşite, care-l tulbură — şi iată-l umblînd de colo pînă colo, fără să ştie singur ce-i lipseşte. Intr-adevăr: oare ce i-o fi lipsind?

— Ei, bună ziua, Makar Denisîci! — aude deodată glasul generalului Stremouhov. — Incă nu s-a întors omul de la poştă?

— Incă nu, excelenţă, — îi răspunde Makar Denisîci, uitîndu-se la caleaşca în care stă generalul, un bărbat voinic şi vesel, cu fetiţa lui cea mică.

— Straşnică vreme! Primăvară în toată legea! — zice Stremouhov. — Ai ieşit şi dumneata la plimbare? Nu cumva te inspiri, hai?

Iar în ochii lui poţi să citeşti:

„Ce om fără talent! Ce mediocritate!"

— Ştii, drăguţă? — zice generalul, punînd mîna pe hăţuri. — Ştii ce bucată straşnică am citit eu astăzi, la cafea? Un fleac, acolo, de vreo două păginuţe, dar ce minunăţie! Păcat că nu ştii franţuzeşte, că ţi-aş da-o s-o citeşti...

Şi generalul îi povesteşte în grabă şi pe scurt, subiectul nuvelei pe care a citit-o. Makar Denisîci îl ascultă şi se simte prost, de parcă ar fi vinovat că nu e el nuvelistul francez care scrie lucruri aşa de minunate...

„Nu înţeleg ce-a găsit el în bucata asta? se întreabă apoi, uitîndu-se în urma caleştii care se depărtează. Un subiect banal şi răsuflat... Nuvelele mele sînt mult mai substanţiale..."

Şi Makar simte cum începe să-l roadă viermele invidiei. Amorul propriu de autor e ca o boală, ca un catar al sufletului: cine cade în meteahna asta nu

mai aude nici cîntecul păsărelelor, nu mai vede nici strălucirea soarelui, nu mai simte nici apropierea primăverii... E destul să-i atingi cît de uşor rana, şi tot trupul i se închirceşte, dureros. Inveninat, Makar merge înainte şi iese pe portiţă în drumul plin de noroi. Acolo dă peste domnul Bubenţov [1]) care, cocoţat într-o brişcă înaltă şi scuturîndu-se din tot trupul, trece grăbit pe lîngă el, în trapul cailor.

— Aha, domnul scriitor! — strigă Bubenţov. — Salutare, salutare!

Dacă Makar Denisîci ar fi numai pisăr sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe un ton atît de îngăduitor şi de indiferent. Dar el e „scriitor" — şi încă scriitor fără talent, o mediocritate!

Oameni ca domnul Bubenţov nu înţeleg nimic în legătură cu arta şi puţin le pasă de ea. Insă cînd dau peste mediocrităţi, peste scriitori lipsiţi de talent, sînt răi şi necruţători. Ar fi în stare să ierte pe oricine, numai pe Makar, pe ratatul acesta într-o ureche, care-şi ţine manuscrisele în ladă, nu. Grădinarul a rupt un ficus bătrîn şi a lăsat să putrezească o mulţime de plante rare; generalul nu face nimic şi mănîncă averea altuia, iar domnul Bubenţov, pe vremea cînd era judecător de pace, intra în şedinţă o dată pe lună şi atunci se bîlbîia, încurca textele de lege şi bătea cîmpii... Toate acestea se iartă şi nimeni nu le ia în seamă. Dar să treci pe lîngă Makar cel fără talent, care scrie versuri şi nuvele proaste, fără să te legi de el şi să-l înţepi cu vorba, asta nu se poate. Nu se poate să nu-i spui ceva care să-l umilească. Dacă cumnata generalului îşi pălmuieşte slujnicile şi înjură la cărţi ca o spălătoreasă, dacă preoteasa nu-şi plăteşte datoriile de la joc, dacă moşierul Fliughin [2]) a furat un cîine de la moşierul Sivobrazov [3]) — toate acestea n-au nici o importanţă. Dar dacă, mai zilele trecute, „Gubernia noastră" i-a

---

[1]) *Bubenţî* — clopoţei. (N. red. rom.)
[2]) *Fliugher* — giruetă. (N. red. rom.)
[3]) *Sivîi* — sur, vineţiu; *obraz* — chip. (N. red. rom.)

înapoiat lui Makar o nuvelă proastă, asta o află imediat tot județul, și glumele răutăcioase, discuțiile interminabile și pline de indignare nu mai contenesc. Ba, mai mult, de atunci lui Makar Denisîci i se spune, pur și simplu, Makarka.

Dacă scrie cumva mai altfel, nimeni nu-și bate capul să înțeleagă de ce e „mai altfel", ci zice, de-a dreptul:

— Iar a mai turnat o prostie, nepricopsitul cela!

Gîndul că nimeni nu-l înțelege, că nimeni nu vrea și nu poate să-l înțeleagă, nu-i îngăduie lui Makar să se bucure de primăvară. I se pare că dacă oamenii l-ar înțelege, totul ar fi minunat. Dar cum ar putea să-și dea seama cineva dacă Makar are sau nu talent, cînd în tot județul nimeni nu citește nimic, sau citește așa fel încît mai bine n-ar citi deloc? Cum să-l facă pe generalul Stremouhov să priceapă că nuvela aceea franțuzească n-are nici o valoare, că e superficială, banală, răsuflată — cum să-l facă să priceapă dacă afară de asemenea bucăți ușurele omul n-a mai citit niciodată nimic?

Dar încă să vedeți cum îl scot din sărite femeile pe bietul Makar!

— Vai, Makar Denisîci! — încep ele de obicei. — Păcat că n-ai fost astăzi la piață! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris o schiță!

Desigur că toate acestea sînt nimicuri și că un filozof nu le-ar da nici o atenție și le-ar disprețui. Însă Makar stă ca pe jăratic. Se simte singur, orfan și trist, cuprins de acea tristețe pe care n-o încearcă decît oamenii foarte singuratici și marii păcătoși. Niciodată în viața lui n-a stat, măcar o singură dată, cu mîinile în șolduri ca grădinarul. Doar foarte rar, poate la cinci ani o dată, întîlnind pe undeva — în pădure, pe drum, sau în tren — vreun alt ratat, tot atît de sucit ca și el, îl privește în ochi și se înviorează din senin, pentru cîteva clipe. Se înviorează și celălalt. Se pun la vorbă, discută, se aprind, se entuziasmează și rîd în hohote, așa fel încît cine-i vede poate să-i ia drept doi nebuni.

De obicei însă, nici aceste rare clipe nu rămîn neînveninate. Ca un făcut, Makar şi celălalt ratat încep să-şi tăgăduiască unul altuia talentul, nu se recunosc de scriitori, se pizmuiesc, se urăsc, se înfurie şi, pînă la urmă, se despart duşmani. In felul acesta se pierde şi se risipeşte tinereţea lor — fără bucurii, fără dragoste sau prietenie, fără linişte sufletească şi fără atîtea alte lucruri despre care posomorîtului Makar îi place atît de mult să scrie, seara, în momentele lui de inspiraţie...

Iar o dată cu tinereţea, trece şi primăvara.

MULTA HIRTIE
DOCUMENT DE ARHIVA

„Cu tot respectul am onoarea a vă aduce la cunoştinţă că la 8 decembrie curent a fost observată la doi băieţi o boală care venind la noi ne-au declarat că şi pe alţii îi doare gîtul, au fierbinţeală şi pete pe tot trupul. Băieţii cu pricina învaţă la şcoala zemstvei din Jarovo. *19 noiembrie 1885.* Staroste Efim Kirilov".

„Ministerul de Interne. Zemstva judeţului N. Către domnul Radušnîi [1]), medic de zemstvă. Avînd în vedere raportul starostelui din satul Kurnosovo [2]) cu data de 19 noiembrie, vă invităm, stimate domn a vă deplasa în acea localitate şi a lua măsuri după toate regulile ştiinţei pentru stingerea cît mai urgentă a epidemiei de boală care, după toate semnele, pare a fi scarlatină. Din raportul mai sus arătat rezultă că aceste cazuri au apărut la şcoala din Jarovo, [3]) asupra căreia sînteţi rugat a vă opri atenţia. *4 decembrie 1885.* Pentru preşedinte: S. Parkin".

„Domnului şef al poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a, judeţul N. Avînd în vedere adresa nr. 102 din 4 decembrie a zemstvei judeţene anexată la prezenta, vă rog, stimate domn, să dispuneţi închiderea şcolii

---

[1]) *Radušnîi* — cordial, binevoitor. (N. red. rom.)
[2]) *Curnosîi* — cîrn. (N. red. rom.)
[3]) *Jar* — jar, jăratec, febră. (N. red. rom.)

din Jarovo pînă la stingerea epidemiei de scarlatină. *13 decembrie 1885.* Medic de zemstvă: Radușnîi".

„Ministerul de interne. Șeful poliției rurale, circumscripția a 2-a, județul N. nr. 1011. Către școala zemstvei din Jarovo. Domnul Radușnîi, medic de zemstvă, ne-a adus la cunoștință la 13 decembrie anul curent, că în satul Jarovo a fost constatată de către domnia-sa la copii o epidemie de scarlatină (sau, cum i se mai spune în popor, șopîrlaiță). Pentru a evita manifestațiunile cu caracter mai tragic ale susnumitei boli care se propagă progresiv și preocupați de grija de a lua măsurile prevăzute de lege pentru preîntîmpinarea și curmarea cazurilor de noi contaminări, mă văd pus în situațiunea de a vă întreba respectuos dacă nu găsiți necesar să dispuneți a se da drumul acasă elevilor de la școala zemstvei din Jarovo pînă la stingerea totală a epidemiei care bîntuie, punîndu-mă în cunoștință de urmare în vederea dispozițiunilor ulterioare. *2 ianuarie 1886.* Șeful poliției rurale Podprunin".

„Către direcția învățămîntului primar din gubernia X. Domnului inspector al învățămîntului primar. Raportul învățătorului Forteanski de la școala din Jarovo. Am onoarea a aduce la cunoștința înălțimii voastre că potrivit adresei nr. 1011 din 2 ianuarie a domnului șef al poliției rurale a circumscripției a 2-a, în satul Jarovo s-a iscat o epidemie de scarlatină care am onoare a aduce la cunoștința domniei voastre. *12 ianuarie 1886.* Învățător Forteanski".

„Domnului șef al poliției rurale, circumscripția a 2-a, județul N. Avînd în vedere că epidemia de scarlatină a luat sfîrșit încă de acum o lună, subsemnatul n-am nimic împotriva redeschiderii școlii din Jarovo, închisă provizoriu, lucru pe care l-am adus la cunoștința zemstvei în două rînduri, iar acum vi-l comunic și domniei voastre, rugîndu-vă respectuos ca în viitor să adresați hîrtiile medicului de județ, că mie mi-ajunge zemstva pînă peste cap. Sînt ocupat de dimineață pînă seara și n-am timp să răspund la toate năzbîtiile cancelărești ale domniei voastre. *26 ianuarie.* Radușnîi, medic de zemstvă".

«Ministerul de interne. Înălţimii sale domnului ispravnic al judeţului N. Din partea şefului poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a. Raport. Am onoarea a vă înainta anexat adresa nr. 31 din 26 ianuarie a medicului de zemstvă Radușnîi pentru a fi examinată de înălţimea voastră şi pentru a dispune trimiterea în judecată a susnumitului medic pentru expresii nepotrivite şi cît se poate de jignitoare ca de pildă: „năzbîtii cancelăreşti", întrebuinţate într-o hîrtie oficială de serviciu. *8 februarie 1886.* Pristav Podprunin.»

Extras din scrisoarea particulară a domnului ispravnic către şeful poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a.

„Alexei Manuilovici, îţi înapoiez raportul. Termină, te rog, cu permanentele dumitale neînţelegeri cu doctorul Radușnîi. Un antagonism ca acesta nu cadrează cîtuşi de puţin cu situaţia unui funcţionar poliţienesc, care e dator, înainte de toate, să păstreze tact şi măsură în raporturile sale cu oamenii. Cît priveşte adresa doctorului Radușnîi, eu nu găsesc nimic jignitor în ea. Iar despre scarlatina din satul Jarovo am auzit mai demult şi la prima consfătuire şcolară voi arăta că învăţătorul Forteanski, pe care îl consider principalul vinovat de această supărătoare scriptologie, a procedat greşit".

„Ministerul instrucţiunii publice. Inspectorul învăţămîntului primar din gubernia X. Nr. 810. Domnului învăţător al şcolii din Jarovo. Ca răspuns la raportul domniei voastre din 12 ianuarie anul curent, vă pun în vedere că cursurile şcolii ce vă este încredinţată trebuie să înceteze imediat, iar elevii să fie lăsaţi pe la casele lor, spre a preîntîmpina răspîndirea epidemiei. *22 februarie 1886.* Inspectorul învăţămîntului primar: I. Jiletkin".

După ce va cerceta toate documentele privitoare la epidemia din satul Jarovo (afară de cele reproduse aci mai sînt încă douăzeci şi opt), cititorul va înţelege şi mai multe din următorul reportaj, publicat în nr. 36 din „Buletinul Guberniei X." :

„...terminînd ce-am avut de spus cu privire la mor-

talitatea care a făcut ravagii printre copii, să trecem acum la ceva mai vesel şi mai plăcut. Ieri, în biserica sfîntului Mihail Arhistratigul, a avut loc solemnitatea cununiei religioase a fiicei cunoscutului fabricant de hîrtie M. cu cetăţeanul de onoare ereditar K. Serviciul religios a fost oficiat de preotul protoereu Kliop Gvozdev [1]), asistat de un sobor de preoţi. Răspunsurile au fost date de corul dirijat de Krasnopeorov. [2]) Tînăra pereche era strălucitoare de frumuseţe şi de tinereţe. Se zice că domnul K. ar fi primit drept zestre circa *un milion de ruble* şi, pe deasupra, moşia Blagodušnoe, cu crescătoria de cai şi cu serele în care înfloresc ananaşi şi palmieri, ceea ce, fără îndoială, vă duce cu gîndul departe, spre ţările calde. După cununie, tinerii căsătoriţi au plecat imediat în „străinătate".

Minunat lucru să ai fabrică de hîrtie!

---

[1]) *Cliopca* — doagă, ciocan de nituit; *gvozd* — cui. (N. red. rom.)

[2]) *Crasnoe* — roşie; *pero* — pană. (N. red. rom.)

COȘMAR

ÎNDATĂ ce se întoarse de la Petersburg la moșie, la Borisov, Kunin, un bărbat tînăr, de vreo treizeci de ani, membru permanent al zemstvei pentru problemele țărănești, trimise un călăreț să-l cheme la el pe preotul Iakov Smirnov, parohul bisericii din satul Sinkovo.

Peste vreo cinci ore, părintele Iakov se înfățișă la curte.

— Îmi pare bine de cunoștință! — îl întîmpină Kunin la intrare. — Era și timpul: doar e un an de cînd sînt aici și cu slujba, și cu locuința. Fii bine venit! Dar nu mă așteptam să fii așa de tînăr! — se miră el. — Cîți ani ai?

— Douăzeci și opt... — răspunse părintele Iakov strîngînd cu sfială mîna care i se întinsese și înroșindu-se fără nici un rost.

Kunin îl introduse în biroul lui și începu să-l cerceteze cu ochii.

„Ce față pocită, de muiere!" își zise el.

Într-adevăr, fața părintelui Iakov avea foarte multe trăsături „muierești": nasul cîrn, pometii rumeni, ochii mari de un albastru cenușiu și sprîncenele rare, abia deslușite. Părul roșcat, lung, neted și fără lustru, îi cădea pe umeri în șuvițe drepte și bățoase. Mustățile abia începeau să i se schimbe în adevărate mustăți de bărbat, iar bărbuța era dintre

acele bărbi prizărite cărora seminariştii le zic, într-o doară, „gîdilici“ : rară de se vedea pielea prin ea, pe care n-ai putea-o nici pieptăna, nici peria, ci doar ciupi... Şi toată această vegetaţie sărăcăcioasă creştea la voia întîmplării, în smocuri împrăştiate, de parcă părintele Iakov se apucase să se grimeze în chip de popă şi fusese întrerupt tocmai cînd îşi lipea barba. Purta un anteriu în culoarea cafelei de cicoare, cu petice mari la amîndouă coatele.

„Ciudat individ... îşi zise Kunin uitîndu-se la poalele anteriului stropite cu noroi. Vine pentru întîia oară în casă la mine şi n-are grijă să se îmbrace mai curăţel...“

— Stai te rog, părinte, — începu el, mai mult fără fasoane decît prietenos, împingînd un fotoliu spre masă. — Haide, stai te rog!

Părintele Iakov îşi tuşi în pumn, se aşeză cu stîngăcie pe marginea fotoliului, apoi îşi lăsă palmele pe genunchi. Mărunţel, cu pieptul îngust, asudat şi roşu la obraz, făcu chiar de la început o impresie neplăcută asupra lui Kunin : nici nu i-ar fi trecut prin minte că se mai găsesc în Rusia preoţi atît de puţin arătoşi, atît de prizăriţi. Iar în ţinuta părintelui Iakov, în felul lui de a-şi ţine palmele pe genunchi şi de a se aşeza pe marginea fotoliului, Kunin nu vedea numai lipsă de demnitate, ci de-a dreptul slugărnicie.

— Te-am poftit la mine, părinte, ca să discutăm... — începu Kunin, lăsîndu-se pe speteaza fotoliului. — Intîmplarea face să-mi revină plăcuta sarcină de a te ajuta în acţiunea pe care ai întreprins-o... Cînd m-am întors de la Petersburg, am găsit pe biroul meu o scrisoare din partea mareşalului nobilimii. Egor Dmitrievici îmi propune să iau sub patronajul meu şcoala primară parohială care urmează să se deschidă la dumneavoastră, la Sinkovo. Sînt foarte fericit, părinte, şi primesc cu dragă inimă... mai mult : cu entuziasm!

Kunin se ridică şi începu să se plimbe prin birou.

— Bineînţeles că Egor Dmitrievici ştie, şi fără îndoială că ştii şi dumneata, că nu dispun de cine ştie

ce mijloace. Moşia mi-e ipotecată, aşa că trăiesc numai din salariul meu de membru permanent. Prin urmare, nu trebuie să vă aşteptaţi la un ajutor prea substanţial din partea mea, dar o să fac tot ce-mi stă în putinţă... Şi cînd crezi că o să puteţi deschide şcoala, părinte?

— Cînd vom avea bani... — răspunse părintele Iakov.

— Dar în momentul de faţă aveţi ceva fonduri?

— Aproape nimic... E drept că s-a hotărît, la adunarea obştească, ca fiecare cap de familie să dea cîte treizeci de copeici pe an. Dar astea-s numai făgăduieli. Deocamdată ne-ar trebui, pentru început, măcar două sute de ruble...

— M-da... Imi pare rău, dar vezi, acum nu dispun de suma aceasta... — şi Kunin oftă. — In călătoria mea am cheltuit tot ce-am avut, ba m-am mai şi împrumutat pe deasupra... Ia să ne mai gîndim, poate găsim amîndoi vreo soluţie...

Şi Kunin începu să socotească. Gîndea cu glas, urmărind în acelaşi timp expresia feţei părintelui Iakov şi căutînd să găsească vreun semn de înţelegere sau de încuviinţare. Dar faţa preotului era ca încremenită şi nu arăta decît sfială şi nelinişte. Uitîndu-te la el, ai fi putut să crezi că Kunin vorbea despre lucruri grozav de complicate, pe care părintele Iakov nu le înţelegea şi le asculta doar aşa, din bunăcuviinţă, temîndu-se în acelaşi timp să nu se dea de gol că nu le înţelege.

„După cît se vede, tînărul nu-i tocmai inteligent... îşi zicea Kunin. După ce că-i din cale-afară de timid, mai e şi prostuţ pe deasupra..."

Părintele Iakov se învioră puţin, ba chiar zîmbi, doar atunci cînd intră în birou un lacheu aducînd o tavă cu două pahare de ceai şi un coşuleţ cu pesmeciori. Preotul se grăbi să ia un pahar şi începu să bea.

— Ce-ar fi să-i scriem preasfinţitului? — se socotea Kunin.— Pentru că, la drept vorbind, doar nu noi, zemstva, ci autorităţile ecleziastice au ridicat problema şcolilor primare parohiale. Prin urmare ele

sînt datoare, de fapt, să ne indice de unde să luăm fondurile. După cît îmi aduc aminte, am citit undeva că s-ar fi şi alocat o sumă în acest scop. Dumneata nu ştii nimic, părinte?

Dar părintele Iakov era atît de cufundat în ceaiul lui încît nu răspunse îndată la întrebare. Îşi ridică spre Kunin ochii albaştri-cenuşii, se gîndi puţin şi, ca şi cum în clipa aceea şi-ar fi adus aminte de întrebare, clătină din cap, în semn că nu ştie nimic. Pe toată faţa lui lipsită de frumuseţe i se revărsase, de la o ureche pînă la cealaltă, o expresie de fericire şi nu i se putea citi decît cea mai banală şi mai prozaică poftă de mîncare. Sorbea fiecare picătură de ceai cu o plăcere lacomă. După ce bău paharul pînă la fund, îl puse pe masă, apoi îl ridică iar, îl cercetă şi-l lăsă la loc. Expresia de fericire îi dispăru de pe faţă... Kunin îl surprinse luînd din coşuleţ un pesmecior, muşcînd din el o bucăţică, învîrtindu-l în mînă şi băgîndu-l apoi, repede, în buzunar.

„Ei, dar astea nu mai sînt apucături de preot! îşi zise Kunin, ridicînd din umeri cu dispreţ. Să fie lăcomie popească, ori simplă neştiinţă?..."

După ce îi mai oferi încă un pahar de ceai şi după ce-l petrecu pînă la ieşire, Kunin se întoarse şi se întinse pe divan, lăsîndu-se în voia impresiei neplăcute pe care i-o lăsase vizita părintelui Iakov.

«Ce om ciudat şi ursuz! se gîndi el. Murdar, neîngrijit, grosolan, prost — fără îndoială că şi beţiv... Doamne dumnezeule şi ăsta-i preot, tată duhovnicesc! Ăsta-i învăţătorul poporului! Numai îmi închipui cu ce ironie o fi spunînd diaconul, la începutul fiecărei liturghii: „Binecuvîntează stăpîne!" Halal stăpîn! Un stăpîn fără urmă de demnitate, prost crescut, care ascunde pesmeţii în buzunar ca un şcolar... Ptiu! Doamne, unde i-au fost ochii episcopului cînd a hirotonisit un preot ca ăsta? Drept ce iau ei poporul, de-i trimit asemenea învăţători? Aici avem nevoie de oameni care...»

Şi Kunin se adînci în gînduri: cum ar trebui să fie adevăratul preot rus...

„De pildă, dacă aş fi eu preot... Un preot cult şi care-şi iubeşte chemarea poate să facă multe... Ei, să fi fost eu în locul lui, de cînd s-ar fi deschis şcoala! D-apoi predicile! Cînd preotul e sincer şi plin de dragoste pentru chemarea lui, ce predici frumoase şi înflăcărate poate să ţină!“

Kunin închise ochii şi începu să ticluiască în minte o predică. Ceva mai tîrziu, stătea la masă şi scria grăbit.

„O s-o dau roşcovanului s-o citească în biserică...“ îşi zicea.

Duminica următoare, Kunin plecă de dimineaţă la Sinkovo, să termine o dată cu chestia şcolii şi în acelaşi timp să cunoască şi biserica, printre ai cărei enoriaşi se număra şi el. Drumul era rău, în schimb dimineaţa era frumoasă. Soarele lumina puternic şi razele lui topeau insuliţele albe de zăpadă care mai rămăseseră pe ici, pe colo. Ca şi cum îşi lua rămas bun de la pămînt, zăpada risipea scîntei de diamante atît de sclipitoare, încît te dureau ochii cînd te uitai la ea. Iar alături, grîul de toamnă dădea zor să înverzească. Stoluri de stăncuţe zburau pe deasupra cîmpiei, iar cînd se lăsau pe pămînt, mai săreau de cîteva ori înainte de a se opri locului.

Biserica de lemn, în faţa căreia se pomeni Kunin, era veche şi sură. Stîlpii pridvorului, vopsiţi cîndva în alb, se scorojiseră cu totul şi păreau acum două hulube pocite. Icoana de deasupra uşii nu mai era decît o pată neagră. Această sărăcie îl mişcă pe Kunin şi-l înduioşă. Lăsîndu-şi ochii în jos cu smerenie, intră în biserică şi se opri lîngă uşă. Slujba abia începuse. Dascălul, un bătrîn cu spinarea încovoiată, citea din ceaslov cu glas subţire şi nesigur. Părintele Iakov, care slujea fără diacon, umbla prin biserică şi cădelniţa. Dacă n-ar fi fost smerenia de care se pătrunsese Kunin cînd intrase în bisericuţa săracă, fără îndoială că ar fi zîmbit văzîndu-l: odăjdiile de un galben şters, roase şi mototolite, nu erau pe măsura unui preot mărunt ca el şi se tîrau pe podele.

Biserica era aproape goală. Aruncînd o privire asupra enoriaşilor, pe Kunin îl surprinse de la început un lucru ciudat: nu văzu decît bătrîni şi copii... Unde era generaţia muncitoare? Unde erau tinerii, unde erau bărbaţii? Dar după ce stătu puţin şi se uită mai bine la feţele îmbătrînite ale celor din jurul lui, înţelese că-i luase pe oamenii tineri drept bătrîni, însă nu dădu nici o importanţă acestei amăgiri.

Pe dinăuntru, biserica era tot atît de veche şi de sură ca şi pe dinafară. Pe catapeteazmă şi pe pereţii negri nu găseai un locuşor care să nu fie afumat şi scorojit de vreme. Cu toate că erau destule ferestre, totul părea cenuşiu, şi în biserică stăruia o umbră de amurg.

„Ce minunat lăcaş de închinăciune pentru cei cu sufletul neprihănit... se gîndea Kunin. După cum bazilica sfîntului Petru de la Roma te impresionează prin măreţia ei, aşa te impresionează aici smerenia şi modestia."

Dar cucernicia i se risipi ca fumul atunci cînd părintele Iakov intră în altar şi începu să slujească liturghia. Hirotonisit preot de-a dreptul de pe băncile seminarului şi încă tînăr fiind, părintele Iakov nu avusese cînd să-şi însuşească un anumit fel de a sluji. Cînd citea, aveai impresia că dibuieşte, că nu ştie la care ton să se oprească: la cel înalt, de tenor, sau la cel adînc, de bas. Se ploconea cu stîngăcie şi umbla grăbit, deschizînd şi închizînd la repezeală porţile împărăteşti... Dascălul cel bătrîn, surd pesemne şi prăpădit, nu-l auzea bine cînd citea ecteniile, din care pricină se iscau unele încurcături: ori nu apuca părintele Iakov să-şi termine cetania şi dascălul se şi grăbea să-şi înceapă partea lui, ori părintele sfîrşise de cine ştie cînd şi dascălul tot mai stătea cu urechea întinsă spre altar, ascultînd în tăcere, pînă îl trăgea careva de poala surtucului. Era peltic şi avea un glas înăbuşit şi tremurător, de om bolnav... Şi, pentru a desăvîrşi dezarmonia, isonul îl ţinea un băieţel care nu trecea cu capul de marginea stranei. Băieţelul cînta cu glas subţire şi piţigăiat şi părea că-şi dă toată osteneala să nu nime-

rească tonul. Kunin mai rămase puțin ascultînd, apoi ieși afară să fumeze. Era dezamăgit și se uita acum aproape cu dușmănie la biserica cea mohorîtă.

— Și se mai plîng că piere sentimentul religios în popor!... — oftă el. — Nici nu e de mirare, cînd se trimit la țară preoți ca ăsta!

Kunin mai intră de cîteva ori în biserică, dar cum intra, cum simțea nevoia să iasă afară, la aer curat. După ce se sfîrși liturghia, se îndreptă spre casa părintelui Iakov. Pe din afară, casa nu se deosebea cu nimic de izbele țărănești. Doar paiele de pe acoperiș erau așezate mai regulat, iar la ferestre avea perdelițe albe. Părintele Iakov îl primi într-o odăiță luminoasă, cu lut pe jos și cu pereții îmbrăcați în tapete ieftine. Afară de unele ușoare înclinări spre lux, ca de pildă fotografiile înrămate și pendula de greutatea căreia atîrna o pereche de foarfeci — ceea ce te izbea era sărăcia mobilierului. Cercetîndu-l, ai fi zis că părintele Iakov îl adunase bucată cu bucată, colindînd din casă în casă: de ici căpătase o masă rotundă cu trei picioare, de dincolo taburetul, din altă parte scaunul cu speteaza prea îndoită și lăsată pe spate, apoi alt scaun, cu speteaza înaltă dar cu fundul scofîlcit, iar la altă casă oamenii fuseseră mai darnici și-i dăduseră un fel de canapea de scînduri, cu rezemătoare dreaptă. Această așa-zisă canapea era vopsită în roșu închis și mirosea cumplit a ulei. La început, Kunin voi să se așeze pe unul din scaune dar, după ce se gîndi puțin, se așeză pe taburet.

— Veniți pentru întîia oară în biserica noastră? — îl întrebă părintele Iakov, agățîndu-și pălăria într-un cui mare și strîmb.

— Da, pentru întîia oară... Uite ce e, părinte... Înainte de a ne apuca de lucru, dă-mi un ceai, te rog. Îți spun drept că mi s-a uscat sufletul!

Părintele Iakov clipi din ochi, își drese glasul, apoi trecu după paravan. Se auziră șoapte...

„Se vede că se sfătuiește cu preoteasa... își zise Kunin. Aș fi curios să văd ce fel de preoteasă are roșcovanul...

Peste puţin părintele Iakov ieşi de după paravan roşu şi asudat şi, încercînd să zîmbească, se aşeză pe marginea divanului, în faţa lui Kunin.

— Indată punem samovarul, — zise el, fără să se uite la oaspete.

„Doamne dumnezeule, încă n-au pus samovarul! se înspăimîntă Kunin în gînd. De-acum stai şi aşteaptă!..."

— Ţi-am adus copia scrisorii pe care vreau să i-o trimit episcopului, — începu Kunin. — O să ţi-o citesc după ceai... Poate că vrei să mai adaugi ceva...

— Bine...

Tăcură. Părintele Iakov se uită cu coada ochiului, înfricoşat, la paravan, îşi netezi părul şi-şi suflă nasul.

— Straşnică vreme... — zise el.

— Da... Dar bine că mi-am adus aminte. Am citit ieri un lucru foarte interesant... Zemstva din Volsk a hotărît să treacă toate şcolile ei pe seama clerului. Găsesc că faptul e caracteristic.

Kunin se ridică şi începu să se plimbe pe podeaua de lut, depănîndu-şi gîndurile:

— Asta n-ar fi nimic, — zicea el, — numai clerul să fie la înălţimea chemării şi să-şi înţeleagă bine misiunea. Din păcate însă, cunosc preoţi care, în ce priveşte pregătirea şi calităţile lor morale, nu sînt buni nici măcar de furieri, dar încă de preoţi! Şi cred că eşti de aceeaşi părere cu mine, că un învăţător nepregătit nu poate să facă şcolii atîta rău, cît un preot nepregătit.

Kunin aruncă o privire spre părintele Iakov. Preotul stătea încovoiat, adîncit în gînduri şi, pe cît i se păru, nici măcar nu-l asculta.

— Iaşa, vino puţin încoace! — se auzi un glas de femeie după paravan.

Părintele Iakov tresări şi trecu dincolo. Se auziră din nou şoapte.

Pe Kunin începu să-l chinuiască nevoia de a bea un pahar cu ceai.

„Cine ştie cînd or să-mi dea ăştia ceaiul! îşi zise el uitîndu-se pe furiş la ceas. Dealtfel, mi se pare că

nu sînt un oaspete tocmai dorit. Stăpînul casei nu binevoieşte să schimbe măcar o vorbă cu mine! Stă, cască ochii, şi atît!"

Kunin puse mîna pe pălărie, aşteptă pînă se întoarse părintele Iakov şi-şi luă rămas bun.

— Mi-am pierdut dimineaţa de pomană! — îşi zicea el furios, mergînd pe drum. — Parcă-i de lemn! Parcă-i butuc! Îl interesează şcoala, cum mă interesează pe mine zăpada de anul trecut! Nu, n-o să putem duce casă bună amîndoi! N-o scot eu la capăt cu el!... Dacă mareşalul nobilimii ar fi ştiut ce fel de popă avem aici, nu s-ar fi grăbit să facă atîtea intervenţii pentru şcoală. Mai întîi să ne căutăm un popă ca lumea, şi numai după aceea să ne gîndim la şcoală!

Acum, Kunin aproape că nu-l putea suferi pe părintele Iakov. Preotul acela cu înfăţişare jalnică, de caricatură, înfofolit în anteriul lung şi mototolit, faţa lui ca de muiere, felul cum slujea, felul cum trăia, ca şi ţinuta lui sfioasă şi slugarnică — toate îi jigneau acea fărîmă de sentiment religios pe care o mai păstra în suflet şi care pîlpîia încă undeva, într-un colţişor, alături de poveştile pe care i le spunea, cîndva, dădaca. Iar amorul său propriu nu mai putea îndura nepăsarea şi lipsa de stăruinţă cu care preotul întîmpina avîntul lui sincer şi fierbinte într-o chestiune care-l interesa îndeaproape...

In aceeaşi seară, Kunin se plimbă mult timp prin birou, chibzuind. Apoi se aşeză hotărît la masă şi scrise o scrisoare episcopului. După ce-i ceru binecuvîntarea şi bani pentru şcoală, îi spuse, între altele, părerea lui cinstită asupra preotului din Sinkovo. „E tînăr — scria el — nu e destul de cult şi mai şi bea, pe cît se pare. Şi în general, nu corespunde ideii pe care şi-a făcut-o poporul rus, de-a lungul veacurilor, despre păstorii lui". După ce termină scrisoarea, Kunin oftă uşurat şi se culcă, avînd conştiinţa împăcată că făcuse o faptă bună.

Luni dimineaţa era încă în pat cînd i se aduse la cunoştinţă că a venit părintele Iakov. Cum n-avea nici un chef să se scoale, porunci să i se spună că

nu era acasă. Marți, Kunin plecă la o adunare, iar sîmbătă, cînd se întoarse, află de la servitori că în lipsa lui părintele Iakov îl căutase în fiecare zi.

„Dar strașnic i-au mai plăcut pesmeciorii mei!" își zise Kunin.

Duminică pe înserat, părintele Iakov veni din nou. De data aceasta, nu numai poalele anteriului, dar pînă și pălăria îi era plină de noroi. Ca și la prima lui vizită, preotul era roșu și asudat și, ca și atunci, se așeză numai pe marginea fotoliului. Kunin se hotărîse nici să nu mai aducă vorba despre școală, ca să nu-și mai bată gura degeaba.

— Pavel Mihailovici, v-am pregătit lista cărților de școală... — începu părintele Iakov.

— Mulțumesc.

Se vedea cît de colo însă că părintele Iakov nu venise pentru lista cărților de școală. Toată înfățișarea lui arăta o adîncă tulburare. In același timp, pe fața luminată parcă de un gînd neașteptat, se citea și o mare hotărîre. Voia să spună un lucru important, un lucru care trebuia spus neapărat, și se silea să-și biruie sfiala.

„De ce tace? se înfurie Kunin. Ia te uită la el cum s-a lățit pe scaun! Parcă eu am cînd să-mi pierd vremea cu el!"

Ca să înlăture cît de cît stingherеala acelei tăceri și să ascundă lupta care se dădea în sufletul lui, preotul începu să zîmbească forțat. Și zîmbetul acela nesfîrșit și dureros, care răzbătea prin sudoarea și roșeața obrazului și nu se potrivea deloc cu privirea încremenită a ochilor albaștri-cenușii, îl făcu pe Kunin să-și întoarcă privirea de la el. Îi era silă.

— Iartă-mă, părinte, dar trebuie să plec... — zise el.

Părintele Iakov tresări ca un om somnoros lovit pe neașteptate și, zîmbind mereu, începu să-și petreacă cu stîngăcie, una peste alta, poalele anteriului. Cu toată sila pe care o simțea pentru omul acela, lui Kunin i se făcu milă de el și căută să îndulcească oarecum izbucnirea lui prea aspră.

— Te rog să vii altă dată, părinte... — zise el. — Dar înainte de a pleca, am o rugăminte... Am avut şi eu cîteva momente de inspiraţie şi am scris două predici... Ţi le dau să le vezi, iar dacă le găseşti bune, să le citeşti în biserică.

— Bine... — îi răspunse părintele Iakov, acoperind cu palma predicile care erau pe masă. — Bine, o să le iau...

După ce mai stătu cîtva timp frămîntîndu-se şi petrecîndu-şi mereu, una peste alta, poalele anteriului, părintele Iakov încetă deodată să mai zîmbească în silă şi ridică, hotărît, capul.

— Pavel Mihailovici, — zise el, făcînd tot chipul să vorbească tare şi răspicat.

— Ce doreşti ?

— Am auzit că aţi... cum să spun ?... că aţi concediat copistul dumneavoastră şi că... acum căutaţi altul...

— Da... Vrei poate să-mi recomanzi pe cineva ?

— Eu, să vedeţi... eu... N-aţi putea să-mi încredinţaţi mie această sarcină ?

— Cum, vrei să te laşi de preoţie ? — se miră Kunin.

— Nu, asta nu, — îi răspunse repede părintele Iakov, îngălbenindu-se şi tremurînd din tot trupul fără nici un rost. — Să mă ferească dumnezeu ! Dacă n-aveţi încredere în mine, atunci nu trebuie, nu... Mă gîndeam, aşa... cînd n-am ce face... ca să-mi sporesc cîştigul... Nu trebuie, lăsaţi !

— Hm... cîştigul... Dar vezi că eu nu-i plătesc copistului decît douăzeci de ruble pe lună !

— Doamne, eu m-aş mulţumi şi cu zece ! — şopti părintele Iakov uitîndu-se în jurul lui. — M-aş mulţumi şi cu zece ! Vă miraţi... toată lumea se miră : „Lacom popă, nu se mai satură... Ce-o fi făcînd cu banii ?“ Recunosc că-s lacom... şi nu-mi iert păcatul ăsta... mă osîndesc... mi-e ruşine să mă uit în ochii oamenilor... Vă spun cinstit, Pavel Mihailovici... martor mi-e dumnezeu...

Părintele Iakov îşi trase cu greu răsuflarea şi urmă :

— Pregătisem o întreagă spovedanie... dar am uitat tot şi acum nu-mi mai găsesc cuvintele. De la parohie primesc o sută cincizeci de ruble pe an şi toată lumea se miră ce fac cu banii... Dar dumneavoastră o să vă spun tot, cinstit... Patruzeci de ruble pe an plătesc la şcoala teologică pentru fratele meu, Piotr... Asta-i asigură internatul şi toate celelalte, numai hîrtia şi peniţele i le cumpăr eu...

— Te cred, te cred ! Dar de ce mi le spui toate astea ? — se apără Kunin, simţind că sinceritatea preotului îi cade ca o piatră pe suflet şi neştiind unde să se ascundă de strălucirea ochilor lui înlăcrămaţi.

— Pe urmă, mai am încă de plătit la consistoriu pentru locul meu. Mi s-a hotărît să dau două sute de ruble, cîte zece pe lună... Judecaţi şi dumneavoastră : ce-mi rămîne ? Afară de asta, mă simt dator să-l ajut şi pe părintele Avraam măcar cu cîte trei ruble pe lună !

— Care părinte Avraam ?

— Părintele Avraam, cel care-a fost preot la Sinkovo înaintea mea. L-au scos din pricina... bătrîneţii, dar a rămas tot în Sinkovo. Unde să se ducă ? Cine să-l hrănească ? Cu toate că-i bătrîn, are şi el nevoie de un colţişor în care să trăiască, de o bucată de pîine, de o haină... Nu m-ar răbda inima să ştiu că părintele Avraam, faţă bisericească, iese la cerşit ! Dacă s-ar întîmpla una ca asta, păcatul ar cădea pe capul meu ! Da, pe capul meu ! S-a îndatorat pe la toţi... şi tot păcatul meu e că nu i-am plătit datoriile !

Părintele Iakov sări din fotoliu şi, uitîndu-se ţintă în podea, ca ieşit din minţi, începu să se plimbe dintr-un colţ în celălalt al odăii.

— Doamne, dumnezeule ! — se mustra, cînd ridicîndu-şi braţele, cînd lăsîndu-le în jos. — Auzi-ne, doamne, şi ne miluieşte pre noi ! De ce am mai îmbrăcat haina preoţească dacă n-am destulă credinţă şi n-am destulă putere ? Deznădejdea mea e fără margini ! Mîntuieşte-mă, maică precistă !

— Linişteşte-te, părinte ! — îi zise Kunin.

— Foamea m-a dat gata, Pavel Mihailovici ! — urmă părintele Iakov. — Iertaţi-mă, vă rog din

suflet, dar nu mai am putere... Ştiu că dacă aş cere, dacă m-aş ploconi, fiecare m-ar ajuta... însă nu pot! Mi-e ruşine! Cum să cer la mujici? Doar serviciul dumneavoastră e aici şi vedeţi singur... Ce mînă s-ar întinde să ceară de la un cerşetor? Iar ca să cer de la cei cu stare, de la moşieri, asta nu pot s-o fac. Nu mă lasă mîndria! Mi-e ruşine!

Părintele Iakov dădu din mînă agitat, apoi îşi trecu degetele prin păr.

— Da, mi-e ruşine! Doamne, cît mi-e de ruşine! Mîndria nu-mi îngăduie să las oamenii să-mi vadă sărăcia! Cînd aţi fost la mine, Pavel Mihailovici, n-aveam nici un fir de ceai. Nici un firişor! Dar n-am putut să vă mărturisesc, că nu m-a lăsat mîndria. Mi-e ruşine de îmbrăcămintea mea, de coatele mele peticite... Mi-e ruşine de odăjdiile mele, mi-e ruşine de foamea mea... Dar i-e îngăduit oare unui preot să fie mîndru?

Părintele Iakov se opri în mijlocul biroului şi începu să vorbească singur, uitînd parcă de Kunin.

— Să zicem că eu aş îndura şi foamea, şi ruşinea... Însă, dumnezeule, mai este şi preoteasa! Doar am luat-o dintr-o casă de oameni cuprinşi. Nu-i obişnuită să muncească din greu, e delicată... A fost crescută cu ceai, cu franzelă, albă, cu cearşafuri... Cînd era la părinţi, cînta la pian... Şi-i tînără, n-are nici douăzeci de ani... Nu mai încape vorbă că ar vrea şi ea să se gătească, să se distreze, să facă vizite... Dar de cînd e la mine, a ajuns... mai rău ca o bucătăreasă, de mi-e şi ruşine s-o scot în uliţă... Doamne, dumnezeule! Doamne, dumnezeule! Singura bucurie care i-a mai rămas, e să-i aduc, de pe unde pot, cîte-un merişor, cîte-un pesmecior...

Şi părintele Iakov îşi trecu din nou degetele prin păr.

— Aşa că nici vorbă nu poate fi ca în casa noastră să sălăşluiască dragostea. La noi nu e decît amărăciune... Şi, vă rog să mă credeţi, nu mă pot uita la ea fără să mi se strîngă inima de jale! Doamne, ce se mai petrece pe lumea asta! Dacă s-ar scrie la

gazetă tot ce se petrece, n-ar crede nimeni... Oare cînd o să vină sfîrşitul amarurilor noastre ?

— Sfîrşeşte o dată, părinte ! — aproape că strigă Kunin, speriat de tonul cu care vorbea preotul. — De ce să vezi viaţa în culori aşa de mohorîte ?

— Vă rog mult să mă iertaţi, Pavel Mihailovici... — îngăimă, ca beat, părintele Iakov. — Să mă iertaţi... Toate acestea nu sînt decît... Fleacuri. Nu trebuie să le luaţi în seamă... Singurul vinovat sînt eu şi cît oi trăi numai pe mine am să mă învinuiesc... Numai pe mine !

Părintele Iakov se uită în jurul lui şi urmă, în şoaptă :

— O dată, mă duceam în zori de zi de la Sinkovo la Lucikovo. Cînd am ajuns lîngă malul rîului, am văzut acolo o femeie care trebăluia nu ştiu ce... M-am apropiat — şi ce să vezi ?... Nu puteam să-mi cred ochilor... Inspăimîntător ! Nevasta doctorului, a lui Ivan Sergheici, spăla rufe... O nevastă de doctor, care a învăţat la pension ! Prin urmare, se sculase cu noaptea în cap, să n-o vadă oamenii, şi se dusese la o verstă departe de sat... Mîndria nebiruită ! Cînd a băgat de seamă că m-am apropiat şi i-am descoperit sărăcia, s-a făcut ca para focului... Am încremenit, m-am speriat şi m-am repezit să-i ajut. Ea însă a ascuns rufele, de frică să nu-i văd cămăşile rupte...

— Dar toate astea sînt de necrezut !... — se miră Kunin, aşezîndu-se şi uitîndu-se aproape cu spaimă la faţa palidă a părintelui Iakov.

— Aşa-i, de necrezut ! Niciodată nu s-a mai văzut, Pavel Mihailovici, o nevastă de doctor care să-şi spele rufele la rîu ! In nici o ţară din lume nu se întîmplă una ca asta. Eu, ca păstor şi ca părinte duhovnicesc, ar fi trebuit să n-o las. Dar ce puteam să fac ? Ce ? Că doar şi eu umblu să mă doftoricească bărbatu-său pe gratis ! Aţi avut dreptate cînd aţi spus că toate acestea sînt de necrezut ! Să vezi şi să nu crezi ! Şi aşa se face că în timpul liturghiei, cînd mă uit din altar şi-mi văd credincioşii — pe preotul Avraam cel veşnic flămînd şi pe preoteasă şi-mi mai aduc aminte şi de doctoriţă, cum i se înveneţiseră mîinile în apa

rece — îmi pierd capul şi rămîn aşa, ca un butuc, ca un prost, pînă mă strigă paraclisierul... E înspăimîntător!

Părintele Iakov începu din nou să se plimbe.

— Doamne Isuse! — strigă el, ridicîndu-şi braţele spre cer. — Sfinţi părinţi! Nu mai pot nici sluji... Vedeţi, dumneavoastră îmi vorbiţi de şcoală, iar eu stau ca o stană de piatră, nu înţeleg nimic şi nu mă gîndesc decît la mîncare... Da, chiar şi în faţa altarului!... Adică... Dar ce-i cu mine? — îşi veni deodată în fire. — Dumneavoastră trebuia să plecaţi. Vă rog să mă iertaţi... Eu, doar aşa... vă rog să mă iertaţi...

Kunin strînse în tăcere mîna părintelui Iakov şi îl petrecu pînă la uşă. Întorcîndu-se în birou, se opri în faţa ferestrei. De acolo îl văzu pe preot cum iese din casă, cum îşi trage peste frunte pălăria ponosită, cu boruri largi, şi cum, plecîndu-şi capul în pămînt, de parcă-i era ruşine de spovedania lui, o ia la drum.

„Dar nu-i văd calul nicăieri!“ se miră Kunin.

Şi se îngrozi la gîndul că preotul făcuse în fiecare zi, pe jos, drumul pînă la el. Şi doar pînă la Sinkovo erau şapte sau opt verste şi un noroi de nu-ţi puteai scoate picioarele din el! Îi văzu apoi pe vizitiul Andrei şi pe băiatul Paramon. Săreau peste bălţoace, împroşcîndu-l pe părintele Iakov cu noroi, şi se apropiau de el în goană, să-i binecuvînteze. Preotul îşi scoase pălăria, îl binecuvîntă întîi pe Andrei, apoi mîngîie băiatul pe creştet, binecuvîntîndu-l şi pe el.

Kunin îşi trecu mîna peste ochi şi i se păru că i se umezesc degetele. Se depărtă de fereastră şi-şi plimbă privirea înceţoşată prin odaia în care mai răsuna încă glasul acela sfios, înăbuşit parcă... Se uită pe masă... Spre norocul lui, părintele Iakov uitase, în grabă, să ia predicile... Kunin se repezi la ele, le rupse în bucăţi şi le azvîrli, cu scîrbă, sub masă.

— Şi eu care habar n-aveam! — gemu el, lăsîndu-se să cadă pe divan. — Eu, care sînt de mai bine de un an pe locurile astea, membru permanent al zemstvei, judecător de pace onorific şi fac parte din comitetul şcolar! Nu, nu sînt decît o marionetă oarbă, un încre-

zut ! Trebuie să fac ceva pentru el, şi cît mai repede ! Cît mai repede !

Se zbătea chinuit, strîngîndu-şi tîmplele între mîini şi frămîntîndu-şi mintea.

— La 20 ale lunii primesc salariul, două sute de ruble... Sub un pretext oarecare, o să dau cîte ceva şi părintelui, şi doctoriţei... Pe preot o să-l chem să-mi facă o moliftă, iar cît priveşte doctorul, o să mă prefac bolnav... În felul acesta, nu-i lovesc în mîndria lor... Şi pe Avraam o să-l ajut...

Îşi număra banii pe degete şi nu voia să recunoască adevărul : cele două sute de ruble abia dacă-i vor ajunge să-şi plătească administratorul, servitorii şi mujicul care-i aducea carne... Fără să vrea îşi aduse aminte de trecutul nu prea îndepărtat, cînd cheltuia fără nici o socoteală averea tatălui său şi, mucos de douăzeci de ani, dăruia femeilor uşoare evantaie scumpe, plătea cîte zece ruble pe zi lui Kuzma birjarul si făcea cadouri actriţelor. Şi toate acestea, numai din vanitate... Ce bine i-ar prinde acum hîrtiile de o rublă, de trei ruble sau de zece ruble pe care le risipea pe vremuri !

„Părintele Avraam cheltuieşte numai trei ruble pe lună, se gîndea Kunin. Cu o singură rublă, preoteasa ar putea să-şi facă o cămaşă nouă, iar doctoriţa să plătească o spălătorească... Şi totuşi, o să-i ajut ! O să-i ajut, neapărat !

Deodată Kunin îşi aduse aminte de reclamaţia pe care o înaintase episcopului şi se închirici, ca şi cum l-ar fi luat pe neaşteptate cu frig. Şi la gîndul acesta o ruşine apăsătoare i se revărsă în suflet : ruşine şi faţă de el însuşi, şi faţă de adevărul pe care nu se pricepuse să-l vadă...

Aşa a început şi s-a sfîrşit încercarea sinceră de a desfăşura o activitate folositoare a unui om de bună credinţă, dar peste măsură de ghiftuit şi de fără socoteală.

GRIȘA

GRIȘA, un băiețel mic și dolofan care a venit pe lume acum doi ani și opt luni, se plimbă cu dădaca lui pe bulevard. Poartă un burnuz lung și vătuit, are fular, căciulă mare cu nasture în creștet și șoșoni. Se înăbușă de căldură și, pe deasupra, soarele jucăuș de aprilie îi bate drept în față și-i înțeapă ochii.

Pășește cu sfială și neîncredere și toată făptura lui arată o mare nedumerire.

Pînă acum, Grișa nu cunoștea decît lumea dintre cei patru pereți ai odăii lui, unde într-un colț e pătucul, în altul cufărul dădacei, în al treilea un scaun, iar în al patrulea o candelă aprinsă. Dacă te uiți cumva sub pat, vezi o păpușă cu mîna ruptă și o tobă. Iar dacă te uiți după cufărul dădacei, descoperi tot soiul de lucruri : mosoare goale, hîrtiuțe, o cutie fără capac și o paiață stricată. În lumea aceea, afară de dădacă și de Grișa, mai intră adesea mama și pisica. Mama seamănă cu o păpușă, iar pisica seamănă cu șuba tatii, numai că șuba n-are nici ochi, nici coadă. Din lumea căreia i se zice „odaia copiilor", ușa duce într-un loc unde toți ai casei mănîncă și beau ceai. Acolo se află un scaun cu picioare înalte, iar în perete atîrnă o pendulă care n-are altă treabă decît să-și legene limba și să bată. Din odaia aceea se poate trece în alta, cu fotolii roșii. Acolo,

pe covor, se vede o pată negricioasă, pentru care şi pînă astăzi Grişa e ameninţat cu degetul. După odaia asta mai este încă una, unde nu-i voie să intri şi de unde, de multe ori, iese tata — o persoană grozav de misterioasă! Dădaca şi mama, e lucru ştiut, au un rost pe lumea asta: îl îmbracă pe Grişa, îi dau de mîncare şi-l culcă. Dar ce rost o fi avînd tata — asta nu ştie nimeni. Mai este pe lume încă o fiinţă misterioasă: mătuşa care i-a dăruit toba. Mătuşa asta cînd vine, cînd pleacă. Unde-o fi plecînd? De multe ori a căutat-o Grişa şi sub pat, şi după cufăr, şi sub divan, însă n-a găsit-o nicăieri...

Dar în lumea asta nouă, în care soarele îţi înţeapă ochii, sînt atîţia taţi, atîtea mame şi atîtea mătuşi, de nu mai ştii la care să te uiţi! Mai ciudaţi însă şi mai misterioşi sînt caii. Grişa se uită la picioarele lor în mers şi nu înţelege nimic. Aruncă o privire spre dădacă, cerînd lămuriri, dar dădaca tace.

Deodată, băiatul aude un tropot înspăimîntător... Un grup de soldaţi, cu obrajii roşii şi cu măturiţe de baie subsuoară, vin pe bulevard în pas cadenţat, de-a dreptul spre el. Grişa îngheaţă de spaimă şi se uită întrebător la dădacă: oare n-o fi nici o primejdie? Dar dădaca nici n-o ia la fugă, nici nu plînge, ceea ce înseamnă că nu e primejdie. Grişa îi petrece cu ochii şi începe să meargă şi el în pas cu ei.

Două pisici mari, cu boturile lungi, cu limbile scoase şi cu cozile bîrligate, traversează în goană bulevardul. Grişa îşi închipuie că trebuie să alerge şi el, şi se ia după pisici.

— Stai! — îl strigă dădaca, apucîndu-l brutal de umeri. — Încotro? Cine ţi-a dat voie să te zbenguieşti?

O dădacă necunoscută stă pe o bancă şi ţine pe genunchi o covăţică plină cu portocale. Trecînd pe lîngă ea, fără multă vorbă Grişa înhaţă o portocală.

— Ce faci? — ţipă dădaca lui plesnindu-l peste mînă şi smulgîndu-i portocala. — Prostule!

Acum, lui Grişa i-ar face plăcere să poată ridica ciobul de sticlă de la picioarele lui. Ciobul licăreşte

ca o candelă. Dar i-e frică să nu-l plesnească iarăşi dădaca peste mînă.

— Respectele mele! — aude Grişa deodată lîngă urechea lui un glas gros şi sonor şi vede un bărbat înalt, cu nasturi poleiţi la haină.

Spre marea lui bucurie, omul dă mîna cu dădaca, se opreşte şi încep să vorbească amîndoi. Strălucirea soarelui, uruitul trăsurilor, caii, nasturii poleiţi, — toate sînt atît de uimitor de noi pentru Grişa, şi în acelaşi timp nu-l sperie deloc, încît sufletul i se umple de încîntare şi băiatul începe să rîdă.

— Să mergem! Hai să mergem! — strigă el către omul cu nasturii poleiţi, trăgîndu-l de poalele hainei.

— Unde să mergem? — îl întreabă omul.

— Să mergem! — stăruie Grişa.

Băieţelul ar vrea să-i explice că n-ar fi rău să-i ia cu dînşii şi pe tata, şi pe mama, şi pisica. Însă limba lui îngaimă cu totul altceva decît ceea ce doreşte el să spună.

Ceva mai tîrziu, dădaca o ia pe după colţul bulevardului şi intră cu Grişa într-o curte mare, în care mai este încă zăpadă. Omul cu nasturi poleiţi vine în urma lor. Ocolesc cu băgare de seamă troienele şi băltoacele, apoi urcă o scară murdară şi întunecoasă şi intră într-o odaie. În odaie e fum, miroase a untură încinsă şi o bucătăreasă străină stă lîngă plită şi prăjeşte pîrjoale. Bucătăreasa şi dădaca se sărută şi, împreună cu bărbatul, se aşează pe o bancă şi încep să vorbească încet. Grişa, peste măsură de înfofolit, simte că se înăbuşă de căldură.

„De ce mi-o fi aşa de cald?“ se gîndeşte el uitîndu-se în jur.

Şi Grişa vede tavanul afumat, furca cea cu două coarne cu care se scot oalele din vatră şi cuptorul, care se uită la el cu gura lui neagră şi mare...

— Ma-a-ma! — scînceşte Grişa.

— Ei, ei! — strigă la el dădaca. — Mai stai oleacă!

Bucătăreasa aduce pe masă o sticlă, două pahare şi o plăcintă. Cele două femei şi omul cu nasturii

poleiți ciocnesc și beau cîteva pahare. Apoi omul începe să le sărute, cînd pe dădacă și cînd pe bucătăreasă. După aceea, toți trei se pornesc să cînte încetișor.

Grișa întinde mîna spre plăcintă și i se dă și lui o bucățică. Mănîncă și se uită cum bea dădaca... Îi vine și lui gust să bea.

— Dă-mi ! Dă-mi dădacă ! — cere el.

Bucătăreasa îi dă o gură din paharul ei. Băiatul face ochii mari, se încrîncenă, tușește și multă vreme după aceea scutură din mîini, în timp ce femeia se uită la el și rîde.

Întors acasă, Grișa începe să le povestească mamei, pereților și pătucului, unde a fost și ce a văzut. Nu povestește atît cu limba, cît cu obrazul și cu mîinile. Arată cum strălucea soarele, cum alergau caii, cum se uita la el cuptorul cel fioros și cum bea bucătăreasa...

Seara, nu poate să doarmă cu nici un chip. Soldații cu măturițe, pisicile cele mari, caii, ciobul de sticlă, covățica plină cu portocale, nasturii poleiți — toate i se învălmășesc în minte și-l tulbură. Se mai învîrte de pe o parte pe cealaltă, mai mormăie nu știu ce și în cele din urmă, nemaiputînd să îndure neliniștea, începe să plîngă.

— Ei, dar știi că ai fierbințeală ! — zice mama, punîndu-i palma pe frunte. — Din ce ți-o fi venit ?

— Cuptorul ! — scîncește Grișa. — Fugi de-aici, cuptorule !

— Desigur că a mîncat mai mult decît trebuie... — zice mama cu convingere.

Și Grișa, cu mintea îmbîcsită de impresiile culese din viața cea nouă, pe care o cunoscuse cu puțin înainte, capătă de la mama o lingură cu unt de ricin.

IN NOAPTEA SFÎNTĂ

STĂTEAM pe malul rîului Goltva şi aşteptam să vină bacul de pe celălalt mal. De obicei, Goltva nu era decît un rîu oarecare, liniştit şi îngîndurat, care clipea sfios prin păpurişul des — pe cînd acum aveam în faţă un adevărat lac. Apele primăverii se revărsaseră, inundînd pînă cine ştie unde amîndouă malurile şi acoperind grădinile de zarzavat, fîneţele şi bălţile, aşa fel încît nu era de mirare să vezi ieşind la iveală, pe întinsul nesfîrşit al apei, plopi şi tufe care păreau a fi, pe întuneric, stînci mohorîte.

Vremea mi se părea minunată. Era întuneric, însă eu desluşeam şi copacii, şi apa, şi oamenii... Pămîntul era luminat de stelele care acoperiseră tot cerul. Nu-mi amintesc să mai fi văzut vreodată atîta puzderie de stele. Intr-adevăr n-aveai unde să pui degetul. Erau şi mari, cît oul de gîscă, şi mici cît sămînţa de cînepă... Pentru această petrecere sărbătorească ieşiseră toate pe cer, de la cea mai mică pînă la cea mai mare — spălate, cochete şi vesele. Şi toate, pînă la una, clipeau domol din raze. Cerul se răsfrîngea în apă. Stelele se scăldau în adîncul negru, tremurînd o dată cu valurile mărunte ale rîului. Văzduhul era cald şi liniştit... Departe, pe malul celălalt, în bezna nepătrunsă, ardeau cîteva focuri răzleţe, de un roşu aprins...

La doi paşi de mine, se vedea umbra întunecată a unui mujic purtînd pălărie cu fundul înalt şi un ciomag gros şi noduros în mînă.

— Mult mai întîrzie bacul ! — am zis eu.

— Ar cam fi vremea să vină, — îmi răspunse umbra.

— Şi tu aştepţi bacul ?

— Nu, eu, numai aşa... — căscă mujicul. — Vreau să văd „luminaţia". Aş trece eu şi dincolo, dar spun drept că n-am cinci copeici pentru bac.

— Îţi dau eu cinci copeici.

— Nu, mulţumesc... Mai bine, cu cele cinci copeici, aprind o lumînare la mînăstire, pentru mine... O să-mi fie mai de folos, că eu pot să stau şi aici. Ia te uită, că tot nu vine bacul ! Parcă s-a dat la fund !

Mujicul se apropie de apă, apucă odgonul şi strigă :

— Ieronim ! Ieroni-im !...

Ca şi cum i-ar fi răspuns, de pe malul celălalt se auzi, prelung, clopotul cel mare. Glasul lui era plin şi adînc, ca struna cea groasă a contrabasului : ai fi zis că întunericul însuşi răguşise. Îndată după aceea răsună o bubuitură de tun. Bubuitura se rostogoli în bezna nopţii şi se pierdu undeva, departe, în spatele nostru. Mujicul îşi scoase pălăria şi-şi făcut cruce.

— Hristos a înviat ! — zise el.

Încă nu se potoliseră în văzduh valurile stîrnite de cel dintîi dangăt de clopot, că răsună încă unul şi, îndată după el, al treilea. Întunericul se umplu de un zvon tremurat şi neîntrerupt. Lîngă focurile cele roşii se mai aprinseră şi altele, şi toate începură să pîlpîie clipind cu nelinişte.

— Ieroni-im !... — se auzi un strigăt prelung şi înăbuşit.

— Strigă cineva de pe malul celălalt, — zise mujicul. — Asta înseamnă că bacul nu-i nici acolo... Pesemne c-a adormit Ieronim al nostru !

Luminile de pe mal şi glasul catifelat al clopotului te chemau într-acolo... Începusem să-mi pierd răbdarea, îngrijorat — cînd în sfîrşit, uitîndu-mă bine în depărtare, am văzut în beznă o umbră care aducea grozav cu o spînzurătoare. Era bacul mult aşteptat. Se apro-

pia așa de încet, încît, dacă nu s-ar fi văzut din ce în ce mai desluşit, ai fi zis că stătea pe loc sau că se îndrepta spre malul celălalt.

— Hai mai repede, Ieronim! — strigă mujicul meu. — Te aşteaptă boierul!

Bacul se apropie de mal, se clătină şi se opri scîrţîind. Pe bac stătea, ţinîndu-se de odgon, un bărbat înalt, îmbrăcat în rasă de călugăr şi cu comănac pe cap.

— De ce ai întîrziat atîta? — l-am întrebat, sărind pe bac.

— Pentru numele lui Hristos, iertaţi-mă, — răspunse Ieronim, încet. — Mai este cineva?

— Nu mai este nimeni...

Ieronim se prinse cu amîndouă mîinile de odgon, se încovoie ca un semn de întrebare şi icni. Bacul scîrţîi şi se clătină. Umbra mujicului cu pălărie înaltă începu să se depărteze încetul cu încetul de mine, ceea ce înseamna că bacul plecase. Curînd, Ieronim se îndreptă din mijloc, împingînd numai cu o singură mînă. Tăceam amîndoi şi ne uitam la malul către care ne îndreptam. Acolo şi începuse „luminaţia" pe care o aştepta mujicul. Chiar lîngă apă se vedeau focuri uriaşe: ardeau în vîlvătăi butoaie cu smoală. Răsfrîngerile focurilor, purpurii ca luna cînd răsare, se tîrau în fîşii lungi şi late întru întîmpinarea noastră. Flăcările luminau propriul lor fum şi umbrele omeneşti, lungite, care se mişcau în jurul focurilor. Dar mai încolo, îndărătul lor, de unde venea glasul catifelat al clopotelor, ca şi de o parte şi de alta, era aceeaşi beznă neagră şi nepătrunsă. Deodată, străpungînd întunericul, o rachetă se înălţă spre cer ca o panglică de aur, descrise un arc şi, ca şi cum s-ar fi lovit de bolta cerului, pîrîi şi se risipi în scîntei. De pe mal se auzi un zvon prelung, ca un val de urale îndepărtate.

— Frumos! — am zis.

— Nici că se poate mai frumos! — suspină Ieronim. — Aşa-i în noaptea asta, domnule! Altă dată nici nu te-ai uita la rachete, dar într-o aseme-

nea zi te bucuri de toate deşertăciunile lumii... De unde veniţi ?

I-am spus de unde veneam.

— Aşa... Apoi astăzi e zi de mare bucurie... — urmă Ieronim vorbind cu glasul slab şi întretăiat de suspine, ca un om abia sculat după boală. — Se bucură şi cerul, se bucură şi pămîntul, şi gheena... Ziua asta o sărbătoreşte toată suflarea omenească... Numai, vă rog să-mi spuneţi, domnule; oare de ce nu-şi uită omul necazurile nici cînd are o bucurie mare ?

Am avut impresia că întrebarea lui neaşteptată voia să mă provoace la una din acele discuţii nesfîrşite, întru mîntuirea sufletului, care le plac atît de mult călugărilor trîndavi şi plictisiţi. Cum n-aveam gust de vorbă lungă, l-am întrebat într-o doară :

— Şi ce necazuri ai dumneata, părinte ?

— Apoi, necazuri ca toate necazurile, înălţimea voastră... Numai că astăzi, domnule, s-a întîmplat la mănăstire o nenorocire cum nu s-a mai pomenit : în mijlocul liturghiei, chiar în timpul paremiilor, a murit ierodiaconul Nikolai...

— Ce să faci, aşa a fost voia celui de sus ! — i-am răspuns împrumutînd un ton călugăresc. — Toţi sîntem muritori. După mine, ar trebui să vă bucuraţi... Se zice că cel ce moare în ajunul paştelui, sau de paşte, se duce de-a dreptul în împărăţia cerurilor.

— Asta aşa-i...

Am tăcut amîndoi. Umbra mujicului cu pălărie înaltă se făcuse una cu umbra malului. Butoaiele cu smoală ardeau din ce în ce mai viu.

— Chiar şi sfînta scriptură vorbeşte despre zădărnicia durerii şi dreapta judecată a minţii, — rupse tăcerea Ieronim. — Atunci de ce sufletul omului se zbuciumă şi nu vrea să asculte de dreapta judecată ? De ce îţi vine să plîngi cu amar ?

Ieronim ridică din umeri, se întoarse spre mine şi urmă, grăbit :

— Dacă aş fi murit eu, sau altul, poate că nici nu s-ar fi băgat de seamă. Dar a murit Nikolai ! N-a murit

altul, ci Nikolai ! Nici nu-ţi vine a crede că nu mai este pe lumea asta ! Uite, stau colea, pe bac, şi mi se pare că acuşi o să-l aud strigîndu-mă de pe mal... Ca să nu-mi fie frică, totdeauna venea la mal şi mă striga. Se scula noaptea anume pentru asta. Bun suflet ! Doamne, dacă aţi şti cît era de bun şi de milostiv ! Puţine mame sînt pentru copiii lor ceea ce era Nikolai pentru mine ! Mîntuieşte, doamne, sufletul lui !

Ieronim puse mîna pe odgon, dar se întoarse din nou spre mine.

— Şi ce minte luminată avea, înălţimea voastră ! — urmă, ca şi cum ar fi cîntat. — Şi ce glas frumos şi dulce ! Întocmai aşa cum o să se spună acuşi, la liturghie : „O, iubitule ! O, prea dulcele tău glas !“ Şi pe lîngă toate celelalte, mai avea şi un dar care nu se mai află !

— Ce fel de dar ? — l-am întrebat.

Călugărul mă cîntări cu privirea şi, ca şi cum s-ar fi convins că eram vrednic să mi se încredinţeze o taină, zîmbi cu veselie.

— Darul de a scrie acatiste... — răspunse el. — O minunăţie domnule, nu altă ! Aveţi să vă cruciţi cînd am să vă spun... Părintele arhimandrit al nostru e de prin părţile Moscovei, părintele vicar a făcut academia teologică la Kazan, avem şi ieromonahi pricepuţi, şi stareţi — dar nici unul nu se pricepe să scrie acatiste. Pe cînd Nikolai, un biet călugăr acolo, un ierodiacon, care nu învăţase nicăieri şi nici ca înfăţişare nu era cine ştie ce — scria ! Şi cum le scria ! O minunăţie !

Ieronim îşi împreuna mîinile şi, uitînd cu totul de odgon, urmă cu aprindere :

— Părintele vicar îşi face predicile cu multă trudă. Iar cînd a fost să scrie istoricul mănăstirii, i-a mînat pe toţi fraţii care încotro, pînă i-a dat gata, ba s-a dus şi singur de vreo zece ori la oraş — pe cînd Nikolai îşi scria acatistele de parcă se juca ! Şi doar a scrie un acatist nu-i aşa de uşor cum ar fi să scrii istoricul unei mănăstiri ori o predică !

— Cum, e aşa de greu să scrii un acatist ? — l-am întrebat.

— Grozav de greu... — Şi Ieronim clătină din cap. — La treaba asta, dacă n-ai dar de la dumnezeu nu-ţi ajută nici înţelepciunea, nici sfinţenia. Călugării care nu se pricep socot că e de ajuns să cunoşti viaţa sfîntului căruia-i închini acatistul şi să te iei după celelalte. Dar socoteala asta, domnule, nu-i dreaptă. Fără îndoială că cel ce scrie un acatist trebuie să cunoască cît se poate de bine viaţa sfîntului, pînă la cel din urmă punctişor. Şi chiar dacă te iei după celelalte acatiste, trebuie să ştii cum şi ce fel să începi şi despre ce anume să scrii... De pildă, să vă spun: cel dintîi condac începe, la toate acatistele, cu „cel ales" sau „cel chemat"... Cel dintîi icos trebuie să înceapă totdeauna cu „îngerul". Acatistul către Prea Dulcele Isus, dacă vă interesează, începe aşa: „Al îngerilor făcător şi domn al puterilor"; acatistul către prea sfînta născătoare de dumnezeu: „Ingerul îngerilor trimis din ceruri", iar cel către Nikolae făcătorul de minuni: „Inger după chip, pămîntean după fire", şi aşa mai departe. Toate încep cu „îngerul". Fără îndoială că nu se poate să nu ţii seama şi de celelalte acatiste, însă lucrul de căpetenie nu e nici viaţa sfîntului şi nici legătura cu alte acatiste, ci frumuseţea şi dulceaţa cuvîntului. Tot ce scrii în acatist va să fie la locul lui, scurt, dar şi amănunţit în acelaşi timp. In fiecare rînd trebuie să se simtă bunătatea, blîndeţea şi gingăşia: nici un cuvînt aspru, grosolan sau nepotrivit. Trebuie să scrii aşa fel, încît inima celui ce se roagă să se bucure şi să plîngă, iar mintea să i se cutremure şi să i se înfricoşeze. In acatistul lui către născătoarea de dumnezeu se află scris: „Bucură-te înălţime, la care anevoie urcă gîndurile omeneşti; bucură-te adîncime, pe care nici ochii îngereşti nu te pot vedea!" In alt loc, tot în acatistul către născătoarea, spune aşa: „Bucură-te, pom luminos şi roditor, din care se hrănesc cei bine credincioşi; bucură-te, pom binecuvîntat, înverzit şi înfrunzit, sub care se adăpostesc atîţia!"

Ieronim îşi acoperi faţa cu mîinile, ca şi cum s-ar fi înspăimîntat de ceva ori s-ar fi ruşinat, apoi clătină din cap.

— „Pom luminos şi roditor... pom binecuvîntat, înverzit şi înfrunzit...“ — şopti el. — Ce vorbe găsea! Cu ce pricepere îl dăruise dumnezeu! Ca să scurteze strîngea mai multe vorbe şi înţelesuri laolaltă — şi ce dulce şi frumos ieşea! „Dătător-de-lumină celor vii...“ zice el în acatistul către Prea Dulcele Isus. „Dătător-de-lumină“! Un cuvînt ca acesta nu-l găseşti nici în graiul de fiecare zi, nici în cărţi — dar el l-a născocit, l-a găsit în mintea lui! Pe lîngă dulceaţă şi măreţie, domnule, fiecare rînd cît de mic, trebuie să fie împodobit în fel şi chip, să cuprindă şi flori, şi fulgere, şi vînt, şi soare — toate minunăţiile lumii văzute! Şi fiecare strigare trebuie aşa fel alcătuită, încît să fie plăcută şi să nu supere urechea. „Bucură-te, crin înflorit în rai!“ — zice el în acatistul către sfîntul Nikolae făcătorul de minuni. Nu zice numai aşa, „crin din rai“, ci „crin înflorit în rai!“ Că aşa e mai frumos şi mai dulce la auz... Da, aşa scria Nikolai! Întocmai aşa cum vă spun. Şi nici nu pot să vă spun cît de frumos scria!

— Intr-adevăr, atunci e păcat că a murit, — am zis. — Dar cată să-i dăm zor, părinte, că altfel întîrziem...

Ieronim îşi veni în fire şi se repezi la odgon. Pe mal cîntau acum toate clopotele. Se vede că se făcea înconjurul bisericii, deoarece toată partea întunecată de dincolo de butoaiele cu smoală era presărată cu luminiţe mişcătoare.

— Şi Nikolai nu-şi tipărea acatistele? — l-am întrebat pe Ieronim.

— Unde era să le tipărească? — oftă el. — Şi pe urmă, ce rost ar fi avut? Pentru ce? La noi la mănăstire nimeni nu-şi bate capul cu aşa ceva. Nu le place... Toată lumea ştia că Nikolai scrie, dar nimeni nu-l lua în seamă. In ziua de azi, domnule, oamenii nu mai preţuiesc scrierile noi!

— N-au încredere în ele?

— Intocmai. Dacă Nikolai ar fi fost stareţ, atunci poate că fraţii s-ar fi ploconit înaintea lui. Dar el n-avea nici patruzeci de ani. Unii chiar rîdeau şi-i socoteau meteahna scrisului drept păcat.

— Atunci, de ce scria ?

— Așa, mai mult pentru mîngîierea sufletului său. Dintre toți frații, numai eu îi citeam acatistele. Cîte odată mă duceam la el într-ascuns, să nu mă vadă ceilalți, și tare se mai bucura că-l cercetez ! Mă îmbrățișa, mă netezea pe creștet și mă mîngîia cu vorbe blînde, ca pe un copil. Pe urmă închidea ușa chiliei se așeza alături de mine și începeam să citim...

Ieronim lăsă din nou odgonul și se apropie de mine.

— Eram ca doi prieteni, — îmi șopti, privindu-mă cu ochi strălucitori. — Unde se ducea el, mă duceam și eu. Cînd lipseam, îmi ducea dorul. Și mă iubea mai mult decît pe toți ceilalți, pentru că plîngeam cînd îi citeam acatistele. Imi sîngerează inima cînd îmi aduc aminte ! Acum, mă simt așa de parcă aș fi orfan sau văduvă... Știți, oamenii de la noi din mănăstire îs buni, blajini, cucernici... însă nici unul nu-i mai cioplit, mai delicat... Ce vreți, oameni simpli, oameni de jos. Toți vorbesc tare, tropăie cînd merg, fac gălăgie, tușesc... pe cînd Nikolai vorbea totdeauna domol și blînd, iar dacă știa că cineva doarme sau se închină, trecea pe lîngă el ca o musculiță sau ca un țînțăraș. Iar chipul lui era gingaș și trist...

Ieronim oftă adînc și puse iarăși mîna pe odgon. Ne apropiam de mal. Din întunericul și liniștea rîului, intram cu încetul într-o împărăție vrăjită, plină de fum înecăcios, de larmă și de lumini pîrîitoare. Acum puteam să văd deslușit cum umblau oamenii în jurul butoaielor cu smoală. Licăririle focului făceau să pară ciudate, aproape fantastice, trupurile și fețele lor roșii. Din cînd în cînd, printre capete și fețe omenești se iveau boturi de cai, încremenite, parcă turnate în aramă roșie.

— Indată or să înceapă a cînta canoanele de înviere... — zise Ieronim. — Dar Nikolai nu mai este și nu mai are cine să le pătrundă înțelesul... Pentru el, nu era cîntare mai dulce decît asta. Fiecare cuvințel îl pătrundea ! Uite, dumneavoastră o să fiți acolo : luați aminte la ce se cîntă și o să vedeți dacă nu vi se oprește răsuflarea !

— Dar dumneata nu vii la biserică ?

— Mie nu mi-e îngăduit... Trebuie să mă duc cu bacul...

— Şi nu te poate înlocui nimeni ?

— Nu ştiu... Trebuia să mă schimbe încă de la ceasurile nouă. Insă, după cum vedeţi, nu m-au schimbat... Şi drept să vă spun, tare aş fi vrut să merg şi eu la biserică...

— Eşti călugăr ?

— Da... adică numai frate.

Bacul se înfipse în mal şi se opri. Am pus în palma lui Ieronim cinci copeici, preţul trecerii, şi am sărit pe uscat. Indată se urcă pe bac, scîrţîind, o căruţă mînată de un băiat. In căruţă dormea o babă. Uşor luminat de vîlvătaia focurilor, Ieronim se opinti în odgon, se încovoie şi urni bacul din loc...

Am făcut cîţiva paşi prin noroi, pe urmă am dat de o cărare moale, proaspăt bătătorită. Cărarea ducea — trecînd prin nori de fum, prin mijlocul gloatei învălmăşite, printre cai deshămaţi, printre căruţe şi brişti — spre poarta întunecată a mănăstirii, care părea o gaură neagră. Şi pretutindeni se auzeau scîrţîituri, sforăieli şi rîsete, pretutindeni se revărsau licăriri purpurii şi umbre unduitoare de fum... Un adevărat haos ! Şi în înghesuiala aceea se mai găsea încă loc ca să se încarce tunuleţul şi să se vîndă turtă dulce !

După zid, în curte, am dat peste aceeaşi învălmăşeală. Acolo însă era mai multă rînduială şi mai multă cuviinţă. Mirosea a ienupăr, a tămîie şi a smirnă. Oamenii vorbeau tot în gura mare, dar nu mai auzeai nici sforăieli, nici rîsete. In jurul crucilor şi a lespezilor de pe morminte, stăteau înghesuiţi unul lîngă altul mujici cu cozonaci şi cu legăturele. Se vede că mulţi veniseră cine ştie de unde ca să-şi sfinţească cozonacii şi erau morţi de oboseală. Pe potecuţa acoperită cu plăci de tuci, care ducea de la poartă pînă la uşa bisericii, fraţi tineri alergau grăbiţi, bocănind cu cizmele. Din clopotniţă, unde era mare zarvă, se auzeau strigăte.

„Ce noapte zbuciumată! îmi ziceam. Şi totuşi cît e de frumos!"

Aş fi vrut să fugă somnul, şi neastîmpărul acela să cuprindă toată firea, începînd cu întunericul nopţii şi sfîrşind cu lespezile, cu crucile de pe mormînte şi cu copacii pe sub care se îngrămădeau oamenii. Dar nicăieri nu era atîta frămîntare şi atîta învălmăşeală ca în biserică. In uşă se dădea o bătălie neîntreruptă între flux şi reflux: unii intrau, alţii ieşeau dar se întorceau îndată, ca să mai stea puţin şi să iasă iarăşi. Credincioşii se mutau de ici-colo fără odihnă, ca şi cum ar fi căutat ceva. Valul pornea de la intrare şi se revărsa în toată biserica, tulburînd pînă şi rîndurile din faţă, unde stăteau oamenii aşezaţi, oamenii cu greutate. Nici vorbă să te poţi reculege, să te poţi închina în linişte! Dealtfel, nimeni nu se închina. Toată lumea părea cuprinsă de o bucurie nesăbuită şi copilărească, o bucurie care căuta doar un pretext ca să izbucnească în afară şi să se prefacă în mişcare — fie chiar şi în îmbulzeala aceea sau în acel du-te-vino lipsit de cuviinţă.

Aceeaşi ciudată neliniştе se trăda pînă şi în oficierea sfintei slujbe a învierii. Porţile împărăteşti, ca şi cele de la miazăzi şi de la miazănoapte, erau larg deschise; în jurul policandrului pluteau nori groşi de fum de tămîie. Incotro te uitai, nu vedeai decît lumină şi strălucire şi nu auzeai decît sfîrîitul lumînărilor... Nu se mai citea nimic: cîntările pline de viaţă şi de veselie nu aveau să mai conteneasca pînă la sfîrşitul slujbei. După fiecare cîntare, preoţii îşi schimbau odăjdiile şi ieşeau să cădelniţeze, şi lucrul acesta se repeta la fiecare zece minute.

Nici n-apucasem bine să mă aşez într-un loc, cînd din faţa mea se stîrni un val de oameni care mă aruncă îndărăt, şi pe dinainte îmi trecu un diacon înalt şi bine legat, în mînă cu o lumînare lungă şi roşie. In urma lui păşea grăbit, cădelniţînd, arhimandritul — cărunt şi cu mitră de aur pe cap. Cînd cei doi dispărură din cîmpul meu de vedere, mulţi-

mea mă împinse din nou la locul meu. Dar nu trecură nici zece minute şi se stîrni alt val, şi iarăşi se arătă diaconul. De data aceasta însă, în urma lui venea vicarul — acelaşi care, după spusele lui Ieronim, scrisese istoria mănăstirii.

Amestecat în mulţime şi împărtăşind bucuria obştească mă gîndeam cu adîncă tristeţe la Ieronim. De ce nu-l schimbau ? De ce nu trimeteau pe bac alt călugăr, mai puţin simţitor decît el ?

„Înalţă ochii tăi spre ceruri, Sioane, şi bucură-te... — cînta corul în strană. — Că au venit la tine cu făclii aprinse şi fiii tăi de la apus, şi cei de la miază-noapte, şi cei de la mare şi de la răsărit..."

Mă uitam la feţele credincioşilor. Toate aveau un aer de sărbătore. Dar nimeni nu asculta şi nu căuta să pătrundă înţelesul cîntării şi nimănui nu „i se tăia răsuflarea..." De ce nu l-or fi schimbînd pe Ieronim ? Mi-l închipuiam stînd cu capul aplecat, undeva, lîngă perete şi ascultînd frumuseţea cîntării sfinte... Cu inima lui simţitoare ar sorbi cu nesaţ tot ce luneca acum pe la urechile celor din jurul meu, s-ar îmbăta pînă la extaz, pînă i s-ar tăia răsuflarea — şi n-ar fi în tot sfîntul lăcaş om mai fericit ca el. Dar Ieronim era acolo, pe bacul lui, şi în timp ce făcea mereu drumul de la un mal al rîului întunecat la celălalt, se gîndea cu durere la fratele şi prietenul care se săvîrşise întru domnul...

Din spate se porni iarăşi un val de oameni. Un călugăr gras şi zîmbitor se strecură pieziş pe lîngă mine, învîrtindu-şi mătăniile şi uitîndu-se îndărăt : făcea loc unei doamne cu pălărie pe cap şi cu palton de catifea. În urma lor venea grăbit un ţîrcovnic, purtînd pe deasupra capetelor un scaun.

Am ieşit din biserică. Voiam să-l văd pe Nikolai cel mort, anonimul scriitor de acatiste. Am luat-o prin curte, unde, de-a lungul zidurilor, se înşirau chiliile călugărilor şi m-am uitat pe cîteva ferestre. Dar nu l-am văzut pe Nikolai şi m-am întors îndărăt. Astăzi însă nu-mi pare rău. Cine ştie, poate că dacă l-aş fi văzut, icoana pe care mi-o zugrăveşte acum închipuirea s-ar fi risipit. Pe omul acela bun, cu

suflet de poet, care ieșea noaptea să-l strige pe Ieronim și care își presăra acatistele cu flori, cu stele și cu raze de soare, pe omul acela singuratic și de nimeni înțeles, eu mi-l închipui palid și sfios, cu trăsături delicate, blînde, triste. În ochii lui sclipea, fără îndoială, pe lîngă inteligență și bunătate, acel entuziasm copilăresc stăpînit, pe care l-am simțit și în glasul lui Ieronim cînd îmi repeta fraze din acatistele lui.

Cînd s-a sfîrșit liturghia și am ieșit cu toții din biserică, noaptea începea să se destrame. Se apropia dimineața. Stelele se stinseseră și cerul era de un albastru cenușiu, posomorît. Peste plăcile de tuci ale potecii, peste lespezile de pe morminte și peste mugurii copacilor, căzuse rouă ușoară. Aerul era proaspăt și răcoros. Dincolo de zidurile mănăstirii nu mai era aceeași mișcare ca peste noapte. Și caii, și oamenii păreau obosiți și somnoroși. Abia își urneau picioarele. Iar din butoaiele cu smoală nu rămăseseră decît grămezi negre de scrum. Cînd e obosit și somnoros, omului i se pare că toată firea îi seamănă, încît și mie mi se părea că și copacii, și iarba cea tînără, cădeau de somn. Pînă și clopotele sunau parcă mai fără viață și mai puțin vesel decît noaptea. Zbuciumul se potolise si, din toată însuflețirea, nu mai rămăsese decît o dulce oboseală și o nesfîrșită nevoie de somn și de căldură.

Acum puteam să văd rîul cu amîndouă malurile lui. Deasupra apei pluteau, cînd aproape, cînd mai departe, nourasi usori de ceață. Dinspre rîu venea un frig aspru. Cînd am sărit pe bac, am găsit acolo o brișcă și vreo douăzeci de bărbați și de femei. Odgonul, umed și — cum mi se părea — somnoros si el, se întindea pînă cine știe unde peste rîul lat, iar, pe alocuri se pierdea în ceața albă.

— Hristos a înviat! Nu mai e nimeni? — întrebă încet cineva.

Am recunoscut glasul lui Ieronim. Acum întunericul nopții nu mă mai împiedeca să-l văd. Era un bărbat înalt, de vreo treizeci și cinci de ani, cu umerii înguști, cu trăsăturile mari și rotunjite, cu ochii

leneşi închişi pe jumătate şi cu o bărbuţă încîlcită, în chip de cioc. Avea un aer nespus de trist şi de ostenit.

— Tot nu te-au schimbat? — m-am mirat eu.

— Pe mine?... — întrebă el, zîmbindu-mi cu toată faţa lui plină de frig şi umedă de rouă. — Apoi acum, chiar că nu mai are cine să mă schimbe pînă dimineaţă! Că toţi se duc la părintele arhimandrit, la praznicul de paşte...

Impreună cu un mujic cu căciulă roşcată, ca acele cofiţe din coajă de tei în care se vinde mierea, Ieronim se opinti în odgon. Icniră amîndoi o dată, şi bacul se urni din loc.

Am pornit, tulburînd în calea noastră ceaţa care se ridica alene. Tăceau cu toţii. Ieronim împingea numai cu o mînă, cu gîndul aiurea. Îşi plimba o vreme peste chipurile noastre ochii blînzi şi spălăciţi, apoi şi-i opri pe faţa rumenă, cu sprîncene negre, a unei negustoriţe tinere, care stătea tăcută alături de mine, zgribulindu-se din pricina ceţii care-o învăluia. Şi tot timpul drumului, călugărul nu-şi mai lua ochii de la ea.

Dar în privirea aceea lungă nu era aproape nimic bărbătesc. Şi cred că Ieronim nu căuta pe faţa femeii decît trăsăturile blînde şi delicate ale prietenului său adormit întru domnul.

CUCOANELE

FEODOR Petrovici, directorul învăţămîntului primar din gubernia N., care se credea om drept şi generos, primi în audienţă, în cancelarie la el, pe învăţătorul Vremenski.

— Nu, domnule Vremenski, — îi zise el, — e absolut necesar să-ţi dai demisia. Cu un glas ca al dumitale nu se poate să-ţi mai continui slujba de învăţător. Dar cum de ţi-ai pierdut glasul ?

— Eram înfierbîntat şi am băut o bere rece... — şuieră învăţătorul.

— Păcat ! Să slujeşti paisprezece ani şi deodată să dea peste dumneata o pacoste ca asta ! Dracu' s-o ia de treabă ! Auzi, să-şi prăpădească omul cariera pentru asemenea fleac ! Şi ce ai de gînd să faci acum ?

Învăţătorul nu-i răspunse.

— Ai familie ? — îl întrebă directorul.

— Nevastă şi doi copii, excelenţa voastră... — şuieră din nou învăţătorul.

Tăcură. Directorul se ridică de la masă şi, tulburat, începu să se plimbe prin birou.

— Nu mă duce capul ce să fac cu dumneata ! — începu el. — Învăţător nu poţi să mai rămîi, anii de pensie nu ţi i-ai împlinit... iar ca să te las în voia soartei, să te bată vînturile, nu mă rabdă inima.

Orice s-ar spune, eşti de al nostru, ai slujit paisprezece ani... înseamnă că e datoria noastră să te ajutăm... Dar cum să te ajut? Ce pot eu să fac pentru dumneata? Pune-te în situaţia mea: ce pot să fac pentru dumneata?

Se lăsă din nou tăcere. Directorul se plimba prin birou şi se gîndea, iar Vremenski, doborît de-atîta nenorocire, stătea pe marginea scaunului şi se gîndea şi el. Deodată, directorul se lumină la faţă, ba chiar pocni din degete.

— Mă mir cum de nu mi-am adus aminte mai curînd! — începu el repede. — Ascultă, uite ce pot să-ţi propun... Săptămîna viitoare iese la pensie secretarul azilului nostru. Dacă vrei, te numesc în locul lui! Poftim!

Vremenski, care nu se aştepta la atîta bunăvoinţă, se lumină şi el.

— Nici nu se poate ceva mai bun! — urmă directorul. — Fă cerere imediat, astăzi, chiar...

După ce plecă Vremenski, Feodor Petrovici se simţi uşurat, ba chiar mulţumit şi fericit: nu mai avea înaintea ochilor trupul încovoiat al învăţătorului cu glas şuierător şi se bucura la gîndul că, propunîndu-i un post liber, procedase drept şi cinstit, ca un om bun şi cu adevărat de treabă. Dar această bună dispoziţie nu ţinu mult. Indată ce se întoarse acasă şi se aşeză la masă, soţia lui, Nastasia Ivanovna, păru a-şi aminti deodată:

— Aha, da... era cît pe ce să uit! Ieri a fost la mine Nina Sergheevna şi m-a rugat să vorbesc cu tine pentru un tînăr. Zicea că la azilul nostru o să se facă un loc liber...

— Da, dar locul acesta l-am şi promis altcuiva, — zise directorul, încruntîndu-se. — Şi pe urmă, tu ştii principiul meu: nu numesc pe nimeni prin protecţie.

— Ştiu, dar cred că pentru Nina Sergheevna poţi să faci o excepţie... Ea ţine la noi ca la familia ei, iar noi nu i-am făcut nici un bine pînă acum... Nici să-ţi treacă prin minte, Fedea, s-o refuzi! Cu

moşturile tale ne superi pe amîndouă, şi pe ea, şi pe mine!

— Şi pe cine îmi recomandă, mă rog?

— Pe Polzuhin!

— Pe care Polzuhin? Pe cel care a jucat de anul nou la reuniune rolul lui Ceadţki? Pe filfizonul cela? Pentru nimic în lume!

Şi directorul lăsă furculiţa jos.

— Pentru nimic în lume! — repetă el. — Să mă ferească dumnezeu!

— Dar de ce?

— Înţelegi o dată, dragă, că un bărbat tînăr care nu-ţi cere un serviciu direct, ci prin femei, e o secătură! De ce nu vine singur la mine?

După masă, directorul se culcă pe divanul din birou şi începu să-şi citească ziarele şi scrisorile pe care le primise.

„Iubite Feodor Petrovici — îi scria nevasta primarului. — Pretindeai o dată că aş cunoaşte oamenii şi sufletul lor. Iată, ai prilejul să te convingi de acest lucru. Zilele astea va veni la dumneata un oarecare K. N. Polzuhin [1]), pe care îl cunosc ca pe un tînăr foarte, foarte cumsecade, să-ţi solicite postul de secretar al azilului nostru. E un băiat cît se poate de simpatic. Dîndu-i concursul dumitale, o să te încredinţezi că...“ şi aşa mai departe.

— Pentru nimic în lume! — bombăni Feodor Petrovici. — Să mă ferească dumnezeu!

După asta, nu trecea zi fără ca directorul să nu primească scrisori de recomandaţie pentru Polzuhin. Într-o dimineaţă, i se prezintă Polzuhin însuşi — un bărbat tînăr şi gras, cu faţa rasă, de jocheu, şi îmbrăcat în haine negre...

— În chestiuni de serviciu primesc la cancelarie, nu aici, — îi zise directorul, rece, după ce-i ascultă cererea.

— Iertaţi-mă, excelenţa voastră, dar cunoştinţele noastre comune m-au sfătuit să mă prezint aici.

---

[1]) *Polzati* — a se tîrî. (N. red. rom.)

— Hm !... — mîrîi directorul, uitîndu-se cu dușmănie la ghetele lui cu vîrful ascuțit. — După cît știu, — urmă el, — tatăl dumitale e om cu stare și dumneata nu duci o viață de lipsuri, așa că nu înțeleg ce te face să ceri postul acesta. Doar salariul e o nimica toată !

— Nu-i vorba de salariu, ci numai așa... Oricum, e o slujbă la stat...

— Așa-a !... Eu cred că peste o lună ai să te saturi de slujbă și ai să te lași păgubaș... Pe cîtă vreme sînt candidați pentru care postul ăsta înseamnă o adevărată carieră. Da, sînt atîția oameni săraci, care...

— N-o să mă satur de slujbă, excelența voastră ! — îl întrerupse Polzuhin. — Vă dau cuvîntul de onoare că o să-mi dau toată silința...

Directorul își ieși din fire.

— Ascultă, domnule, de ce n-ai venit la mine de la început, — întrebă el cu un zîmbet de dispreț, — ci ai găsit de cuviință să deranjezi, în prealabil, atîtea cucoane ?

— N-am știut că asta o să vă supere, — îi răspunse Polzuhin, rușinîndu-se. — Dar dacă dumneavoastră, excelență, nu țineți seamă de scrisorile de recomandație, vă pot prezenta certificate...

Scoase din buzunar o hîrtie și i-o întinse. Certificatul, scris într-o limbă și cu o caligrafie de conțopist, purta semnătura guvernatorului, dar se vedea cît de colo că guvernatorul îl iscălise fără să-l citească, numai ca să scape, fără îndoială, de cine știe ce cucoană care-l sîcîia.

— Ce să fac, mă supun... mă rog... — zise directorul, după ce citi certificatul. Apoi oftă. — Adă-mi mîine o cerere... N-am ce să fac...

După ce plecă Polzuhin, directorul se simți cuprins de scîrbă.

— Ce secătură ! — zicea, furios, plimbîndu-se de la un capăt la celălalt al biroului. Cu toate astea, și-a ajuns ținta, licheaua, filfizonul, sluga muierilor ! Spurcăciunea ! Animalul !

Scuipă cu năduf spre uşa pe unde dispăruse Polzuhin, dar deodată se ruşină : chiar în momentul acela intra în biroul lui o cucoană, soţia administratorului financiar.

— Numai o clipă, numai o clipă... — începu cucoana. — Stai jos, prietene, şi ascultă-mă cu atenţie... Se vorbeşte că ai avea un loc vacant... O să vină la dumneata, astăzi sau mîine, un tînăr, un oarecare Polzuhin...

Cucoana ciripea înainte, în timp ce directorul se uita la ea cu ochi tulburi şi prostiţi, ca un om gata să leşine. Se uita şi-i zîmbea politicos.

Iar a doua zi, cînd îl primi în cancelarie pe Vremenski, multă vreme directorul nu se putu hotărî să-i mărturisească adevărul. Se frămînta, se bîlbîia şi nu ştia cum să înceapă şi ce să-i spună. Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul adevărat — dar limba i se împleticea ca la beţivi, urechile îi ardeau şi simţea cum îl cuprinde ciuda că e nevoit să joace un rol atît de ridicol în propria lui cancelarie şi încă faţă de un subaltern... Şi pe neaşteptate bătu cu pumnul în masă, sări în picioare şi strigă, înfuriat :

— N-am nici un loc pentru dumneata, înţelegi ? N-am, n-am ! Lasă-mă în pace, nu mă chinui ! Într-un cuvînt, nu mă mai plictisi te rog !

Şi ieşi din cancelarie.

SENZAȚII TARI

TOATE acestea s-au petrecut la un tribunal de circumscripție din Moscova, și nu chiar atît de demult. Nevoiți să rămînă pe noapte în tribunal, juraților începuseră să vorbească, înainte de a se culca, despre „senzații tari". Ajunseseră la acest subiect aducîndu-și aminte de un martor care, după cum spunea el, încărunțise și rămăsese bîlbîit numai datorită cîtorva clipe de groază prin care trecuse. Și juraților se hotărîseră să-și răscolească amintirile și să povestească fiecare, înainte de a adormi, cîte o întîmplare. Viața e scurtă și totuși nimeni nu se poate lăuda că n-a trecut, în zilele lui, prin clipe de groază.

Un jurat povesti cum era să se înece ; altul cum își otrăvise copilul, din greșeală, dîndu-i sulfat de zinc în loc de bicarbonat — și asta noaptea, într-un ținut fără doctori și fără farmacii. E drept că băiețelul nu murise, dar tatăl era să-și piardă mințile. Al treilea, un bărbat bolnăvicios și nu prea bătrîn, povesti cum încercase să se sinucidă de două ori : prima dată se împușcase, a doua se aruncase sub tren.

Al patrulea jurat, scurt și gras, îmbrăcat cu oarecare eleganță, începu așa :

— Aveam douăzeci și doi sau douăzeci și trei de ani, nu mai mult, cînd m-am îndrăgostit pînă peste cap de actuala mea soție și i-am cerut mîna... Acum m-aș bici bucuros pentru prostia de a mă fi însu-

rat de tînăr, dar atunci nu ştiu ce aş fi fost în stare să fac dacă Nataşa n-ar fi primit ! Era o dragoste adevărată, ca în romane : pătimaşă, turbată, şi dracu' mai ştie cum. Mă înăbuşeam de fericire şi nu ştiam unde să mă mai ascund de ea. Ajunsesem să le bat capul, şi tatii, şi prietenilor, ba şi slugilor, plictisindu-i cu nesfîrşite poveşti despre dragostea mea înfocată. Oamenii fericiţi sînt cei mai sîcîitori şi mai plictisitori din lume. Mi-e ruşine şi astăzi cînd îmi aduc aminte cît îi sîcîiam...

Pe vremea aceea, printre prietenii mei era şi un tînăr avocat. Astăzi, avocatul cu pricina e vestit în toată Rusia, dar pe atunci abia începea să fie cunoscut şi nu era nici aşa de bogat, nici aşa de celebru încît, întîlnind un vechi prieten, să aibă dreptul să nu-l recunoască şi să nu-şi scoată pălăria... Mă duceam la el o dată sau de două ori pe săptămînă. Cum ajungeam, ne întindeam pe cîte un divan şi începeam să filozofăm.

O dată, stăteam aşa pe divan şi-i spuneam că nu există profesiune mai ingrată decît avocatura. Încercam să-i demonstrez că, după ce sînt ascultaţi martorii, tribunalul se poate lipsi foarte uşor şi de procuror, şi de avocat, şi că nu mai are nevoie de ei, deoarece atît acuzarea, cît şi apărarea, nu fac decît să încurce judecata. Dacă un jurat, om în toată firea, sănătos la minte şi întreg la suflet, s-a convins că tavanul acesta e alb, că Ivanov e vinovat — nici un Demostene n-ar fi în stare să lupte cu convingerea lui şi să i-o înfrîngă ! Mă rog, cine ar putea să mă convingă pe mine că mustăţile mi-s roşcate, cînd eu ştiu că-s negre ? Ascultînd apărarea, poate că o să mă simt impresionat, poate că o să plîng chiar, dar convingerea mea adîncă, întemeiată în cea mai mare parte pe fapte, pe evidenţă, n-o să se schimbe cu nimic... Însă prietenul meu, avocatul, căuta să-mi demonstreze că eram tînăr şi prost şi că toate astea erau copilării. După el, un fapt evident poate fi şi mai evident dacă e prezentat de oameni pricepuţi şi cinstiţi — asta-i una la mînă. Apoi, talentul e o forţă uriaşă, un uragan în stare să prefacă în pulbere pînă şi pie-

trele, dară mite o nimica toată, cum sînt convingerile unor mici-burghezi oarecare şi ale unor negustoraşi de mîna doua! Unui om obişnuit îi vine tot atît de greu să lupte împotriva talentului, cum îţi vine greu să te uiţi la soare fără să clipeşti sau să opreşti vîntul în loc! Prin puterea cuvîntului, un simplu muritor poate converti la creştinism mii de sălbatici încăpăţînaţi. Odisseu era unul din oamenii cei mai neînduplecaţi din lume — şi totuşi l-au dat gata Sirenele... Şi aşa mai departe. Toată istoria e plină de asemenea exemple, iar în viaţă le întîlneşti la fiecare pas. Şi aşa şi trebuie să fie, pentru că, altminteri, omul inteligent şi talentat n-ar avea prioritate faţă de cei proşti şi lipsiţi de talent...

Eu însă mă ţineam tare, încercînd mereu să-i demonstrez că, oricum, convingerea e mai puternică decît talentul — cu toate că, la drept vorbind, nu-mi dădeam prea bine seama ce e convingerea şi ce e talentul. Fără îndoială că vorbeam numai aşa, ca să vorbesc.

— Să te luăm, de pildă, pe tine... — urmă avocatul. — In momentul de faţă eşti convins că logodnica ta e un înger şi că nu există în tot oraşul om mai fericit decît tine. Iar eu îţi spun că mi-ar fi de ajuns zece sau douăzeci de minute, ca să te aşezi la masa asta şi să-i scrii că strici logodna!

Am început să rîd.

— Nu rîde, vorbesc serios, — stărui prietenul meu. — Dacă vreau, peste douăzeci de minute ai fi fericit la gîndul că nu mai eşti obligat să te însori. Nu zic că am cine ştie ce talent, dar nici tu nu eşti grozav!

— Incearcă! — i-am spus.

— Nu, de ce? Ziceam şi eu, aşa... Eşti băiat bun şi ar fi crud să te supun la o asemenea experienţă... Şi pe urmă, astăzi n-am nici un chef.

Ne-am aşezat la masă, să cinăm. Vinul, gîndul la Nataşa şi la dragostea pe care i-o purtam, mă făceau să-mi simt din plin fericirea şi tinereţea. Fericirea mea era atît de desăvîrşită încît avocatul, care stătea în faţa mea şi mă privea cu ochii lui verzi, îmi părea mic, şters, nefericit...

— Totuşi, încearcă! — stăruii. — Haide, te rog!

Avocatul clătină din cap şi se încruntă. Pesemne că începeam să-l plictisesc.

— Ştiu, — zise el, — că după experienţa asta ai să-mi mulţumeşti şi ai să-mi spui că sînt salvatorul tău. Totuşi, trebuie să ne gîndim şi la logodnica ta. Ea te iubeşte şi ruptura asta ar face-o să sufere. Şi pe urmă, e aşa de încîntătoare! Te invidiez...

Avocatul oftă, mai înghiţi o gură de vin şi începu să-mi spună cît de încîntătoare era Nataşa mea. Avea un dar de a descrie, neîntrecut. Putea să-ţi înşire o groază de vorbe numai despre genele unei femei sau despre degetul ei cel mic. Îl ascultam cu nespusă plăcere.

— Multe femei am văzut în viaţa mea, — zicea el, — dar pe cuvîntul meu de cinste că Natalia Andreevna e o perlă, o fată rară, ţi-o spun ca unui prieten! Fără îndoială că are şi defecte, şi încă multe, dacă vrei. Cu toate astea, e fermecătoare.

Şi avocatul începu să-mi înşire defectele logodnicei mele. Astăzi îmi dau prefect de bine seama că vorbea despre femei în general, despre părţile lor slabe. Atunci însă mi se părea că vorbeşte numai despre Nataşa. Se extazia în faţa năsucului ei cîrn, a ţipetelor şi a rîsului ei ascuţit, a capriciilor ei — adică tocmai în faţa a ceea ce-mi displăcea mai mult la ea. Toate acestea, după părerea lui, erau nesfîrşit de atrăgătoare, de graţioase şi profund feminine. Fără să-mi dau seama, trecu pe nesimţite de la tonul acela înflăcărat la unul părintesc, sfătos, apoi la zeflemea... Se înfierbîntase de-a binelea, iar preşedintele tribunalului nu era de faţă, aşa că n-avea cine să-l potolească. Nici nu era chip să deschid gura. Dealtfel, ce i-aş fi putut răspunde? Prietenul meu nu-mi spunea nimic nou, ci tot lucruri demult cunoscute. Şi tot veninul nu era în ceea ce spunea, ci în forma afurisită în care prezenta lucrurile. O formă într-adevăr diabolică! Ascultîndu-l atunci, m-am încredinţat că unul şi acelaşi cuvînt poate avea o mie de înţelesuri şi de nuanţe, că totul atîrnă de felul cum îl spui şi de felul cum alcătuieşti fraza. Bineînţeles că eu nu pot să reproduc

nici tonul, nici felul lui de a vorbi. Vă pot spune doar că, ascultîndu-l şi plimbîndu-mă dintr-un capăt în celălalt al odăii, mă revoltam, mă indignam şi dispreţuiam împreună cu el. L-am crezut chiar şi atunci cînd mi-a declarat, cu lacrimi în ochi, că eram un om mare, că meritam o soartă mai bună, că mi-era dat să fac, în viitorul apropiat, fapte de seamă, pe care însurătoarea ar putea să le împiedice!

— Prietene! — striga el, strîngîndu-mi mîna cu putere. — Te implor, te conjur, opreşte-te cît nu e prea tîrziu. Opreşte-te! Să te ferească dumnezeu de o greşeală neînţeleasă şi crudă ca asta! Nu-ţi distruge tinereţea, prietene!

Dacă vreţi să credeţi, bine, dacă nu... cum vreţi: pînă la urmă însă, m-am aşezat la masă şi i-am scris logodnicei mele o scrisoare de ruptură. Scriam şi mă bucuram că nu era prea tîrziu să-mi repar greşala. După ce am lipit plicul, m-am grăbit să ies în stradă ca să pun scrisoarea la cutie. Avocatul merse şi el cu mine.

— Foarte bine! Minunat! — mă felicită el cînd scrisoarea pentru Nataşa dispăru în întunericul cutiei poştale. — Te felicit din tot sufletul. Mă bucur pentru tine.

După ce am mai făcut cîţiva paşi, avocatul urmă:

— Fără îndoială, căsnicia îşi are şi părţile ei bune. Eu, de pildă, fac parte dintre oamenii pentru care căsnicia şi viaţa de familie sînt totul...

Şi începu să-mi descrie cum o să fie viaţa lui de om însurat. Prin faţa mea treceau acum toate amărăciunile vieţii singuratice de holtei.

Vorbea cu aprindere de viitoarea lui soţie, de plăcerile vieţii simple de familie, iar entuziasmul lui era atît de neprefăcut, atît de încîntător, încît atunci cînd ne-am apropiat de uşa casei lui, eram în prada celei mai cumplite deznădejdi.

— Ce-ai făcut cu mine, ticălosule? — am strigat, înăbuşindu-mă de mînie. — M-ai nenorocit! De ce m-ai silit să scriu scrisoarea aceea blestemată? O iubesc pe Nataşa, o iubesc!

Mă juram că o iubesc şi eram înspăimîntat de fapta

mea, pe care o socoteam acum absurdă şi nesăbuită. Senzaţie mai tare, mai zguduitoare decît aceea prin care am trecut atunci, domnilor, nu se poate imagina. O, ce am simţit în clipele acelea, ce am suferit! Dacă s-ar fi găsit un om milostiv care să-mi strecoare în mînă un revolver, mi-aş fi tras cu plăcere un glonţ în tîmplă!

— Ei, lasă, lasă... — a început a rîde avocatul bătîndu-mă pe umăr. — Nu mai plînge. Scrisoarea n-o să ajungă la destinaţie. Adresa de pe plic eu am scris-o, nu tu. Şi am scris-o atît de încîlcit, încît cei de la poştă n-or să priceapă nimic. Dar întîmplarea asta să-ţi fie de învăţătură: altă dată să nu mai vorbeşti despre lucruri pe care nu le înţelegi.

Şi acum, domnilor, să vorbească cel care vine la rînd.

Al cincilea jurat se aşeză mai bine pe scaun, ba chiar deschisese gura să-şi înceapă povestirea, cînd deodată se auzi orologiul din turnul Spasski.

— Douăsprezece... — numără unul dintre juraţi. — Dar, domnilor, în ce categorie clasaţi senzaţiile prin care trece acum inculpatul nostru? Ucigaşul acesta îşi petrece noaptea aci, la tribunul, în celula arestaţilor. Şi, fie că stă culcat, fie că stă pe marginea patului — că de dormit, hotărît că nu doarme — petrece o noapte albă, ascultînd bătăile acestui ceas... La ce s-o fi gîndind? Ce halucinaţii l-or fi chinuind?...

Şi dintr-o dată toţi juraţii uitară de „senzaţiile tari". Emoţiile prin care trecuse prietenul lor atunci cînd îi scrisese Nataşei scrisoarea de ruptură, li se păreau acum fără nici o importanţă, ba chiar fără nici un haz. Nimeni nu mai povesti nimic şi, în linişte şi tăcere, începură cu toţii să se pregătească de culcare...

UN BĂRBAT CUNOSCUT

ÎNCINTĂTOAREA Vanda, sau, cum era trecută în buletinul de identitate, cetăţeana Nastasia Kanavkina [1]), ieşind din spital, se trezi într-o situaţie cum nu mai fusese niciodată : fără adăpost şi fără o leţcaie în buzunar. Ce să facă ?

Mai întîi se duse la muntele de pietate şi-şi amanetă inelul cu peruzele, singura ei bijuterie. I se dădu pe el o rublă. Dar... ce să faci cu o rublă ? Cu banii aceştia nu poţi să-ţi cumperi nici o bluză scurtă cum se poartă acum, nici pălărie înaltă şi nici pantofi în culoarea bronzului. Iar fără aceste lucruri, Vanda se simţea ca şi goală. I se părea că nu numai oamenii, dar pînă şi caii, pînă şi cîinii se uitau la ea şi rîdeau de îmbrăcămintea ei sărăcăcioasă ! Nu se gîndea decît la îmbrăcăminte. Restul — ce-o să mănînce şi unde o să doarmă — n-o tulbura cîtuşi de puţin.

„De-aş întîlni un bărbat cunoscut !... îşi zicea. I-aş cere ceva bani... Pe mine n-o să mă refuze nici unul, pentru că..."

Dar nu întîlni nici un bărbat cunoscut. Mai curînd îi întîlneşti seara, la *Renaissance,* dar îmbrăcată cum era şi fără pălărie, cine ar fi lăsat-o să intre la *Renaissance ?* Ce era de făcut ? După ce se frămîntă multă vreme săturîndu-se şi să umble, şi să stea jos, şi să se gîndească, Vanda se hotărî să recungă la o ul-

[1]) *Canava* — şanţ. (N. red. rom.)

timă soluție: să se ducă acasă la vreun bărbat cunoscut și să-i ceară bani.

„Dar la cine să mă duc? se gîndi ea. La Mișa nu se poate, că e însurat... Bătrînul cel cu părul roșu e la serviciu la ora asta..."

Vanda își aduse aminte de Finkel, medicul dentist creștinat, care-i dăruise cu trei luni înainte o brățară și căruia, la un dineu de la clubul german, îi turnase un pahar cu bere în cap... Și, aducîndu-și aminte de Finkel, Vanda se bucură nespus.

„Sînt sigură că el o să-mi dea... De asta nici nu mă îndoiesc, numai de l-aș găsi acasă... își zise ea, îndreptîndu-se spre casa dentistului. Dacă nu-mi dă, îi sparg toate lămpile!"

Cînd ajunse la ușă, planul ei era gata pregătit: o să urce scările rîzînd, o să dea năvală în cabinet și o să-i ceară douăzeci și cinci de ruble... Dar cînd puse mîna pe mînerul soneriei, tot planul i se risipi. Pe neașteptate se simți cuprinsă de teamă și de neliniște, ceea ce nu i se mai întîmplase niciodată. De obicei, cînd se găsea în mijlocul bărbaților puși pe chef era îndrăzneață, impertinentă chiar. Acum însă, îmbrăcată cu rochia ei simplă și în situația de solicitatoare care ar putea să nu fie primită, era sfioasă și umilită. Se rușină și o prinse frica.

„Poate că m-o fi și uitat... își zise Vanda, stînd la îndoială dacă să tragă sau nu de mînerul soneriei. Cum să intru la el cu rochia asta? Parcă-s o cerșetoare, sau o femeie de rînd oarecare..."

Sună, nehotărîtă.

Dincolo de ușă se auziră pași. Era valetul.

— Doctorul e acasă? — întrebă Vanda.

In clipa aceea ar fi fost mai bucuroasă să i se răspundă „nu". Dar omul nu zise nimic, o lăsă să intre în sală și o ajută să-și scoată paltonul. Scara i se păru extraordinar de elegantă, însă ceea ce o izbi mai mult în tot acest lux, era oglinda mare, în care văzu o femeie îmbrăcată în zdrențe, fără pălărie înaltă, fără bluză la modă și fără pantofi în culoarea bronzului. Și Vandei i se păru ciudat că tocmai atunci cînd era îmbrăcată așa de sărăcăcios încît semăna a croito-

reasă sau spălătoreasă, i se trezise în suflet sfiala şi-i dispăruseră încrederea în sine şi obrăznicia, iar în gîndul ei nu-şi mai spunea Vanda ci, ca pe vremuri, Nastia Kanavkina...

— Vă rog ! — zise slujnica, deschizîndu-i uşa cabinetului. — Domnul doctor vine îndată... Luaţi loc, vă rog.

Vanda se lăsă într-un fotoliu.

„O să-l rog să-mi împrumute... îşi zicea. Nu-i nici o necuviinţă în asta, că doar ne cunoaştem. Numai de-ar ieşi servitoarea asta de aici. De faţă cu ea, parcă nu ştiu cum... Oare de ce n-o fi ieşind ?..."

Nu trecură nici cinci minute şi uşa se deschise ca să intre Finkel, un bărbat înalt şi oacheş, cu fălci puternice şi cu ochi bulbucaţi. Obrajii lui, ochii, burta şi şoldurile pline, arătau omul îmbuibat şi dispreţuitor şi-ţi făceau scîrbă. De obicei, la *Renaissance* şi la clubul german, doctorul era cu chef. Cheltuia mult cu femeile şi îndura cu răbdare glumele lor. (De pildă, cînd îi turnase Vanda paharul cu bere în cap, el doar zîmbise şi o ameninţase cu degetul.) Pe cînd acum, avea înfăţişarea unui om somnoros şi ursuz, privirea rece şi gravă, de şef, şi mesteca nu ştiu ce în gură.

— Ce doriţi ? — o întrebă el pe Vanda, fără să se uite la ea.

Vanda aruncă o privire la faţa serioasă a slujnicei, la trupul îmbuibat al lui Finkel, care pesemne că n-o recunoscuse, şi se înroşi toată...

— Ce doriţi ? — repetă dentistul, de data aceasta cu enervare în glas.

— Mă... mă doare măseaua... — îngăimă Vanda.

— Aha... Care măsea ? Unde ?

Vanda îşi aduse aminte că avea o măsea găunoasă.

— Una din dreapta, de jos...

— Hm ! Deschideţi gura.

Finkel se încruntă, îşi ţinu respiraţia şi începu să cerceteze măseaua bolnavă.

— Vă doare ? — întrebă el, scociorînd cu ceva ascuţit în măsea.

— Mă doare... — minţi Vanda. — „Dacă i-aşi aduce aminte, se gîndea fără îndoială că m-ar recunoaşte... Insă... de ce-o fi stînd aici servitoarea asta ?“

Deodată Finkel îi suflă, ca o locomotivă, drept în gură.

— Nu vă sfătuiesc s-o plombaţi... — zise el. — Tot n-o să vă mai puteţi folosi de ea.

După ce-o mai scociorî în măsea, murdărindu-i buzele şi gingiile cu degetele lui îngălbenite de tutun, dentistul îşi ţinu din nou respiraţia şi-i vîrî în gură ceva rece... Deodată, Vanda simţi o durere înspăimîntătoare, ţipă şi-l apucă de mînă pe Finkel.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... — mormăi el. — Nu vă speriaţi. Măseaua asta tot nu vă folosea la nimic. Trebuie să fiţi mai curajoasă.

Şi degetele lui, îngălbenite de tutun şi pline de sînge, îi vîrîră sub ochi măseaua pe care i-o scosese. Slujnica se apropie şi-i lipi o ceaşcă de buze.

— Să vă clătiţi gura, acasă, cu apă rece... — o sfătui Finkel. — O să se oprească şi sîngele...

Stătea în faţa ei şi toată înfăţişarea lui părea că spune : „Cînd dracu' ai să pleci şi ai să mă laşi în pace ?...“

— Rămîneţi cu bine... — zise Vanda îndreptîndu-se spre uşă.

— Hm !... Dar mie cine-mi plăteşte pentru osteneală ? — o întrebă Finkel, zîmbind.

— O, da !... — îşi aduse aminte Vanda, apoi se înroşi şi-i întinse rubla pe care o primise pentru inelul ei cu peruzele.

Cînd ieşi în stradă, Vanda simţi o ruşine şi mai cumplită, numai că acum nu-i mai era ruşine de sărăcia ei. Nu-i mai păsa că n-are pălărie înaltă şi bluză la modă. Mergea pe stradă, scuipa sînge şi fiecare scuipat înroşit îi amintea de viaţa ei, de viaţa ei grea şi lipsită de frumuseţe, de umilinţele pe care le îndurase şi pe care avea să le îndure şi mîine, şi peste o săptămînă, şi peste un an — toată viaţa, pînă la moarte...

— Doamne, ce viaţă îngrozitoare ! — şoptea ea. — Ce îngrozitoare, doamne !

Totuşi, seara următoare era din nou la *Renaissance* şi dansa. Purta o pălărie uriaşă, roşie, o bluză nouă la modă şi pantofi în culoarea bronzului. O invitase la masă un tînăr negustor venit de la Kazan.

UN OM FERICIT

DIN gara „Bologoe", de pe traseul regionalei Nikolaev, pleacă un tren personal. Într-un compartiment de clasa a doua „pentru fumători", moţăie, învăluiţi în întuneric, vreo cinci călători. Abia au mîncat şi acum, rezemaţi de speteaza canapelelor, încearcă să adoarmă. E linişte.

Deodată, uşa se deschide şi în compartiment intră un bărbat lung şi deşirat, îmbrăcat cu un palton elegant şi cu pălărie roşcată. Omul aduce mult cu reporterii de operetă sau cu cei din cărţile lui Jules Verne.

Călătorul se opreşte în mijlocul compartimentului, răsuflă greu pe nas şi, clipind din ochi, se uită lung spre canapele.

— Nu, nici ăsta nu-i ! — bombăneşte el. — Dracu' ştie ce-o mai fi însemnînd şi asta ! E de-a dreptul revoltător ! Nu, nu-i nici ăsta !

Unul dintre călători îl cercetează cu atenţie şi deodată scoate un strigăt de bucurie :

— Ivan Alexeevici ! Dumneata erai ? Ce vînt te aduce pe aici ?

Ivan Alexeevici cel deşirat tresare, se uită prostit la călător, apoi, recunoscîndu-l, îşi împreunează mîinile, bucurîndu-se şi el.

— Ia te uită, Piotr Petrovici ! — zice. — Nu te-am

văzut de-un car de ani! Habar n-aveam că eşti şi dumneata în trenul ăsta.

— Ce faci? Bine, sănătos?

— Aşa şi aşa... Numai, vezi dumneata, mi-am rătăcit vagonul şi nu-i chip să-l găsesc. Mare idiot mai sînt! N-are cine să mă bată!

Şi Ivan Alexeevici cel deşirat se leagănă pe picioare şi rîde: „Hi-hi-hi".

— Să vezi ce întîmplare! — urmează el. — După ce a sunat clopotul a doua oară, m-am dat jos să beau un păhăruţ cu coniac. Bineînţeles, l-am băut. Ce-ar fi să mai beau unul, mi-am zis, mai ales că staţia următoare e cine ştie unde? Şi pînă m-am socotit, pînă am băut, clopotul a sunat şi a treia oară... M-am repezit ca un nebun şi am sărit la întîmplare în cel dintîi vagon. Apoi, spune şi dumneata: Nu-s idiot? Nu-s gîscă?

— După cît văd, eşti bine dispus, — zice Piotr Petrovici. — Rămîi aici, cu noi. Fă-ne cinstea şi stai!

— Nu, nu... mă duc să-mi caut vagonul! La revedere!

— Bagă de seamă, pe întunericul ăsta poţi să mai şi cazi de pe platformă! Mai bine stai colea şi, cînd o să ajungem în gară, ai să-ţi găseşti vagonul. Haide, stai!

Ivan Alexeevici oftează şi se aşează nehotărît în faţa lui Piotr Petrovici. Se vede bine că e tulburat şi stă ca pe spini.

— Unde te duci? — îl întreabă Piotr Petrovici.

— Eu? In lumea largă! In capul meu e o harababură aşa de cumplită, încît singur nu ştiu încotro mă duc! Unde mă mînă soarta, acolo mă duc şi eu. Ha-ha!... Ia ascultă, drăguţă, ai văzut vreodată un idiot fericit? Nu? Atunci poftim, uite-te la mine: ai în faţa dumitale pe cel mai fericit dintre muritori! Da, da! Nu mi se vede pe faţă?

— Cum nu, se vede... că ai cam tras la măsea!

— Imi închipui ce mutră idioată oi fi avînd! Păcat că n-am o oglindă, să mă văd. Simt, frate, cum mă tîmpesc! Pe cuvîntul meu! Ha-ha!... Inchipuieşte-ţi

că-s în voiaj de nuntă... Apoi, spune şi dumneata, nu-s o gîscă ?

— Dumneata ?... Cum ? Te-ai însurat ?

— Chiar astăzi, stimabile ! Şi îndată după cununie, am şi plecat la gară.

Urmează felicitările şi întrebările de rigoare.

— Ia te uită... — rîde Piotr Petrovici. — De aceea eşti aşa de gătit !

— Da, da... Şi ca să fie tabloul întreg, m-am şi parfumat... Sînt într-al nouălea cer ! Am uitat şi de griji, şi de gînduri, şi nu mai am decît o singură senzaţie, ceva aşa... cum dracu' să-i zic ?... Mulţumire sufletească, poate ? De cînd mă ştiu, nu m-am simţit aşa de bine !

Şi Ivan Alexeevici închide ochii şi clatină din cap.

— Da, sînt revoltător de fericit ! — urmează el. — Gîndeşte-te şi dumneata : acuşi o să mă duc în vagonul meu şi acolo, pe canapeluţa de lîngă fereastră, stă fiinţa care, ca să zic aşa, mi-e devotată cu trup şi suflet. E blondă şi are un năsuc... şi nişte degeţele... O, sufleţelul meu ! Ingeraşul meu ! Păpuşica mea ! Filoxera inimii mele ! D-apoi picioruşul ?... Doamne ! Nu ca picioroangele noastre, nu ! Un picioruş mic-mititel, fermecător... o nebunie ! Uite, acum l-aş lua şi l-aş mînca ! Ei, dar dumneata nu poţi să înţelegi nimic ! Dumneata eşti prozaic şi îndată ai să începi a despica firul în patru : că-i aşa, că-i pe dincolo... Zi-i holtei cu suflet sterp, şi pace ! Numai cînd o fi să te însori ai să-ţi aduci aminte de vorbele mele ! Unde-o fi acum Ivan Alexeevici ? — ai să zici. Aşa... Şi, cum îţi spuneam, acuşi o să mă duc în vagonul meu. Acolo mă aşteaptă cu nerăbdare... se bucură de pe acum de întoarcerea mea ! Mă întîmpină cu un zîmbet... Eu mă aşez lîngă ea şi, cu două degete, o apuc de guşuliţă...

Ivan Alexeevici îşi întoarce capul şi izbucneşte într-un rîs fericit.

— Apoi îmi las căpăţîna asta a mea pe umărul ei mititel şi o cuprind cu braţul de după mijloc. Şi, ştii, în jurul nostru e o linişte... un întuneric plin de poe-

zie... O, în clipa asta aş îmbrăţişa pe toată lumea! Piotr Petrovici, îmi dai voie să te îmbrăţişez?

— Mă rog, mă rog...

Prietenii se îmbrăţişează în rîsul general al călătorilor, apoi tînărul şi fericitul însurăţel vorbeşte înainte:

— Şi pentru ca tîmpenia să fie şi mai cumplită, sau, cum se spune în romane, pentru ca iluzia să fie şi mai desăvîrşită — te duci la bufet şi dai de duşcă două-trei păhăruţe. Şi pe loc, în capul şi în pieptul meu se petrece ceva, cum nici în poveşti nu se pomeneşte! Vezi, sînt un om oarecare, o nimica toată, însă mie mi se pare că-s uriaş... că pot să îmbrăţişez lumea întreagă!

Călătorii se uită la însurăţelul cel cherchelit, se molipsesc şi ei de buna lui dispoziţie şi le piere somnul. Curînd, în jurul fericitului se adună cinci ascultători în loc de unul, Ivan Alexeevici se învîrte ca pe ace, dă mereu din mîini şi, împroşcîndu-i cu scuipat, turuie din gură ca o morişcă şi rîde în hohote. Împreună cu el rîd şi ceilalţi.

— În viaţă, domnilor, principalul e să gîndeşti cît mai puţin. Ducă-se dracului de analize!... Dacă-ţi vine gust să bei — bea, fără să mai filozofezi dacă-ţi prieşte ori nu... La naiba cu toate filozofiile şi cu toate psihologiile!

Conductorul trece prin vagon.

— Ascultă, drăguţă, — i se adresează tînărul însurăţel, — cînd ajungi la vagonul 209, caută, te rog, o doamnă cu pălărie gri garnisită cu o păsărică albă şi spune-i că eu sînt aici!

— Am înţeles. Numai că trenul ăsta n-are nici un vagon cu numărul 209. Este unul cu numărul 219.

— Fie şi 219! N-are nici o importanţă! Atunci aşa: spune-i doamnei că soţul dumisale e bine sănătos!

Ivan Alexeevici îşi ia de o dată capul în mîini şi oftează:

— Soţ... Doamne... De cînd, oare, toate astea? Soţ... Ha-ha!... Eşti bun de bătut, nu de însurat!

Ce idiot, doamne! D-apoi ea... Pînă mai ieri era o fetişcană... o gîză, acolo... Nu, nu-mi vine să cred!

— In vremurile noastre ţi se pare ciudat cînd dai peste un om fericit, — zice unul dintre călători. — Mai curînd dai peste un elefant alb!

— Aşa o fi, dar cine-i de vină? — face Ivan Alexeevici, întinzîndu-şi picioarele lungi în pantofi foarte ascuţiţi. — Că dacă nu eşti fericit, apoi singur eşti de vină! Intocmai. Dumneata cum crezi? Omul îşi făureşte singur propria lui fericire. E de ajuns să vrei şi gata: eşti fericit. Dar dumneata nu vrei. Dumneata te încăpăţînezi să te dai la o parte din calea fericirii!

— Ei, asta-mi place! Cum aşa?

— Foarte simplu!... Natura a hotărît ca, la o anumită perioadă a vieţii lui, omul să iubească. Indată ce vine perioada asta — dă-i drumul, iubeşte cît poţi! Dar dumneata nu vrei să asculţi de imperativul naturii, nu ştiu ce tot aştepţi. Mai departe... Legea spune că un individ normal trebuie să se însoare... Nu există fericire în afară de căsătorie. Cum ţi-a sosit sorocul, însoară-te, n-o mai lungi... Dar dumneata nu te însori, aştepţi dumnezeu ştie ce! Apoi, în sfînta scriptură stă scris că vinul înveseleşte inima omului... Dacă ţi-e bine şi vrei să-ţi fie şi mai bine — nu mai sta la gînduri, du-te la bufet şi bea. Principalul e să nu filozofezi, ci să-i dai înainte cu şablonul! Mare lucru şi şablonul ăsta!

— Dumneata zici că omul îşi făureşte singur propria lui fericire. Dar ce fel şi-o făureşte, dacă e de ajuns să-l doară o măsea, sau să dea peste o soacră afurisită, pentru ca toată fericirea lui să se ducă dracului, de-a berbeleacul?... Nu, întîmplarea e totul. Dacă ar da peste noi acum o catastrofă, ca aceea de la Kukuevska de pildă, alt cîntec ai cînta...

— Ce copilărie! — protestează tînărul însurăţel. — Catastrofele vin o dată la un an! Mie nu mi-e frică de nici un fel de catastrofă, deoarece nu există nici un motiv să se întîmple întîmplările de care vorbeşti dumneata. Intîmplări de astea se întîmplă foarte rar!

Ducă-se dracului! Nici nu vreau să mă gîndesc la ele!... Dar stai, mi se pare că ne apropiem de haltă...

— Unde te duci? — îl întreabă Piotr Petrovici. — La Moscova, sau undeva mai la sud?

— Na-ţi-o bună! Adică, cum vine asta? Eu, care merg spre nord, să nimeresc undeva mai la sud?

— Bine, dar Moscova nu e la nord.

— Ştiu, însă deocamdată noi ne ducem la Petersburg! — zice Ivan Alexeevici.

— Ce tot spui! Doar trenul ăsta merge la Moscova.

— Adică, cum, la Moscova? — întreabă nedumerit tînărul însurăţel.

— Ciudat... Pînă unde ţi-ai luat bilet?

— Pînă la Petersburg.

— In cazul acesta, felicitările mele: te-ai urcat în alt tren.

Trece, aşa, ca o jumătate de minut de tăcere. Apoi tînărul însurăţel se ridică şi-şi poartă privirea îndobitocită asupra călătorilor.

— Aşa-i, — îl lămureşte Piotr Petrovici. — La „Bologoe" te-ai urcat în alt tren... Inseamnă că după ce ţi-ai băut coniacul, ai avut ghinionul să nimereşti în trenul care merge în direcţia opusă!

Ivan Alexeevici păleşte, se ia cu mîinile de cap şi începe să se plimbe cu paşi grăbiţi prin compartiment.

— Mare dobitoc mai sînt! — strigă el indignat. — Ticălosul de mine, lua-m-ar dracu'! Ce să mă fac acum? Mi-a rămas nevasta în trenul celălalt! E singurică, mă aşteaptă, se frămîntă... Ce dobitoc, ce dobitoc!

Şi tînărul însurăţel se lasă pe canapea, închircindu-se de parcă l-ar fi călcat cineva pe bătătură.

— Nenorocitul de mine! — oftează el. — Ce mă fac acum? Ce mă fac?

— Ei, lasă, lasă... — încearcă să-l mîngîie ceilalţi călători. — Nu-i nimic... telegrafiază nevestei dumitale şi pe urmă caută să prinzi în drum un accelerat. In felul ăsta, poţi s-o ajungi din urmă.

— Un accelerat! — scîncește tînărul însurățel, „făuritorul propriei sale fericiri". — Dar de unde să iau eu bani pentru accelerat? Toți banii mei au rămas la nevastă-mea!

După ce șușotesc ei în-de-ei, pufnind de rîs, călătorii pun mînă de la mînă și-i oferă fericitului banii de care are nevoie.

CONSILIERUL

LA începutul lunii aprilie a anului 1870, mama mea, Klavdia Arhipovna, văduvă de locotenent, primi o scrisoare din Petersburg, de la fratele ei Ivan, consilier, în care, printre altele, îi spunea: „Boala mea de ficat mă obligă să plec în fiecare vară în străinătate. Dar cum în momentul de faţă nu am bani disponibili ca să mă duc la Marienbad, e foarte posibil, surioară dragă, să-mi petrec vara asta la tine, în Kociuevka ta...“

După ce citi scrisoarea, maică-mea se îngălbeni şi începu să tremure din tot trupul. Apoi pe faţa ei se ivi o umbră de rîs amestecat cu lacrimi şi îndată începu să plîngă şi să rîdă. Amestecul acesta de plîns cu rîs mă face totdeauna să mă gîndesc cum pîlpîie şi sfîrîie o lumînare aprinsă cînd o stropeşti cu apă. După ce mai citi o dată scrisoarea, mama îi adună pe toţi ai casei şi, cu glas întretăiat de emoţie, începu să le spună că Gundasovii fuseseră, de toţi, patru fraţi: unul murise pe cînd era copil, altul îmbrăţişase cariera armelor şi murise şi el, al treilea, să nu fie cu bănat, era actor, iar al patrulea...

— Al patrulea s-a ridicat sus, sus de tot, — zicea mama printre suspine. — Mi-e frate drept, am crescut împreună, şi totuşi tremur, tremur toată... Gîndiţi-vă numai că e consilier, egal în grad cu un

general! Cum o să-l primesc, îngerul meu? Despre ce o să vorbesc cu el, eu, femeie proastă şi neştiutoare? Sînt cincisprezece ani de cînd nu l-am văzut! Andriuşenka, — se întoarse mama spre mine, — bucură-te, prostuţule! Dumnezeu ni-l trimite spre norocul tău!

După ce aflarăm cu toţii spiţa neamului Gundasovilor pînă în cele mai mici amănunte, se porni în conac o zarvă cum nu eram deprins să văd decît în ajunul sărbătorilor de crăciun. Numai bolta cerească şi apa rîului erau cruţate. Incolo, totul a fost frecat, spălat şi vopsit. Dacă bolta cerului ar fi atîrnat ceva mai jos şi ar fi fost mai mică, şi dacă apa rîului n-ar fi alergat aşa de repede — fără îndoială că şi ele ar fi fost frecate cu cărămidă şi şterse cu spălătorul. Pereţii erau albi ca zăpada, totuşi au fost văruiţi din nou; podelele străluceau, totuşi au început să fie spălate în fiecare zi. Motanul Bercu (cînd era mic de tot i-am retezat, cu satîrul de spart zahărul, mai mult de un sfert de coadă şi de atunci i s-a zis „Bercu") a fost luat din odăile boiereşti, dus la bucătărie şi dat în seama Anisiei. Iar lui Fedka i s-a spus că „o să-l pedepsească dumnezeu" dacă or să se mai apropie cîinii de cerdac. Dar mai rău decît toţi au pătimit-o bietele canapele, fotolii şi covoare! Niciodată nu mai fuseseră bătute cu atîta străşnicie ca acum, în aşteptarea oaspetelui. Auzind bătăile cu băţul, porumbeii mei se speriau şi mereu îşi luau zborul în 'naltul cerului.

A venit de mai multe ori şi croitorul Spiridon din Novostroevka, singurul din tot judeţul care avea curajul să facă haine pentru boieri. Era un om harnic şi priceput, care nu bea. Avea chiar şi oarecare fantezie şi oarecare gust. Şi cu toate acestea, hainele pe care ni le cosea erau îngrozitoare. Neîncrederea în sine îl făcea să strice totul... La gîndul că nu lucrează exact după modă, descosea fiecare haină de cîte cinci ori şi se ducea pe jos pînă în oraş, numai ca să-i studieze pe eleganţii de acolo. Şi totuşi, pînă la urmă ne îmbrăca în nişte haine pe care chiar şi un caricaturist le-ar fi găsit din cale-afară

de exagerate. Purtam pantaloni peste măsură de strîmţi şi surtuce aşa de scurte, încît totdeauna ne era ruşine în faţa fetelor.

Acest Spiridon îşi pierdu o groază de timp, numai ca să-mi ia măsurile. Mă măsură în lung şi în lat, de parcă voia să mă ferece în cercuri, însemnă fără grabă nu ştiu ce cu un creion gros pe o hîrtiuţă, apoi îşi mîzgăli toate măsurătorile cu semne triunghiulare. După ce termină cu mine, îl luă în primire de profesorul meu, Egor Alexeevici Pobedimski [1]). Neuitatul meu profesor era pe atunci la vîrsta cînd bărbaţii urmăresc îndeaproape cum le mijesc mustăţile şi adoptă o atitudine teribil de critică faţă de îmbrăcăminte. Aşa că vă puteţi închipui sfînta groază cu care Spiridon începu să-i ia măsura. Egor Alexeevici trebui să-şi dea capul pe spate, să-şi depărteze picioarele în chip de V întors, să-şi ridice braţele sau să şi le lase în jos. Spiridon îl măsură de cîteva ori, în care scop se învîrti în jurul profesorului meu ca un porumbel îndrăgostit în jurul porumbiţei lui, se lăsă într-un genunchi, sau se făcu cîrlig... Mama, moleşită şi istovită de alergătură şi cu dureri de cap din pricina maşinilor de călcat, urmărea toată această operaţie nesfîrşită zicînd:

— Bagă de seamă, Spiridon, că te pedepseşte dumnezeu dacă strici stofa! Şi n-ai să ai parte de fericire dacă nu faci lucrul cum trebuie!

Vorbele mamei făceau să-l treacă toate năduşelile, deoarece Spiridon nu era sigur că o să iasă lucru bun. Pentru hainele mele luă o rublă şi douăzeci de copeici, pentru costumul lui Pobedimski, două ruble. Stofa, căptuşala şi nasturii i le dădea mama. Nu era un preţ exagerat, mai ales dacă te gîndeai că de la Novostroevka şi pînă la noi erau nouă verste şi croitorul venea la probă de cîte patru ori... Şi de cîte ori încercam hainele, îmbrăcînd cu greu pantalonii strîmţi şi surtucelul însăilat cu

---

[1]) *Pobediti* — a învinge, a triumfa. (N. red. rom.)

ață albă, mama se încrunta cu dispreț și se minuna :

— Doamne, ce modă a mai ieșit și astăzi ! Ți-e și rușine să te uiți. Dacă n-ar fi să vie fratele meu din capitală, spun drept că nu v-aș fi făcut haine la modă !

Bucuros că nu-l scoate vinovat pe el, ci moda, Spiridon ridica din umeri, de parcă voia să spună : „Ce să faci, așa-s vremurile !“

Emoția cu care așteptam sosirea oaspetelui nu se putea asemui decît cu încordarea cu care așteaptă spiritiștii sosirea, din clipă în clipă, a spiritului. Mama avea mereu migrenă și plîngea aproape fără întrerupere. Mie îmi pierise pofta de mîncare, dormeam prost și nu-mi învățam lecțiile. Nici în somn nu mă părăsea dorința de a-l vedea cît mai curînd pe general, adică pe omul acela cu epoleți, cu gulerul brodat care-i ajungea pînă sub urechi și cu sabia în mînă, întocmai ca generalul din portretul atîrnat în salon, deasupra divanului, care-și holba ochii negri și înspăimîntători la oricine îndrăznea să se uite la el. Numai Pobedimski rămînea același. Nici nu se speria, nici nu se bucura ; doar uneori, după ce o asculta pe mama povestind despre trecutul familiei Gundasov, zicea :

— Da, o să-mi facă plăcere să stau de vorbă cu un om nou...

Toți cei de la conac îl socoteau un om cu totul excepțional. Pobedimski era un tînăr de vreo douăzeci de ani, cu fața plină de coșuri, cu părul zburlit, cu fruntea îngustă și cu nasul neobișnuit de lung ; atît de lung încît, cînd voia să cerceteze ceva cu atenție, trebuia să-și plece capul într-o parte, ca găinile. După mintea noastră, nu era în toată gubernia om mai deștept, mai învățat și mai bine crescut ca el. Făcuse șase clase de liceu, apoi intrase la institutul veterinar, de unde fusese dat afară după mai puțin de jumătate de an. Pobedimski ascundea cu grijă pricina pentru care fusese exmatriculat, ceea ce dădea oricui prilejul să vadă în educatorul meu un om nedreptățit și, pînă la un

punct, misterios. Vorbea puţin şi numai despre probleme înalte, mînca de frupt în timpul postului şi privea de sus şi cu dispreţ viaţa înconjurătoare — ceea ce nu-l împiedeca să primească daruri de la mama, sub formă de haine, şi să deseneze pe zmeiele mele mutre tîmpite, cu dinţii roşii. Mama nu-l iubea, deoarece îl socotea prea „mîndru", dar se pleca în faţa inteligenţei lui.

N-a trebuit să aşteptăm prea mult sosirea oaspetelui nostru. La începutul lui mai, veniră de la gară două căruţe încărcate cu geamantane uriaşe. Geamantanele acelea aveau un aer atît de impunător, încît, în timp ce le coborau, căruţaşii îşi scoteau fără voie căciulile.

„In cuferele astea, îmi ziceam eu, trebuie să fie tunici şi praf de puşcă..."

De ce praf de puşcă ? Se vede că, în mintea mea, noţiunea de general era strîns legată de tunuri şi de praf de puşcă.

In dimineaţa zilei de zece mai, cînd m-am trezit, dădaca mi-a spus în şoaptă că „a sosit domnul unchi". M-am îmbrăcat în grabă, m-am spălat de mîntuială şi, fără să-mi mai fac rugăciunea, am ieşit puşcă din odaie. In sală am dat peste un domn înalt şi bine legat, cu favoriţi la modă, îmbrăcat într-un palton elegant. Incremenit ca în faţa unei icoane, m-am apropiat de el şi, căutînd să-mi amintesc ceremonialul hotărît de mama, am bătut din călcîie, am făcut o plecăciune adîncă şi m-am întins spre mîna lui. Dar străinul nu m-a lăsat să i-o sărut şi mi-a spus că nu el era unchiul, ci Piotr, cameristul lui. Infăţişarea acestui Piotr, mult mai bine îmbrăcat decît mine şi Pobedimski, mi-a lăsat o mare nedumerire care, la drept vorbind, nu m-a părăsit nici pînă astăzi : cum e cu putinţă ca oameni atît de serioşi şi de prezentabili, cu figuri atît de inteligente şi de grave, să nu fie decît nişte simpli lachei ?... Şi pentru ce, oare ?

Piotr îmi spuse că unchiul meu şi mama erau în grădină. M-am repezit într-acolo.

Natura, care nu cunoştea nici spiţa neamului Gundasovilor şi nici gradul unchiului meu, era mult mai nestingherită şi mai la largul ei decît mine. În grădină era o forfotă ca la iarmaroc. Spintecînd văzduhul şi sărind pe alei, puzderie de grauri urmăreau, cu ţipete şi larmă, cărăbuşii. Vrăbiile se zburătăceau printre tufele de liliac, ale căror flori delicate şi parfumate ţi se vîrau de-a dreptul în obraz. Încotro te întorceai, nu auzeai decît cîntec de grauri, strigăte de pupăză şi de pui de gaie. Altădată aş fi început să fug după caii-dracului sau să arunc cu pietre în corbul care se cocoţase pe stogul de sub plop şi-şi întorcea în toate părţile pliscul lui bont. Dar acum n-aveam timp de zbenguailă. Imi bătea inima şi simţeam ceva ca o răceală, în stomac: aşteptam să văd bărbatul acela cu epoleţi, cu sabia scoasă şi cu ochii fioroşi.

Dar ce dezamăgire! Alături de mama se plimba prin grădină, un om mărunt, subţirel şi elegant, în haine albe de mătase şi purtînd pe cap un chipiu, tot alb. Aşa cum mergea, cu mîinile în buzunare, cu capul uşor lăsat pe spate şi luînd-o mereu înaintea mamei, părea să fie foarte tînăr. În toată făptura lui era atîta neastîmpăr şi atîta viaţă, încît n-am putut să descopăr bătrîneţea străbătătoare decît atunci cînd m-am apropiat pe la spate şi i-am zărit, sub marginea chipiului, părul argintiu, tuns scurt. În locul ţinutei rigide şi grave, de general, descoperisem un mers sprinten, aproape băieţesc; în locul gulerului pînă sub urechi, o cravată obişnuită, albastră. Mama şi unchiul se plimbau pe alee şi vorbeau. M-am apropiat încetişor pe la spate, aşteptînd ca vreunul din ei să se întoarcă spre mine.

— Ce frumos e aici la tine, Kladia! — zicea unchiul. — Ce frumos şi ce plăcut! Dacă aş fi ştiut mai demult ce minunat e, pentru nimic în lume nu m-aş mai fi dus atîţia ani în străinătate!

Unchiul se aplecă repede şi mirosi o lalea. Tot ce-i ieşea înaintea ochilor îl umplea de entuziasm şi de curiozitate, de parcă nu mai văzuse de cînd lumea o grădină şi o zi însorită. Omul acela ciudat mergea

ca pe arcuri şi vorbea întruna, fără să-i dea răgaz mamei să spună şi ea vreun cuvînt. Deodată, la o cotitură a aleii, de după o tufă de soc, se ivi Pobedimski. Apariţia lui era atît de neaşteptată, încît unchiul tresări şi se trase uşor îndărăt. De data aceasta, profesorul meu avea pe umeri pelerina lui de gală, care-l făcea să semene, mai ales pe la spate, cu o moară de vînt. Avea o înfăţişare măreaţă şi gravă. Ţinîndu-şi pălăria la piept, spanioleşte, Pobedimski făcu un pas spre unchiul meu şi se înclină, aşa cum se înclină marchizii în melodrame: înainte şi puţin pieziş.

— Am onoarea să mă prezint excelenţei voastre, — zise el tare. — Sînt Pobedimski, fost audient al institutului veterinar, nobil de obîrşie, astăzi pedagogul şi profesorul nepotului domniei voastre.

Această politeţe a profesorului meu îi plăcu mult mamei. Zîmbi şi rămase cu răsuflarea oprită, aşteptînd încîntată ca Pobedimski să mai adauge ceva inteligent. Dar profesorul meu se aştepta ca la această prezentare măreaţă să i se răspundă tot cu măreţie, adică să i se spună aşa cum spun generalii: „hm!“ şi să i se întindă două degete. De aceea se ruşină şi se zăpăci cînd unchiul meu începu să rîdă prietenește şi-i strînse mîna cu putere. Profesorul mai îngăimă nu ştiu ce, nedesluşit, tuşi şi se trase la o parte.

— Ei, spune, nu-i aşa că are haz? — zise unchiul. — Uite, şi-a pus pelerina asta care fîlfîie şi i se pare că-i grozav de deştept! Îmi place, pe dumnezeul meu!... Gîndeşte-te cîtă îndrăzneală tinerească şi cîtă viaţă e în pelerina asta idioată!... Dar băieţelul ăsta cine-i? — întrebă el, întorcîndu-se fără veste şi dînd cu ochii de mine.

— E Andriuşenka al meu! — mă prezintă mama, înroşindu-se. — Mîngîierea mea...

Am bătut din călcîie pe nisip şi m-am ploconit adînc.

— Bravo, băiatule... bravo, băiatule!... — mormăi unchiul, trăgîndu-şi mîna pe care voiam s-o duc la

gură şi mîngîindu-mă pe cap. — Şi zici că te cheamă Andriuşa ? Aşa, aşa... pe dumnezeul meu... Înveţi ?

Atunci mama, minţind puţin şi exagerînd puţin, ca toate mamele, începu să-i înşire succesele mele la învăţătură şi la purtare. Iar eu mergeam alături de unchiu-meu şi, potrivit ceremonialului, îi făceam mereu temenele. Tocmai cînd mama căuta să aducă vorba pe departe că, avînd în vedere aptitudinile mele excepţionale, ar fi bine să pot intra bursier la liceul militar şi cînd, potrivit aceluiaşi ceremonial, trebuia să izbucnesc în lacrimi şi să-l rog să pună o vorbă bună pentru mine — unchiul se opri deodată şi, aruncîndu-şi braţele înlături, mirat, întrebă :

— Ei, dar ce mai e şi asta ?

Pe alee venea spre noi Tatiana Ivanovna, soţia lui Feodor Petrovici, administratorul nostru, ducînd pe braţ o fustă albă scrobită şi o scîndură lungă de călcat. Trecînd pe lîngă noi, aruncă oaspetelui o privire sfioasă pe sub gene şi se înroşi.

— Nici nu se sfîrşeşte bine una, şi gata : alta la rînd !... — făcu unchiul printre dinţi, uitîndu-se galeş în urma Tatianei. — Aici la tine, surioară dragă, nu-i chip să faci un pas fără să dai de o surpriză... pe dumnezeul meu !

— Tatiana e cea mai frumoasă femeie de pe la noi, — îi răspunse mama. — Feodor a peţit-o tocmai de la tîrg... la o sută de verste de aici...

Nu oricine ar fi găsit că Tatiana era chiar aşa de frumoasă. Cam de vreo douăzeci de ani, mică de stat şi plinuţă, dar mlădioasă, cu sprîncenele negre, totdeauna rumenă şi drăguţă, n-avea, pe faţa şi în toată făptura ei, nici o trăsătură mai caracteristică, nici o linie mai îndrăzneaţă, care să-ţi reţină privirea. Ai fi zis că în clipa cînd o crease, natura fusese lipsită de fantezie şi de precizie. Tatiana Ivanovna era o fiinţă sfioasă, ruşinoasă şi bine crescută, călca uşor şi lin, vorbea puţin, rîdea rar şi viaţa ei era tot atît de dreaptă şi de netedă ca şi părul ei lins. Unchiul o urmărea cu ochii pe jumătate închişi, zîmbind. Mama se uită lung la faţa lui surîzătoare şi-şi luă un aer grav :

— Şi dumneata, frăţioare, tot nu te-ai însurat! — oftă ea.

— Nu, nu m-am însurat...

— De ce? — îl întrebă ea, încet.

— Cum să-ţi spun... aşa a fost să fie! Cît am fost tînăr, a trebuit să muncesc din greu şi n-am avut cînd mă gîndi la ale vieţii. Iar cînd mi-a venit şi mie gust să trăiesc, m-am uitat în urmă: aveam la spate cincizeci de ani... Pierdusem momentul! De-altfel, nu-mi face nici o plăcere să vorbesc despre asta...

Mama şi unchiul oftară amîndoi în acelaşi timp şi plecară înainte. Cît despre mine, am rămas în urma lor şi am alergat să-mi caut profesorul, ca să-i împărtăşesc şi lui impresiile mele. Pobedimski stătea în mijlocul curţii şi se uita, maiestos, la cer.

— Se vede că-i om cult! — a zis, dînd din cap cu importanţă. — Cred că o să ne înţelegem bine...

Peste vreo oră, mama veni în goană la noi.

— Mare pacoste pe capul meu, drăguţă! — începu ea, gîfîind. — Ştiţi că fratele meu şi-a adus lacheul, iar lacheul ăsta e aşa fel de om că, doamne iartă-mă, nu poţi să-l culci nici în bucătărie, nici în sală. Îi trebuie numaidecît o odaie şi nu mă duce capul ce să fac! Doar să vă mut pe voi la Feodor, în atenanse, şi să-i dau odaia voastră.

Am primit bucuroşi, deoarece ştiam că o să ne simţim mult mai la largul nostru în atenanse decît în casa cea mare, sub ochii mamei.

— Şi mai am un necaz! — urmă mama. — Fratele meu mi-a spus că nu obişnuieşte să ia prînzul la amiază, ci tocmai la şapte seara, ca în capitală. Ce să vă spun, de-atîtea griji, mi-am pierdut şi capul! Că pînă la şapte seara, se usucă mîncarea în cuptor. E drept că bărbaţii nu se pricep în ale gospodăriei, cu toate că-s mai deştepţi... O să trebuiască, păcatele mele, să gătesc două rînduri de mese! Voi, copii, o să mîncaţi ca şi pînă acum, la amiază; iar eu, bătrînă cum sînt, o să rabd de dragul frăţiorului meu pînă la şapte seara!

Mama oftă adînc, îmi dădu în grijă să-i plac unchiului, pe care dumnezeu ni-l trimisese spre norocul meu, apoi alergă la bucătărie. În aceeaşi zi, Pobedimski şi cu mine ne-am mutat în atenanse, într-o odaie de trecere, aşezată între sală şi odaia de culcare a administratorului.

Cu toate că sosise unchiul şi noi ne schimbasem locul — împotriva aşteptărilor, viaţa îşi urma drumul ei obişnuit, lînced şi monoton. „În cinstea sosirii unchiului", profesorul meu şi cu mine fusesem scutiţi de lecţii. Pobedimski, care nu citea şi nu făcea niciodată nimic, stătea ca de obicei pe pat şi se gîndea la nu ştiu ce, plimbîndu-şi prin aer nasul lui cel lung. Doar din cînd în cînd se ridica, îşi încerca hainele cele noi, apoi se aşeza iarăşi, ca să tacă şi să se gîndească. Un singur lucru îl preocupa: muştele, pe care le lăţea, fără milă, cu palma. După masă se „odihnea", cu care prilej scotea din sărite întreg conacul cu sforăitul lui. Cît despre mine, alergam de dimineaţă şi pînă seara prin grădină sau rămîneam în odaie şi făceam zmeie. Cele dintîi două-trei săptămîni nu l-am văzut decît rareori pe unchiu-meu. Stătea zile întregi în odaia lui şi lucra, fără să ţină seamă nici de muşte, nici de căldură. Puterea lui neobişnuită de a sta ţintuit la masă ni se părea o taină de nepătruns. Pentru noi leneşii, care nu ştiam ce înseamnă munca sistematică, hărnicia sa ţinea, fără îndoială, de miracol. Se scula dimineaţa în jurul lui nouă şi se aşeza la masa lui de lucru, de unde nu se ridica pînă la ora prînzului. După ce mînca, se aşeza din nou la lucru şi stătea aşa pînă noaptea tîrziu. De cîte ori mă uitam la el prin gaura cheii, totdeauna vedeam acelaşi tablou: unchiul meu lucra la masă, scriind cu o mînă şi, cu cealaltă, răsfoind o carte. Şi, oricît ar părea de ciudat, în timp ce lucra tot trupul lui n-avea astîmpăr: îşi legăna piciorul ca o limbă de pendulă, fluiera şi bătea măsura clătinînd din cap. Iar în vremea asta avea un aer atît de distrat şi de neserios, de parcă nu lucra, ci se juca de-a „zero-uri şi cruciuliţe". Îl vedeam veşnic îmbrăcat cu acelaşi surtuc scurt şi elegant, purtînd

o cravată legată cît se poate de tinereşte, şi totdeauna, chiar prin gaura cheii, răspîndea un parfum delicat, de femeie. Nu ieşea din odaia lui decît ca să ia masa, dar mînca foarte puţin.

— Nu-l înţeleg deloc pe fratele meu! — se plîngea mama. — In fiecare zi tai cîte o curcă şi cîţiva porumbei, anume pentru el, compotul i-l fac chiar eu, cu mîna mea — iar el ia o farfurie cu bulion, o bucăţică de carne cît unghia — şi gata, se şi ridică de la masă! Dacă stărui şi-l rog să mănînce, se întoarce şi mai bea un pic de lapte. Ce folos poate să aibă de la laptele ăsta? Un fel de zoaie! Poţi să şi mori cu asemenea mîncare... Dacă încerc să-l fac să înţeleagă, începe să rîdă şi să facă glume... Nu, hotărît că nu-i plac, drăguţul de el, bucatele noastre!

Serile însă erau mult mai vesele decît zilele. De obicei, îndată ce începea soarele să coboare în asfinţit, iar în curte se aşterneau umbre lungi, noi — adică Tatiana Ivanovna, Pobedimski şi cu mine — ne şi aşezam în cerdacul atenanselor. Pînă se înnopta, tăceam cu toţii. Dealtfel, despre ce am fi putut să mai vorbim, cînd demult ne spusesem tot ce aveam de spus? Nu se întîmplase decît un singur lucru nou: vizita unchiului. Dar şi subiectul acesta se epuiză repede. Profesorul meu nu-şi lua o clipă ochii de la faţa Tatianei Ivanovna şi ofta adînc... Pe vremea aceea încă nu ştiam ce însemnau aceste ofuri şi nici nu căutam să le pătrund înţelesul. Acum însă ele îmi spun multe.

Cînd toate umbrele pămîntului se topeau într-una singură, fără sfîrşit, Feodor administratorul se întorcea acasă, ori de la vînătoare, ori de la cîmp. Acest Feodor mi se părea sălbatic, fioros chiar. Fiul unui ţigan rusificat de prin părţile Iziumului, era tuciuriu la obraz, avea ochii mari şi negri, părul creţ şi barba încîlcită, aşa că ţăranii din Kociuevka noastră nu-i spuneau altfel decît „diavolul". Dealtfel, afară de înfăţişare, mai avea şi alte apucături ţigăneşti. De pildă, nu putea cu nici un chip să stea acasă, şi-şi petrecea zilele pe cîmp sau la vînătoare. Era ursuz, arţăgos şi mocnit, nu se temea de nimeni

şi nu se supunea nimănui. Se purta mojic cu mama, mie îmi spunea „tu“ şi se arăta plin de dispreţ faţă de cultura lui Pobedimski. Noi i le iertam toate, socotindu-l om sucit şi bolnăvicios. Iar mama ţinea la el, deoarece, cu toată firea lui de ţigan, era cît se poate de harnic şi de cinstit. Pe Tatiana Ivanovna o iubea cu patimă, ca un ţigan ce era, însă dragostea lui părea întunecată, chinuită parcă. Nu-şi mîngîia niciodată nevasta de faţă cu noi, doar îşi holba ochii la ea, cu duşmănie, strîmbîndu-şi gura.

Cînd se întorcea de la cîmp, îşi trîntea mînios puşca într-un colţ, se urca la noi pe cerdac şi se aşeza lîngă femeia lui. După se răsufla adînc, o întreba cîte ceva de-ale gospodăriei, apoi se cufunda în tăcere.

— Hai să cîntăm ceva, — propuneam eu.

Profesorul meu îşi acorda ghitara şi, cu glas adînc, de ţîrcovnic, începea „Prin văile line“. Cîntam cu toţii. Profesorul meu avea voce de bas, Feodor voce subţire, de tenor, iar Tatiana Ivanovna şi cu mine, de soprano.

După ce amuţeau broaştele şi tot cerul se umplea de stele, ni se aducea, de la bucătărie, masa de seară. Intram în odaie şi ne aşezam în jurul mesei. Hămesiţi, Pobedimski şi ţiganul mîncau cu lăcomie, aşa că ar fi fost greu să-ţi dai seama cînd trozneau oasele din mîncare şi cînd fălcile lor, în timp ce Tatiana Ivanovna şi cu mine abia puteam dovedi porţiile noastre. După aceea, atenansele se cufundau în somn adînc.

O dată, spre sfîrşitul lunii mai, stăteam cu toţii în cerdac şi aşteptam masa de seară. Pe neaşteptate, o umbră lunecă prin curte şi în faţa noastră ieşi, ca din pămînt, unchiul Gundasov. Se uită întîi lung la noi, apoi bătu din palme şi rîse cu veselie.

— Ce idilic! — strigă el. — Să cînţi şi să visezi la lună! Straşnic, pe dumnezeul meu! Pot să stau şi eu lîngă voi şi să visez?

Tăceam şi ne uitam unul la altul. Unchiul se aşează pe treapta de jos a scării, căscă şi se uită la cer. Nimeni nu zicea nimic. Pobedimski însă, care demult

ţinea să stea de vorbă cu omul acela „nou", fericit de acest prilej neaşteptat, rupse cel dintîi tăcerea. In ce priveşte discuţiile mai înalte, profesorul meu nu avea decît un singur subiect: epizootiile. Vi s-a întîmplat, fără îndoială, aflîndu-vă în mijlocul unei mulţimi, să nu vi se întipărească în minte, din miile de chipuri, decît acela al unei singure persoane. Aşa şi cu Pobedimski. Din tot ce învăţase în cele şase luni cît urmase la institutul veterinar, nu reţinuse decît un singur alineat:

„Epizootiile aduc un prejudiciu incalculabil economici noastre naţionale. Ca să lupte împotriva lor, societatea trebuie să meargă mînă în mînă cu guvernul".

Înainte de a i le spune toate acestea lui Gundasov, profesorul meu icni de cîteva ori, încurcat, petrecîndu-şi mereu una peste alta poalele pelerinei. Auzindu-l că vorbeşte despre epizootii, unchiul meu se uită ţintă la Pobedimski şi scoase pe nas un sunet care aducea a rîs.

— Imi place, pe dumnezeul meu!... — mormăi el, cercetîndu-ne cu ochii ca pe nişte manechine. — Da, asta e adevărata viaţă... Şi la drept vorbind, aşa şi trebuie să fie... Dar dumneata de ce taci, Pelagheia Ivanovna? — i se adresă el Tatianei.

Femeia se sfii, şi începu să tuşească.

— Haide, domnilor, vorbiţi, cîntaţi... jucaţi! Nu vă pierdeţi vremea. Că doar afurisitul ăsta de timp fuge, nu vă aşteaptă! Nici n-apucaţi să vă uitaţi bine în jurul vostru, că vă şi pomeniţi nas în nas cu bătrîneţea... pe dumnezeul meu! Şi atunci e prea tîrziu să vă mai bucuraţi de viaţă. Aşa-i, Pelagheia Ivanovna... Omul nu trebuie să stea încremenit şi să tacă...

Tocmai atunci ni se aducea de la bucătărie masa de seară. Unchiul intră cu noi în casă să ne ţină tovărăşie şi înfulecă pe nerăsuflate cinci plăcinte cu brînză şi o aripă de raţă. Mînca şi se uita la noi. Se entuziasma şi se înduioşa în faţa fiecăruia. Orice prostie spunea neuitatul meu profesor şi orice mişcare făcea Tatiana Ivanovna, unchiul meu găsea că

totul era drăguţ şi încîntător. Iar după cină, cînd Tatiana Ivanovna se aşează cuminte într-un colţişor şi începu să împletească, el nu-şi mai luă ochii de la degetele ei mici, în timp ce vorbea fără încetare.

— Grăbiţi-vă, prieteni, să vă trăiţi viaţa... — zicea. — Să vă ferească dumnezeu să sacrificaţi prezentul de dragul viitorului! Prezentul înseamnă tinereţe, sănătate şi entuziasm, pe cînd viitorul — minciună şi fum! Cum aţi împlinit douăzeci de ani — daţi-i drumul şi puneţi-vă pe trai!

Tatiana Ivanovna scăpă o andrea. Unchiul se repezi, o ridică şi, făcînd o plecăciune, i-o întinse. Abia atunci mi-am dat seama, pentru întîia oară, că erau pe lume oameni mai bine crescuţi decît Pobedimski.

— Da... — urmă unchiul meu. — Iubiţi... însuraţi-vă... faceţi prostii! Orice prostie e mai bună şi mai sănătoasă decît goana noastră după o viaţă raţională...

Unchiul vorbea mereu şi atît de mult încît, pînă la urmă, ne plictisi pe toţi. Eu, care stăteam mai la o parte pe un cufăr, moţăiam încalte de-a binelea. Mă chinuia gîndul că în tot timpul acesta nu se uitase măcar o singură dată la mine. A plecat abia pe la două noaptea cînd, nemaiputînd lupta cu oboseala, adormisem demult.

De atunci, unchiul meu începu să vină la noi în fiecare seară. Cînta, mînca la masa noastră şi stătea regulat pînă la două noaptea, vorbind mereu despre unul şi acelaşi lucru. Îşi lăsă baltă toate lucrările care-l ţineau închis în odaia lui seara şi noaptea, iar către sfîrşitul lui iunie, cînd se deprinsese să mănînce curcile şi compoturile mamei, renunţă şi la lucrul de peste zi. Îşi părăsi masa şi hîrtiile şi „se dărui vieţii". Ziua umbla prin grădină fluierînd, nu lăsa oamenii să-şi caute de treburi şi îi punea să-i povestească fel de fel de întîmplări. Dacă dădea cu ochii de Tatiana Ivanovna, îi ieşea grăbit înainte şi se oferea s-o ajute cînd ducea ceva greu, ceea ce o făcea să se ruşineze peste măsură.

Cu cît intram mai adînc în vară, cu atît unchiul meu era mai uşuratic, mai neastîmpărat şi mai distrat. Pobedimski se arăta decepţionat.

— E prea unilateral... — zicea el. — Nu se cunoaşte deloc că stă pe treptele cele mai înalte ale ierarhiei. Şi pe urmă, nu ştie să vorbească. După fiecare cuvînt îţi trînteşte cîte un „pe dumnezeul meu“ ! Nu, nu-mi place !

Din ziua în care unchiul meu începuse să vină la noi, în atenanse, în Feodor şi în Pobedimski se petrecuse o vădită schimbare. Feodor nu se mai ducea la vînătoare şi se întorcea acasă devreme. Se făcuse şi mai tăcut şi holba la nevastă-sa ochi şi mai duşmănoşi. Iar profesorul meu nu mai vorbea în faţa unchiului de epizootiile lui, stătea încruntat, ba uneori chiar zîmbea cu dispreţ.

— Ia te uită că iar vine moşneagul cel muieratic ! — bombăni el o dată, în timp ce unchiul se apropia de atenansele noastre.

Schimbarea aceasta căutam să mi-o explic zicîndu-mi că, desigur, şi unul, şi altul, erau supăraţi pe el. Distrat cum era, unchiul meu le încurca numele aşa fel, încît nici pînă la plecare nu era încă bine lămurit care din doi era profesorul meu şi care bărbatul Tatianei Ivanovna. Ba chiar şi Tatianei Ivanovna îi zicea cînd Nastasia, cînd Pelagheia, cînd Evdokia. Şi cu toate că părea entuziasmat şi încîntat de noi, se purta aşa cum s-ar fi purtat cu nişte copii, rîzînd întruna... Fără îndoială că asta avea de ce să-i supere pe cei doi tineri. Dar nu era vorba de supărare, ci, aşa cum înţeleg astăzi, de un sentiment mult mai subtil.

Ţin minte că într-o seară stăteam pe cufăr şi mă luptam cu somnul. Simţeam cum mi se lipeau ochii cu ceva vîscos parcă şi cum trupul, frînt de alergăturile de peste zi, mi se lăsa într-o parte. Cu toate astea, mă luptam şi făceam tot chipul să-mi ţin ochii deschişi. Era aproape de miezul nopţii. Tatiana Ivanovna, îmbujorată şi smerită ca totdeauna, stătea la o măsuţă şi cosea o cămaşă pentru bărbatu-său. Într-un colţ, Feodor îşi zgîia ochii la ea, întunecat şi

ursuz, iar în celălalt colţ pufnea pe nas Pobedimski, furios, cu faţa adîncită în gulerul înalt al cămăşii. Unchiul meu se plimba dintr-un capăt în altul al odăii, gîndindu-se dumnezeu ştie la ce. Era linişte. Nu se auzea decît foşnetul pînzei din mîinile Tatianei Ivanovna. Deodată, unchiul meu se opri în faţa ei şi zise:

— Sînteţi cu toţii aşa de tineri, aşa de plini de viaţă şi de buni, trăiţi aşa de tihnit şi de fără griji în liniştea asta, încît spun drept că vă invidiez. Simt că m-am legat de viaţa voastră şi mi se strînge inima cînd mă gîndesc că trebuie să plec de aici... Vă rog să mă credeţi că-s sincer!

Oboseala mi-a închis ochii şi am trecut în lumea visurilor. Mai tîrziu, cînd nu ştiu ce zgomot m-a trezit din somn, l-am văzut pe unchiul meu stînd în faţa Tatianei Ivanovna şi privind-o cu duioşie. Îi ardeau obrajii.

— Viaţa mea s-a dus, — îi spunea el, — şi eu nu mi-am trăit-o! Chipul dumitale tînăr îmi aduce aminte de tinereţea pierdută şi aş primi bucuros să rămîn aici pînă la moarte, să mă tot uit la dumneata... Mi-ar face multă plăcere să te iau cu mine la Petersburg.

— Pentru ce? — întrebă deodată Feodor, răguşit.

— Te-aş pune pe masa mea de lucru, sub un clopot de sticlă, te-aş admira şi eu şi te-aş arăta şi altora. Să ştii, Pelagheia Ivanovna, că noi n-avem femei ca dumneata. Avem bogăţie, aristocraţie, avem uneori şi frumuseţe, însă această naturaleţe... această linişte sănătoasă, n-o avem...

Unchiul se aşează în faţa Tatianei Ivanovna şi o luă de mînă.

— Atunci, nu vrei să mergi cu mine la Petersburg! — începu el să rîdă. — In cazul acesta, lasă-mă să iau măcar mîna dumitale... Ce mînuţă fermecătoare! Nu mi-o dai? Bine, zgîrcito, atunci îngăduie-mi cel puţin să ţi-o sărut...

În clipa aceea se auzi trosnind un scaun. Feodor sări în picioare şi, cu paşi grei şi măsuraţi, se apropie de nevastă-sa. Obrazul i se făcuse galben-cenu-

şiu şi-i zvîcnea. Izbi cît putu cu pumnul în măsuţă şi strigă cu glas înăbuşit :

— Nu permit !

O dată cu el sări de pe scaun şi Pobedimski. Tot atît de furios şi de palid ca şi celălalt, se apropie de Tatiana Ivanovna şi izbi şi el cu pumnul în măsuţă :

— Nu... nu permit !

— Cum ?... Cum ai spus ? — întrebă nedumerit unchiul meu.

— Nu permit ! — repetă Feodor, mai izbind o dată cu pumnul în masă.

Unchiul sări ars de pe scaun şi începu să clipească din ochi, speriat. Ar fi vrut să spună ceva, dar de mirare şi de spaimă nu scoase un cuvînt. Zîmbi doar ruşinat şi cu paşi mărunţei, de bătrîn, ieşi din odaie, uitîndu-şi la noi pălăria. Peste cîtva timp, cînd mama, îngrijorată, veni în atenanse, Feodor şi Pobedimski încă mai băteau cu pumnul în masă, ca doi fierari cu ciocanele, strigînd : „Nu permit !“

— Ce s-a întîmplat aici ? — întrebă mama. — De ce i-a venit rău fratelui meu ? Ce este ?

Aruncînd o privire spre Tatiana Ivanovna, care stătea palidă şi speriată, şi spre bărbatul ei turbat de mînie, mama înţelese, fără îndoială, despre ce era vorba. Oftă şi clătină din cap.

— Ei, ajunge, destul aţi bocănit în masă ! — zise ea. — Sfîrşeşte o dată, Feodor ! Dar dumneata de ce bocăneşti, Egor Alexeevici ? Ce te privesc toate astea pe dumneata ?

Pobedimski îşi veni în fire şi se ruşină. Feodor se uită ţintă întîi la el, apoi la nevastă-sa şi începu să se plimbe cu paşi mari prin odaie. După ce a ieşit mama, am văzut un lucru pe care mult timp după aceea l-am socotit ca pe un vis : l-am văzut pe Feodor cum l-a înşfăcat pe profesorul meu, cum l-a ridicat în aer şi l-a aruncat pe uşă afară...

Cînd m-am trezit a doua zi dimineaţă, patul profesorului meu era gol. Intrebînd-o pe dădacă unde era Pobedimski, femeia mi-a răspuns în şoaptă că fusese dus la spital, în zori, să-şi lecuiască mîna ruptă.

Întristat de această veste și aducîndu-mi aminte de scandalul din seara trecută, am ieșit în curte. Vremea era posomorîtă. Nori grei învăluiau cerul, iar vîntul se plimba în voie pe fața pămîntului, stîrnind praful și învîrtind hîrtiuțe și pene. Se simțea că vine ploaia. Și oamenii, și dobitoacele, păreau plictisiți. Cînd am intrat în casă, m-au rugat să calc ușor, deoarece mama avea migrenă și stătea în pat. Ce puteam să fac? Am ieșit în poartă, m-am așezat pe bancă și am încercat să înțeleg tot ce văzusem și auzisem cu o zi înainte. Drumul pleca din poarta noastră, ocolea fierăria și o baltă care nu seca niciodată, apoi dădea în șleaul cel mare al poștei... M-am uitat la stîlpii de telegraf în jurul cărora se învîrteau nori de praf, la păsărelele somnoroase care se legănau pe sîrme — și deodată am simțit că mi-e așa de urît, încît am început să plîng.

Pe șleaul mare trecu un bric prăfuit, plin de tîrgoveți care, fără îndoială, se duceau undeva în pelerinaj. Nici nu dispăru bine bricul, și se ivi o brișcă ușoară, cu doi cai. În brișcă stătea în picioare, ținîndu-se de cureaua vizitiului, comisarul de poliție rurală Akim Nikitici. Spre marea mea uimire, brișca o luă spre noi și, trecînd ca vîntul pe lîngă mine, intră pe poartă. În timp ce mă întrebam, nedumerit, ce-o fi căutînd comisarul la noi, se auzi iarăși uruind, și pe drum apăru o troică: în caleașcă stătea în picioare ispravnicul, arătînd cu mîna spre poarta noastră.

„Dar ăsta ce-o mai fi vrînd? mă gîndeam, cercetîndu-l cu ochii pe ispravnic, care era plin de praf din cap pînă-n picioare. Nu mai rămîne vorbă că Pobedimski a făcut plîngere împotriva administratorului și acum vin să-l ridice pe Feodor și să-l ducă la închisoare."

Dar enigma nu era chiar atît de ușor de dezlegat. Comisarul și ispravnicul nu erau decît o avangardă, deoarece, la mai puțin de cinci minute, pe poarta noastră intră o caretă. Trecu atît de repede pe lîngă mine încît, aruncîndu-mi ochii pe gemușor, nu izbutii să văd înăuntru decît o barbă roșcată.

Neştiind ce să mai cred şi presimţind ceva rău, am alergat în casă. In sală am dat mai întîi de mama. Era palidă şi se uita cu spaimă spre uşa dincolo de care se auzeau glasuri de bărbaţi. Oaspeţii îi picaseră pe neaşteptate, tocmai cînd o durea capul mai tare.

— Cine a venit la noi, mamă? — am întrebat eu.

— Surioară dragă! — se auzi glasul unchiului meu. — Nu ne dai o gustare, guvernatorului şi mie?

— Uşor de zis, o gustare! — şopti mama, încremenind de spaimă. — Ce pot să le pregătesc, aşa, la repezeală? Iacă, mă fac de rîs la bătrîneţe!

Mama se luă cu mîinile de cap şi fugi la bucătărie. Sosirea neaşteptată a guvernatorului ridică în picioare şi zăpăci tot conacul. Se porni un măcel înspăimîntător. Se tăiară vreo zece găini, cinci curci, opt raţe şi, din grabă, căzu victimă şi gînsacul cel bătrîn, întemeietorul cîrdului nostru de gîşte şi favoritul mamei. Vizitiii şi bucătarul parcă îşi ieşiseră din minţi şi tăiau păsările la întîmplare, fără să mai ţină seama nici de vîrstă, nici de rasă. De hatîrul nu ştiu cărui sos, mi-au tăiat doi porumbei încălţaţi, scumpi, la care ţineam cum ţinea şi mama la gînsacul ei. Mult timp nu i-am putut ierta guvernatorului această crimă.

Seara, cînd guvernatorul şi suita lui se urcară în echipajele lor şi plecară, după ce mîncaseră pe săturate, m-am dus în casă, cu gîndul să mă uit la rămăşiţele ospăţului. Aruncîndu-mi privirea din sală în salon, l-am văzut şi pe unchiul şi am văzut-o şi pe mama. Unchiul se plimba nervos de-a lungul peretelui, cu mîinile la spate şi ridicînd mereu din umeri. Istovită şi peste măsură de trasă la obraz, mama stătea pe divan şi urmărea cu ochi plini de suferinţă toate mişcările fratelui ei.

— Iartă-mă, surioară dragă, dar aşa nu se poate... — bombănea unchiul, încreţindu-şi obrazul. — Eu ţi-l prezint pe guvernator, iar tu nici nu-i întinzi mîna! L-ai făcut să se ruşineze, bietul om! Nu, asta nu se face... E frumos să fii naiv, nu zic, dar şi naivitatea are o margine... pe dumnezeul meu!... Şi pe

urmă dejunul! E cu putinţă să servească cineva asemenea mîncăruri? De pildă, ce era felul patru, care semăna cu un spălător de vase?

— Raţă în sos dulce... — îi răspunse încet mama.

— Hm... raţă... Iartă-mă, surioară, însă... uite, îmi face arsuri la stomac. Mi-e rău!

Şi unchiul făcu o mutră acră şi plîngăreaţă, apoi urmă:

— L-a adus dracu' pe guvernator! Ce nevoie aveam eu de vizita lui? Pff... iar mă arde! Nu mai pot dormi, nu mai pot lucra... M-am hodorogit de tot... Şi pe urmă, nu înţeleg cum puteţi trăi aici, în această împărăţie a plictiselii, fără să muriţi!... Poftim, acum începe să mă doară la lingurică!...

Unchiul se încruntă şi începu să meargă mai repede.

— Frăţioare, — îl întrebă mama, încet. — Cît costă o călătorie în străinătate?

— Trei mii de ruble, pe puţin... — îi răspunse unchiul meu cu glas jalnic. — Aş pleca, dar de unde să iau atîţia bani? N-am nici o copeică! Pff... Iar mă arde!

Unchiul se opri, aruncă o privire tristă pe fereastra cenuşie şi mohorîtă, apoi începu iarăşi să se plimbe.

Se făcu linişte... Mama se uită mult timp la icoană, chibzuind nu ştiu ce, după aceea izbucni în plîns şi zise:

— Frăţioare, îţi dau eu cele trei mii de ruble...

După vreo trei zile, geamantanele cele impunătoare erau expediate la gară, iar în urma lor plecă şi consilierul. In momentul cînd îşi luă rămas bun de la mama, începu să plîngă şi multă vreme nu-şi putu dezlipi buzele de mîna ei. Dar după ce se urcă în trăsură, faţa i se lumină de o bucurie copilărească... Radios şi fericit, se aşeză mai bine pe perne, îi făcu un semn de adio mamei care suspina şi, pe neaşteptate, îşi opri ochii asupra mea. Pe faţa lui se aşternu o expresie de adîncă mirare.

— Dar băieţelul ăsta cine-i? — întrebă el.

Intrebarea aceasta o lovi drept în inimă pe mama care, la început, căutase să mă convingă că numai

dumnezeu îl adusese la noi pe unchiul, spre norocul meu. Dar mie prea puţin îmi păsa. Mă uitam la faţa lui fericită şi, fără să ştiu de ce, mi-era milă de el. Nu m-am mai putut stăpîni, am sărit în trăsură şi l-am îmbrăţişat cu dragoste pe omul acela uşuratic şi plin de slăbiciuni, cum sînt, dealtfel, toţi oamenii. Uitîndu-mă în ochii lui şi încercînd să-i spun ceva care să-i facă plăcere, l-am întrebat :

— Unchiule, dumneata ai fost vreodată la război ?

— Drăguţ băieţel... — a început să rîdă unchiul meu, sărutîndu-mă. — Drăguţ băieţel, pe dumnezeul meu !... Totul e aşa de firesc... aşa e viaţa, pe dumnezeul meu !...

Trăsura s-a urnit din loc. Am rămas privind în urma ei şi încă mult timp mi-au răsunat în urechi vorbele acelea de bun rămas : „pe dumnezeul meu...“

UN ROMAN CU UN CONTRABAS

MUZICANTUL Smîcikov [1]) se ducea afară din oraş la vila prinţului Bibulov, unde urma „să aibă loc“ o serată cu muzică şi dans, cu prilejul unei logodne. Pe spatele lui se odihnea, într-o cutie de piele, un contrabas uriaş. Smîcikov mergea pe malul unui rîu, nu tocmai impunător, dar foarte poetic, care-şi rostogolea la vale apa proaspătă.

„Ce-ar fi să mă scald?“ îşi zise Smîcikov.

Fără să stea mult la gînduri, se dezbrăcă şi-şi afundă trupul în undele răcoroase. Era o seară neasemuit de frumoasă. Sufletul poetic al lui Smîcikov începea a se acorda cu armonia lumii înconjurătoare. Dar cine ar putea să spună ce sentiment dulce îi umplu inima cînd, depărtîndu-se înot cu vreo sută de paşi mai la vale, văzu o fată frumoasă stînd pe malul înalt şi pescuind? Smîcikov simţi că i se opreşte răsuflarea şi încremeni, năpădit de fel de fel de sentimente: amintiri din copilărie, nostalgia trecutului, iubirea care se trezea... Doamne, şi el care credea că nu mai e în stare să iubească! După ce-şi pierduse încrederea în oameni (scumpa lui soţie fugise cu fagotistul Sobakin, [2]) care-i era prieten), îşi simţea sufletul pustiu şi ajunsese mizantrop.

---

[1]) *Smîcioc* — arcuş. (N. red. rom.)

[2]) *Sobaca* — cîine. (N. red. rom.)

„Ce e viața? se întrebase, și nu numai o dată. Pentru ce trăim? Nu, viața nu e decît o poveste... un vis... o iluzie..."

Dar acum, în fața frumoasei adormite (nu era greu să-și dea seama că dormea), simți deodată în piept, fără voia lui, ceva ce semăna a dragoste. Și rămase mult timp acolo, sorbind-o pe fată din ochi...

„Ei, destul!... își zise el, oftînd adînc. Adio, încîntătoare vedenie! E timpul să mă duc la bal, la luminăția sa..."

Mai aruncă o privire frumoasei lui și era gata să plece înot îndărăt, cînd îi veni o idee.

„Ce ar fi să-i las o amintire? se gîndi. De pildă, să-i anin ceva în undiță. O surpriză de la un necunoscut..."

Și Smîcikov se apropie încet de mal, culese un buchet bogat de flori de apă și de cîmp, îl legă cu un fir de lobodă și-l agăță de undiță.

Buchetul se duse la fund, trăgînd după el și pluta cea frumoasă.

Rațiunea, legile firii, ca și starea socială a eroului meu, ar cere ca romanul să se termine aci. Dar vai! Destinul autorului e neînduplecat: datorită unor împrejurări străine de voința lui, romanul nu se termină cu buchetul. Împotriva rațiunii și a legilor firii, sărmanul umil contrabasist, fără nici un titlu de noblețe, va trebui să joace un rol de seamă în viața fetei celei nobile, bogate și frumoase.

Cînd se întoarse la mal, Smîcikov rămase încremenit: hainele lui nu mai erau acolo. I le furase nu se știe cine... În timp ce el admira pe frumoasa necunoscută, răufăcătorii îi luaseră tot, lăsîndu-i doar contrabasul și jobenul.

— Mare pacoste pe capul meu! — strigă Smîcikov. — O, oameni zămisliți din șarpe! Nu mă revoltă atîta faptul că m-au lăsat fără haine (că doar hainele sînt pieritoare), cît gîndul că trebuie să umblu în pielea goală, încălcînd, în felul acesta, morala publică!

Se aşeză pe cutia contrabasului şi începu să chibzuiască: oare cum ar putea să iasă din situaţia aceea îngrozitoare?

„Că doar n-o să intru în pielea goală la prinţul Bibulov! se gîndea el. Acolo or să fie şi cucoane... Şi unde mai pui că hoţii mi-au furat, o dată cu pantalonii, şi sacîzul pe care-l aveam în buzunar!“

Atîta timp îşi frămîntă mintea şi atît de mult se necăji, încît începură să-l doară tîmplele.

„Aha! îşi aduse în sfîrşit aminte. Nu departe de mal, în tufăriş, e un podeţ... Aş putea să stau sub podeţul acela pînă se întunecă şi pe urmă, la adăpostul întunericului, să mă strecor pînă la cea dintîi casă...“

Smîcikov se opri asupra acestui gînd, îşi puse jobenul pe cap, făcu vînt contrabasului în spinare şi o luă domol spre tufăriş. Aşa cum era, gol şi cu contrabasul în spate, ai fi zis că e un semizeu din mitologie.

Şi acum, cititorule, în timp ce eroul meu stă amărît sub podeţ, să-l lăsăm puţin şi să ne întoarcem la fata care pescuia. Ce se întîmplase cu ea? Frumoasa se trezi şi, nevăzîndu-şi pluta, se grăbi să tragă de undiţă. Sfoara se întinse, dar cîrligul şi pluta nu ieşiră la suprafaţă. Se vede că buchetul lui Smîcikov se umflase de apă şi se îngreuiase.

„Ori s-a prins un peşte mare, ori s-a înţepenit cîrligul,“ îi trecu fetei prin gînd.

Mai trase de cîteva ori, apoi ajunse la convingerea că se înţepenise cîrligul.

„Mare păcat! îşi zise ea. Şi ce bine trage peştele la undiţă seara! Ce-i de făcut?“

Fără să stea mult la gînduri, fata cea misterioasă îşi aruncă de pe ea rochia străvezie şi-şi vîrî în apă, pînă la umeri, trupul frumos, ca de marmoră. Nu era tocmai uşor să desprinzi cîrligul din buchetul în care se prinsese. Pînă la urmă însă, răbdarea şi stăruinţa învinseră. Peste vreun sfert de oră, frumoasa ieşea din apă, strălucitoare şi fericită, cu cîrligul în mînă.

Dar soarta necruțătoare stătea la pîndă. Ticăloșii care furaseră hainele lui Smîcikov i le șterpeliseră și pe ale ei, lăsîndu-i doar cutia cu viermi.

„Ce să mă fac acum? începu să plîngă fata. Oare o să fiu nevoită să umblu așa, în halul ăsta?... Nu, niciodată! Mai bine mor! Aștept pînă s-o face noapte și atunci, pe întuneric, mă strecor pînă la mătușica Agafia și o trimit acasă după haine... Deocamdată însă, mă duc să mă ascund sub podeț".

Și eroina noastră o luă la fugă într-acolo, aplecîndu-se și alegînd locurile pe unde iarba era mai înaltă. Dar cînd să intre sub podeț, dădu cu ochii de un bărbat gol, cu plete de muzicant și cu pieptul păros. Atunci fata țipă și-și pierdu cunoștința.

Smîcikov se sperie și el. La început, o luă pe fată drept o naiadă.

„N-o fi cumva vreo undină din rîu, care vine să mă răpească? se întrebă el, și această presupunere îl măguli, deoarece avusese totdeauna o părere cît se poate de bună despre înfățișarea lui. Dar dacă nu-i undină, ci femeie, atunci cum se explică transformarea asta? Ce caută aici, sub podeț? Și ce s-a întîmplat cu ea?"

In timp ce încerca să afle răspuns la toate aceste întrebări, fata cea frumoasă își venea, încetul cu încetul, în fire.

— Nu mă ucide! — se rugă ea în șoaptă. — Sînt principesa Bibulova. Te rog din tot sufletul! Ai să capeți bani mulți... Adineauri, în timp ce-mi descurcam cîrligul în apă, hoții mi-au furat și rochia cea nouă, și pantofii, și tot, tot!

— Domniță! — zise Smîcikov, cu rugăminte în glas. — Vedeți că și mie mi-au furat hainele... Ba, mai mult, mi-au șterpelit și sacîzul pe care-l aveam în buzunarul pantalonilor!

In mod obișnuit, contrabasiștii și tromboniștii nu sînt tocmai ageri la minte. Smîcikov însă era o excepție fericită.

— Domniță! — urmă el după aceea. — După cum văd, aspectul meu vă intimidează. Dar gîndiți-vă că nici eu nu pot pleca de aici, din aceleași motive din

care nu puteţi pleca nici dumneavoastră! Iată ce m-am gîndit: n-aţi binevoi să vă culcaţi în cutia contrabasului şi să vă acoperiţi cu capacul? Asta m-ar feri şi pe mine de ochii dumneavoastră...

Zicînd aşa, Smîcikov scoase contrabasul din cutie. Cîteva clipe avu impresia că, cedînd cutia, îşi profanase însăşi arta lui sfîntă. Dar impresia aceasta nu ţinu mult. Fata se culcă în cutie şi se făcu ghem, iar el, strîngînd curelele, se bucură că natura îl înzestrase cu o minte atît de ageră.

— Iată, acum nu mă mai vedeţi, domniţă, — zise el. — Staţi culcată acolo şi fiţi liniştită. Cînd s-o întuneca, o să vă duc în casa părinţilor dumneavoastră. Cît despre contrabas, pot să vin să mi-l iau şi mai tîrziu.

Cînd se făcu întuneric, Smîcikov luă pe umeri cutia cu fata cea frumoasă şi se îndreptă spre vila Bibulov. Îşi făcuse un plan: să ajungă pînă la cea dintîi casă, să-şi facă rost de haine, iar după aceea să-şi urmeze drumul...

„Tot răul e spre bine... îşi zicea el, stîrnind praful drumului cu picioarele goale şi încovoindu-se sub povară. Nu mai încape îndoială că Bibulov o să mă recompenseze cu dărnicie pentru rîvna cu care am ajutat-o pe principesă în împrejurarea de faţă...“

— Staţi bine, domniţă? — o întreba el cu tonul unui *cavalier galant* [1]) care face o invitaţie la cadril. — Binevoiţi a nu vă sfii şi a vă instala în cutia mea ca la dumneavoastră acasă!

Deodată, lui Smîcikov cel galant i se păru că înaintea lui mergeau, învăluite în întuneric, două umbre omeneşti. Uitîndu-se mai bine, se încredinţă că nu era o simplă iluzie: cele două umbre mergeau cu adevărat, ba chiar duceau în braţe nişte boccele...

„N-or fi cumva hoţii? îi fulgeră prin gînd. Parcă duc ceva cu ei... Fără îndoială că-s hainele noastre!“

Smîcikov lăsă cutia pe marginea drumului şi plecă după umbre.

— Stai! — strigă el. — Stai! Puneţi mîna pe ei!

---

[1]) Cavaler galant (în limba franceză). (N. trad.)

Cele două umbre întoarseră capul şi, văzînd că erau urmărite, o luară la picior... Principesa auzi încă mult timp tropot grăbit de paşi şi strigăte: „Stai!“ In cele din urmă, totul amuţi.

Smîcikov se luă cu urmărirea hoţilor. Şi fără îndoială că principesa ar fi rămas să zacă cine ştie cît pe marginea drumului, dacă n-ar fi intervenit jocul fericit al întîmplării: tocmai atunci se nimeri să treacă pe drum prietenii lui Smîcikov, flautistul Jucikov [1]) şi clarinetistul Razmahaikin, [2]) care se duceau şi ei tot la vila lui Bibulov. Găsind cutia, cei doi se uitară miraţi unul la altul, desfăcîndu-şi braţele a nedumerire.

— Ia te uită, un contrabas! — strigă Jucikov. — Ei, dar ăsta e contrabasul lui Smîcikov! Cum de-a ajuns aici?...

— Fără îndoială că i s-a întîmplat ceva lui Smîcikov, — zise Razmahaikin. — Ori s-a îmbătat, ori l-au jefuit... In orice caz, nu putem lăsa contrabasul în drum. Trebuie să-l luăm cu noi.

Jucikov aburcă în spinare cutia şi muzicanţii îşi căutară de drum.

— E al dracului de greu! — bombănea tot timpul flautistul. — Pentru nimic în lume nu m-aş prinde să cînt pe o matahală ca asta... Uf!

Ajungînd la vila prinţului Bibulov, muzicanţii lăsară cutia în locul rezervat pentru orchestră şi se duseră la bufet.

In vremea asta, în vilă începuseră să se aprindă candelabrele şi lămpile de perete. Logodnicul, consilierul Lakeici,[3]) funcţionar la departamentul căilor de comunicaţii, un bărbat frumos şi simpatic, stătea în mijlocul salonului, cu mîinile în buzunare şi discuta cu contele Şkalikov. [4]) Vorbeau despre muzică.

---

[1]) *Jucica* — căţel de curte (după numele foarte răspîndit care se dă căţeilor gen Grivei). (N. red. rom.)

[2]) *Razmahivatsea* — a-şi face vînt, a se bălăbăni întruna. (N. red. rom.)

[3]) *Lachei* — lacheu. (N. red. rom.)

[4]) *Şcalic* — măsură pentru vin, egală cu a suta parte dintr-o vadră; un vas cu aceeaşi capacitate plin cu vin sau cu votcă. (N. red. rom.)

— Cînd eram la Neapole, — zicea Lakeici, — am cunoscut personal un muzicant care, literalmente, făcea minuni. Şi — n-o să mă crezi — la contrabas... la cel mai banal contrabas! Scotea din el nişte triluri aşa de îndrăcite, că rămîneai de-a dreptul trăsnit! Cînta valsuri de Strauss!

— Asta-i prea din cale-afară! Nu se poate... — îşi arăta îndoiala contele.

— Te rog să mă crezi! Executa chiar şi rapsodia lui Liszt. Am stat cu el în aceeaşi cameră de hotel şi, neavînd ce face, am învăţat şi eu să cînt rapsodia lui Liszt la contrabas.

— Rapsodia lui Liszt?... Hm! Glumeşti...

— Nu mă crezi? — rîse Lakeici. — Iţi dovedesc imediat! Hai cu mine la orchestră.

Logodnicul şi contele se îndreptară spre orchestră. Ajungînd lîngă contrabas, începură să-i desfacă grăbiţi curelele... şi — grozăvie!

Iar acum, în timp ce cititorul, dînd frîu slobod imaginaţiei, îşi închipuie care a fost urmarea acestei dispute muzicale, să ne întoarcem la Smîcikov... Neputînd să-i ajungă pe hoţi, veni înapoi la locul unde-şi lăsase cutia. Insă, bietul, nu-şi mai găsi nepreţuita povară. Nu ştia ce să creadă. Trecu de cîteva ori înainte şi îndărăt şi, negăsind nimic, se gîndi că, fără îndoială, o luase pe alt drum...

„Dar asta-i îngrozitor! îşi zise el îngheţat de spaimă, smulgîndu-şi părul. O să se înăbuşe în cutie! Sînt un ucigaş!“

Şi Smîcikov umblă pe drumuri, căutîndu-şi cutia, pînă tîrziu după miezul nopţii. Pînă la urmă, istovit, se întoarse sub podeţ.

— Am s-o caut mîine, în zori de zi, — se hotărî el.

Dar nici în zori de zi nu găsi nimic, aşa că trebui să aştepte sub pod căderea nopţii...

— Am s-o găsesc! — striga el, scoţîndu-şi jobenul şi luîndu-se cu mîinile de păr. — De-ar fi să caut un an, şi tot am s-o găsesc!

. . . . . .

Mujicii de prin partea locului mai povestesc şi astăzi că uneori, noaptea, se vede umblînd în jurul podeţului un om în pielea goală, cu părul lung şi cu joben pe cap. Iar de sub podeţ se aude, din cînd în cînd, scîrţîit răguşit de contrabas...

SPAIME

De cînd mă ştiu, de trei ori mi s-a întîmplat să trec prin cîte o spaimă mare.

Cea dintîi spaimă adevărată, care a făcut să mi se zburlească părul pe cap şi să mă treacă fiorii, mi-a pricinuit-o o întîmplare cît se poate de neînsemnată, dar destul de bizară. Intr-o seară de iulie, neavînd ce face, am plecat la poştă să-mi iau ziarele. Era una din acele seri liniştite şi calde, aproape înăbuşitoare, cum sînt toate serile monotone de iulie care, cînd încep, se ţin lanţ cîte o săptămînă sau două, uneori şi mai mult, pînă le tulbură dintr-o dată cîte o furtună năpraznică, urmată de o binevenită ploaie torenţială, care răcoreşte văzduhul pentru mult timp.

Soarele asfinţise demult şi peste tot se lăsase o nesfîrşită umbră cenuşie. Aerul stătut şi încremenit era îmbîcsit de aburirea dulceagă, cu gust de miere, a ierburilor şi florilor.

Plecasem cu o căruţă obişnuită de cărăuşie. La spatele meu, cu capul sprijinit de un sac cu ovăz, sforăia liniştit Paşka, feciorul grădinarului, un băieţel de vreo opt ani pe care-l luasem cu mine să vadă, la nevoie, de cal. Drumul nostru era un drum de ţară îngust, dar drept ca tras cu linia, care se furişa ca un şarpe uriaş prin lanurile cu grîu înalt şi des. Amurgul palid se stingea încetul cu încetul.

Dunga rumenă a asfinţitului era tăiată acum de un nor lung şi greoi, care aducea cînd cu o luntre, cînd cu un om înfăşurat într-o plapumă...

Mersesem aşa vreo două sau trei verste, cînd pe pînza decolorată a amurgului începură să se ivească, unul după altul, un şir de plopi înalţi şi drepţi ca lumînările. Dincolo de plopi sclipi rîul — şi deodată, ca prin farmec, înaintea ochilor mei se desfăşură un tablou neasemuit. Trebuia să opresc calul, deoarece drumul, drept pînă atunci, o lua la vale povîrnit şi năpădit de tufişuri. Noi eram sus pe deal, iar jos, dedesubtul nostru, se deschidea o groapă largă, plină de întuneric şi de umbre fantastice. Pe fundul acestei gropi, în şesul întins, păzit de plopi şi mîngîiat de sclipirile rîului, se ghemuise un sat. Acum, satul dormea... Izbele, clopotniţa bisericii şi plopii se desprindeau din amurgul cenuşiu, iar umbrele lor se răsfrîngeau în oglinda netedă a rîului.

L-am trezit pe Paşka, să nu se ducă de-a rostogolul din căruţă şi am început, cu băgare de seamă, să coborîm.

— Am ajuns la Lukovo? — mă întrebă Paşka ridicîndu-şi alene capul.

— Am ajuns. Ţine hăţurile!...

Coboram cu calul de căpăstru şi mă uitam spre sat. De la cea dintîi aruncătură de ochi, mi-a atras atenţia un lucru ciudat: în partea cea mai de sus a clopotniţei, într-o ferestruică dintre cupolă şi clopote, sclipea o luminiţă. Luminiţa aceea, ca a unei candele gata să se stingă, cînd dispărea o clipă, cînd se aprindea din nou, mai vie încă. Ce căuta acolo? Ce rost avea? Nu puteam să cred că ardea dincolo de ferestruică, deoarece în turnuleţul de deasupra clopotniţei nu se aflau nici icoane, nici candele. După cît ştiam, acolo nu erau decît grinzi, praf şi pînze de păianjen. Şi apoi, ar fi fost greu să treacă cineva din clopotniţă în turnuleţ, trecerea fiind zidită.

Luminiţa aceea ar fi putut fi mai curînd răsfrîngerea unei lumini din afară. Dar, cu toate silinţele, n-am izbutit să descopăr vreun alt punct luminos în spaţiul larg care se desfăşura în faţa mea. Era o

noapte fără lună. Geana palidă a amurgului, care abia mai pîlpîia, n-ar fi putut să se răsfrîngă acolo, deoarece fereastra cu luminița dădea spre răsărit, nu spre apus. Gînduri ca acestea, și altele încă, îmi umblau prin minte tot timpul cît coboram povîrnișul cu calul de căpăstru. Cînd am ajuns în vale, m-am urcat în căruță și m-am mai uitat o dată la luminiță : clipea ca și înainte, cînd pierzîndu-se, cînd aprinzîndu-se din nou, mai vie încă.

„Ciudat, îmi ziceam, făcînd fel de fel de presupuneri. Cît se poate de ciudat..."

Și, încetul cu încetul, simțeam cum punea stăpînire pe mine un sentiment tulburător. La început, credeam că era vorba doar de ciudă : cum de nu eram în stare să-mi explic un fenomen atît de simplu ? Dar mai tîrziu cînd, îngrozit, mi-am luat deodată ochii de la luminiță și l-am apucat de mînă pe Paşka, mi-am dat seama că sentimentul acela nu era decît spaima... Simțeam cum mă pătrunde o impresie de singurătate, de neliniște și de frică, de parcă mă aruncase cineva, fără voia mea, în groapa aceea imensă și plină de întuneric, în care nu eram decît eu și clopotnița care se uita la mine cu ochiul ei roșu.

— Paşka ! — am strigat, închizînd ochii de groază.

— Da...

— Paşka, ce o fi însemnînd luminița aceea din clopotniță ?

Paşka s-a uitat la clopotniță peste umărul meu, apoi a căscat.

— Apoi, știu eu ?...

Cele cîteva vorbe schimbate cu băiatul m-au liniștit oarecum, dar nu pentru mult timp. Văzînd cît eram de tulburat, Paşka și-a holbat ochii lui mari la luminiță, s-a mai uitat o dată la mine, pe urmă iar la luminiță...

— Mi-e frică ! — a șoptit el.

Atunci, pierzîndu-mi mințile de spaimă, l-am cuprins cu o mînă pe băiat, l-am strîns lîngă mine și am dat bici calului.

— Ce prostie ! — îmi ziceam. — Toate astea sînt înspăimîntătoare numai și numai pentru că nu le

înţeleg... Şi tot ce nu înţelegem ni se pare misterios şi ne sperie.

Căutam să mă încredinţez că am dreptate, dar în acelaşi timp nu încetam să dau bici calului. După ce am ajuns la staţie, am stat de vorbă cu căpitanul de poştă un ceas întreg, înadins, ba am mai şi citit două sau trei ziare. Totuşi, neliniştea nu mă părăsea. Cînd ne-am întors, luminiţa nu se mai vedea. In schimb, umbrele caselor şi ale plopilor, ca şi dealul pe care trebuia să-l urcăm, îmi păreau vii. Şi nici pînă astăzi nu ştiu ce rost avea luminiţa aceea...

Altă spaimă pe care am tras-o mi-a fost pricinuită de o întîmplare tot atît de neînsemnată... Mă întorceam de la o întîlnire. Era ora unu noaptea, cînd natura e cufundată de obicei în somnul cel mai adînc şi mai dulce dinaintea dimineţii. De data aceasta însă, natura nu dormea şi n-ai fi putut spune că noaptea era liniştită. Se auzeau strigăte de cîrstei, de prepeliţe şi de becaţine, cîntec de privighetori şi ţîrîit de greieri şi de coropişniţe. Deasupra ierbii plutea o ceaţă uşoară, iar sus, pe cer, norii alergau pe lîngă lună fără să se uite îndărăt. Natura nu dormea, de parcă i-ar fi fost frică să nu piardă, dormind, cele mai frumoase clipe din viaţa ei.

Mergeam pe o cărare îngustă, pe-alături de terasamentul căii ferate. Lumina lunii luneca de-a lungul şinelor, peste care căzuse rouă. Umbrele uriaşe ale norilor treceau din cînd în cînd pe deasupra terasamentului. Departe înaintea mea ardea liniştit o luminiţă verde, înceţoşată.

„Inseamnă că totul e bine..." îmi ziceam, uitîndu-mă la luminiţa aceea.

Sufletul îmi era senin, liniştit şi fericit. Veneam doar de la întîlnire, de grăbit n-aveam de ce să mă grăbesc, somn nu mi-era, iar sănătatea şi tinereţea mea se trădau cu fiecare respiraţie, cu fiecare pas ce-mi răsuna, înăbuşit, în freamătul monoton al nopţii. Nu mai ştiu în ce stare sufletească eram atunci, dar mi-aduc aminte că mă simţeam fericit, nespus de fericit.

Mersesem aşa poate o verstă, cînd deodată am auzit în urmă un uruit, ceva ca rostogolirea unei ape mari. Uruitul se făcea tot mai puternic şi se tot apropia. Am întors capul: la vreo sută de paşi se deslușea umbra neagră a dumbrăvii din care abia ieşisem. In locul acela terasamentul făcea o curbă elegantă la dreapta, pierzîndu-se apoi printre copaci. M-am oprit, intrigat, şi am aşteptat. La cotitură apăru curînd o namilă neagră şi uriaşă care se îndrepta cu vuiet greu spre mine şi, cu iuţeala unei păsări în zbor, trecu de-a lungul şinelor, chiar pe dinaintea mea. După cîteva clipe, namila dispăru, iar uruitul ei se pierdu în freamătul nopţii.

Era un vagon de marfă ca toate vagoanele, fără nimic deosebit. Dar apariţia lui aşa, singur, fără locomotivă şi încă noaptea, mă tulbură. De unde ieşise, aşa, ca din pămînt, şi ce putere îl purta de-a lungul şinelor cu viteza aceea ameţitoare? De unde venea şi încotro se ducea?

Dacă aş fi fost superstiţios, aş fi crezut că diavolii şi vrăjitoarele se întorceau în bîrlogul lor, la odihnă, şi mi-aş fi căutat de drum. Dar aşa, acestui fenomen nu-i puteam găsi nici o explicaţie. Nu-mi venea să cred ochilor şi mă încurcam în tot felul de presupuneri, ca o muscă într-un păienjeniş...

Şi deodată am avut impresia că eram singur, singur de tot în spaţiul acela necuprins, că noaptea, care-mi părea posomorîtă acum, nu-şi mai lua ochii de la mine, mă pîndea pas cu pas, şi că toate zgomotele — strigătele păsărilor de noapte şi foşnetul copacilor — erau sinistre şi că n-aveau alt rost decît să mă înspăimînte. Fără să-mi dau seama, am rupt-o de fugă ca un nebun, căutînd să alerg din ce în ce mai repede. Şi atunci am început a deslusi un lucru pe care încă nu-l băgasem de seamă: suspinele jalnice ale firelor de telegraf.

— Mai mare ruşinea! — mă dojeneam. — Laşitatea asta e curată prostie!...

Şi totuşi, laşitatea era mai puternică decît raţiunea. Mi-am încetinit goana numai cînd am ajuns la luminiţa cea verde, unde am dat peste o cabină

neagră de acar. Lîngă ea, pe terasament, stătea o umbră: fără îndoială, paznicul.

— Ai văzut? — l-am întrebat, gîfîind.

— Pe cine? Ce să văd?

— Vagonul care-a trecut în goană!...

— L-am văzut... — bombăni omul, fără chef. — S-a desprins din coada trenului de marfă. La versta o sută douăzeci şi unu e o pantă mare... trenul urcă la deal. Lanţurile vagonului din coadă s-au rupt... şi se înţelege că s-a desprins şi a luat-o îndărăt... Acum prinde-l, dacă poţi!...

Ciudata întîmplare era lămurită acum şi tot ce mi se păruse fantastic în ea se risipise. Spaima mi-a trecut ca prin farmec şi am putut să-mi caut mai departe de drum.

Prin cea de-a treia spaimă cumplită am trecut într-o zi de primăvară timpurie, pe cînd mă întorceam de la vînătoare. Se înserase. Drumul prin pădure era plin de băltoace. Plouase cu puţin înainte şi noroiul îmi plescăia sub picioare. Lumina roşie a asfinţitului se strecura printre copaci, rumenind trunchiurile albe ale mestecenilor şi frunzişul lor tînăr. Eram grozav de obosit. Abia îmi mai mişcam picioarele.

La vreo cinci sau şase verste de casă, în timp ce mergeam pe drumul de pădure, am dat fără veste de un cîine mare şi negru, un terra-nova. Trecînd pe lîngă mine, dulăul m-a privit drept în faţă, apoi şi-a căutat de drum.

„Frumos cîine... m-am gîndit. Al cui o fi?“

Am întors capul. Dulăul se oprise la zece paşi în urma mea şi nu-şi mai lua ochii de la mine. Timp de un minut ne-am cercetat în tăcere, pe urmă, măgulit pesemne de atenţia mea, cîinele s-a apropiat încet şi a început să dea din coadă...

Am plecat. Dulăul după mine.

„Al cui o fi? mă întrebam. De unde-o fi ieşit?“

Cunoşteam toţi moşierii pînă la treizeci şi patruzeci de verste împrejur, le cunoşteam şi cîinii. Nici unul nu avea vreun terra-nova. Atunci de unde ieşise şi cum de nimerise în pădurea aceea pustie, pe drumul acela neumblat, pe unde nu se cară decît

lemne? Să se fi rătăcit de cineva care trecuse cu căruța pe acolo? Nici asta nu se putea, deoarece drumul nu ducea nicăieri.

M-am așezat pe o buturugă și am început să-mi cercetez tovarășul de drum. Cîinele se așează și el, își înalță capul și-și ațintì privirea asupra mea... Se uita, fără să clipească. Și, fie din pricina liniștii, a umbrelor și a freamătului pădurii, fie, poate, din pricina oboselii, nu știu, însă privirea aceea fixă a unor ochi de cîine ca toți cîinii m-a băgat în sperieți. Mi-am adus aminte de Faust și de buldogul lui și m-am gîndit că uneori, datorită oboselii, oamenii nervoși au halucinații. Și atît a fost de ajuns ca să mă ridic de pe buturugă și s-o iau la picior. Dulăul, după mine...

— Marș de-aici! am strigat la el.

Dar pesemne că dulăului i-a plăcut glasul meu, deoarece a sărit vesel și a luat-o la galop înaintea mea.

— Marș de-aici! — am mai strigat o dată.

Dulăul a întors capul, mi s-a uitat drept în ochi și a început să dea din coadă, bucuros: pesemne îi făcea plăcere că eram furios. Ar fi trebuit să-l mîngîi, însă nu-mi ieșea din minte buldogul lui Faust și spaima îmi sporea cu fiecare clipă... Amurgul care cobora sfîrși prin a mă tulbura de-a binelea și, de cîte ori dulăul se apropia de mine și mă atingea cu coada, închideam ochii, ca un laș. Așa că s-a repetat povestea cu luminița din clopotniță și cu vagonul: n-am mai putut îndura și am luat-o la goană...

Acasă am găsit un oaspete, un vechi prieten de-al meu, care, îndată ce-mi dădu bună seara, începu să mi se plîngă că, venind spre mine, se rătăcise prin pădure și-și pierduse cîinele frumos și scump.

FARMACISTA

ORAŞELUL B., care nu are, în totul, decît două sau trei uliţe înguste, e cufundat în somn adînc. In văzduhul încremenit e linişte. Doar undeva departe, poate că tocmai dincolo de oraş, se aude un lătrat de cîine, subţirel şi răguşit. Încă puţin şi o să se crape de ziuă.

Tot ce e suflare omenească doarme demult. Numai nevasta tînără a spiţerului Ciornomordik [1]), proprietarul farmaciei din orăşel, nu doarme. S-a culcat pînă acum de vreo trei ori, dar degeaba: nu poate adormi şi nu ştie de ce. Stă în faţa ferestrei deschise, numai în cămaşă de noapte, şi se uită pe stradă. Se înăbuşă de căldură, e plictisită şi i-e ciudă... atît de ciudă, încît îi vine să plîngă. Dar de ce, nici asta n-o ştie. Simte cum i se urcă mereu un nod în gît... La spatele ei, numai la cîţiva paşi, sforăie cu faţa la perete însuşi Ciornomordik. Un purice flămînd i s-a înfipt la rădăcina nasului, dar spiţerul nu-l simte, ba chiar zîmbeşte, deoarece tocmai atunci visează că toţi oamenii din orăşel tuşesc şi vin la el, unul după altul, să cumpere picături de mentă. Doarme aşa de adînc, încît nu l-ai putea trezi nici dacă l-ai înţepa, nici dacă l-ai dezmierda, nici chiar dacă ai trage cu tunul!

---

[1]) *Ciornaia* — neagră; *morda* — mutră. (N. red. rom.)

Farmacia e aproape de marginea orăşelului, aşa că nevasta spiţerului vede cîmpul pînă cine ştie unde... Vede cerul albind cu încetul spre răsărit, apoi rumenindu-se ca în faţa unui foc uriaş — şi deodată, de după o tufă îndepărtată, iese la iveală luna mare, cu obrazul turtit. E roşie (totdeauna cînd iese de după tufe, nu se ştie de ce, luna e grozav de ruşinată).

Pe neaşteptate, în liniştea nopţii se aud paşi şi zăngănit de pinteni, apoi glasuri.

„Trebuie să fie ofiţerii care se întorc de la ispravnic şi se duc în tabără", îşi zice farmacista.

Ceva mai tîrziu se ivesc două umbre, în tunici albe, ofiţereşti: una e mare şi groasă, cealaltă mai mică şi mai subţire... Vin alene de-a lungul gardului, abia tîrîndu-şi picioarele, şi se apropie vorbind în gura mare. Cînd ajung în dreptul farmaciei, îşi încetinesc pasul şi se uită spre ferestre.

— Miroase a farmacie... — zice ofiţerul cel subţire. — Uite chiar farmacia! Da, mi-aduc aminte... Am fost săptămîna trecută de mi-am luat nişte unt de ricin. Farmacistul avea o mutră acră şi fălci de măgar. Ce mai fălci, nenişorule! Cu nişte fălci ca astea îi făcea praf Samson pe filisteni!

— M-da... — face cel gros, cu glas adînc. — Doarme farmacia, doarme şi farmacista! Dac-ai şti, Obteosov, ce frumuşică-i farmacista!

— Am văzut-o. Mi-a plăcut grozav... Ascultă, doctore, crezi că e posibil să fie ea îndrăgostită de fălcile cele de măgar? E posibil?

— O, fără îndoială că nu, — oftează doctorul, de parcă l-ar fi prins mila de farmacist. — O fi dormind acum, păpuşica, după ferestre... Ce zici, Obteosov [1])? Stă întinsă, cu braţele desfăcute de căldură... cu guriţa pe jumătate deschisă... Un picioruţ îi atîrnă din pat... Te pomeneşti că dobitocul cela de farmacist nici nu se pricepe în chestii de astea... Pentru el ori o femeie, ori o sticlă cu creolină, e acelaşi lucru.

---

[1]) *Obtesati* — a ciopli (la propriu şi la figurat). (N. red. rom.)

— Ştii ceva, doctore? — zice ofiţerul, oprindu-se. — Hai să intrăm şi să cumpărăm ceva! Poate o vedem pe farmacistă...

— Ce-ţi trece prin minte! Acum, noaptea?

— Ei, şi ce? Doar îs datori să vîndă şi noaptea! Hai să intrăm, drăguţule!

— Să încercăm...

Ascunsă după perdele, farmacista aude cum sună dogit clopoţelul. Intorcînd capul spre bărbatul ei, care sforăie dulce şi zîmbeşte, îşi trage repede rochia, îşi vîră picioarele goale în pantofi şi aleargă în farmacie.

După uşa de sticlă se zăresc două umbre... Farmacista ridică puţin fitilul lămpii şi se grăbeşte să deschidă. Nu se mai simte nici plictisită, nici înciudată şi nici nu-i mai vine să plîngă. Doar inima îi bate puternic. Intîi intră doctorul cel gros, apoi Obteosov cel subţire. Acum îi putem cerceta în voie. Doctorul are o burtă respectabilă, e brun, bărbos şi stîngaci. La cea mai mică mişcare pîrîie tunica pe el şi-i curg sudorile pe obraz. In schimb, ofiţerul e rumen, ras ca-n palmă, cu trăsături de femeie şi mlădios ca o cravaşă englezească.

— Ce doriţi? — îi întreabă farmacista, strîngîndu-şi rochia la piept.

— Daţi-ne... î-î-î... de cincisprezece copeici pastile de mentă!

Fără să se grăbească, farmacista coboară un borcan de pe poliţă şi începe să cîntărească pastilele. Clienţii o privesc de la spate, fără să clipească: doctorul îşi ţine ochii pe jumătate închişi, ca un motan sătul, iar locotenentul e foarte grav.

— Pentru întîia oară văd o doamnă vînzînd în farmacie... — zice doctorul.

— Nu e de mirare... — îi răspunde farmacista, trăgînd cu coada ochiului la obrazul rumen al lui Obteosov. — Bărbatul meu nu are nici un ajutor, aşa că de obicei îl ajut eu.

— Aşa... Dar aveţi o farmacie straşnic de simpatică! Ce de-a mai... astea... borcane de tot felul! Şi nu vă e frică să umblaţi cu atîtea otrăvuri? Brrr!

Farmacista închide punguța și i-o dă doctorului. Obteosov îi întinde o piesă de cincisprezece copeici. Trece așa cam jumătate de minut de tăcere... Bărbații se uită unul la altul, fac un pas spre ușă, apoi iarăși se uită unul la altul...

— Dați-ne și bicarbonat de sodiu de zece copeici. — zice doctorul.

Mișcîndu-se alene, domol, farmacista întinde din nou mîna spre poliță.

— Nu cumva aveți în farmacie așa ceva... — îngăimă Obteosov, frecîndu-și mîinile, — așa ceva, știți, un fel de... vreo băutură întăritoare... apă gazoasă, să zicem? Aveți apă gazoasă?

— Avem, — îi răspunde farmacista.

— Bravo! Sînteți o zînă, nu femeie! Pregătiți-ne, vă rog, vreo trei sticle.

Farmacista împachetează repede bicarbonatul de sodiu și se face nevăzută în întunericul ușii.

— Ananas, nu altă! — zice doctorul, făcînd cu ochiul. — Un ananas ca ăsta, Obteosov, nu găsești nici în insula Madera. Ce zici? Hai? Dar... auzi cum sforăie cineva? Asta-i domnul farmacist în persoană, care binevoiește să se odihnească...

Peste cîteva clipe, farmacista se întoarce și pune pe tejghea cinci sticle. Abia a ieșit din beci, din care pricină e aprinsă la obraz și ușor tulburată.

— Sst... mai încet! — zice Obteosov cînd, după ce a scos dopurile, farmacista scapă tirbușonul. — Nu faceți zgomot, să nu vi se trezească bărbatul.

— Și ce-i dacă s-o trezi?

— Doarme așa de dulce... desigur că vă visează... In sănătatea dumneavoastră!

— Și pe urmă, — adaugă doctorul cu glasul lui gros, în timp ce apa gazoasă îi venea pe gît, — bărbații sînt niște dihănii așa de plictisitoare, încît n-ar strica să doarmă tot timpul... Ehei, dacă la apa asta am avea și un vinișor roșu!...

— Ce vă trece prin minte! — rîde farmacista.

— Ar fi grozav! Păcat că farmaciile nu vînd și băuturi spirtoase... Dealtfel... dumneavoastră trebuie

să aveţi în farmacie vin, aşa, ca medicament. Aveţi *vinum gallicum rubrum?* [1])

— Avem.

— Minunat! Aduceţi-l colea! Aduceţi-l, lua-l-ar naiba!

— Cît doriţi?

— *Quantum satis!...* [2]) Mai întîi puneţi-ne cîte un dram în apa gazoasă şi pe urmă om vedea noi... Ce zici, Obteosov? Mai întîi cu apă, şi după aceea *per se...* [3])

Doctorul şi Obteosov se aşază la tejghea, îşi scot chipiile şi încep să bea vin roşu.

— Trebuie să recunoaştem că vinul e din cale-afară de prost! *Vinum mizerabilum...* Bineînţeles că în prezenţa... hm!... e curat nectar... Domniţă, sînteţi încîntătoare! Vă sărut mînuţa... în gînd.

— Ce n-aş da să fac şi eu la fel... dar nu în gînd! — zice Obteosov. — Pe cinstea mea! Mi-aş da şi viaţa...

— Lăsaţi astea... — protestează doamna Ciornomordik, înroşindu-se şi luîndu-şi un aer grav.

— O, dar ce cochetă sînteţi! — rîde încet doctorul, privind-o viclean pe sub sprîncene. — Ochişorii dumitale împuşcă, nu alta! Pif, paf! Vă felicit: aţi învins! Sîntem la pămînt!

Farmacista se uită la obrajii lor aprinşi, îi ascultă şi curînd se înviorează şi ea. E aşa de veselă acum! Vorbeşte, rîde, cochetează, ba chiar, după îndelungatele rugăminţi ale clienţilor, bea două degete de vin roşu.

— Ofiţerii ar face bine să vină mai des din tabără la oraş, — zice. — E o plictiseală aici, ceva de spaimă. Eu una mor de urît!

— Vă cred! — se indignează doctorul. — Un asemenea ananas... o asemenea minune a naturii să stea în... în pustietatea asta! Bine-a zis Griboedov: „In pustietate! La Saratov!" Dar e timpul să ple-

---

[1]) Vin roşu franţuzesc? (în limba latină). (N. trad.)
[2]) Cît trebuie!... (în limba latină). (N. trad.)
[3]) Simplu, curat (în limba latină). (N. trad.)

căm. Încîntat de cunoştinţă... cît se poate de încîntat! Ce avem de plată?

Farmacista îşi ridică ochii în tavan şi-şi mişcă mult timp buzele. Apoi răspunde:

— Douăsprezece ruble şi patruzeci şi opt de copeici!

Obteosov scoate din buzunar un portofel umflat, scotoceşte mult prin teancul de hîrtii şi plăteşte.

— Bărbatul dumitale doarme dulce... visează... — îngăimă el la despărţire, strîngînd mîna farmacistei.

— Nu-mi face plăcere să mi se spună prostii...

— Ce, astea-s' prostii? Dimpotrivă... nu-s deloc prostii... Insuşi Shakespeare a spus: „Ferice-i cel ce-n tinereţă fu june şi s-a copt la timp.“ [1])

— Lasă-mi mîna în pace!

In sfîrşit, după lungi discuţii, clienţii îi sărută mîna şi ies din farmacie nehotărîţi, ca şi cum s-ar gîndi dacă n-au uitat ceva.

Farmacista se întoarce repede în dormitor şi se aşază la aceeaşi fereastră. De acolo îi vede, pe doctor şi pe locotenent, depărtîndu-se cu regret de farmacie, iar după vreo douăzeci de paşi oprindu-se şi începînd să vorbească în şoaptă. Despre ce or fi vorbind? Ii bate inima, tîmplele îi zvîcnesc şi nu ştie singură de ce... Ii bate inima de parcă cei doi, şoptind între ei, i-ar hotărî propria ei soartă.

După vreo cinci minute, doctorul îl lăsă pe Obteosov şi pleacă înainte, iar locotenentul se întoarce. Trece o dată prin faţa farmaciei, apoi încă o dată... Se opreşte în dreptul uşii, mai face cîţiva paşi... In sfîrşit se aude, sfios, clopoţelul.

— Ce? Cine-i acolo? — întreabă deodată glasul farmacistului. — Sună cineva şi tu habar n-ai! — face el, supărat. — Ce-i bătaia asta de joc?

Farmacistul se scoală, îşi ia halatul pe el şi trece în farmacie, legănîndu-se somnoros şi lipăind cu papucii pe podea.

---

[1]) Vezi „Evgheni Oneghin“ de A. S. Puşkin, în romîneşte de George Lesnea, Edit. „Cartea Rusă“, 1955, Ed. I (de lux), pag. 178. (N. red. rom.)

— Ce... ce doriţi ? ! îl întreabă el pe Obteosov.

— Daţi-mi... daţi-mi de cincisprezece copeici pastile de mentă !

Trăgînd mereu aerul pe nas, căscînd, dormind deanpicioarele şi izbindu-se cu genuchii de tejghea, farmacistul se înalţă la poliţă şi ia de acolo un borcan...

După cîteva minute, farmacista îl vede pe Obteosov cum iese din farmacie, face doi-trei paşi şi aruncă pastilele de mentă în praful drumului. De după colţ îi iese înainte doctorul. Se opresc unul în faţa altuia apoi dispar, gesticulînd, în ceaţa dimineţii...

— Cît sînt de nenorocită ! — îşi zice farmacista, uitîndu-se cu necaz la bărbatul ei care se dezbracă grăbit să se culce şi să-şi continue somnul. — Doamne, cît sînt de nenorocită ! — repetă ea, izbucnind dintr-o dată în plîns amar. — Şi nimeni nu ştie, nimeni...

— Am uitat pe tejghea cele cincisprezece copeici, — mormăie farmacistul, învelindu-se cu plapuma. — Pune-le, te rog, în casetă...

Şi adoarme pe loc.

OAMENI DE PRISOS

O seară de iunie. Sînt şase trecute. Din halta „Hilkovo“ [1]) pleacă spre staţiunea de odihnă, alcătuită numai din vile, un grup de vilegiaturişti care s-au coborît din tren cu cîteva clipe înainte. Cea mai mare parte din ei sînt capi de familie şi merg încet, încărcaţi cu pachete, cu serviete şi cutii de pălării. Toţi au aerul unor oameni obosiţi, flămînzi şi rău dispuşi, de parcă soarele n-ar străluci şi iarba n-ar înverzi pentru ei.

Printre noii sosiţi e şi Pavel Matveevici Zaikin, [2]) judecător la tribunalul de circumscripţie — un bărbat înalt şi puţin adus de spate, purtînd o haină ieftină de dril şi un chipiu decolorat, cu cocardă. E năduşit, aprins la faţă şi încruntat.

— Veniţi în fiecare zi la vilă? — îl întreabă un vilegiaturist cu pantaloni roşcaţi.

— Nu, nu chiar în fiecare zi, — îi răspunde Zaikin, ursuz. — Nevastă-mea şi băiatul stau aici tot timpul, dar eu vin doar de vreo două ori pe săptămînă. N-am cînd veni în fiecare zi. Şi pe urmă, e şi costisitor.

— Adevărat că e costisitor, — oftează pantalonii roşcaţi. — Din oraş şi pînă la gară nu poţi veni pe jos, trebuie să iei o birjă. Apoi biletul costă patruzeci şi două de copeici... Pe drum îţi mai cumperi un ziar,

---

[1]) *Hilîi* — plăpînd. (N. red. rom.)
[2]) *Zaeţ* — iepure. (N. red. rom.)

mai iei un păhăruţ de votcă, dacă eşti slab de înger... Cheltuieli mărunte şi fără importanţă, dar cînd le aduni, se ridică la vreo două sute de ruble pe vară. Acum, ca să vorbim cinstit, e mare lucru să trăieşti în sînul naturii... fără discuţie: viaţă idilică şi toate celelalte... Totuşi, după cum ştiţi, cu lefurile noastre de funcţionari trebuie să-ţi socoteşti fiecare copeică. Dacă ai cheltuit cumva una mai mult — gata, nu mai poţi dormi toată noaptea!... Da... Eu, stimate domnule — n-am onoarea să vă cunosc — primesc aproape două mii de ruble pe an, am gradul de consilier de stat, şi totuşi fumez tutun de calitatea a doua şi nu-mi rămîne o rublă disponibilă să-mi cumpăr apă minerală de Vichy, cum mi-au prescris doctorii pentru pietrele mele de la ficat!

— Ce să mai vorbim, e o mizerie! — zice Zaikin, după un timp de tăcere. — Eu unul, domnule, rămîn la părerea că viaţa de vilegiatură au născocit-o diavolul şi femeile. In cazul de faţă, pe diavol l-a mînat ura, iar pe femei marea lor uşurătate. La drept vorbind, asta nu mai e viaţă, ci muncă silnică, iad! E cald, zăduf, nu poţi nici să respiri — şi tu umbli de colo pînă colo ca un bezmetic şi nu găseşti un coltişor unde să-ţi pui capul! In oraş n-ai nici mobilă, nici servitori... totul a fost cărat la vilă... Mănînci pe dracu, nu-i chip să bei un ceai pentru că n-are cine să-ţi pună samovarul, nu te speli... Iar cînd vii aici, în sînul naturii, trebuie să mergi pe jos prin praf şi pe căldură... ptiu! Sînteţi căsătorit?

— Desigur... Am şi trei copii, — oftează pantalonii roşcaţi.

— Ce să mai vorbim, e o mizerie... Pur şi simplu, e de mirare că mai sîntem în viaţă!

In sfîrşit, vilegiaturiştii ajung în staţiune. Zaikin îşi ia rămas bun de la pantalonii roşcaţi şi se îndreaptă spre vila lui. Acolo îl întîmpină o linişte de mormînt. Nu se aude decît ţiuitul ţînţarilor şi bîzîitul jalnic al unei muşte care a nimerit, la vremea prînzului, într-o pînză de păianjen. La ferestre atîrnă perdeluţe de muselină, prin care se străvăd florile ofilite ale unor muşcate. Pe pereţii de bîrne, lîngă tablourile

în ulei, dormitează nenumărate muşte. Pe sală, în bucătărie, în sufragerie — nimeni. In odaia care serveşte în acelaşi timp şi de salon, şi de odaie de oaspeţi, Zaikin îl găseşte pe Petea, băieţelul lui de şase ani. Petea stă la masă, respiră cu zgomot pe nas şi, scoţîndu-şi înainte buza de jos, decupează cu foarfeca valetul de caro dintr-o carte de joc.

— Tu erai, tată ? — zice el, fără să se întoarcă. — Bună ziua !

— Bună ziua... Dar mama unde-i ?

— Mama ? A plecat cu Olga Kirillovna la repetiţie, că joacă teatru. Poimîine au reprezentaţia. Or să mă ia şi pe mine... Ai să mergi şi tu ?

— Hm !... Şi cînd se întoarce ?

— Zicea că diseară.

— Şi Natalia unde-i ?

— A luat-o şi pe Natalia, s-o ajute la îmbrăcat acolo, la repetiţie... iar Akulina s-a dus în pădure să culeagă ciuperci... Tată, de ce cînd te pişcă ţînţarii li se face burta roşie ?

— Nu ştiu... Fiindcă sug sînge. Şi zi, nu-i nimeni acasă ?

— Nimeni. Numai eu.

Zaikin se aşază în fotoliu şi se uită cîtva timp pe fereastră, prostit.

— Atunci, cine o să ne servească masa ? — întreabă el.

— Apoi azi nici nu s-a făcut mîncare ! Mama credea că n-ai să vii şi a poruncit să nu se gătească nimic. Ea o să mănînce la repetiţie, cu Olga Kirillovna.

— Foarte mulţumesc ! Şi tu, ce ai mîncat ?

— Eu am băut lapte. A cumpărat numai pentru mine, de şase copeici... Tată, dar de ce sug ţînţarii sînge ?

Zaikin simte deodată că ceva greu i se furişează în ficat şi începe să-l rîcîie. E aşa de înciudat şi de amărît, încît suflă anevoie şi tremură. Îi vine să sară în picioare, să bată cu picioarele în podea şi să dea drumul la o întreagă serie de înjurături... Dar aducîndu-şi aminte că doctorii i-au interzis să se ener-

veze, se ridică şi, stăpînindu-se cu greu, începe să fluiere aria din „Hughenoţii".

— Tată, tu ştii să joci teatru ? — îl aude pe Petea.

— Ia mai slăbeşte-mă cu întrebările tale idioate ! — se supără Zaikin. — Te legi de mine ca scaiul ! Ai împlinit şase ani şi ai rămas tot aşa de prost ca şi pe vremea cînd aveai trei !... Da, eşti prost şi dezmăţat ! De pildă, de ce strici cărţile de joc ? Cine ţi-a dat voie ?

— Nu-s cărţile tale, — îi răspunde Petea, întorcîndu-se spre el. — Natalia mi le-a dat.

— Minţi ! Minţi, băiat rău ce eşti ! — şi Zaikin se înfurie din ce în ce mai mult. — Totdeauna minţi ! Eşti bun de bătut, porcule ! Am să-ţi rup urechile, ai să vezi tu !

Petea sare în picioare, îşi lungeşte gîtul şi se uită ţintă la faţa congestionată şi cătrănită a lui Zaikin. Ochii mari ai băiatului încep să clipească, apoi se umplu de lacrimi, iar obrazul i se strîmbă a plîns.

— De ce mă certi ? — ţipă el. — De ce te legi de mine, prostule ! Eu nu mă leg de nimeni şi nici nu-mi fac de cap, ascult de toată lumea, şi tu... tu te înfurii ! Haide, spune, de ce mă certi ?

Băiatul vorbeşte atît de hotărît şi plînge cu atîta amărăciune, încît lui Zaikin i-e ruşine.

„Are dreptate, de ce m-oi fi legînd de el ?..."

— Ei, lasă... destul... — îi spune, punîndu-i mîna pe umăr. — Am greşit, Petiuha... iartă-mă. Tu eşti băiatul meu cel bun şi cuminte, şi-mi eşti drag...

Petea îşi şterge ochii cu mîneca hăinuţei, se aşază suspinînd la locul lui şi începe să decupeze o damă. Zaikin se duce în birou. Se întinde pe divan şi, punîndu-şi mîinile sub cap, se adînceşte în gînduri. Lacrimile băiatului i-au risipit mînia şi durerea de ficat începe, încetul cu încetul, să i se potolească. Nu mai simte decît oboseală şi foame.

— Tată ! — aude el de după uşă. — Vrei să-ţi arăt colecţia mea de insecte ?

— Arată-mi-o !

Petea intră în birou şi-i întinde o cutie verde şi lungă. Incă înainte de a o duce la ureche, Zaikin aude

gîzele zgîriind pereţii cutiei şi bîzîind cu deznădejde. Ridică încet capacul şi vede o mulţime de fluturi, de gîndaci, de muşte şi de cosaşi înfipţi în ace pe fundul cutiei. Toţi, afară de doi sau trei fluturi, sînt încă vii şi mişcă.

— Ia te uită, cosaşul ăsta tot mai mişcă! — se miră Petea. — L-am prins ieri dimineaţă şi încă tot n-a murit!

— Cine te-a învăţat să-i vîri în ace? — îl întreabă Zaikin.

— Olga Kirillovna.

— Mai bine o înfigeai în ace pe Olga Kirillovna! — zice Zaikin cu scîrbă. — Ia de aici cutia! E ruşine să chinuieşti aşa nişte biete vietăţi!

„Doamne, ce proastă educaţie i se dă!“ îşi zice el, după plecarea lui Petea.

Şi Pavel Matveevici uită şi de oboseală, şi de foame, şi nu se mai gîndeşte decît la soarta băiatului. In vremea asta, dincolo de ferestre, lumina zilei scade treptat... Aude cum se întorc grupuri de vilegiaturişti de la scăldat. Cineva se opreşte lîngă fereastra deschisă a sufrageriei şi strigă: „Nu doriţi ciuperci?“ Şi neprimind nici un răspuns, pleacă înainte lipăind cu picioarele goale... Cînd întunericul se îngroaşe pînă într-atît încît muşcata de după perdeluţa de muselină îşi pierde conturul, iar pe fereastră începe să intre răcoarea serii, uşa de la sală se deschide cu zgomot şi se aud paşi grăbiţi, vorbe şi rîsete...

— Mama! — strigă Petea.

Zaikin scoate capul din birou şi o vede pe Nadejda Stepanovna, nevastă-sa, rumenă în obraji şi plină de viaţă ca totdeauna... O însoţesc Olga Kirillovna, o blondă uscăţivă, cu pistrui mari pe faţă, şi doi bărbaţi necunoscuţi: unul tînăr şi înalt, cu părul roşcat şi cîrlionţat şi cu mărul lui Adam foarte proeminent, celălalt scund şi bine legat, cu faţa rasă de actor şi cu bărbia vînătă şi strîmbă.

— Natalia, pune samovarul! — strigă Nadejda Stepanovna, foşnindu-şi rochia cu zgomot. — Am auzit că a venit Pavel Matveevici. Unde eşti, Pavel? Bună seara! — strigă ea dînd buzna în birou şi răsuflînd

precipitat. — Ai sosit? Îmi pare așa de bine... Au venit cu mine și doi dintre actorii noștri amatori... hai să te prezint... Uite, cel înalt, e Koromîslov [1]) cîntă grozav! Iar celălalt mai mic, e un oarecare Smerkalov [2]), actor de meserie... declamă strașnic!... Uf, nu mai pot, am obosit! Pînă mai adineauri am avut repetiție... Merge minunat! Jucăm „Chiriașul cu trombon" și „Ea îl așteaptă"... Spectacolul are loc poimîine...

— De ce i-ai adus? — o întrebă Zaikin.

— Nu se putea altfel, tăicuțule! După ceai, trebuie să mai repetăm rolurile și să mai cîntăm puțin... Koromîslov și cu mine avem un duet... Dar stai, să nu uit! Trimite, drăguțule, pe Natalia să cumpere sardele, votcă, brînzeturi și ce-o mai fi. Nici vorbă că rămîn să mănînce cu noi... Doamne, cît sînt de obosită!

— Hm... N-am bani!

— Nu se poate, tăicuțule! E rușine. Nu mă face să roșesc!

Peste o jumătate de oră, Natalia se duce să cumpere votcă și gustări, iar Zaikin, după ce-și bea ceaiul și mănîncă o franzelă întreagă, se retrage în dormitor și se culcă în pat, în timp ce Nadejda Stepanovna și oaspeții ei, gălăgioși și veseli, încep să-și repete rolurile. Pavel Matveevici îl aude încă mult timp pe Koromîslov citind pe nas și pe Smerkalov exclamînd ca la teatru... După ce se termină lectura, se pornește o discuție nesfîrșită, întreruptă din cînd în cînd de rîsul ascuțit al Olgăi Kirillovna. În virtutea dreptului său de actor veritabil, Smerkalov explică rolurile, sigur de sine și entuziasmat.

Urmează apoi duetul, iar după duet, zgomot de farfurii... Prin somn, Zaikin aude cum îl roagă toți pe Smerkalov să recite „Păcătoasa" și cum actorul, după ce face fasoane, începe să declame: șuieră, se bate cu pumnii în piept, rîde și plînge cu glasul lui gros și răgușit... Zaikin se strîmbă urît și-și vîră capul sub plapumă...

---

[1]) *Coromîslo* — cobiliță. (N. red. rom.)

[2]) *Smercatsea* — a se înnopta, a amurgi. (N. red. rom.)

— Aveţi mult de mers şi e întuneric, — aude el, după vreun ceas, glasul Nadejdei Stepanovna. — De ce nu rămîneţi pe noapte la noi ? Koromîslov o să se culce pe divan, aici, în salon, iar dumneata, Smerkalov, în locul lui Petea... Pe Petea îl putem muta în biroul bărbatului meu... Prin urmare rămîneţi, nu-i aşa ?

In sfîrşit, cînd pendula bate ora două, totul se liniştește... Uşa dormitorului se deschide şi Nadejda Stepanovna se arată în prag.

— Dormi, Pavel ? — şopteşte ea.

— Nu, dar ce este ?

— Du-te, tăicuţule, şi te culcă în birou la tine, pe divan. Aici, în patul tău, trebuie s-o culc pe Olga Kirillovna. Du-te, drăguţule ! Aş culca-o pe ea în birou, dar se teme să doarmă singură... Haide, scoală-te o dată !

Zaikin se dă jos din pat, îşi pune halatul şi, luîndu-şi perna, pleacă în birou... Ajungînd pe dibuite la divan, aprinde un chibrit şi vede că acolo s-a culcat Petea. Băiatul nu doarme. Se uită cu ochii mari la chibrit...

— Tată, dar de ce nu dorm ţînţarii noaptea ? — întreabă el.

— Pentru că... pentru că... — bombăneşte Zaikin, — pentru că noi amîndoi sîntem de prisos aici... N-avem măcar unde dormi !

— Tată, dar de ce Olga Kirillovna are pistrui pe obraz ?

— Ia mai lasă-mă în pace şi nu mă plictisi !

După ce stă puţin la gînduri, Zaikin se îmbracă şi iese în stradă, să se răcorească... Se uită la cerul plumburiu din preajma zorilor şi la norii încremeniţi, ascultă strigătul leneş al cristeiului somnoros şi se gîndeşte la ziua de mîine cînd, după ce s-o întoarce de la tribunal, o să se întindă în pat şi o să doarmă... Deodată, de după colţ se iveşte o umbră.

„Trebuie să fie paznicul“... — îşi zice Zaikin.

Dar, după ce se mai apropie de el şi se uită mai bine, îl recunoaşte pe vilegiaturistul de ieri, cel cu pantalonii roşcaţi.

— Nu dormiţi ? — întreabă.

— Vedeţi că... nu prea mi-e somn... — oftează pantalonii roşcaţi. — Admir natura... Ştiţi, cu trenul de noapte mi-a sosit un oaspete scump... mama nevestei... Şi o dată cu ea au venit şi nepoatele mele... nişte fete straşnice ! Sînt aşa de fericit... cu toate că... oricum e cam umed afară... Şi dumneavoastră binevoiţi să admiraţi natura ?

— Da, — urlă Zaikin, — şi eu admir natura... Dar nu cumva ştiţi pe undeva, prin apropiere, vreo cîrciumă sau vreun restaurant, ceva ?

Pantalonii roşcaţi înalţă ochii la cer şi, cu un aer grav, se adînceşte în gînduri...

CORISTA

ODATĂ, pe cînd era mai tînără, mai frumoasă şi avea încă glas, venise în vizită la ea, în antresolul vilei unde locuia, Nikolai Petrovici Kolpakov [1]), admiratorul ei. Ziua fusese nesuferit de fierbinte şi de înăbuşitoare. Kolpakov abia se ridicase de la masă, după ce băuse o sticlă întreagă de vin prost de Porto, aşa că se simţea rău şi n-avea nici un chef. Stăteau amîndoi şi se plictiseau, aşteptînd să se răcorească şi să iasă la plimbare.

Atunci, pe neaşteptate, se auzi în sală soneria. Kolpakov, care era fără haină şi în papuci, sări în picioare şi se uită nedumerit la Paşa.

— Trebuie să fie sau poştaşul, sau prietena mea, — zise cîntăreaţa.

Kolpakov nu se ruşina nici de poştaş, nici de prietena Paşei. Dar, pentru orice eventualitate, îşi luă hainele şi trecu în odaia de alături, în timp ce Paşa alergă să deschidă uşa. Spre marea ei mirare, în prag nu era nici poştaşul, nici prietena ei, ci o doamnă necunoscută, tînără, frumoasă, îmbrăcată cu gust şi, după toate aparenţele, o femeie cinstită.

Necunoscuta era palidă şi respira greu, de parcă urcase o scară înaltă.

— Ce doriţi ? — o întrebă Paşa.

---

[1]) *Colpac* — scufie ; nătăfleţ (sens figurat). (N. red. rom.)

Doamna nu-i răspunse îndată. Făcu un pas înainte, se uită încet în jurul ei prin odaie şi se lăsă pe un scaun, ca şi cum n-ar mai fi fost în stare să se ţină pe picioare de oboseală, sau i-ar fi venit rău. Apoi îşi mişcă mult timp buzele palide, încercînd să spună ceva.

— Soţul meu e la dumneata ? — întrebă în sfîrşit, ridicînd spre Paşa ochii ei mari, cu pleoapele înroşite de plîns.

— Care soţ ? — făcu Paşa în şoaptă. Şi deodată se sperie atît de cumplit, încît îi îngheţară şi mîinile şi picioarele. — Care soţ ? — repetă ea şi începu să tremure.

— Soţul meu... Nikolai Petrovici Kolpakov.

— Nu... nu, doamnă... Nu cunosc nici un soţ.

Urmă o clipă de tăcere. Necunoscuta îşi trecu de cîteva ori batista peste buzele palide, ţinîndu-şi răsuflarea ca să-şi biruie tremurul lăuntric, în timp ce Paşa stătea în faţa ei nemişcată, ca încremenită, privind-o cu nedumerire şi spaimă.

— Zici că nu e aici ? — întrebă doamna, de data aceasta cu glasul ferm şi zîmbind, nu ştiu cum, ciudat.

— Nu... nu ştiu de cine vorbiţi.

— Scîrboasă, ticăloasă, mizerabilă ce eşti !... — şuieră străina printre dinţi, măsurînd-o pe Paşa cu ură şi dezgust. — Da, da... eşti o scîrboasă. Şi sînt cît se poate de fericită că pot, în sfîrşit, să ţi-o arunc în obraz !

Paşa înţelese că făcea o impresie detestabilă asupra acestei femei îmbrăcate în negru, cu ochii plini de ură şi cu degetele albe şi subţiri. Şi se simţi ruşinată de obrajii ei bucălaţi şi roşii, de ciupiturile de vărsat de pe nas şi de bretonul zburlit de pe frunte, care nu voia cu nici un chip să stea la locul lui. I se părea că dacă ar fi fost mai subţirică, mai puţin pudrată şi n-ar fi avut breton, ar fi putut ascunde că nu era o femeie cumsecade şi nu i-ar fi fost atît de ruşine şi de frică în faţa acestei misterioase necunoscute.

— Unde-i soţul meu ? — urmă doamna. — Dealtfel, mi-e totuna dacă e aici sau nu. Trebuie să-ţi spun că s-au descoperit în sarcina lui o serie de fraude... Îl caută... Vor să-l aresteze... Iată ce ai făcut !

Doamna se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin odaie, tulburată. Paşa se uita la ea şi, de spaimă, nu mai putea să înţeleagă nimic.

— Chiar astăzi or să-l găsească şi or să-l aresteze, — urmă doamna izbucnind în plîns, iar în plînsul ei era şi umilinţă, dar şi ură. — Şi eu ştiu cine l-a împins la grozăvia asta ! Ticăloasă, nemernică ce eşti ! Creatură scîrboasă, femeie vîndută ! (Buzele i se strîmbaseră şi nasul i se încreţise de silă.) — Eu n-am nici o putere... ascultă, femeie pierdută ce eşti !... Eu n-am nici o putere, dumneata eşti mai tare decît mine, dar să ştii că are cine să ne apere, pe mine şi pe copiii mei ! Dumnezeu vede tot ! El e drept ! O să te pedepsească pentru fiecare lacrimă pe care o vărs, pentru toate nopţile mele nedormite ! Da, vine ea vremea să-ţi aduci aminte de vorbele mele !

Se făcu din nou tăcere. Doamna se plimba prin odaie frîngîndu-şi mîinile, iar Paşa se uita înainte la ea, prostită, nedumerită, fără să înţeleagă nimic, de parcă aştepta să se petreacă ceva înspăimîntător.

— Dar eu nu ştiu nimic, doamnă ! — zise şi, deodată, începu să plîngă.

— Minţi ! — strigă necunoscuta, fulgerînd-o cu o căutătură aprigă. — Ştiu tot ! Te cunosc demult ! Ştiu că în luna din urmă venea la dumneata în fiecare zi !

— Aşa-i. Ei, şi ? Ce-i cu asta ? La mine vin mulţi, dar eu nu silesc pe nimeni... Fiecare e liber să facă ce poftește.

— Ţi-am spus doar că s-au descoperit fraude ! Bărbatul meu a delapidat de la serviciu bani străini !... Pentru dumneata... pentru una ca dumneata a făcut el o crimă ca asta ! Ascultă, urmă femeia cu hotărîre, oprindu-se în faţa Paşei. — Dumneata n-ai

principii, dumneata nu trăiești decît ca să faci rău, acesta doar e rostul vieții dumitale. Cu toate astea nu cred că ai căzut atît de jos încît să nu-ți fi rămas măcar un dram de omenie! Gîndește-te că are nevastă și copii... Dacă e condamnat și trimis la ocnă — și eu, și copiii rămînem muritori de foame... Înțelege o dată! Și totuși, este un mijloc care să-l scape și pe el și să ne scape și pe noi de mizerie și de rușine: dacă depun chiar astăzi nouă sute de ruble, îl lasă în pace. Numai nouă sute de ruble!

— Care nouă sute de ruble? — întrebă încet Pașa. — Eu... eu nu știu... Eu n-am luat...

— Dar nu cer de la dumneata nouă sute de ruble... dumneata n-ai bani, dealtfel nici n-am nevoie de banii dumitale! Altceva îți cer... De obicei, unor femei ca dumneata bărbații le fac daruri scumpe. Dă-mi înapoi darurile pe care ți le-a făcut bărbatul meu!

— Doamnă, dar el nu mi-a dat niciodată nimic! — strigă Pașa cu glas ascuțit, începînd să înțeleagă.

— Atunci, ce-a făcut cu banii? Că a cheltuit și banii lui, și pe ai mei, și bani străini... Ce-a făcut cu ei?... Ascultă, te rog! Mi-am pierdut capul și ți-am spus o mulțime de lucruri neplăcute, te rog să mă ierți... Dumneata mă urăști, dar dacă totuși știi ce e aceea milă, încearcă să te pui în locul meu! Te implor, dă-mi înapoi ce ai de la el!

— Hm... — zise Pașa, ridicînd din umeri. — Aș face-o cu plăcere, dar să mă bată dumnezeu dacă mi-a dat vreodată ceva! V-o spun cinstit! Adică nu, aveți dreptate... — se tulbură cîntăreața, — mi-a adus o dată două fleacuri... Dacă doriți, uite, vi le dau...

Pașa trase unul din sertarele mesuței de la toaletă și scoase de acolo o brățară ușoară de aur și un inel, subțirel de tot, cu piatră de rubin.

— Astea-s, — zise ea, întinzîndu-i-le străinei.

Doamna se înroși și obrazul începu să-i zvîcnească. Era jignită.

— Ce înseamnă asta? — strigă ea. — Eu nu-ți cer de pomană, îți cer lucrurile care nu sînt ale du-

mitale... lucrurile pe care, profitînd de situaţia dumitale, le-ai stors de la soţul meu... bărbatul acesta nenorocit, lipsit de voinţă... Joi, cînd te-am văzut cu el în port, purtai brăţări şi broşe scumpe. N-o face cu mine pe mieluşelul nevinovat! Te întreb pentru ultima oară: îmi dai bijuteriile, sau nu?

— Ciudată mai sînteţi, pe cuvîntul meu... — zise Paşa, începînd să se supere. — Vă asigur că n-am văzut de la Nikolai Petrovici al dumneavoastră decît brăţara şi inelul pe care vi le-am arătat. El nu-mi aducea decît pateuri dulci.

— Pateuri dulci!... — începu să rîdă necunoscuta. — Acasă copiii n-aveau ce mînca şi el căra aici pateuri dulci! Prin urmare, nu vrei să-mi dai înapoi bijuteriile?

Neprimind nici un răspuns, doamna se aşeză pe scaun si rămase pe gînduri, cu privirea aţintită în gol.

— Ce să mă fac acum? — urmă ea mai mult în şoaptă. — Dacă nu găsesc nouă sute de ruble, sîntem pierduţi şi el, şi eu, şi copiii... Ce să fac cu ticăloasa asta? S-o ucid, sau să-i cad în genunchi?

Doamna îşi duse batista la obraz şi începu să plîngă.

— Te rog! — vorbea printre suspine. — Doar dumneata l-ai nenorocit şi l-ai adus la sapă de lemn! Scapă-l, te rog... Dumitale poate că nu ţi-e milă de el — dar copiii... copiii... Ce vină au bieţii copilaşi?...

Paşa îşi închipui copilaşii aruncaţi în stradă şi plîngînd de foame. Şi începu să plîngă şi ea.

— Ce pot să fac eu, doamnă? — zise. — Imi spuneţi că sînt o mizerabilă şi că eu l-am adus pe Nikolai Petrovici la sapă de lemn. Iar eu vă jur în faţa lui dumnezeu cel drept că n-am avut nici un folos de la el... Din tot corul nostru, numai Motia are un amant bogat; noi, celelalte, îl tragem pe dracu de coadă. Nikolai Petrovici e un domn cult şi delicat... cum aş fi putut să nu-l primesc? Noi nu putem să nu primim...

— Dar eu bijuteriile ţi le cer! Dă-mi bijuteriile! Nu vezi că plîng... Că mă înjosesc?... Uite, dacă vrei, cad în genunchi în faţa dumitale! Poftim!

Paşa ţipă speriată, apărîndu-se cu mîinile. Simţea că această doamnă palidă şi frumoasă, care vorbea atît de ales, ca la teatru, ar fi fost fără îndoială în stare să cadă în genunchi în faţa ei. Dar ar fi făcut-o înadins, din mîndrie, ca să-şi arate noblеţea caracterului, să se înalţe pe sine şi s-o înjosească pe ea — o biată coristă...

— Bine, vi le dau! — îi răspunse şi începu să se agite, ştergîndu-şi ochii. — Poftim! Numai că astea nu le am de la Nikolai Petrovici... le-am primit de la alţii... Cum binevoiţi...

Şi Paşa trase sertarul de sus al scrinului, scoase de acolo o broşă cu diamante, un şirag de mărgean, cîteva inele şi o brăţară şi i le întinse străinei.

— Luaţi-le, dacă doriţi, numai să ştiţi că de la soţul dumneavoastră n-am avut niciodată vreun folos. Luaţi-le şi îmbogăţiţi-vă! — urmă Paşa, umilită de ameninţarea străinei de a-i cădea în genunchi. — Iar dacă sînteţi soţia lui legitimă şi... de neam ales, atunci păstraţi-l lîngă dumneavoastră. Asta-i! Nu l-am chemat eu la mine, singur a venit...

Doamna se uită printre lacrimi la bijuterii şi zise:

— Nu-s destule... Astea nu fac nici cinci sute de ruble!

Paşa se repezi la scrin şi, furioasă, mai aruncă din sertar un ceas de aur, un portţigaret şi o pereche de butoni. Apoi, desfăcîndu-şi braţele, strigă:

— Altceva nu mi-a mai rămas... N-aveţi decît să-mi faceţi şi percheziţie!

Străina oftă, adună într-o batistă, cu mîini tremurătoare, bijuteriile şi, fără să spună un cuvînt, fără să dea măcar din cap, plecă.

Uşa odăii de alături se deschise. Kolpakov intră. Era palid şi-şi scutura nervos capul, de parcă înghiţise chiar în clipa aceea ceva grozav de amar. Avea lacrimi în ochi.

— Ce bijuterii mi-ai adus? — se repezi Pașa la el. — Cînd mi-ai adus, dacă-mi dai voie să te-ntreb?

— Bijuterii?... Astea-s fleacuri! — zise Kolpakov, scuturînd mereu din cap. — Doamne! A plîns în fața ta, s-a înjosit...

— Te-ntreb: ce bijuterii mi-ai adus? — strigă din nou Pașa.

— Doamne, dumnezeule! Ea, femeie cinstită, mîndră, curată... a fost gata să cadă în genunchi în fața... în fața uneia ca tine! Numai eu am adus-o aici! Numai eu sînt de vină!

Se luă cu mîinile de cap și oftă:

— Nu, niciodată n-o să mi-o iert! N-o să mi-o iert! Pleacă de lîngă mine... ticăloaso! — strigă el cu silă, trăgîndu-se îndărăt din fața Pașei și împingînd-o cu mîini tremurătoare. — Da, a fost gata să cadă în genunchi... și în fața cui? În fața uneia ca tine, doamne, dumnezeule!

Kolpakov se îmbrăcă repede și, ferindu-se cu scîrbă de Pașa, se îndreptă spre ușă și ieși.

Pașa se trînti pe pat și începu să plîngă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire și se simțea oropsită. Își aduse aminte cum, cu trei ani în urmă, o bătuse un negustor așa, din senin — și începu să plîngă și mai amar.

INSTITUTORUL

FEODOR Lukici Sîsoev, institutor la şcoala fabricii de manufactură „Kulikin [1]) şi fiii", întreţinută de patroni, se pregătea pentru masa festivă. In fiecare an, după examene, direcţia fabricii dădea o masă, la care luau parte inspectorul învăţămîntului primar, toţi cei care asistaseră la examene şi administraţia fabricii. Mesele acestea, cu tot caracterul lor oficial, ţineau totdeauna mult, erau pline de veselie şi încărcate cu bunătăţi. Nemaiţinînd seamă de rang, institutorii vorbeau despre roadele muncii lor cinstite, mîncau pe săturate, beau pe îndestulate, vorbeau pînă răguşeau şi plecau acasă seara tîrziu, făcînd să răsune toată colonia fabricii de cîntece şi de sărutări zgomotoase. Socotind după numărul de ani serviţi la şcoala fabricii, Sîsoev luase parte la treisprezece mese de acestea.

Acum se pregătea pentru a paisprezecea şi căuta să-şi compună o înfăţişare cît mai corectă şi mai sărbătorească. O oră întreagă îşi curăţă cu măturiţa hainele cele noi, negre, şi rămase în faţa oglinzii aproape tot atît, că să-şi pună cămaşa la modă: butonii nu intrau în butonierele lor, şi asta dădu loc la o adevărată furtună de lamentări, de ameninţări şi de reproşuri la adresa nevestei. De-atîta ce aler-

[1]) *Culic* — găinuşă de baltă, berbecuţ, becaţină. (N. red. rom.)

gase în jurul lui, biata femeie cădea din picioare de oboseală. Dealtfel, pînă la urmă căzu şi el, istovit: cînd i se aduseră de la bucătărie ghetele lustruite, nu mai avu putere să le încalţe. Trebui să bea puţină apă şi să se întindă în pat.

— Tare mai eşti slăbit! — oftă nevastă-sa. — Mai bine nu te-ai mai duce la masa asta.

— Fără morală, te rog! — o întrerupse institutorul, supărat.

Se simţea prost dispus din pricină că nu era deloc mulţumit de ultimele examene. La drept vorbind, examenele îi ieşiseră minunat: toţi băieţii din ultima clasă căpătaseră certificate şi premii. Şefii lui, atît cei oficiali cît şi cei din fabrică, rămăseseră încîntaţi de rezultate, dar institutorul nu se mulţumea cu atît. Îi era necaz că elevul Babkin, care scria totdeauna fără greşeală, la examen făcuse trei greşeli, că elevul Sergheev se zăpăcise şi nu ştiuse să-l înmulţească pe 17 cu 13, că inspectorul, bărbat tînăr şi fără experienţă, alesese pentru dictare o bucată grea, iar institutorul Leapunov, de la o şcoală din apropiere, pe care inspectorul îl rugase să dicteze, se purtase necolegial: cînd dicta, nu pronunţa cuvintele aşa cum se scriu, ci parcă le molfăia în gură...

După ce-şi încălţă ghetele cu ajutorul nevestei şi după ce se mai uită o dată în oglindă, institutorul îşi luă bastonul noduros şi plecă la masă. Dar cînd să intre în casa directorului fabricii, unde se organizase serbarea, i se întîmplă ceva neplăcut. Pe neaşteptate, îl apucă tusea... Şi-l scutură atît de cumplit, încît chipiul îi zbură de pe cap şi bastonul îi scăpă din mînă. Auzindu-l cum tuşea, institutorii şi inspectorul şcolar ieşiră din casă şi-l găsiră pe treapta de jos a scării, lac de sudoare.

— Dumneata erai, Feodor Lukici? — se miră inspectorul. — Cum asta, ai... ai venit?

— Da, şi de ce să nu vin?

— Dumneata, drăguţă, ar fi trebuit să stai acasă. Astăzi nu arăţi deloc bine...

— Astăzi mă simt întocmai cum mă simţeam şi ieri. Dar dacă prezenţa mea vă indispune, pot pleca...

— Ei, dar ce înseamnă asta, Feodor Lukici ? De ce vorbeşti aşa ? Intră, te rog. La drept vorbind, nu noi, ci dumneata eşti sărbătoritul ! Dimpotrivă, sîntem foarte fericiţi...

În casa directorului fabricii, totul era pregătit pentru serbare. În sufrageria încăpătoare, cu tablouri nemţeşti în ulei şi cu miros de muşcată şi de lac, erau întinse două mese : una lungă, pentru mîncăruri, şi alta mai mică, pentru gustări. Prin storurile lăsate se strecura, sfioasă, lumina dogoritoare a amiezii... Umbra odăilor, peisajele elveţiene pictate pe storuri, muşcatele, feliile de salam, tăiate subţire, de pe farfurii — toate se uitau naiv la oaspeţi, cu un sentimentalism de fată mare. Şi toate semănau cu stăpînul casei — un neamţ mic de statură, cu burticică respectabilă, cu faţa blajină şi cu doi ochişori blînzi şi sclipitori. Adolf Andreici Bruni (aşa-l chema pe stăpînul casei) se agita ca la foc, în jurul mesei cu gustări, turna prin pahare şi umplea mereu farfuriile, căutînd să fie îndatoritor şi prietenos cu toată lumea şi să-i facă pe oaspeţi să rîdă. Îi bătea pe umăr, li se uita în ochi şi-şi freca mîinile. — Într-un cuvînt, se gudura ca un căţel cuminte.

— Aha, Feodor Lukici ! — începu el cu glasul întretăiat dînd cu ochii de Sîsoev. — Ce plăcere ! Ai venit, cu toate că eşti bolnav !... Domnilor, daţi-mi voie să vă anunţ o bucurie : a venit Feodor Lukici !

Institutorii stăteau îngrămădiţi lîngă masa cu gustări şi mîncau. Sîsoev se încruntă : nu-i plăcea că ceilalţi începuseră să mănînce şi să bea fără să-l aştepte. Îl căută cu ochii pe Leapunov, cel care dictase la examen şi, apropiindu-se de el, începu :

— Nu-i deloc colegial ce ai făcut dumneata ! Nu, într-adevăr... Oamenii cumsecade nu dictează aşa !

— Doamne, tot despre asta vorbeşti ! — făcu Leapunov, întunecat. — Cum de nu te-ai mai săturat ?

— Ei da, tot despre asta ! Elevul Babkin nu făcea nici o greşeală, niciodată ! Crezi că nu ştiu de ce dictai aşa ? Voiai, pur şi simplu să cadă la examen elevii mei şi să iasă în frunte şcoala dumitale ! Înţeleg eu...

— De ce îmi cauţi pricină ? — se oţărî Leapunov [1]). — Ce dracu' te tot legi de mine ?

— Lăsaţi, domnilor, — se amestecă în vorbă inspectorul, făcînd o mutră jalnică. — Nu face să vă certaţi pentru fleacuri. Cu trei greşeli... sau fără nici o greşeală... nu-i acelaşi lucru ?

— Nu, nu-i acelaşi lucru. La mine, Babkin nu greşea niciodată !

— Uitaţi-vă cum se leagă de mine ! — urmă Leapunov pufnind mînios pe nas. — Profită de situaţia lui de om bolnav şi ne pisează pe toţi. Numai că eu, frăţioare, nu mă uit că eşti bolnav !

— Lasă-mă în pace cu boala mea ! — strigă Sîsoev furios. Ce te priveşte pe dumneata ? Şi ce-i tot dai mereu cu „boala, boala, boala !"... N-am nevoie de compătimirea dumitale ! Şi pe urmă, de unde ai scos-o că sînt bolnav ? E drept că mi-a fost cam rău înainte de examene, dar acum sînt sănătos, n-am mai rămas decît cu un fel de slăbiciune...

— Te-ai vindecat ? Slavă domnului ! — zise părintele Nikolai, profesorul de religie, un preot tînăr, îmbrăcat cu un elegant antereu cafeniu şi cu pantaloni pe dungă. — Ar trebui să te bucuri, iar dumneata te enervezi şi aşa mai departe...

— Lasă că nici dumneata nu eşti mai breaz ! — îl întrerupse Sisoev. — Întrebările trebuie să fie formulate direct şi clar, pe cînd dumneata tot timpul parcă puneai ghicitori ! Nu, aşa nu merge !

În sfîrşit, după multă osteneală izbutiră să-l liniştească şi să-l aşeze la masă. Mult timp Sîsoev nu se putu hotărî la care băutură să se oprească. Pînă la urmă, oţărîndu-se, bău o jumătate de păhăruţ de rachiu verde, apoi luă o bucată de plăcintă şi începu să aleagă din umplutură, cu băgare de seamă, ouăle şi ceapa. Chiar de la prima înghiţitură, plăcinta i se păru nesărată. Puse sare, dar îndată o împinse cît colo : o sărase prea tare.

---

[1]) *Leapnuti* — a trînti una boacănă, a face o gafă. (N. red. rom.)

La masă îl aşezară între inspector şi Bruni. După cel dintîi fel de mîncare, potrivit unui obicei demult statornicit, începură toasturile.

— Socotesc ca o plăcută datorie, — începu inspectorul, — să aduc mulţumirile mele epitropilor acestei şcoli, care nu sînt de faţă, Daniil Petrovici şi... şi... şi...

— Şi Ivan Petrovici... — îi suflă Bruni.

— Şi Ivan Petrovici Kulikin, care nu-şi precupeţesc ajutorul pe care-l dau şcolii şi propun să bem în sănătatea lor...

— Din partea mea, — zise Bruni sărind în picioare de parcă-l înţepase ceva, — propun să ridicăm un pahar în sănătatea mult respectatului inspector al învăţămîntului primar, Pavel Ghennadievici Nadarov [1]).

Scaunele se urniră din loc, feţele se luminară de zîmbet şi, ca de obicei, începură cu toţii să ciocnească paharele. Al treilea toast îl ridica totdeauna Sîsoev. Şi de data aceasta el se sculă în picioare şi începu să vorbească. Luîndu-şi un aer grav şi dregîndu-şi glasul, ţinu înainte de toate să afirme că el nu avea darul elocinţei şi că nici măcar nu se pregătise să vorbească. Spuse apoi că în cei paisprezece ani de serviciu trecuse prin multe intrigi şi lucrături, ba i se făcuseră chiar şi denunţuri, că el ştia bine cine erau duşmanii şi denunţătorii lui, dar că nu voia să le spună numele „de frică să nu strice, unora din cei de faţă, pofta de mîncare". Totuşi, cu toate intrigile, şcoala Kulikin era întîia din toată gubernia, „şi nu numai din punct de vedere moral, dar chiar şi material".

— Pretutindeni, — zise el, — institutorii primesc lefuri de două sute, cel mult trei sute de ruble, în timp ce eu primesc cinci sute. Pe lîngă asta, fabrica mi-a renovat, ba chiar mi-a mobilat casa! Iar anul acesta, mi-a tapetat din nou toate odăile...

După aceea, institutorul povesti cu amănunte cum, în comparaţie cu cei de la şcolile zemstvei şi ale sta-

---

[1]) *Nadariti* — a copleşi cu daruri. (N. red. rom.)

tului, elevii lui erau înzestraţi din belşug cu rechizite. Şi toate acestea nu se datorau, afirmă el, stăpînilor fabricii, care stăteau în străinătate şi poate că nici nu ştiau de existenţa şcolii, ci omului care, deşi de origine germană şi de religie luterană, avea un suflet de adevărat rus. Sîsoev vorbi mult, cu pauze şi înfloriturі, şi cuvîntarea lui era greoaie şi supărătoare. Mai aduse vorba de cîteva ori de cîţiva din duşmanii lui, făcu tot felul de aluzii, se repetă şi tuşi, mişcînd urît din degete. În cele din urmă obosi, transpiră şi începu să vorbească tot mai încet, cu glasul întretăiat de parcă vorbea numai pentru el, încheindu-şi discursul cam ciudat :

— Prin urmare, propun să bem pentru Bruni, adică pentru Adolf Andreici, care se află aici, printre noi... în general... şi bineînţeles...

Cînd termină, răsuflară cu toţii uşuraţi, ca atunci cînd se împroaşcă în aer apă rece ca să se potolească zăduful. Numai Bruni părea că nu simte apăsarea aceea grea. Radios, dîndu-şi peste cap ochii sentimentali, neamţul scutură din toată inima mîna lui Sîsoev şi se gudură din nou ca un căţel.

— O, mulţumesc ! — zise el lungindu-l pe „o" şi ducîndu-şi mîna stîngă la inimă. — Sînt foarte fericit că mă înţelegi ! Doresc din tot sufletul să fie bine ! Totuşi, mă simt dator să-ţi atrag atenţia că mi-ai cam exagerat meritele. Starea înfloritoare a şcolii ţi se datoreşte numai dumitale, prea stimatul meu prieten Feodor Lukici ! Fără dumneata, ea nu s-ar fi deosebit prin nimic de celelalte şcoli ! Desigur că te gîndeşti aşa : neamţul îmi face complimente, neamţul îmi spune lucruri drăguţe... Ha-ha ! Nu, dragul meu Feodor Lukici, eu sînt om cinstit şi nu fac niciodată complimente. Dacă îţi plătim cinci sute de ruble pe an, asta înseamnă că te preţuim. Nu-i aşa ? N-am dreptate, domnilor ? Altcuiva nu i-am plăti această sumă... Gîndiţi-vă că o şcoală bună e o cinste pentru fabrică !

— Sînt dator să recunosc pe faţă că şcoala dumitale e într-adevăr o şcoală excepţională, — vorbi şi inspectorul. — Să nu credeţi cumva că vă tămîiez !

In orice caz, eu n-am mai întîlnit alta la fel în toată viaţa mea. Asistam la examene şi tot timpul mă miram... Bine, dar copiii ăştia sînt adevărate minuni! Ştiu carte, nu glumă, răspund vioi şi pe urmă... parcă-s mai altfel decît ceilalţi copii: nu-s sperioşi, nu umblă cu ascunzişuri... Şi se vede bine că te iubesc, Feodor Lukici. Dumneata eşti pedagog pînă în măduva oaselor. Te-ai născut, pesemne, pedagog! Îndeplineşti toate condiţiile unui bun pedagog: ai şi chemare, şi experienţă, şi dragoste de meserie... E într-adevăr de mirare cum de mai poţi avea atîta energie şi pricepere, atîta... cum să spun... atîta stăruinţă şi hotărîre, cu sănătatea dumitale şubredă! Avea dreptate cineva care spunea la comitetul şcolar că dumneata eşti, în meseria dumitale, un poet... Un adevărat poet!

Şi toţi cei din jurul mesei începură să vorbească într-un glas de talentele excepţionale ale lui Sîsoev. Parcă se rupsese un zăgaz: se porniră unul după altul valuri de discursuri deschise şi calde, din acelea pe care omul nu le ţine cît e sub controlul judecăţii prevăzătoare şi chibzuite, cît e cu mintea trează. Uitaseră şi de discursul lui Sîsoev, şi de caracterul lui nesuferit, şi de expresia răutăcioasă şi acră a feţei lui. Li se dezlegă limba pînă şi institutorilor numiţi de curînd — tineri sfioşi şi tăcuţi, cu înfăţişare jalnică de oameni veşnic speriaţi, care nu i se adresau inspectorului decît cu „înălţimea voastră". Se vedea bine că, în cercul lui, Sîsoev era o personalitate proeminentă.

Deprins în cei paisprezece ani de slujbă cu succesele şi cu elogiile, Sîsoev asculta nepăsător osanalele admiratorilor săi.

În schimb, Bruni părea nespus de fericit de laudele care i se aduceau lui Sîsoev. Nu scăpa un cuvînt, strălucea de bucurie, bătea din palme şi se înroşea, timid, de parcă pe el îl lăudau, nu pe celălalt.

— Bravo! Bravo! — striga neamţul întruna. — Aşa-i! Ia te uită, parcă mi-ai ghicit gîndul!... Minunat!...

Şi se uita în ochii lui Sîsoev, de parcă voia să împartă cu el fericirea de care era cuprins. Pînă la urmă nu se mai putu stăpîni, sări în picioare şi strigă cu glasul lui piţigăiat, acoperindu-le pe toate celelalte :

— Domnilor ! Daţi-mi voie să vorbesc ! Tăcere !... La toate cuvintele domniilor voastre, eu nu pot să adaug decît unul singur : administraţia fabricii n-o să-i rămînă dator lui Feodor Lukici !

Toată lumea tăcu. Sîsoev îşi ridică ochii spre faţa rumenă a neamţului.

— Noi ştim să preţuim... — urmă Bruni, luîndu-şi un aer grav şi coborînd glasul. — La cuvintele domniilor voastre, sînt dator să adaug că... da, că familia lui Feodor Lukici va fi asigurată şi că, în acest scop, s-a şi depus la bancă, încă de acum o lună, o sumă de bani...

Sîsoev se uită nedumerit întîi la neamţ, apoi la colegi, de parcă voia să-i întrebe : adică de ce să fie asigurată familia lui şi nu el însuşi ? Şi atunci, pe feţele încremenite şi în privirile aţintite asupra lui, institutorul citi altceva decît milă — pe care, dealtfel, nu putea s-o sufere. Era mai curînd ceva duios şi blînd, şi în acelaşi timp peste măsură de sinistru, ceva care semăna cu adevărul necruţător şi care îl făcu să-şi simtă într-o clipă trupul îngheţat şi sufletul cuprins de o deznădejde fără margini. Cu faţa pălită şi crispată, sări dintr-o dată în picioare şi-şi duse amîndouă mîinile la cap. Cîteva clipe rămase aşa, privind înspăimîntat înaintea lui într-un singur punct, de parcă vedea cum se apropia moartea de care vorbise Bruni. Apoi se lăsă pe scaun şi începu să plîngă.

— Linişteşte-te !... Ce-i cu dumneata ?... — auzea în jurul lui glasuri speriate. — Bea un pic de apă ! Haide, bea un pic de apă !

După cîtva timp, institutorul se linişti. Dar însufleţirea de pînă atunci nu se mai întoarse printre comeseni. Masa se termină într-o tăcere apăsătoare şi mult mai devreme ca în ceilalţi ani.

Cînd ajunse acasă, înainte de toate Sîsoev se cercetă în oglindă.

„Ei, nu degeaba am plîns! — își zise, uitîndu-se la cearcănele cafenii de sub ochi și la obrajii scofîlciți. — Culoarea feței e mult mai normală astăzi decît ieri. Sînt anemic și am catar la stomac, asta-i. Și tusea tot de la stomac îmi vine..."

Liniștindu-se în felul acesta, Sîsoev se dezbracă, își curăță îndelung, cu măturița, hainele cele negre, apoi le împături cu grijă și le încuie în scrin.

După aceea se apropie de masa pe care se înălța un teanc de caiete de ale elevilor lui și, alegîndu-l dintre ele pe al lui Babkin, se așeză pe scaun și rămase în admirație în fața scrisului frumos, de copil...

Și în timp ce Sîsoev cerceta caietele de dictare ale elevilor, în odaia de alături medicul de zemstvă îi spunea în șoaptă nevestei lui că n-ar fi trebuit să-l lase să se ducă la masa aceea, mai ales că, după toate semnele, nu mai avea de trăit decît cel mult o săptămînă.

UN OASPETE BUCLUCAŞ

IN căsuţa joasă şi plecată pe o rînă a pădurarului Artiom, sub icoana mare şi afumată, stăteau doi bărbaţi: el, Artiom, un ţăran mărunţel şi slab, cu faţa boţită, ca de om bătrîn, împodobită cu o bărbuţă care-i creştea din gît, şi un vînător în trecere pe acolo, un flăcău tînăr şi înalt, cu cămaşă roşie, nouă, şi cu cizme mari de baltă. Stăteau pe laviţă în faţa unei măsuţe cu trei picioare pe care pîlpîia, înfiptă într-o garafă, o lumînare de seu.

Dincolo de fereastră, în întunericul nopţii, vuia o vîntoasă năpraznică, o vîntoasă din acelea prin care natura vesteşte, de obicei, apropierea furtunii. Copacii gemeau jalnic, încovoindu-se. Unul din ochiurile ferestrei era astupat cu hîrtie şi cei doi auzeau cum se izbesc în el frunzele smulse din copaci.

— Apoi uite ce este, pravoslavnice... — zicea Artiom mai mult în şoaptă cu glasul lui subţire şi răguşit, în timp ce se uita ţintă la vînător, cu ochi speriaţi. — Mie nu mi-e frică nici de lupi, nici de urşi, nici de alte dihănii. Nu mi-e frică decît de om. De sălbătăciuni poţi să te aperi ori cu puşca, ori cu vreo unealtă oarecare. Dar de omul cel rău, n-ai cum!

— De asta, aşa-i! In dihanie tragi cu puşca, şi gata, dar dacă încerci să tragi într-un tîlhar, răspunzi cu capul şi te înghite Siberia!

— Eu, frăţioare, fac slujbă de pădurar de aproape treizeci de ani... Dar cîte am pătimit de pe urma oa-

menilor răi, nu-s în stare să-ţi povestesc! Pe-aici trec o mulţime de oameni. Bordeiul e la drum umblat şi pe toţi îi aduce dracu la mine. Năvăleşte cîte un tîlhar din ăştia şi, fără să-şi scoată căciula, fără să-şi facă cruce, nici una nici două începe: „Hei, tu, aşa şi pe dincolo, ia dă-mi o bucată de pîine!“ Eu, de unde să scot pîine? Şi la urma urmei, cu ce drept? Ce, îs milionar, să hrănesc pe toţi beţivanii care trec pe-aici? Diavolilor ăstora, după cum ştii, li-s ochii plini de ură... că doar habar n-au nici de dumnezeu şi nici de cruce... Fără să stea mult la gînduri, îţi ard una după ceafă: „Dă-mi pîine!“ Şi iaca, n-ai încotro. Îi dai... că doar n-ai să te iei la bătaie cu nişte nelegiuiţi ca ei! Se întîmplă să vie cîte unul cu umerii laţi de un stînjen şi cu pumnul cît cizma ta. Iar eu, vezi ce bicisnic îs... mă răstorni cu degetul cel mic!... După ce-i dai tîlharului pîine, de crapă pînă se ghiftuieşte, se întinde cît e de lung de-a curmezişul bordeiului şi măcar „mulţămesc“ nu-ţi spune!... Ba unii te mai întreabă şi de parale: „Ia spune, unde ţii banii?“ D-apoi eu, de unde să am bani? De unde, mă rog?

— Se poate pădurar fără bani? — rîse vînătorul. — Doar primeşti leafă în fiecare lună. Şi pe urmă, mai vinzi şi lemne pe sub mînă...

Artiom se uită speriat cu coada ochiului la vînător şi bărbuţa îi tresări ca o coadă de coţofană.

— Eşti prea tînăr ca să-mi arunci mie asemenea vorbe, — răspunse el. — Pentru vorbele astea ai să răspunzi în faţa lui dumnezeu... Dar ia spune-mi, cine eşti şi de unde?

— Sînt din Veazovka, feciorul starostelui Nefeda.

— Văd că-ţi place să umbli cu puşca... Şi mie îmi plăcea jucăria asta cînd eram mai tînăr... Aşa... Of, păcatele noastre, păcatele noastre! — zise, căscînd. — Mare belea! Oameni buni îs puţini, iar răi şi ucigaşi cît lumea, doamne fereşte!

— Mi se pare că ţi-e cam frică de mine...

— Ei, asta-i! De ce să-mi fie frică de tine? Doar văd... doar îmi dau şi eu seama... Ai intrat, ţi-ai făcut cruce, te-ai ploconit, mă rog, aşa cum se cuvine,

nu ca ceilalţi... Îmi dau eu seama... Ţie pot să-ţi dau şi pîine, dacă vrei. Îs văduv, foc în cuptor nu fac, samovarul l-am vîndut... carne şi altele de-ale gurii n-am, că-s sărac. Dar pîine, iaca!

În clipa aceea se auzi mîrîind sub laviţă şi îndată, un miorlăit. Artiom se sperie, îşi trase picioarele sub el şi se uită cu nedumerire la vînător.

— E cîinele meu care se dă la pisica ta, — zise vînătorul. — Hei, diavolilor! — strigă apoi, aplecîndu-se spre laviţă. — *Cuş!* Că de nu, mîncaţi bătaie! Ei, dar jigărită pisică ai! Numai piele şi oase...

— E bătrînă, i-ar cam fi vremea să moară... Şi zici că eşti din Veazovka?

— Nu-i dai de mîncare, asta-i. Pisică — pisică, dar şi ea e o fiinţă... un suflet, acolo... Ar trebui să-ţi fie milă...

— Nu-i lucru curat la voi, la Veazovka, — îi dădea înainte Artiom, ca şi cum n-ar fi auzit ce-i spunea vînătorul. — Într-un singur an biserica a fost jefuită de două ori... Că sînt pe lume şi afurisiţi de ăştia, nu-i aşa? Cum s-ar zice, nici de dumnezeu nu se teme, dar mite de oameni! Auzi dumneata, să prade casa domnului! Pe unii ca ăştia nu-i de ajuns să-i spînzuri! Altădată, guvernatorii îi dădeau pe mînă călăului...

— Apoi, oricum l-ai pedepsi: fie că-l baţi cu biciul, fie că-l osîndeşti, tot degeaba-i. Că răutatea din omul cel rău cu nimic n-o stîrpeşti!

— Maică precistă, auzi-ne şi ne miluieşte pre noi! — oftă deodată pădurarul. — Mîntuieşte-ne de cel rău şi de cel viclean! Săptămîna trecută, la Volovie Zaimişce[1]), un cosaş a tăiat cu coasa pe altul... I-a tras una în piept, de l-a şi trimis pe lumea cealaltă! Şi dacă ai şti de la ce s-au luat, doamne fereşte! A ieşit unul dintr-o cîrciumă... Băut, de!... Pe drum, s-a întîlnit cu altul, băut şi acela...

Vînătorul, care-l asculta cu atenţie, tresări deodată, întinse gîtul şi trase cu urechea.

---

[1]) Lunca boului. (N. red. rom.)

— Stai, — îl opri el pe pădurar. — Mi se pare că strigă cineva...

Fără să-şi ia ochii de la fereastra întunecată, începură să asculte amîndoi. Prin vuietul pădurii se deslușeau doar zgomotele care se aud de obicei cînd e furtună, așa că le-ar fi fost greu să-și dea seama dacă striga cineva după ajutor, sau se tînguia vîntul în horn. Dar un vîrtej trecu peste acoperiș, se izbi în hîrtia care astupa ochiul cel spart și aduse cu el un strigăt lămurit: „Ajutor!“

— Vorbești de lup și lupu-i la ușă! — făcu vînătorul îngălbenindu-se și sărind de pe laviță. — Tîlharii tăi pradă pe careva!

— Miluiește-ne, dumnezeule! — zise pădurarul în șoaptă, îngălbenindu-se și ridicîndu-se și el.

Vînătorul se uită pe fereastră, dar nu văzu nimic și începu să se plimbe prin odăiță.

— Și ce noapte, ce noapte! — bombănea el. — Să-ți vîri degetele în ochi, nu alta! Numai bună pentru jefuit... Auzi? iar strigă!

Pădurarul se uită la icoană, de la icoană își mută ochii la vînător, apoi se lăsă pe laviță, frînt ca un om doborît de o veste neașteptată.

— Creștinul lui dumnezeu! — începu el cu glas tînguitor. — Mai bine te-ai duce pînă în tindă și ai pune zăvorul... Poate că n-ar fi rău să stingem și lumînarea...

— Și de ce, mă rog?

— Parcă poți să știi ce-aduce ceasul?... Te pomenești că le vine în minte să se abată și pe aici... Of, păcatele noastre!

— Ar trebui să ne ducem și să ajutăm oamenii, iar tu îi dai înainte cu zăvorul tău! Că greu mai ești de cap! Haide!

Vînătorul își aruncă pușca pe umăr și-și întinse mîna după căciulă.

— Hai, îmbracă-te și ia-ți pușca! *Ici* [1]), Fleorka! — își strigă el cîinele. — Fleorka!

---

[1]) Aici (în limba franceză). (N. trad.)

De sub laviță ieși un cîine cu urechile lungi și ciupite, corcitură de setter cu cîine obișnuit. Se întinse la picioarele stăpînului și începu să dea din coadă.

— Ei, ce mai aștepți? — strigă vînătorul la pădurar. — Nu vrei să mergi?

— Unde?

— Să dăm o mînă de ajutor celui care strigă!

— Dar ce să caut eu acolo? — Și pădurarul se apără cu mîna, chircindu-se din tot trupul. — Dumnezeu cu el...

— Și de ce nu vrei să mergi?

— Apoi, după ce am vorbit tot despre spaime, nu fac un pas afară în beznă, să mă omori! Dumnezeu cu el... Ce să caut eu acolo, în pădure?...

— De ce ți-e frică? N-ai pușcă? Haide, te rog! Singur, poate că ți-e frică, dar dacă sîntem doi, e mai ușor... Ai auzit? Iar a strigat! Scoală!

— Ce-ți trece prin minte, băiete? — gemu pădurarul. — Ce, îs prost să mă duc la pieire?

— Cum s-ar zice, nu mergi?

Pădurarul tăcea. Cîinele, care auzise pesemne glas de om, începu să latre jalnic.

— Te mai întreb o dată: mergi? — strigă vînătorul, holbînd ochi răi la pădurar.

— Ce te legi de mine, hai? — se oțărî omul. — N-ai decît să te duci singur!

— Măi, da' mare ticălos mai ești! — mîrîi celălalt, luînd-o spre ușă. — *Ici,* Fleorka!

Vînătorul ieși, lăsînd ușa dată de perete. Vîntul năvăli în casă. Flacăra lumînării se clătină speriată, apoi se înălță deodată și se stinse.

In timp ce închidea ușa în urma vînătorului, la lumina unui fulger pădurarul văzu băltoacele de pe drum, pinii din apropierea căsuței și umbra oaspetelui care se mistuia în întuneric. Departe, se mai auzea rostogolindu-se tunetul.

— Doamne sfinte, doamne sfinte... — mormăi pădurarul, grăbindu-se să împingă zăvorul gros în scoabele mari de fier. — Ia te uită ce vreme a mai dat și dumnezeu!

După ce se întoarse în casă, se apropie dibuind de cuptor, se culcă și se înveli pînă peste cap. Întins sub cojoc, încercă să asculte, dar nu mai auzi nici un strigăt omenesc. În schimb, tunetele erau tot mai puternice, tot mai lungi. Picături mari de ploaie, aruncate de vînt, băteau furioase în geamuri și în hîrtia din ochiul cel spart.

„Dracu l-a pus ? își zicea pădurarul închipuindu-și-l pe vînător ud leoarcă și poticnindu-se de cioate. — Nici vorbă că acum îi clănțănesc și lui dinții de frică !“

Dar nu trecură nici zece minute și auzi pași, apoi o bătaie puternică în ușă.

— Cine-i acolo ? — strigă pădurarul.

— Eu sînt, — îi răspunse glasul vînătorului. — Deschide !

Pădurarul se coborî de pe cuptor, căută pe pipăite lumînarea și, după ce o aprinse, se duse să deschidă. Și vînătorul și cîinele erau uzi pînă la piele. Îi prinsese ploaia cea mare și acum curgea apa de pe ei ca dintr-o rufă nestoarsă.

— Ce-a fost acolo ? — întrebă pădurarul.

— O muiere mergea cu căruța și greșise drumul... — îi răspunse vînătorul, căutînd să-și stăpînească răsuflarea. — Se încurcase într-un hățiș...

— Ia te uită, proasta ! Și zici că s-a speriat ?... Măcar ai scos-o la drum ?

— N-am gust să stau de vorbă cu un ticălos ca tine !

Vînătorul își trînti căciula udă pe laviță, apoi urmă :

— Văd eu acum cine-mi ești ! Un ticălos și jumătate, un om de nimic ! Și mai ești și paznic, și mai primești și leafă, păcătosule !

Pășind ca un vinovat, pădurarul se furișă pînă la cuptor, gemu și se culcă. Vînătorul se așeză, rămase puțin pe gînduri, apoi se întinse pe laviță așa ud cum era. După cîtva timp se ridică, stinse lumînarea și se culcă din nou. Deodată răsună un trăsnet cumplit. Străinul se întoarse pe cealaltă parte, scuipă și bombăni :

— Cică i-e frică... Dar dacă încerca vreunul s-o înjunghie pe muiere, cine s-ar fi cuvenit să-i ia apărarea ? Şi mai zici că eşti om bătrîn, că eşti creştin... eşti un porc, asta eşti !

Pădurarul icni şi oftă adînc. Undeva, în întuneric, Fleorka îşi scutura blana udă, împroşcînd stropi de apă prin toată încăperea.

— Şi zici că puţin ţi-ar fi păsat dacă o ciopîrţea careva pe muiere ? — urmă vînătorul. — Să mă bată dumnezeu, dar nu mi-aş fi închipuit că eşti aşa de...

Se făcu tăcere. Furtuna trecuse, bubuiturile de tunet se auzeau în depărtare, dar de plouat, ploua întruna.

— Să zicem că nu striga muierea după ajutor, ci tu... rupse omul tăcerea. — Ţi-ar fi plăcut, prostule, să nu sară nimeni să te scape ? M-ai scos din sărite cu ticăloşia ta, fire-ai al dracului să fii !

Şi după o tăcere mai lungă, începu iarăşi.

— Apoi, dacă ţi-e aşa de frică de oameni, nu mai începe vorbă că oi fi avînd bani. Omul sărac nu se teme...

— Pentru vorbele astea ai să răspunzi în faţa lui dumnezeu !... — strigă Artiom de pe cuptor, răguşit. — N-am nici o copeică !

— Cine te crede ? Ticăloşii îs totdeauna plini de bani... Altfel, de ce ţi-ar fi frică de oameni ? Înseamnă că ai bani ! Ar trebui să te jefuiesc, ca să te învăţ minte !...

Încet, Artiom se dădu jos de pe cuptor, aprinse lumînarea şi se aşeză sub icoană. Rămase acolo, galben, fără să-şi mai ia ochii de la străin.

— Uite aşa, am să te jefuiesc ! — urmă vînătorul ridicîndu-se în picioare. — Ce credeai, mă rog ? Pe de-alde voi, trebuie să vă înveţe omul minte ! Haide, spune, unde-ţi ascunzi banii ?

Artiom îşi vîrî picioarele sub el şi începu să clipească des.

— Ce te-ai ghemuit aşa ? Unde ţi-ai ascuns banii ? Ce, n-ai limbă, diavole ? De ce taci ?

Şi vînătorul se apropie de pădurar.

— Ce te holbezi ca o cucuvaie, hai? Dă-mi banii, că de nu, trag în tine!

— De ce te legi de mine? — schelălăi pădurarul şi începu să plîngă cu lacrimi mari. — Ce ţi-am făcut eu? Dumnezeu le vede toate! Pentru asemenea vorbe, ai să răspunzi în faţa lui... N-ai nici un drept să-mi ceri bani!

Vînătorul se uită la faţa plînsă a lui Artiom, se încruntă, se mai plimbă de cîteva ori prin odaie, apoi îşi îndesă mînios căciula pe cap şi-şi luă puşca.

— Ptiu!... Mi-e scîrbă să mă şi uit la tine! — mormăi el printre dinţi. — Nici să nu te văd în ochi! — Şi orice ar fi, mi-e lehamite să dorm aici. Rămîi sănătos. Ei, Fleorka!

Uşa se izbi şi oaspetele buclucaş ieşi, cu cîinele după el. Artiom încuie uşa în urma lui, îşi făcu cruce şi se culcă.

SOȚUL

FIIND în manevre, regimentul de cavalerie din N, poposi pe noapte în orășelul K., capitală de județ. Un eveniment ca acesta — cartiruirea pentru noapte a domnilor ofițeri — tulbură și pune în mișcare pe toată lumea. Băcanii visează să scape de salamul învechit și ruginiu și de „cele mai fine“ sardele care zac de zece ani în rafturile lor, birturile și celelalte localuri nu se mai închid pînă dimineața, comandantul cercului de recrutare, secretarul lui și toată garnizoana își îmbracă tunicile cele mai noi, poliția aleargă zăpăcită în toate părțile, iar cucoanele, pur și simplu, își pierd capul.

Auzind că se apropie regimentul, cucoanele din orășel își lăsară tingirile cu dulceață pe foc și, uitînd că erau nepieptănate, și numai în capot, ieșiră grăbite pe la porți, să-l întîmpine. Respirînd greu și tremurînd de emoție ascultau, fără să se mai satură, marșul militar. Dacă te-ai fi uitat la fețele lor palide și înfrigurate, ți-ai fi închipuit că marșul acela venea de-a dreptul din cer, nu din goarnele soldaților.

— Vine regimentul! — strigau fericite. — Vine regimentul!

Dar ce nevoie aveau ele de regimentul acela necunoscut, care picase acolo din întîmplare și trebuia să plece a doua zi în zori?... Ceva mai tîrziu, în timp

ce domnii ofiţeri stăteau în mijlocul pieţii cu mîinile la spate, căutînd să rezolve problema cartiruirii, cucoanele se adunaseră la soţia judecătorului de instrucţie şi bîrfeau pe întrecute regimentul. Aflaseră, dumnezeu ştie cînd şi de unde, că domnul comandant e însurat dar nu trăieşte cu nevastă-sa, că soţia ajutorului de comandant naşte în fiecare an cîte un copil mort, că adjutantul e îndrăgostit fără nădejde de o contesă şi că o dată a încercat chiar să se sinucidă. Ştiau tot. Aşa, cînd trecu pe sub ferestre un soldat ciupit de vărsat şi îmbrăcat cu rubaşcă roşie, cucoanele ştiau fără greş că era ordonanţa sublocotenentului Rîmzov şi că alerga prin oraş, căutînd să ia pe datorie rachiu englezesc pentru stăpînu-său. Cu toate că nu-i văzuseră pe ofiţeri decît din treacăt şi numai pe la spate, afirmau cu convingere că nici unul nu era frumuşel şi interesant... După ce se săturară de bîrfit, cerură să vină numaidecît comandantul cercului de recrutare şi membrii comitetului de conducere a clubului şi le dădură poruncă să organizeze cu orice preţ o serată dansantă.

Dorinţa li se împlini. Pe la nouă seara, fanfara militară cînta de zor în stradă, în faţa clubului, iar înăuntru ofiţerii dansau cu doamnele din orăşel. Femeile parcă prinseseră aripi. Ameţite de dans, de muzică şi de zăngănitul pintenilor, se dăruiau cu tot sufletul acestor cunoştinţe trecătoare, uitînd cu totul de civilii lor. Părinţii şi bărbaţii, trecuţi pe ultimul plan, stăteau îngrămădiţi în vestibul, în faţa unui bufet sărăcăcios. Toţi aceşti casieri, secretari şi inspectori, vlăguiţi, stîngaci şi încuiaţi, erau conştienţi de mediocritatea lor şi nici măcar nu îndrăzneau să intre în sală, mulţumindu-se să privească de departe cum nevestele şi fetele lor dansează cu locotenenţii cei subţirei şi sprinteni.

Printre soţi se afla şi accizarul Kirill Petrovici Şalikov [1]), un tip mărginit şi veninos, veşnic beat, cu capul mare tuns chilug şi cu buzele groase şi răsfrînte. Urmase pe vremuri universitatea, îl citise pe

[1]) *Şalîi* — nebun, ţicnit. (N. red. rom.)

Pisarev şi pe Dobroliubov, cîntase, dar acum nu mai era decît un funcţionar cu grad de asesor de colegiu şi, cum spunea el singur, atîta tot. Stătea în picioare, rezemat de tocul uşii şi nu-şi mai lua ochii de la nevastă-sa, Anna Pavlovna — o femeie de vreo treizeci de ani, brună şi mărunţică, cu nasul lung şi cu bărbia ascuţită, pudrată şi încorsetată — care dansa fără odihnă, de credeai că o să cadă din picioare. Însă dansul îi obosise numai trupul, nu şi sufletul... Toată fiinţa ei strălucea de însufleţire şi de încîntare. Pieptul îi palpita de emoţie, obrajii îi ardeau şi toate mişcările ei erau line şi languroase. Se vedea bine că, în timp ce dansa, îşi aducea aminte de trecut, de trecutul acela îndepărtat, cînd dănţuia la pension visînd o viaţă de lux, o viaţă plină de încîntare, încredinţată că o să se mărite, negreşit, cu un baron sau cu un prinţ.

Accizarul se uita la ea şi se încrunta, furios. Nu era gelos, dar în primul rînd era supărat că, din pricina balului, n-avea unde să joace cărţi. În al doilea rînd, nu putea suferi fanfara. În al treilea, i se părea că domnii ofiţeri aveau o atitudine prea indiferentă şi dispreţuitoare faţă de civili şi, în sfîrşit, îl scotea din fire şi-l indigna — şi acesta era motivul principal — expresia aceea de fericire de pe faţa nevestei sale...

— Ţi-e şi scîrbă să te uiţi! — bombănea el. — Ca mîine împlineşte patruzeci de ani, are o mutră de maimuţă şi ia te uită ce s-a mai pudrat, ce s-a mai pieptănat, ba şi-a pus şi corsetul! Cochetează, face graţii şi i se pare că grozav îi mai stă de bine!... O, cît sînteţi de frumoasă!

Anna Pavlovna era atît de răpită de dans, încît nu găsea timp să se uite măcar o singură dată la bărbatul ei.

— Cred şi eu că nu le mai arde de noi, mujicii! — bombănea accizarul, acru. — Ne-au trecut pe linie moartă... Ce sîntem noi decît nişte urşi, acolo, nişte fosile! Pe cînd dumneaei e regina balului. Şi se ţine încă aşa de bine, că pînă şi ofiţerii îi fac curte. Te pomeneşti că-i mai arde şi de amor...

În timp ce perechile jucau mazurca, fața accizarului se strîmbă de mînie. Anna Pavlovna dansa cu un ofițer brun, cu ochii bulbucați și cu pometi de tătar. Ofițerul își mișca picioarele cu seriozitate și cu avînt, dar, luîndu-și un aer grav, le arunca așa fel încît părea o paiață trasă de sfoară. Iar Anna Pavlovna, palidă și tremurătoare, mlădiindu-se languros și dîndu-și ochii peste cap, se silea să dea impresia că abia atinge pămîntul. Și se vede că într-adevăr i se părea că nu mai este pe pămînt, acolo, la clubul județean, ci undeva departe, departe de tot, în nori! Nu numai fața, ci tot trupul ei arăta că e în culmea încîntării... Iar accizarul nu-și mai găsea locul: simțea nevoia să-și bată joc de marea ei fericire, s-o facă să înțeleagă că ea, Anna Pavlovna, a uitat pe ce lume se află și că viața nu e chiar atît de frumoasă cum i se pare ei acum, în clipele acestea de beție...

— Lasă că-ți arăt eu zîmbet de fericire! — bombănea el. — Ai uitat că nu mai ești fată de pension? O mutră bătrînă ca tine trebuie să înțeleagă că și-a trăit traiul...

Și o năvală de sentimente josnice: ură, invidie, amor propriu rănit și acea mizantropie provincială meschină, care se naște în sufletul micilor funcționari ca urmare a beției și a vieții sedentare, se treziră în el și începură să colcăie ca șoarecii... Așteptă să se termine mazurca, apoi intră în sală și se îndreptă spre nevastă-sa. În vremea asta, Anna Pavlovna stătea de vorbă cu cavalerul ei și-i povestea, făcîndu-și vînt cu evantaiul și privindu-l cochetă, printre gene, cum dansa ea, pe vremuri, la Petersburg. (Își strîngea gurița în chip de inimioară și vorbea din vîrful buzelor: „La noi, la Piutiursbiurg...")

— Aniuta, hai acasă! — zise accizarul răgușit.

Văzîndu-l lîngă ea, Anna Pavlovna tresări, de parcă atunci își aducea aminte că are un bărbat, apoi se înroși toată: îi era rușine că bărbatul ei era așa de fără vlagă, așa de ursuz — un bărbat ca oricare altul...

— Hai acasă! — repetă accizarul.

— De ce? Doar nu-i tîrziu.

— Ba te rog să mergi acasă! — repetă accizarul răspicat, încruntîndu-se cu răutate.

— De ce? S-a întîmplat ceva? — se tulbură Anna Pavlovna.

— Nu s-a întîmplat nimic, dar așa vreau eu: să mergi imediat acasă... Așa vreau — și basta! Prin urmare, fără multă vorbă te rog!

Anna Pavlovna nu se temea de bărbatul ei, dar îi era rușine de ofițerul care se uita la el cu mirare și cu ironie. Se ridică și se trase mai la o parte cu accizarul ei.

— Ce te-a apucat? — se porni ea. — De ce să merg acasă? Doar încă nu-i nici unsprezece!

— Așa vreau eu — și basta! Să faci bine să mergi.

— Ia lasă prostiile! N-ai decît să te duci singur, dacă vrei.

— Atunci să știi că fac scandal!

Accizarul vedea cum expresia de fericire dispare treptat de pe fața femeii, că-i e rușine și că suferă, și parcă se simți mai ușurat.

— Ce nevoie ai de mine chiar acum? — îl întrebă ea.

— N-am nici o nevoie de tine, dar vreau să mergi acasă. Vreau — și basta!

La început, Anna Pavlovna nici nu voi să audă de plecare, apoi îl rugă s-o mai lase măcar jumătate de ceas, iar la urmă, fără să știe singură pentru ce, începu să-și ceară iertare și să se jure. Și toate acestea în șoaptă și cu zîmbetul pe buze, ca nu cumva să creadă cei din jur că ar avea vreo neînțelegere cu bărbatul ei. Căută apoi să-l asigure că n-o să mai stea mult — numai zece minute, numai cinci minute... Dar accizarul nu se lăsă înduplecat.

— Cum poftești, n-ai decît să rămîi. Dar să știi că fac scandal!

In timp ce vorbea cu bărbatul ei, Anna Pavlovna se trăsese la obraz, slăbise și parcă îmbătrînise. Palidă, mușcîndu-și buzele și abia stăpînindu-și plînsul, trecu în vestibul și începu să se îmbrace...

— Dar unde plecaţi ? — se mirau cucoanele din orăşel. — Anna Pavlovna, drăguţă, unde te duci ?

— O doare capul, — răspunse în locul ei accizarul.

Ieşind de la club, soţii se îndreptară spre casă fără să scoată o vorbă. Accizarul păşea în urma nevesti-si şi, în timp ce se uita la fiinţa aceea încovoiată, umilită şi frîntă de durere, îşi aducea aminte de expresia de fericire care-l scosese din minţi la club. Iar conştiinţa că acea fericire dispăruse, îi umplea sufletul de sentimentul biruinţii. Era vesel, era încîntat — şi totuşi parcă-i lipsea ceva : ar fi vrut să se întoarcă la club şi să facă aşa fel ca toţi cei de acolo să fie plictisiţi şi amărîţi şi să-şi dea seama cît de ştearsă şi de mizerabilă e viaţa, mai ales cînd mergi pe stradă în beznă, cînd auzi cum îţi plescăie noroiul sub picioare şi ştii că mîine dimineaţă, cînd te trezeşti, nu te aşteaptă altceva decît votca şi jocul de cărţi... Ce grozăvie, doamne !

Anna Pavlovna abia îşi tîra picioarele... Era încă sub vraja dansului, a muzicii, a conversaţiilor uşoare, a strălucirii şi freamătului sălii de bal. Mergea şi se întreba : de ce o pedepsise dumnezeu aşa de crud ? Se simţea tristă şi umilită, iar ura pe care i-o stîrneau paşii grei ai bărbatului o înăbuşea. Tăcea, căutînd să găsească cel mai insultător, cel mai veninos şi mai usturător cuvînt, ca să i-l arunce în obraz. Dar în acelaşi timp îşi dădea seama că pe accizarul ei nici o vorbă nu-l putea atinge. Ce-i păsa lui de vorbe ? O situaţie mai deznădăjduită n-ar fi putut născoci nici cel mai înverşunat duşman...

Iar în vremea asta, orchestra cînta înainte şi întunericul nopţii era plin de melodii, care de care mai pătimaşe şi mai săltăreţe.

NENOROCIREA

SOFIA Petrovna, soţia notarului public Liubeanţev, [1]) o femeie tînără şi frumoasă de vreo douăzeci şi cinci de ani, mergea alene pe drumul de pădure însoţită de avocatul Ilin, vecinul ei de vilă. Trecuse de ora patru după amiază. Sus deasupra drumului atîrnau nori albi şi scămoşaţi, iar printre ei se zăreau, ici şi colo, frînturi de cer, de un albastru şters. Norii stăteau încremeniţi, ca aninaţi, de vîrfurile pinilor bătrîni şi înalţi. Era cald şi linişte.

In depărtare, drumul era tăiat de terasamentul destul de scund al căii ferate, pe care se plimba acum, încoace şi încolo, o santinelă cu puşca la umăr. Dincolo de terasament se vedea o biserică albă, cu şase turle şi cu acoperişul ruginit...

— Nu mă aşteptam să te întîlnesc aici, — zicea Sofia Petrovna cu ochii în pămînt, scormonind cu vîrful umbreluţei frunzele uscate. Acum însă îmi pare bine că te-am întîlnit. Trebuie să vorbesc cu dumneata, serios şi definitiv. Ivan Mihailovici, dacă într-adevăr mă iubeşti şi mă respecţi, nu mă mai urmări, te rog ! Te ţii după mine ca o umbră, te uiţi la mine veşnic cu ochi răi, îmi faci declaraţii de dragoste, îmi scrii scrisori ciudate... Cînd or să se termine toate astea ? Şi ce o să iasă de aici, dumnezeule doamne ?

---

[1]) *Liubiti* — a iubi. (N. red. rom.)

Ilin tăcea. Sofia Petrovna mai făcu doi-trei paşi, apoi urmă :

— Şi această schimbare neaşteptată din partea dumitale s-a întîmplat acum două sau trei săptămîni, cu toate că ne cunoaştem de cinci ani. Nu te mai recunosc, Ivan Mihailovici !

Sofia Petrovna se uită pieziş la însoţitorul său. Cu ochii pe jumătate închişi, Ilin urmărea cu atenţie norii cei scămoşaţi. Faţa lui era îmbufnată şi rea şi avea aerul absent al omului care suferă şi e nevoit să asculte nimicuri.

— Mă mir cum de nu-ţi dai seama de toate astea ! — urmă Liubeanţeva, ridicînd din umeri. — Înţelege o dată că te angajezi într-un joc nu tocmai frumos. Sînt măritată, îmi iubesc şi-mi respect bărbatul... am o fetiţă... Se poate să nu te gîndeşti la toate astea ? Şi apoi dumneata, ca vechi prieten, cunoşti părerile mele în ce priveşte familia... principiile mele în genere...

Ilin icni cu obidă şi oftă.

— „Principiile mele în ce priveşte familia..." — bombăni el. — O, doamne !

— Da, întocmai... Imi iubesc bărbatul, îl respect şi, în orice caz, ţin la liniştea căminului meu. Mai curînd să mor decît să-l nenorocesc pe Andrei şi pe fetiţa noastră... De aceea, Ivan Mihailovici, lasă-mă, pentru dumnezeu ! Rămîi prietenul bun şi cinstit de mai înainte şi lasă toate gemetele şi suspinele astea, care nu-ţi stau bine deloc ! Am hotărît, s-a terminat ! De azi înainte, nici un cuvînt... Hai să vorbim de altceva.

Sofia Petrovna trase din nou cu coada ochiului la Ilin. Avocatul se uita în sus, era palid şi-şi muşca înciudat buzele care-i tremurau. Liubeanţeva nu înţelegea de ce era furios şi ce anume îl scosese din fire. Insă paloarea lui o impresionă.

— Nu te supăra, să fim prieteni... — adăugă ea, blînd. — Vrei ? Uite mîna mea.

Ilin luă în mîinile lui mîna ei plinuţă, i-o strînse uşor şi o duse încet la buze.

— Nu mai sînt licean, — bombăni el, — ca să mă încînte cîtuşi de puţin prietenia femeii iubite...

— Destul, destul! Am hotărît, gata! Iată că am ajuns la bancă, să stăm puţin.

Un sentiment dulce, de uşurare, năvăli în sufletul Sofiei Petrovna: spusese tot ce era mai greu şi mai delicat de spus, iar problema chinuitoare fusese pusă la punct şi lichidată. Acum putea să respire în voie şi să-l privească pe Ilin drept în faţă. Se uită la el — şi sentimentul acela egoist, de superioritate a femeii iubite asupra iubitului, o măguli. Îi făcea plăcere să vadă cum bărbatul acela mare şi puternic, cu faţa energică şi severă, cu barba neagră şi bogată — inteligent, cult şi, pe cît se spune, plin de talent — se aşeza cuminte alături de ea, lăsîndu-şi capul în piept. Cîteva minute tăcură amîndoi.

— Nimic nu e încă nici hotărît şi nici sfîrşit... — începu Ilin. — Mi-ai vorbit ca din carte: „Îmi iubesc şi-mi respect bărbatul... principiile mele în ce priveşte familia...“ Toate astea le ştiam şi fără să mi le fi spus dumneata, ba pot să-ţi spun mai mult decît atît: îţi mărturisesc, deschis şi cinstit, că îmi consider purtarea imorală, criminală chiar. Ce vrei mai mult? Dar la ce bun să vorbim despre lucruri pe care le ştie toată lumea? În loc să-mi faci teorii, mai bine mi-ai spune ce să fac.

— Ţi-am mai spus: să pleci!

— Dumneata ştii foarte bine că am plecat de cinci ori pînă acum şi că de fiecare dată m-am întors de la jumătatea drumului! Pot să-ţi arăt biletele de tren, le păstrez pe toate. N-am destulă voinţă ca să fug de dumneata! Lupt, lupt din răsputeri — dar de ce dracu' mai sînt bun, dacă n-am tărie în mine, dacă sînt slab şi laş? Nu pot să lupt împotriva firii! Înţelegi? Nu pot! Încerc să fug, dar ea mă ţine pe loc. Da, e o slăbiciune josnică, vulgară!

Ilin se înroşi, se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin faţa băncii.

— Sînt furios ca un cîine turbat! — mormăi el, strîngîndu-şi pumnii. — Mă urăsc şi mă disprețuiesc! Doamne, am ajuns să mă ţin de poalele unei femei măritate ca un băieţaş desfrînat, să-i scriu scrisori idioate, să mă umilesc... O!

Ilin îşi luă capul între mîini, gemu, apoi se aşeză.

— Şi, colac peste pupuză, mai vine şi lipsa dumitale de sinceritate! — urmă el cu amărăciune. — Dar dacă eşti împotriva acestui joc primejdios, atunci ce cauţi aici? Ce te-a îndemnat să vii? In scrisorile mele nu ţi-am cerut decît un răspuns deschis şi hotărît: da sau nu. Iar dumneata, în loc să-mi răspunzi cinstit, cauţi să mă întîlneşti în fiecare zi „din întîmplare" şi-mi serveşti citate din cărţi!

Liubeanţeva se sperie, se înroşi şi se simţi dintr-o dată stingherită, aşa cum se simt femeile cinstite cînd le surprinde cineva dezbrăcate.

— Vorbeşti de parcă m-ai bănui că mă joc cu dumneata... — îngăimă ea. — Totdeauna ţi-am răspuns deschis, iar azi... azi chiar te-am rugat!

— Parcă în chestii de astea e nevoie să te rogi? Dacă mi-ai fi spus de la început: „Pleacă" — demult nu mai eram pe locurile acestea. Dar dumneata nu mi-ai spus. Şi niciodată nu mi-ai răspuns deschis. Ciudată şovăiala asta! Intr-adevăr, dumneata ori te joci cu mine, ori...

Ilin nu-şi termină vorba, ci îşi sprijini capul în pumni. Sofia Petrovna căută să-şi aducă aminte cum se purtase cu el, de la început şi pînă în clipa de faţă. Îşi aminti că în tot timpul acesta se împotrivise dragostei lui, şi nu numai cu fapta, dar pînă şi în gîndurile ei cele mai tăinuite. Cu toate astea, simţea că în vorbele avocatului era şi o mică parte de adevăr. Şi neştiind unde să caute acest adevăr, nu găsi ce să răspundă la imputările lui, cu toată silinţa pe care şi-o dădea. Şi cum tăcerea se prelungea, zise, ridicînd din umeri:

— Prin urmare tot eu sînt vinovată, nu-i aşa?

— Nu-ţi fac nici o vină din nesinceritatea dumitale, — oftă Ilin. — Am spus şi eu aşa, fiindcă veni vorba... Lipsa dumitale de sinceritate nu e numai firească, dar e şi în firea lucrurilor. Dacă toţi oamenii ar vorbi deschis şi s-ar apuca să fie dintr-o dată sinceri, totul s-ar duce dracului de rîpă!

Sofiei Petrovna nu-i ardea de filozofie, dar se bucură de prilej ca să schimbe vorba şi-l întrebă:

— Şi de ce, adică ?

— Pentru că sinceri cu adevărat nu-s decît sălbaticii şi animalele. Şi cum civilizaţia a introdus în viaţă nevoia unui confort — ca, de pildă, virtutea femeii — sinceritatea nu-şi mai are rost...

Furios, Ilin scurma cu bastonul în nisip. Liubeanţeva îl asculta. Nu înţelegea chiar tot, dar această discuţie îi făcea plăcere. O încînta mai ales faptul că un om superior ca el vorbeşte cu ea, femeie obişnuită, „despre chestiuni înalte". Apoi, îi făcea o deosebită plăcere să vadă cum i se mişcă faţa palidă, tînără, vioaie şi încă supărată. Multe din cîte i le spunea el ea nu le înţelegea, dar îşi dădea seama de acea neasemuită cutezanţă a omului modern cu care, fără să stea mult la gînduri, Ilin dezlega probleme grave şi trăgea concluzii categorice.

Fără veste se surprinse uitîndu-se la el cu admiraţie şi se sperie.

— Iartă-mă, — se grăbi să spună, — dar nu înţeleg de ce ai adus vorba despre nesinceritate ? Iţi mai repet o dată rugămintea mea : rămîi un prieten bun şi cinstit şi lasă-mă în pace ! Te rog din toată inima !

— Bine, o să încerc să mai lupt încă ! — oftă Ilin. — O să-mi dau toată silinţa... Numai că nu prea cred să iasă ceva din această încercare a mea. Ori îmi trag un glonţ în tîmplă, ori... mă apuc de băutură, prosteşte. Nu, nu mă văd bine ! Fiecare lucru are o margine, tot aşa şi lupta împotriva firii. Cum ai putea să lupţi cu nebunia ? Cum ai putea să-ţi stăpîneşti aţîţarea după ce bei ? Ce pot să fac dacă chipul dumitale s-a cuibărit în sufletul meu şi-mi stă tot timpul înaintea ochilor, şi zi şi noapte, ca pinul ăsta din faţa noastră ? Invaţă-mă ce faptă eroică ar trebui să săvîrşesc ca să scap de starea asta ticăloasă şi nenorocită, cînd toate gîndurile, dorinţele şi visurile mele nu mai sînt ale mele, ci ale unui demon care s-a instalat în mine ? Te iubesc, te iubesc aşa de mult încît mi-am ieşit din făgaşul meu, mi-am lăsat baltă şi treburile, şi prietenii, ba am uitat pînă şi de dumnezeu ! Niciodată în viaţa mea n-am iubit cu atîta patimă !

Sofia Petrovna, care nu se aştepta la o întorsătură ca asta, se trase cu tot trupul îndărăt şi se uită cu spaimă la Ilin. Avea lacrimi în ochi, buzele îi tremurau şi pe toată faţa i se revărsase, parcă, o expresie lacomă, de rugă.

— Te iubesc! — şoptea el, apropiindu-şi ochii de ochii ei mari şi speriaţi. — Eşti atît de frumoasă! Sufăr, şi totuşi îţi jur că aş putea să stau aşa toată viaţa, să sufăr şi să te privesc în ochi. Dar... taci, te rog din suflet!

Luată prin surprindere, Sofia Petrovna căuta la repezeală cuvintele potrivite cu care ar fi putut să-l oprească. „Să plec!" — se hotărî ea, dar nu izbuti să se urnească din loc şi să se ridice, deoarece Ilin îngenuchiase la picioarele ei... Cuprinzîndu-i genunchii cu braţele, i se uita în ochi şi-i vorbea cu duioşie, cu căldură, cu patimă. Vrăjită şi înspăimîntată în acelaşi timp, Sofia Petrovna nu auzea ce-i spune, pentru că tocmai atunci, în clipa primejdioasă cînd încleştarea mîinilor lui îi împrăştia în trup o plăcere dulce, ca aceea pe care o încerci cînd te cufunzi într-o baie caldă — ea căuta, cu perfidă răutate, explicaţia acelei senzaţii. Şi era furioasă că în loc să simtă cum i se revoltă virtutea, se simţea biruită de neputinţă, de lene şi de vid, ca un om beat căruia nu-i mai pasă de nimic. Doar o părticică de conştiinţă, ghemuită într-un ungher ascuns al sufletului, o zgîndărea cu usturătoare ironie: „De ce nu pleci? Spune! Prin urmare, aşa trebuie să se întîmple?..."

Căutînd explicaţia stărilor prin care trecea, Sofia Petrovna nu înţelegea nici de ce nu-şi trăsese mîna de care Ilin se lipise ca o lipitoare, nici motivul pentru care se grăbise să se uite în dreapta şi în stînga, o dată cu el, ca să se încredinţeze că nu-i vedea nimeni. Pinii şi norii stăteau nemişcaţi şi se uitau la ei cu severitate, ca acei servitori bătrîni care, cu toate că văd năzdrăvăniile copiilor, nu spun nimic celor mari, pentru că sînt plătiţi să tacă. Doar santinela, ca înfiptă în terasament, părea că se uită spre bancă.

„N-are decît să se uite!" — îşi zise Sofia Petrovna,

— Dar... ascultă, te rog! — zise ea în sfîrşit, cu deznădejde. — Unde crezi că o să ne ducă toate acestea? Ce-o să se întîmple pe urmă?

— Nu ştiu, nu ştiu... — făcu el în şoaptă şi dădu din mînă, ca şi cum ar fi vrut să se apere de întrebările ei supărătoare.

Deodată se auzi un fluierat răguşit şi tremurător de locomotivă. Zgomotul acela rece şi străin, de proză banală, o făcu pe Liubeanţeva să tresară.

— Nu pot să mai rămîn... trebuie să plec! — zise ea, ridicîndu-se grăbită. — Vine trenul... şi cu trenul vine şi Andrei! Trebuie să-i dau să mănînce.

Sofia Petrovna îşi întoarse faţa îmbujorată spre terasamentul căii ferate. Trecu întîi, încet, locomotiva, în urma ei trecură vagoanele. Era un tren de marfă, nu de călători cum crezuse Liubeanţeva. Profilate pe fondul alb al bisericii, vagoanele treceau în şir, unul după altul, aşa cum trec zilele omului, şi parcă nu se mai sfîrşeau.

Dar trenul trecu, şi vagonul din coadă, cu felinarele şi cu conductorul lui, dispăru şi el după copaci. Sofia Petrovna se întoarse dintr-o dată şi, fără să se uite la Ilin, o luă grăbită îndărăt pe alee. Se simţea acum stăpînă pe sine. Cu obrajii aprinşi de ruşine, jignită — nu de Ilin, nu, ci de propria ei laşitate, de neruşinarea cu care ea, femeie cinstită şi cu principii morale, îngăduise unui bărbat străin să-i strîngă genunchii — nu se gîndea decît să ajungă cît mai curînd la vila ei, la ai săi. Avocatul abia putea să se ţină de ea. Cînd coti din alee pe cărarea îngustă, Sofia Petrovna întoarse capul şi-l învălui într-o privire atît de iute, încît nu văzu decît nisipul de pe genunchii lui. Îi făcu un semn cu mîna, s-o lase în pace.

Ajungînd acasă, în odaia ei, rămase cîteva minute în picioare, ca încremenită. Se uita cînd la fereastră, cînd la masa ei de lucru...

— Ticăloasă ce eşti! — se certa singură. — Ticăloasă!

Ca să-şi facă în ciudă, căută să-şi amintească, în toate amănuntele şi fără să-şi ascundă nimic, cum, într-adevăr, se împotrivise tot timpul la curtea pe care

i-o făcea Ilin, dar că nu știu ce o *trăgea* să se ducă să-i ceară o explicație. Și nu numai atît, dar atunci cînd Ilia se tăvălea la picioarele ei, ea încercase o plăcere nespusă. Își aminti totul fără să se cruțe și, înecîndu-se de rușine, îi veni să-și tragă palme.

„Bietul Andrei! își zise și, amintindu-și de bărbatul ei, se sili să-și ia o expresie cît mai duioasă. Varia, biata mea fetiță, tu nici nu știi ce mamă ticăloasă ai! Iertați-mă, dragii mei! Vă iubesc mult... mult!"

Apoi, căutînd să-și dovedească ei însăși că era încă soție și mamă bună, că ticăloșia nu-i atinsese încă „principiile" despre care-i vorbise lui Ilin, Sofia Petrovna alergă în bucătărie și sări cu gura la bucătăreasă, că nu pusese încă masa pentru Andrei Ilici. Încercă să-și imagineze cît de obosit și de flămînd o să se întoarcă bărbatul ei, îl compătimi în gura mare și puse masa cu propriile ei mîini, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată. Apoi o căută pe Varia, o luă în brațe și o strînse la piept cu duioșie. Fetița îi păru grea și nepăsătoare, însă ea nu voi să recunoască și începu să-i spună ce om bun, blînd și cinstit era tatăl ei.

In schimb, cînd se întoarse Andrei Ilici abia îi dădu bună ziua. Năvala de sentimente prefăcute se risipise fără să-i dovedească nimic. Dimpotrivă, fățărnicia lor o enervase și o înrăise. Numai cînd sînt puși la grea încercare oamenii pot să-și dea seama că nu e deloc ușor să-ți stăpînești propriile gînduri și sentimente. Mai tîrziu, Sofia Petrovna povestea că în sufletul ei fusese atunci „o harababură pe care nimeni n-ar fi putut-o descurca, așa cum n-ar fi putut să numere vrăbiile dintr-un stol în zbor". De pildă, faptul că nu se bucurase de întoarcerea bărbatului ei și că nu-i plăcuse ținuta lui la masă o făcu deodată să tragă concluzia că era gata să-l urască.

In așteptarea supei, mort de foame și de oboseală, Andrei Ilici se repezi la salam și începu să mănînce cu poftă. Mesteca zgomotos și i se mișcau mușchii de la tîmple.

„Doamne dumnezeule, își zicea Sofia Petrovna. Îl iubesc și-l respect, desigur... dar de ce o fi mestecînd așa de scîrbos ?“

În gîndurile ei era aceeași harababură ca și în sentimente. Ca toți cei nedeprinși să lupte cu el înșiși, Liubeanțeva făcea tot posibilul să nu se gîndească la amărăciunea ei. Dar cu atît mai mult se gîndea și cu atît mai deslușit îl vedea în gînd pe Ilin, nisipul de pe genunchii lui, norii scămoșați, trenul...

„De ce m-am dus astăzi, proasta de mine ? se frămînta ea. Oare nu mai sînt sigură de mine ?...“

Spaima are ochii mari. Cînd Andrei Ilici termină ultimul fel, Sofia Petrovna se hotărîse : o să-i mărturisească totul și o să scape de primejdie !

— Andrei, trebuie să vorbesc serios cu tine, — începu ea după masă, în timp ce bărbatul ei își scotea surtucul și cizmele, ca să se culce și să se odihnească.

— Despre ce anume ?

— Hai să plecăm de aici !

— Hm... și unde ? E prea devreme ca să ne întoarcem în oraș.

— Nu, să plecăm într-o călătorie, sau așa ceva...

— Intr-o călătorie... — mormăi notarul public, întinzîndu-se. — Și eu visez așa ceva, dar de unde să iau bani și pe seama cui să las biroul ?

Iar după ce se gîndi puțin, adăugă :

— Intr-adevăr, văd că te cam plictisești aici. Dacă vrei, uite, pleacă tu singură !

Sofia Petrovna primi. Dar îndată își dădu seama că Ilin o să profite de ocazie și o să plece și el cu același tren, în același vagon... În timp ce se gîndea așa, se uită la bărbatul ei, sătul acum, dar încă moleșit. Intîmplător, privirea îi căzu pe picioarele lui mici, ca de femeie, încălțate cu ciorapi vărgați. De vîrful fiecărui ciorap atîrna cîte o ață...

După stor bîzîia și se izbea în geam un bondar. Sofia Petrovna se uita la ațe, asculta bîzîitul bondarului și se vedea călătorind cu trenul... În fața ei stă zi și noapte Ilin, fără să-și ia ochii de la ea, furios de neputință și palid de atîta suferință morală. Vorbește despre el, pozează în „tînăr desfrînat“, o ceartă și-și

smulge părul din cap. Dar cînd se lasă întunericul şi călătorii adorm sau coboară prin staţii, cade în genunchi în faţa ei şi-i îmbrăţişează picioarele, ca adineauri pe bancă...

Sofia Petrovna se surprinse visînd...

— Ascultă, singură nu plec ! — zise ea. — Vreau să mergi şi tu cu mine !

— Astea-s fantezii, Sofocika ! — oftă Liubeanţev. — Ar trebui să fii serioasă şi să doreşti numai ceea ce se poate.

„Cînd ai să afli tu adevărul, să vezi cum ai să mergi !“ îşi zise Sofia Petrovna.

Hotărîtă să plece cu orice preţ, se simţi în afară de primejdie. Incetul cu încetul gîndurile i se limpeziră, îşi recăpătă buna dispoziţie şi-şi permise chiar să se gîndească la orice : pentru că, ori s-ar gîndi, ori nu, ea tot o să plece ! In timp ce bărbatul ei dormea, se înserase... Sofia Petrovna stătea în salon şi cînta la pian. Răcoarea serii, acordurile muzicii şi mai ales gîndul că fusese cuminte, că înlăturase primejdia, o înveseleau. Alte femei în situaţia ei — îi spunea conştiinţa, liniştită acum — n-ar fi rezistat, fără îndoială, şi s-ar fi lăsat luate de vîrtej, în timp ce ea fusese cît pe ce să moară de ruşine, suferise, iar acum fugea de o primejdie care poate că nici nu exista !... Şi Sofia Petrovna se simţi atît de mişcată de propria ei virtute şi tărie, încît de vreo trei ori se uită în oglindă.

Cînd se întunecă de tot, îi veniră cîţiva prieteni. Bărbaţii se aşezară în sufragerie să joace cărţi, iar femeile în salon şi pe terasă. Ilin sosi cel din urmă. Era trist, întunecat şi părea bolnav. Se aşeză în colţul divanului şi nu se urni de acolo toată seara. Vesel şi spiritual de obicei, de data asta nu-şi descleşta gura, stătea încruntat şi se scărpina mereu sub ochi. Cînd trebuia să răspundă la cîte o întrebare, zîmbea în silă, numai cu buza de sus, şi răspundea scurt şi înciudat. Făcu şi cîteva spirite, dar tăioase şi impertinente. Sofiei Petrovna i se păru că nu mai avea mult pînă la isterie. Abia acum, stînd la pian, îşi dădu seama desluşit, pentru întîia oară, că nefericitului aceluia nu-i ardea de glumă, că era bolnav sufleteşte şi

că nu-şi mai afla locul. De dragul ei îşi sacrifica cele mai frumoase zile ale tinereţii şi ale carierei şi-şi cheltuia acum cel din urmă ban ca să-şi plătească vila, de dragul ei îşi părăsea în voia soartei mama şi surorile şi, mai ales, se istovea în lupta aceea chinuitoare cu el însuşi. Fie şi numai dintr-un simplu şi banal sentiment de omenie, şi încă s-ar cuveni să-l ia mai în serios...

Toate acestea le simţea limpede pînă în adîncul sufletului. Dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat de Ilin şi i-ar fi spus „nu!" — fără îndoială că glasul ei ar fi fost atît de neînduplecat, încît lui i-ar fi venit greu să nu se supună. Dar nu se apropie de el şi nu-i spuse nimic; dealtfel nici nu-i trecu prin minte aşa ceva... Părea că meschinăria şi egoismul, specifice tinereţii, nu se manifestaseră niciodată la ea cu atîta putere ca în seara aceea. Îşi dădea seama că Ilin nu era fericit şi că stătea pe divan ca pe jeratic, îi era milă de el — dar în acelaşi timp prezenţa omului care o iubea pînă la suferinţă îi umplea sufletul de mîndrie şi de conştiinţa propriei sale puteri. Îşi dădea seama că era tînără, frumoasă şi inaccesibilă şi — doamne, ce bine că se hotărîse să plece! — în seara aceea nu se mai putea stăpîni. Cocheta, rîdea mereu şi cînta mai cu patimă şi mai cu însufleţire ca oricînd. Toate o înveseleau, toate i se păreau vrednice de rîs. Îi venea să rîdă cînd se gîndea la întîmplarea de pe bancă şi la santinela care se uita la dînşii. Îi venea să rîdă de prietenii ei, de spiritele impertinente ale lui Ilin şi de acul lui de cravată, pe care nu i-l mai văzuse niciodată pînă atunci: un şarpe roşu cu ochii de diamante. Şi i se părea atît de caraghios acul acela, încît îi venea să-l sărute.

Sofia Petrovna cînta cu însufleţire, cu pasiunea omului pe jumătate ameţit, de parcă voia să atîţe durerea cuiva. Alegea numai romanţe triste, melancolice, în care era vorba de nădejdi spulberate, de trecut, de bătrîneţe... „Iar bătrîneţea se apropie, se apropie cu paşi grăbiţi..." Ca şi cum ar fi fost vreo legătură între ea şi bătrîneţe!

„Mă tem că se petrece cu mine ceva care nu-i tocmai

așa cum ar trebui să fie..." își zicea din cînd în cînd. în timp ce rîdea și cînta înainte.

La ora duăsprezece, prietenii se împrăștiară. Ilin plecă cel din urmă. Sofia Petrovna avu încă destul curaj ca să-l petreacă pînă la treapta de jos a terasei. Voia să-i spună că pleacă cu bărbatul ei, ca să-și dea seama ce efect o să facă asupra lui această veste.

Luna se ascunsese după nori, era însă destul de lumină ca să vadă cum flutura vîntul poalele pardesiului lui Ilin și draperiile de la ușa dinspre terasă. Vedea și cît de palid era Ilin și cum încerca să zîmbească, strîmbîndu-și buza de sus...

— Sonia, Sonicika.. scumpa mea ! — îi șopti el, fără să-i dea răgaz să vorbească. — Draga mea, iubita mea!

Intr-o pornire de duioșie, cu lacrimi în glas, Ilin îi înșira cuvinte mîngîietoare, unul mai fierbinte decît celălalt, și-i spunea „tu", ca unei soții sau unei amante. Pe neașteptate, o prinse cu o mînă de mijloc, apucînd-o cu cealaltă de cot.

— Draga mea, frumoasa mea... — îi șoptea, sărutînd-o pe gît, lîngă ceafă. — Ascultă-ți îndemnul inimii și vino cu mine chiar în clipa asta !

Sofia Petrovna lunecă din îmbrățișarea lui și înălță capul, ca să-și arate indignarea și revolta. Dar nu izbuti să se indigneze, și toată puritatea, toată virtutea ei mult lăudată abia o ajutară să îngaime cuvintele pe care le spun în asemenea împrejurări toate femeile din lume :

— Doamne, dar ai înnebunit ?

— Haide, vino ! — urmă Ilin. — M-am încredințat și acum, ca și acolo, lîngă banca din pădure, că ești tot atît de fără putere ca și mine... Nu, nici tu n-ai s-o sfîrșești bine ! Mă iubești, prin urmare degeaba mai cauți să stai la tocmeală cu propria ta conștiință...

Văzînd-o că se depărtează de lîngă el, Ilin o prinse de mînecuța de dantelă a rochiei și se grăbi să-i spună tot ce avea de spus :

— Oricum, tot trebuie să cedezi. Dacă nu azi, atunci mîine... La ce-ți folosește tărăgăneala asta ? Draga, scumpa mea Sonia, sentința e dată : de ce să-l mai amîni executarea ? De ce să te amăgești singură ?

Sofia Petrovna se smulse de lîngă el şi se făcu nevăzută pe uşă. Se întoarse în salon, închise fără să-şi dea seama pianul, se uită îndelung la vinieta de pe note, apoi se aşeză. Nu era în stare nici să stea în picioare, nici să se gîndească... Nu-i mai rămăsese nimic din emoţia şi înfrigurarea de mai înainte. Simţea doar o slăbiciune cumplită, o nesfîrşită lene şi plictiseală. Conştiinţa îi şoptea că în seara aceea se purtase urît şi prosteşte, ca o fetişcană fără minte, că mai adineauri se lăsase îmbrăţişată pe terasă — mai simţea şi acum ceva care o stingherea în jurul mijlocului şi lîngă cot... In salon nu era nimeni şi nu ardea decît o lumînare. Liubeanţeva stătea nemişcată pe taburet în faţa pianului şi parcă aştepta ceva. Şi, ca şi cum s-ar fi folosit de întuneric şi de sfîrşeala ei, o dorinţă apăsătoare şi nebiruită începu să crească încetul cu încetul şi să pună stăpînire pe ea, cuprinzîndu-i şi mîinile, şi picioarele, şi sufletul, ca un şarpe. N-o mai ameninţa ca pînă atunci, ci îi stătea în faţă, limpede, în toată goliciunea ei.

Rămase aşa vreo jumătate de ceas, fără să facă nici o mişcare, gîndindu-se în voie la Ilin, apoi se ridică cu greu şi trecu în dormitor, abia tîrîndu-şi picioarele. Andrei Ilici se şi culcase. Sofia Petrovna se aşeză lîngă fereastra deschisă şi se lăsă copleşită de dorinţă. In mintea ei nu mai era acum nici o „harababură" : toate gîndurile şi toate simţurile nu mai aveau decît un singur scop desluşit. Incercă să se împotrivească, dar dădu din mînă, a silă... In clipa aceea înţelese că duşmanul era tare şi necruţător. Ca să lupte cu el i-ar fi trebuit putere şi voinţă, şi nici obîrşia, nici educaţia, nici viaţa nu-i dăduseră nimic pe care să se poată bizui.

„Desfrînată ! Ticăloasă ! se mustra pentru slăbiciunea ei. Prin urmare, asta îmi erai ?..."

Pînă într-atît i se răzvrătise sufletul ei cinstit, încît îşi aruncă vorbele cele mai insultătoare pe care le cunoştea şi-şi mărturisi nenumărate adevăruri crude şi umilitoare. Işi spuse, de pildă, că nu fusese niciodată femeie cinstită şi că, dacă nu căzuse pînă atunci, era din pricină că nu i se ivise încă prilejul şi că lupta

ei de fiecare zi nu fusese decît simplă distracţie şi comedie...

„Să zic că am luptat, se gîndea. Dar ce luptă a fost aceea ? Şi femeile care se vînd luptă înainte de a se vinde, şi totuşi se vînd. Straşnică luptă, n-am ce zice ! A ţinut doar o zi, cît ţine viaţa unui fluture... O singură zi !“

Şi deodată înţelese că nu dragostea, că nu fiinţa lui Ilin o îndemnau să plece de acasă, ci senzaţiile carė o aşteptau de aci înainte... O cuconiţă amatoare de plimbări şi de vilegiatură, ca atîtea altele !

„Au ucis măicuţa puiului cel mic“ cînta nu ştiu cine dincolo de fereastră, cu glas de tenor răguşit.

„Dacă e vorba să mă duc, atunci e timpul“, se gîndi Sofia Petrovna. Şi deodată inima începu să-i bată cumplit.

— Andrei ! — aproape că strigă. — Ascultă, Andrei, noi... noi mai plecăm ?

— Da... Doar ţi-am spus să pleci singură !

— Dar să ştii... să ştii că dacă nu vii şi tu cu mine, s-ar putea să mă pierzi ! Mi se pare că... că m-am în drăgostit !

— De cine ? — o întrebă Andrei Ilici.

— Cred că asta n-are nici o importanţă pentru tine ! — strigă Sofia Petrovna.

Andrei Ilici se ridică, lăsă să-i atîrne picioarele din pat şi se uită nedumerit la umbra întunecată a nevestei lui.

— Fantezii ! — zise apoi, căscînd.

Nu-i venea să creadă, şi totuşi parcă se sperie. După ce se mai gîndi puţin şi-i puse Sofiei Petrovna cîteva întrebări fără importanţă, începu să-şi debiteze părerile lui despre familie, despre adulter... Vorbi aşa, fără vlagă, cam zece minute, apoi se culcă din nou. Sentinţele lui rămaseră fără nici un efect. Multe păreri sînt pe lume, dar cel puţin jumătate din ele aparţin oamenilor care n-au trecut prin nici o cumpănă...

Cu toate că era tîrziu, dincolo de ferestre tot se mai auzeau paşii vilegiaturiştilor. Sofia Petrovna îşi aruncă pe umeri o mantilă uşoară, mai zăbovi, se mai gîndi...

Găsi în ea încă destulă putere ca să-i mai spună o dată somnorosului ei de bărbat :

— Dormi ?... Eu ies să mă plimb puţin... Nu vrei să vii cu mine ?

Era cea din urmă nădejde. Neprimind nici un răspuns, Sofia Petrovna ieşi. Afară bătea vîntul şi era răcoare. Dar ea nu-şi dădea seama nici de vînt, nici de întuneric, ci mergea, mergea înainte... O ducea o putere neînduplecată şi i se părea că, dacă s-ar opri, puterea aceea ar împinge-o de la spate.

„Desfrînată ! şoptea ea în neştire. Mizerabilă !...“

Se înăbuşea, ardea de ruşine şi nu ştia pe unde calcă. Dar puterea care o împingea tot înainte era mai tare şi decît ruşinea, şi decît raţiunea, şi decît frica...

MARTIRII

LIZOCICA Kudrinskaia, [1]) o cuconiţă tînără cu mulţi admiratori, s-a îmbolnăvit fără veste şi atît de grav, încît bărbatul ei nici nu s-a mai dus la slujbă, ba a trimis chiar o telegramă mamei Lizocikăi la Tver. Iată povestea acestei boli, aşa cum o spune însăş Lizocika :

— Mă dusesem la mătuşă-mea, la Lesnoe. [2]) După ce am stat acolo o săptămînă, am plecat cu toţii la verişoara mea, Varia. Bărbatul Variei, ştiţi, e un căpcăun şi un tiran. (Să fi avut eu un bărbat ca acela, îl împuşcam !) Cu toate astea, am petrecut minunat. Mai întîi, am jucat într-un spectacol de amatori, în piesa „Scandal într-o familie onorabilă"... Ştii, Hrustaliov [3]) era strașnic în rolul lui ! În pauză, am băut o limonadă foarte, foarte rece cu puţin coniac... Limonada cu coniac aduce la gust cu şampania... Am băut, dar n-am simţit nimic. A doua zi după spectacol, am făcut o plimbare călare cu Adolf Ivanîci. Vremea era cam umedă şi m-a tras curentul. Se vede că atunci am răcit. Peste vreo trei zile m-am întors acasă, să văd ce face bunul şi scumpul meu Vasea şi-n acelaşi timp să-mi iau şi rochia de mătase, cea cu floricele. Bineînţeles că Vasea nu era acasă. Atunci m-am dus

---

[1]) *Cudri* — bucle, cîrlionţi. (N. red. rom.)
[2]) *Les* — pădure. (N. red. rom.)
[3]) *Hrustal* — cristal. (N. red. rom.)

la bucătărie să-i spun Praskoviei să pună samovarul. Şi, cînd mi-am aruncat ochii pe masă, am văzut nişte ridichi şi nişte morcovi tineri, mititei ca nişte jucărele. Am mîncat un morcov şi o ridiche, nu mai mult. Şi închipuiţi-vă că deodată m-au apucat nişte crampe!... Şi ţine-te, crampe, crampe, crampe... Să mor, nu alta! Vasea a venit de la slujbă într-un suflet! Bineînţeles că şi-a pus mîinile în cap şi s-a îngălbenit. Au alergat după doctor... Înţelegi? Să mor, şi pace!

Crampele au început pe la amiază, la ora trei a venit doctorul, iar la şase Lizocika a adormit şi a dormit adînc pînă la două de noapte.

Pendula bate două... Lumina fină a unei lămpi mici de noapte se strecoară prin abajurul albastru. Lizocika stă culcată în pat. Boneţica de dantelă se desluşeşte, albă, pe fondul închis al unei perne roşii. Pe faţa palidă şi pe umerii rotunzi şi plini se aştern, în umbre, desenele abajurului. La picioarele bolnavei stă Vasili Stepanovici, soţul Lizocikăi. E fericit bietul că, în sfîrşit, nevastă-sa e acasă, dar în acelaşi timp e foarte speriat de boala ei.

— Cum te simţi, Lizocika? — întreabă el în şoaptă, văzînd-o că se trezeşte.

— Mi-e mai bine... — suspină Lizocika. — Nu mai am crampe, dar nu mi-e somn... Nu pot să dorm, şi pace!

— N-ar fi vremea, îngeraşule, să-ţi schimb compresa?

Lizocika se ridică încet şi, cu un aer de suferinţă, îşi lasă graţios capul într-o parte. Cu gesturi solemne, abia atingînd cu degetele trupul cald, Vasili Stepanîci îi schimbă compresa. Lizocika se strînge ghem şi rîde — o gîdilă apa rece — apoi se culcă din nou.

— Bietul de tine, nu dormi! — suspină ea.

— Cum aş putea să dorm?

— Totul e din pricina nervilor, Vasea. Sînt o femeie grozav de nervoasă. Doctorul mi-a prescris un tratament pentru stomac, însă eu simt că nu mi-a ghicit boala. La mine nervii sînt de vină, nu stomacul, ţi-o jur! De un singur lucru mă tem: boala asta să nu ia, cumva, o întorsătură mai gravă...

— Nu, Lizocika, nu ! Ai să vezi că mîine o să fii sănătoasă !

— Mă îndoiesc... Şi nu mă tem pentru mine... mie mi-e totuna, ba chiar aş fi bucuroasă să mor... Dar îmi pare rău de tine ! Dacă mor eu, rămîi văduv, singur..

Vasecika o vede destul de rar pe nevastă-sa, aşa că demult s-a deprins cu singurătatea. Totuşi vorbele Lizocikăi îl tulbură.

— Doamne, ce tot spui, mămico ! Ce înseamnă gîndurile astea negre ?

— Ce poţi să faci ? Ai să plîngi, ai să fii trist cîtva timp, dar pînă la urmă ai să te deprinzi... Ba ai să te şi însori !

Bărbatul îşi duce mîinile la cap.

— Ei, haide, haide că nu mai spun ! — caută să-l liniştească Lizocika. — Numai că, e bine să fie omul pregătit pentru orice întîmplare.

„Dar dacă o să mor cu adevărat ?“ se gîndeşte ea, închizînd ochii.

Şi Lizocika îşi imaginează tabloul propriei sale morţi. Vede cum stau îngrămădiţi în jurul patului mama, bărbatul, verişoara Varia cu soţul ei, rudele şi admiratorii „talentului“ ei, şi cum ea le şopteşte cel din urmă „iertaţi-mă“. Toţi plîng. Apoi, după ce a murit — ce paloare interesantă are sub cununa de păr negru — o îmbracă într-o rochie trandafirie (care-i stă bine) şi o aşază într-un sicriu foarte scump, cu picioare de aur şi plin de flori. Miroase a tămîie, lumînările sfîrîie... Bărbatul ei nu se depărtează o clipă de lîngă sicriu, iar admiratorii talentului ei nu-şi mai iau ochii de la ea : „Parcă-i vie ! E încîntătoare în sicriu !“ Tot oraşul nu vorbeşte decît de moartea ei prematură... Dar iată că o duc la biserică. O poartă pe umeri Ivan Petrovici, Adolf Ivanîci, soţul Variei, Nikolai Semionîci şi studentul cela cu ochii negri, care a învăţat-o să bea limonadă cu coniac. Păcat numai că nu cîntă muzica. După prohod, toată lumea îşi ia rămas bun de la ea. Biserica e plină de suspine. Se aduce capacul cu ciucuri şi... Lizocika se desparte pentru veşnicie de lumina zilei. Se bat cuiele : boc, boc, boc !

Lizocika tresare şi deschide ochii.

— Vasea, aici eşti? — întrebă ea. — Îmi vin nişte gînduri aşa de negre... Doamne, să fiu chiar aşa de nenorocită, încît să nu pot dormi? Vasea, fie-ţi milă de mine şi povesteşte-mi ceva!

— Ce să-ţi povestesc?

— Ceva de... dragoste, — zice Lizocika pe un ton languros. — Sau o anecdotă cu evrei...

Vasili Stepanîci, gata să facă orice numai să fie ea veselă şi să nu se mai gîndească la moarte, îşi potriveşte doi perciuni la urechi, îşi ia o mutră caraghioasă şi se apropie de Lizocika.

— N-aveţi dija nevoie să vă drejem şasornicu? — o întrebă el.

— Ba da, cum nu! — rîde în hohote Lizocika întinzîndu-i ceasul ei de aur de pe măsuţă. — Uite, drege-l!

Vasea ia ceasul, îi cercetează îndelung maşinăria, apoi, chircindu-se din tot trupul, răspunde:

— Astî noi nu putem dreje... Este aici u roată la care lipseşti dija dou dinţi...

Asta e toată reprezentaţia. Lizocika rîde şi bate din palme.

— Straşnic! — strigă ea. — Minunat! Ştii, Vasea, mare prostie faci că nu joci şi tu în spectacolele noastre de amatori! Ai un talent extraordinar! Eşti mult mai bine decît Sîsunov... Ştii, a jucat în „Onomastica mea" unul Sîsunov, un amator. Are un talent de comic, clasa întîi! Închipuieşte-ţi: un nas gros cît o gulie, ochi verzi şi un mers ca de cocor... Ne prăpădeam de rîs! Stai să-ţi arăt cum mergea...

Lizocika sare din pat şi, fără boneţică pe cap, începe să umble pe jos cu picioarele goale.

— Respectele mele! — zice ea gros, imitînd un glas bărbătesc. — Ce se mai aude bun pe aici? Ce mai e nou sub soare? Ha-ha-ha! — rîde apoi în hohote.

— Ha-ha-ha! — îi ţine hangul Vasea.

Rîzînd în hohote, cei doi soţi uită de boală şi se fugăresc prin dormitor. Goana nu se sfîrşeşte decît

atunci cînd Vasea o prinde pe Lizocika de cămaşa de noapte şi o acoperă cu sărutări fierbinţi. Dar după o îmbrăţişare mai pătimaşă, Lizocika îşi aduce aminte deodată că e grav bolnavă...

— Ce înseamnă prostiile astea ? — zice ea, luîndu-şi un aer sever şi învelindu-se cu plapuma. — Ai uitat, se vede, că-s bolnavă ? Multă minte mai ai, n-am ce zice !

— Iartă-mă... — îngăimă bărbatul, ruşinat.

— Dacă boala o să ia cine ştie ce întorsătură gravă, să ştii că tu eşti vinovat ! Răule ! Urîciosule !

Lizocika închide ochii şi tace. Îşi ia din nou aerul îndurerat şi galeş de mai înainte şi începe să geamă încetişor. Vasea îi schimbă compresa şi, fericit că nevastă-sa e acasă şi nu mai umblă zăpăcită pe la mătuşi, se aşază cuminte la picioarele ei şi nu închide ochii pînă dimineaţa. La ora zece soseşte doctorul.

— Ei, cum ne mai simţim ? — o întrebă el pe Lizocika, luîndu-i pulsul. — Ai dormit ?

— Prost, — răspunde Vasea în locul Lizocikăi. — Foarte prost !

Doctorul se duce la fereastră şi urmăreşte cu ochii un coşar care trece pe stradă.

— Doctore, astăzi am voie să beau cafea ? — îl întreabă Lizocika.

— Da, ai voie.

— Dar din pat pot să mă ridic ?

— Poate că s-ar putea... Totuşi, e mai bine să mai stai o zi.

— E rău dispusă... — şopteşte Vasea la urechea doctorului. — Numai gînduri negre... o concepţie ciudată asupra vieţii... Grozav mă nelinişteşte starea ei !

Doctorul se aşază la măsuţă, îşi freacă puţin fruntea cu palma şi-i prescrie Lizocikăi bromură de natriu. Apoi îşi ia rămas bun, promite că o să mai treacă pe seară şi pleacă. Vasea nu se duce la slujbă, rămîne la picioarele bolnavei. La amiază, se adună admiratorii talentului ei. Îngrijoraţi, speriaţi, i-au adus o groază de flori şi de cărţi fran-

ţuzeşti. Cu boneţica ei albă ca zăpada, îmbrăcată într-un „matineu“ străveziu, Lizocika stă întinsă pe pat şi priveşte enigmatic, ca şi cum n-ar mai crede că o să se facă vreodată sănătoasă. Admiratorii talentului ei îl văd pe Vasea, dar de data aceasta îi iartă prezenţa : aceeaşi durere i-a adunat şi pe ei, şi pe el, în jurul patului Lizocikăi !

La ora şase seara, bolnava aţipeşte şi doarme din nou pînă la două noaptea. Vasea stă neclintit la picioarele ei, se luptă cu somnul, îi schimbă compresele şi-i joacă scenete din viaţa evreilor. Iar dimineaţa, după a doua noapte de chinuri, Liza se învîrte în faţa oglinzii punîndu-şi pălăria.

— Dar încotro, drăguţă ? — o întreabă Vasea privind-o cu ochi rugători.

— Cum, adică ? — se miră Lizocika, luîndu-şi o mutră speriată. — Ai uitat că astăzi avem repetiţie la Maria Lvovna ?...

După ce o însoţeşte pînă la uşă, neavînd ce face, Vasea îşi ia servieta şi, de plictiseală, pleacă la slujbă. Din pricina nopţilor nedormite îl doare capul, îl doare aşa de tare, încît ochiul stîng nu-l mai ascultă şi i se închide fără voie.

— Ce-i cu dumneata, amice ? — îl întîmpină şeful. — Ce s-a întîmplat ?

Vasea dă din mînă şi se aşază pe scaun.

— Nici nu mă mai întrebaţi, luminăţia voastră ! — zice el, oftînd. — Prin cîte n-am trecut în aste două zile... doamne, prin cîte n-am trecut ! Liza e bolnavă !

— Doamne ! — se sperie şeful. — Lizaveta Pavlovna ? Dar ce are ?

Vasili Stepanîci nu face altceva decît îşi desface braţele şi-şi ridică ochii în tavan, de parcă ar spune : „Aşa vrea providenţa !“

— O, dragul meu, te înţeleg şi te compătimesc din toată inima ! — oftează şeful, dîndu-şi ochii peste cap. — Eu, drăguţă, mi-am pierdut soţia... aşa că te înţeleg. E o pierdere atît de mare... atît de mare... O, e îngrozitor... îngrozitor ! Dar sper că Lizaveta

Pavlovna se simte mai bine acum ? Ce doctor o caută ?

— Von-Sterck.

— Von-Sterck ? Mai bine îl aduceai pe Magnus, sau pe Semandriţki... Dar şi dumneata eşti palid ! Şi dumneata eşti bolnav ! Asta-i groaznic !

— Intr-adevăr, luminăţia-voastră... n-am prea dormit... am suferit atîta... am trecut prin atîtea !

— Şi totuşi ai venit la slujbă ! De ce ai venit ? Asta n-o înţeleg. Se poate să-ţi impui un asemenea efort ? Se poate să-ţi faci singur un rău ca ăsta ? Du-te acasă şi stai pînă te faci bine ! Du-te cînd îţi spun ! Sîrguinţa e o mare calitate la un tînăr funcţionar, dar să nu uităm ce spuneau romanii : *mens sana in corpore sano* [1]) adică minte sănătoasă în trup sănătos...

Vasea e şi el de aceeaşi părere. Îşi adună hîrtiile, le vîră înapoi în servietă, apoi îşi ia rămas bun de la şef şi se duce acasă să se culce.

---

[1]) O minte sănătoasă într-un corp sănătos (în limba latină). (N. trad.)

UN CĂLĂTOR DIN CLASA ÎNTÎI

UN călător din clasa întîi, care abia luase masa în restaurantul gării şi se ameţise puţin, se culcă pe canapeaua de pluş, se întinse cu voluptate şi aţipi. După ce stătu aşa vreo cinci minute, se uită cu ochi strălucitori la călătorul din faţa lui, zîmbi şi zise :

— Răposatului meu tată, fie-i ţărîna uşoară, îi plăcea, după masă, să-l scarpine cîte o femeie la tălpi. Eu îi seamăn leit, cu singura deosebire că, după masă, îmi place să-mi scarpin limba şi creierul, nu tălpile. Imi place, păcătosul de mine, să stau la taclale cu burta plină... Imi permiţi să vorbesc cu dumneata ?

— Mă rog, — se învoi cel din faţă.

— După o masă bună, cel mai mic pretext îmi stîrneşte ideile cele mai năstruşnice. De pildă, chiar mai adineauri, în restaurant am văzut, şi dumneata şi eu, doi tineri, şi cred că ai auzit cum unul din ei îl felicita pe celălalt pentru renumele pe care şi-l cîştigase. „Te felicit, îi spunea, ţi-ai făcut un renume şi eşti pe cale să cucereşti gloria !“ Pe cît se pare, erau doi actori sau doi gazetăraşi microscopici oarecare. Dar nu e vorba de asta. Pe mine, domnul meu, mă interesează altă problemă : ce trebuie să înţelegem, la drept vorbind, prin *„glorie“* sau *„renume“* ? Dumneata ce părere ai ? Puşkin definea gloria ca un

petic de culoare aprinsă peste niște zdrențe, și fiecare dintre noi îi dăm același înțeles ca și Pușkin, adică un înțeles mai mult sau mai puțin subiectiv. Totuși nimeni nu i-a găsit pînă acum acestui cuvînt o definiție clară și logică. Și mult aș da pentru o asemenea definiție!

— Dar de ce ai atîta nevoie de ea?

— Vezi dumneata, dacă am ști ce este gloria, te pomenești că am găsi și mijloacele de a o cuceri, — urmă călătorul de clasa întîi după ce se gîndi puțin. — Trebuie să vă spun, domnul meu, că pe vremea cînd eram și eu mai tînăr, doream din toate puterile sufletului meu să-mi cîștig un renume. Popularitatea era, ca să zic așa, nebunia mea. De dragul ei am învățat, am muncit și mi-am prăpădit nopțile, de dragul ei am răbdat de foame și mi-am ruinat sănătatea. Și cred, în măsura în care pot să fiu imparțial, că am avut toate șansele s-o cuceresc. In primul rînd, sînt de profesie inginer. De-a lungul vieții mele, am construit în țara noastră vreo douăzeci de poduri renumite, am executat instalații de apă în trei orașe și n-am lucrat numai în Rusia, ci și în Anglia și în Belgia... In al doilea rînd, am scris nenumărate articole de specialitate. Și în al treilea, domnul meu, încă din frageda mea copilărie, am avut slăbiciune pentru studiul chimiei. Ocupîndu-mă în orele libere de această știință, am descoperit mijloacele de a extrage unii acizi organici, așa că numele meu poate fi găsit în toate manualele de chimie din străinătate. Tot timpul am fost în serviciu, am ajuns pînă la gradul de consilier de stat și am o foaie calificativă admirabilă. Și la ce-mi folosesc toate astea? Uite, sînt bătrîn, mîine-poimîine dau, ca să zic așa, ortul popii, și-s tot atît de puțin cunoscut ca și cîinele cela negru, care aleargă pe terasament!

— De unde poți să știi? Poate că ești cunoscut...

— Hm!... Ia să încercăm chiar în clipa asta... Spune-mi, te rog, ai auzit vreodată de numele unuia Krikunov [1])?

---

[1]) *Cricun* — gălăgios, guraliv. (N. red. rom.)

Călătorul din față ridică ochii în tavan, se gîndi puțin, apoi izbucni în rîs.

— Nu, n-am auzit... — răspunse el.

— E numele meu. Dumneata, intelectual și om în vîrstă, n-ai auzit niciodată de numele meu. Asta e dovada cea mai bună! Se vede că, în eforturile mele de a-mi cîștiga un renume, am făcut cu totul altceva decît ceea ce trebuia să fac. N-am știut care sînt metodele cele adevărate și, căutînd să apuc gloria de coadă, nu m-am apropiat de ea pe unde s-ar fi cuvenit!

— Dar care sînt metodele cele adevărate?

— Dracul le știe? Ai să-mi spui: talent? Geniu? Însușiri excepționale? Nicidecum, domnul meu... O dată cu mine au trăit și au făcut carieră oameni relativ neînsemnați, șterși, ba chiar mărunței la suflet. Munceau de o mie de ori mai puțin decît mine, nu se dădeau peste cap, nu străluceau prin însușiri deosebite și nici nu căutau să-și cîștige un renume. Și privește-i! Te împiedici la fiecare pas de numele lor prin ziare și-l auzi pomenit în toate discuțiile! Dacă nu te-ai plictisit încă ascultîndu-mă, o să-ți dau un exemplu. Pe vremuri, construiam un pod în orașul K. Trebuie să-ți spun că în nenorocitul acela de oraș era o plictiseală de moarte. Dacă n-ar fi fost femeile și cărțile de joc, cred că aș fi înnebunit. Și atunci — asta e chestie veche — neavînd ce face, m-am încurcat cu o cîntăreață. Dracu' s-o ia, dar toată lumea se prăpădea de admirație în fața ei! După mine însă — cum să-ți spun? — era o femeiușcă banală, ca oricare alta. O fetișcană superficială, capricioasă, interesată și, pe deasupra, și proastă. Mînca mult, bea zdravăn, dormea pînă la cinci seara — și atîta tot, pe cît se pare. Era socotită drept cocotă — că asta era adevărata ei meserie. Dar cînd cineva voia să vorbească despre ea mai literar, îi zicea actriță și cîntăreață. Pe vremea aceea eram mare iubitor de teatru, așa că jocul ei necinstit de-a actrița mă scotea din sărite. Fetișcana aceea n-avea nici cel mai mic drept să se considere actriță și nici măcar cîntăreață. Era o ființă cu desăvîrșire lipsită de orice

talent, nesimțitoare — o ființă jalnică, aș putea spune. După cît îmi dau seama acum, cînta mizerabil! și tot farmecul „artei“ ei stătea în faptul că știa cînd să dea din picioare și nu se rușina deloc cînd intrai în cabină la ea. De obicei, juca numai vodeviluri traduse, în care putea să apară în costum bărbătesc, bine strîns pe trup. Intr-un cuvînt — ptiu! Și acum, te rog să fii atent. Țin minte ca astăzi. Se făcea inaugurarea solemnă a podului celui nou, ca să fie dat în circulație. Se oficiase un te-deum, se ținuseră discursuri, se citiseră telegrame și așa mai departe. Eu, îți închipui, mă învîrteam pe lîngă opera mea și mă temeam să nu-mi plesnească inima de-atîta emoție de creator! Chestia e veche și nu mai e cazul să fiu modest; de aceea pot să-ți spun deschis că podul îmi ieșise extraordinar. Nu mai era un pod, ci o adevărată operă de artă, o splendoare! Și cum puteam să nu mă emoționez, cînd la inaugurare venise întreg orașul? „Ei, îmi ziceam, tot publicul o să fie acum cu ochii numai la mine! Unde să mă ascund?“... Dar vai, domnul meu, în zadar mă tulburam! Nimeni, afară de persoanele oficiale, nu-mi dădea nici cea mai mică atenție! Toți stăteau pe mal și se uitau la pod ca niște dobitoci, dar cine-l construise, habar n-aveau! Și de atunci, fiindcă veni vorba, trebuie să-ți mărturisesc că nu mai pot vedea în ochi onoratul nostru public! Dar să nu-mi uit vorba. Deodată, lumea începu să se frămînte și să șușotească... Fețele tuturor se luminară, umerii începură să se agite. „Se vede că m-au zărit!“ mi-am zis. Dar ți-ai găsit! Mă uit și văd cum își făcea loc prin mulțime cîntăreața mea, urmată de o șleahtă de nătărăi. Cortegiul era petrecut de privirile iscoditoare ale publicului. Și mii de glasuri începură să șoptească: „Asta-i cutare... O, minunată! Fermecătoare!“ Abia atunci m-au luat în seamă și pe mine... Doi mucoși oarecare — probabil dintre amatorii localnici de artă dramatică — s-au uitat întîi la mine, s-au uitat apoi unul la altul și și-au șoptit: „Asta-i amantul ei!“ Cum îți place?... Iar un individ scîrbos, cu joben pe cap și

cu mutra nebărbierită cine ştie de cînd, care se tot foia lîngă mine, s-a întors şi mi-a spus :

— Ştiţi cine-i doamna ceea de pe malul celălalt ? Să vă spun eu : cutare... Vocea ei e mai prejos de orice critică, dar în schimb o stăpîneşte la perfecţie !...

— N-aţi putea să-mi spuneţi, — l-am întrebat pe tipul cel scîrbos, — cine a construit podul ?

— Să vă spun drept, nu ştiu ! — mi-a răspuns. — Un inginer oarecare...

— Dar catedrala din oraşul dumneavoastră cine a construit-o ?

— Nici asta n-aş putea să vă spun.

L-am întrebat apoi cine era cel mai bun pedagog, cel mai bun arhitect din oraşul lui, dar la toate întrebările mele individul mi-a răspuns că nu ştie.

— Dar poate că ştiţi, — l-am întrebat la urmă, — cu cine trăieşte cîntăreaţa aceea ?

— Cu un oarecare inginer Krikunov.

— Ei, ce zici de asta, domnul meu ? Dar stai să vezi... *Minnesängeri* şi barzi nu mai sînt în vremurile noastre şi renumele ţi-l fac, aproape exclusiv, gazetele. A doua zi după sfinţirea podului, m-am repezit cu înfrigurare la ziarul local „Vestnik", să văd ce scrie despre persoana mea. Mi-am purtat mult timp ochii pe cele patru pagini şi, în sfîrşit, am găsit ! Ura ! „Ieri, pe o vreme minunată, în faţa unei numeroase mulţimi de cetăţeni şi în prezenţa excelenţei sale cutare, guvernatorul guberniei, şi a celorlalte autorităţi, a avut loc sfinţirea podului celui nou..." şi aşa mai departe. Iar la sfîrşit : „La această solemnitate a luat parte, strălucind de frumuseţe, şi talentata noastră artistă, răsfăţata publicului din K. Se înţelege de la sine că apariţia ei a stîrnit senzaţie. Steaua era îmbrăcată..." Şi aşa mai departe. Despre mine, nici un cuvînt ! Nici măcar o jumătate de cuvînt ! Oricît ar părea de meschin, crede-mă că am început să plîng de ciudă !

M-am liniştit însă, zicîndu-mi că oamenii din provincie sînt proşti, că nu poţi să le ceri cine ştie ce şi că, dacă vrei să-ţi cîştigi un renume, trebuie să te duci într-un centru intelectual, în capitală. Şi,

fiindcă veni vorba de capitală, tocmai atunci prezentasem un proiect la un concurs, la Piter. Şi termenul concursului se apropia.

Mi-am luat rămas bun de la K. şi am plecat la Piter. Pînă la Piter drumul era lung şi, ca să nu mi se urască, am luat un compartiment separat şi, bineînţeles, mi-am luat şi cîntăreaţa cu mine. Cît a ţinut drumul am mîncat, am băut şampanie şi aşa mai departe... In sfîrşit, am ajuns în centrul intelectual. Am picat acolo chiar în ziua concursului şi am avut plăcerea, domnule, să-mi sărbătoresc victoria: proiectul meu fusese distins cu premiul întîi. Ura! A doua zi am ieşit pe Nevski Prospekt şi mi-am cumpărat ziare de şaptezeci de copeici. M-am întors în goană la hotel, m-am întins pe divan şi, abia stăpînindu-mi tremurul nervos, am început, grăbit, să citesc. Am frunzărit un ziar — nimic! Am frunzărit altul — acelaşi lucru. In sfîrşit, în cel de al patrulea am dat peste următoarea informaţie: „Ieri, cu acceleratul, a sosit în Petersburg renumita artistă din provincie, cutare. Subliniem cu plăcere faptul că binecuvîntata climă a sudului a avut asupra vechei noastre cunoştinţe un efect salutar. Apariţia ei scenică admirabilă..." Nu mai ţin minte urmarea! Sub această informaţie, însă mult mai jos, era tipărit cu literele cele mai mărunte: „Ieri, la concursul cutare, inginerul cutare a fost distins cu premiul întîi". Atît! Şi, pe deasupra, îmi mai stîlciseră şi numele: în loc de Krikunov, scriseseră Kirkunov [1]). Mă rog, centru intelectual! Şi asta încă nu e nimic... Peste vreo lună, înainte de plecarea mea din Piter, toate ziarele se luau la întrecere scriind despre „divina, incomparabila, talentata noastră actriţă". Şi acum nici nu-i mai ziceau amantei mele pe numele de familie, ci pe cel mic şi pe al lui tată-său!...

După cîţiva ani mă aflam la Moscova. Fusesem chemat, printr-o scrisoare scrisă de însăşi mîna primarului, să execut o lucrare despre care ziarele din Moscova urlau de mai bine de o sută de ani. În timpul

---

[1]) *Chirca* — tîrnăcop, cazma. (N. red. rom.)

liber am ţinut vreo cinci conferinţe la unul din muzee, în scop de binefacere. Cred că ar fi fost de ajuns ca să mă cunoască oraşul măcar trei zile, nu-i aşa ? Da' de unde ! Nici un ziar din Moscova n-a scris măcar un cuvinţel despre mine. Scriau despre orice : despre incendii, despre operetă, despre consilierii municipali care dormeau la şedinţe, despre negustorii beţi — numai despre proiectul meu şi despre conferinţele mele nimic, absolut nimic. D-apoi publicul cel drăguţ din Moscova !... Mergeam într-o zi în tramvaiul cu cai... Vagonul era ticsit de lume : cucoane, militari, studenţi, studente — cîte o pereche din fiecare specie.

— Se zice că primăria ar fi chemat un inginer pentru nu ştiu ce proiect ! — m-am adresat vecinului meu, în gura mare, ca să audă tot vagonul. — Nu ştiţi cumva cum îl cheamă pe inginerul cela ?

Vecinul meu clătină din cap. Ceilalţi se uitară la mine cu nepăsare şi toate privirile lor spuneau : „Habar n-am".

— Se zice că nu ştiu cine a ţinut nişte conferinţe la un muzeu, — m-am adresat din nou călătorilor, căutînd să intru în vorbă cu ei. — Am auzit că au fost interesante...

Nimeni n-a dat măcar din cap. Pesemne că nimeni nu auzise despre conferinţe, iar cucoanele nu ştiau nici măcar de existenţa muzeului. Şi asta încă n-ar fi fost nimic, dar închipuieşte-ţi dumneata că deodată toţi călătorii năvăliră la geamuri. Ce era ? Ce se întîmplase ?

— Uite ! Uite ! — mă împinse vecinul. — Îl vezi pe tînărul cela smolit care se urcă în birjă ? E vestitul alergător King !

Şi toţi cei din vagon începură, care mai de care, să discute cu aprindere despre alergătorii care preocupau pe vremea aceea minţile moscovite.

Aş putea să-ţi mai dau şi alte exemple, dar cred că ajung şi cele de pînă acum. Să admitem că, în ce mă priveşte, aş greşi, că aş fi un lăudăros şi un incapabil. Însă, afară de mine, aş putea să-ţi înşir numele multor contemporani de-ai mei, excepţionali şi în ce priveşte talentul şi puterea de muncă, şi care

totuși au murit necunoscuți. Navigatorii ruși, chimiștii, fizicienii, mecanicii, agricultorii ruși, sînt oare populari ? Cunoști pătura noastră cultă, pictorii și sculptorii ruși, scriitorii ruși ? Cîți dintre literații bătrîni, talentați și muncitori, care tocesc pragurile redacțiilor cîte treizeci și trei de ani la șir, care mîzgălesc dracu' știe cîtă hîrtie și se judecă de cîte douăzeci de ori pentru calomnii, ajung să iasă din mușuroiul lor ? Spune-mi măcar un singur nume de corifeu al literaturii noastre, care să fi fost cunoscut înainte de a fi murit în duel, sau de a fi înnebunit, sau de a fi fost deportat, sau de a se fi aflat că trișează la cărți !

Călătorul din clasa întîi se aprinsese așa de cumplit, încît scăpă din gură țigara de foi și se ridică.

— Da, — urmă el , furios. — Și alături de acești oameni, pot să-ți înșir sute de nume a tot soiul de cîntăreți, de acrobați și de măscărici, pe care-i cunosc pînă și copiii de țîță !

Ușa scîrțîi, se făcu curent și în vagon intră un individ ursuz, cu pelerină, joben și ochelari albaștri. Individul cercetă cu ochii locurile, se încruntă, apoi trecu mai departe.

— Știi cine-i ăsta ? — se auzi o șoaptă sfioasă din colțul cel mai depărtat al vagonului. — E N. N., celebrul trișor din Tula, care a fost dat în judecată în legătură cu afacerea de la banca din I.

— Poftim ! — Și călătorul din clasa întîi începu să rîdă. — Pe trișorul din Tula îl cunoaște. Dar întreabă-l dacă-i cunoaște pe Semiradski, pe Ceaikovski sau pe filozoful Soloviov, [1]) și ai să vezi că clatină din cap... Curată porcărie !

Urmară cîteva minute în tăcere.

— Dă-mi voie să te întreb și eu la rîndul meu, — tuși cu sfială călătorul din față. — N-ai auzit cumva de numele unui oarecare Pușkov ?

— Pușkov ? [2]) Hm !... Pușkov... Nu, n-am auzit.

---

[1]) *Solovei* — privighetoare. (N. red. rom.)

[2]) *Pîșca* — gogoașă, bondoc. (N. red. rom.)

— E numele meu... — mărturisi cel din faţă, jenat.
— Prin urmare, n-ai auzit de mine ?... Şi eu care de treizeci şi cinci de ani sînt profesor al unei universităţi ruse... membru al Academiei de ştiinţe... avînd la activul meu nenumărate lucrări publicate...

Călătorul din clasa întîi şi cel din faţa lui se uitară unul la altul şi izbucniră în hohote de rîs.

TALENTUL

PICTORUL Egor Savvici, care ţine cu chirie vila unei văduve de ofiţer inferior, stă pe patul din odaia lui lăsîndu-se în voia melancoliei matinale. Afară începe a se simţi apropierea toamnei. Straturi de nori greoi şi leneşi învăluie cerul, vîntul e rece şi pătrunzător, iar copacii, plîngînd jalnic, se apleacă toţi în aceeaşi parte. Frunzele îngălbenite zboară valvîrtej sus, în văzduh, şi jos, pe pămînt. Adio, vară! Această melancolie a firii, privită de ochii unui pictor, e frumoasă şi poetică în felul ei, dar lui Egor Savvici nu-i arde acum de frumuseţe. Nu mai poate de plictiseală şi se mîngîie cu gîndul că mîine părăseşte vila. Patul, scaunele, mesele, podeaua — toate sînt încărcate cu perne, pături mototolite şi panere. Prin odăi nu e măturat, perdelele de stambă de la ferestre sînt scoase. Mîine se mută în oraş.

Gazda — văduva — nu e acasă. A plecat nu ştiu unde, să angajeze căruţele care trebuie să-i încarce mîine bagajele. Katia, fiica ei, o fată de vreo douăzeci de ani, profitînd de lipsa mamei, care e femeie aspră, stă de cine ştie cînd în odaia pictorului: chiriaşul pleacă mîine, şi ea are încă multe de spus. Vorbeşte, vorbeşte într-una şi totuşi simte că n-a spus nici a zecea parte din cîte are pe suflet. Cu ochii plini de lacrimi se uită la capul lui zburlit — se uită şi cu tristeţe, şi cu încîntare. Iar Egor Savvici e aşa

de păros și de zburlit, încît pare mai curînd o fiară sălbatică. Părul îi atîrnă mai jos de umeri, barba îi crește din gît, din nări și din urechi, iar ochii nu i se mai văd de după sprîncenele stufoase care-i cad în smocuri. Și toată vegetația asta e atît de deasă și de încîlcită, încît dacă s-ar încurca în ea o muscă sau un gîndac, n-ar mai scăpa în vecii vecilor din codrul acela! Egor Savvici o ascultă pe Katia și cască. E obosit. Cînd fata începe să suspine, se uită la ea întunecat pe sub sprîncenele stufoase, se încruntă și-i spune cu glasul lui gros și adînc:

— Eu nu pot să mă însor.

— De ce? — îl întreabă ea încet.

— Pentru că un pictor și, în general, un bărbat care trăiește pentru artă, n-are dreptul să se căsătorească. Artistul trebuie să fie liber.

— Cu ce te-aș încurca eu, Egor Savvici?

— Nu vorbesc de mine, vorbesc așa, în general... Scriitorii și pictorii celebri nu se însoară niciodată.

— Și dumneata ai să fii celebru, știu eu, însă pune-te în locul meu! Mi-e frică de mama... E așa de rea și de ursuză... Cînd o afla că nu mă mai iei, că numai așa... o să-mi scoată sufletul. Of, păcatele mele! Și unde mai pui că nici măcar chiria nu i-ai plătit-o!

— Dracu' s-o ia, am să i-o plătesc...

Egor Savvici se ridică și începe să se plimbe prin odaie.

— Ar trebui să plec în străinătate! — zice el.

Și pictorul îi spune fetei că nimic nu e mai ușor decît să pleci în străinătate: e de ajuns să pictezi un tablou și să-l vinzi.

— Așa-i! — încuviințează Katia. — Atunci de ce n-ai pictat nimic vara asta?

— Dar parcă se poate picta într-o șandrama ca asta? — îi răspunde pictorul înciudat. — Și pe urmă, de unde era să-mi procur modele?

Undeva, sub ei, se aude o ușă trîntită cu mînie. Katia, care o aștepta pe mamă-sa să se întoarcă din clipă în clipă, se ridică și fuge. Pictorul rămîne singur. Se plimbă mult timp dintr-un colț în celălalt, cîr-

mind printre scaune şi printre grămezile de boarfe împrăştiate. O aude pe văduvă trîntind vasele şi certînd în gura mare pe nişte mujici care-i ceruseră cîte două ruble de căruţă. De necaz, Egor Savvici se opreşte în faţa dulăpaşului şi se uită o vreme, încruntat, la sticla cu votcă.

— De-ai crăpa o dată ! — o aude el pe văduvă năpustindu-se asupra Katiei. — De te-ar lua dracu' o dată !

Pictorul bea un păhăruţ şi, încetul cu încetul, norul întunecat din suflet i se risipeşte : simte cum zîmbesc toate mărunţaiele din el. Începe să viseze... In mintea lui se vede ajuns celebru. Nu-şi poate imagina operele lui viitoare, dar iată, vede ca aievea cum vorbesc ziarele despre el, cum i se vînd fotografiile prin magazine şi cum se uită prietenii în urma lui cu invidie. Incearcă să-şi închipuie că se află într-un salon bogat, înconjurat de admiratoare frumoase. Dar tabloul din mintea lui e întunecat şi confuz, deoarece niciodată în viaţă nu văzuse un salon, iar pe admiratoarele cele frumoase nu le vede tocmai desluşit, fiindcă, afară de Katia, nu văzuse încă nici o admiratoare şi nici o fată cumsecade. Oamenii care nu cunosc viaţa şi-o imaginează de obicei aşa cum e în cărţi. Insă Egor Savvici nu citise în viaţa lui nici o carte. Incepuse să-l citească pe Gogol, dar adormise la pagina a doua...

— Nu se aprinde, lua-l-ar dracu' ! — strigă undeva jos văduva, căutînd pesemne să aprindă samovarul. — Katka, adu mangal !

Pictorul, care visează, simte nevoia să împărtăşească şi altcuiva visurile şi nădejdile lui. Coboară jos la bucătărie unde, lîngă cuptorul afumat, văduva cea grasă şi Katia trebăluiesc, învăluite în aburul samovarului. Pictorul se aşază pe bancă, lîngă o oală mare, şi începe :

— Straşnic lucru să fii pictor ! Unde vreau, acolo plec. Ce vreau, aceea fac. La slujbă nu mă duc, pămîntul nu-l ar... N-am şefi, n-am pe nimeni pe capul meu... Singur sînt mai mare peste mine. Şi totuşi, cît folos aduc omenirii !

După prînz se întinde pe pat, să se „odihnească". De obicei sforăie pînă se întunecă, dar de data asta abia adoarme că și simte cum îl trage cineva de picioare și-l strigă pe nume rîzînd. Pictorul deschide ochii și-l vede pe prietenul lui Ukleikin, [1]) peisajistul, care își petrecuse vara în gubernia Kostroma.

— Ia te uită pe cine-mi văd ochii! — se bucură el.

Încep strîngerile de mînă și întrebările.

— Ei, ai adus ceva? Sînt sigur că ai făcut cel puțin o sută de schițe! — zice Egor Savvici, uitîndu-se la Ukleikin, care își scoate catrafusele din geamantan.

— M-da... Ceva, am făcut eu... Dar tu? Ai pictat?

Egor Savvici se vîră pe după pat și, roșu ca racul, scoate de acolo o pînză plină de praf și de păianjeni, întinsă pe un cadru.

— Uite... „O fată la fereastră, după despărțirea de logodnicul ei"... — explică el. — L-am lucrat în trei ședințe. Dar mai are mult pînă o fi gata.

Tabloul o arată pe Katia, mai mult schițată decît pictată, stînd lîngă fereastra deschisă. Dincolo de fereastră se vede o grădiniță, iar în fund, orizontul liliachiu. Lui Ukleikin nu-i place tabloul.

— M-da... are mult aer... are și expresie, — zice el. — Se simte și perspectiva... Însă tufa asta țipă... țipă groaznic!

Pe masă și-a făcut apariția o sticlă.

Spre seară, la Egor Savvici vine prietenul și vecinul lui de vilă, pictorul istoric Kostîleov [2]), un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, tot un începător care promite. Poartă părul lung, bluză și guler à la Shakespeare și arborează o ținută plină de demnitate. Cînd dă cu ochii de votcă, se strîmbă, se plînge de dureri de piept, dar cedînd rugăminților prietenilor săi, dă pe gît un păhăruț.

— M-am gîndit la un subiect, fraților... — zice el, începînd să se amețească. — Vreau să pictez pe unul din ăștia, Neron... Irod, sau Klepentian, sau pe vreun alt ticălos în genul lor, înțelegi... și să-i opun ideea

[1]) *Ucleica* — oblete. (N. red. rom.)
[2]) *Costîl* — cîrjă. (N. red. rom.)

creştinismului. Pe de o parte Roma, pe de altă parte creştinismul, înţelegi... Vreau să redau pe pînză spiritul... înţelegi ? Spiritul !

In vremea asta, jos, văduva ţipă fără încetare :

— Katia, adu castraveţi ! Du-te, iapă, la Sidorov şi cumpără cvas !

Cei trei pictori umblă prin odaie din colţ în colţ, ca leii în cuşcă. Vorbesc întruna, vorbesc nestînjeniţi şi cu aprindere. Toţi trei sînt mişcaţi şi entuziasmaţi. Dacă ai sta să-i asculţi, ai crede că viitorul e al lor, că în curînd îi aşteaptă celebritatea şi bogăţia. Dar nici unuia nu-i trece prin minte că vremea se duce, că viaţa se apropie încetul cu încetul de sfîrşit, că au mîncat multă pîine străină fără să fi realizat încă nimic — şi că toţi trei — sînt victimele aceleiaşi legi necruţătoare, după care, dintr-o sută de începători care promit, numai doi sau trei ajung în rîndul oamenilor, iar ceilalţi rămîn pe dinafară şi pier, jucînd rolul de carne de tun... Prietenii sînt veseli, fericiţi şi privesc cu îndrăzneală viitorul.

La două noaptea, Kostîleov îşi ia rămas bun şi, potrivindu-şi gulerul à la Shakespeare, se duce acasă. Peisajistul rămîne să doarmă la pictorul „de genre". Inainte de a se culca, Egor Savvici ia lumînarea şi se duce la bucătărie să bea apă. In săliţa îngustă şi întunecată dă peste Katia, care stă pe un cufăr cu mîinile pe genunchi şi se uită în sus. Pe faţa ei palidă şi chinuită rătăceşte un zîmbet, iar ochii îi strălucesc de fericire...

— Tu erai ? La ce te gîndeşti ? — o întreabă Egor Savvici.

— Mă gîndesc că ai să ajungi celebru... — îi răspunde ea aproape în şoaptă. — Te şi văd om mare... Am ascultat tot ce vorbeaţi adineauri... Şi visez... visez...

Şi Katia izbucneşte într-un rîs fericit, apoi plînge şi-şi lasă mîinile cu veneraţie pe umerii idolului său.

PENSIONARII

MIHAIL Petrov Zotov, un bătrîn tîrgovăţ de vreo şaptezeci de ani, prăpădit şi singur pe lume, se trezi din somn cît de frig, cît din pricina durerilor bătrîneşti din tot trupul. În odaie era încă întuneric. Candela de sub icoană se stinsese. Zotov ridică puţin perdeaua şi se uită pe fereastră. Norii care acopereau cerul se înălbeau, iar văzduhul era tot mai străveziu : înseamnă că era ora patru, patru şi ceva, nu mai mult.

Zotov icni, tuşi, apoi, zgribulindu-se de frig, se dădu jos din pat. După vechiul lui obicei, rămase mult în faţa icoanei, închinîndu-se. Spuse „Tatăl nostru", „Născătoare de dumnezeu" şi „Crezul", pomenind un nesfîrşit şir de nume. Demult uitase ale cui erau acele nume şi nu le mai pomenea decît aşa, din obişnuinţă. Şi tot din obişnuinţă îşi mătură odaia şi tinda şi aprinse samovăraşul pîntecos, cu patru picioare, de aramă roşie. Dacă Zotov n-ar fi avut aceste obiceiuri, n-ar fi ştiut cu ce să-şi omoare vremea la bătrîneţe.

Incetul cu încetul samovăraşul se aprinse şi, pe neaşteptate, începu să vîjîie cu glas gros şi tremurător.

— Ei, ce te-a apucat ? — bombăni Zotov. — Ia nu-mi mai vîjîi aşa în cap !

In aceeaşi clipă îşi aduse aminte că noaptea trecută visase sobă, iar sobă înseamnă supărare.

Visurile şi „semnele“ erau singurele lucruri care-l mai făceau să cugete. Aşa că şi de data aceasta se adînci cu plăcere în dezlegarea celor două probleme: de ce vuia samovarul şi ce fel de supărare îi prevestise soba ? Visul i se împlini chiar de la început : după ce clăti ceainicul şi vru să opărească ceai proaspăt, descoperi că în cutie nu mai avea nici un firicel.

— Viaţă de ocnaş ! — bombăni el, mutînd cu limba prin gură, de colo pînă colo, firimiturile de pîine neagră. — Viaţă de cîine ! Să n-ai tu măcar un fir de ceai ! Să fi fost, acolo, un biet mujic, treacă-meargă. Dar aşa, cogeamite tîrgovăţul, proprietar de casă ! Mai mare ruşinea...

Tot bombănind şi vorbind singur, Zotov îşi luă paltonul, care semăna cu o crinolină, îşi vîrî picioarele în galoşii uriaşi şi butucănoşi (făcuţi de cizmarul Prohorîci în 1867) şi ieşi în curte. Văzduhul era cenuşiu, rece, liniştit şi mohorît. Curtea mare şi plină de frunze galbene, pe care tufele dese de ciulini o făceau să pară cîrlionţată, era acoperită cu un strat subţire de brumă argintie, de toamnă. Nici un pic de vînt, nici un zgomot. Bătrînul se aşeză pe treptele cerdacului lăsat pe o rînă — şi îndată se petrecu ceea ce se petrecea în fiecare dimineaţă : lîngă el veni căţeaua lui, Lîska, o javră mare, albă şi cu pete negre, năpîrlită, mai mult moartă decît vie şi chioară de ochiul drept. Lîska se apropie de el sfioasă, încovoindu-şi spinarea cu teamă, de parcă nu călca pe pămînt, ci pe plăci de fier înroşit. Tot trupul ei istovit de bătrîneţe arăta o totală îndobitocire. Zotov făcu aşa, ca şi cum n-ar lua-o în seamă. Dar cînd Lîska, dînd alene din coadă şi încovoindu-se mereu, îi linse galoşul, bătrînul bătu din picior, înciudat.

— Marş, afurisito ! — strigă el. — De ce nu crăpi încalte o dată !

Lîska se trase mai la o parte, se aşeză şi-şi aţinti căutătura singurului ei ochi asupra stăpînului.

— Diavolilor ! — bombăni Zotov. — Numai voi îmi mai lipseaţi !

Şi cu ochii plini de ură, bătrînul se uită la şura cu acoperişul lăsat pe-o coastă, deasupra căruia cres-

cuseră tot soiul de buruieni. Din ușa deschisă a șurii îl privea un cap mare de cal. Măgulit pesemne de atenția stăpînului, capul se mișcă, se împinse înainte — și deodată ieși la iveală un cal în toată legea, tot atît de gîrbov, de sfios și de îndobitocit ca și Lîska, încărunțit, cu picioarele subțiri, cu burta lipită de coaste și cu spinarea numai ciolane. Calul ieși din șură și se opri nehotărît, ca și cum s-ar fi rușinat.

— Cum de nu vă înghite pămîntul?... — îi blestema înainte Zotov. — Cum de n-ați pierit pînă acum din ochii mei, afurisiților... Nu cumva vi-e foame? — Și fața lui plină de ură se schimonosi într-un zîmbet disprețuitor. — Mă rog, numaidecît! Pentru un trăpaș de soi ca tine avem ovăz din cel mai bun, cît poftești! Mănîncă! Îți dăm îndată! Avem bunătăți și pentru cățeaua asta frumoasă și neprețuită. Iar dacă dumneata, ca o cățea neprețuită ce te afli, nu vrei pîine, o să-ți dăm cărniță...

Zotov bombăni așa vreo jumătate de ceas, înfuriindu-se din ce în ce mai tare. În cele din urmă, nemaiputîndu-și stăpîni mînia care-i clocotea în piept, se ridică și, tropăind din galoși, răcni de răsună toată curtea:

— Eu nu-s dator să vă dau de mîncare, trîntorilor! Eu nu-s milionar, să beți și să mîncați pe socoteala mea! Nici eu n-am ce mînca, gloabe spurcate ce sînteți, mînca-v-ar boala să vă mănînce! De pe urma voastră n-am nici o bucurie și nici un folos, n-am decît supărări și pagubă! De ce nu crăpați o dată? Ce persoane așa de simandicoase sînteți, de nu vă ia nici dracu'? N-aveți decît să trăiți, fire-ați ai naibii, numai să știți că eu nu vă mai dau de mîncare! Mi-ajunge cît v-am dat! Nu mai vreau și basta!

Omul făcea spume la gură de furie și de indignare, iar calul și cîinele stăteau și-l ascultau. Nu știu dacă cei doi pensionari înțelegeau că le scotea pe nas mîncarea lor nenorocită, dar burțile li se supseră și mai tare, boturile li se lungiră, iar ochii li se încețoșară și căpătară o expresie și mai îndobitocită parcă. Atitudinea lor smerită îl întărîtă și mai mult pe bătrîn.

— Afară! — strigă el, ieşindu-şi din fire. — Plecaţi de la casa mea! Să nu vă mai văd în ochi! Nu-s dator să ţin în bătătură toate lepădăturile! Afară!

Bătrînul se apropie cu paşi mărunţi de poartă, o deschise, ridică de jos un băţ şi începu să-i alunge. Calul clătină din cap, se scuturâ şi se îndreptă, şchiopătînd, spre poartă; căţeaua, după el. Ieşiră amîndoi în uliţă, făcură aşa vreo douăzeci de paşi, apoi se opriră lîngă gard.

— Lasă că vă arăt eu vouă! — îi ameninţă Zotov.

După ce-şi dădu afară pensionarii, bătrînul se linişti şi începu să măture ograda. Din cînd în cînd scotea capul în uliţă: calul şi cîinele stăteau ca înfipţi în pămînt lîngă gard şi se uitau cu tristeţe spre poartă.

— Ia mai trăiţi şi fără mine! — bombănea Zotov, simţind cum, încetul cu încetul, mînia i se risipea. — Să vă mai poarte şi altul de grijă! Eu îs şi zgîrcit, şi rău... cu mine e greu de trăit. Mai duceţi-vă şi la altul... Uite aşa!...

Incîntat de atitudinea abătută a pensionarilor şi sătul de bombăneală, Zotov ieşi în poartă şi, luîndu-şi un aer fioros, strigă:

— Ei, ce staţi? Ce mai aşteptaţi? Ia te uită cum s-au aşezat de-a curmezişul drumului şi nu lasă oamenii să treacă! Hai, intraţi în ogradă.

Calul şi cîinele îşi plecară capetele şi, cu un aer vinovat, se întoarseră spre poartă. Simţind pesemne că nu merita atîta mărinimie, Lîska scheuna jalnic.

— De primit, vă primesc eu, da' de mîncare, puteţi să vă ştergeţi pe bot! — zise Zotov, văzîndu-i în curte. — Să ştiu bine că crăpaţi!

In vremea asta, soarele începuse să răzbească prin pîcla dimineţii. Razele lui piezişe lunecau peste bruma de toamnă. Se auziră glasuri şi paşi. Zotov aşeză mătura la locul ei şi plecă la cumătrul şi vecinul lui, Mark Ivanîci, care ţinea băcănie. Ajungînd acolo, se aşeză pe un scăunel din cel care se strînge, oftă cu gravitate, îşi netezi barba şi luă vorba despre vreme. De la vreme, cei doi cumetri trecură la diaconul cel nou, de la diacon la corişti, pînă se întinse un tai-

fas în toată legea. Vorbind așa, nu-și dădeau seama că timpul trecea, iar cînd băiatul din prăvălie aduse un ceainic mare cu apă clocotită și cumetrii se așezară la ceai, timpul începu să zboare ca pasărea. Zotov se încălzi și se înveseli.

— Am la tine o rugăminte, Mark Ivanîci, — îndrăzni el după al șaselea pahar, ciocănind cu degetele în tejghea. — Știi, cum să-ți spun... fă-ți pomană și mai dă-mi și astăzi un căuș de ovăz.

De după lada mare de ceai la care ședea Mark Ivanîci, se auzi un oftat adînc.

— Dă-mi, fă-mi binele ăsta, — urmă Zotov. — Ceai poți să nu-mi dai astăzi, nu-i nimic, dar dă-mi ovăz... Mi-e rușine să-ți tot cer, te-am sîcîit destul cu calicia mea, da' ce să fac... îmi moare calul de foame!

— Bine, să-ți dau, — oftă cumătrul. — De ce să nu-ți dau? Numai, spune-mi, te rog, la ce naiba mai ții gloabele celea? Să fi fost, să zicem, un cal mai acătării... dar așa? Ptiu! Ți-e rușine să te și uiți la el... De cîine încalte nici nu mai vorbesc... ciolane goale! De ce dracu' le mai dai de mîncare?

— Apoi, ce să fac cu ei?

— Cum, ce să faci? Du-i la Ignat, la hingher și gata! Demult ar fi trebuit s-o faci. Acolo li-e locul.

— De, ai dreptate... Cam așa-i...

— Cînd tu singur trăiești din mila altora, ce să mai ții și dobitoace? — îi dădea înainte cumătrul. — Nu că-mi pare rău de ovăz... ferească dumnezeu! Dar vezi, frate, cum să-ți spun... chiar așa, în fiecare zi! Nu vezi că sărăcia ta nu mai are leac? Dai, dai, și nu știi cînd or să se sfîrșească toate!

Cumătrul oftă și-și mîngîie obrazul roșu.

— Mai bine te-ai duce și tu pe lumea cealaltă! — urmă el. — Trăiești și nu știi singur pentru ce... Pe cinstea mea! Iar dacă dumnezeu nu se îndură să te ia, atunci du-te la vreun azil de bătrîni sau la vreunul pentru vagabonzi...

— De ce să mă duc la azil? Doar am neamuri... am o nepoată...

Şi Zotov începu să-i povestească pe larg că undeva, într-un cătun, avea o strănepoată, una Glaşa, fata nepoate-si Katerina.

— E datoare să mă ţină! — zicea el. — Doar o să-i rămînă moştenire casa, aşa că trebuie să-mi dea de mîncare! Mă duc la ea. Glaşa asta, cum s-ar zice, e fata... Katiei, înţelegi. Iar Katia, înţelegi, e fata vitregă a fratelui meu Pantelei... pricepi? O să-i rămînă casa... Aşa că trebuie să-mi dea de mîncare!

— Foarte bine! Decît să fi trăit cum ai trăit, din mila altora, mai bine te-ai fi dus demult la ea.

— Să ştii că mă duc! Să mă bată dumnezeu dacă nu mă duc! Că doar e datoare...

Un ceas după aceea, cumetrii cinsteau cîte un păhăruţ, iar Zotov, stînd în mijlocul prăvălioarei, vorbea cu însufleţire:

— Demult voiam eu să mă duc la ea! Dar azi plec, plec negreşit!

— Nu mai încape vorbă! Decît să umbli fără nici un rost şi să crăpi de foame, mai bine să te duci!

— Plec chiar acum! Cînd o să ajung, o să-i spun aşa: uite, îţi las casa mea... în schimb, tu să-mi dai de mîncare şi să mă respecţi. Doar eşti datoare! Iar dacă nu, atunci nu-ţi dau nici casa şi nici binecuvîntarea mea!... Rămîi cu bine, Ivanîci!

Zotov mai dădu pe gît un păhăruţ şi, înviorat de gîndul care-i venise, grăbi spre casă... Votca îl înfierbîntase şi i se cam învîrtea capul. Cu toate astea nu se culcă, ci îşi adună într-o legăturică toate lucrurile, se închină, îşi luă toiagul şi ieşi din curte. Fără să se uite îndărăt, bombănind şi bocănind cu băţul pe caldarîm, bătrînul străbătu toată uliţa şi se pomeni în cîmp. Pînă la cătun erau vreo zece-douăsprezece verste. Zotov mergea pe drumul uscat, se uita la cireada tîrgului care rumega alene iarba îngălbenită şi se gîndea la schimbarea neaşteptată a vieţii sale, spre care pornise adineauri cu atîta hotărîre. Se gîndea şi la pensionarii lui: plecînd de-acasă, el nu închisese poarta, lăsîndu-le în felul acesta putinţa să plece unde vor.

Dar nu făcu nici o verstă pe cîmp, cînd auzi paşi în urma lui. Întoarse capul şi-şi împreună mîinile, înciudat: după el, cu capul plecat şi cu coada între picioare, veneau domol calul şi Lîska...

— Marş acasă! — le făcu el semn.

Dobitoacele se opriră, se uitară întîi unul la altul, apoi la stăpîn. Zotov plecă mai departe — ei după el. Atunci omul se opri locului şi începu să chibzuiască. Să se ducă aşa, cu dobitoacele după el, la strănepoată-sa Glaşa, pe care nici n-o cunoştea bine, era cu neputinţă. Să se întoarcă îndărăt şi să le închidă, n-avea nici un chef şi n-avea nici cum, deoarece porţile lui nu mai erau bune de nimic.

„În şură, tot se prăpădesc... îşi zicea Zotov. Ce-ar fi să le duc la Ignat?"

Casa lui Ignat era pe imaş, la vreo sută de paşi de bariera tîrgului. Zotov, care nu era încă hotărît şi nu ştia bine ce să facă, se îndreptă într-acolo. Capul i se învîrtea şi vedea negru înaintea ochilor.

Nu-şi aduce bine aminte ce s-a întîmplat în curtea hingherului. Nu i-a rămas decît amintirea duhorii grele de piele şi a aburului plăcut al ciorbei din care mînca Ignat, atunci cînd a intrat la el. L-a văzut ca prin vis pe hingher cum l-a lăsat să aştepte vreo două ceasuri, cum a pregătit nu ştiu ce, cum şi-a schimbat hainele şi a vorbit cu o femeie despre nişte sublimat. Apoi a legat calul de un stanog şi, îndată după aceea, s-au auzit două bufnituri înăbuşite: întîi o lovitură dată în cap, apoi zgomotul unui trup mare care se prăbuşea. Cînd, văzîndu-şi prietenul mort, Lîska s-a năpustit schelălăind asupra lui Ignat, s-a auzit a treia lovitură, după care schelălăitul s-a curmat scurt. După aceea, Zotov îşi mai aduce aminte că atunci cînd a dat cu ochii de cele două leşuri — îndobitocit şi ameţit de băutură cum era, s-a apropiat de stanog şi şi-a lipit de trunchi propria lui frunte...

Şi pînă seara tîrziu ochii i-au rămas învăluiţi într-o ceaţă atît de tulbure, încît nu era în stare să-şi vadă nici cele cinci degete de la mînă.

UN JUNE-PRIM

EVGHENI Alexeevici Podjarov[1]), *jeune premier*[2]), un bărbat înalt şi subţire, cu obrazul oval şi cu pungi pe sub ochi, sosi cu trupa într-unul din oraşele din sud şi, de la început, căută să facă cunoştinţă cu cîteva familii onorabile..

— Aşa-i, *seniore !*[3]) — zicea el adeseori, bălăbănindu-şi graţios piciorul ca să-şi arate ciorapii roşii. — Un artist trebuie să acţioneze asupra maselor şi direct, şi indirect : direct, prin activitatea lui scenică, şi indirect, prin contactul lui nemijlocit cu publicul. Eu unul nu pricep, pe cuvîntul meu, *ma parole d'honneur*[4]), de ce evită actorii noştri să facă cunoştinţă cu diferite familii ? De ce ? Doar un artist poate exercita asupra societăţii o influenţă morală considerabilă, fără să mai vorbim de mesele de la zilele onomastice şi de plăcinte, fără să mai vorbim de soareurile fixe şi de toate distracţiile care i se oferă ! Adică nu e plăcut să ştii că ai aprins o scînteie în cine ştie ce căpăţînă cu pielea groasă ? Dar tipii ? Dar femeile ? Ce femei, *mon dieu*[5]) ! Te apucă ameţeala ! Pătrunzi în iatacul sacru al vreunei case mari de negustor, îţi alegi o

---

[1]) *Podjarii* — slab, uscăţiv. (N. red. rom.)
[2]) June-prim (în limba franceză). (N. trad.)
[3]) Domnule (în limba italiană). (N. trad.)
[4]) Pe cuvîntul meu de onoare (în limba franceză). (N. trad.)
[5]) Doamne, dumnezeule (în limba franceză). (N. trad.)

piersică, pe cea mai proaspătă şi mai rumenă — şi ţi se pare că eşti în al nouălea cer! *Parole d'honneur!*

În oraşul acela din sud, Podjarov făcu cunoştinţă, printre altele, cu familia fabricantului Zîbaev. De cîte ori îşi aduce aminte acum de această cunoştinţă, actorul se încruntă cu dispreţ, închide ochii pe jumătate şi-şi răsuceşte între degete, nervos, lănţişorul de la ceas.

O dată — asta s-a întîmplat de ziua onomastică a lui Zîbaev — actorul stătea în salonul noilor sale cunoştinţe şi, ca de obicei, nu-i mai tăcea gura. În jurul lui, pe fotolii şi pe canapele, stăteau şi-l ascultau cu voie bună „tipii", iar din odaia vecină venea rîs de femei şi zgomot de linguriţe şi de ceşti: se servea ceaiul de seară... Stînd picior peste picior şi căutînd să-şi ia un aer indiferent şi plictisit, Podjarov vorbea despre succesele lui pe scenă, sorbind după fiecare două-trei cuvinte cîte o înghiţitură de ceai cu rom.

— Eu aş putea spune că sînt, mai curînd, un actor de provincie, — zicea el, zîmbind cu îngăduinţă, — dar am avut prilejul să joc şi prin capitale... Şi, fiindcă veni vorba, o să vă povestesc o întîmplare ce caracterizează îndeajuns spiritul intelectualităţii contemporane. La Moscova, la un spectacol care se dădea în beneficiul meu, tineretul mi-a oferit atîtea cununi de laur, încît nu mai ştiam ce să fac cu ele, vă jur pe tot ce am mai scump pe lume! *Parole d'honneur!* Mai tîrziu, într-un moment de jenă financiară, am strîns frunzele de dafin, le-am dus la băcănie şi... ghiciţi cît au cîntărit? Două puduri şi opt funturi! Ha-ha! Grozav mi-au prins de bine atunci banii aceia! Trebuie să vă mărturisesc că de cele mai multe ori artiştii n-au bani. Azi ai sute şi mii, mîine n-ai o leţcaie... Azi n-ai nici de o bucată de pîine, mîine mănînci stridii şi *anchois*. Dracu' s-o ia de viaţă!

Cetăţenii îşi beau ceremonios paharele cu ceai şi-l ascultau. Gazda, încîntat de un oaspete ca acela, cult şi spiritual, şi căutînd să-i facă plăcere, i-l prezintă pe Pavel Ignatievici Klimov, o rudă de-a lui depărtată, bărbat de vreo patruzeci de ani, bine hrănit, îmbrăcat cu un surtuc lung şi cu pantaloni din cale afară de

largi. Acest Klimov venise la oraş de prin părţile Tulei.

— Ţi-l recomand! — zise Zîbaev, prezentîndu-i-l pe Klimov. — E un îndrăgostit de teatru, pe vremuri a jucat şi el. Are o moşie în gubernia Tula.

Podjarov şi Klimov se întinseră la vorbă. Spre marea lor bucurie, se dovedi că moşierul de prin părţile Tulei locuia într-un oraş, pe a cărui scenă junele-prim jucase două stagiuni la şir. Urmă o adevărată avalanşă de întrebări cu privire la oraş, la cunoştinţele comune şi la teatru.

— Ştii, grozav mi-a plăcut mie oraşul ăsta! — zicea junele-prim, arătîndu-şi ciorapii roşii. — Ce pavaj, ce parc drăguţ... D-apoi societatea! O societate extraordinară!

— Într-adevăr, o societate extraordinară! — întări moşierul.

— Cu toate că-i un oraş comercial, e totuşi un oraş de intelectuali!... De exemplu, î-î-î... directorul liceului, procurorul... corpul ofiţeresc... Şi ispravnicul e un tip bine... un *charmeur,* [1]) cum zic franţujii. D-apoi femeile! Allah, ce femei!

— Într-adevăr... femeile...

— Poate că vorbesc cu patimă. Nu ştiu cum s-a făcut, dar în oraşul dumneavoastră mi-a mers al dracului de bine în ce priveşte amorul! Aş putea să scriu zece romane! De pildă, să vă povestesc unul din ele... Stăteam pe strada Egorievskaia, în casa în care e administraţia financiară...

— O casă roşie, netencuită?

— Întocmai... netencuită. Ţin minte ca acum. Alături, în casa Koşceev, stătea una Varenka, frumuseţea oraşului...

— Nu era cumva Varvara Nikolaevna? — întrebă Klimov şi obrazul i se lumină de bucurie. — Într-adevăr, o frumuseţe... Nu-i alta mai frumoasă în tot oraşul!

— Nu-i alta mai frumoasă în tot oraşul! Profil clasic... ochi mari, negri, şi o coadă pînă la brîu! Mă

[1]) Un om care te farmecă, te vrăjeşte, cu felul lui de a se purta şi de a vorbi (în limba franceză). (N. trad.)

văzuse în Hamlet... şi mi-a scris o scrisoare, ştii, ca aceea pe care a scris-o Tatiana, eroina lui Puşkin. Bineînţeles că i-am răspuns...

Podjarov se uită în jurul lui şi, încredinţîndu-se că în salon nu era nici o cucoană, îşi dădu ochii peste cap, zîmbi trist şi oftă.

— Odată, mă întorc eu acasă după spectacol, — urmă el în şoaptă, — şi o găsesc stînd pe divan, la mine în odaie. Lacrimi, declaraţii de dragoste... sărutări... O, a fost o noapte de neuitat, o noapte încîntătoare! Romanul nostru a mai ţinut vreo două luni, dar o noapte ca aceea n-a mai fost. Ce noapte, *parole d'honneur!*

— Dă-mi voie... adică, cum vine asta? — sări Klimov, făcîndu-se stacojiu şi holbînd ochii la actor. — Pe Varvara Nikolaevna o cunosc foarte bine... E nepoata mea!

Podjarov se zăpăci şi holbă şi el ochii.

— Cum vine asta? — urmă Klimov, desfăcîndu-şi braţele. — Eu o cunosc pe fata aceea şi... şi mă mir...

— Îmi parte foarte rău că s-a întîmplat aşa... — îngăimă actorul, ridicîndu-se şi ştergîndu-se cu degetul cel mic la ochiul stîng. — Cu toate că, dealtfel, se înţelege că dumneata, ca unchi...

Oaspeţii, care pînă mai adineauri îl ascultaseră cu plăcere pe actor, răsplătindu-l cu zîmbete, se zăpăciră şi ei şi-şi lăsară ochii în pămînt.

— Ba te rog să fii aşa de bun şi să-ţi retragi cuvintele... — zise Klimov, grozav de tulburat. — Te rog!

— Dacă asta... hm... dacă asta vă jigneşte, poftim! — îi răspunse actorul, făcînd cu mîna un gest vag.

— Şi să recunoşti că ai spus un neadevăr.

— Eu? Nu... î-î-î... eu n-am minţit, însă... regret foarte mult că am scăpat o vorbă... Şi, în general... nu înţeleg ce înseamnă tonul acesta al dumitale!

Klimov începu să se plimbe dintr-un colţ în altul al odăii — parcă chibzuia, parcă stătea la îndoială. Faţa plină i se făcea tot mai stacojie, iar vinele de la gît i se umflau. După ce se plimbă aşa cîteva minute, se apropie de actor şi-i zise cu glas plîngător:

— Nu, te rog să fii atît de bun şi să recunoşti că, în ce o priveşte pe Varenka, ai minţit... Te rog !

— Ciudat ! — ridică din umeri actorul, zîmbind în silă şi bălăbănindu-şi piciorul. — Asta... asta chiar mă jigneşte !

— Prin urmare, nu vrei să recunoşti ?

— Nu... nu înţeleg...

— Nu vrei ? În cazul acesta, iartă-mă... dar voi fi silit să recurg la alte măsuri, mai neplăcute... Sau îţi arunc o insultă aici pe loc, stimate domn, sau... dacă eşti om de onoare, te provoc la duel... O să ne batem cu pistolul.

— La dispoziţia dumitale ! — răspunse răspicat junele-prim, cu un gest de dispreţ. — Poftim !

Peste măsură de tulburaţi şi neştiind ce să facă, oaspeţii şi gazda îl luară pe Klimov la o parte, rugîndu-l să nu facă scandal. Pa la uşi se iviră capete mirate de femei... Junele-prim se mai învîrti puţin, mai schimbă cîteva cuvinte, apoi, cu aerul unui om care nu mai poate să rămînă într-o casă unde fusese ofensat, îşi luă căciula şi, fără să-şi ia rămas bun, plecă.

În drum spre casă, junele-prim zîmbi tot timpul cu dispreţ şi ridică din umeri. Dar cînd ajunse în odaia lui de la hotel şi se întinse pe divan, îl cuprinse deodată o nelinişte grozavă.

„S-o ia dracu' de treabă ! îşi zicea. Nu mi-e frică mie de duel, că doar n-o să mă ucidă unul ca ăsta. Pacostea e că or să afle tovarăşii mei, şi ei ştiu foarte bine că am minţit. Ce mîrşăvie ! Mă fac de rîs în toată Rusia !..."

Podjarov se mai gîndi, mai fumă o ţigară. Apoi, ca să se calmeze, ieşi în stradă.

„Ce-ar fi să vorbesc cu bădăranul cela, îşi zise el, şi să-i bag în căpăţîna lui cea seacă că-i un prost şi un dobitoc... şi că nu mi-e frică deloc de el ?..."

Junele-prim se opri în faţa casei lui Zîbaev şi se uită la ferestre. După perdelele de muselină luminile ardeau încă şi se mişcau umbre.

— Să aştept ! — se hotărî actorul.

Era întuneric şi frig. O ploaie nesuferită de toamnă cernea ca prin sită... Podjarov se sprijini de un felinar şi se lăsă pradă neliniştii.

Ploaia îi pătrunsese prin haine şi se simţea istovit.

Abia la două de noapte începură să iasă oaspeţii din casa lui Zîbaev... In urma tuturor se ivi în uşă şi moşierul din Tula. Oftă de răsună toată strada şi o luă pe trotuar, bocănind cu galoşii lui grei.

— Daţi-mi voie ! — începu junele-prim, ajungîndu-l din urmă. — O clipă !

Klimov se opri. Actorul zîmbi, stătu puţin la îndoială, apoi zise bîlbîindu-se :

— Eu... recunosc... Am... am minţit...

— Nu aşa ! Să faci bine să recunoşti în public ! — zise Klimov făcîndu-se iarăşi stacojiu. — Eu nu pot să las aşa afacerea asta...

— Bine, dar îmi cer iertare ! Te rog... înţelegi ? Te rog ! Gîndeşte-te şi dumneata, duelul o să stîrnească fel de fel de vorbe şi eu sînt în slujbă... am colegi... Ar putea să creadă dumnezeu ştie ce...

Junele-prim încerca să arate că nu-i pasă, căuta să zîmbească şi să se ţină drept. Dar trupul nu-l asculta, glasul îi tremura, ochii îi clipeau mereu cu vinovăţie şi capul îi scăpăta în piept. Mormăi aşa încă mult timp. Klimov îl ascultă, se gîndi, apoi oftă adînc.

— Bine, fie ! — zise el. — Dumnezeu să te ierte. Numai bagă de seamă, tinere, altă dată să nu mai spui minciuni. Nimic nu coboară mai mult pe om ca minciuna... Da, da ! Dumneata eşti tînăr, eşti om cu carte...

Moşierul din Tula îi făcea morală pe un ton blajin şi părintesc, iar junele-prim îl asculta zîmbind cu umilinţă... După ce termină Klimov, actorul rînji, se înclină şi, cu mersul unui om vinovat, chircindu-se din tot trupul, o luă spre hotelul său.

Peste o jumătate de oră, cînd se vîrî în aşternut, Podjarov — în afară de orice primejdie acum — se simţi grozav de bine dispus. Liniştit şi încîntat că incidentul se încheiase în chip fericit, îşi trase plapuma peste cap, adormi imediat şi dormi tun pînă la zece dimineaţa.

PE ÎNTUNERIC

O muscă, nici mare nici mică, intră în nasul substitutului de procuror, consilierul Gaghin. O fi mînat-o curiozitatea, o fi nimerit acolo din nechibzuinţă, sau numai datorită întunericului? Ceea ce e sigur, e că nasul lui nu suferi prezenţa unui corp străin şi, imediat, dădu semnalul de alarmă. Gaghin strănută, strănută din toată inima, cu un fel de şuierat asurzitor şi atît de puternic, încît patul se cutremură şi slobozi un zgomot de arc destins. Maria Mihailovna, soţia lui Gaghin, o femeie blondă, voinică şi grasă, tresări şi ea şi se trezi. Deschise ochii în întuneric, oftă şi se întoarse pe cealaltă parte. Peste vreo cinci minute se întoarse din nou, îşi strînse ochii mai tare, dar nu mai putu să adoarmă. După ce mai oftă o dată şi se mai învîrti de pe o parte pe alta, se ridică, trecu peste bărbatul ei şi, punîndu-şi papucii, se duse la fereastră.

Afară era întuneric. Nu se vedeau decît umbrele copacilor şi acoperişurile negre ale şoproanelor. La răsărit cerul abia începea să pălească, dar pînă şi paloarea aceea era gata să fie cuprinsă de nori. Liniştea stăpînea văzduhul adormit şi cufundat în întuneric. Tăcea şi paznicul vilelor, deşi era plătit anume ca să tulbure pacea nopţii, tăcea pînă şi crîsteiul — singura sălbăticiune înaripată căreia nu-i păsa de vecinătatea vilegiaturiştilor veniţi din capitală.

Maria Mihailovna însă tulbură toată această liniște. Cum stătea la fereastră și se uita în curte, începu deodată să țipe: i se păruse că dinspre grădiniţa cu plopul firav și tuns, se strecura spre casă o umbră neagră. La început crezu că era vreo vacă sau vreun cal, însă, după ce se frecă la ochi, deslușI bine umbra unui bărbat.

I se păru apoi că umbra aceea neagră se apropie de fereastra bucătăriei și, după ce rămase puțin locului, stînd pesemne la îndoială, puse un picior pe cornișă și... dispăru în întunericul ferestrei.

„Un hoț!“ îi trecu prin minte și se făcu palidă ca moartea.

Intr-o clipă văzu înaintea ochilor tabloul de care se tem atît de mult vilegiaturistele: hoțul intră în bucătărie, din bucătărie trece în sufragerie... argintăria e în dulap... apoi în dormitor... un topor... o față înspăimîntătoare de bandit... bijuteriile... Genunchii i se îndoiră și simți cum îi trec fiori de-a lungul spinării.

— Vasea! — îl zgîlțîi ea pe bărbatul ei. — Basile! Vasili Prokofici! Doamne, parcă-i mort! Basile, trezește-te, te rog!

— Ce este? — mîrîi substitutul de procuror, trăgînd aer în piept și scoțînd niște zgomote de parcă rumega.

— Trezește-te, pentru dumnezeu! A intrat un hoț în bucătărie! Stăteam la fereastră și mă uitam afară, cînd deodată văd pe cineva sărind pe geam în bucătărie! De acolo o să se furișeze în sufragerie... și lingurile de argint sînt în dulap! Basile! Doar anul trecut tot așa au intrat la Mavra Egorovna...

— Ce?... Ce vrei?

— Doamne, uite-l că n-aude! Dar pricepe odată, zăpăcitule, că mai adineauri am văzut cum a intrat un om în bucătărie la noi! Pelagheia o să se sperie și... și argintăria e în dulap!

— Fleacuri!

— Basile, dar ești nesuferit! Eu îți spun că sîntem în primejdie și tu dormi și mîrîi! Ce vrei? Să ne prade și să ne căsăpească?

Substitutul de procuror se ridică încet şi se aşează pe pat, căscînd de gîndeai că sparge văzduhul.

— Dracu' ştie ce fel de oameni sînteţi! — bombăni el. — Să n-aibă omul parte de linişte nici măcar noaptea! Mă treziţi, aşa, pentru toate fleacurile!

— Dar îţi jur, Basile, că am văzut cu ochii mei cum a intrat un om pe fereastră!

— Ei, şi ce-i cu asta? N-are decît să intre... Nici vorbă că e pompierul care vine la Pelagheia.

— Cum?... Ce-ai spus?

— Am spus că trebuie să fie pompierul care vine la Pelagheia.

— Cu atît mai rău! — strigă Maria Mihailovna. — Mult mai rău decît dacă era un hoţ! În casa mea, eu nu permit asemenea cinism!

— Ia te uită la ea ce virtuoasă-i!... Nu permite cinism... Dar ce, asta înseamnă cinism? De ce întrebuinţezi fără rost cuvinte străine? Trebuie să ştii, doamnă, că aşa a fost de cînd lumea, că ăsta e un lucru consfinţit prin tradiţie. Că doar de aceea e pompier, ca să umble după bucătărese!

— Nu, Basile! Înseamnă că nu mă cunoşti! Nici nu-mi trece prin minte să permit în casa mea... aşa ceva! Te rog să faci bine să te duci imediat la bucătărie să-i porunceşti să se care! Imediat!... Iar mîine o să-i spun Pelagheiei să nu-şi mai permită în viitor asemenea lucruri! Cînd o să mor eu, n-ai decît să îngădui cinism în casa dumitale. Acum însă, nu-ţi dau voie! Du-te, te rog!

— Drrace!... — mîrîi Gaghin cu necaz. — Dar judecă şi tu, cu creierul tău microscopic de muiere: ce să caut eu acolo?...

— Basile, mă faci să leşin!

Gaghin scuipă, îşi luă papucii, mai scuipă o dată, apoi plecă spre bucătărie. Era întuneric, ca într-un butoi înfundat, şi substitutul de procuror trebuia să meargă dibuind. În drum, nimeri uşa de la odaia copiilor şi o trezi pe dădacă.

— Vasilisa, — o întrebă el, — mi-ai luat aseară halatul să-l cureţi. Unde l-ai pus?

— L-am dat Pelagheiei, boierule, să-l curăţe ea.

— Ce înseamnă bătaia asta de joc? Luaţi lucrurile, dar de pus la loc nu le mai puneţi!... Poftim, acum sînt nevoit să umblu fără halat.

Intră în bucătărie şi se îndreptă spre lada de sub poliţa cu cratiţe, unde dormea bucătăreasa.

— Pelagheia! — începu el, pipăindu-i umărul şi zgîlţîind-o. — Ascultă tu, Pelagheia! De ce te prefaci? Că doar nu dormi! Cine-a intrat mai adineauri la tine pe fereastră?

— Iaca, asta-i bună! A intrat pe fereastră! Da' cine era să intre?

— Ascultă... nu mai face pe proasta! Mai bine spune-i puşlamalei tale să se care fără multă vorbă. Auzi? N-are ce căuta aici!

— Sînteţi în toate minţile, boierule? Asta-i bună!... Aţi găsit o proastă ca mine... că mă zbucium, alerg cît e ziulica de mare, n-am nici cînd să-mi trag răsufletul... şi noaptea să am parte de asemenea vorbe!... Trăiesc din patru ruble pe lună... cu zahărul şi cu ceaiul meu... şi n-am de la nimeni oleacă de cinste, numai vorbe de ocară!... Am fost în serviciu şi pe la negustori, dar o ruşine ca asta nu mi-a fost dat să păţesc!

— Ei, lasă, lasă... n-o mai face pe mironosiţa! Fă bine şi spune-i soldăţoiului tău să plece fără multă vorbă. M-ai auzit?

— Faci mare păcat, boierule — urmă Pelagheia şi în glasul ei tremurau lacrimi. — Sînteţi boier cu carte... sînteţi nobil, da' nu vreţi să înţelegeţi că poate şi noi... de, cu necazurile noastre... cu viaţa noastră păcătoasă... — Şi femeia începu să plîngă. — De obijduit ne poate obijdui oricine, da' de apărat nu ne apără nimeni...

— Ei, haide, haide... că mie prea puţin îmi pasă! Cucoana m-a trimis. Din partea mea, n-ai decît să-l laşi şi pe Aghiuţă să-ţi intre pe fereastră! Pe mine nu mă priveşte.

Substitutului de procuror nu-i rămînea altceva de făcut decît să recunoască că n-avea nici un drept să-i ia acest interogatoriu şi că era mai cuminte să se întoarcă la nevastă-sa.

— Ascultă, Pelagheia, — zise el. — Mi-ai luat să-mi cureţi halatul. Unde l-ai pus ?

— Vai, boierule, iertaţi-mă, am uitat să vi-l pun pe scaun ! L-am agăţat într-un cui, lîngă cuptor...

Pe pipăite, Gaghin îşi găsi halatul, îl îmbrăcă şi o luă, încet, îndărăt spre dormitor.

După plecarea bărbatului ei, Maria Mihailovna se culcă în pat şi începu să aştepte. Rămase cîteva minute liniştită, pe urmă o cuprinse neliniştea.

„Ce tot umblă bîjbîind pe acolo ? se gîndi ea. Bine-ar fi să fie cinicul acela... Dar dacă-i vreun hoţ ?“

Şi închipuirea îi aduse înaintea ochilor alt tablou : substitutul intră în bucătăria întunecoasă... o lovitură cu muchea securii... o baltă de sînge... şi bărbatul ei moare, fără să aibă măcar cînd scoate un strigăt !...

Trecură aşa cinci minute, cinci şi jumătate, şase... Pe fruntea femeii începură să se adune broboane reci.

— Basile ! — strigă ea. — Basile !

— De ce strigi ? Sînt aici... — auzi atunci glasul şi paşii bărbatului. — Ce, te taie cineva ?

Şi substitutul de procuror se apropie şi se aşează pe marginea patului.

— N-am găsit pe nimeni, — zise el. — Ţi s-a părut, femeie anapoda ce eşti !... Poţi să fii liniştită, tîmpita de Pelagheia e tot atît de virtuoasă ca şi stăpînă-sa. Grozav mai eşti de fricoasă ! Grozav mai eşti de...

Şi substitutul de procuror începu să-şi cicălească nevasta. I se speriase somnul şi nu mai avea chef de dormit.

— Straşnic mai eşti de fricoasă ! — rîdea el. — Du-te mîine la doctor, să-ţi prescrie un tratament împotriva halucinaţiilor. Eşti psihopată, asta-i !

— Miroase a catran... — făcu deodată nevastă-sa. — A catran, sau parcă a... a ceapă, sau... a ciorbă !

— M-da... Se simte ceva în aer... Ştii, nu-mi mai este somn ! Să aprind lumînarea... Unde-s chibriturile ? Să-ţi arăt şi fotografia procurorului general de

la curtea de apel. Ieri şi-a luat rămas bun de la noi şi ne-a dat la fiecare cîte o fotografie. Cu autograf...

Gaghin trase un chibrit de perete şi aprinse lumînarea. Dar n-apucă să se depărteze un pas de lîngă pat, ca să aducă fotografia, cînd auzi la spatele lui un ţipăt ascuţit, sfîşietor. Întorcîndu-şi capul, văzu ochii larg deschişi ai nevestei îndreptaţi asupra lui cu nedumerire, cu spaimă şi cu indignare.

— Te-ai dezbrăcat de halat la bucătărie? — îl întrebă ea pălind.

— Dar ce este?

— Uită-te la tine!

Substitutul de procuror se uită — şi scoase un strigăt de mirare: în loc de halat, pe umerii lui se legăna o manta de pompier. Cum de ajunsese la el?... Şi în timp ce substitutul căuta un răspuns la această întrebare, nevasta lui îşi imagina alt tablou — înspăimîntător, imposibil: întuneric, linişte, şoapte... şi celelalte, şi celelalte...

O ÎNTÎMPLARE BANALĂ

PE o amiază însorită de august am ajuns, împreună cu un prinţişor rus scăpătat, la marginea pădurii imense numită Şabelski, unde aveam de gînd să căutăm ierunci. Ţinînd seama de rolul pe care-l va juca prinţişorul meu în această povestire, cred că merită o descriere mai amănunţită. Era un bărbat înalt şi subţire, brun, destul de tînăr încă, deşi destul de atins de viaţă, cu o pereche de mustăţi lungi de poliţai, cu ochi negri bulbucaţi şi cu apucături de militar în retragere. Ca om, părea mărginit, avea o fire de oriental, dar era cinstit şi drept. Nu era nici spadasin, nici filfizon şi nici chefliu, ceea ce îţi face în ochii lumii reputaţia de om şters şi neînsemnat... Nimeni nu-l simpatiza (în judeţ nu i se spunea decît „luminăţia sa găgăuţă"), dar mie îmi era foarte simpatic din pricina nenorocirilor şi a ghinioanelor din care fusese împletită toată viaţa lui. In primul rînd, era sărac. Cărţi nu juca, de băut nu bea, de muncit nu muncea, nu se amesteca în treburile altora şi era veşnic tăcut. Şi cu toate acestea, izbutise, în chip cu totul misterios, să bată la tălpi cele treizeci sau patruzeci de mii de ruble pe care le moştenise de la tatăl său. Numai dumnezeu ştie unde se duseseră toţi banii aceştia. Eu atîta ştiu că, din lipsă de control, o bună parte din ei şi-o însuşiseră administratorii, contabilii, ba

chiar și lacheii, și că cel puțin tot pe atîta risipise în împrumuturi, în pomeni și giruri. Aproape că nu era moșier în județ care să nu-i fie dator. Dădea bani oricui i-ar fi cerut, și asta nu atît din prea mare bunătate sau din încredere în oameni, cît dintr-un fel de cavalerism exagerat. Cu alte cuvinte „Uite, vezi și dumneata ce om cumsecade sînt!“ Eu l-am cunoscut atunci cînd era dator vîndut, cînd aflase demult gustul ipotecilor de rangul al doilea și era pînă într-atît de încurcat în datorii, încît i-ar fi fost cu neputință să se mai descurce. Erau zile cînd n-avea ce mînca și umbla cu portțigaretul gol. In schimb, puteai să-l vezi totdeauna îngrijit îmbrăcat după ultima modă și răspîndind un parfum pătrunzător de ilang-ilang.

Altă nenorocire a prințului era singurătatea desăvîrșită în care trăia. Insurat nu fusese, prieteni și rude n-avea. Firea lui tăcută și retrasă și sufletul lui generos, care ieșea cu atît mai mult în evidență cu cît căuta să-și ascundă sărăcia, nu-i îngăduiau să se apropie de oameni. Pentru aventuri era prea greoi, nepăsător și rece, așa că rareori avea de-a face cu femeile...

Cînd am ajuns în pădure, prințișorul și cu mine ne-am dat jos din brișcă și am luat-o pe o cărare îngustă, care se pierdea printre ferigile cu frunze uriașe. Dar n-am făcut nici o sută de pași cînd, din desișul unui brădet tînăr, înalt doar de un arșin, ne ieși înainte ca din pămînt un bărbat slab și deșirat, cu obrazul prelung, îmbrăcat într-un surtuc ponosit, cu pălărie de pai pe cap și, în picioare, cu cizme de lac. Necunoscutul ținea într-o mînă un paner cu ciuperci, iar cu cealaltă răsucea lănțișorul ieftin care-i atîrna de vestă. Cînd ne văzu se zăpăci, își potrivi vesta, tuși politicos și zîmbi cu plăcere, de parcă era grozav de bucuros că dăduse peste niște oameni așa de cumsecade ca noi. Apoi, cu totul pe neașteptate, tîrîndu-și prin iarbă picioarele lungi, îndoindu-se din tot trupul și continuînd a zîmbi cu plăcere, se apropie de noi, își ridică ușor pălăria și

începu cu un glas dulceag, care aducea cu urletul unui cîine :

— I-î-î... domnilor, deşi îmi vine foarte greu, totuşi trebuie să vă previn că vînătoarea în această pădure e interzisă. Iertaţi-mă că îndrăznesc să vă supăr fără să vă cunosc, dar... permiteţi-mi să mă prezint : Grontovski [1]), contabil-şef pe moşia doamnei Kandurina !

— Sîntem încîntaţi. Dar de ce nu se poate vîna pe aici ?

— Aşa vrea stăpîna acestei păduri !

Prinţul şi cu mine ne-am uitat unul la altul. Timp de un minut am tăcut cu toţii. Prinţul, dus pe gînduri, se uita în jos, la ciuperca veninoasă pe care o rupsese cu bastonul. Grontovski zîmbea înainte, cu acelaşi zîmbet dulce. Toată faţa lui mieroasă tresărea, şi ai fi zis că pînă şi lănţişorul de la vestă zîmbea, încercînd să ne impresioneze prin fineţea lui. Prin aer trecu o undă de stinghereală, uşoară ca un zbor de înger. Nici unul dintre noi nu se simţea la largul lui.

— Fleacuri ! — i-am răspuns. — Nu mai departe decît săptămîna trecută am vînat pe-aici !

— Se prea poate ! — chicoti Grontovski printre dinţi. — La drept vorbind, toată lumea vînează pe aici, fără să ţină seama de oprelişte. Insă, deoarece ne-am întîlnit, e datoria mea... e datoria mea sfîntă să vă atrag atenţia. Depind şi eu de alţii... Dacă pădurea ar fi a mea, pe cuvîntul meu de onoare — pe cuvîntul lui Grontovski — că n-aş avea nimic împotriva plăcutei dumneavoastră distracţii. Dar a cui e vina că Grontovski depinde de alţii ?...

Individul cel deşirat oftă şi ridică din umeri. Am încercat să discut, m-am înfuriat, i-am argumentat... Dar cu cît vorbeam mai aprins şi mai convingător, cu atît obrazul lui Grontovski se făcea mai mieros şi mai dulce. Conştiinţa că avea oarecare putere asupra noastră îi pricinuia, se vede, o deosebită plăcere.

---

[1]) *Grona* — ciorchine. (N. red. rom.)

Era încîntat de tonul lui îngăduitor, de politeţea lui, de manierele lui şi-şi pronunţa afectat numele sonor, la care părea că ţine nespus. Aşa cum stătea în faţa noastră, se vedea bine că se simte la largul lui. Doar, judecînd după privirile piezişe şi jenate pe care le arunca din cînd în cînd spre paner, puteai să-ţi dai seama că ciupercile — prozaică ocupaţie muierească şi ţărănească — îi stricau buna dispoziţie şi-i ofensau demnitatea.

— Nu vei fi vrînd să ne întoarcem îndărăt, — i-am spus. — Am făcut cincisprezece verste pînă aici!

— Ce să-i faci! — oftă Grontovski. — Dacă aţi fi binevoit să faceţi nu cincisprezece, ci o sută de mii de verste, şi dacă ar fi venit pînă aici însuşi regele Americii sau al altei ţări depărtate, eu încă aş socoti drept datoria mea... drept o sfîntă obligaţie, ca să zic aşa...

— Pădurea asta e proprietatea Nadejdei Lvovna? — întrebă prinţul.

— Da, a Nadejdei Lvovna...

— E acasă?

— Da... Ştiţi ce? Duceţi-vă pînă la dumneaei — de aici nu e decît o jumătate de verstă, nu mai mult — şi dacă dumneaei o să vă dea un bileţel, atunci eu... bineînţeles... Ha-ha... hi-hi!...

— Da, n-ar fi rău, — am zis. — E mult mai uşor să ne ducem la ea, decît să ne întoarcem îndărăt... Du-te dumneata, Serghei Ivanîci, — m-am întors către prinţ. — Dumneata o cunoşti.

Prinţul, care se uitase tot timpul la ciuperca cea veninoasă, îşi ridică ochii la mine, se gîndi puţin şi-mi răspunse:

— Am cunoscut-o cîndva, mai demult, însă... nu-mi prea vine să mă duc la ea. Afară de asta, sînt şi rău îmbrăcat... Du-te dumneata, că dumneata n-o cunoşti... O să-ţi vie mai uşor.

M-am învoit. Ne-am urcat în brişcă şi, petrecuţi de zîmbetele lui Grontovski, am luat-o prin marginea pădurii spre conacul boieresc. N-o cunoşteam personal pe Nadejda Lvovna Kandurina, născută

Şabelski [1]) şi n-o văzusem niciodată de aproape. O ştiam doar din auzite. Se vorbea că ar fi extraordinar de bogată, cum nu mai era nimeni în toată gubernia... După moartea tatălui ei, moşierul Şabelski, moştenise, fiind singurul lui copil, cîteva moşii, o crescătorie de cai şi foarte mulţi bani. Auzisem că nu era frumoasă, cu toate că n-avea decît douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani, că n-avea nici un farmec, că era mărginită şi că nu se deosebea de celelalte boieroaice din judeţ decît prin averea ei colosală.

Totdeauna am avut impresia că bogăţia se simte, că bogaţii au ceva aparte, care le lipseşte celor săraci. De multe ori, trecînd pe lîngă livada întinsă a Nadejdei Lvovna, în mijlocul căreia se înălţa o casă uriaşă şi greoaie, cu storurile veşnic lăsate, mă întrebam: „Ce-o fi simţind Nadejda Lvovna în clipa de faţă? Există oare fericire dincolo de storurile astea?“ Şi multe altele. Am văzut-o o dată de departe, venind de nu ştiu unde într-o cabrioletă uşoară şi elegantă, trasă de un cal alb şi frumos pe care-l mîna singură. Şi — păcătosul de mine — nu numai că am invidiat-o, dar chiar am găsit că în ţinuta şi în mişcările ei era ceva deosebit, ceva ce lipseşte celor care nu-s bogaţi — aşa cum oamenii slugarnici din fire sînt meşteri în a descoperi rasa, de la prima aruncătură de ochi, în aspectul obişnuit al indivizilor mai sus puşi decît ei. Viaţa intimă a Nadejdei Lvovna o cunoşteam numai din bîrfeli. Se vorbea în judeţ că, acum vreo cinci sau şase ani, înainte de a se căsători şi în timp ce trăia încă tatăl ei, Nadejda fusese îndrăgostită moartă de prinţul Serghei Ivanovici, cel care stătea acum alături de mine în brişcă. Prinţului îi făcea plăcere să-l viziteze pe bătrîn şi-şi petrecea zile întregi în odaia de biliard, jucînd „piramida“ pînă nu-şi mai simţea nici mîinile şi nici picioarele de oboseală. Dar, cu vreo jumătate de an înainte de moartea moşierului, încetase pe neaşteptate de a mai veni la Şabelski. Neavînd date precise, gurile

[1]) *Şabala* — palavragiu, mincinos. (N. red. rom.)

rele explicau această bruscă schimbare de raporturi în felurite chipuri. Unii pretindeau că, dîndu-şi seama de sentimentele pe care le nutrea pentru el Nadenka cea urîtă, prinţul socotise drept datoria lui de om cinstit să-şi întrerupă vizitele, deoarece nu se simţea în stare să-i răspundă cu aceeaşi măsură. Alţii afirmau că Şabelski, aflînd de ce i se ofilea fata, i-ar fi propus prinţului celui sărac s-o ia în căsătorie. Dar prinţul, mărginit cum era, închipuindu-şi că bătrînul voia să-l cumpere cu titlu cu tot, se indignase, spusese o groază de prostii şi se certase cu el. Ce era adevărat şi ce nu din toate acestea, ar fi fost greu de spus. Dar că era, totuşi, o parte de adevăr, se vedea din aceea că prinţul evita totdeauna să vorbească despre Nadejda Lvovna.

Mai ştiu că, foarte curînd după moartea tatălui ei, Nadejda Lvovna se măritase cu un oarecare Kandurin, licenţiat în drept, băiat sărac dar descurcăreţ. Nu se măritase cu el pentru că l-ar fi iubit, ci pentru că fusese mişcată de dragostea licenţiatului în drept care, după cum se povestea, juca de minune rolul de îndrăgostit. In timpul despre care vorbim, Kandurin, bărbatul ei, stătea la Cairo, dumnezeu ştie de ce, de unde trimitea „note de călătorie" prietenului său, mareşalul nobilimii din judeţ. Iar ea, înconjurată de o ceată de femei trîndave, care trăiau pe socoteala ei, lîncezea după storurile lăsate, căutînd să-şi umple zilele plictisitoare cu mici opere de filantropie.

In drum spre conac, prinţul îşi dezlegă limba.

— Sînt trei zile de cînd n-am mai dat pe acasă, — zise el mai mult în şoaptă, trăgînd cu coada ochiului la vizitiu. — S-ar părea că sînt un om în toată firea, nu o muieruşcă oarecare, şi nici prejudecăţi nu am... Şi totuşi, nu pot să sufăr portăreii! Cînd văd un portărel la mine în casă, pălesc, încep să tremur — ba mă apucă şi cîrceii la pulpele picioarelor... Ştii, Rogojin mi-a protestat poliţa!

De obicei, prinţului nu-i plăcea să se plîngă de necazurile lui. Cînd venea vorba de sărăcie, era rezervat, grozav de susceptibil şi plin de amor propriu.

De aceea, mărturisirea lui mă surprinse. Se uită lung la cîmpia îngălbenită şi arsă de soare, petrecu din ochi un şir nesfîrşit de cocori care pluteau pe bolta albastră, apoi se întoarse cu faţa spre mine.

— Iar pînă la şase septembrie, trebuie să pregătesc bani pentru bancă... procentele pentru moşie! — strigă el, fără să se mai jeneze de prezenţa vizitiului. — De unde să-i iau? Da, drăguţă, e greu... e foarte greu!

Prinţul îşi cercetă cocoaşele puştii, suflă fără nici un rost peste ele şi începu să caute pe sus cocorii care dispăruseră din ochii noştri.

— Serghei Ivanîci, — l-am întrebat după o clipă de tăcere. — Să presupunem că or să-ţi scoată în vînzare Şatilovka. Ce ai să te faci atunci?

— Eu? Nu ştiu! Şatilovka n-are cum să scape, asta-i tot atît de sigur ca doi şi cu doi fac patru. Şi totuşi nu pot să-mi imaginez o nenorocire ca asta. Nu mă pot vedea fără o bucată de pîine asigurată. Ce o să fac? De studiat, n-am studiat aproape deloc, de muncit încă n-am încercat, iar ca să intru în vreo slujbă, e cam tîrziu... Şi pe urmă, unde aş putea să intru? Cui aş putea să-i fiu de folos? N-ar fi mare lucru, de pildă, să intru la noi, la zemstvă. Însă... nu ştiu cum dracu' se face, mă apucă un fel de laşitate şi nu am curaj nici de cinci parale! Dacă aş intra în slujbă, mereu mi s-ar părea că n-am ce căuta acolo. Nu sînt nici idealist, nici utopist, nici cine ştie ce om de principii, nu-s decît un om prost şi bătut în cap... un fricos şi un psihopat. Într-un cuvînt, nu-s ca toţi oamenii. Toţi sînt aşa cum trebuie să fie, numai eu fac pe... nici eu singur nu ştiu cum să spun... Miercuri l-am întîlnit pe Nareaghin. Îl ştii şi dumneata: veşnic beat, veşnic neîngrijit... nu-şi plăteşte datoriile şi mai e şi prost pe deasupra (prinţul se încruntă şi clătină din cap)... Un tip insuportabil! Se clătina pe picioare şi-mi spunea: „Ştii? mi-am pus candidatura ca judecător de pace!" Fără îndoială că n-or să-l aleagă, dar el era încredinţat că ar fi bun de judecător de pace, se socotea vrednic de sarcina asta! Are şi curaj, şi încredere

în el. Am trecut apoi pe la judecătorul nostru de instrucţie. Omul ăsta are o leafă de 250 ruble pe lună şi nu face aproape nimic: umblă toată ziua de colo pînă colo numai în cămaşă şi în izmene. Dar ia întreabă-l! E convins că munceşte şi că-şi îndeplineşte datoria! Nu, eu asta n-aş putea s-o fac! Mi-ar fi ruşine să mă uit în ochii casierului...

În clipa aceea, Grontovski trecu în galop pe lîngă noi, călărind cu eleganţă un cal roib. Pe braţul stîng i se legăna panerul în care săreau în sus ciupercile albe. Cînd ajunse în dreptul nostru, rînji cu toţi dinţii şi ne făcu un semn cu mîna, ca unor vechi cunoştinţe.

— Dobitocul! — şuieră prinţul printre dinţi, urmărindu-l cu ochii. — E de mirare ce scîrbă ţi se face uneori, cînd vezi mutrele astea încîntate de sine! Un sentiment prostesc, animalic, datorit pesemne foamei... Dar despre ce vorbeam? Da, despre slujbă... Mi-ar fi ruşine să primesc leafă, deşi, la drept vorbind, asta e o prostie. Dacă am sta să privim lucrurile mai larg, mai serios, am vedea că şi în momentul de faţă mănînc ceea ce nu e al meu... Nu-i aşa? Dar acum, nu ştiu de ce, nu mi-e ruşine... Poate din pricina obişnuinţei?... Sau poate a nepriceperii mele de a-mi da seama de situaţia adevărată?... Cît despre situaţia mea, fără îndoială că e înspăimîntătoare!

M-am uitat la prinţ, să văd dacă nu cumva poza. Dar chipul lui era blajin şi ochii lui urmăreau cu tristeţe calul roib care se depărta, de parcă o dată cu calul se depărta şi fericirea lui.

Se vede că prinţul era în starea aceea de aţîţare şi de tristeţe, cînd femeile plîng fără pricină cu lacrimi domoale, iar bărbaţii simt nevoia să se jeluiască de viaţă, de ei înşişi, de dumnezeu...

Am ajuns la poarta conacului şi m-am coborît din brişcă. Prinţul vorbea înainte.

— Odată, cineva care voia să mă supere, mi-a spus că am o mutră de trişor. Dealtfel, şi eu am băgat de seamă că cea mai mare parte din trişori sînt negricioşi... Cred însă că dacă m-aş fi născut într-a-

devăr să fiu trișor, aș fi rămas pînă la moarte un om de treabă, deoarece n-aș fi avut destul curaj să fac rău cuiva. Îți mărturisesc că, odată, aș fi putut să mă îmbogățesc. Să fi mințit o singură dată în viață, să fi mințit în fața mea și în fața unei... a cuiva care mi-ar fi iertat această minciună, sînt sigur — aș fi băgat în buzunar un milion, bani gheață! Dar n-am putut. Mi-a lipsit curajul!

De la poartă și pînă la conac trebuia să trec printr-o dumbravă, pe un drum lung și drept ca un zbor de săgeată, tivit pe amîndouă părțile cu tufe dese și tunse de liliac. Conacul era o clădire mare și greoaie, fără gust, cu o fațadă de teatru. Se înălța, masiv, în mijlocul verdeții, supărîndu-ți ochii ca un pietroi uriaș aruncat pe un covor de iarbă catifelată. La intrarea principală m-a întîmpinat un lacheu bătrîn și gras, în frac verde și cu ochelari mari în ramă de argint. După ce m-a măsurat cu dispreț de sus și pînă jos — eram tot plin de praf — m-a condus în saloane, fără să mă anunțe. În timp ce urcam scara acoperită cu covoare moi, am simțit un miros puternic de cauciuc. Dar cînd am ajuns sus, în sală, m-a învăluit acea atmosferă proprie numai arhivelor, interioarelor boierești și caselor vechi de negustori bogați, unde ți se pare că miroase a ceva demult dispărut, a ceva care a trăit și a murit lăsîndu-și doar sufletul să plutească prin odăi. Din sală și pînă în salon am trecut prin vreo trei sau patru încăperi. Îmi amintesc de podelele lustruite, de un galben deschis, de candelabrele învelite în tifon, de preșurile înguste și vărgate care nu erau așezate de la ușă la ușă, ca de obicei, ci de-a lungul pereților, așa că eu, care nu îndrăzneam să calc pe podeaua lustruită cu cizmele mele grosolane de baltă, eram nevoit să descriu, în fiecare odaie, cîte un patrulater. În salonul în care m-a lăsat lacheul, stăteau, învăluite în umbră, mobile vechi de pe vremea bunicilor, îmbrăcate în huse albe. Și mobilele acelea mă priveau aspru, bătrînește și, parcă din respect pentru liniștea lor, nu se auzea nici un zgomot.

Pînă şi pendula amuţise... Prinţesa Tarakanova părea că doarme în rama ei aurită, iar apa şi guzganii din tablou încremeniseră, ca vrăjiţi. De frică, parcă, să nu tulbure pacea care stăpînea pretutindeni, lumina zilei se strecura cu sfială prin storurile lăsate şi se aşternea, în fîşii palide şi tremurătoare, pe covoarele moi.

Trecură cîteva minute, apoi în salon intră o bătrînă înaltă, îmbrăcată în negru şi legată la o falcă. Se ploconi înaintea mea, ridică storurile — şi îndată, năpădite de lumina orbitoare, guzganii şi apa din tablou înviară. Tarakanova se trezi, iar fotoliile cele bătrîne şi posomorîte începură să clipească din ochi.

— Doamna vine imediat... — suspină bătrîna clipind şi ea.

Am mai aşteptat cîteva minute şi, în sfîrşit, am văzut-o intrînd pe Nadejda Lvovna. Ceea ce m-a izbit de la început a fost faptul că, într-adevăr, era urîtă: mică, slabă şi adusă din spate. Părul ei castaniu şi des era minunat, faţa deschisă şi plină de distincţie părea tînără, iar ochii priveau cu seninătate şi inteligenţă. Insă tot acest farmec se risipea din pricina buzelor mari şi groase şi a liniei feţei, peste măsură de colţuroasă.

I-am spus cine eram şi pentru ce venisem.

— Iţi spun drept că nu mai ştiu ce să fac! — îmi răspunse ea nehotărîtă, lăsîndu-şi ochii în jos şi zîmbind. — N-aş vrea să te refuz, şi totuşi...

— Vă rog! — am stăruit.

Nadejda Lvovna se uită la mine şi începu să rîdă. Am rîs şi eu. O amuza, fără îndoială, exact ceea ce-l încînta şi pe Grontovski: adică dreptul de a îngădui sau de a interzice. Şi deodată prezenţa mea acolo mi se păru ciudată şi fără nici un rost.

— N-aş vrea să încalc, chiar eu, o rînduială statornicită de mine, — urmă Kandurina. — Sînt şase ani de cînd am oprit vînătoarea pe moşia mea. Nu! — şi ea dădu din cap, cu hotărîre. — Iartă-mă, dar sînt silită să te refuz. Dacă ţi-aş permite dumitale, ar trebui să mai permit şi altora... Nu pot suferi nedreptatea. Ori tuturor, ori nimănui!

— Îmi pare rău, — am oftat. — Cu atît mai mult, cu cît am făcut cincisprezece verste ca să venim pînă aici. Nu sînt singur, — am adăugat. — Sînt cu prinţul Serghei Ivanîci.

Scăpasem numele prinţului fără nici un gînd ascuns, fără vreo intenţie sau vreun motiv deosebit: îl scăpasem aşa, fără să mă gîndesc, din naivitate. Auzindu-l, Kandurina tresări şi mă privi lung. Am observat că i se îngălbenise nasul.

— Asta n-are nici o importanţă... — zise ea, lăsîndu-şi ochii în jos.

În timp ce vorbeam, eu stăteam lîngă o fereastră. De acolo se vedea toată dumbrava împreună cu aleile, cu heleşteiele şi cu drumul pe care venisem puţin mai înainte. La capătul drumului, dincolo de poartă, se deslușea partea dindărăt a briştii noastre — iar lîngă poartă, cu spatele spre conac şi cu picioarele depărtate, prinţul stătea de vorbă cu Grontovski cel deşirat.

Kandurina era lîngă cealaltă fereastră, de unde se uita din cînd în cînd spre dumbravă. Dar după ce am scăpat numele prinţului, nu şi-a mai luat ochii de acolo.

— Iartă-mă, — zise, cătînd cu ochii pe jumătate închişi spre drum şi spre poartă, — dar ar fi nedrept să-ţi permit numai dumitale să vînezi... Şi apoi, ce plăcere mai poate fi şi asta, să ucizi păsările? De ce să le ucizi? Te supără ele cu ceva?

Viaţa singuratică între patru pereţi, în umbra odăilor şi în mirosul greu al mobilei care putrezeşte, predispune la sentimentalism. Gîndul pe care-l mărturisise în treacăt Kandurina, era vrednic de respect. Eu însă nu m-am putut opri să nu-i răspund:

— Dacă judecăm aşa, atunci ar trebui să umblăm desculţi. Cizmele sînt făcute din pielea animalelor pe care le ucidem...

— E bine să facem deosebire între nevoie şi capriciu, — zise Kandurina cu glas înăbuşit.

Îl recunoscuse pe prinţ şi acum nu-şi mai lua ochii de la el. E greu să descrii emoţia şi suferinţa care luminau acum faţa ei urîtă! Ochii îi surîdeau plini de strălucire, buzele-i tremurau rîzînd, iar obrazul i

se apropia tot mai mult de fereastră : aşa cum stătea, ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de un ghiveci cu flori, cu piciorul uşor ridicat şi cu răsuflarea oprită, părea un cîine de vînătoare care stă la pîndă şi aşteaptă, cu patimă şi nerăbdare, să i se strige „pil !“

M-am uitat la ea, apoi la prinţul care nu fusese în stare să mintă o singură dată în viaţa lui şi mi-a fost necaz şi pe adevărul, şi pe minciuna care joacă un rol atît de neînduplecat în fericirea tainică a oamenilor.

Deodată prinţul tresări, ochi şi trase. Uliul care plutea deasupra lui bătu din aripi şi-şi luă zborul, ca o săgeată, spre depărtări.

— A ochit prea sus !... Prin urmare, Nadejda Lvovna, — am oftat depărtîndu-mă de fereastră, — prin urmare nu ne permiteţi...

Kandurina tăcea.

— Am onoarea să vă salut, — i-am spus, şi vă rog să mă iertaţi dacă v-am deranjat...

Kandurina era gata să-şi întoarcă faţa spre mine, şi chiar şi-o şi întoarse puţin, dar îndată şi-o ascunse în faldurile draperiei, ca şi cum şi-ar fi dat seama că avea în ochi lacrimi pe care trebuia să le tăinuiască...

— Mergi sănătos... Şi iartă-mă... — zise ea, încet.

M-am înclinat la spatele ei şi, fără a mai încerca să calc pe covoare, am luat-o de-a dreptul peste podelele de un galben deschis. Eram bucuros că părăseam acea împărăţie a plictiselii şi a durerii poleite cu aur şi mă grăbeam, de parcă aş fi vrut să mă scutur mai repede de visul acela apăsător şi fantastic, cu umbrele lui, cu Tarakanova şi cu candelabrele lui...

La ieşire mă ajunse din urmă fata din casă şi-mi întinse un bileţel pe care scria : „Celor ce vor prezenta acest bilet, li se permite să vîneze. N. K.“

LIMBA LUNGĂ

NATALIA Mihailovna, o cuconiță tînără care sosise chiar în dimineața aceea de la Ialta, stătea la masă și vorbea fără încetare, povestindu-i bărbatului ei minunățiile pe care le văzuse în Crimeea. Fericit, bărbatul se uita cu duioșie la fața ei aprinsă, o asculta și, din cînd în cînd, îi punea cîte o întrebare...

— Dar se zice că viața e foarte scumpă acolo, — se interesă el printre altele.

— Cum să-ți spun, tăticuțule? Cred că în privința asta se mai și exagerează... Nu e dracul chiar așa de negru cum îl zugrăvesc oamenii! De pildă, odaia de la hotel în care am stat împreună cu Iulia Petrovna, o odăiță foarte drăguță și convenabilă, nu ne costa decît douăzeci de ruble pe zi. Pentru că vezi, dragul meu, totul depinde de felul cum știi să-ți organizezi viața. Bineînțeles că dacă vrei să faci plimbări în munți... pe Ai-Petri, de exemplu... unde trebuie să angajezi și cal și însoțitor — atunci de sigur că viața e scumpă. Ba chiar grozav de scumpă! Dar știi, Vasicika, ce frumusețe de munți sînt peacolo! Închipuiește-ți niște munți înalți, înalți... de o mie de ori mai înalți decît o biserică!... Sus, ceață, ceață, ceață... Jos, pietroaie mari, mari, mari... Și pini... pini-umbrele, știi... O, mă apucă amețeala numai cît îmi aduc aminte!

— Fiindcă veni vorba... In lipsa ta, am citit într-o revistă despre însoţitorii tătari... Ce porcării se petrec pe-acolo! Mă rog, sînt ei într-adevăr nişte bărbaţi chiar aşa de bine?

Natalia Mihailovna făcu o strîmbătură de dispreţ şi scutură din cap:

— Da' de unde! Nişte tătari ca toţi tătarii... — răspunse. — De altfel, eu nu i-am văzut decît de departe şi numai aşa, în treacăt... Mi i-a arătat nu ştiu cine, dar nu le-am dat nici o atenţie. Eu, tăicuţule, am avut totdeauna idei preconcepute în ce priveşte pe toţi cerkezii, grecii şi... maurii ăştia!...

— Da, dar se spune că ar fi nişte don-juani teribili!

— Se prea poate! Că doar se găsesc şi ticăloase din acelea care...

Deodată, Natalia Mihailovna sări în sus, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de un lucru înspăimîntător, se uită cîteva clipe cu ochi speriaţi la bărbatul ei şi zise, lungind cuvintele:

— O, Vasicika, ştii ce i-mo-ra-le sînt unele femei? Nici nu-ţi închipui! Şi nu femeile de jos sau din pătura mijlocie, ci din aristocraţie, din cele îngîmfate, de bonton! E îngrozitor, nu-mi venea să-mi cred ochilor! O să mor şi n-o să uit! Cum se poate să-şi piardă cineva capul pînă într-atît, încît... o, Vasicika, nici nu pot să-ţi spun! Şi nu mai departe, chiar prietena mea, Iulia Petrovna... Are un bărbat aşa de cumsecade, doi copii... e din lumea bună, totdeauna face pe sfînta... Şi deodată, închipuieşte-ţi!... Numai, tăicuţule, asta rămîne *entre nous* [1])... Îmi dai cuvîntul că n-ai să spui nimănui nimic?

— Ei doamne, ce-ţi trece prin minte! De sigur că n-o să spun.

— Pe cuvîntul tău? Bagă de seamă! Eu am încredere în tine...

Cuconiţa îşi lăsă furculiţa pe masă, îşi luă un aer misterios şi începu, în şoaptă:

---

[1]) Intre noi (în limba franceză). (N. trad.)

— Închipuieşte-ţi ce istorie... Pleacă Iulia Petrovna asta în munţi... Era o vreme splendidă ! Ea cu însoţitorul ei înainte, eu ceva mai în urmă. Făcusem aşa vreo trei sau patru verste — cînd deodată, înţelegi, Iulia scoate un ţipăt şi-şi duce mîinile la piept. Tătarul ei o apucă de mijloc, că altfel ar fi căzut de pe cal... Atunci însoţitorul meu şi cu mine ne apropiem de ea... Ce e ? Ce s-a întîmplat ? „O, strigă ea, mor ! Mi-e rău ! Nu pot să merg mai departe !“ Închipuieşte-ţi cum m-am speriat ! „Să ne întoarcem“, zic eu. „Nu, Natalie, zice, nu pot nici să mă întorc. Dacă mai fac un pas, mor de durere ! Am palpitaţii !“ Şi ne roagă de toţi dumnezeii, pe mine şi pe Suleiman al meu, să ne întoarcem în oraş şi să-i aducem picături Bestujev, că-i fac bine.

— Stai puţin... Nu te înţeleg bine... — mormăi bărbatul, scărpinîndu-şi fruntea. — La început ziceai că nu i-ai văzut pe tătari decît de departe, iar acum vorbeşti de nu ştiu care Suleiman...

— Iar te legi de fiecare vorbă ! — se încruntă cuconiţa, fără să se tulbure cîtuşi de puţin. — Nu pot să sufăr să mă bănuiască cineva ! Nu pot să sufăr ! Asta-i curată prostie !

— Nu mă leg, însă... de ce să nu spui drept ? Haide, te-ai plimbat cu tătarii, să-ţi fie de bine... Dar de ce să-mi umbli cu ascunzişuri ?

— Hm... cît eşti de sucit ! — se indignă cuconiţa. — Eşti gelos pe Suleiman ! Tare aş fi vrut să văd cum te-ai fi dus în munţi fără însoţitor ? Aş fi vrut să te văd ! Dacă nu ştii cum se trăieşte acolo, dacă nu înţelegi, atunci mai bine taci. Taci, şi basta ! Acolo e imposibil să faci un pas fără însoţitor !

— Auzi dumneata ? !

— Te rog, fără zîmbetele astea idioate ! Eu nu sînt o Iulie oarecare... Nu că o acuz, dar eu... Cu toate că nu fac pe sfînta, nu mi-am pierdut capul pînă într-atîta. Cu mine, Suleiman nu-şi lua nasul la purtare... Doamne fereşte ! Mametkul, tătarul Iuliei, stătea la ea... Cu al meu însă, era cu totul altceva. Cum bătea ora unsprezece, îi spuneam : „Marş, Suleiman !

Șterge-o !“ Și prostuțul de tătar pleca. Eu, tăicuțule, îl țineam din scurt, nu așa !... Dacă se întîmpla să mîrîie cînd era vorba de bani sau mai știu eu de ce, îndată mă răsteam la el : „Cu-m ? Ce-e ? Ce-e-e ?“ — de-l treceau toate nădușelile... Ha-ha-ha !... Și avea niște ochișori negri, negri ca tăciunele, Vasicika, și o mutrișoară prostuță de tătar, caraghioasă, caraghioasă... Uite-așa mi-l struneam ! Uite-așa !

— Îmi închipui... — bombăni bărbatul, făcînd cocoloși din miez de pîine.

— Prostii, Vasicika ! Văd eu ce-ți trece prin minte! Știu la ce te gîndești... Dar te asigur că nici măcar în timpul plimbărilor Suleiman nu întrecea măsura. De pildă, dacă plecam în munți, sau la cascada Ucean-Su, totdeauna îi spuneam : „Suleiman, tu să mergi în urmă ! Hai !“ Și el, săracul, mergea tot timpul în urmă... Chiar și cînd... chiar și în locurile cele mai impresionante, eu tot îi spuneam : „Vezi, nu uita că tu nu ești decît un tătar, iar eu nevastă de consilier de stat !“ Ha-ha !...

Cuconița izbucni în hohote de rîs, apoi întoarse repede capul și, cu un aer speriat, șopti :

— Dar Iulia ? O, Iulia asta ! Înțeleg, Vasicika : de ce nu te-ai distra, de ce nu te-ai odihni după viața asta deșartă, mondenă ! Nimeni nu te oprește... distrează-te cît poftești, cine-o să te țină de rău ? Însă ca să iei lucrurile în serios, să faci scene... nu, oricum, așa ceva nu înțeleg ! Închipuiește-ți că era geloasă ! Spune și tu dacă asta nu-i curată prostie ? Să vezi, vine o dată la ea Mametkul... slăbiciunea ei... Iulia nu era acasă... Atunci l-am chemat în odaie și ne-am pus la vorbă, ba despre una, ba despre alta... N-ai idee cît sînt de amuzanți tătarii ăștia ! Seara a trecut pe nesimțite... Deodată intră Iulia, ca o furtună... Se repede la mine, la Mametkul... și ne face o scenă de gelozie... ptiu ! Așa ceva nu înțeleg, Vasicika...

Vasicika icni, se încruntă și începu să se plimbe prin odaie.

— Bine-aţi mai petrecut acolo, n-am ce zice! — bombăni el zîmbind dispreţuitor.

— Ce prostie! — se supără Natalia Mihailovna. — Ştiu eu la ce te gîndeşti! Totdeauna îţi vin în minte idei de astea scîrboase! Uite, să ştii, nu-ţi mai spun nimic. Nimic!

Şi cuconiţa se bosumflă şi tăcu.

UN FAPT MĂRUNT DIN VIAŢA DE TOATE ZILELE

NIKOLAI Ilici Beleaev, un bărbat tînăr de vreo treizeci şi doi de ani, bine hrănit şi cu faţa rumenă, proprietar de case în Petersburg şi mare amator de curse, veni într-o seară la Olga Ivanovna Irnina, cu care trăia, sau, cum spunea el însuşi, cu care prelungea un roman plictisitor. Intr-adevăr, primele pagini ale acestui roman, interesante şi vii, fuseseră demult citite. Acum, ele se tărăgănau la nesfîrşit, fără să le mai aducă nimic nou, nimic atrăgător.

Negăsind-o acasă pe Olga Ivanovna, eroul nostru se întinse pe sofaua din salon şi începu să aştepte.

— Bună seara, Nikolai Ilici! — auzi el un glas de copil. — Mama vine îndată. S-a dus cu Sonia la croitoreasă.

Tot în salon, pe divan, stătea culcat fiul Olgăi Ivanovna, Alioşa, un băieţel de vreo opt ani, subţirel, îngrijit şi îmbrăcat ca în poze: cu hăinuţă scurtă de catifea şi cu ciorapi negri, lungi. Stătea întins pe o pernă de atlaz şi, imitînd pesemne pe acrobatul pe care-l văzuse de curînd la circ, ridica în sus cînd un picior, cînd pe celălalt. Cînd picioarele lui frumoase oboseau, intrau în acţiune braţele. După aceea, se lăsa pe brînci, încercînd să-şi ridice picioarele îndărăt. Şi toate acestea le făcea cu un aer grav, răsuflînd din greu, de parcă nu era nici el bucuros că dumnezeu pusese în el atîta neastîmpăr.

— Ei, bună seara, amice! — îi răspunse Beleaev. — Tu erai? Nu te văzusem. Ce face mama? E sănătoasă?

Alioşa, care-şi apucase cu mîna dreaptă vîrful piciorului stîng, luîndu-şi o poziţie cu totul nefirească, făcu o tumbă şi-şi scoase capul pe după un abajur mare, cu franjuri.

— Cum să vă spun? — răspunse el, ridicînd din umeri. — La drept vorbind, mama nu-i niciodată sănătoasă. Doar e femeie, iar pe femei, Nikolai Ilici, totdeauna le doare cîte ceva.

Neavînd ce face, Beleaev începu să cerceteze faţa lui Alioşa. De cînd o cunoştea pe Olga Ivanovna, nu dăduse nici cea mai mică atenţie băiatului ei, de parcă nici nu observase că există: vedea un băieţel învîrtindu-se mereu în jurul lui, dar ce era cu el şi ce rost avea, nu se întrebase niciodată.

In lumina mohorîtă a amurgului, faţa lui Alioşa, cu fruntea palidă şi cu ochii larg deschişi, i-o aminti pe neaşteptate pe Olga Ivanovna, aşa cum fusese în cele dintîi pagini ale romanului lor. Şi, deodată, simţi nevoia să-l mîngîie pe băiat.

— Ia vino încoace, gîndacule! — zise el. — Să te văd şi eu mai de aproape.

Băiatul sări de pe divan şi veni alergînd lîngă Beleaev.

— Ei, ce faci? — începu Nikolai Ilici, punînd mîna pe umărul lui ascuţit. — Cum o duci?

— Cum să vă spun? Înainte o duceam mult mai bine.

— De ce?

— Uite-aşa! Pînă deunăzi, Sonia şi cu mine făceam numai o oră de muzică şi una de lectură. Acum trebuie să învăţăm şi poezii franţuzeşti... Mi se pare că v-aţi tuns de curînd, nu-i aşa?

— Da, de curînd.

— Tocmai, mă uitam eu... Bărbuţa parcă-i mai scurtă acum. Îmi daţi voie să vă trag puţin de barbă?... Nu vă doare?

— Nu, nu mă doare.

— Oare de ce cînd tragi numai de un fir te doare, dar cînd tragi de mai multe, nu te doare? Ha-ha! Ştiţi, păcat că nu purtaţi favoriţi! Uite, aici să vă radeţi puţin, iar de o parte şi de alta... aici şi aici, să lăsaţi părul să crească...

Băiatul se strînse lîngă Beleaev şi începu să se joace cu lănţişorul lui.

— Cînd am să intru la liceu, — urmă el, — o să-mi cumpere şi mie mama un ceas. Şi am s-o rog să-mi ia un lănţişor la fel... Ce me-da-lion fru-mos! Şi tata are un medalion întocmai ca ăsta, numai că al dumneavoastră are aici nişte dunguliţe, iar al lui litere... iar la mijloc are portretul mamei... Tata poartă acum alt lănţişor care nu-i făcut din inele, ci e aşa, ca o panglică...

— De unde ştii? Nu cumva l-ai văzut pe tata?

— Eu? Nu... nu! Eu...

Prins cu minciuna, Alioşa se înroşi, apoi, zăpăcit, începu să zgîrie medalionul cu unghia. Beleaev se uită ţintă în ochii lui şi-l întrebă:

— Îl vezi pe tata?

— N-nu!

— Nu aşa, vreau să-mi răspunzi deschis şi cinstit... Doar te cunosc după obraz că nu spui drept. Acum, că ai scăpat vorba, n-o mai încurca: spune, îl vezi? Haide, prieteneşte!

Alioşa se gîndi puţin.

— Dar n-o să mă spuneţi la mama? — întrebă el.

— Ei, asta-i!

— Pe cuvînt de onoare?

— Pe cuvînt.

— Juraţi!

— Măi, dar nesuferit mai eşti! Drept cine mă iei?

Alioşa se uită împrejur, făcu ochii mari şi zise în şoaptă:

— Numai, pentru numele lui dumnezeu, să nu mă spuneţi la mama... Şi în general... în general să nu spuneţi la nimeni, pentru că-i secret! Ferească dumnezeu să afle mama, că o păţim, şi eu, şi Sonia, şi Pelagheia... Să vedeţi... Sonia şi cu mine îl vedem pe tata în fiecare marţi şi vineri. Cînd ne scoate Pe-

lagheia la plimbare înainte de masă, intrăm în cofetăria lui Apfel. Acolo ne aşteaptă tata... Stă totdeauna în odăiţa ceea separată unde e o măsuţă de marmoră cu o scrumieră în chip de gînsac fără spinare...

— Şi ce faceţi acolo ?

— Nimic ! Intîi ne dăm bună ziua, pe urmă ne aşezăm cu toţii la măsuţă şi tata ne dă cafea şi pateuri... Ştiţi, Soniei îi plac pateurile cu carne, însă eu nu pot să le sufăr ! Mie îmi plac cele cu varză şi cu ouă răscoapte. Ne săturăm aşa de tare că pe urmă, la masă, ca să nu bage de seamă mama, ne silim să mîncăm cît mai mult...

— Şi despre ce vorbiţi voi acolo ?

— Cu tata ? Despre toate. Ne sărută, ne ia în braţe şi ne spune tot felul de snoave, ca să rîdem. Ştiţi, zice că atunci cînd o să creştem mari, o să ne ia la el. Sonia nu vrea, însă eu vreau. Desigur că o să-mi fie urît fără mama, dar am să-i scriu scrisori. Şi pe urmă am să vin la ea în toate zilele de sărbătoare, nu-i aşa ? Tata zice că o să-mi cumpere şi un cal. Tare-i bun la inimă ! Eu nu înţeleg de ce nu-l cheamă mama să stea cu noi şi nu ne dă voie să-l vedem... Doar el ţine aşa de mult la mama ! Totdeauna ne întreabă ce face şi cum o duce cu sănătatea. Cînd a fost mama bolnavă, uite-aşa s-a luat cu mîinile de cap şi... şi a început să alerge din colţ în colţ... Tot timpul ne spune s-o ascultăm şi s-o respectăm. Vă rog, e adevărat că sîntem nişte nenorociţi ?

— Hm... De ce să fiţi nenorociţi ?

— Aşa spune tata. „Voi — zice — sînteţi nişte copii nenorociţi". Parcă-ţi vine nu ştiu cum cînd îl auzi ! „Şi voi sînteţi nenorociţi — zice — şi eu sînt nenorocit, şi mama e nenorocită. Rugaţi-vă lui dumnezeu şi pentru voi, şi pentru ea".

Alioşa rămase cu privirea aţintită la o pasăre împăiată şi căzu pe gînduri.

— Aşa-a !... — făcu Beleaev. — Va să zică, de ăştia-mi eraţi ? Ţineţi congrese prin cofetării ? Şi zici că mama nu ştie ?

— Nu !... De unde să ştie ? Pelaghia n-ar spune s-o pici cu lumînarea ! Alaltăieri, tata ne-a îndopat cu pere. Erau dulci ca dulceaţa ! Eu am mîncat două.

— Hm... Dar... ia ascultă, despre mine tata nu spune nimic ?

— Despre dumneavoastră ?... Cum să vă spun ?

Alioşa se uită iscoditor la Beleaev şi ridică din umeri.

— Nu spune nimic deosebit.

— Dar cam ce spune ?

— Însă n-o să vă supăraţi ?

— Ei, asta-i ! Cred că nu mă batjocoreşte.

— Nu că vă batjocoreşte, dar ştiţi... e supărat tare pe dumneavoastră, zice că din cauza dumneavoastră mama e nenorocită şi că dumneavoastră... i-aţi distrus viaţa... Aşa-i el, ciudat ! Am încercat să-i explic că sînteţi un om bun, că niciodată nu strigaţi la mama, dar el numai dă din cap...

— Chiar aşa zice, că i-am distrus viaţa ?

— Da... Însă nu trebuie să vă supăraţi, Nikolai Ilici !

Beleaev se ridică, stătu puţin pe loc, apoi începu să se plimbe prin salon.

— Asta-i şi ciudat şi... caraghios ! — bombăni el, ridicînd din umeri şi zîmbind ironic. — Poftim, singur e de vină şi zice că eu i-am distrus viaţa ! Ia te uită ce mieluşel nevinovat ! Nu, chiar aşa ţi-a spus, că i-am distrus viaţa ?

— Da, însă... aţi promis că n-o să vă supăraţi !

— Nu mă supăr, cu toate că la urma urmei, asta nu-i treaba ta ! Şi apoi... e de-a dreptul caraghios ! Am picat ca găina în ciorbă, şi tot eu sînt vinovat !

Se auzi clopoţelul. Băieţelul sări din loc şi ieşi în goană. Peste cîteva clipe intră în salon o doamnă cu o fetiţă. Era Olga Ivanovna, mama lui Alioşa. In urma lor, ţupăind de pe un picior pe altul, venea Alioşa, cîntînd în gura mare şi bălăbănindu-şi braţele. Beleaev salută cu capul, plimbîndu-se înainte.

— Bineînţeles, pe cine era să dea vina dacă nu pe mine ? — bombănea el, pufnind. — Are dreptate ! Doar el e soţul ofensat !

— Ce tot spui acolo ? — îl întrebă Olga Ivanovna.

— Ce spun ?... Ascultă şi tu ce propovăduieşte credinciosul tău soţ ! Nu ştiam că eu sînt ticălosul şi criminalul care v-a distrus viaţa, ţie şi copiilor tăi ! Toţi sînteţi nenorociţi, numai eu sînt grozav de fericit ! Cît se poate de fericit !

— Nu înţeleg nimic, Nikolai ! Ce s-a întîmplat ?

— Poftim, ascultă ce spune domnul ăsta tinerel ! — zise Beleaev arătînd spre Alioşa.

Alioşa se înroşi, apoi se îngălbeni deodată şi tot obrazul i se strîmbă de spaimă.

— Nikolai Ilici ! — şopti el. — Sst !

Olga Ivanovna se uită nedumerită la Alioşa, apoi la Beleaev, apoi din nou la Alioşa.

— Întreabă-l ! — urmă Beleaev. — Pelagheia ta, tîmpita cea bătută în cap, îi poartă prin cofetării şi pune la cale întîlniri cu tatăl lor ! Dar nu-i vorba de asta. Vorba e că dumnealui pozează în victimă şi că eu sînt criminalul şi ticălosul care v-am distrus viaţa la amîndoi !...

— Nikolai Ilici ! — scînci Alioşa. — V-aţi dat cuvîntul de onoare !

— Ia să mă laşi în pace ! — Şi Beleaev dădu din mînă, plictisit. — Asta e mai important decît orice cuvînt de onoare. Pe mine mă revoltă minciuna şi ipocrizia.

— Nu înţeleg ! — zise Olga Ivanovna şi ochii i se umplură de lacrimi. — Ascultă, Liolka, — se întoarse ea spre băiat. — E adevărat că te întîlneşti cu tata ?

Alioşa n-o auzi : se uita cu spaimă la Beleaev.

— Nu, asta nu se poate ! — strigă mama. — Mă duc s-o întreb pe Pelagheia.

Şi Olga Ivanovna ieşi.

— Doar v-aţi dat cuvîntul de onoare ! — zise Alioşa tremurînd din tot trupul.

Beleaev mai dădu o dată din mînă a lehamite şi începu iarăşi să se plimbe, adîncit în amărăciunea lui. Ca şi înainte, nu-l mai lua în seamă pe băiat. Ce să-l mai intereseze un băieţel, pe el, om în toată firea, om serios ? In vremea asta, Alioşa se trăsese într-un colţ şi-i povestea Soniei, îngrozit, cum fusese

tras pe sfoară. Tremura, se bîlbîia, plîngea. Pentru întîia oară în viaţa lui se izbise, faţă în faţă şi atît de dureros, cu minciuna. Înainte de asta nu ştiuse că, pe lîngă pere dulci, pateuri şi ceasuri scumpe, mai erau pe lume şi atîtea alte lucruri, care n-au nume în limba copiilor...

OAMENI SUCIŢI

EVGRAF Ivanovici Şireaev, mic proprietar agricol şi fecior de popă (părintele Ioann, răposatul lui tată, primise în dar de la generăleasa Kuvşinnikova [1]) 102 deseatine de pămînt), stătea într-un colţ în faţa unui lighean de aramă şi se spăla pe mîini. Avea, ca de obicei, înfăţişarea unui om întunecat, mereu preocupat şi cu barba totdeauna încîlcită.

— Ce vreme! — bombănea el. — Asta nu mai este vreme, asta-i curată pedeapsă de la dumnezeu! Iar plouă...

Bombănea înainte, în timp ce familia lui se aşezase în jurul mesei şi-l aştepta să se spele o dată pe mîini ca să înceapă să mănînce. Nevasta lui, Fedosia Semionovna, şi copiii — Piotr, student, Varvara, aproape domnişoară, şi trei băieţi mai mici — stăteau şi aşteptau demult. Băieţeii, Kolka, Vanka şi Arhipka — cîrni, murdari şi fălcoşi, cu părul aspru netuns de cine ştie cînd — se foiau cu nerăbdare pe scaune, în timp ce Piotr şi Varvara stăteau neclintiţi, de parcă le-ar fi fost totuna dacă mănîncă sau aşteaptă...

Ca şi cum ar fi vrut să le pună răbdarea la încercare, Şireaev îşi şterse mîinile încet, tot atît de încet îşi făcu şi rugăciunea, apoi se aşeză fără grabă la

[1]) *Cuvşin* — ulcior. (N. red. rom.)

masă. Indată veni şi ciorba. Din curte se auzeau cum bocăneau dulgherii cu topoarele (Şireaev îşi ridica un şopron nou) şi rîsul lui Fomka, argatul, care necăjea un curcan. În fereastră băteau picături rare, dar grele, de ploaie.

Studentul Piotr, cu ochelari şi cam adus din spate, mînca schimbînd mereu priviri cu maică-sa. De cîteva ori îşi lăsă lingura în farfurie şi tuşi, încercînd să înceapă vorba. Dar, după ce se uita ţintă la tată-său, se apuca din nou să mănînce. In sfîrşit, cînd se aduse pe masă coleaşa, Piotr tuşi cu hotărîre şi începu :

— Ar trebui să plec astăzi, cu trenul de seară. De-mult s-ar fi cuvenit să plec... am întîrziat două săptămîni... Cursurile au început de la întîi septembrie.

— Apoi, pleacă ! — încuviinţă Şireaev. — Ce mai aştepţi ? Du-te cu dumnezeu !

Urmară cîteva clipe de tăcere.

— Vezi că-i trebuie bani de drum, Evgraf Ivanîci... — zise mama, încet.

— Bani ? Bine ! Doar n-ai să pleci fără bani. Dacă ai nevoie, îţi dau chiar acum. Trebuia să-mi ceri mai demult.

Studentul oftă uşurat şi se uită, de data aceasta vesel, la mamă-sa. Şireaev scoase fără grabă portofelul din buzunar şi-şi puse ochelarii.

— Cît îţi trebuie ? — întrebă el.

— Drumul pînă la Moscova face unsprezece ruble şi patruzeci şi două de copeici...

— Ei, banii, banii ! — oftă bătrînul (de cîte ori vedea bani, chiar cînd îi primea, ofta). — Ţine douăsprezece ruble. Mi s-ar mai cuveni un rest, frăţioare, dar ţi-l las, să ai şi tu un ban la drum.

— Mulţumesc...

După o scurtă tăcere, studentul urmă :

— Anul trecut n-am găsit lecţii îndată ce am ajuns. Nu ştiu cum o să fie anul ăsta. Mă tem că o să treacă mult pînă să pot cîştiga un ban. De aceea, te-aş ruga să-mi mai dai vreo cincisprezece ruble pentru odaie şi masă.

Şireaev se gîndi puţin, apoi oftă :

— Ţi-ajung şi zece, — făcu el. — Uite, na-ţi!

Studentul îi mulţumi. Ar fi trebuit să-i mai ceară pentru haine, pentru taxa de frecvenţă şi pentru cărţi. Dar, uitîndu-se mai bine la bătrîn, se hotărî să nu-l mai supere. In schimb, mama, mai lipsită de tact, cum sînt dealtfel toate mamele, nu se putu stăpîni şi zise:

— Ai face bine să-i mai dai vreo şase ruble, Evgraf Ivanîci, să-şi cumpere o pereche de cizme. Vezi şi tu: cum să se ducă băiatul la Moscova cu rupturile astea?

— Să ia cizmele mele cele vechi. Sînt aproape noi.

— Dă-i măcar de o pereche de pantaloni. Ţi-e şi ruşine să te uiţi la el!

Indată după asta se iviră semnele furtunii, în faţa cărora tremura întreaga familie: gîtul scurt şi gros al lui Şireaev se făcu deodată roşu ca racul, apoi roşeaţa aceea se întinse cu încetul spre urechi, de la urechi trecu la tîmple şi, treptat-treptat, i se răspîndi pe toată faţa. Evgraf Ivanîci se învîrti pe scaun descheindu-şi gulerul cămăşii, să nu se înăbuşe. Se lupta, pesemne, cu sentimentul care încerca să pună stăpînire pe el. Se lăsă o tăcere de mormînt. Copiii îşi ţineau răsuflarea. Numai Feodosia Semionovna, ca şi cum nu şi-ar fi dat seama ce se petrecea cu bărbatul ei, urmă:

— Doar nu mai e mic! I-e ruşine şi lui să umble aşa, flenduros!

Deodată Şireaev sări în sus şi-şi aruncă în mijlocul mesei portofelul umflat, cu atîta putere, încît o bucată mare de pîine zbură din farfurie. Pe faţă i se aşternu o expresie dezgustătoare de mînie, de amărăciune şi de lăcomie — toate laolaltă.

— Na-vă, luaţi tot! — strigă el cu un glas care nu mai era al lui. — Jefuiţi-mă! Luaţi-mi tot! Strîngeţi-mă de gît!

Se ridică repede de la masă, se luă cu mîinile de cap şi, poticnindu-se, începu să alerge prin odaie.

— Despuiaţi-mă pînă la piele! — striga, ascuţit. — Stoarceţi-mi tot ce mi-a mai rămas! Jefuiţi-mă! Strîngeţi-mă de gît!

Studentul se înroşi şi îşi lăsă privirea în pămînt. Nu mai putea să mănînce. Feodosia Semionovna, care nu se deprinsese încă în cei douăzeci şi cinci de ani de căsnicie cu firea sucită a bărbatului ei, se făcu mică şi începu să bîlbîie nu ştiu ce, căutînd să se apere. Pe faţa ei de pasăre, totdeauna istovită, îndobitocită şi speriată, se aşternu o expresie stupidă de uimire şi de spaimă. Băieţii şi Varvara, o fetişcană cu faţa palidă şi urîtă, îşi läsară lingurile în farfurii şi încremeniră.

Ieşindu-şi tot mai mult din fire şi aruncînd vorbe tot mai înspăimîntătoare, Şireaev se repezi şi-şi deşertă portofelul pe masă.

— Luaţi! — striga el tremurînd din tot trupul. — M-aţi mîncat, m-aţi băut, luaţi-mi încalte şi baniil Nu-mi mai trebuie nimic! N-aveţi decît să vă faceţi şi cizme noi, şi tunici!

Studentul se îngălbeni şi se ridică de la masă.

— Ascultă, tată, — începu el gîfîind. — Eu... eu te rog să încetezi, pentru că...

— Taci din gură! — răcni bătrînul atît de tare, încît îi săriră ochelarii de pe nas. — Să taci din gură!

— Inainte... înainte puteam să suport asemenea scene... dar acum m-am dezobişnuit. Înţelegi? M-am dezobişnuit!

— Taci din gură! — strigă Şireaev şi începu să bată din picioare. — Eşti dator să asculţi ce-ţi spun! Iar eu spun ce poftesc şi tu trebuie să taci din gură! Cînd eram ca tine cîştigam parale bune, pe cînd tu, ticăiosule, ştii cît mă faci să cheltuiesc? Am să te dau afară, trîntorule!

— Evgraf Ivanîci! — şopti Feodosia Semionovna, frîngîndu-şi degetele. — Doar el... doar Petea...

— Taci din gură! — strigă la ea Şireaev, iar în ochi i se iviră lacrimi de mînie. — Tu i-ai răsfăţat aşa! Tu! Numai tu eşti de vină! De respectat nu ne respectă, de rugat lui dumnezeu nu se roagă, bani nu cîştigă! Voi sînteţi zece, eu unul singur! Am să vă dau afară din casă pe toţi!.

Varvara căscă gura, se uită lung la mama ei, apoi își mută privirea prostită la fereastră, se îngălbeni și, scoțînd un țipăt, căzu pe speteaza scaunului. Șireaev dădu din mînă a lehamite, scuipă și ieși repede în curte.

Așa se terminau, de obicei, scenele de familie la Șireaevi. Din nenorocire, de data aceasta pe Piotr îl cuprinse fără veste o furie nestăpînită. Era tot atît de violent din fire și tot atît de sucit ca și tatăl și ca și bunicul său, protopopul, care-și bătea enoriașii cu toiagul în cap. Palid, cu pumnii strînși, se apropie de Fedosia Semionovna și strigă, luînd cea mai înaltă notă de tenor pe care era în stare să o ia :

— Mi-e silă, mi-e scîrbă de atîta ceartă ! Nu-mi mai trebuie nimic de la voi. Nimic ! Mai bine să mor de foame decît să iau în gură o bucățică de pîine de pe masa voastră ! Uite, luați înapoi banii voștri blestemați ! Luați-i !

Mamă-sa se trase lîngă perete și începu să dea din mîini apărîndu-se, de parcă nu-i stătea înainte băiatul ei, ci o nălucă.

— Cu ce-ți sînt eu vinovată ? — îngăima printre lacrimi. — Cu ce ?...

Ca și tată-său, băiatul dădu din mînă și ieși repede în curte. Casa Șireaevilor era așezată la marginea unei văi care se întindea prin stepă, ca o brazdă, pe o lungime de aproape cinci verste. Pe povîrnișurile văii creșteau stejari și anini, iar pe fund alerga un pîrîiaș. Cu una din fețe casa se uita spre vale, cu cealaltă spre cîmpie. Nu era îngrădită. In loc de împrejmuiri avea tot felul de maghernițe, care se înghesuiau una într-alta, închizînd în fața casei un spațiu nu tocmai larg, socotit drept curte, în care umblau găini, rațe și porci.

După ce ieși din casă, studentul o luă pe drumul plin de noroi, spre cîmpie. In aer stăruia o umezeală pătrunzătoare, de toamnă. Pe drumul murdar sclipeau ici și colo bălțoace, iar din iarba cîmpului îngălbenit părea că se uită însăși toamna, mohorîtă, putredă și tristă. In dreapta drumului se întindea o grădină de zarzavat, proaspăt săpată. Din loc în loc

se înălțau tulpini de floarea soarelui cu capetele negre acum, plecate spre pămînt.

Piotr se gîndi că n-ar fi rău să plece la Moscova pe jos, așa cum era, fără șapcă, cu cizmele murdare și fără o copeică în buzunar. Peste o sută de verste o să-l ajungă din urmă bătrînul, speriat, cu părul vîlvoi, să-l roage să se întoarcă sau să primească banii. Insă Piotr nici n-o să se uite la el: o să-și caute de drum, înainte, tot înainte... Pădurilor despuiate or să le ia locul cîmpiile mohorîte, după cîmpii or să vină iarăși pădurile. Incă puțin, și pămîntul o să fie acoperit cu cea dintîi zăpadă sclipitoare, iar pîraiele or să prindă pojghiță de gheață... Sleit de puteri și sfîrșit de foame, el o să cadă pe undeva, în apropiere de Kursk sau de Serpuhov, și o să moară. Apoi, după ce or să-l găsească mort, toate ziarele or să scrie despre studentul cutare, care a murit de foame în cutare loc...

Un cîine alb cu coada murdară, care rătăcea prin grădini căutînd nu știu ce, se uită la student, apoi se luă după el...

Piotr mergea pe drum și se gîndea la moartea lui, la durerea celor de acasă, la remușcările tată-său — dar în același timp își imagina peripețiile de tot felul, una mai ciudată decît alta, care-l așteptau în drum, peisajele pitorești, nopțile înfiorătoare, întîlnirile neașteptate... Își imagină un șir nesfîrșit de pelerini, apoi o căsuță în pădure, cu o singură ferestruică puternic luminată în beznă... Iată-l în fața ferestruicii, rugîndu-se să fie lăsat înăuntru pe noapte... I se deschide — și deodată se pomenește între tîlhari... Sau, și mai bine, nimerește la un conac mare de moșier, unde ai casei aflînd cine era, îi dau să mănînce și să bea, îi cîntă la pian, îi ascultă necazurile și, pînă la urmă, fata cea frumoasă a gazdelor se îndrăgostește de el...

Adîncit în amărăciunile și în gîndurile lui, tînărul Șireaev mergea tot înainte... In față, departe, pe pînza plumburie a norilor, se deslușea pata întunecată a unui han, iar dincolo de han, tocmai la orizont, ceva ca o moviliță: stația de cale ferată. Moviliță

îi aminti că exista o legătură între locurile acelea şi Moscova, unde ardeau acum felinare, huruiau trăsuri şi se ţineau cursuri... Şi abia se stăpîni să nu plîngă de dor şi de nerăbdare. Se săturase pînă la deznădejde de acea natură solemnă, cu toate minunăţiile şi rînduielile ei, de acea linişte moartă care stăruia pretutindeni şi pe care începea s-o urască !

— Păzea ! — tună un glas la spatele lui.

Pe lîngă el trecu, într-un landou uşor şi cochet, o bătrînă moşieriţă pe care o cunoştea. Piotr se înclină, zîmbindu-i cu toată faţa. Dar în aceeaşi clipă îşi surprinse zîmbetul, care nu se potrivea deloc cu starea lui sufletească atît de amărîtă. Ce-l făcuse să zîmbească, în timp ce inima îi era plină de suferinţă şi de nostalgie ?

Şi se gîndi că, fără îndoială, însăşi natura l-a înzestrat pe om cu darul acesta de a minţi, pentru ca, chiar în clipele celei mai grele apăsări sufleteşti, să-şi poată păstra tainele, aşa cum îşi păstrează vulpea sau raţa sălbatică taina cuibului lor. Fiecare familie are bucuriile şi necazurile ei, dar, oricît ar fi ele de mari, un ochi străin nu poate să le vadă : ele rămîn o taină. Iată, de pildă, moşieriţa care a trecut adineauri pe lîngă el. Pentru o nedreptate, tatăl ei îndurase o jumătate din viaţă mînia ţarului Nicolae, bărbatul ei fusese cartofor, iar din cei patru feciori nici unul nu se alesese om. Nu e greu să-şi închipuie cineva cîte lacrimi se vărsaseră şi cîte scene cumplite se petrecuseră în familia ei. Cu toate acestea, bătrîna părea fericită şi liniştită, şi la zîmbetul lui îi răspunsese tot cu un zîmbet. Studentul îşi mai aminti şi de unii din colegi care vorbeau fără nici o plăcere de familiile lor, şi de mamă-sa, care trebuia să mintă aproape totdeauna cînd era nevoită să vorbească despre bărbatul şi despre copiii ei...

Piotr rătăci pe drumuri pînă seara tîrziu, departe de casă, lăsîndu-se în voia gîndurilor lui mohorîte. În timp ce se întorcea, se hotărî să-i vorbească cu orice preţ tatălui său şi să-l facă să înţeleagă, o dată pentru totdeauna, cît era de greu şi de chinuitor să trăiască cineva sub acelaşi acoperămînt cu el.

Acasă era liniște. Sora lui, Varvara, stătea întinsă după paravan și gemea ușor : o durea capul. Mama, cu un aer de vinovăție și de nedumerire pe față, stătea pe un cufăr lîngă ea și cîrpea pantalonii lui Arhipka. Evgraf Ivanîci se plimba de la o fereastră la alta, încruntîndu-se mereu : era furios pe vreme. După mers, după felul cum tușea și chiar după ceafă, se vedea bine că se simte vinovat.

— Cum s-ar zice, te-ai răzgîndit și nu mai pleci azi ? — îl întrebă el.

Studentului i se făcu milă de bătrîn, dar imediat își înfrînse această pornire și-i răspunse :

— Ascultă, tată... Trebuie să vorbesc serios cu dumneata... Da, serios... Totdeauna te-am respectat... și niciodată n-aș fi îndrăznit să-ți vorbesc pe un ton ca ăsta. Insă purtarea dumitale... ieșirea pe care ai avut-o în urmă...

Bătrînul se uita pe fereastră și tăcea. Studentul își frecă fruntea, de parcă își căuta cuvintele, apoi urmă, tulburat :

— Nu e masă lăsată de dumnezeu, nu e ceai, fără să nu faci scandal. Toți înghițim cu noduri pîinea dumitale... Și nimic nu e mai insultător decît să-ți scoată cineva pe nas bucata de pîine pe care ți-o întinde... Cu toate că ne ești tată — nimeni, nici dumnezeu și nici natura, nu-ți dă dreptul să ne batjocorești și să ne umilești cu atîta grosolănie, să-ți verși asupra noastră, a celor mai slabi, proasta dumitale dispoziție... Pe mama ai scos-o din rîndul oamenilor și ai făcut din ea o martiră, pe soră-mea ai băgat-o în sperieți, iar pe mine...

— Nu-i treaba ta să mă înveți ce am de făcut ! — bombăni Șireaev.

— Ba da, e treaba mea ! De mine poți să-ți bați joc cît poftești, dar pe mama s-o lași în pace ! Nu-ți dau voie s-o chinuiești ! — urmă studentul, cu ochi scăpărători. — Iți faci mendrele pentru că nimeni n-a îndrăznit pînă acum să ți se împotrivească. Toți au tremurat și au amuțit în fața dumitale. Acum însă, s-a sfîrșit ! Ești grosolan și rău crescut ! Ești

brutal... înţelegi ? Brutal, sucit, nedrept ! Nici mujicii nu te pot suferi !

Piotr îşi ieşise din fire. Vorbea întruna, aruncînd cuvinte fără şir. Tată-său îl asculta în tăcere, încremenit. Deodată gîtul i se făcu stacojiu, roşeaţa i se întinse pe toată faţa şi Evgraf Ivanovici păru a ieşi din amorţire.

— Taci din gură ! — strigă el.

— Bine ! — nu se lăsă nici băiatul. — Nu-ţi place că-ţi spun adevărul ? Foarte bine ! Bine ! Haide, începe, ţipă ! Foarte bine !

— Taci o dată, cînd îţi spun ! — urlă Evgraf Ivanovici.

De după paravan se ivi Feodosia Semionovna, nedumerită şi foarte palidă. Încercă să spună ceva, dar nu putea vorbi, ci doar îşi frîngea degetele.

— Numai tu eşti vinovată ! — strigă la ea Şireaev. — Tu l-ai crescut aşa !

— Nu mai vreau să stau în casa asta ! — strigă studentul plîngînd şi uitîndu-se cu ură la mamă-sa. — Nu mai vreau să stau cu voi !

De după paravan Varvara scoase un ţipăt şi începu să plîngă în hohote. Şireaev dădu din mînă a lehamite şi ieşi repede din casă.

Studentul trecu după paravan şi se întinse încet pe pat. Rămase aşa, nemişcat, fără să-şi deschidă ochii, pînă la miezul nopţii. Nu mai simţea acum nici ură, nici ruşine, ci doar un fel de durere nelămurită în suflet. Nu-l mai învinuia pe tată-său, nu-i mai era milă de mamă-sa şi nu-l mai chinuiau remuşcările. Îşi dădea seama că toţi ai casei treceau prin aceleaşi suferinţe — dar cine era vinovat, cine suferea mai mult şi cine mai puţin, asta numai dumnezeu putea s-o ştie...

După miezul nopţii, Piotr trezi argatul şi-i porunci să înhame calul la ora cinci, ca să-l ducă la gară. Apoi se dezbrăcă şi se înveli, dar nu putu să adoarmă. Pînă dimineaţa ascultă paşii lui tată-său, care nu se culcase şi se plimba încet de la o fereastră la alta, oftînd. Nimeni nu dormi în noaptea aceea. Din cînd în cînd îi auzea pe tata şi pe mama vorbind

în şoaptă. De vreo două ori mama veni la el, după paravan. Cu acelaşi aer nedumerit şi îndobitocit, făcu de mai multe ori semnul crucii asupra lui, tresărind nervos...

La cinci dimineaţa, studentul îşi luă rămas bun de la toţi, cu duioşie, ba chiar cu lacrimi. Trecînd pe lîngă odaia bătrînului, aruncă o privire înăuntru. Evgraf Ivanovici, care tot nu se culcase, stătea la fereastră, îmbrăcat, şi ciocănea cu degetele în geam.

— Rămîi sănătos, eu plec, — îi zise băiatul.

— Mergi sănătos... Banii sînt pe măsuţa cea rotundă... — îi răspunse tatăl, fără să se întoarcă.

In timp ce argatul îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie rece, sîcîitoare. Tulpinile de floarea soarelui îşi aplecau şi mai adînc capetele, iarba părea şi mai întunecată...

RĂZBUNARE

LEV Savvici Turmanov, un burghez ca toţi burghezii, cu capital, cu nevastă tinerică şi cu chelie respectabilă, juca o dată *vint* [1]) la ziua onomastică a unui prieten de-al lui. După un „minus“ serios, care făcu să-l treacă toate năduşelile, îşi aminti deodată că nu mai băuse demult votcă. Se ridică şi, legănîndu-se greoi, se strecură în vîrful picioarelor printre mese, traversă salonul unde dansa tineretul (acolo îl bătu părinteşte peste umăr şi-i zîmbi cu îngăduinţă farmacistului celui tînăr şi firav), apoi se furişă în grabă pe o uşă mică, spre bufet, unde pe o măsuţă rotundă, stăteau înşirate tot felul de sticle cu votcă şi alte băuturi... Lîngă ele, printre felurite gustări, era şi o farfurioară cu o jumătate de scrumbie, garnisită cu ceapă şi cu pătrunjel verde. Lev Savvici îşi turnă un păhăruţ de votcă, îşi flutură degetele prin aer, de parcă se pregătea să ţină un discurs, bău, se strîmbă ca de durere, apoi îşi înfipse furculiţa în scrumbie şi... Dar chiar în clipa aceea auzi vorbă dincolo de perete.

— Te pomeneşti, te pomeneşti... — zicea un glas vioi de femeie. — Numai, cînd o să se întîmple asta ?

„Nevastă-mea ! o recunoscu Lev Savvici. Cu cine-o fi vorbind ?...“

---

[1]) Joc de cărţi. (N. red. rom.)

— Cînd vrei, draga mea... — răspunse dincolo de perete un glas plin şi adînc de bas. — Astăzi, nu e tocmai potrivit, mîine sînt ocupat toată ziua...

„Asta-i Degteariov ! [1]) îşi zise Turmanov, recunoscînd pe unul din prietenii lui. Şi tu, Brutus ?... Oare să-l fi agăţat şi pe el ? Ce muiere nesătulă şi fără astîmpăr ! O zi nu poate să trăiască fără aventuri !"

— Da' mîine sînt ocupat, — urmă basul. — Dacă vrei, scrie-mi cîteva cuvinte... O să mă simt încîntat şi fericit... Dar să ştii că e timpul să ne organizăm mai bine corespondenţa. Trebuie să născocim ceva, numaidecît... Prin poştă nu e tocmai prudent. Dacă îţi scriu eu, curcanul tău ar putea să intercepteze scrisoarea de la poştaş. Dacă îmi scrii tu, jumătatea mea poate s-o primească cît nu sînt eu acasă şi nu mă îndoiesc că o deschide...

— Atunci ce-i de făcut ?

— Trebuie să născocim vreo şmecherie, ceva. Prin servitori nu ne putem scrie, pentru că, fără îndoială, Sobakevici [2]) al tău ţine din scurt şi servitoarea, şi lacheul... Ce face el acum, joacă vint ?

— Da, şi pierde ca totdeauna, blegul !

— Asta înseamnă că are noroc în dragoste ! — rîse Degteariov. — Uite ce mă gîndesc, mămicule... Mîine trebuie să plec de la birou aşa fel încît la ora şase fix să fiu în grădina publică, unde am întîlnire cu supraveghetorul. Aşa că, sufleţelule, fă tot chipul şi pînă la ora şase, nu mai tîrziu, pune un bileţel în vaza de marmoră — ştii, cea din stînga chioşcului îmbrăcat cu viţă de vie...

— Ştiu, ştiu...

— O să fie şi poetic, şi misterios, şi nou... Şi n-o să afle nici burtosul tău, nici credincioasa mea soţie. Înţelegi ?

Lev Savvici mai bău un păhăruţ de votcă, apoi se întoarse la masa de joc. Descoperirea pe care o făcuse puţin mai înainte nu-l surprinsese, nu-l mirase

---

[1]) *Degtearnîi* — de catran. (N. red. rom.)

[2]) Figură tipică din galeria de moşieri din „Suflete moarte" ale lui Gogol — întruchipînd pe omul grosolan, egoist, meschin, lacom, prădalnic, cinic. (N. red. rom)

şi nici nu-l indignase. Trecuse de mult timpul cînd se indigna, cînd făcea scandal, cînd îşi certa şi chiar îşi bătea nevasta. Acum se lăsase păgubaş şi privea cu nepăsare aventurile uşuraticei lui neveste. Totuşi, descoperirea nu-i făcuse plăcere. Expresii ca „curcan", „Sobakevici", „burtosul" şi altele îi atinseseră amorul-propriu.

„Ia te uită ce canalie e Degteariov ! — îşi zicea el, înscriindu-şi „minusurile". — Cînd mă întîlneşte pe stradă ai zice că mi-i cine ştie ce prieten, rînjeşte la mine şi mă linguşeşte — iar acum, auzi ce bazaconii spune ! In faţă îmi spune „amice dragă", iar pe la spate „curcan", „burtos"...

Şi, cu cît se cufunda mai mult în „minusurile" lui nenorocite, cu atît se simţea mai nedreptăţit...

„Mucosul !... îşi zicea, rupînd creta de necaz. Ţîngăul... Nu vreau eu să-mi bat capul cu tine, că altfel ţi-aş arăta eu cine-i Sobakevici !"

In timpul mesei i-a fost peste putinţă să se uite liniştit la mutra lui Degteariov. Iar acesta, parcă înadins, îl asalta mereu cu întrebări : dacă a cîştigat la cărţi, de ce e aşa de încruntat şi aşa mai departe. A avut chiar neobrăzarea, chipurile ca un bun prieten ce-i era, s-o dojenească pe nevastă-sa că n-are destulă grijă de sănătatea lui ! Iar ea, ca şi cum nu se întîmplase nimic, se uita la Lev cu ochi galeşi, rîdea veselă şi ciripea cu nevinovăţie, aşa fel că nici dracu' n-ar fi putut-o bănui de necredinţă !

După ce se întoarse acasă, Lev Savvici se simţi furios şi cătrănit, de parcă la masă nu mîncase friptură de viţel, ci un galoş vechi. Poate că s-ar fi stăpînit şi ar fi uitat, dar flecăreala şi zîmbetele femeii îi aminteau în fiecare clipă vorbele acelea de ocară : curcan, gînsac, burtos...

„N-ar strica să-l pleznesc peste bot, ticălosul !... îi trecu prin minte. Sau să-l fac de rîs în public..."

Îşi zicea că n-ar fi rău să-l bată, ori să-l ucidă în duel, ca pe o vrabie... ori să-l dea afară din slujbă, ori să pună în vaza de marmoră vreo porcărie puturoasă, un şobolan mort, de pildă... N-ar fi rău, deasemenea, să fure din vază scrisoarea nevestei şi să lase

în locul ei niște versuri scabroase, semnate „a ta Balenă", sau așa ceva...

Turmanov se plimbă mult timp prin dormitor, desfătîndu-se cu aceste gînduri. Deodată, se opri și se plesni cu palma peste frunte.

— Am găsit! Bravo! — strigă el, ba chiar se lumină la față de bucurie. — Sraşnic o să fie! Strașnic!

După ce adormi nevastă-sa, Turmanov se așeză la masă și, chibzuind îndelung, prefăcîndu-și scrisul și făcînd înadins greșeli de gramatică, închipui următoarea scrisoare: „Către băcanu Dulinov.[1]) Stimate domnule, dacă azi 12 septembrie nai să pui pînă la șase două sute de rubli în oala de marmură din grădina publică de lîngă chioșcu cu viță de vie, atunci să știi că ai să fi ucis și băcănia dumitale are să fie aruncată în aer". Cînd termină de scris, Lev Savvici sări în sus de bucurie.

— Strașnică idee! — repetă, frecîndu-și mîinile. Minunată! O răzbunare mai bună nici Scaraoțchi n-ar fi putut inventa! Nu mai încape vorbă că negustorul o să se sperie și o să aducă imediat cazul la cunoștința poliției. La ora șase polițiștii or să se ascundă prin tufișuri și... cînd porumbelul o să vină să-și ia scrisoarea — gata, or să și pună mîna pe el!... Ce-o să se mai sperie! Și pînă s-o lămuri afacerea, canalia o să stea la răcoare de-o să se sature... Bravo!

Lev Savvici lipi o marcă pe scrisoare și se duse s-o pună la cutie cu mîna lui. Adormi apoi cu un zîmbet fericit pe buze și dormi atît de dulce cum nu mai dormise demult. Cînd se trezi dimineața și-și aduse aminte de ceea ce pusese la cale, începu să fredoneze vesel, ba chiar o apucă pe necredincioasă de bărbie. În drum spre slujbă și mai tîrziu, în cancelarie, nu încetă să zîmbească, imaginîndu-și spaima lui Degteariov cînd o să se vadă căzut în cursă...

Aproape de ora șase nu se mai putu stăpîni și

---

[1]) *Dulea* — tiflă. (N. red. rom.)

alergă spre grădina publică, să se convingă cu ochii lui de situaţia jalnică a duşmanului.

„Aha !...“ făcu el, întîlnind un sergent de stradă.

Ajungînd la chioşcul cu viţă de vie, se ascunse după un tufiş, apoi, aţintindu-şi la vază privirile lacome, începu să aştepte. Nu mai putea de nerăbdare.

La şase fix sosi şi Degteariov. După toate aparenţele junele era într-o dispoziţie excelentă. Îşi pusese jobenul strengăreşte, pe ceafă, şi parcă însuşi sufletul lui zîmbea de după poalele paltonului şi din vesta descheiată. Fluiera nu ştiu ce, fumînd o ţigară de foi...

„Lasă că ai să vezi tu acuşi cine-i curcan şi Sobakevici ! îşi zise Turmanov, cuprins de o bucurie răutăcioasă. Aşteaptă puţin !“

Degteariov se apropie de vază şi-şi vîrî mîna înăuntru, fără grabă... Lev Savvici întinse gîtul şi-şi aţinti ochii la el... Din vază, tînărul scoase la iveală un plic nu prea mare, îl cercetă pe amîndouă părţile şi ridică din umeri. Apoi, tot fără grabă, desfăcu plicul, mai ridică o dată din umeri şi pe faţă i se aşternu un aer de adîncă nedumerire : în plic erau două bancnote de cîte o sută de ruble.

Degteariov cercetă îndelung cele două hîrtii. Pînă la urmă, ridicînd mereu din umeri, le îndesă în buzunar, zicînd : *Merci.*

Nenorocitul de Lev Savvici auzi acel *merci.* Rămase apoi toată seara în faţa băcăniei lui Dulinov, ameninţînd firma cu pumnii şi bombănind indignat :

— Laşule ! Băcan păcătos ! Dobitoc scîrbos ! Iepure burduhos ! Laşule !...

LA TRIBUNAL

ÎNTR-O mohorîtă zi de toamnă, în orașul N., capitală de județ, în clădirea cafenie a statului — unde de obicei își țineau ședințele, pe rînd, administrația zemstvei, consiliul judecătorilor de pace, administrația rurală, direcția alcoolului, cercul de recrutare și multe alte instituții — se judecau procesele secției tribunalului de circumscripție în deplasare. Cu privire la clădirea cafenie despre care am pomenit mai sus, una dintre notabilitățile orașului făcuse următoarea glumă :

— Acolo e și justiția, și poliția și miliția : într-un cuvînt, un adevărat pension de domnișoare nobile !

Dar, cum zice proverbul, copilul cu două moașe rămîne cu buricul netăiat. Așa și cu această clădire : ea surprindea și indispunea pe orice nou sosit care nu era slujbaș, prin lipsa totală de confort, prin vechimea ei și prin înfățișarea mohorîtă, de cazarmă, atît pe dinafară, cît și pe dinăuntru. Chiar și primăvara, în zilele pline cu soare, părea învăluită într-o umbră adîncă. Iar în nopțile cu lumină de lună, cînd copacii și căsuțele tîrgului, cufundate în somn tihnit, alcătuiau o singură masă de întuneric — numai ea își înălța, cu stîngăcie și parcă fără nici un rost, zidurile uriașe de piatră deasupra peisajului modest, tulburînd armonia generală, numai ea nu dormea, de parcă nu putea să se scuture de

amintirea păcatelor grele, de neiertat, ale trecutului. Pe dinăuntru parcă era o şură, fără nimic prietenos. Şi era curios să-i vezi pe toţi aceşti procurori, judecători şi preşedinţi ca scoşi din cutie — care acasă la ei făceau scandal pentru un firicel de praf sau pentru cea mai mică pată pe covor — cît de uşor se împăcau aci cu bîzîitul ventilatoarelor, cu duhoarea grea a lumînărilor de seu şi cu pereţii murdari şi veşnic aburiţi.

Şedinţa tribunalului de circumscripţie începu după ora nouă. Se procedă imediat, cu o vădită grabă, la judecarea pricinilor. Procesele se perindau unul după altul şi se terminau repede ca o liturghie fără cor, aşa că nimeni nu şi-ar fi putut face o idee lămurită şi închegată din acel amestec, pestriţ şi năvalnic ca o apă în revărsare, de chipuri, de gesturi, de pledoarii, de dureri, de adevăruri şi de minciuni... Pînă la ora două se făcuse multă treabă : doi acuzaţi fuseseră osîndiţi la muncă silnică, altul, mai norocos, la închisoare cu pierderea drepturilor civile, al patrulea fusese achitat, un proces fusese amînat...

La două fix, preşedintele anunţă judecarea procesului „privitor la mujicul Nikolai Harlamov, acuzat că şi-ar fi ucis nevasta". Completul de judecată rămăsese acelaşi ca şi la procesul precedent, numai locul apărătorului era ocupat acum de altă persoană, un tînăr licenţiat în drept, fără barbă, în uniformă cu nasturi sclipitori.

— Să fie adus acuzatul ! — ordonă preşedintele.

Dar acuzatul, introdus din timp, se şi îndrepta spre banca împricinaţilor. Era un mujic de vreo cincizeci şi cinci de ani, înalt şi bine legat, cu totul chel, cu faţa apatică, păroasă şi cu barba mare şi roşcată. In urma lui venea un soldat mărunţel şi sfrijit, cu puşca în mînă.

Cînd ajunse aproape de banca acuzaţilor, soldatului din escortă i se întîmplă un mic accident : se împiedică pe neaşteptate şi scăpă puşca din mînă. Dar în aceeaşi clipă o şi prinse din zbor, cu care prilej se lovi destul de tare cu patul puştii peste genunchi. In sală se auzi un rîs uşor. De durere,

sau poate ruşinat de stîngăcia lui, soldatul se înroşi.

După obişnuitul interogatoriu, după tragerea la sorţi a juraţilor, după apelul şi depunerea jurămîntului martorilor, începu citirea actului de acuzare. Grefierul, un omuleţ cu pieptul îngust şi cu faţa palidă, cu tunica mult prea largă pentru trupul lui pipernicit, citea repede, cu un glas gros şi mormăit ca de dascăl, fără să ridice sau să coboare tonul, de parcă se temea să nu-şi obosească pieptul. Ventilatorul îi ţinea isonul bîzîind fără întrerupere în spatele mesei judecătorilor, şi din îmbinarea aceea de sunete ieşea un murmur monoton, care dădea liniştii din sală ceva adormitor, de narcoză.

Preşedintele, un bărbat încă tînăr, miop, cu o faţă peste măsură de obosită, stătea nemişcat în fotoliu cu palma la frunte, ca şi cum şi-ar fi ferit ochii de soare şi, ascultînd bîzîitul ventilatorului şi mormăitul grefierului, se gîndea la altceva. Cînd grefierul făcu o pauză ca să întoarcă fila, preşedintele tresări surprins, se uită la publicul din sală cu ochi mari şi înceţoşaţi, apoi se aplecă la urechea judecătorului de lîngă el şi-l întrebă, cu un oftat:

— Matvei Petrovici, dumneata la cine ai tras? La Demianov?

— Da, la Demianov, — îi răspunse judecătorul, tresărind şi el.

— Cred că data viitoare am să trag şi eu tot acolo. Ştii, la Tipeakov [1]) e imposibil! Toată noaptea e o larmă şi o gălăgie... Bocănesc, tuşesc, copiii plîng... E imposibil!

Substitutul de procuror — brun, gras şi îmbuibat, cu ochelari în rame de aur şi cu o barbă frumoasă şi îngrijită, stătea nemişcat ca o statuie, cu obrazul sprijinit în pumn şi citea „Cain", de Byron. Ochii îi erau plini de o atenţie lacomă, iar sprîncenele i se ridicau a mirare, mai sus, tot mai sus... Din cînd în cînd, se lăsa pe speteaza fotoliului, se uita cîteva clipe cu ochii pierduţi în gol, apoi se cu-

[1]) *Tip* — tip; tipicinîi — tipic. (N. red. rom.)

funda iarăşi în lectură. Apărătorul îşi plimba pe masă capătul bont al creionului şi, cu capul aplecat pe o parte, se gîndea... Obrazul lui tînăr nu arăta altceva decît o plictiseală rece şi încremenită, cum vezi de obicei pe feţele şcolarilor şi ale slujbaşilor siliţi să stea în fiecare zi pe acelaşi loc, să aibă înaintea ochilor aceleaşi figuri şi aceiaşi pereţi. Pledoaria pe care urma s-o ţină nu-l tulbura cîtuşi de puţin. Ce era, la urma urmei, această pledoarie? O apărare banală, făcută din ordinul şefilor, după un tipic demult cunoscut. Ştiind de la început că va fi plictisitoare şi ştearsă, o va debita în faţa juraţilor fără convingere şi fără căldură. După aceea îl aştepta iarăşi drumul plin de noroi, prin ploaie, pînă la gară şi de acolo în oraş, unde curînd va primi un alt ordin de plecare în judeţ, să ţină altă pledoarie... Ce plictiseală!

Acuzatul, care la început se îngălbenise şi tuşise nervos în mînecă, se linişti curînd, molipsindu-se parcă şi el de monotonia şi de plictiseala generală. Se uita cu un respect dobitocesc la tunicile judecătorilor şi la feţele istovite ale juraţilor şi clipea domol. Atmosfera sălii de şedinţe şi procedura, de care se temuse atît de mult cît stătuse la închisoare, aveau acum asupra lui un efect cît se poate de liniştitor. Găsise acolo cu totul altceva decît se aştepta să găsească. Asupra lui plana o acuzare de omor, şi totuşi nu întîlnise nici feţe ameninţătoare, nici priviri indignate, nici vorbe sforăitoare de osîndă, nici compătimire pentru soarta lui nenorocită: nici unul din cei care stăteau în fotolii nu-i aruncase măcar o privire mai lungă sau mai curioasă... Ferestrele şi zidurile mohorîte, glasul grefierului, atitudinea procurorului — toate erau pătrunse de atîta nepăsare birocratică şi răspîndeau atîta răceală, de parcă ucigaşul ar fi fost un simplu obiect de cancelarie sau parcă l-ar fi judecat o maşină nevăzută, mînuită dumnezeu ştie de cine, nu de oameni în carne şi oase...

Liniştit acum, mujicul nu-şi dădea seama că oamenii care ţineau de tribunal erau tot atît de de-

prinşi cu dramele şi cu tragediile vieţii ca şi cei din spitale cu moartea, şi că tocmai în această nepăsare maşinală stătea toată grozăvia soartei lui. Ai fi zis că dacă n-ar sta cuminte, ci s-ar ridica în picioare şi ar începe să se roage cu lacrimi în ochi cerşind îndurare, dacă s-ar căi amar, gata să moară de deznădejde — toate rugăminţile lui s-ar izbi şi s-ar sfărîma, aşa cum se sfarmă valul de stînci, de nervii tociţi şi de obişnuinţa celor de acolo.

După ce grefierul termină de citit, preşedintele netezi cu mîna, fără nici un rost, masa din faţa lui, se uită lung la acuzat cu ochii pe jumătate închişi şi abia după aceea îl întrebă, mişcîndu-şi greu limba:

— Acuzat, recunoşti că în seara de 9 iunie ţi-ai ucis nevasta ?

— Nu recunosc, — răspunse acuzatul ridicîndu-se în picioare şi strîngîndu-şi la piept halatul de puşcăriaş.

Tribunalul procedă apoi, în grabă, la audierea martorilor. Au fost ascultaţi : două femei, cinci mujici şi ureadnicul care făcuse cercetările. Plini de noroi, istoviţi de drumul pe care-l făcuseră pe jos şi de aşteptarea nesfîrşită în camera martorilor, abătuţi şi posomoriţi, toţi martorii au declarat cam acelaşi lucru : că Harlamov trăia „bine“ cu baba lui, aşa, ca fiecare, că n-o bătea decît cînd se îmbăta, că în seara de 9 iunie, după asfinţitul soarelui, bătrîna fusese găsită zăcînd în tindă cu ţeasta sfărîmată, iar lîngă ea, într-o baltă de sînge, un topor. Cînd s-au dezmeticit, oamenii au vrut să-i dea de ştire lui Nikolai, dar nu l-au găsit nici în izbă, nici pe uliţă. Atunci au început să umble prin sat, să-l caute. Au scotocit toate cîrciumile şi toate casele, fără să dea de el. Se făcuse nevăzut. Şi abia după două zile se înfăţişase singur la poliţie, galben, numai zdrenţe şi tremurînd din tot trupul. L-au legat pe loc şi l-au băgat la răcoare.

— Acuzat, — se întoarse preşedintele spre Harlamov. — N-ai putea să explici tribunalului unde ai stat cele două zile de după crimă ?

— Am umblat pe cîmp... Nemîncat şi nebăut...

— De ce te ascundeai, dacă zici că n-ai ucis-o?

— Apoi, mă spăriesem... Mă temeam să nu mă condemnaţi...

— Aha!... Bine, stai jos.

Cel din urmă a fost audiat medicul de judeţ, cel care făcuse autopsia moartei. El declară tot ce-şi amintea din procesul verbal de autopsie, adăugînd şi ce-i mai venise în minte în dimineaţa aceea, în drum spre tribunal. Preşedintele se uita cu ochii pe jumătate închişi la hainele negre, noi şi cu lustru, ale doctorului, la cravata lui frumoasă, la buzele care i se mişcau. Il asculta, şi în minte i se închega, leneş, un gînd: „Toată lumea poartă astăzi surtuce scurte. De ce şi-o fi făcut ăsta unul lung?... De ce unul lung şi nu unul scurt?..."

La spatele preşedintelui se auzi un scîrţîit uşor de cizme. Era substitutul de procuror, care se apropia de masă să ia o hîrtie.

— Mihail Vladimirovici, — se aplecă substitutul la urechea preşedintelui, — aţi văzut cît de superficial a făcut cercetările acest Koreiski? N-a audiat nici pe fratele inculpatului, nici pe staroste. Iar din descrierea izbei, nu se înţelege mai nimic...

— Ce să-i faci... ce să-i faci! — oftă preşedintele, rezemîndu-se de speteaza fotoliului. — E o ruină... o rablă!

— O, dar uitaţi-vă în sală! — urmă în şoaptă substitutul de procuror. — Vedeţi? In banca întîi, al treilea din dreapta... unul cu o mutră de actor?... E cel mai mare bogătaş din tîrg. Are aproape cinci sute de mii de ruble numerar!

— Serios? După înfăţişare n-ai crede... Ascultă drăguţă, ce-ar fi să facem o pauză?

— Să terminăm întîi instrucţia orală, şi pe urmă...

— Cum crezi... Prin urmare, — şi preşedintele îşi ridică ochii la doctor, — dumneata găseşti că moartea a fost instantanee?

— Da, datorită unei leziuni considerabile a substanţei cenuşii...

Cînd termină doctorul, preşedintele se uită în spaţiul dintre substitutul de procuror şi apărător şi întrebă :

— Aveţi de pus vreo întrebare ?

Fără să-şi ridice ochii de pe „Cain", substitutul de procuror clătină din cap. In schimb, apărătorul se agită deodată pe scaun şi, după ce tuşi, întrebă :

— Aş vrea să ştiu, doctore, dacă după dimensiunile rănii se poate determina starea... starea sufletească a criminalului. — Cu alte cuvinte vreau să întreb dacă proporţiile leziunii ne dau dreptul să presupunem că inculpatul se afla într-o anumită stare afectivă...

Preşedintele ridică spre apărător ochii lui somnoroşi şi nepăsători. Procurorul îl lăsă pe „Cain" şi se uită la preşedinte. Dar numai se uitară unul la altul, fără ca feţele lor să arate ceva : zîmbet, mirare sau nedumerire.

— S-ar putea, — se zăpăci doctorul, — dacă luăm în consideraţie puterea cu care... hm... cu care criminalul a dat lovitura... Adică... iartă-mă, dar n-am prea înţeles întrebarea dumitale...

Apărătorul nu mai primi alt răspuns. Dealtfel, nu mai simţea nici o nevoie să-l primească. Îşi dădea seama că întrebarea aceea îi venise în minte şi-i scăpase de pe buze sub impresia liniştii din sală, a plictiselii, a bîzîitului ventilatorului...

După ce se termină depoziţia doctorului, tribunalul începu să cerceteze corpurile delicte. Cercetă întîi caftanul, pe a cărui mînecă se vedea o pată cafenie de sînge. Întrebat asupra provenienţei petei, Harlamov declară :

— Cu vreo trei zile înainte de moartea bătrînei, Penkov [1]) lăsase sînge la un cal... Mă întîmplasem şi eu acolo. Se înţelege că i-am dat o mînă de ajutor şi... m-oi fi stropit...

— Cu toate astea, Penkov a declarat adineauri că nu-şi aduce aminte să fi fost şi dumneata de faţă cînd a lăsat sînge calului...

---

[1]) *Penca* — spumă, caimac. (N. red. rom.)

— N-aş putea să vă spun...
— Stai jos!

Trecură apoi la cercetarea toporului cu care fusese ucisă bătrîna.

— Ăsta nu-i toporul meu, — declară acuzatul.
— Atunci, al cui e?
— N-aş putea să vă spun... Eu n-am topor...
— Mujicul nu poate trăi o zi fără topor. Şi pe urmă, vecinul dumitale, Ivan Timofeici, care ţi-a ajutat să-ţi dregi sania, a declarat că e toporul dumitale...
— N-aş putea să vă spun... numai că mă jur, ca în faţa lui dumnezeu... (şi Harlamov întinse mîna înainte desfăcîndu-şi degetele) ca în faţa ziditorului, că nici nu mai ţin minte de cînd n-am topor! Am avut eu unul, cam ca ăsta, parcă oleacă mai mic, dar mi l-a prăpădit fecioru-mea Prohor. Cu vreo doi ani înainte de a-l lua la armată, s-a dus după lemne, s-a pus la băut cu alţi flăcăi şi mi l-a prăpădit...
— Bine, stai jos!

Neîncrederea voită şi lipsa de bunăvoinţă a celor care-l ascultau îl supăraseră, se vede, şi-l scoseseră din fire pe Harlamov. Începu să clipească din ochi, iar pe fălci i se iviră pete roşii.

— Ca în faţa lui dumnezeu! — strigă el întinzîndu-şi gîtul. — Dacă nu mă credeţi, atunci vă rog să-l întrebaţi şi pe fecioru-meu, pe Prohor... Proşka, unde-i toporul? — întrebă deodată, cu asprime, întorcîndu-se scurt spre ostaşul care-l escorta. — Unde-i, hai?

Urmă o clipă dureroasă. Toţi cei din sală parcă se lăsară în jos şi se făcură mai mici... Prin mintea tuturor celor de faţă trecu acelaşi gînd înspăimîntător, de neînchipuit, al unei nemaipomenite coincidenţe. Şi nimeni nu încercă şi nu îndrăzni să se uite la soldat. Fiecare ar fi vrut să alunge gîndul acela şi să-şi închipuie că nu auzise bine.

— Acuzat, n-ai voie să vorbeşti cu santinela!... — se grăbi să spună preşedintele.

Nimeni nu văzu faţa ostaşului, şi spaima trecu prin sală în zbor, ca o nălucă oarbă. Comisarul de serviciu se ridică încet de la locul lui şi, bălăbănindu-şi braţele, ieşi în vîrful picioarelor. Peste cîteva clipe se auziră paşi înăbuşiţi şi zgomotul obişnuit al schimbării santinelelor.

Toţi îşi ridicară capul, căutînd să se uite aşa fel de parcă nu se întîmplase nimic, şi-şi văzură înainte de treabă...

UN OM CIUDAT

A trecut de miezul nopţii. În faţa uşii de la intrare în casa moaşei Maria Petrovna Koşkina [1]), o fată bătrînă, se opreşte un domn înalt, îmbrăcat cu o manta cu glugă şi cu joben pe cap. Prin întunericul toamnei nu i se pot deslușI nici faţa, nici mîinile, dar după felul cum tuşeşte şi cum trage de mînerul soneriei, se vede că e vorba de un om serios, aşezat, impunător chiar. După ce clopoţelul sună de trei ori, uşa se deschide şi în prag se iveşte chiar Maria Petrovna în persoană, cu un palton bărbătesc aruncat peste fusta albă. Lampa mică şi cu abajur verde, pe care o ţine în mînă, îi colorează în verzui obrazul pistruiat şi somnoros, gîtul cu vine groase şi părul roşcat şi rar care-i iese de sub boneţică.

— Pot să vorbesc cu moaşa? — o întreabă domnul.

— Eu sînt. Ce doriţi?

Domnul intră în săliţă şi Maria Petrovna vede înaintea ei un bărbat înalt şi bine făcut, trecut de prima tinereţe, dar cu o faţă frumoasă şi gravă şi cu favoriţi bogaţi.

— Sînt Kiriakov, asesor de colegiu, — zice el. — Am venit să te rog să mergi la nevastă-mea. Şi dacă se poate, cît mai repede.

---

[1]) *Coşca* — pisică. (N. red. rom).

— Bine... — se învoieşte moaşa. — Mă îmbrac îndată. Pînă atunci, fiţi bun şi aşteptaţi-mă în salon.

Kiriakov îşi scoate mantaua şi intră în salon. Lumina verzuie a lămpii se aşterne cu zgîrcenie pe mobila ieftină, îmbrăcată cu huse albe şi peticite, pe florile firave şi pe pervazurile uşilor, pe care se întind tulpini răsucite de iederă... Miroase a muşcată şi a creolină şi se aude tic-tacul sfios al pendulei, ruşinată parcă de prezenţa unui bărbat străin.

— Sînt gata! — zice Maria Petrovna intrînd în salon, după vreo cinci minune, îmbrăcată, dichisită şi mai vioaie. — Să mergem!

— Da, trebuie să ne grăbim... — încuviinţează Kiriakov. — Dar să nu uit să te întreb: cît ai să-mi ceri pentru osteneala dumitale?

— Zău dacă ştiu... — zîmbeşte încurcată Maria Petrovna. — Cît o să-mi daţi...

— Nu, asta nu-mi place, — îi răspunde cu răceală Kiriakov privind-o ţintă. — Buna învoială face mai mult decît banii. Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, şi dumitale nu-ţi trebuie ce-i al meu. Ca să evităm orice neînţelegere, e mai cuminte să ne învoim de la început.

— Credeţi-mă că nu ştiu... Eu n-am un preţ anumit.

— Şi eu muncesc, aşa că ştiu să preţuiesc munca altuia. Nu-mi place să nedreptăţesc pe nimeni. Pentru mine, a-ţi da eu mai mult decît ţi se cuvine, sau a-mi cere dumneata mie mai mult decît trebuie, e deopotrivă de neplăcut. De aceea, insist să-mi spui care e preţul dumitale!

— Dar preţul nu e totdeauna acelaşi!

— Hm!... Avînd în vedere ezitările dumitale, pe care nu le înţeleg, mă văd silit să fixez eu preţul. Pot să-ţi dau două ruble.

— Vai de mine! Dar cum se poate?... — sare Maria Petrovna, înroşindu-se şi trăgîndu-se îndărăt. — Mi-ar fi şi ruşine... Decît să primesc două ruble, mai bine merg pe gratis... Uite, merg pentru cinci ruble...

— Două ruble, nici un ban mai mult! Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, dar nici n-am de gînd să-ţi dau cît nu face.

— Cum doriţi, dar pentru două ruble eu nu merg...

— Bine. Insă ştii că, după lege, n-ai dreptul să refuzi.

— Atunci, merg pe gratis.

— Pe gratis nu vreau eu. Fiecare muncă trebuie răsplătită. Şi eu muncesc şi înţeleg...

— Pentru două ruble, nu merg... — declară cu sfială Maria Petrovna. — Dacă vreţi, merg pe gratis...

— In cazul acesta, îmi pare foarte rău că te-am deranjat degeaba... Am onoarea să te salut.

— Cum sînteţi şi dumneavoastră... — îngaimă moaşa, petrecîndu-l pe Kiriakov în săliţă. — Dacă ţineţi numaidecît, uite, merg cu trei ruble.

Kiriakov se încruntă şi se gîndeşte două minute încheiate, uitîndu-se atent în podea, apoi declară hotărît: „Nu!“ şi iese în stradă. Nedumerită şi ruşinată, moaşa închide uşa în urma lui şi se întoarce în odaia ei.

„Un bărbat aşa de frumos şi de serios, şi totuşi aşa de ciudat, doamne iartă-mă...“ îşi zice culcîndu-se.

Dar nu trece nici o jumătate de ceas şi clopoţelul sună din nou. Moaşa se scoală şi dă, în săliţă, peste acelaşi Kiriakov.

— Ce zăpăceală cumplită peste tot! — zice el. — Nici farmaciile, nici sergenţii de stradă, nici portarii, într-un cuvînt nimeni nu cunoaşte adresele moaşelor! Aşa că sînt pus în situaţia să primesc condiţiile dumitale. Iţi dau trei rulbe, însă... ţin să-ţi spun că am obiceiul, atunci cînd angajez o servitoare, sau folosesc serviciile cuiva, să mă înţeleg dinainte, ca să nu mai fie vorba, la plată, de cine ştie ce adaosuri, bacşişuri sau altele... Fiecare e dator să primească ce i se cuvine.

Maria Petrovna nu-şi mai bate capul să-l asculte. Simte de pe acum că-i e lehamite şi scîrbă de el şi

că vorba lui monotonă și măsurată îi pică pe suflet ca o piatră. Se îmbracă și iese cu el în stradă. În văzduh e liniște, dar e atît de frig și de înnorat, încît luminițele felinarelor abia se zăresc. Noroiul plescăie sub picioare. Moașa se uită cu atenție în jur, dar nu zărește nici o birjă...

— Se vede că nu-i departe? — întreabă ea.

— Nu, nu-i departe, — îi răspunde Kiriakov, ursuz.

Fac cotul pe o stradă, apoi pe a doua, pe a treia... Kiriakov pășește alături de ea, și pînă și după mers se cunoaște că e om serios și așezat.

— Ce vreme rea! — caută să înceapă vorba moașa.

Dar Kiriakov păstrează aceeași muțenie plină de gravitate. Se vede cum se silește să calce numai pe pietrele netede, ca să nu-și strice galoșii. În sfîrșit, după un drum lung, moașa pătrunde într-o sală de unde se zărește un salon mare, mobilat cu grijă. Prin odăi și chiar și în dormitorul unde zace lehuza, nu mai e nimeni... Nu se văd nici rude, nici babele care umplu de obicei casele în care se așteaptă un nou născut. Doar bucătăreasa, cu fața îndobitocită și speriată, aleargă năucă de colo pînă colo. Se aud gemete adînci.

Trec așa trei ceasuri. Maria Petrovna stă lîngă patul lehuzei și-i spune nu știu ce în șoaptă. Cele două femei au avut cînd să se cunoască mai de aproape, să bîrfească, să ofteze...

— Dumneata n-ai voie să vorbești! îi spune moașa îngrijorată, dar tot ea o amețește cu întrebările.

Dar iată că ușa se deschide și în dormitor intră, călcînd încet și grav, însuși Kiriakov. Se așază pe un scaun și-și netezește favoriții. Se face tăcere... Maria Petrovna se uită cu sfială la fața lui frumoasă, însă nepăsătoare, ca de lemn, și-l așteaptă să înceapă vorba. Dar Kiriakov tace cu încăpățînare, gîndindu-se cine știe la ce. Pierzîndu-și răbdarea, moașa se hotărăște să i-o ia înainte și repetă

formula care se spune de obicei în asemenea împrejurări :

— Slavă ţie doamne, avem un om mai mult pe lume !

— Da, asta-i plăcut, — zice Kiriakov cu aceeaşi faţă nemişcată. — Deşi, dacă stai să te gîndeşti, ca să ai copii de prisos trebuie să ai şi bani de prisos. Copilul nu se naşte sătul şi îmbrăcat...

Pe faţa lehuzei trece un aer de vinovăţie, de parcă ar fi adus pe lume o fiinţă vie fără să i se fi îngăduit, numai aşa, dintr-un simplu capriciu. Kiriakov se ridică oftînd şi iese din odaie, grav.

— Ce aspru e dumnealui, doamne iartă-mă... — zice moaşa către lehuză. — Nici nu zîmbeşte măcar...

Lehuza îi povesteşte că *dumnealui* e totdeauna aşa... E om cinstit, drept şi chibzuit, econom, cu socoteală — însă toate aceste calităţi le are în proporţii atît de neobişnuite, încît pe muritorii de rînd îi înăbuşă. Cu rudele s-a certat, servitorii nu stau la el mai mult de o lună, prieteni n-au, nevasta şi copiii trăiesc veşnic cu frica în sîn, tremurînd la fiecare pas. Nu bate, nu strigă, are mult mai multe calităţi decît defecte... şi totuşi cînd pleacă el de acasă toată lumea se simte mai uşurată, mai la largul ei. De ce o fi el aşa, singură nu ştie...

— Lighenele astea trebuie curăţate frumos şi duse în cămară, — zice Kiriakov, intrînd din nou în dormitor. — Şi sticluţele trebuie puse bine, că poate or să mai folosească şi altă dată.

Toate cîte le spune el sînt lucruri simple şi banale. Dar dumnezeu ştie de ce, moaşa se simte uluită. Începe să-i fie frică de omul acesta şi tresare de cîte ori îi aude paşii. Dimineaţa, cînd să plece, zăreşte în sufragerie pe băieţelul lui Kiriakov, un licean palid şi tuns chilug care-şi bea ceaiul... În faţa băiatului stă însuşi Kiriakov, spunîndu-i cu glasul lui monoton şi măsurat :

— Văd că de mîncat ştii să mănînci, dar trebuie să ştii să şi munceşti... Uite, adineauri ai înghiţit o îmbucătură şi sînt sigur că nu te-ai gîndit că îmbucătura aceea costă bani, şi că banii se cîştigă

cu muncă... Mănîncă şi gîndeşte-te la cele ce ţi-am spus...

Moaşa se uită la faţa năucită a băiatului şi are impresia că nici aerul nu se simte la largul lui, că pînă şi zidurile stau gata-gata să se năruiască nemaiputînd suporta prezenţa apăsătoare a acelui om ciudat... Pierzîndu-şi capul de spaimă şi simţind cum îi sporeşte ura împotriva lui, Maria Petrovna îşi înşfacă legăturelele şi iese în grabă.

Ajungînd la jumătatea drumului, îşi aduce aminte că a uitat să-i ceară cele trei ruble. Dar după ce stă puţin pe loc şi se gîndeşte, dă din mînă a lehamite şi pleacă mai departe.

MOCIRLA

I

UN ofiţer tînăr, îmbrăcat cu o tunică sclipitor de albă, intra călare, legănîndu-se graţios în şa, în curtea mare a fabricii de votcă „M. E. Rotştein succesori". Steluţele de pe epoleţii locotenentului, trunchiurile albe ale mestecenilor şi grămezile de sticlă spartă împrăştiate ici şi colo prin curte, răsfrîngeau zîmbetul nepăsător al soarelui. Totul era învăluit în frumuseţea plină de sănătate şi de lumină a zilei de vară şi nimic nu împiedica verdeaţa tînără şi grea de sevă să freamăte vesel şi să arunce priviri jucăuşe cerului albastru şi senin. Nici privelişte şoproanelor de cărămidă, murdare şi afumate, nici mirosul înăbuşitor de basamac, nu izbuteau să strice voia bună care stăpînea pretutindeni. Locotenentul sări vesel din şa, îşi lăsă calul în seama unui argat care-i ieşise înainte şi, netezindu-şi cu un deget mustăcioara neagră şi subţire, intră pe uşa principală. Pe treapta de sus a scării vechi şi luminoase, acoperită cu un preş moale, îl întîmpină o slujnică. Femeia nu mai era tînără şi părea cam încrezută. Fără o vorbă, locotenentul îi întinse cartea de vizită.

In timp ce trecea cu cartonaşul în mînă de-a lungul saloanelor, slujnica putu să citească: „Alexandr Grigorievici Sokolski". [1]) După cîteva clipe se întoarse aducîndu-i răspuns locotenentului că domnişoara nu

[1]) *Socol* — şoim. (N. red. rom.)

putea să-l primească, deoarece nu se simţea tocmai bine. Sokolski se uită în tavan şi-şi scoase înainte buza de jos.

— Îmi pare rău ! — zise el. — Ascultă, drăguţă, — începu apoi, repede. — Du-te şi-i spune Suzanei Moiseevna că trebuie să-i vorbesc neapărat ! Neapărat! N-o s-o reţin decît un minut. O rog să mă ierte...

Slujnica ridică din umeri şi, cu paşi leneşi, o luă îndărăt spre stăpîna ei.

— Bine ! — oftă ea, întorcîndu-se după cîtva timp. — Poftiţi !

Locotenentul o urmă, trecînd prin vreo cinci sau şase încăperi mari, mobilate luxos, apoi printr-un coridor şi, în sfîrşit, se pomeni într-o odaie pătrată, încăpătoare, în care de la început îl surprinse mulţimea plantelor înflorite şi un miros de iasomie, atît de dulceag şi de puternic, că-ţi făcea greaţă. Florile se întindeau în spalier de-a lungul pereţilor, astupînd ferestrele, atîrnînd din tavan şi încolăcindu-se prin colţuri, aşa fel încît încăperea părea mai curînd o seră decît o odaie de locuit. Piţigoi, canari şi sticleţi zburau prîn verdeaţă şi se izbeau în geamuri, ciripind.

— Vă rog să mă iertaţi că vă primesc aici, — auzi locotenentul un glas plin, de femeie, care vorbea îndulcindu-l pe „r". — Am avut ieri o migrenă îngrozitoare şi, ca să nu se repete şi astăzi, fac tot posibilul să nu mă mişc. Ce doriţi ?

Drept în faţa uşii, într-un fotoliu mare, bătrînesc, stătea o femeie îmbrăcată într-un halat scump chinezesc, cu un şal pe capul dat pe spate şi rezemat de o pernă. De sub şalul împletit, de lînă, nu i se vedea decît nasul lung şi palid, uşor coroiat şi ascuţit la vîrf şi un singur ochi, mare şi negru. Halatul larg îi ascundea şi statura, şi formele. Dar, după mîna albă şi frumoasă, după glas, după singurul ochi şi după nas, n-ai fi putut să-i dai mai mult de douăzeci şi şase sau douăzeci şi opt de ani.

— Vă rog să mă iertaţi că am insistat atîta... — începu locotenentul bătînd din pinteni. — Am onoarea să mă prezint : Sokolski. Am venit cu o însărcinare

din partea vărului meu Alexei Ivanovici Kriukov [1]), vecinul dumneavoastră, care...

— Da, îl cunosc! — îl întrerupse Suzana Moiseevna. — Il cunosc pe Kriukov. Vă rog să vă aşezaţi, nu-mi place să am ceva mare înaintea ochilor...

— Vărul meu vă roagă, prin mine, să-i faceţi un serviciu, — urmă locotenentul bătînd încă o dată din pinteni înainte de a se aşeza. — Iată despre ce este vorba: răposatul dumneavoastră tată a cumpărat iarna aceasta ovăz de la vărul meu, rămînîndu-i dator o sumă oarecare de bani. Scadenţa poliţelor e abia peste o săptămînă, însă vărul meu vă roagă insistent, dacă se poate, să i le achitaţi chiar astăzi!

In timp ce vorbea, locotenentul trăgea cu coada ochiului în dreapta şi în stînga.

„Mi se pare că mă aflu chiar în dormitor!" îşi zise.

Intr-un ungher, unde verdeaţa era mai deasă şi mai înaltă, sub un baldachin trandafiriu, ca de înmormîntare, se vedea un pat cu aşternutul răvăşit, încă nestrîns. Alături, pe două fotolii, zăceau grămezi de îmbrăcăminte femeiască mototolită. Poale şi mîneci cu danteluţe şi volănaşe spînzurau pe covorul pe care se desluşeau, ici şi colo, şireturi albe, două-trei mucuri de ţigară şi hîrtiuţe de la caramele... De sub pat ieşeau la iveală boturile boante sau ascuţite ale unui întreg şir de pantofi de tot felul. Şi locotenentului i se păru că parfumul dulceag de iasomie nu venea de la flori, ci din pat şi de la şirul acela de pantofi.

— Şi ce valoare au poliţele? — întrebă Suzana Moiseevna.

— Două mii trei sute de ruble.

— Oho! — făcu evreica, arătîndu-şi şi celălalt ochi, tot atît de mare şi de negru. — Şi dumneavoastră spuneaţi că e vorba de o sumă oarecare! Dealtfel, mi-e totuna dacă plătesc acum sau peste o săptămînă. Dar în cele două luni care au trecut de la moartea tatălui meu a trebuit să fac aşa de multe plăţi... şi am avut atîtea griji mărunte, că mi se învîrte capul!

---

[1]) *Criuc* — cîrlig, cange, ocol (figurat). (N. red. rom.)

Gîndiţi-vă că ar trebui să plec în străinătate şi în loc să plec, trebuie să mă ocup de fleacuri ! Votcă, ovăz... — mormăi ea închizîndu-şi ochii pe jumătate, — ovăz, poliţe, dobîndă — sau, cum spune contabilul meu şef, „dubîndă“... E groaznic ! Ieri l-am dat afară, pur şi simplu, pe accizar. Dăduse buzna la mine cu Trallesul lui. I-am spus : du-te la dracu' cu Trallesul tău cu tot, că nu primesc pe nimeni ! Mi-a sărutat mîna şi a plecat... Mă rog, oare vărul dumitale n-ar putea să mai aştepte vreo două-trei luni ?

— Grea problemă ! — rîse locotenentul. — Vărul meu poate să mai aştepte şi un an, însă eu nu mai pot aştepta ! Trebuie să vă spun că pentru mine mă zbat. Eu sînt cel care are nevoie cu orice preţ de bani şi, ca un făcut, vărul meu n-are nici o rublă disponibilă. Aşa că; vrînd, nevrînd, sînt silit să umblu şi să fac rost... Mai adineauri am fost la un mujic arendaş, acum am venit la dumneavoastră, de aici plec în altă parte şi tot aşa, pînă o să adun cinci mii de ruble. Am absolută nevoie de această sumă !

— Ce tot spui ? Ce nevoie poate să aibă un bărbat tînăr de atîţia bani ? Capricii, nebunii ?... Poate că i-ai băut sau i-ai pierdut la cărţi ? Ori poate că te însori ?

— Aţi ghicit ! — rîse locotenentul şi, ridicîndu-se puţin de pe scaun, bătu din pinteni. — Intr-adevăr, mă însor...

Suzana Moiseevna se uită ţintă la el, făcu o mutră acră, apoi oftă.

— Nu înţeleg ce gust e ăsta la oameni, să se însoare ! — zise ea căutîndu-şi batista în jurul ei. — Viaţa e aşa de scurtă şi omul e aşa de puţin liber... Şi să te mai legi încă !

— Fiecare cu punctul lui de vedere...

— Da, aşa-i, fiecare cu punctul lui de vedere... Insă aş vrea să ştiu : te însori cu o fată săracă ? Din dragoste aprinsă ? Şi pentru ce ai nevoie numaidecît de cinci mii de ruble şi nu de patru sau de trei mii ?

„Dar lungă limbă mai are !“ îşi zise locotenentul, apoi îi răspunse :

— Să vedeţi. După lege, un ofiţer nu are voie să

se însoare înainte de a împlini douăzeci şi opt de ani. Dacă ai gust să te însori înainte, ori renunţi la carieră, ori depui o garanţie de cinci mii de ruble.

— Aha, acum înţeleg! Dar să te mai întreb ceva: doar singur spuneai adineauri că fiecare cu punctul lui de vedere... E posibil ca logodnica dumitale să fie o fiinţă deosebită, o fiinţă extraordinară... totuşi nu înţeleg un lucru: cum poate un om de treabă să trăiască cu o femeie? Să mă ucizi şi n-o să înţeleg! Slavă domnului, am douăzeci şi şapte de ani, dar în viaţa mea n-am văzut o femeie cumsecade. Toate-s afectate, imorale, mincinoase... Eu nu pot suferi decît cameristele şi bucătăresele. Pe aşa zisele femei de treabă, nu le las să se apropie de mine nici la o bătaie de puşcă! Şi mulţumesc lui dumnezeu că nici ele nu mă pot suferi şi nu-mi fac avansuri! Cînd au nevoie de bani, trimit la mine pe bărbaţii lor, nu vin singure pentru nimic în lume. Şi nu din mîndrie, nu, ci pur şi simplu din laşitate: se tem să nu le fac scene... O, înţeleg foarte bine că mă urăsc! Cum să nu mă urască? Eu scot la lumina zilei, pe faţă, ceea ce ele caută să ascundă cît pot şi de dumnezeu şi de oameni. In cazul ăsta, cum poţi să nu urăşti pe cineva? Fără îndoială că ţi s-au spus tot felul de bazaconii despre mine...

— Sînt aici de puţin timp, aşa că...

— Ei, haide, haide... te cunosc după ochi! Parcă soţia vărului dumitale nu ţi-a dat fel de fel de sfaturi la plecare? Se poate să laşi un bărbat tînăr să se ducă la o femeie aşa de îngrozitoare ca mine, fără să-i atragi atenţia? Ha-ha!... Şi ce mai face vărul dumitale? Straşnic bărbat! Şi e şi frumos... L-am văzut de cîteva ori la biserică. Ce te uiţi aşa la mine? Mă duc foarte des la biserică. Toţi avem acelaşi dumnezeu. Pentru un om cult, forma n-are nici o importanţă, ci ideea... Nu-i aşa?

— Intr-adevăr, fără îndoială... — zîmbi locotenentul.

— Da, ideea... Dar ştii, nu semeni deloc cu vărul dumitale. Şi dumneata eşti frumos, nu zic, însă el e mult mai bine. E de mirare cît de puţin semănaţi!

— Nu e nimic de mirare, că doar nu sîntem decît veri.

— Da, ştiu... Şi ai nevoie de bani chiar astăzi ? De ce numaidecît astăzi ?

— Zilele astea mi se termină concediul.

— Hm, ce să fac cu dumneata ? — oftă Suzana Moiseevna. — Fie, o să-ţi dau banii, cu toate că ştiu că ai să mă ţii de rău... După nuntă ai să te certi cu nevasta şi ai să spui aşa : „Dacă jidauca cea parşivă nu mi-ar fi dat banii, poate că acum eram liber ca păsările cerului !“ E frumoasă logodnica dumitale ?

— Da, destul...

— Hm !... Totuşi e bine să aibă măcar frumuseţe, decît nimic... cu toate că nici cea mai straşnică frumuseţe nu poate să-i răscumpere prostia !

— Original ! — rîse locotenentul. — Sînteţi femeie, şi totuşi antifeministă !

— Femeie... — zîmbi Suzana. — Parcă ce sînt eu vinovată că mi-a dat dumnezeu învelişul ăsta ? Sînt tot atît de vinovată că sînt femeie, cum eşti dumneata că ai mustăţi ! Doar nu vioara îşi alege cutia... Eu ţin grozav de mult la mine, însă cînd îmi aduce aminte cineva că sînt femeie, încep să nu mă mai pot suferi. Ei, acum ieşi, te rog, că vreau să mă îmbrac. Aşteaptă-mă în salon.

Locotenentul ieşi. Respiră adînc, ca să alunge parfumul greu de iasomie, din pricina căruia începuse să-l doară capul şi să-l gîdile în gît. Era buimăcit.

„Cît e de ciudată ! îşi zicea uitîndu-se în jurul lui. Vorbeşte cu şir... însă peste măsură de mult şi de fără perdea ! Trebuie să fie o psihopată“.

Salonul în care se găsea acum era bogat mobilat, cu pretenţii de lux şi de modernism. Erau acolo tipsii de bronz înnegrit cu imagini în relief, lămpi vechi de perete şi statuiete japoneze, iar pe mese albumuri cu vederi din Nissa şi de pe Rin. Dar toată această înclinare spre lux şi modernism nu făcea decît să accentueze lipsa de gust pe care o denunţau atît de ţipător cornişele aurite, tapetele cu flori, feţele de masă de catifea în culori prea vii şi picturile proaste în ulei,

cu rame grele. Lipsa de gust era desăvîrşită de acea îngrămădeală fără rost şi de acea impresie de neisprăvit, cînd pe de o parte ţi se părea că lipseşte ceva, iar pe de alta că multe din lucruri ar trebui aruncate afară. Era vădit că mobila nu fusese cumpărată toată deodată, ci rînd pe rînd, de ocazie şi pe la licitaţii.

Nici locotenentul nu avea cine ştie ce gust. Totuşi observă şi el că întreg mobilierul purta acea pecete caracteristică, pe care nici luxul şi nici moda n-o pot face să dispară: lipsa atingerii unei mîini de femeie gospodină, care, precum se ştie, dă încăperilor o notă de căldură, de poezie şi de intimitate. In salonul acela parcă te lua cu frig, ca în sălile de aşteptare de prin gări, ca în cluburi sau în *foyer*-urile teatrelor.

In toată încăperea nu era aproape nimic specific evreesc, afară doar de un tablou mare înfăţişînd întîlnirea lui Jacov cu Isav. Locotenentul se uita împrejur şi se gîndea, ridicînd din umeri, la noua şi ciudata lui cunoştinţă şi la felul ei liber de a se comporta şi de a vorbi. Dar iată că uşa se deschise şi în prag se ivi chiar ea — înaltă şi subţire, îmbrăcată cu o rochie neagră, lungă şi foarte strînsă la mijloc, care-i stătea pe trup ca turnată. Locotenentul nu-i mai vedea acum numai nasul şi ochii, ci şi faţa albă şi prelungă, şi părul negru şi creţ ca o blăniţă de miel. Nu-i păru urîtă, totuşi nu-i plăcu. Nu-l atrăgeau, în general, feţele care nu erau specific ruseşti, iar în cazul de faţă găsea că atît părul negru şi creţ, cît şi sprîncenele dese ale gazdei nu se potriveau deloc cu obrazul alb — de o albeaţă care îi amintea, nu ştia de ce, parfumul dulceag de iasomie — şi că urechile şi nasul ei erau prea galbene, ca de mort, sau ca modelate în ceară străvezie. Zîmbindu-i, ea îi arătă, o dată cu dinţii, şi gingiile palide. Şi nici lucrul acesta nu-i plăcu.

„Ce sfrijită şi ce gălbejită !... îşi zise locotenentul. Fără îndoială că-i nervoasă ca o curcă !“

— Iată-mă, în sfîrşit ! Să mergem ! — zise Suzana luînd-o repede înaintea lui şi rupînd, din mers, frunzele uscate de pe plantele de ornament. — Iţi dau banii imediat şi, dacă vrei, îţi servesc chiar şi un aperitiv. Două mii trei sute de ruble ! După un gheşeft

ca ăsta sînt sigură că ai să mănînci cu poftă ! Îţi place apartamentul meu ? Cucoanele de pe aici pretind că la mine miroase a usturoi. In spirite de astea, de bucătărie, se iroseşte toată inteligenţa lor. Dar mă grăbesc să te asigur că la mine nu se găseşte usturoi nici măcar în pivniţă. O dată, cînd a venit la mine doctorul şi mîncase usturoi, l-am rugat să-şi ia pălăria şi să se ducă să-şi împrăştie parfumul în altă parte... In casă la mine miroase a medicamente, nu a usturoi. Tatăl meu a zăcut paralizat un an şi jumătate, aşa că toate odăile au prins un iz de medicamente. Un an şi jumătate ! Imi pare rău că a murit, dar îmi pare şi bine : groaznic s-a mai chinuit !

Trecu, urmată de ofiţer, prin două încăperi la fel cu salonul, apoi printr-o sală de recepţie şi se opri în cabinetul ei, unde se afla un birou mic de cucoană, încărcat cu tot soiul de bibelouri. Pe covorul de lîngă birou stăteau împrăştiate cîteva cărţi deschise, cu colţurile îndoite, iar prin uşa nu prea mare se zărea o masă cu aperitive.

Fără să tacă din gură o clipă, Suzana scoase din buzunar o legătură de chei mici şi descuie un dulăpaş ciudat, cu capacul curb şi uşor aplecat. Cînd capacul se ridică, dulăpaşul scîrţîi o melodie tristă, care-i aminti locotenentului cîntecul unei harpe eoliene. Suzana mai alese încă o cheie şi mai descuie încă o dată.

— Aici îmi am şi galeriile subterane şi uşile secrete, — zise ea, scoţînd de acolo o servietă de marochin, nu prea mare. — Caraghios dulăpaş, nu-i aşa? Şi cînd te gîndeşti că în servieta asta e un sfert din averea mea... Vezi cît e de durdulie ? Cred că n-ai de gînd să mă strîngi de gît, nu-i aşa ?

Suzana ridică ochii la locotenent şi rîse cu bunătate. Locotenentul rîse şi el.

„Ei, dar ştii că e simpatică ?“ îşi zise, uitîndu-se cum îi alergau cheile printre degete.

— Uite-o ! — făcu Suzana, găsind cheiţa de la servietă. — Şi acum, domnule creditor, te rog să scoţi la iveală poliţele. In fond, mare prostie mai sînt şi banii ăştia ! Un lucru de nimic — şi totuşi ce mult le place femeilor ! Ştii, eu sînt evreică pînă în mă-

duva oaselor, ţin la nebunie la Şmilii şi la Iancălii mei. Dar ceea ce mă dezgustă la cei de un sînge cu mine, e patima lor de a se îmbogăţi... Adună fără să ştie măcar pentru ce adună ! Viaţa trebuie s-o trăieşti şi să te bucuri de ea, iar lor li-e frică să cheltuiască un bănuţ de prisos ! In privinţa asta, eu semăn mai curînd cu un husar decît cu un Şmil. Nu pot suferi să-mi stea banii multă vreme în acelaşi loc. In general, mi se pare că nu prea seamăn a evreică. Nu mă dă prea mult de gol accentul ? Ce zici ?

— Cum să vă spun ? — se cam încurcă locotenentul. — Dumneavoastră vorbiţi corect, numai că... îl cam îndulciţi pe „r“...

Suzana începu să rîdă, apoi vîrî cheiţa în încuietoarea servietei. Locotenentul scoase din buzunar pachetul cu poliţe şi-l aşeză pe masă împreună cu un carneţel de note.

— Nimic nu dă de gol pe un evreu mai mult decît accentul, — urmă Suzana uitîndu-se veselă la locotenent. — Oricît ar încerca el s-o facă pe rusul sau pe franţuzul, pune-l să spună „puf“ şi el o să-ţi spună : pofff... Eu pronunţ corect : puf ! puf ! puf ! Nu-i aşa ?

Începură să rîdă amîndoi.

„Pe cinstea mea că e simpatică !“ îşi zise Sokolski.

Suzana lăsă servieta pe un scaun, făcu un pas spre locotenent şi, apropiindu-şi faţa de a lui, urmă şi mai veselă :

— După evrei, pe nimeni nu iubesc mai mult decît pe ruşi şi pe franţuji. Eu n-am învăţat cine ştie ce carte în liceu şi nu cunosc bine istoria, dar mi se pare că soarta universului e în mîinile acestor două popoare. Am trăit mult timp în străinătate... chiar şi la Madrid am stat o jumătate de an... Am cercetat cu atenţie lumea de pe acolo şi am ajuns la convingerea că, afară de cel rus şi de cel francez, nu mai există alt popor cumsecade. Să luăm, de pildă, limbile... Limba germană e limba cailor, cea engleză — nici că se poate ceva mai tîmpit : fait-fiit-fiuit ! Italiana e plăcută cînd e vorbită rar, dar cînd le auzi pe italience turuind din gură pe limba lor, nu se deosebeşte cu nimic de jargonul evreesc ! Poloneza ?

Doamne, dumnezeule! Nici nu-şi poate închipui cineva limbă mai scîrboasă! „Ne pepşi, Petşe, pepşem, vepşa, bo mojeş, pşepepşits vepşa pepşem". Asta înseamnă: „Petre, nu pipăra cu piper purcelul, că ai putea să pipărezi prea mult purcelul cu piper". Ha-ha-ha!

Suzana Moiseevna îşi dădu ochii peste cap şi începu să rîdă atît de sănătos şi de molipsitor, încît privind-o, locotenentul izbucni şi el într-un hohot de rîs vesel şi zgomotos. Apucîndu-l de un nasture, femeia urmă:

— Nu mă îndoiesc că dumitale nu-ţi plac evreii... Nici vorbă că au multe păcate, ca orice naţie. Dar parcă ei sînt de vină? Nu, nu ei sînt vinovaţi, ci femeile lor. Ele sînt mărginite, lacome, fără pic de poezie, plictisitoare... Dumneata n-ai trăit niciodată cu o evreică şi nu poţi să ştii ce podoabe sînt!

Suzana Moiseevna pronunţă vorbele din urmă tărăgănat, fără tragere de inimă şi fără veselie. Apoi tăcu de parcă s-ar fi speriat de propria ei sinceritate — şi deodată faţa i se strîmbă în chip ciudat şi neînţeles. Fără să clipească, ochii i se aţintiră asupra locotenentului şi buzele i se deschiseră uşor, arătînd dinţii încleştaţi. Pe obraji, pe gît şi chiar pe piept i se aşternu o expresie rea, de felină. Fără să-şi ia ochii de la oaspete, se aplecă din mijloc într-o parte şi, cu o repeziciune de pisică, înşfăcă ceva de pe masă. Totul se petrecu doar în cîteva clipe. Urmărindu-i mişcările, locotenentul zări cele cinci degete mototolind poliţele, văzu apoi hîrtiile albe şi foşnitoare trecînd ca fulgerul pe dinaintea ochilor lui şi dispărînd în pumnul ei. Trecerea atît de bruscă şi de surprinzătoare, de la rîsul blajin la crimă, îl ului pînă într-atît, încît se îngălbeni şi se trase un pas îndărăt...

In timpul acesta, fără să-şi ridice de la el privirea ochilor ei sfredelitori şi speriaţi, Suzana îşi pipăia şoldul cu pumnul strîns, căutîndu-şi buzunarul. Pumnul i se zbătea nervos în jurul buzunarului, ca un peşte pe uscat, fără să-l nimerească. Incă puţin şi poliţele ar fi dispărut în cotloanele tainice ale îmbrăcămintei femeieşti. Dar în aceeaşi clipă locotenentul scăpă un strigăt nu prea puternic şi, mai mult din instinct decît

din calcul, prinse mîna evreicei aproape de încheietură. Rînjind şi mai tare, femeia se încordă din răsputeri şi-şi liberă braţul. Atunci Sokolski o apucă, strîns, cu o mînă de mijloc şi cu cealaltă de piept. Lupta începu. De frică să nu i se ofenseze feminitatea şi să n-o facă să sufere, locotenentul nu căuta decît s-o ţină nemişcată şi să-i prindă pumnul în care ţinea poliţele. Insă femeia cu trup elastic şi mlădios îi luneca din mîini ca un ţipar, îl izbea cu coatele în piept şi-l zgîria, aşa că degetele lui i se plimbau pe tot trupul, pricinuindu-i fără voie dureri şi ofensîndu-i pudicitatea.

„E aşa de ciudat! E nemaipomenit!" îşi zicea el năucit, fără să-şi creadă ochilor şi simţind cum îl ameţeşte parfumul de iasomie.

Se mutau din loc în loc în tăcere, respirînd adînc şi lovindu-se de mobile. Pe Suzana lupta o pasiona. Aprinsă la faţă, îşi închise ochii şi, uitînd la un moment dat pe ce lume se află, îşi lipi aşa de strîns obrazul de obrazul locotenentului, încît pe buzele lui rămase un gust dulceag. In sfîrşit îi prinse pumnul... Dar desfăcîndu-i-l şi negăsind nimic, îi dădu drumul. Cu obrajii roşii, cu părul răvăşit şi răsuflînd din greu, se uitară unul la altul. Expresia rea şi felină de pe faţa Suzanei se schimbă cu încetul într-un zîmbet îngeresc. Izbuoni în hohote de rîs şi, răsucindu-se într-un călcîi, se îndreptă spre odaia unde aştepta masa cu aperitive. Locotenentul o urmă, încet. Suzana se aşeză la măsuţă şi, roşie încă şi respirînd adînc, bău o jumătate de păhăruţ de porto.

— Ascultă, — rupse tăcerea locotenentul. — Sper că glumeşti...

— Ba nu glumesc deloc, — îi răspunse ea, luînd în gură o bucăţică de pîine.

— Hm!... Cum trebuie să înţeleg asta?

— Cum pofteşti. Stai jos şi mănîncă!

— Dar... nu e cinstit ce faci!

— Se prea poate. Dealtfel, nu te osteni să-mi ţii o predică. Eu am părerea mea personală asupra lucrurilor.

— Nu-mi dai îndărăt poliţele ?

— Nici nu mă gîndesc ! Dacă ai fi un om sărac şi nenorocit care n-are ce mînca, atunci s-ar schimba vorba. Insă dumitale îţi arde de însurătoare !

— Bine, dar banii nu sînt ai mei, sînt ai vărului meu !

— Şi ce nevoie are vărul dumitale de bani ? Să-i facă toalete nevesti-si ?... Mie mi-e perfect egal dacă *votre belle-soeur* [1]) are sau nu toalete !

Locotenentul uitase că se află într-o casă străină, la o femeie necunoscută şi nu-şi mai bătea capul să fie politicos. Se plimba încruntat prin odaie trăgîndu-şi nervos tunica. Şi cum evreica se compromisese în ochii lui prin purtarea ei necinstită, se simţea mai îndrăzneţ acum şi mai la largul lui.

— Asta-i curată bătaie de joc ! — bombănea el. — Ascultă, să ştii că nu plec de aici pînă nu-mi dai poliţele !

— Da ? Cu atît mai bine ! — rîse Suzana. — Dacă vrei, n-ai decît să rămîi. Abia n-o să-mi fie urît...

Infierbîntat de luptă, locotenentul se uita la faţa zîmbitoare şi neruşinată, la gura ei care mesteca, la pieptul care respira adînc şi se simţea tot mai plin de curaj, tot mai îndrăzneţ. In loc să se gîndească la poliţe, se pomeni fără voie amintindu-şi cu lăcomie de cele ce îi povestise vărul său despre aventurile romantice ale evreicei şi despre felul ei de viaţă cu totul liber. Şi aceste gînduri nu făcură decît să-i biciuiască şi mai mult îndrăzneala. Se aşeză pe neaşteptate lîngă evreică şi, uitînd cu totul de poliţe, începu să mănînce...

— Ce vrei, votcă sau vin ? — îl întrebă Suzana rîzînd. — Prin urmare, te-ai hotărît să rămîi şi să-ţi aştepţi poliţele ? Bietul de tine, cîte zile şi cîte nopţi ai să-ţi pierzi aici, aşteptîndu-le !... Şi oare logodnica dumitale n-o să se supere ?...

---

[1]) Cumnata dumitale (în limba franceză). (N. trad.)

II

Trecuseră cinci ore. In halat şi în papuci, Alexei Ivanovici Kriukov, vărul locotenentului, umbla prin conac din odaie în odaie, uitîndu-se din cînd în cînd, cu nerăbdare, pe ferestre. Era un om înalt şi bine făcut, cu barbă mare şi neagră, cu o faţă bărbătească şi, aşa cum foarte bine spusese evreica, frumos — cu toate că ajunsese la vîrsta cînd bărbaţii încep să se îngraşe, să chelească şi să fie ursuzi. Ca fel de a fi şi ca inteligenţă, făcea parte dintre oamenii aceia în care e atît de bogată intelectualitatea noastră: inimos şi blînd, bine crescut, nu prea neştiutor în ce priveşte ştiinţele, artele şi religia, avînd ideile cele mai cavalereşti despre onoare, dar superficial şi leneş. Ii plăcea să mănînce şi să bea bine, juca admirabil vint, avea gust şi se pricepea la femei şi la cai. Incolo, era rigid şi greoi ca o focă şi, ca să se trezească din starea lui de lîncezeală, trebuia să se întîmple ceva extraordinar, ceva care să-i zguduie întreaga fiinţă. Abia atunci uita de toate şi se dovedea a fi cît se poate de energic: ameninţa cu duelul, scria ministrului reclamaţii pe cîte şapte coli, alerga ca un bezmetic prin judeţ, nu se sfia să arunce în public vorbe grele ca „ticălosul", intenta procese şi aşa mai departe.

— Ce să fie cu Saşa de nu s-a arătat pînă acum? — o întreba el pe nevastă-sa, uitîndu-se pe ferestre. — Doar trebuie să ne aşezăm la dejun!

După ce îl aşteptară pe locotenent pînă la ora şase, Kriukovii se aşezară la dejun. Seara, cînd se făcu ora de cină, Alexei Ivanovici începu să tragă cu urechea la paşii care se auzeau şi la zgomotul uşilor.

— Ciudat! — zicea el, ridicînd din umeri. — Desigur că mirele nostru s-a încurcat la arendaş.

După ce se termină şi cina, Kriukov se pregăti să se culce, încredinţat că, într-adevăr, locotenentul îşi prelungise vizita la arendaş, unde, după o beţie zdravănă, rămăsese şi peste noapte.

Alexandr Grigorievici se întoarse abia a doua zi dimineaţă. Părea grozav de ruşinat şi de răvăşit.

— Trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi... — îi şopti el, în taină, vărului său.

Intrară amîndoi în birou. Locotenentul încuie uşa şi, înainte de a începe vorba, se plimbă mult timp în lungul şi în latul odăii.

— Mi s-a întîmplat, frate, ceva aşa de extraordinar, — începu el, — încît nici nu ştiu cum să-ţi spun... Nu, n-ai să mă crezi...

Şi roşu ca racul, fără să se uite la vărul său, îi povesti bîlbîindu-se păţania cu poliţele. Cu picioarele depărtate şi cu capul lăsat în piept, Kriukov îl asculta, încruntîndu-se.

— Glumeşti ? — îl întrebă el.

— Cum dracu' să glumesc ? Crezi că-mi mai arde de glumă ?

— Nu înţeleg ! — mormăi Kriukov, făcîndu-se stacojiu şi dînd furios din mîini. — Asta e de-a dreptul imoral din partea ta ! Muierea face sub ochii tăi o ticăloşie, o crimă ca asta — şi tu te mai îndeşi s-o săruţi !

— Nici eu nu înţeleg cum de s-au putut întîmpla toate astea ! — urmă locotenentul mai mult în şoaptă, clipind des. — Pe cuvîntul meu de onoare că nu înţeleg ! E pentru întîia oară în viaţă că dau peste un asemenea monstru ! Nu te cîştigă nici prin frumuseţe, nici prin deşteptăciune, ci prin... cum să-ţi spun ? Prin nerușinare, prin cinism...

— Prin nerușinare, prin cinism... Moral, n-am ce zice ! Dacă ai avut chef numaidecît de nerușinare şi de cinism, n-aveai decît să iei o scroafă din noroi şi s-o mănînci de vie ! Cel puţin ar fi costat mai ieftin. Dar aşa... două mii trei sute de ruble !

— Frumos mai vorbeşti ! — se indignă locotenentul. — O să-ţi dau îndărăt cele două mii trei sute de ruble, n-avea grijă !

— Ştiu eu că ai să mi le dai, dar parcă de bani e vorba ? Dă-i dracului de bani ! Pe mine mă revoltă slăbiciunea ta, laşitatea ta spurcată... faptul că eşti o cîrpă ! Şi te-ai mai şi logodit ! Ai o logodnică !

— Lasă, nici nu-mi mai aduce aminte... — se înroşi locotenentul. — Mi-e scîrbă şi mie acum. Îmi vine să

intru în pămînt... Mi-e aşa de necaz că trebuie să-i cer acum mătuşii mele cele cinci mii de ruble...

Kriukov mai bombăni şi se mai indignă încă multă vreme, apoi liniştindu-se, se aşeză pe canapea şi începu să-l ia pe vărul lui peste picior.

— Şi mai eşti şi locotenent ! — zicea el cu o dispreţuitoare ironie. — Şi mai eşti şi logodit !

Deodată sări în sus ca muşcat de şarpe, bătu din picior şi începu să alerge prin birou.

— Nu, nu las eu lucrurile aşa ! — strigă, ameninţînd cu pumnul. — Poliţele or să se întoarcă în mîna mea ! In mîna mea ! Lasă că-i arăt eu ! Nu-i îngăduit să bateţi o femeie, dar eu am s-o pocesc... o s-o fac terci ! Eu nu-s locotenent ! Pe mine n-o să mă impresioneze dumneaei cu nerușinarea şi cu cinismul ! Nu, lua-o-ar dracu' ! Mişka ! — strigă el. — Du-te repede şi spune să mi se pregătească imediat bihunca de curse !

Kriukov se îmbrăcă în grabă şi, fără să ia în seamă sfaturile locotenentului, îngrijorat acum, se aşeză pe bihuncă, făcu un gest hotărît cu mîna şi o luă în trap întins spre Suzana Moiseevna. Locotenentul se uită lung pe fereastră la norul de praf care alerga în urma bihuncii, apoi se întinse, căscă şi o luă spre odaia lui. După un sfert de oră, dormea dus.

Aproape de şase, l-au trezit şi l-au chemat la dejun.

— Drăguţ din partea lui Alexei ! — îl întîmpină nevasta văru-său în sufragerie. — Ne face să-l aşteptăm !

— Cum, nu s-a întors încă ? — întrebă locotenentul căscînd. — Hm... nu mai încape vorbă că s-a abătut pe la arendaş...

Dar Alexei Ivanovici nu se întoarse nici la masa de seară. Atunci, nevasta lui şi Sokolski se gîndiră că s-o fi încurcat la vreun joc de cărţi la arendaş şi că, fără îndoială, o fi rămas să doarmă acolo. Se întîmplase, însă, cu totul altceva decît ceea ce presupuneau ei.

Kriukov se întoarse abia a doua zi dimineaţă şi, fără să dea bună ziua nimănui, se strecură în tăcere în biroul lui.

— Ei, ce-ai făcut ? — îl întrebă în şoaptă locotenentul uitîndu-se la el cu ochi mari.

Kriukov dădu din mînă, apoi bufni de rîs.

— Ce s-a întîmplat ? De ce rîzi ? — stărui celălalt.

Kriukov se trînti pe divan, îşi ascunse faţa în pernă şi umerii începură să i se zguduie de hohote nestăpînite. După cîteva clipe se ridică în picioare şi, uitîndu-se cu ochii plini de lacrimi la locotenentul care-l privea nedumerit, zise :

— Închide puţin uşa... Ce să-ţi spun, straşnică muiere !

— Ţi-a dat poliţele îndărăt ?

Kriukov dădu iarăşi din mînă şi izbucni din nou în hohote de rîs.

— Măi, ce mai muiere ! — urmă el. — Iţi mulţumesc, drăguţă, pentru cunoştinţă ! Un drac în fuste ! Ajung eu acolo şi intru, ştii, ca Jupiter, de mi-era frică mie de mine singur... Îmi luasem un aer încruntat şi posomorît, ba chiar îmi strîngeam şi pumnii ca să par mai teribil... „Doamnă, zic, cu mine să ştii că nu-i de glumit !“ Şi dă-i înainte ! Am ameninţat-o şi cu judecata, şi cu guvernatorul... La început a plîns, mi-a spus că a vrut să glumească, doar aşa, ba chiar m-a dus la un dulăpaş, să-mi dea banii. Pe urmă a început să-mi demonstreze că viitorul Europei e în mîinile ruşilor şi ale francezilor, a batjocorit femeile... Ca şi ţie, mi s-au lungit şi mie urechile, măgarul de mine... Mi-a ridicat în slavă frumuseţea, m-a bătut peste braţ, lîngă umăr, să vadă cît îs de puternic şi... după cum vezi, abia acum am scăpat de la ea... Ha-ha !... Ştii, e entuziasmată de tine !

— Bun băiat ! — începu să rîdă locotenentul. — Om respectabil, însurat... Ce, poate că ţi-e ruşine ? Poate că ţi-e scîrbă ?... Dar să lăsăm gluma. Văd că judeţul vostru are şi el o ţarină Tamara [1])...

— Ce judeţ ? La dracu' ! Dar în toată Rusia nu găseşti un cameleon ca ăsta ! De cînd sînt pe lume,

---

[1]) Ţarină din Gruzia (1184—1213), renumită pentru frumuseţea şi înţelepciunea ei. (N. red. rom.).

încă n-am văzut așa ceva! Și, oricum, doar sînt cunoscător în materie...) Cred că am trăit în viața mea și cu vrăjitoare, dar așa ceva încă n-am pomenit. Ai avut dreptate, te cîștigă prin nerușinare și prin cinism. Ceea ce te atrage la ea, sînt trecerile neașteptate de la o stare la alta, jocul de culori, avîntul acela diabolic... Brrr! Cît despre polițe. — S-au dus! Poți să le pui cruce. Sîntem amîndoi niște ticăloși, așa că se cuvine să împărțim paguba pe din două. Nu-mi mai datorești 2300 de ruble, ci numai jumătate. Însă, nici o vorbă! Nevestei îi spunem că am fost la arendaș.

Kriukov și locotenentul își înfundară fața în perne și începură să rîdă în hohote. Își ridicau capul, se uitau unul la altul, și iarăși cădeau cu nasul în pernă.

— Halal logodnic! — îl provoca Kriukov. — Halal locotenent!

— Halal bărbat însurat! — îi răspundea Sokolski. — Halal om respectabil și tată de familie!

La masă vorbeau cu înțeles, își făceau cu ochiul și, spre mirarea celorlalți, bufneau mereu de rîs în șervete. După dejun, aflîndu-se în aceeași excelentă dispoziție, se travestiră în turci și, alungîndu-se unul pe altul cu pușca în mînă, le arătară copiilor cum e războiul. Seara discutară mult și cu aprindere. Locotenentul încerca să-i demonstreze lui Kriukov că e josnic și nedemn să iei nevastă cu zestre, chiar în cazul cînd e vorba de dragoste pătimașă din partea amîndurora. Kriukov, în schimb, bătea cu pumnul în masă și striga că asta e curată prostie, că bărbatul care nu ține ca nevasta lui să aibă avere, e un egoist și un tiran. Strigau amîndoi, se înfuriau, nu se înțelegeau unul pe altul ce vor să spună, golind în vremea asta pahar după pahar. Pînă la urmă își ridicară poalele halatelor și plecă fiecare în odaia lui. Adormiră cum puseră capul pe pernă și dormiră adînc.

Viața își urmă drumul ei ca și înainte, monotonă, leneșă și lipsită de griji. Umbrele se așterneau pe pămînt, tunetul se rostogolea în nori, din cînd în cînd vîntul vuia a jale, ca și cum ar fi vrut să arate că și

natura e în stare să plîngă. Cu toate acestea, nimic nu tulbura pacea obişnuită a acestor oameni. De Suzana Moiseevna şi de poliţe bărbaţii nu mai pomeneau nimic. Parcă le era ruşine să vorbească în gura mare despre întîmplarea aceea. In schimb se gîndeau la ea, se gîndeau cu încîntare, ca la o farsă ciudată pe care viaţa le-o jucase întîmplător şi de care îşi vor aduce aminte, cu plăcere, la bătrîneţe...

Intr-o dimineaţă, după şase sau şapte zile de la întîlnirea cu evreica, Kriukov stătea în birou şi scria o scrisoare de felicitare mătuşii sale. Prin faţa mesei de scris se plimba în tăcere Alexandr Grigorievici. Locotenentul dormise rău, se trezise prost dispus şi era plictisit. Se plimba şi se gîndea la concediul lui pe sfîrşite, la logodnica lui care-l aştepta şi se întreba cum de nu se plictisesc oamenii să-şi trăiască toată viaţa la ţară... Oprindu-se în dreptul ferestrei, se uită mult timp la copaci, fumă trei ţigări una după alta apoi, dintr-o dată, se întoarse către vărul său.

— Alioşa, am o rugăminte la tine, — zise el. — Imprumută-mi astăzi calul tău de călărie...

Kriukov îi aruncă o privire iscoditoare şi, încruntîndu-se, îşi căută înainte de scris.

— Mi-l dai ? — insistă locotenentul.

Kriukov se uită din nou la el, apoi trase încet un sertar de la birou şi, luînd de acolo un pachet gros, i-l întinse.

— Uite, ai aici cinci mii de ruble... — zise el. — Cu toate că nu sînt ale mele, n-are importanţă : ia-le sănătos. Te sfătuiesc să trimiţi imediat la poştă după cai şi să pleci. Crede-mă !

La rîndul lui, locotenentul se uită întrebător la Kriukov — şi deodată începu să rîdă.

— Dar ştii, Alioşa, că ai ghicit ? — mărturisi el, înroşindu-se. — La ea mă gîndeam să mă duc... Aseară, îndată ce mi-a adus spălătoreasa tunica asta blestemată, cu care am fost atunci la ea, îndată ce m-a învăluit parfumul acela de iasomie... am şi simţit că mă trage aţa într-acolo !

— Trebuie să pleci de aici.

— Ai dreptate. Dealtfel, mi s-a terminat şi con-

cediul. Aşa-i, plec chiar astăzi! Pe cinstea mea. Oricum, tot trebuia să plec o dată... O şterg, şi pace!

In aceeaşi zi, înainte de prînz, poştalionul trăgea la scară. Locotenentul îşi luă rămas bun de la Kriukov şi, însoţit de bunele lui urări, plecă.

Trecu o săptămînă. Era o zi mohoîrtă, totuşi fierbinte şi înăbuşitoare. De dimineaţă, Kriukov rătăcea fără nici un rost prin odăi, se uita pe ferestre sau frunzărea albumele de care demult se plictisise. Cînd îşi întîlnea nevasta sau copiii, începea să bombănească, furios. I se părea că în ziua aceea copiii erau mai obraznici ca de obicei, că nevasta lui nu supraveghează destul servitorii, că cheltuielile pe care le făcea nu corespundeau veniturilor. Toate acestea dovedeau că „boierul" nu era în apele lui.

După masă, nemulţumit de supă şi de friptură, Kriukov porunci să i se înhame calul la bihunca de curse. Ieşi din curte la pas, făcu aşa cam un sfert de verstă, apoi se opri.

„Ce-ar fi să... să mă reped pînă la drăcoaica ceea?" îşi zise el, uitîndu-se la cerul posomorît.

Şi Kriukov începu chiar să rîdă, ca şi cum şi-ar fi pus această întrebare pentru întîia oară în ziua aceea. Plictiseala îl părăsi dintr-o dată şi ochii lui leneşi sclipiră de bucurie. Dădu bici calului...

Tot drumul îşi închipui cum o să se mire evreica de vizita lui, cum o să stea cu ea de vorbă, cum o să rîdă şi cum o să se întoarcă apoi acasă împrospătat...

„O dată pe lună ai şi tu nevoie să te răcoreşti cu ceva... cu ceva care să iasă din comun, îşi zicea el. Cu ceva care să producă în organismul îmbîcsit o zguduire puternică, o... o reacţie... Fie un chef zdravăn, fie... Suzana. Fără asta nu mai merge!"

Cînd intra Kriukov în curtea fabricii de votcă, se întuneca. Pe ferestrele deschise ale casei se auzeau rîsete, iar cineva cînta, cu glas puternic şi adînc:

Ca fulgerul de sclipitoare, ca flacăra de arzătoare...

„Ehei, uite că are oaspeţi!" îşi zise Kriukov.

Şi nu se bucură deloc că Suzana avea oaspeţi. „Ce-ar fi să mă întorc?“ îşi zicea în timp ce punea mîna pe mînerul soneriei. Totuşi trase, apoi urcă treptele scării cunoscute. Din sală, îşi aruncă ochii în salon. Erau acolo vreo cinci bărbaţi, toţi moşieri şi funcţionari, cunoscuţi de-ai lui. Unul din ei, înalt şi slab, stătea la pian, ciocănea cu degetele lungi pe clape şi cînta. Ceilalţi îl ascultau şi zîmbeau, rînjind de plăcere. Kriukov se uită în oglindă şi era gata să treacă în salon, cînd deodată intră în sală, sprintenă şi veselă, însăşi Suzana Moiseevna, îmbrăcată cu aceeaşi rochie neagră... Văzîndu-l pe Kriukov, încremeni o clipă, apoi ţipă uşor şi faţa i se lumină de bucurie.

— Dumneata erai? — zise ea luîndu-l de mînă. — Ce surpriză!

— Aha, iată-te! — zîmbi Kriukov, prinzînd-o de după mijloc. — Ei, ce zici? Soarta Europei e în mîinile ruşilor şi ale francezilor, nu-i aşa?

— Imi pare aşa de bine! — rîse evreica, dîndu-i uşor mîna la o parte. — Intră, te rog. Sînt numai cunoscuţi... Eu mă duc să spun să-ţi servească ceaiul... Parcă Alexei îţi zice, nu?... Haide, du-te, vin şi eu îndată...

Flutură din mînă şi ieşi din sală alergînd, lăsînd în urma ei acelaşi parfum dulceag şi ameţitor de iasomie. Kriukov înălţă capul şi intră în salon. Era prieten cu toţi cei de faţă, dar el abia îi salută, iar ei abia îi răspunseră, ca şi cum locul unde se întîlniseră ar fi fost ruşinos, sau ca şi cum se înţeleseseră fără cuvinte să nu se recunoască.

Din salon, Kriukov trecu într-o sală de recepţie şi de acolo în alta. Mergînd aşa, întîlni încă trei sau patru oaspeţi, tot prieteni, dar care aveau şi ei aerul că abia îl recunoşteau. Erau beţi cu toţii şi grozav de veseli. Alexei Ivanovici se uită la ei pieziş, nedumerit: cum era cu putinţă ca nişte oameni respectabili, cu familii, oameni trecuţi prin cumpene şi nevoi, să se înjosească de dragul unei plăceri atît de ieftine şi de meschine! Kriukov ridică din umeri, zîmbi şi trecu înainte.

„Sînt anumite locuri, își zicea el, unde, dacă ești treaz, te-apucă greața, iar dacă ești beat ți se veselește sufletul. Eu unul, la operetă și la *café-chantant* nu m-am dus niciodată treaz. Vinul îl face pe om mai bun și-l împacă oarecum cu păcatul..."

Deodată se opri ca trăsnit, prinzîndu-se cu amîndouă mîinile de canaturile ușii. În cabinetul Suzanei, la birou, stătea locotenentul Alexandr Grigorievici. Vorbea încet cu un evreu gras, chiar peste măsură de gras și, cînd îl văzu, se înroși și își coborî ochii asupra unui album.

În Kriukov se trezi deodată sentimentul onestității și tot sîngele i se urcă la cap. Uluit de surprindere, de rușine și de mînie, se strecură în tăcere pe lîngă birou. Sokolski își aplecă și mai adînc capul în piept. Pe fața lui trecu o expresie de rușine chinuitoare...

— Aha, tu erai, Alioșa ? — îngăimă el silindu-se să-și ridice ochii și să zîmbească. — M-am abătut pe aici să-mi iau rămas bun și, după cum vezi... Mîine însă plec negreșit !

„Ce pot să-i răspund ? se întrebă Alexei Ivanovici. Cum pot să-l judec pe el, cînd și eu sînt aici ?..."

Și fără să-i răspundă un cuvînt, mormăind doar ceva nedeslușit, ieși încet din odaie.

Să nu crezi că e înger, n-o lua de pe pămînt...

cînta în salon basul. Puțin după aceea bihunca de curse a lui Kriukov alerga, hurducîndu-se, pe drumul plin de praf.

SSST !...

IVAN Egorovici Krasnuhin [1]), ziarist de mîna a doua, se întoarce acasă noaptea tîrziu, încruntat, grav şi foarte preocupat. Are o mutră, de parcă s-ar aştepta să i se facă o percheziţie sau s-ar gîndi să se sinucidă. După ce se plimbă cîţiva paşi prin odaie, se opreşte, îşi zburleşte părul cu mîna şi începe să vorbească, cu tonul lui Laerte cînd se pregătea să-şi răzbune sora :

— Sînt distrus, mi-e sufletul sfîrşit, mi-e inima grea, şi totuşi trebuie să mă aşez şi să scriu ! Şi asta se mai cheamă viaţă ? De ce n-a descris încă nimeni discordanţa chinuitoare din sufletul scriitorului, atunci cînd e nevoit să înveselească mulţimile, deşi e trist, sau să verse lacrimi, deşi e vesel ? Vreau, nu vreau, trebuie să fiu vesel, nepăsător, spiritual ! Da' ia închipuiţi-vă că am şi eu un necaz, sau că sînt bolnav, sau să presupunem că-mi moare copilul, sau îmi naşte nevasta ?...

Şi toate acestea le spune ridicînd pumnul şi dîndu-şi ochii peste cap... După aceea se duce în dormitor şi o trezeşte pe nevastă-sa.

— Nadia, — îi zice, — eu mă apuc de scris... Vezi să nu mă deranjeze nimeni. E imposibil să scriu cînd urlă copiii sau cînd sforăie bucătăresele... Şi vezi să am ceai şi... un biftec, dacă se poate... Tu ştii că

[1]) *Crasnuha* — roşeaţă. (N. red. rom.)

fără ceai eu nu pot să scriu... Numai ceaiul îmi dă putere de muncă...

După ce se întoarce în odaia lui, Krasnuhin începe să se dezbrace. Își scoate încet surtucul, vesta și cizmele, apoi, cu o expresie de nevinovăție ofensată, se așază la masa de scris.

Acolo, nimic nu e întîmplător sau banal. Totul, pînă la cel mai neînsemnat bibelou, poartă pecetea unei alegeri bine chibzuite și a unei aspre rînduieli: busturile în miniatură și fotografiile marilor scriitori, vraful de ciorne, volumul lui Bielinski cu o pagină îndoită la colț, un occipital care-i servește de scrumieră, ziarul împăturit la întîmplare parcă, dar așa fel încît să se vadă pasajul subliniat cu creion albastru, ca și însemnarea de pe margine, scrisă cu litere mari: „Ce mîrșăvie!" Tot acolo sînt și vreo zece creioane bine ascuțite și tocuri cu peniță noi, pregătite din timp, se vede, pentru ca nici o întîmplare dinafară — cum ar fi de pildă o peniță stricată — să nu întrerupă măcar o clipă avîntul liber, creator...

Krasnuhin se lasă pe spătarul scaunului și, închizîndu-și ochii, se cufundă în meditarea temei... O aude pe nevastă-sa lipăind cu papucii și făcînd surcele pentru samovar. Parcă nu s-ar fi trezit bine din somn, deoarece mereu scapă din mînă cînd capacul samovarului, cînd cuțitul. Curînd se aude vîjîitul samovarului și sfîrîitul fripturii în tigaie. Femeia nu mai termină de făcut surcele și de trîntit capacele, portițele și roțile de la plită. Deodată Krasnuhin tresare, deschide ochii speriat și începe să adulmece aerul.

— Doamne, dumnezeule, dar mă bate mangalul la cap! — geme el încrețindu-și fața a suferință. — Mă bate mangalul! Femeia asta nesuferită și-a pus în gînd să mă intoxice! Spuneți-mi, pentru dumnezeu, pot eu să scriu în aceste condiții?...

Și aleargă la bucătărie, unde izbucnește în lamentări dramatice. Cînd, ceva mai tîrziu, călcînd încet în vîrful picioarelor, nevastă-sa îi aduce un pahar cu ceai, îl găsește ca și înainte, în fotoliu, cu ochii în-

chişi, cufundat în tema lui. Nu se clinteşte din loc. îşi ciocăneşte uşurel fruntea cu două degete şi se face că nici nu observă prezenţa femeii... Pe faţa lui, ca şi adineauri, stăruie aceeaşi expresie de nevinovăţie ofensată.

Înainte de a scrie titlul, Krasnuhin cochetează cu el însuşi, face graţii şi se strîmbă ca o fată tînără care a primit în dar un evantai scump: îşi apasă tîmplele, se ghemuieşte, strîngîndu-şi picioarele sub fotoliu de parcă l-ar durea, apoi îşi închide ochii pe jumătate, galeş, ca motanul de pe canapea... În sfîrşit, întinde mîna spre călimară, dar nu fără oarecare şovăială şi, cu un aer de parcă şi-ar semna sentinţa de moarte, scrie titlul...

— Mamă, dă-mi apă! — aude de dincolo glasul băiatului.

— Ssst! — face mama. — Tata scrie! Ssst...

Tata scrie repede-repede, fără ştersături şi fără opriri, abia reuşind să întoarcă foile. Busturile şi portretele scriitorilor celebri se uită neclintite la peniţa lui care aleargă grăbită, şi parcă îşi spun: „Ehei, frate, dar ştii că ai căpătat o îndemînare!..."

— Ssst! — scîrţîie peniţa.

— Ssst! — fac şi scriitorii, tresărind o dată cu masa de scris lovită cu genunchiul.

Deodată, Krasnuhin se îndreaptă din mijloc, pune condeiul jos şi trage cu urechea... Se aude o şoaptă domoală şi monotonă... Foma Nikolaevici, chiriaşul din odaia vecină, îşi face rugăciunea.

— Ascultă! — strigă Krasnuhin. — Eşti bun să te închini mai încet? Mă împiedici de la scris!

— Iertaţi-mă, — îi răspunde Foma Nikolaevici, cu umilinţă.

— Ssst!

După ce-şi aşterne slova pe cinci pagini, Krasnuhin se întinde şi se uită la ceas.

— Doamne, dar e ora trei! — geme el. — Toată lumea doarme, numai eu... numai eu trebuie să muncesc!

Distrus, obosit, cu capul aplecat pe un umăr, se duce în dormitor, își trezește nevasta și-i spune, cu glas sfîrșit :

— Nadia, mai fă-mi un ceai ! Mă... mă simt cam slăbit !

Krasnuhin scrie pînă la ora patru, și ar scrie bucuros și pînă la șase dacă nu i s-ar fi epuizat tema. Cochetăria și grațiile pe care le face față de sine însuși și față de obiectele neînsuflețite, departe de orice ochi iscoditori și indiscreți, despotismul și tirania pe care le exercită asupra micului furnicar aruncat de soartă sub oblăduirea lui — acestea sînt sarea și mierea vieții sale. Și trebuie să știți că despotul de aici, de acasă, nu seamănă deloc cu omulețul mărunt, umilit, tăcut și incapabil pe care ne-am deprins să-l întîlnim prin redacții !

— Sînt așa de obosit, încît nu cred că o să pot dormi... — zice el culcîndu-se în pat. — Munca noastră, această blestemată și ingrată muncă silnică, nu obosește atît trupul, cît sufletul... Ar trebui să iau un pic de bromură de potasiu... Of, numai dumnezeu știe că dacă n-ar fi familia, demult aș fi lăsat dracului meseria asta... Să scrii la comandă ! E groaznic...

Krasnuhin doarme pînă la ora douăsprezece sau chiar pînă la unu, somn adînc și sănătos... O, și cum ar mai dormi încă, ce visuri ar visa și ce avînt și-ar lua dacă ar ajunge un scriitor vestit, un redactor cunoscut, sau măcar un editor de seamă !

— Tata a scris toată noaptea ! — șoptește nevasta lui, făcînd o mutră speriată. — Ssst !

Nimeni nu îndrăznește să vorbească, să umble, să bocănească. Somnul lui e sfînta-sfintelor, a cărei profanare vinovatul ar plăti-o scump...

— Ssst ! — se aude prin casă. — Ssst !

VISURI

DOI vătăjei — unul voinic, cu barba neagră şi cu picioarele scurte, atît de scurte încît, dacă te uiţi la el de la spate, ai impresia că încep mult mai jos decît la ceilalţi oameni, şi altul lung, slab şi drept ca o prăjină, cu o bărbuţă rară, de un roşu închis — escortează spre capitala judeţului un vagabond care şi-a uitat obîrşia. Cel dintîi merge legănat, se uită cînd la dreapta, cînd la stînga, mestecă între dinţi cînd un pai şi cînd marginea mînecii, se bate cu palma peste şolduri şi mormăie nu ştiu ce pe nas. Într-un cuvînt, are înfăţişarea unui om nepăsător şi lipsit de seriozitate. Celălalt în schimb, cu toată faţa suptă şi umerii înguşti, arată a fi om aşezat, grav şi cumpănit. Iar prin alcătuirea şi prin înfăţişarea lui, aduce cu popii de credinţă veche sau cu ostaşii zugrăviţi pe icoanele de demult, cărora, „spre mai multă înţelepciune, dumnezeu le-a mai adăugat o bucăţică de frunte“ — adică e chel, ceea ce sporeşte încă asemănarea de care am vorbit. Pe cel dintîi îl cheamă Andrei Ptaha [1]), pe cel de al doilea Nikandr Sapojnikov [2]).

Individul pe care îl escortează nu se potriveşte cîtuşi de puţin cu imaginea pe care ne-o facem de obicei despre vagabonzi. E firav, puţintel la trup, slă-

[1]) *Ptaşca* — păsărică. (N. red. rom.)
[2]) *Sapojnic* — cizmar. (N. red. rom.)

bănog și bolnăvicios. Trăsăturile feței lui sînt mici, șterse și cu totul nelămurite, sprîncenele rare, privirea supusă și blîndă, iar mustățile abia îi mijesc, cu toate că omul pare trecut de treizeci de ani. Pășește cu sfială, încovoiat, cu mîinile vîrîte adînc în mîneci. Gulerul ros al paltonului de postav — un palton care nu pare a fi de țăran — e ridicat pînă la marginea șepcii, așa că numai năsucul lui roșu îndrăznește să privească lumina zilei. Vorbește cu un glas subțire și dulceag, tușind mereu ca să și-l dreagă. E greu, foarte greu să crezi că ar fi un vagabond care-și ascunde numele. Mai curînd ai zice că e vreun fecior de popă căzut în mizerie și uitat de dumnezeu, sau vreun pisăr dat afară din slujbă pentru beție, sau băiatul ori nepotul vreunui negustor care a vrut să-și încerce slabele puteri pe tărîmul actoricesc și acum se află în drum spre casă, ca să joace ultimul act din parabola fiului rătăcitor... Sau poate, judecînd după răbdarea stupidă cu care se luptă cu noroiul toamnei, e un fanatic, un frate călugăr din cei ce cutreieră mănăstirile rusești în căutarea acelei „vieți pașnice și neprihănite", pe care n-o poate afla nicăieri...

Drumeții merg demult, dar li se pare că stau pe loc, că nu pot să se desprindă de același petic de pămînt. Intr-adevăr, în fața lor sînt cam vreo cinci stînjeni de drum acoperit cu noroi negru, în spatele lor cam tot pe-atîta, iar mai departe, oriunde îți întorci privirea, nu vezi decît un zid de ceață albă. Merg de atîta timp, însă drumul e același, zidul de ceață e la aceeași depărtare, iar peticul de pămînt e neschimbat. Doar din cînd în cînd se arată pentru o clipă un bolovan alb și colțuros, un șanț, un braț de fîn căzut din cine știe ce căruță, licărește pentru cîteva clipe o băltoacă mare și tulbure, sau se ivește pe neașteptate o umbră cu contururi nelămurite. Dar cu cît se apropie drumeții de ea, cu atît se face mai mică și mai întunecată, iar cînd ajung aproape de tot — le iese înainte un stîlp care indică verstele, aplecat pe o rînă și cu cifrele șterse, sau un mesteacăn tinerel și plăpînd, ud și golaș ca un cerșetor din marginea drumului. Cele cîteva frunze îngălbenite ale mesteacănului

şoptesc ceva încetişor, una din ele se desprinde şi cade, alene, la pămînt... Apoi iarăşi ceaţa, noroiul şi iarba cafenie de pe tăpşane... De firele de iarbă atîrnă lacrimi grele şi amărîte. Nu sînt lacrimile de bucurie liniştită, cu care plînge pămîntul atunci cînd întîmpină sau petrece soarele strălucitor de vară şi cu care potoleşte, în zori, setea prepeliţelor, a crîsteilor şi a sitarilor subţiri şi cu ciocuri lungi! Picioarele drumeţilor se înfundă în noroiul gros şi lipicios. Fiecare pas cere sforţări...

Andrei Ptaha e oarecum tulburat. Se uită cu ochi iscoditori la vagabond, încercînd să înţeleagă cum e cu putinţă ca un om ca toţi oamenii şi în toate minţile să nu ştie cum îl cheamă!

— Mă rog, eşti pravoslavnic? — îl întreabă el.

— Pravoslavnic, — îi răspunde blajin vagabondul.

— Hm!... va să zică eşti botezat?

— Păi, cum altfel? Doar nu sînt turc. Mă duc la biserică, mă spovedesc, nu mănînc de frupt cînd nu se cuvine... Ţin *lerigia* după tipic...

— Atunci, cum îţi spune?

— Spune-mi cum vrei, flăcăule!

Ptaha ridică din umeri şi, grozav de nedumerit, se plesneşte cu palmele peste şolduri. Celălalt vătăjel, Nikandr Sapojnikov, tace grav. El nu e atît de naiv ca Ptaha şi cunoaşte foarte bine, pesemne, pricinile care-l fac pe pravoslavnicul acela să-şi ascundă numele. Faţa lui expresivă e aspră şi lipsită de prietenie. Merge puţin mai la o parte, nu se coboară pînă într-atît încît să se amestece în vorbăria goală a tovarăşilor lui de drum şi pare că vrea cu tot dinadinsul să dovedească tuturor, pînă şi ceţei, că el e om aşezat şi cu judecată.

— Dumnezeu să te mai înţeleagă cine eşti! — nu-l slăbeşte Ptaha pe vagabond. — Să zic că eşti ţăran — nu arăţi a fi ţăran; să zic că eşti boier — nici a boier nu semeni. Mai degrabă pari a fi ceva între ăştia doi, la mijloc... Mai deunăzi, cînd îmi spălam ciururile la iaz, am prins o salamandră. Uite numai atîtica era, cît degetul! Şi învîrstată şi cu coadă... La început am crezut că-i un peşte, dar cînd mă uit mai

bine — plesni-i-ar ochii de spurcăciune — văd că are lăbuţe. C-o fi fost peşte, c-o fi fost salamandră — numai dracu' ştie ce dihanie o fi fost... Aşa şi cu tine.. Ce neam de om ăi fi fiind ?

— Is mujic de felul meu, — oftează vagabondul. — Maică-mea se trăgea din iobagi. E drept că nu semăn a mujic, pentru că aşa mi-a fost soarta, om bun ce eşti... Maică-mea a fost dădacă într-o casă boierească şi a avut parte de tot felul de bucurii. Şi se înţelege că, fiind carne din carnea ei şi sînge din sîngele ei, mi-am trăit şi eu viaţa pe lîngă curtea aceea boierească. Maică-mea mă alinta, mă răsfăţa şi ţinea morţiş să scoată din mine, mujic prost, un om mai de seamă. Dormeam în pat, mîncam în fiecare zi mîncare adevărată şi purtam pantaloni şi cizmuliţe scurte, întocmai ca cuconaşii de la curte. Mîncam şi eu ce mînca şi mama. Iar cînd se întîmpla să-i dea boierii de cîte-o rochie, apoi pe mine mă îmbrăca întîi... Bine am mai trăit, n-am ce zice ! Ce de-a mai cofeturi şi ce de-a mai turtă dulce mîncam ! Dacă le-aş avea acum şi le-aş vinde, aş putea să-mi cumpăr un cal bun ! M-a învăţat biata maică-mea şi carte, m-a crescut de mititel în frica lui dumnezeu şi m-a deprins să mă port cuviincios, aşa că nici astăzi n-ai să auzi din gura mea vreo vorbă necioplită, de mujic... Şi să mai ştii, flăcăule, că eu votcă nu beau, de îmbrăcat mă îmbrac curăţel şi mă pot „întreţine" cu cinste chiar într-o societate aleasă... Dacă maică-mea mai trăieşte, sărăcuţa, să-i dea dumnezeu sănătate, iar dacă a murit, odihneşte-i, doamne, sufletul în împărăţia ta, acolo unde drepţii se odihnesc !

Vagabondul îşi descoperă capul cu păr rar şi aspru, îşi ridică ochii spre cer, îşi face cruce de două ori.

— Aşeaz-o, doamne, la loc de odihnă, la loc cu verdeaţă ! — urmează el cu un glas tărăgănat, mai mult de femeie bătrînă decît de bărbat. — Invredniceşte-o, doamne, de mila ta pe roaba ta Xenia ! Să nu fi fost maică-mea, eram şi astăzi în rînd cu mujicii cei proşti şi fără pricepere ! Pe cînd acum, flăcăule, orice m-ai întreba, eu pe toate le ştiu : şi scrisul cel lumesc, şi pe cel bisericesc, şi rugăciuni de tot felul. Cunosc şi ca-

tehismul. Iar viaţa mi-o duc aşa cum scrie la sfînta scriptură... Nu obijduiesc pe nimeni, trupul mi-l păstrez curat şi neprihănit, ţin posturile şi mă aşez la masă cînd se cuvine. Unii oameni nu găsesc bucurie decît în votcă şi-n vorbe de clacă. Pe cînd eu, dacă am vreme, mă aşez într-un colţ şi citesc cîte-o cărticică. Citesc şi plîng, plîng întruna...

— Şi de ce plîngi ?

— Pentru că tot ce scrie în cărţi e de jale... Se întîmplă uneori să dai numai cinci copeici pentru o cărticică de astea, dar de plîns, apoi plîngi şi oftezi pînă nu mai poţi.

— Tată-tău mai trăieşte ? — îl întreabă Ptaha.

— Nu ştiu, flăcăule. Că eu nu l-am cunoscut pe tata. De ce să nu spun drept ? Cred că sînt copil din flori. Maică-mea şi-a trăit viaţa numai pe lîngă boieri, n-a vrut să ia un mujic prost...

— Şi s-a încurcat cu vreun boier ! — rîde Ptaha.

— Drept e că n-a rămas fată mare. Era femeie credincioasă şi cu frica lui dumnezeu, dar fecioria nu şi-a păstrat-o. E păcat, fără îndoială, mare păcat, ce să mai vorbim ! În schimb, poate că în vinele mele curge sînge de boier... Poate că-s mujic numai cu numele, dar de drept sînt boier.

Toate acestea, „boierul“ le spune cu glas domol şi dulceag de tenor, încreţindu-şi fruntea îngustă şi trăgînd aerul, cu un fel de scîrţîit, pe nasul lui mic, roşu şi îngheţat. Ptaha îl ascultă, se uită la el mirat, numai cu coada ochiului, şi ridică iarăşi din umeri.

După ce mai merg aşa vreo şase verste, vătăjeii şi vagabondul se aşează pe un tăpşan, să se odihnească.

— Cîinele, că-i cîine, şi tot ştie cum îl cheamă, — bombăneşte Ptaha. — Iaca, numele meu e Andriuşka, al lui e Nikandr, şi fiecare om îşi are numele lui sfînt, pe care nu poate cu nici un chip să-l uite ! Cu nici un chip...

— Cine are nevoie să ştie cum mă cheamă pe mine, şi pentru ce anume ?... — oftează vagabondul, sprijinindu-şi obrazul în pumn. — Ce folos aş avea eu din asta ? Înţeleg dacă mi s-ar îngădui să mă duc unde

vreau... Dar aşa, ar fi şi mai rău decît acuma... Eu, fraţi pravoslavnici, cunosc legea. Iaca, în clipa de faţă nu sînt decît un vagabond care nu ştie nici cum îl cheamă, nici de unde se trage. In cazul cel mai rău, ar putea să mă condamne la deportare în Siberia de răsărit şi, pe deasupra, să-mi mai dea şi vreo treizeci, sau poate chiar patruzeci de vergi... Dar dacă le-aş spune numele meu adevărat, atunci m-ar trimite din nou la muncă silnică. Ştiu eu ce ştiu !

— Cum, adică ? Ai fost osîndit la muncă silnică ?

— Am fost, prietene dragă... Patru ani am umblat tuns chilug şi am purtat lanţuri...

— Pentru care vină ?

— Pentru că am ucis, om bun ce eşti ! Pe cînd eram băietan de vreo optsprezece ani, maică-mea a turnat din greşeală în paharul boierului şoricioaică în loc de bicarbonat. Ştii, în cămară erau tot felul de cutiuţe, aşa că nu i-a fost greu să se încurce...

Vagabondul oftează, clatină din cap, apoi urmează :

— Maică-mea era femeie cu credinţă în dumnezeu, însă cine poate să ştie ?... Că sufletul omului e ca un codru nestrăbătut. Poate că a făcut-o din nebăgare de seamă, dar poate că n-a putut să mai îndure năduful că boierul îşi luase pe lîngă el altă slujnică... Poate că i-a turnat şoricioaica înadins... asta numai dumnezeu o ştie ! Eram tînăr pe-atunci şi nu le înţelegeam chiar pe toate... Mi-aduc aminte că boierul îşi luase, ce-i drept, altă ţiitoare şi că maică-mea era tare amărîtă din pricina asta. Dacă nu mă înşel, judecata a ţinut doi ani... Mama a fost osîndită la douăzeci de ani muncă silnică, iar eu, minor fiind, numai la şapte.

— Dar pe tine, pentru ce te-a osîndit ?

— Ca părtaş. Că eu i-am dus boierului paharul. Aşa era rînduiala : maică-mea îi pregătea bicarbonatul şi eu i-l duceam. Numai să ştiţi, fraţilor, că toate astea eu vi le spun creştineşte, ca în faţa lui dumnezeu. Însă voi să nu suflaţi nimănui nici o vorbă...

— Ei, asta-i ! Pe noi nu ne întreabă nimeni, — îi răspunde Ptaha. — Cum s-ar zice, ai fugit de la ocnă?

— Am fugit, prietene dragă. Am fugit atunci vreo paisprezece oameni... Să le dea dumnezeu sănătate că

m-au luat şi pe mine! Acuma, judecă şi tu, flăcăule: ce nevoie am eu să le spun cum mă cheamă? Dacă le spun, au să mă trimită înapoi la ocnă! Şi, te întreb, semăn eu a ocnaş? Sînt om şubred şi bolnăvicios, ţin mult la curăţenie şi cînd e vorba de mîncare, şi cînd e vorba de dormit. Cînd mă rog lui dumnezeu, îmi place să aprind ori candela, ori o lumînare şi în jurul meu să fie linişte. Iar cînd fac mătănii, să nu văd pe podea nici gunoaie, nici scuipături! Pentru maică-mea, eu fac cîte patruzeci de mătănii dimineaţa şi cîte patruzeci seara...

Vagabondul îşi scoate şapca şi-şi face semnul crucii.

— N-au decît să mă deporteze în Siberia de răsărit, — zice el. — De asta nu mi-e frică mie!

— Cum adică? E mai bine acolo?

— Ei, e cu totul altceva! La ocnă stai ca racul în paner: înghesuială, îmbulzeală, îngrămădeală, de nu poţi nici să-ţi tragi sufletul! Un adevărat iad! Să te păzească maica precista de asemenea pacoste! Eşti tîlhar, de cinste tîlhărească ai parte. Mai rău ca un cîine! Nimic nu ţi-e ca lumea: nici mîncarea, nici somnul. Ba nici să te rogi lui dumnezeu n-ai chip! Pe cînd în deportare, se schimbă vorba. Dacă mă deportează, îndată ce ajung acolo mă înscriu în obştea satului, în rînd cu băştinaşii. După lege, stăpînirea e datoare să-mi dea un lot de pămînt... da, aşa-i! Se zice că pe-acolo pămîntul e mai ieftin ca zăpada: poţi să iei cît îţi poftеşte inima! Şi, cum spuneam, or să-mi dea şi pămînt de arătură, şi de grădină, şi de casă... Şi am să încep şi eu, ca oamenii, să ar, să semăn... am să-mi înjgheb o gospodărie... am să cresc vite, oi, cîini, am să-mi fac şi prisacă... Trebuie să-mi caut şi un motan siberian, să nu-mi roadă avutul şoarecii şi guzganii. Am să-mi ridic casă de bîrne, fraţilor, şi am să-mi cumpăr icoane... Iar dacă o vrea dumnezeu, poate că am să mă însor şi să am copii...

Vagabondul aiurează înainte fără să se uite la vătăjei, ci undeva, într-o parte. Oricît de nesăbuite sînt visurile lui, le mărturiseşte atît de sincer şi din adîncul inimii, încît ar fi greu să nu-l crezi. Gura mică i se strîmbă într-un zîmbet, iar faţa, şi ochii, şi năsucul

lui capătă o expresie încremenită, prostită parcă, la gîndul dulce al acelei fericiri îndepărtate. Vătăjeii îl ascultă şi-l privesc cu gravitate şi nu fără simpatie. Il cred şi ei.

— Nu mi-e frică mie de Siberia, — vorbeşte înainte vagabondul. — Că doar Siberia e tot Rusia şi are acelaşi dumnezeu şi acelaşi ţar. Şi în Siberia se vorbeşte tot creştineşte, cum vorbim noi acum. Acolo e mai multă bogăţie şi oamenii duc o viaţă cu mult mai îndestulată. Da, toate-s mai bune acolo... Să luăm, de pildă, rîurile. Cele din Siberia sînt mult mai bogate decît cele de pe-aici ! Este în ele atîta peşte, atîta sălbăticiune de asta, cu nemiluita ! Iar pentru mine, fraţilor, cea mai mare bucurie e să prind peşte ! Poţi să nu-mi dai nici pîine, numai să mă laşi să stau cu undiţa. Pe cinstea mea ! Mă pricep să pescuiesc şi cu undiţa, şi cu leasa, ştiu să pun şi vîrşe... iar cînd se porneşte gheaţa, apoi pescuiesc cu năvodul... Nu prea am eu puterea să trag năvodul, aşa că dau cinci copeici vreunui mujic, de mă ajută... Şi, doamne, dacă ai şti ce bucurii îţi aduce pescuitul ! Cînd se întîmplă să-ţi cadă vreun mihalţ, sau vreun clean, ţi se pare că ai văzut pe frate-tău ! Şi să vezi că fiecare peşte îşi are socoteala lui : pe unul îl prinzi cu momeală vie, pe altul cu rîme, pe altul cu broaşte sau cu greieri. Dar toate astea trebuie să le ştii ! Iaca, de pildă mihalţul. Mihalţul nu-i un peşte chiar aşa de gingaş, se mulţumeşte şi cu ghigorţ. Ştiucii îi place porcuşorul, iar şalăului, fluturii. Nu-i mai mare bucurie decît să prinzi clenii la vaduri ! Te bagi în apă fără pantaloni şi dai drumul la vreo zece stînjeni din sfoara undiţei — dar fără plumb, aşa fel ca momeala, un fluture sau un gîndac, să plutească pe deasupra. Şi laşi s-o ducă apa la vale. Iar cleanul atîta aşteaptă şi numai ce vezi că începe să smucească ! Ei, dar trebuie să fii cu băgare de seamă să n-o şteargă afurisitul cu momeală cu tot ! Aşa că îndată ce l-ai simţit că apucă de cîrlig, nu mai sta la gînduri şi trage undiţa afară. Ehei, cît peşte am prins eu în viaţa mea ! Ceva de speriat ! Pe vremea cînd umblam noi fugari, ceilalţi rămîneau să se culce în pădure, numai mie nu-mi ardea de dor-

mit, că mă trăgea ața spre rîu... Iar rîurile de pe-acolo erau largi și repezi și cu niște maluri prăpăstioase, de te apuca spaima! De-a lungul malurilor se înșirau păduri dese. Copacii erau așa de înalți, că numai cît te uitai la vîrful lor și te prindea amețeala! După prețurile de pe-aici, fiecare pin ar face măcar zece ruble...

Sub năvala visurilor lui învălmășite, a imaginilor încîntătoare din trecut și a unor dulci presimțiri de fericire viitoare, bietul om nu mai scoate un cuvînt: își mișcă doar buzele, ca și cum ar vorbi în șoaptă cu el însuși. Zîmbetul fericit și prostesc nu i se mai stinge de pe față. Vătăjeii tac și ei. Cu capetele aplecate în pămînt, rămîn adînciți în gînduri... Și cît de dulce e să te gîndești așa — în liniștea toamnei, cînd ceața rece și mohorîtă ți se așterne peste suflet și-ți stă în fața ochilor ca un zid de închisoare, dovedindu-ți cît de mărginită e voința omenească — cît de dulce e să te gîndești la rîurile largi și repezi cu maluri prăpăstioase și întinse, la pădurile nepătrunse, la stepele fără sfîrșit... Închipuirea îți arată, domol și liniștit, cum în faptul dimineții, cînd purpuriul zorilor nu s-a stins încă pe cer, un om numai cît o pată își face drum pe malul povîrnit și pustiu. Pinii seculari, înalți cît niște catarge, care se îngămădesc în terase pe amîndouă malurile torentului, se uită cu asprime la omul acela slobod și parcă mîrîie, încruntați. Rădăcini, bolovani uriași și tufișuri spinoase îi ațin calea, dar trupul pribeagului e puternic și sufletul lui plin de curaj: nu-i e frică nici de pini, nici de bolovani, nici de singurătate, nici de ecoul care se rostogolește repetîndu-i fiecare pas...

În mintea vătăjeilor se înfiripează imaginile unei vieți slobode, a unei vieți de care n-au avut parte niciodată... Și numai dumnezeu știe dacă imaginile acestea sînt rodul unor povești auzite cine știe cînd, sau sînt moștenite odată cu trupul și cu sîngele de la înaintașii lor slobozi!

Cel dintîi care rupe tăcerea e Nikandr Sapojnikov, care n-a scos nici o vorbă pînă acum. Fie că pizmuiește fericirea iluzorie a vagabondului, fie că simte în adîncul sufletului că aceste visuri de fericire nu se

potrivesc cu ceaţa cenuşie şi cu norolul negru — el îi aruncă o privire aspră şi-i spune :

— Aşa o fi... Toate-s bune, frate, numai că nu ţi-e dat ţie să ajungi pînă la locurile acelea de libertate ! Nu se poate. Ai să mai mergi vreo trei sute de verste şi pe urmă ai să dai ortul popii. Nu vezi ce prăpădit eşti ? N-ai făcut decît şase verste şi iaca, abia mai sufli !

Vagabondul se întoarce încet spre Nikandr şi zîmbetul de fericire i se şterge de pe obraz. Se uită speriat şi resemnat la faţa gravă a vătăjelului, apoi, aducîndu-şi parcă aminte de ceva, îşi pleacă fruntea în pămînt. Tăcerea se lasă din nou... Toţi trei rămîn pe gînduri. Vătăjeii se trudesc să cuprindă cu gîndul ceea ce numai dumnezeu ar putea să-şi închipuie, şi anume spaţiul acela înfricoşător care-i desparte de ţinutul libertăţii. In vremea asta, în mintea vagabondului năvălesc imagini limpezi, mult mai înfricoşătoare decît spaţiul : îşi aminteşte de nesfîrşita procedură judecătorească, apoi îi trec pe dinainte, rînd pe rînd, închisorile de tranzit şi cele de muncă silnică, bărcile pentru transportul ocnaşilor, popasurile chinuitoare din drum, iernile groaznice, bolile, moartea tovarăşilor...

Vagabondul clipeşte resemnat, îşi şterge cu mîneca fruntea pe care i-au apărut broboane mici de sudoare şi suflă greu, ca şi cum ar fi ieşit chiar atunci dintr-o baie peste măsură de fierbinte. Îşi şterge fruntea şi cu cealaltă mînecă, apoi se uită speriat în jurul lui.

— Are el dreptate că n-ai să ajungi — întăreşte şi Ptaha. — Cît poţi tu să mai mergi ? Nu vezi că eşti numai piele şi oase ? Eh, ai să mori, măi frate !

— Se înţelege că are să moară ! Cum ar putea el să mai ţină la drum ? — zice Nikandr. — Eu gîndesc că au să-l bage la *spital* îndată ce ajungem... Să ştii !

Omul care şi-a uitat numele cercetează cu spaimă feţele aspre şi nepăsătoare ale siniştrilor lui însoţitori şi, fără să-şi mai scoată şapca de pe cap, îşi face repede cruce, deschizînd ochii mari... Tremură, scutură din cap — şi deodată tot trupul lui e cuprins de spasme, ca o omidă pe care ai călcat-o cu piciorul...

— Ei, haide, e vremea s-o luăm din loc, — zice Nikandr, ridicîndu-se. — Ne-am odihnit destul!

Peste cîteva clipe drumeţii pleacă înainte pe drumul plin de noroi. Vagabondul s-a încovoiat şi mai mult şi şi-a vîrît şi mai adîc mîinile în mîneci. Ptaha tace.

OAMENI DE TREABĂ

TRAIA odată la Moscova un oarecare Vladimir Semionîci Leadovski. Absolvise facultatea de drept şi era controlor la calea ferată. Însă, dacă l-ai fi întrebat cu ce se ocupă, fii sigur că o pereche de ochi mari şi strălucitori te-ar fi privit deschis şi senin prin *pince-nez*-ul de aur şi un glas de bariton, domol, peltic şi catifelat, ţi-ar fi răspuns:

— Cu literatura!

După ce absolvise facultatea, Vladimir Semionîci publicase într-un ziar o notiţă teatrală. De la notiţă trecuse la rubrica bibliografică, iar după un an scria, în acelaşi ziar, foiletonul critic săptămînal. Dar un început ca acesta nu trebuie să ne facă să credem că Leadovski era un diletant, că scrisul lui avea un caracter ocazional şi trecător. De cîte ori îi vedeam făptura uscăţivă şi îngrijită, fruntea mare şi pletele lungi, de cîte ori îi ascultam peroraţiile, aveam impresia că talentul lui scriitoricesc — independent de cum scria şi de ce scria — era la el ceva organic, ceva ca bătăile inimii, şi că fără îndoială acest talent, ca şi întreaga lui activitate, se găseau în creierul lui sub forma unei excrescenţe încă de pe vremea cînd era în pîntecele mamei sale. Chiar şi în mersul, chiar şi în gesturile lui şi în felul cum îşi scutura scrumul ţigării, îi ghiceai toată activitatea de la „a“ la „z“, cu ţoată vîlva pe care o stîrnea, în toată plictiseala şi în toată onesti-

tatea ei. De asemenea recunoşteai în el scriitorul şi atunci cînd, cu faţa animată, depunea o coroană pe sicriul vreunei celebrităţi, sau cînd, cu o expresie gravă şi solemnă, aduna semnături pe vreo adresă oarecare. Patima lui de a căuta să-şi facă cunoştinţe printre scriitorii celebri, darul lui de a descoperi talente chiar şi acolo unde nu erau, entuziasmul lui nezdruncinat, pulsul o sută douăzeci pe minut, necunoaşterea vieţii, agitaţia, într-adevăr femeiască, cu care solicita la concerte şi la seratele literare ajutoare pentru tineretul studios, slăbiciunea lui pentru tineret — toate acestea i-ar fi creat reputaţia de „scriitor" chiar şi dacă n-ar fi scris foiletoanele cu pricina.

Vladimir Semionîci era scriitorul căruia i se potriveau de minune cuvintele pe care el însuşi obişnuia să le spună: „Noi sîntem puţini!" sau: „Ce viaţă poate fi aceea fără luptă? Inainte!" — deşi nu se luptase niciodată cu nimeni şi nu mersese niciodată înainte. De asemenea, nu te plictiseai cu el nici cînd începea să discute despre idealuri. In fiecare an, de ziua sfintei Tatiana, patronul universităţii se îmbăta turtă, cînta laolaltă cu ceilalţi „gaudeamus" deşi cam pe-alături de ton şi, în timp ce cînta, faţa lui strălucitoare de fericire şi de sudoare părea că spune: „Uitaţi-vă, sînt beat, chefuiesc!" Dar şi aşa îi stătea bine.

Vladimir Semionîci era adînc încredinţat că avea tot dreptul să scrie şi că activitatea lui era îndreptăţită. Nu-l chinuia nici o umbră de îndoială şi părea a fi cît se poate de încîntat de sine însuşi. Un singur lucru îl mîhnea: că ziarul la care colabora avea abonaţi puţini şi o reputaţie îndoielnică. Totuşi, era încredinţat că mai curînd sau mai tîrziu o să ajungă să se oploşească pe lîngă o revistă mai voluminoasă, unde talentul lui o să se poată dezvolta în voie şi unde o să arate el ce poate! Şi în faţa unor nădejdi atît de luminoase, uşoara lui mîhnire se risipea.

Ducîndu-mă mereu în casa acestui om simpatic, am cunoscut-o şi pe sora lui, Vera Semionovna, care era doctoriţă. Chiar de la început înfăţişarea acestei femei m-a surprins: avea un aer din cale-afară de bolnăvicios şi de istovit. Era tînără, bine făcută, cu tră-

sături regulate, deşi cam din topor — însă, alături de fratele ei, vioi, elegant şi plin de vervă, părea stîngace, fără vlagă, fără urmă de cochetărie şi ursuză. Gesturile ei, felul ei de a zîmbi şi de a vorbi aveau ceva de om chinuit, ceva rece şi apatic, care o împiedica să placă. Oamenii o socoteau mîndră şi cam mărginită.

Mie însă îmi face impresia că Vera Semionovna se odihnea.

— Dragul meu, — îmi spunea adesea fratele ei, oftînd şi dîndu-şi părul peste cap cu un gest elegant — gest de scriitor. — Să nu judeci niciodată omul după aparenţă ! Uită-te la cartea asta : e mult de cînd am citit-o, acum e ferfeniţă, ba chiar a început să mucegăiască şi stă zvîrlită în praf, ca un lucru de care nu mai ai nevoie. Dar încearcă numai s-o deschizi, că îndată te face să păleşti şi să verşi lacrimi ! Soră-mea e ca această carte : deschide-o, aruncă o privire în sufletul ei — şi o să te apuce groaza ! In trei luni Vera a îndurat atîtea cîte n-ar încăpea într-o viaţă de om !

Vladimir Semionîci se uită repede împrejur, apoi mă apucă de mînecă şi urmă, în şoaptă :

— Trebuie să ştii că, după ce a terminat facultatea, sora mea s-a măritat din dragoste cu un arhitect. O adevărată dramă ! Abia la o lună după ce s-au luat, bărbatul ei a murit de tifos exantematic. Şi asta încă n-ar fi nimic. Dar se molipsise şi ea de la el, şi cînd, după ce s-a făcut bine, a aflat că Ivan al ei murise, a înghiţit o doză zdravănă de morfină. Fără intervenţia energică a prietenelor, Vera noastră demult ar fi în rai ! Şi acum spune şi dumneata, nu e o adevărată dramă ? Şi te mai întreb : nu găseşti că sora mea e ca o ingenuă care şi-a jucat pînă la sfîrşit toate cele cinci acte ale vieţii ? Publicul e liber să mai stea şi să asculte şi vodevilul — însă ingenua trebuie să se ducă acasă şi să se odihnească !

După trei luni de chinuri, Vera Semionovna se mutase la fratele ei. Profesiunea de medic nu era pe măsura puterilor sale, nu-i plăcea şi o obosea. Dealtfel, nici nu făcea deloc impresia că s-ar pricepe în meserie

şi n-am auzit-o niciodată vorbind ceva în legătură cu medicina.

Se şi lăsă de medicină, tîrîndu-şi tinereţea searbădă în lene şi tăcere, ca o întemniţată, mereu cu capul plecat şi cu braţele căzute. Singurul lucru în faţa căruia nu rămînea nepăsătoare şi care îi lumina, cît de cît, amurgul vieţii, era prezenţa fratelui ei, pe care-l iubea. Il iubea şi pe el, iubea şi arta lui, avea un adînc respect pentru foiletoanele pe care le scria. Iar dacă o întreba vreun cunoscut ce face Vladimir Semionîci, ea îi răspundea în şoaptă, de parcă se temea să nu trezească sau să tulbure pe cineva : „Scrie !..." De obicei, cînd fratele ei scria, Vera Semionovna se aşeza lîngă el şi nu-şi mai lua ochii de la mîna care ţinea condeiul. In clipele acelea, părea un animal bolnav care se încălzeşte la soare...

Intr-o seară de iarnă, Vladimir Semionîci stătea în birou, în faţa mesei, şi scria pentru ziar un foileton critic. Vera Semionovna se aşezase lîngă el şi, ca de obicei, se uita la mîna lui. Criticul scria repede, fără să şteargă nimic şi fără să se întrerupă. Se auzea scîrţîitul peniţei. Pe masă, lîngă mîna care scria, era o revistă deschisă, groasă şi cu filele proaspăt tăiate.

Revista publica o nuvelă din viaţa de la ţară, semnată cu două iniţiale. Vladimir Semionîci era încîntat. Găsea că autorul avea un stil extraordinar, că în descrierea naturii aducea cu Turgheniev, că era sincer şi cunoştea la perfecţie viaţa mujicilor. Nici criticul nostru nu cunoştea această viaţă decît din cărţi şi din auzite, dar un sentiment lăuntric, ca şi propria lui convingere, îl îndemnau să ia de bun tot ce era scris în nuvelă. Şi Vladimir Semionîci îi prevestea autorului un viitor strălucit, îl asigura că aşteaptă cu mare nerăbdare sfîrşitul nuvelei şi aşa mai departe.

— Straşnică nuvelă ! — zise el lăsîndu-se pe speteaza scaunului şi închizînd ochii de plăcere. — Ideea e cît se poate de simpatică !

Vera Semionovna se uită la el, căscă cu zgomot şi deodată îi puse o întrebare cu totul neaşteptată. Avea obicei, seara, să caşte nervos şi să-i pună întrebări

neașteptate, fără nici o legătură cu ce vorbiseră pînă atunci.

— Volodea, — îl întrebă, — ce înseamnă „neîmpotrivirea la rău" ?

— Neîmpotrivirea la rău ?... — repetă Vladimir Semionîci deschizînd ochii mari.

— Da. Cum o înțelegi tu ?

— Vezi, drăguță, închipuiește-ți că te atacă hoții sau bandiții și vor să te jefuiască. Iar tu, în loc să...

— Nu așa ! Dă-mi o definiție logică...

— O definiție logică ? Hm !... Cum să-ți spun ? — se încurcă Vladimir Semionîci. — Neîmpotrivirea la rău înseamnă atitudinea pasivă față de tot ce, în sfera moralității, se numește *rău*...

După aceea Vladimir Semionîci se aplecă asupra mesei și începu să citească altă nuvelă. În această nuvelă, semnată de o scriitoare, era vorba de situația ilegală nenorocită a unei femei din lumea bună, nevoită să stea sub același acoperămînt cu amantul ei și cu copilul nelegitim. Lui Vladimir Semionîci îi plăcea și tema nuvelei, pe care o găsea interesantă, și subiectul, și felul cum era scrisă. Rezumînd pe scurt subiectul, Vladimir Semionîci alegea pasajele cele mai reușite, la care mai adăuga cîte ceva de la el : „Cît de conforme sînt toate cu realitatea, cîtă viață și cîtă frumusețe peste tot ! Autorul nu e numai un artist în ce privește forma, dar și un psiholog care știe să pătrundă în sufletul personajelor sale. Să luăm de pildă descrierea sugestivă a stării sufletești a eroinei cînd se întîlnește cu bărbatul ei..." și așa mai departe.

— Volodea ! — îi întrerupse Vera Semionovna avîntul critic. — Mă urmărește de ieri un gînd ciudat. Mereu mă gîndesc : ce s-ar alege de noi, dacă viața omenească ar fi clădită pe principiul neîmpotrivirii la rău ?

— Fără îndoială că nu s-ar alege decît praf și pulbere ! Neîmpotrivirea la rău ar lăsa frîu slobod instinctelor criminale, din care pricină n-ar rămîne pe pămînt nimic, fără să mai vorbim de civilizație !

— Și ce ar rămîne atunci ?

— Ar rămîne băsibuzucii și casele de toleranță !

Cred că în foiletonul următor o să ating această problemă. Îţi mulţumesc că mi-ai atras atenţia.

Săptămîna următoare, prietenul meu îşi ţinu promisiunea. Era prin anul optzeci, tocmai cînd, atît în societatea cît şi în presa noastră, se dezbăteau probleme în legătură cu neîmpotrivirea la rău, cu dreptul fiecăruia de a judeca, de a osîndi şi de a se războ, cînd cîte unii din mediul nostru începeau să se lipsească de servitori, plecau la ţară să se apuce de arat, nu mîncau carne şi renunţau la dragostea trupească.

După ce citi foiletonul fratelui său, Vera Semionovna rămase puţin pe gînduri, apoi ridică uşor din umeri.

— E foarte drăguţ! — zise ea. Totuşi, sînt încă multe lucruri pe care nu le înţeleg. De pildă, în „Soboreanî“ [1]) a lui Leskov este un grădinar, un om tare ciudat, care cultivă zarzavat pentru toată lumea: şi pentru cei care cumpără, şi pentru săraci, şi pentru cei care fură. Mă rog, crezi că e logic ce face el?

După faţa ei şi după tonul cu care-i vorbise, Vladimir Semionîci înţelese că surorii lui nu-i plăcuse foiletonul. Şi, poate pentru întîia oară în viaţă, simţi tresărind în el amorul propriu de autor. Îi răspunse, nu fără enervare:

— Furtul e un fenomen imoral. A semăna pentru hoţi, înseamnă a le recunoaşte dreptul la existenţă. Ce ai spune dacă, tipărind un ziar şi planificîndu-i rubricile, nu aş avea în vedere numai intenţiile cinstite, ci şi, de pildă, şantajul? Pentru că, după logica acestui grădinar, ar trebui să rezerv o rubrică şi şantajiştilor, adică celor cu intenţii ticăloase! Nu-i aşa?

Vera Semionovna nu-i răspunse. Se ridică de la masă, îşi tîrî alene picioarele spre divan şi se întinse.

— Nu ştiu, nu pot să-ţi răspund nimic... — zise ea pe gînduri. — Cred că ai dreptate, însă mie mi se pare — asta o simt — că în lupta noastră cu răul este ceva nesincer, ca şi cum nu ne-am spune totul, ca şi cum încă ne-am mai ascunde ceva... Ştie dumnezeu, dar poate că metodele pe care le folosim cînd încercăm să ne împotrivim răului sînt legate de anumite preju-

---

1) „Soborenii“. (N. red. rom.)

decăţi, care s-au înrădăcinat atît de adînc în noi, încît nu mai sîntem în stare să ne scuturăm de ele şi de aceea nici nu putem să le judecăm la adevărata lor valoare...

— Adică, cum vine asta ?

— Nu ştiu cum să-ţi explic... Poate că omul se înşeală cînd crede că are dreptul şi datoria să lupte împotriva răului, după cum se înşeală, de pildă, cînd crede că inima are forma unui as de cupă... In lupta noastră cu răul poate că nu avem dreptul să procedăm prin forţă, ci dimpotrivă, prin mijloace opuse forţei. Aşa, dacă tu ţii să nu-ţi fure cineva tabloul acesta, nu-l mai păstra sub cheie, ci dăruieşte-l !...

— Genial, într-adevăr genial ! Prin urmare, dacă mi-aş pune în minte să mă însor cu o fată bogată, de negustor — atunci, ca să mă împiedece de a comite această ticăloşie, fata negustorului trebuie să se grăbească să mă ceară ea în căsătorie !

Fratele şi sora au stat şi au discutat pînă la miezul nopţii fără să ajungă la nici un rezultat. Dacă un străin ar fi tras cu urechea la discuţia lor, nu cred că ar fi înţeles nici ce voia unul, nici ce voia celălalt.

De obicei, serile stăteau acasă. N-aveau legături de prietenie cu alte familii şi, dealtfel, nici nu simţeau nevoia. La teatru se duceau numai cînd se jucau piese noi — aşa obişnuiau scriitorii — iar la concerte nu se duceau pentru că nu le plăcea muzica...

— Poţi să crezi ce vrei, — îi mărturisi Vera Semionovna a doua zi, — însă pentru mine problema e pe jumătate rezolvată. Sînt profund încredinţată că nu am nici un motiv să mă împotrivesc răului, atunci cînd e îndreptat asupra mea personal. Vrea cineva să mă ucidă ? N-are decît ! Ucigaşul n-o să fie mai bun numai pentru simplul fapt că eu mă apăr ! Nu-mi rămîne acum decît să rezolv cea de a doua parte a problemei : ce atitudine trebuie să iau faţă de răul îndreptat asupra aproapelui meu ?

— Pînă una-alta, vezi să nu iei cîmpii, Vera ! — îi răspunse Vladimir Semionîci izbucnind în rîs. — După cît văd, neîmpotrivirea la rău a ajuns la tine un fel de obsesie !

Ar fi vrut să ia în glumă toate aceste discuţii plictisitoare. Dar, fără să ştie de ce, nu-i ardea de glumă, iar zîmbetul de pe faţa lui era strîmb şi acru. Cît despre Vera Semionovna, ea nu se mai aşeza lîngă el şi nu-i mai urmărea mîna, cu adînc respect, cînd scria. Iar el simţea, seară după seară, că la spatele lui, pe divan, stătea întins cineva care nu era de aceeaşi părere cu el... Spinarea îi încremenea şi-i înţepenea parcă, fiori de gheaţă îi străpungeau sufletul: amorul propriu de scriitor nu uită, nu iartă şi nu ştie ce e îndurarea. Iar sora lui fusese prima şi singura fiinţă care scosese la iveală şi zgîndărise acel sentiment neliniştit care se poate asemui cu o ladă mare plină cu porţelanuri: le despachetezi uşor, dar nu mai poţi să le aşezi la loc exact aşa cum au fost...

Trecură aşa săptămîni şi luni. Sora lui tot nu renunţa la ideile ei şi nici nu se mai aşeza lîngă masa lui de scris. Odată, într-o seară de primăvară, Vladimir Semionîci stătea în birou şi-şi scria foiletonul. Tocmai analiza o nuvelă în care se povestea cum o învăţătoare de la ţară respinsese cererea în căsătorie a unui bărbat bogat şi de condiţie, care o iubea şi pe care îl iubea, numai şi numai pentru că măritişul ar fi silit-o să-şi întrerupă activitatea pedagogică. Vera Semionovna stătea culcată pe divan, adîncită în gîndurile ei.

— Doamne, ce plictiseală! — zise ea întinzîndu-se. — Cît de lînced şi de fără nici un rost se scurge viaţa! Eu nu ştiu ce să mă fac, iar tu îţi pierzi cei mai frumoşi ani numai dumnezeu ştie cu ce! Stai şi scoţocieşti, ca un alchimist, prin tot soiul de vechituri de care nimeni nu mai are nevoie... O, doamne, dumnezeule!

Vladimir Semionîci scăpă condeiul din mînă şi-şi întoarse încet ochii spre ea.

— Imi vine să urlu de urît numai cînd mă uit la tine! — urmă Vera Semionovna. — Wagner din „Faust" scotea viermi din pămînt. Dar cel puţin el căuta o comoară! Pe cînd tu, chiar viermi şi cauţi...

— Cam vag...

— Da, Volodea, zilele din urmă m-am gîndit mult, mi-am frămîntat mintea şi am ajuns la convingerea că eşti un obscurantist şi un tipicar incurabil ! Gîndeşte-te şi tu, ce poate să-ţi mai aducă munca ta conştiincioasă şi cinstită ? Spune, ce ? De cînd s-a scos tot ce se putea scoate din maldărul de vechituri în care te încăpăţînezi să scotoceşti ! Oricît ai bate apa în piuă, oricît ai suci-o şi ai învîrti-o, mai mult decît au spus chimiştii tot n-ai să spui !...

— Aha, aşa !... — făcu Vladimir Semionîci, ridicîndu-se de pe scaun. — E adevărat, toate sînt vechituri, deoarece ideile sînt veşnice. Dar ce e nou, după părerea ta ?

— O dată ce te-ai apucat să munceşti în domeniul ideilor, e treaba ta să născoceşti ceva nou ! N-am să te învăţ eu.

— Auzi : eu şi alchimist ! — se mira şi se indigna în acelaşi timp criticul, făcînd ochii mici, a batjocură. — Arta, progresul, astea-s alchimie ?...

— Vezi tu, Volodea, am impresia că dacă voi, gînditorii, v-aţi închina viaţa rezolvării marilor probleme, atunci şi toate aceste chestiuni mărunte cu care îţi frămîntţi mintea acum s-ar rezolva de la sine, odată cu ele. Cînd te urci într-un balon să vezi oraşul, fără să vrei vezi şi cîmpiile, şi satele, şi rîurile... Cînd se extrage stearina, se obţine ca produs accesoriu, şi glicerina... Am impresia că gîndirea contemporană s-a împotmolit şi s-a oprit în loc : nu mai e decît o prejudecată fără vlagă şi fără îndrăzneală, care se teme de orice zbor avîntat, uriaş — aşa cum ne temem noi să ne urcăm pe un munte înalt. Gîndirea contemporană e conservatoare.

Asemenea discuţii nu se putea să nu lase urme. Raporturile dintre frate şi soră se înveninau pe zi ce trecea. Vladimir Semionîci nu mai era în stare să lucreze în prezenţa Verei şi îşi ieşea din fire cînd o simţea stînd culcată şi uitîndu-se la spinarea lui. Iar Vera Semionovna ori se crispa ca de o suferinţă, ori se întindea pe divan atunci cînd el, nădăjduind să reînvie trecutul, încerca să-i împărtăşească entuziasmul lui. Nu era seară să nu i se plîngă de plictiseală şi să nu

deschidă vorba despre libertatea gîndirii şi despre tipicari. Tîrîtă de noile sale idei, căuta să-i demonstreze fratelui ei că munca în care se cufunda nu era decît o prejudecată, o încercare iluzorie a unor minţi conservatoare de a face să dureze ceea ce îşi trăise traiul şi acum trebuia să dispară. Nu mai sfîrşea cu comparaţiile. Vladimir Semionîci era tratat cînd de alchimist, cînd de rascolnic [1]) convins, care mai curînd moare decît să se lase înduplecat...

Incetul cu încetul, începu să se simtă o schimbare şi în felul ei de viaţă. Era în stare să stea întinsă pe divan zile întregi şi seară după seară, fără să facă nimic, fără să citească, adîncită în gîndurile ei. In vremea asta îşi lua un aer îngheţat şi rigid, aşa cum nu întîlneşti decît la oamenii unilaterali şi foarte credincioşi. In acelaşi timp renunţă la serviciile servitorilor : îşi deretica singură prin odaie şi tot singură îşi curăţa cizmuliţele şi-şi scutura hainele. Fratele ei nu se mai putea uita fără ciudă, ba chiar fără ură, la faţa ei îngheţată, cînd o vedea apucîndu-se de cîte o treabă grosolană. In munca aceea, pe care o făcea totdeauna cu nu ştiu ce solemnitate, Vladimir Semionîci vedea ceva silnic, ceva nefiresc — ceva în care era şi ipocrizie, dar şi oarecare cochetărie. Şi ştiind că n-o s-o mai poată înduplecă prin puterea convingerii, o sîcîia şi o provoca, întocmai ca un şcolar.

— Susţii teoria neîmpotrivirii la rău, dar te împotriveşti faptului că am servitori ! — încerca el s-o ironizeze. — Dacă a avea servitori e un rău, atunci de ce te împotriveşti ? Asta e lipsă de consecvenţă !

Vladimir Semionîci suferea, se indigna şi de multe ori îi era chiar ruşine, mai ales cînd sora lui începea s-o ia razna de faţă cu străinii.

— E îngrozitor, dragul meu !... — îmi spunea el în taină, cu un gest de deznădejde. — După cum vezi, ingenua noastră a rămas totuşi să joace şi în vodevil ! S-a scrîntit de-a binelea ! O las în apele ei, să

---

[1]) *Rascolnici* — membri ai unei mişcări religioase, apărută în Rusia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mişcare care a dus la formarea mai multor secte şi care reflectă protestul poporului asuprit. (N. red. rom.)

gîndească ce o poşti. Dar de ce îmi vorbeşte, de ce mă tulbură ? De ce nu se întreabă dacă sînt în stare s-o ascult ? Şi cum mă simt eu cînd îndrăzneşte, în faţa mea, să facă sacrilegiul de a-şi sprijini rătăcirea pe învăţătura lui Hristos ? Mă înăbuş, mă trec toate năduşelile cînd începe să-şi predice învăţătura încercînd să răstălmăcească Evanghelia în folosul ei, dar trecînd sub tăcere, înadins, capitolul cu izgonirea zarafilor din templu ! Iată ce înseamnă, dragul meu, să ai o instrucţie unilaterală, să fii, cu alte cuvinte, mărginit ! Iată ce înseamnă să urmezi facultatea de medicină, care nu e în stare să-ţi dea o cultură generală !

Intr-o zi, întorcîndu-se de la serviciu, Vladimir Semionîci o găsi pe Vera Semionovna plîngînd. Stătea pe divan cu capul în piept, îşi frîngea mîinile şi lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrajilor. Inima bună a criticului se strînse de milă şi se porni să plîngă şi el. Simţi nevoia s-o mîngîie, să-i ceară iertare, s-o ierte şi să înceapă iarăşi viaţa lor de altădată... Se lăsă în genunchi şi-i sărută obrajii, mîinile, umerii... Ea zîmbi, cu un zîmbet ciudat şi amar, iar el, nemaiputînd de bucurie, sări în picioare, înşfăcă o revistă de pe masă şi începu, cu aprindere :

— Ura ! O să trăim din nou ca altădată, Verocika ! Ajută-ne, doamne, şi binecuvîntează-ne ! Să vezi ce bucată am pregătit pentru tine ! Hai s-o citim amîndoi, să ne ţină loc de şampanie pentru împăcarea noastră ! E o bucată excelentă, grozavă !

— O, nu, asta nu... — se sperie Vera Semionovna, împingînd la o parte revista. — Am şi citit-o. Nu mai e nevoie, nu !

— Dar cînd ai citit-o ?

— Acum un an... sau doi... Am citit-o demult şi o cunosc, o cunosc !

— Hm !... Eşti o fanatică ! — făcu fratele ei cu răceală, aruncînd revista pe masă.

— Ba tu eşti fanatic, nu eu ! Tu !

Şi Vera Semionovna izbucni din nou în lacrimi. Vladimir Semionîci stătea în faţa ei, se uita cum i se zguduiau umerii de plîns şi se gîndea. Dar nu se gîndea la chinurile singurătăţii prin care trece orice om care

începe să gîndească într-un fel nou, în felul său propriu, nici la suferinţele inerente prefacerilor sufleteşti adînci, ci la arta lui ofensată, la amorul lui propriu rănit.

Din ziua aceea începu să se poarte cu ea cu un fel de nepăsare ironică. O îngăduia pe lîngă el, aşa cum îngădui bătrînele care ţi se oploşesc în casă. Iar Vera Semionovna încetă de a mai discuta cu el şi, la toate ironiile, sîcîielile şi încercările lui de a o îndupleca, răspundea cu o tăcere îngăduitoare, care îl scotea şi mai mult din fire.

Intr-o dimineaţă de vară, Vera Semionovna intră la fratele ei, îmbrăcată de drum şi cu o geantă petrecută pe după umăr, şi-l sărută cu nepăsare pe frunte.

— Dar încotro ? — se miră Vladimir Semionîci.

— Plec în gubernia N., unde se fac vaccinări împotriva variolei.

Fratele ei ieşi s-o petreacă pînă în stradă.

— Ia te uită ce i-a trăsnit prin minte, zăpăcitei !... bombănea el. — N-ai nevoie de bani ?

— Nu, mulţumesc. Rămîi cu bine.

Ii strînse mîna şi plecă.

— De ce nu iei o birjă ? — îi strigă din urmă Vladimir Semionîci.

Doctoriţa nu-i răspunse. El se uită după ea, se uită la mantila ei de ploaie uzată, la trupul ei care se legăna alene — apoi oftă silnic, fără să simtă nici un pic de milă. Sora lui nu mai era acum pentru el decît o străină. Dealtfel nici el nu era pentru ea decît un străin. In orice caz, Vera Semionovna nu întoarse capul nici măcar o singură dată.

Indată ce se înapoie în odaia lui, Vladimir Semionîci se aşeză la masă şi începu să-şi scrie foiletonul.

De atunci n-am mai văzut-o niciodată pe Vera Semionovna. Pe unde o fi acum, nu ştiu. Iar Vladimir Semionîci a continuat să-şi scrie foiletoanele, să depună coroane, să cînte „gaudeamus“ şi să facă intervenţii pentru „casa de ajutor reciproc a colaboratorilor de la publicaţiile periodice din Moscova“.

Intr-o zi se îmbolnăvi de congestie pulmonară. Zăcu vreo trei luni, întîi acasă, apoi la spitalul Goliţîn. De

pe urma bolii, se alese cu o fistulă la un genunchi. Se spunea că ar trebui să plece în Crimeia şi se organizase chiar o colectă în folosul lui. Dar el n-a mai plecat în Crimeia. A murit. L-am înmormîntat în cimitirul Vagankovskoie, pe partea stîngă, unde sînt înmormîntaţi artiştii şi scriitorii.

O dată ne aflam cîţiva scriitori la restaurantul Tatarski. Le-am spus că fusesem de curînd la cimitirul Vagankovskoie şi că vizitasem mormîntul lui Vladimir Semionîci. Mormîntul era părăginit, moviliţa de ţărînă se făcuse una cu pămîntul, iar crucea se prăvălise... Avea nevoie de îngrijire, iar pentru asta ar fi trebuit să adunăm cîteva ruble...

Dar cei de faţă m-au ascultat cu nepăsare, nu mi-au răspuns nici un cuvînt şi n-am putut aduna nici măcar o copeică. Nimeni nu se mai gîndea la Vladimir Semionîci. Îl uitaseră cu desăvîrşire.

UN „EVENIMENT"

DIMINEAŢĂ. Prin horbota de gheaţă care acoperă geamurile, se strecoară în odaia copiilor lumina sclipitoare a soarelui. Vanea, un băieţel de vreo şase ani, tuns, cu nasul cît un bumb, şi Nina, surioara lui, o fetiţă de patru anişori, cîrlionţată, dolofană şi mult prea mică pentru vîrsta ei, se trezesc şi se uită urît unul la altul printre zăbrelele pătucurilor.

— U-u-u, neruşinaţilor — face dădaca. — Oamenii cumsecade demult şi-au băut ceaiul, şi voi nici n-aţi făcut încă ochi !...

Razele soarelui se zbenguie vesele pe covor, pe pereţi şi pe fusta dădacei, de parcă îi îmbie la joc, dar copiii nici nu se uită la ele. S-au sculat îmbufnaţi. Nina face bot, îşi ia o mutră acră şi începe, prelung :

— Cea-ai ! Dădacă, vreau cea-ai !

Vanea îşi încreţeşte fruntea şi se gîndeşte de ce să se lege ca să urle şi el. A şi început să clipească des, ba şi-a deschis şi gura, dar chiar în clipa aceea se aude din salon glasul mamei :

— Să nu uitaţi să daţi lapte pisicii, că are pui !

Lui Vanea şi Ninei li se lungesc feţele... Se uită nedumeriţi unul la altul, apoi chiuie amîndoi deodată, sar din pătucuri şi, umplînd casa cu ţipete asurzitoare, aleargă la bucătărie desculţi şi numai în cămăşuţe.

— A fătat pisica ! — urlă ei. — A fătat pisica !

Sub banca din bucătărie e o lădiţă, nu prea mare, cu care aduce Stepan cocsul cînd se face focul în cămin.

Din lădiţa aceea îşi întinde capul o pisică. Mutrişoara ei cenuşie arată că e peste măsură de obosită, iar ochii verzi, cu pupile negre şi înguste, se uită languros şi dulce... Chipul ei parcă spune că, spre a fi pe deplin fericită, ar trebui să fie acolo şi „el", tatăl copiilor, căruia i s-a dăruit toată... Ar vrea să miaune, şi chiar deschide gura, dar din gîtlejul ei nu iese decît un fel de sîsîit... Deodată, se aud pisoii scîncind.

Copiii se lasă pe călcîie în faţa lădiţei şi, nemişcaţi, cu răsuflarea tăiată, se uită la pisică... Sînt miraţi, sînt uluiţi şi nici nu aud cum îi ceartă dădaca lor, care s-a luat după ei. În ochi le străluceşte cea mai curată bucurie.

In educaţia şi în viaţa copiilor, animalele domestice joacă un rol neînsemnat dar, fără îndoială, binefăcător. Care dintre noi nu-şi aminteşte de dulăii voinici şi generoşi, de căţeluşele leneşe de salon, de păsărelele care mureau captive în colivii, de curcanii înguşti la minte dar îngîmfaţi, de pisicile bătrîne şi blînde, care ne iertau cînd, ca să facem haz, le călcam pe coadă pînă nu mai puteau de durere? Ba uneori am impresia că răbdarea, devotamentul, îngăduinţa atotiertătoare şi sinceritatea, însuşiri proprii animalelor noastre domestice, influenţează mintea copilului mult mai puternic şi mai cu folos decît morala plictisitoare a vreunui Karl Karlovici oarecare, uscăţiv şi palid, sau decît explicaţiile nebuloase ale vreunei guvernante care încearcă să le demonstreze copiilor că apa e compusă din hidrogen şi oxigen.

— Uite cît sînt de mititei! — se miră Nina, făcînd ochii mari şi izbucnind într-un hohot lung şi vesel de rîs. — Parcă-s nişte şoricuţi!

— Unu, doi, trei... — îi numără Vanea. — Trei pisicuţi: unul pentru mine, altul pentru tine şi celălalt pentru altcineva.

— Murrrm... murrrm... — toarce lehuza, încîntată de atîta atenţie. — Murrrm...

După ce se satură să se tot uite la ei, copiii scot pisoii de sub pisică şi încep să se joace cu ei, apoi, nemulţumiţi numai cu atît, îi iau în poalele cămăşuţelor şi fug în casă strigînd:

— Mamă, a fătat pisica!

Mama e în salon cu un domn necunoscut. Văzîndu-şi copiii nespălaţi, dezbrăcaţi şi cu poalele cămăşilor ridicate, se ruşinează şi-i fulgeră cu ochii.

— Lăsaţi jos cămăşuţele, neruşinaţilor! — strigă ea. — Şi ştergeţi-o de aici, că de nu, vă pedepsesc!

Dar copiii nu se uită nici la ameninţările mamei, nici la prezenţa străinului. Aşază pisoii pe covor şi fac o larmă de te asurzesc. Pisica se învîrte în jurul lor şi miaună, de parcă se roagă. Cînd, ceva mai tîrziu, dădaca îi duce în odaia lor şi-i îmbracă, îi pune să-şi facă rugăciunea şi să-şi bea ceaiul, copiii scapără de neastîmpăr să termine cît mai repede cu toate aceste ocupaţii prozaice, ca să alerge din nou la bucătărie.

Obligaţiile şi jocurile obişnuite trec pe ultimul plan.

Prin simplul fapt că au venit pe lume, pisoii pun totul în umbră: ei sînt acum noutatea vie, evenimentul zilei! Dacă li s-ar propune, lui Vanea sau Ninei, cîte un pud de bomboane sau cîte o mie de piese de argint de cîte zece copeici pentru fiecare pisoi, ei ar refuza schimbul fără să stea o clipă la îndoială. Cu toate protestele indignate ale dădacei şi ale bucătăresei, copiii rămîn pînă la prînz în bucătărie, lîngă lădiţă, făcîndu-şi de lucru cu pisoii. Feţele lor sînt grave, serioase şi arată o adîncă îngrijorare. Pe ei nu-i preocupă numai prezentul, ci şi viitorul pisoilor. Pînă la urmă hotărăsc că un pisoi trebuie să rămînă în casă, cu pisica cea bătrînă, ca s-o consoleze, altul să meargă cu ei la ţară, iar al treilea să stea în beci, unde sînt grozav de mulţi guzgani.

— Bine, dar de ce nu vor să se uite la noi? — întreabă nedumerită Nina. — Stau cu ochii închişi, ca cerşetorii cei orbi...

Aceeaşi nedumerire îl tulbură şi pe Vanea. Încearcă să deschidă ochii unui pisoi, pufăie şi fosăie multă vreme, dar în zadar: operaţia nu reuşeşte. Nu mai puţin îi nelinişteşte şi faptul că pisoii refuză cu încăpăţînare carnea şi laptele cu care îi îmbie. Tot ce li se pune sub botişoare mănîncă mama lor cea cenuşie.

— Hai să le facem căsuţe, — propune Vanea. — Să aibă fiecare căsuţa lui, iar pisica să le facă vizită, pe rînd...

Trei cutii de carton pentru pălării sînt aşezate în trei colţuri ale bucătăriei. Copiii instalează în ele pisoii. Dar această despărţire de familie se dovedeşte a fi prea timpurie: păstrînd mereu acelaşi aer alintat şi iubitor, pisica trece de la o cutie la alta şi-şi aduce puii în culcuşul lor cel vechi.

— Pisica li-e mamă, — observă Vanea. — Dar cine-o fi tatăl lor?

— Aşa-i, cine o fi tatăl lor? — repetă Nina.

— Fiindcă trebuie să aibă şi tată, altfel nu se poate!

Vanea şi Nina stau şi chibzuiesc multă vreme cine să fie tatăl pisoilor. In cele din urmă bănuielile cad asupra unui cal mare, cu părul roşu închis şi cu coada smulsă, care zace aruncat sub scară, în cămară, trăindu-şi ultimele zile laolaltă cu tot soiul de alte jucării stricate. Copiii îl scot tîrîş de acolo şi-l aşază lîngă lădiţă.

— Bagă de seamă! — îl ameninţă ei. — Stai colea şi vezi de pisoi, să se poarte frumos...

Toate acestea le fac şi le spun cît se poate de serios, cu un aer de îngrijorare. Şi afară de lădiţa cu pisoi, Vanea şi Nina nu mai vor să ştie de nimic. Fericirea lor e fără margini. Totuşi, trec şi prin clipe grele, dureroase chiar.

Cu puţin înaintea prînzului, Vanea stă în biroul tatii şi contemplă visător masa de lucru. Lîngă lampă, pe foile de hîrtie velină, se bîţîie un pisoi. Vanea îi urmăreşte fiecare mişcare, vîrîndu-i în botişor cînd un creion, cînd un chibrit... Deodată, în faţa mesei răsare, ca din pămînt, tata.

— Ce înseamnă asta? — îi aude Vanea glasul mînios.

— Ăsta... ăsta... e un pisoi, tată...

— Lasă că-ţi arăt eu ţie pisoi! Ia te uită ce-ai făcut, netrebnicule! Mi-ai murdărit toată hîrtia!

Spre marea nedumerire a băiatului, tata nu împărtăşeşte dragostea lui pentru pisoi. Şi, în loc să fie încîntat şi să se bucure, îl apucă de-o ureche strigînd:

— Stepan, ia scîrba asta de aici !

La masă, alt scandal ! In timp ce se serveşte felul al doilea, se aude deodată un fel de scîncet. Toţi încep să caute care-i pricina, pînă descopăr, ascuns sub şorţul Ninei, un pisoi.

— Pleacă de la masă, Ninka ! — se înfurie tata. — Iar cît despre pisoi, să-i aruncaţi imediat în groapa cu lături ! Să nu mai văd scîrbele astea prin casă !...

Vanea şi Nina sînt îngroziţi. Dacă îneacă pisoii în groapa cu lături, pe lîngă cruzimea faptului, pisica şi căluţul de lemn rămîn fără copii, lădiţa rămîne goală şi se spulberă toate planurile lor de viitor, ale acelui viitor fericit, cînd un pisoi va sta pe lîngă bătrîna lui mamă, s-o consoleze, altul va merge cu ei la vila de la ţară, iar al treilea va prinde guzgani în beci... Copiii încep să plîngă şi să-l roage pe tata să cruţe pisoii. In sfîrşit tata se învoieşte, dar cu o condiţie : Vanea şi Nina să nu mai calce prin bucătărie şi să nu mai pună mîna pe pisoi...

După prînz, Vanea şi Nina rătăcesc fără chef dintr-o odaie în alta. Faptul că n-au voie să se ducă la bucătărie i-a întristat grozav. Nu vor să-şi mănînce dulciurile, fac mofturi şi-i răspund urît mamei. Seara, cînd vine la ei unchiul Petruşa, îl iau la o parte şi i se plîng de tata, care a vrut să arunce pisoii în groapa cu lături.

— Unchiu' Petruşa, — îl roagă ei, spune-i mamei să aducă lădiţa cu pisoii în odaie la noi ! Spune-i, te rog !...

— Bine, bine ! — face unchiul, dînd din mîini ca să scape de ei. — Am să-i spun !

De obicei, unchiul Petruşa nu vine singur. O dată cu el îşi face apariţia şi Nero, un danez mare şi negru, cu urechile clăpăuge şi cu coada vîrtoasă ca un băţ. Nero e totdeauna tăcut, morocănos şi plin de sentimentul propriei lui demnităţi. Nu le dă lor, copiilor, nici cea mai mică atenţie, iar cînd trece pe lîngă ei, îi pocneşte cu coada ca pe nişte simple scaune ! Copiii îl urăsc din adîncul sufletului, dar considerente de ordin practic îi fac, de data aceasta, să-şi înfrîngă ura.

— Ştii ceva, Nina ? — zice Vanea deschizînd ochii

mari. — Hai să-l facem pe Nero tatăl pisoilor, în locul calului! Calul e de lemn, iar Nero e viu...

Toată seara copiii aşteaptă momentul cînd tata o să se aşeze să joace, vint şi or să-l poată strecura pe Nero, pe nebăgate de seamă, în bucătărie... In sfîrşit, iată că tata se aşază la masa de joc, iar mama, învîrtindu-se în jurul samovarului, nu se uită la ei... A sosit clipa fericită...

— Haide! — şopteşte Vanea către surioara lui.

Dar tocmai atunci intră Stepan şi anunţă, rîzînd:

— Doamnă, Nera a mîncat pisoii!

Nina şi Vanea se îngălbenesc şi se uită cu spaimă la Stepan.

— Zău!... — rîde înainte lacheul. —S-a dus la lăditţă şi gata, i-a mîncat!

Copiilor li se pare că toţi ai casei trebuie să se alarmeze şi să se năpustească asupra criminalului. Dar oamenii cei mari rămîn liniştiţi la locurile lor şi nu fac altceva decît să se minuneze de pofta de mîncare a uriaşului. Tata şi mama rîd... Nero se plimbă în jurul mesei, dă din coadă şi se linge pe bot, satisfăcut... Numai pisica e neliniştită: trece din odaie în odaie, cu coada în vînt, se uită bănuitoare la oameni şi miaună jalnic.

— Copii, sînt nouă trecute! E timpul să vă duceţi la culcare! — zice mama.

Vanea şi Nina se culcă în paturile lor. Şi multă vreme plîng, gîndindu-se la pisica cea amărîtă şi la Nero cel crud şi nerusinat, pe care nimeni nu l-a pedepsit.

ORATORUL

ÎNTR-O dimineaţă frumoasă avea loc înmormîntarea lui Kirill Ivanovici Vavilonov,[1]) asesor de colegiu[2]), decedat din pricina celor două boli atît de răspîndite în ţară la noi: nevasta rea şi alcoolismul. Cînd cortegiul funebru plecă de la biserică spre cimitir unul dintre colegii răposatului, un oarecare Poplavski[3]), se urcă într-o birjă şi plecă în goana mare la prietenul său, Grigori Petrovici Zapoikin[4]), un bărbat încă tînăr şi totuşi destul de cunoscut. Zapoikin, după cum poate că ştiu mulţi dintre cititori, avea talentul rar de a improviza cuvîntări la nunţi, la aniversări şi la înmormîntări. Era în stare să vorbească oricînd: şi cînd se scula din somn, pe stomacul gol, şi cînd era mort beat, şi cînd îl scuturau frigurile. Discursurile lui curgeau uşor şi fără poticneli, aşa cum curge apa de ploaie pe burlan, dar în acelaşi timp erau şi bogate: în vocabularul lui de orator găseai mai multe vorbe duioase decît gîndaci de bucătărie într-un tractir! Vorbea totdeauna cu căldură, şi atît de mult, încît uneori, mai cu seamă la nunţile de pe la negustori

---

[1]) *Vavilon* — babilon. (N. red. rom.)

[2]) Grad în ierarhia civilă, corespunzînd gradului de căpitan în armată (conform tabelei de ranguri a funcţionarilor de stat în Rusia ţaristă). (N. red. rom.)

[3]) *Poplavoc* — pluta de la undiţă. (N. red. rom.)

[4]) *Zapoi* — patima beţiei. (N. red. rom.)

era nevoie să se recurgă la ajutorul poliţiei ca să-l facă să se oprească!

Poplavski îl găsi acasă.

— La tine am venit, frăţioare! — începu el. — Îmbracă-te repede şi hai cu mine. A murit unul dintr-ai noştri şi-l petrecem chiar acum în drumul lui spre lumea cealaltă. Şi, vezi bine, trebuie să-i spunem cîteva baliverne, aşa, de adio... În tine ne-am pus toată nădejdea! Dacă ar fi murit vreunul mai mărunţel, nu te-am fi necăjit, dar e vorba de un secretar... de un stîlp de cancelarie, cum se zice. Şi, oricum, parcă nu face să-l îngropăm aşa, fără discurs, pe un moţat ca el!

— Aha, secretarul! — căscă somnoros Zapoikin. — Beţivanul acela, nu?

— Da, beţivanul. Or să ne dea şi blinele, şi gustări... or să-ţi plătească şi birja... Haide, sufleţelule! Trage-i şi tu un discurs, colea, cît mai ciceronian, că n-o să-ţi pară rău!

Zapoikin primi bucuros. Îşi zburli părul, îşi luă un aer melancolic şi ieşi în stradă cu Poplavski.

— L-am cunoscut pe secretarul vostru, — zise el, urcîndu-se în birjă. — Era o puşlama şi o bestie, dumnezeu să-l ierte, cum nu sînt mulţi!

— Nu-i frumos să vorbeşti aşa despre răposaţi, Grişa.

— Adevărat, ai dreptate: *aut mortuis, nihil bene* [1]) ! Totuşi, mare pehlivan era!

Prietenii ajunseră din urmă cortegiul funebru şi se amestecară în mulţime. Răposatul era purtat încet, aşa că pînă la cimitir cei doi prieteni avură tot timpul să intre în vreo trei tractire şi să dea pe gît cîte un păhăruţ pentru odihna sufletului celui trecut în veşnicie.

La cimitir s-a oficiat prohodul. Soacra, nevasta şi cumnata răposatului au plîns mult, după datină. Văduva chiar a strigat, în timp ce coborau sicriul în mormînt: „Lăsaţi-mă la el!" Dar nu şi-a urmat soţul în groapă, amintindu-şi, fără îndoială, de pensie. După

[1]) Expresie latinească stîlcită; corect: *de mortuis aut bene, aut nihil* — despre morţi, ori vorbeşti de bine, ori deloc. (N. red. rom.)

ce aşteptă să se facă linişte, Zapoikin făcu un pas înainte, îi învălui pe toţi cei de faţă într-o privire şi începu :

— Să dăm crezare ochilor şi urechilor ? N-o fi oare un vis rău sicriul acesta, feţele acestea plînse, bocetele şi suspinele ? Dar, vai, nu e vis şi văzul nu ne înşeală ! Acela pe care pînă mai ieri-alaltăieri îl vedeam atît de plin de viaţă, atît de tinereşte proaspăt şi nevinovat, acela care pînă mai ieri-alaltăieri, sub ochii noştri, îşi căra mierea ca o albină neobosită în stupul obştesc, pentru binele statului, acela care... o, da, chiar el, s-a prefăcut acum în pulbere, în miraj imaterial... Moartea neînduplecată şi-a lăsat asupră-i mîna ei rigidă, tocmai atunci cînd, cu toată vîrsta lui înaintată era în plinătatea puterilor şi a nădejdilor celor mai strălucitoare... Da, e o pierdere ireparabilă ! Cine o să-l poată înlocui ? Avem mulţi slujbaşi de valoare, însă Prokofi Osipîci era unic! Devotat pînă în adîncul sufletului datoriei lui cinstite, el nu-şi cruţa puterile, nu dormea nopţile, era dezinteresat şi incoruptibil... O, cît îi dispreţuia el pe cei care încercau să-l corupă în detrimentul intereselor obşteşti, pe cei care, prin tot soiul de bunuri pămînteşti ispititoare, încercau a-l înduplecа să-şi uite datoria ! Cine nu ştie că Prokofi Osipîci îşi împărţea modestul lui salar colegilor mai săraci, şi aţi auzit singuri, mai adineauri, bocetele văduvelor şi ale orfanilor care trăiau din binefacerile lui ! Devotat datoriei şi faptelor bune, el n-a ştiut în viaţă ce e bucuria. Ba, mai mult, a renunţat pînă şi la fericirea unui cămin ! Doar ştiţi cu toţii că a rămas holtei pînă la sfîrşitul zilelor sale ! Dar ca prieten, cine o să ni-l poată înlocui ? Parcă-i văd faţa rasă şi plină de duioşie îndreptată spre noi cu zîmbetul acela blajin, parcă-i aud glasul blînd, potolit şi prietenos... Fie-ţi ţărîna uşoară, Prokofi Osipîci ! Odihneşte în pace, nobil şi cinstit muncitor !

Zapoikin vorbea înainte, însă ascultătorii începuseră să susotească. Discursul lui le plăcuse tuturor, storsese chiar şi cîteva lacrimi. Totuşi, pe ici pe colo, li se păruse ciudat. In primul rînd, nimeni nu înţelegea de ce oratorul îi spunea răposatului Prokofi Osipovici,

cînd îl chema Kirill Ivanovici. In al doilea rînd, ştiau cu toţii că răposatul se războise toată viaţa cu nevasta lui legitimă — prin urmare nu putea să fie holtei. Iar în al treilea rînd, Kirill Ivanovici avea o barbă deasă şi roşcată pe care n-o răsese în viaţa lui, aşa că nimeni nu înţelegea de ce spusese oratorul că se purta bărbierit... Ascultătorii se uitau unul la altul, nedumeriţi şi ridicau din umeri.

— Prokofi Osipîci ! — striga oratorul inspirat, uitîndu-se în groapa deschisă. — Chipul tău nu era frumos, ba era chiar urît, erai ursuz şi aspru din fire, dar ştiam cu toţii că sub învelişul acela înşelător bătea o inimă cinstită de prieten !

Curînd, ascultătorii începură să observe şi la orator un lucru ciudat : îşi aţintise privirea într-un anumit punct, frămîntîndu-se pe loc cu nelinişte, şi începuse să ridice şi el din umeri. Deodată tăcu, deschise gura uluit şi se întoarse către Poplavski :

— Ascultă, dar... trăieşte ! — îi şopti, privindu-l îngrozit.

— Cine trăieşte ?

— Prokofi Osipîci, cine altul ? Uite-l colo, lîngă monumentul cela !

— Apoi, nici n-a murit ! A murit Kirill Ivanîci !

— Bine, dar chiar tu mi-ai spus că a murit secretarul vostru !

— Aşa şi este, Kirill Ivanîci era secretarul nostru. Numai că tu, zăpăcit cum eşti, ai încurcat lucrurile. E drept că şi Prokofi Osipîci a fost secretar la noi, dar sînt doi ani de cînd a trecut ca şef de birou la secţia a doua.

— Dracu' să vă mai înţeleagă !

— De ce te-ai oprit ? Dă-i înainte, că ne facem de rîs !

Zapoikin se întoarse spre mormînt şi, cu aceeaşi elocvenţă, îşi urmă cuvîntarea întreruptă. Intr-adevăr, lîngă un monument stătea Prokofi Osipîci, un funcţionar bătrîn şi cu faţa rasă, uitîndu-se încruntat şi furios la orator.

— Ce ţi-a venit ? — rîdeau funcţionarii, în timp ce se întorceau cu Zapoikin de la înmormîntare. — Ai îngropat omul de viu !...

— Nu-i frumos, tinere ! — bombăni Prokofi Osipîci. — Discursul dumitale poate că s-ar potrivi unui mort, dar pentru un om încă în viaţă e curată bătaie de joc ! Gîndeşte-te numai la toate cîte le-ai spus ! „Dezinteresat, incoruptibil, nu primeşte mită..." Asemenea lucruri nu se pot spune decît în batjocură despre un om care trăieşte ! Şi pe urmă, domnule, nimeni nu te-a rugat să înşiri verzi şi uscate despre figura mea. Nu-s frumos, sînt urît şi-s aşa cum sînt ! Dar ce nevoie aveai dumneata să-mi expui mutra în văzut tuturor ?... Ei nu, să ştii că m-am supărat !

O OPERĂ DE ARTĂ

TININD sub braţ un pachet învelit în „Buletinul Bursei“ numărul 223, Saşa Smirnov, unicul fiu al unei mame văduve, intră, făcînd o mutră acră, în cabinetul doctorului Koşelkov[1]).

— Aha, tînărul nostru cel simpatic! — îl întîmpină doctorul. — Ei, cum ne mai simţim? Ce mai e nou?

Saşa începu să clipească des, îşi duse mîna la inimă şi zise, cu emoţie în glas:

— Maică-mea vă trimite multe plecăciuni şi mi-a dat în grijă să vă mulţumesc, Ivan Nikolaevici... Sînt singurul fiu al maică-mi şi dumneavoastră mi-aţi salvat viaţa... m-aţi vindecat de o boală grea şi... şi nu ştim amîndoi cum să vă mulţumim!

— Lasă astea, tinere! — îl întrerupse doctorul, topindu-se de plăcere. — N-am făcut decît ceea ce ar fi făcut oricare altul în locul meu.

— Sînt singurul fiu al maică-mi... Sîntem săraci şi, bineînţeles, nu putem să vă răsplătim pentru munca dumneavoastră şi... ne simţim aşa de ruşinaţi, domnule doctor, cu toate că, dealtfel atît maică-mea cît şi eu... singurul fiu al maică-mi, vă rugăm stăruitor să primiţi, în semn de recunoştinţă... obiectul acesta, care... E un lucru de preţ, un bronz vechi... o operă de artă rară.

---

[1]) *Coşeleoc* — pungă. (N. red. rom.)

— Dar nu trebuia! — Şi doctorul îşi încreţi fruntea. — Pentru ce?

— Nu, vă rog să nu ne refuzaţi, — bîiguia înainte Saşa, desfăcînd pachetul. — Dacă ne refuzaţi, ne supăraţi şi pe mine, şi pe maică-mea... E un obiect foarte frumos... un bronz vechi... Ne-a rămas de la răposatul meu tată şi l-am păstrat ca pe o amintire scumpă... Tatăl meu cumpăra bronzuri vechi şi le vindea apoi pe la amatori... Acum, maică-mea şi cu mine ne ocupăm cu asta...

Saşa despachetă obiectul şi-l aşeză, solemn, pe masă. Era un candelabru, nu prea mare, un bronz vechi lucrat artistic. Înfăţişa un grup: două femei, în costumul Evei, stînd pe un piedestal într-o poziţie pentru descrierea căreia nu am nici destul curaj şi nici temperamentul necesar. Figurinele zîmbeau cu cochetărie şi, în general, îţi făceau impresia că dacă n-ar fi fost nevoite să susţină fiecare cîte unul din braţele candelabrului, ar fi sărit de pe piedestal şi s-ar fi dedat la o orgie atît de înspăimîntătoare, că ţi-ar fi ruşine să te şi gîndeşti, cititorule!

După ce se uită la dar, doctorul se scărpină încet după ureche, icni şi-şi şterse nasul, nehotărît.

— Da, într-adevăr, e o piesă, admirabilă, — mormăi el. — Însă, cum să-ţi spun... e prea din cale afară de indecentă... Asta nu mai e nud, ci dracu' ştie ce...

— Cum, adică?

— Nici şarpele care duce în ispită n-ar fi născocit ceva mai scîrbos! A aşeza pe birou o fantasmagorie ca asta, ar însemna să-mi spurc toată casa!

— O, dar ce ciudat priviţi dumneavoastră arta, domnule doctor! — se supără Saşa. — Uitaţi-vă, e un obiect de artă! Are în el atîta frumuseţe şi atîta graţie, încît fără să vrei ţi se umple sufletul de evlavie şi ţi se umezesc ochii! În faţa unei asemenea perfecţiuni, faci abstracţie de tot ce e pămîntesc... Uitaţi-vă numai cîtă mişcare, cît aer, ce expresie!

— Toate astea le înţeleg foarte bine, dragul meu, — îl întrerupse doctorul. — Dar eu am familie, în birou la mine intră şi copiii mei, mai vin şi cucoane...

— Fără îndoială că dacă privim lucrurile din punc-

tul de vedere al vulgului, — zise Saşa, — obiectul acesta de înaltă măiestrie artistică se prezintă în altă lumină... Dar, domnule doctor, ridicaţi-vă deasupra vulgului, mai ales că refuzul dumneavoastră ne-ar îndurera adînc, şi pe mine şi pe maică-mea. Sînt singurul fiu al maică-mi... mi-aţi salvat viaţa... Vă oferim obiectul la care ţinem noi mai mult. Însă numai de un lucru îmi pare rău: că n-aveţi şi perechea acestui candelabru...

— Iţi mulţumesc drăguţă şi vă rămîn foarte recunoscător... Spune-i mamei dumitale multe plecăciuni din partea mea... însă, gîndiţi-vă şi dumneavoastră, aici intră şi copiii mei, vin şi cucoane... In sfîrşit, lasă-l să rămînă! Oricum, tot n-o să vă pot face să înţelegeţi...

— Nici n-aveţi ce... — se bucură Saşa. — Aşezaţi candelabrul colea, lîngă vaza asta... Dar ce păcat că n-aveţi şi perechea lui! Mare păcat... Şi acum, rămîneţi cu bine, domnule doctor.

După plecarea tînărului, doctorul se uită mult timp la candelabru, scărpinîndu-se după ureche şi chibzuind.

„Piesa e admirabilă, fără discuţie, se gîndea el, şi ar fi păcat s-o arunc... Pe de altă parte, e cu neputinţă s-o păstrez... Hm!... Ia te uită ce dilemă! Cui aş putea să i-o dau, cui aş putea să i-o fac cadou?“...

După o lungă chibzuinţă, îşi aduse aminte de bunul său prieten, avocatul Uhov [1]), căruia îi rămăsese îndatorat pentru că-i pledase un proces.

— Minunat! — decretă doctorul. — Ca prieten, îi vine greu să primească bani de la mine, aşa că e cît se poate de nimerit să-i fac un dar. Ia să-i duc lui drăcia asta! Unde mai pui că e şi holtei, şi cam uşuratic...

Şi fără să stea mult la gînduri, doctorul se îmbrăcă, împachetă candelabrul şi se duse la avocatul Uhov.

Il găsi acasă.

— Salutare, prietene! — îi zise el. — Am venit la tine... Am venit, frăţioare, să-ţi mulţumesc pentru os-

---

[1]) *Uho* — ureche. (N. red. rom.)

teneala pe care ţi-ai dat-o... Bani, ştiu că nu vrei să primeşti. Primeşte atunci măcar fleacul ăsta... ia uite colea, frăţioare... uite ce flecuşteţ minunat!

Cînd văzu „flecuşteţul", avocatul se simţi cuprins de un entuziasm de nedescris.

— Intr-adevăr, straşnică piesă! — şi izbucni în hohote de rîs. — Măi drăcia dracului, cui i-a venit în minte să născocească asemenea bazaconie? E admirabilă, e încîntătoare. Unde ai găsit bijuteria asta?...

După ce i se mai potoli entuziasmul, avocatul se uită speriat spre uşă şi zise:

— Numai că, ştii una, frăţioare? Ia-ţi cadoul înapoi. Nu pot să-l primesc...

— De ce? — se sperie doctorul.

— Pentru că, vezi... la mine vine cîteodată şi mama, vin clienţi... şi pe urmă, chiar şi de servitori mi-ar fi ruşine!

— Nu, nu, nu!... Nu se poate să mă refuzi! — şi doctorul se apără cu mîinile. — Asta ar fi curată porcărie din partea ta! E o piesă unică... uite ce mişcare... ce expresie... Nici nu vreau să aud! M-aş supăra grozav!

— Măcar să fi fost, cît de cît, îmbrăcate... sau să le fi pus măcar cîte o frunză de viţă...

Dar doctorul se apără şi mai tare cu mîinile, ieşi grăbit de la Uhov şi, încîntat că reuşise să scape de candelabru, se urcă într-o birjă şi se întoarse acasă...

După plecarea lui, avocatul cercetă candelabrul, îl pipăi cu degetele peste tot şi, ca şi doctorul, îşi frămîntă mult timp mintea întrebîndu-se ce să facă cu el.

„Obiectul e straşnic, îşi zicea, şi-ar fi păcat să-l arunc. Iar ca să-l ţin la mine, e prea indecent. Cel mai bun lucru ar fi să-l dăruiesc şi eu cuiva... Uite, am să i-l ofer chiar în seara asta comicului Şaşkin. Îi plac, canaliei, asemenea drăcovenii. Şi unde mai pui că spectacolul de astăzi se dă în beneficiul lui..."

Zis şi făcut. In aceeaşi seară, împachetat cu grijă, candelabrul i-a fost oferit comicului Şaşkin. Toată seara cabina artistului a fost luată cu asalt de bărbaţii veniţi să-i admire darul. Toată seara cabina a răsunat de strigăte de entuziasm şi de rîsete care se-

mănau a nechezat de cai. Dacă se apropia de uşă vreo actriţă şi întreba : „Pot să intru ?“ imediat se auzea glasul răguşit al comicului :

— Nu, nu, măicuţă ! Sînt dezbrăcat !

După ce se termină spectacolul, comicul ridică din umeri, îşi înălţă braţele şi strigă :

— Ce să mă fac cu porcăria asta ? Că eu stau într-o casă particulară. La mine vin actriţe... Şi, de ! Asta nu e o fotografie, s-o poţi ascunde în sertar !

— Eu aş zice s-o vindeţi, domnule, — îl sfătui coaforul, în timp ce îl ajuta să se dezbrace. — Aproape de aici, în mahala, stă o bătrînă care se ocupă cu asta, cumpără bronzuri vechi... Luaţi un birjar şi întrebaţi de Smirnova... toată lumea o cunoaşte.

Comicul îi ascultă sfatul... Două zile mai tîrziu, doctorul Koşelkov stătea în cabinetul lui şi, cu un deget la frunte, se gîndea la acizii fierei. Deodată uşa se deschise şi Saşa Smirnov dădu buzna în odaie. Zîmbea, şi toată făptura lui strălucea de bucurie... Ţinea în braţ un pachet învelit într-un ziar.

— Domnule doctor, — începu el gîfîind. — Închipuiţi-vă ce fericire ! Spre norocul dumneavoastră, am reuşit să găsim perechea candelabrului !... Maică-mea e aşa de încîntată... Ştiţi, sînt singurul fiu al maică-mi... iar dumneavoastră mi-aţi salvat viaţa...

Şi tremurînd de recunoştinţă, Saşa aşează candelabrul în faţa lui Koşelkov. Doctorul deschise gura, încercă să zică ceva, dar nu zise nimic : îi pierise glasul.

VANKA

IN noaptea de ajunul crăciunului, Vanka Jukov, un băiat de nouă ani, care fusese dat, cu trei luni în urmă, să-şi facă ucenicia la cizmarul Aleahin, nu se mai culcă. După ce stăpînii şi calfele plecară la utrenie, Vanka scoase din dulapul cizmarului o sticluţă cu cerneală şi un condei cu peniţa ruginită, îşi aşeză apoi în faţă o foaie de hîrtie mototolită şi începu să scrie. Dar, înainte de a încondeia prima literă, băiatul îşi aruncă de cîteva ori privirea speriată spre uşă şi spre ferestre, după aceea se uită cu coada ochiului la icoana înnegrită, la dreapta şi la stînga căreia se înşirau rafturile cu calapoade, şi oftă adînc. Îşi aşezase hîrtia pe bancă, iar el se lăsase în genunchi în faţa ei.

„Dragă bunicule Konstantin Makarîci! — scria Vanka. — Uite, îţi scriu o scrisoare. Te felicit pentru sărbătorile crăciunului şi doresc să-ţi dea domnul dumnezeu tot ce doreşti. Că eu nu mai am nici tătucă, nici mămucă, numai pe tine te mai am."

Vanka îşi întoarse privirea spre fereastra întunecată, în sticla căreia licărea răsfrîngerea lumînării, şi-l văzu deslușit în minte pe bunicul Konstantin Makarîci, paznic de noapte la boierii Jivarev: un bătrînel de vreo şaizeci şi cinci de ani, mărunţel, slăbănog, dar neaşteptat de vioi şi de sprinten, cu faţa veşnic zîmbitoare şi cu ochi ca de om beat. Ziua doarme în bucă-

tăria argaţilor sau se ţine de glume cu bucătăresele, iar noaptea, înfofolit în cojocul lui larg, se învîrte în jurul conacului şi bate în bocănitoare. În urma lui, cu capetele în pămînt, merg bătrîna Kaştanka [1]) şi căţelul Viun [2]) botezat aşa din pricina părului negru şi a trupului lung, ca de nevăstuică. Viun e un cîine cum nu se poate mai respectuos şi mai prietenos. Se uită deopotrivă de duios şi la ai casei şi la străini. Totuşi nu se bucură de încrederea nimănui: sub aparenţa respectului şi a duioşiei, în el se ascunde cea mai făţarnică perfidie. Nimeni nu se pricepe mai bine decît Viun să se apropie furiş pe la spate şi să te înhaţe de picior cînd nici cu gîndul nu gîndeşti, să se strecoare în gheţărie, sau să fure cîte o găină de pe la mujici. De cîte ori n-a rămas el cotonogit de picioarele dindărăt, iar de două ori erau cît pe ce să-l şi spînzure! Şi nu trece săptămînă fără să mănînce cîte o bătaie soră cu moartea, dar totdeauna îşi vine în fire.

Fără îndoială că acum bunicul stă la poartă, se uită clipind la ferestrele de un roşu aprins ale bisericuţii din sat şi, tropăind din pîslari, glumeşte cu argăţimea de la conac. Bocănitoarea îi atîrnă de curea. Moşneagul dă din mîini, îşi îndeasă capul între umeri de frig şi, chicotind bătrîneşte, ciupeşte cînd pe servitoare, cînd pe bucătăreasă.

— Ce-ar fi să tragem pe nas cîte oleacă de tabac? — zice el întinzînd femeilor tabachera.

Femeile trag tabac şi strănută. Bunicul nu mai poate de bucurie, izbucneşte în hohote de rîs şi strigă:

— Hei, destul, că vi se lipeşte tabachera de nas!

După aceea le-o vîră sub bot şi cîinilor. Kaştanka strănută, îşi scutură botul şi, supărată, se trage la o parte. Viun însă, din respect, nu strănută ci numai dă din coadă. Vremea e minunată, văzduhul liniştit, străveziu şi proaspăt. E noapte fără lună, totuşi se vede satul întreg, cu acoperişurile albe şi cu şuviţele de fum ce se înalţă din hogeaguri. Se văd şi copacii argintaţi de promoroacă şi nămeţii. Tot cerul e numai stele. Şi

---

[1]) *Caştan* — castan. (N. red. rom.)
[2]) *Viun* — ţipar. (N. red. rom.)

stelele clipesc, vesele, iar calea laptelui e aşa de strălucitoare, de parcă ar fi spălat-o cineva anume şi ar fi frecat-o cu zăpadă, pentru sărbători...

Vanka oftă, îşi muie peniţa în cerneală şi scrise mai departe:

„Să ştii bunicule că pe mine, aseară, m-au aruncat afară. Stăpînul m-a luat de păr, m-a scos în ogradă şi m-a bătut cu spandîrul [1]) fiindcă m-a furat somnul cînd legănam copilul în copaie. Iar mai zilele trecute stăpîna mi-a poruncit să curăţ o scrumbie şi eu am început s-o curăţ de la coadă. Şi atunci dumneaei a luat scrumbia şi a început să mă plesnească peste obraz cu capul scrumbiei. Calfele îşi bat joc de mine, mă trimit la cîrciumă să le cumpăr votcă şi mă pun să fur castraveţi de la stăpîn, iar stăpînul mă bate cu ce-i vine la îndemînă. Cît despre mîncare, nu-mi dau mai nimic: dimineaţa pîine goală, la prînz coleaşă şi seara iar pîine goală. De ceai sau de ciorbă nici pomeneală, cu aşa ceva se îndoapă numai stăpînii. De dormit, dorm în tindă, iar cînd plînge copilul apoi nu mai dorm deloc, că trebuie să-l legăn... Dragă bunicuţule, fă-ţi pomană de la dumnezeu şi ia-mă de aici! Du-mă acasă, în sat, că nu mai pot îndura... Mă ploconesc înaintea ta pînă la pămînt şi am să mă rog lui dumnezeu cît oi trăi, numai ia-mă de aici, că de nu, să ştii că eu mă prăpădesc...“

Vanka simţi cum îi tremură buzele. Îşi şterse ochii cu pumnul murdar şi izbucni în plîns.

„Am să toc tabac pentru tine — scrise el mai departe — şi am să mă închin lui dumnezeu. Dacă oi greşi, să mă pedepseşti fără milă. Iar dacă te-i necăji că am rămas fără slujbă, atunci am să mă rog de administrator să mă primească să-i văcsuiesc cizmele, sau am să mă bag ajutor de văcar, în locul lui Fedka. Dragă bunicuţule, nu mai pot, nu mai pot, mă chinuiesc de moarte! Am vrut s-o şterg de aici şi s-o iau pe jos pînă în sat. Dar n-am cizme şi m-am temut de frig... Iar pentru binele ăsta, cînd oi creşte eu mare, am să te hrănesc şi n-am să las pe nimeni să te obij-

---

[1]) Curea de picior (uncaltă de cizmărie). (N. red. rom.)

duiască. Iar cînd ai să mori, am să mă rog pentru odihna sufletului tău întocmai ca pentru mămuca mea Pelagheia.

„Iar Moscova să ştii că e un oraş mare. Toate casele îs case boiereşti şi sînt şi cai mulţi. Oi însă nu sînt, iar cîinii de pe aici nu-s răi. Băieţii nu umblă cu steaua şi nici în stranã nu-i lasă să cînte. Intr-o zi am văzut în fereastra unei dugheni nişte cîrlige de undiţă. Se vindeau cu sfoară cu tot şi erau pentru toate soiurile de peşti şi foarte trainice. Am văzut unul care ar fi ţinut chiar şi un somn de un pud ! Şi am mai văzut dugheni cu fel de fel de puşti, cam ca acele ale boierilor noştri. Eu gîndesc că trebuie să coste măcar o sută de ruble una... Iar la măcelării găseşti şi cocoşi sălbatici, şi găinuşe, şi iepuri, numai că vînzătorii nu spun unde i-au împuşcat.

„Dragă bunicuţule, cînd au să facă boierii pom de crăciun cu daruri, ia şi pentru mine o nucă poleită şi pune-o bine în cufăraşul cel verde. Cere-i-o domnişoarei Olga Ignatievna, spune-i că e pentru Vanka".

Vanka se înfioră, oftă şi-şi aţinti din nou privirea asupra ferestrei. Işi aduse aminte că bunicul era cel care se ducea în fiecare an la pădure, să aducă bradul pentru boieri, şi că-l lua şi pe el. Ce vremuri bune erau pe-atunci ! Bunicul icnea, icnea şi gerul şi, auzindu-i, icnea şi Vanka. Inainte de a se apuca să taie bradul, bunicul îşi fuma luleaua, trăgea tacticos tabac pe nas şi făcea glume pe seama lui Vaniuşka, pentru că tremura de frig... Brazii tineri şi încărcaţi cu promoroacă stăteau nemişcaţi, aşteptînd parcă să vadă pe care dintre ei o să cadă năpasta. Deodată, un iepure trecea în goană, ca o săgeată, peste nămeţi... Bunicul nu se putea stăpîni să nu strige :

— Ţine-l, ţine-l... ţine-l ! Aha, diavole cu coada scurtă !

După ce tăia bradul, bunicul îl ducea la curte şi cei de acolo începeau să-l împodobească... Dar nimeni nu-şi bătea capul mai mult cu asta decît domnişoara Olga Ignatievna, la care Vanka ţinea ca la ochii din cap. Pe vremea cînd trăia mama lui, Pelagheia, care era fată în casă la boieri, Olga Ignatievna îi dădea lui Vanka

acadele, ba, neavînd ce face, îl învăţa să citească, să scrie, să numere pînă la o sută şi chiar să joace cadril! Dar după ce a murit Pelagheia, orfanul Vanka a fost trimis la bunicul lui, în bucătăria argaţilor, iar de acolo la Moscova, la cizmarul Aleahin...

„Vino, bunicule dragă — urmă Vanka — te rog în numele domnului nostru Hristos, vino şi ia-mă de aici. Indură-te de mine, că-s un orfan fără noroc şi toţi mă bat şi mi-e aşa de foame şi de dor, că nici nu pot să-ţi spun şi plîng întruna. Iar mai zilele trecute stăpînul m-a pocnit aşa de tare cu calapodul peste cap, de am căzut jos şi abia am putut să-mi vin în fire. Vai şi amar de viaţa mea, că-i mai rea decît a unui cîine!... Şi-i mai trimit plecăciuni şi Olenei, şi lui Egorka cel strîmb, şi vizitiului, numai armonica mea să nu i-o dai nimănui. Rămîn nepotul tău Ivan Jukov şi să vii, dragă bunicule!“

Vanka împături foaia în patru şi o vîrî în plicul pe care-l cumpărase în ajun, cu o copeică... După ce se gîndi puţin, muie peniţa în cerneală şi scrise adresa:

Bunicului, în sat la noi.

Apoi se mai scărpină în cap, se mai gîndi şi adăugă: „Lui Konstantin Makarîci“. In sfîrşit, fericit că apucase a-şi scrie scrisoarea în linişte, Vanka îşi înhăţă căciula şi, fără să-şi mai ia şi cojocelul pe umeri, numai în cămaşă, ieşi repede în stradă...

Vînzătorii de la măcelărie, pe care îi întrebase în ajun, îi spuseseră că scrisorile se vîră în cutiile poştale, de unde le iau şi le duc în toată ţara troicile poştei, mînate de surugii beţi, în clinchet de zurgălăi. Vanka o ţinu tot într-o fugă pînă la cea mai apropiată cutie poştală, vîrînd în deschizătură nepreţuita scrisoare...

Peste o oră, legănat de dulci speranţe, Vanka dormea dus... In visul lui vedea un cuptor. Pe cuptor stătea bunicul, cu picioarele goale atîrnate şi le citea bucătăreselor scrisoarea lui... Iar pe lîngă cuptor Viun se tot învîrtea şi dădea din coadă...

LA DRUM

„Un nor mic de aur a-nnoptat
Pe un piept de munte uriaş..."
LERMONTOV [1])

IN odaia căreia însuşi stăpînul hanului, cazacul Semion Cistopliui [2]), îi zicea „trecătoare", deoarece slujea numai şi numai călătorilor în trecere, la o masă mare de lemn nevopsit, stătea un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt şi lat în umeri. Dormea cu coatele pe masă şi cu capul sprijinit în pumn. Un căpeţel de lumînare de seu, vîrît într-un borcan de pomadă gol, îi lumina barba bălaie, nasul gros şi turtit, obrajii arşi de vînt şi sprîncenele dese şi negre care-i cădeau peste ochii închişi... Şi nasul, şi obrajii, şi sprîncenele — toate trăsăturile luate în parte, erau aspre şi greoaie, potrivite cu mobilierul şi cu soba din „trecătoare". Luată însă în totul, faţa lui era armonioasă, frumoasă chiar. Că aşa i-e dat obrazului rusesc : cu cît trăsăturile lui sînt mai mari şi mai aspre, cu atît pare mai dulce şi mai blînd. Bărbatul purta un surtuc boieresc ponosit, dar tivit cu şiret nou, lat, o vestă de catifea şi pantaloni negri şi largi, vîrîţi în cizme mari.

Pe o bancă din cele ce se înşirau de-a lungul peretelui dormea, pe o şubă de vulpe, o fetiţă de vreo opt ani, cu rochiţă cafenie şi cu ciorapi lungi, negri. Fetiţa avea faţa suptă, părul bălai,umerii înguşti şi trupul

---

[1]) Din „Poezii" de M. I. Lermontov, în romîneşte de Al. Philippide, Edit. Tineretului, 1954. (N. red. rom.)

[2]) *Cisto* — curat, *pliu* — scuipă (dela *plevati* — a scuipa). (N. red. rom.)

puţintel şi bicisnic. Dar nasul, care ieşea la iveală ca o cocoaşă mică, era tot atît de gros şi de urît ca şi al bărbatului. Fetiţa dormea adînc, fără să simtă că pieptenele rotund, care-i alunecase din păr, îi intra în obraz.

„Trecătoarea" avea un aer de sărbătoare. Mirosea a podele proaspăt spălate, pe frînghia întinsă de-a curmezişul odăii nu mai atîrnau cîrpe, ca de obicei, iar într-un colţ, deasupra mesei, pîlpîia o candelă lăsînd să cadă o pată de lumină roşie pe icoana sfîntului Gheorghe Biruitorul. De o parte şi de alta a icoanei din colţ se înşirau, păstrînd cea mai severă şi mai chibzuită gradaţie în ce priveşte trecerea de la cele sfinte la cele lumeşti, nenumărate litografii. La lumina îndoielnică a căpeţelului de lumînare şi a candelei roşii, litografiile păreau o singură fîşie neîntreruptă, plină de mîzgălituri negre. Dar cînd soba de teracotă, încercînd să cînte pe acelaşi ton cu vijelia, trăgea aerul mugind, iar lemnele, trezite parcă din somn, izbucneau în vîlvătăi şi pîrîiau furioase — atunci pe pereţii de bîrne începeau să joace pete rumene, iar peste capul bărbatului adormit ieşeau la iveală cînd stareţul Serafim, cînd şahul Nasr-Eddin, cînd un prunc gras şi cafeniu, care şoptea nu ştiu ce, holbîndu-şi ochii, la urechea unei fecioare cu faţa neînchipuit de rigidă şi de indiferentă...

Afară vremuia cumplit. O putere turbată şi plină de ură, dar adînc nefericită, se zbuciuma furioasă în jurul hanului, ca o fiară, căutînd să năvălească înăuntru. Izbindu-se în uşi, bătînd în ferestre şi în acoperiş şi zgîriind pereţii, cînd ameninţa, cînd implora, cînd se potolea pentru cîtva timp, ca să se repeadă apoi, cu un urlet triumfător şi viclean, în coşul sobei. Dar atunci lemnele izbucneau în vîlvătăi, iar focul ca un dulău ţinut în lanţ, se arunca plin de mînie în întîmpinarea duşmanului şi lupta începea, cu vaiete, cu ţipete şi mugete furioase. Prin toate aceste zgomote răzbătea parcă şi dorul năpraznic, şi ura zadarnică, şi neputinţa umilită a nu ştiu cui, deprins cîndva să biruiască...

Vrăjită de această sălbatică şi nefirească simfonie, „trecătoarea" părea încremenită pentru totdeauna.

Dar deodată uşa scîrţîi şi în odaie intră băiatul de la han, gătit cu cămaşă nouă de percal. Şchiopătînd de un picior şi clipind din ochii somnoroşi, băiatul ciupi cu degetele mucul lumînării, mai îndesă cîteva lemne în sobă, apoi ieşi. In aceeaşi clipă, în clopotniţa bisericii, care în Rogaci e doar la vreo trei sute de paşi de han, bătu miezul nopţii. Vîntul începu să se joace cu bătăile clopotului, aşa cum se juca şi cu fulgii de zăpadă : alergînd după ele, le răsucea în văzduhul necuprins, aşa fel încît unele bătăi se întrerupeau sau se prefăceau într-un singur vuiet prelung şi unduitor, în timp ce altele se pierdeau cu totul în larma vijeliei. O bătaie răsună atît de desluşit în odaie, de parcă clopotul era chiar acolo, lîngă ferestre. Fetiţa care dormea pe şuba de vulpe tresări şi ridică uşor capul. Cîteva clipe se uită năucită la fereastra neagră, la Nasr-Eddin, peste care trecea chiar atunci lumina purpurie a focului din sobă, apoi îşi mută privirea la bărbatul care dormea.

— Tată ! — strigă ea.

Dar bărbatul nu se clinti. Inciudată, fetiţa îşi încruntă sprîncenele, se culcă la loc şi se zgribuli, strîngîndu-şi genunchii la gură. Dincolo de uşă, în cîrciumă, cineva căscă prelung şi zgomotos. Nu trecu mult şi arcul uşii de la intrare scîrţîi şi, îndată, se auziră glasuri nelămurite. Cel care intrase începu să se scuture de zăpadă şi să tropăie înăbuşit din pîslari.

— Cine-i ? — întrebă alene o femeie.

— A sosit domnişoara Ilovaiskaia... — îi răspunse cineva cu glas adînc.

Arcul uşii scîrţîi din nou. Se auzi răbufneala vîntului care se năpustise în cîrciumă. Cineva, fără îndoială băiatul cel şchiop, se repezi la uşa care dădea în „trecătoare", tuşi respectuos şi apăsă pe clanţă :

— Poftiţi aici, domniţă, domnişoară, — începu, cîntat, glasul de femeie. — Aici e curat, frumoasa mamei...

Uşa se deschise larg şi în prag se arătă un mujic bărbos, cu caftan de vizitiu, ducînd pe umăr un geamantan mare. Omul era plin de zăpadă din cap pînă-n picioare. In urma lui intră o femeie măruntă, aproape

jumătate cît el, atît de plină şi ea de zăpadă că nu i se mai vedeau nici obrazul, nici mîinile şi aşa de înfofolită şi de îmbroboditâ, încît părea un adevărat balot. Dinspre vizitiu şi dinspre balot răzbi o adiere umedă, ca de pivniţă, şi flacăra lumînării se clătină.

— Ce prostie! — zise balotul, cu glas de baraz. — Am fi putut foarte bine să mergem! Nu mai aveam decît douăsprezece verste şi acele mai mult prin pădure, aşa că nu ne-am fi rătăcit...

— De rătăcit poate că nu ne-am fi rătăcit, domnişoară, dar nu mai merg caii! — îi răspunse vizitiul. — Aşa a fost voia celui de sus de, parcă a făcut-o cineva înadins?

— Dumnezeu ştie unde m-ai adus... Dar mai încet... Mi se pare că doarme cineva aici. Hai, du-te...

Vizitiul lăsă jos geamantanul. Bulgi mari de zăpadă căzură de pe umerii lui pe podea, apoi omul smorcăi adînc pe nas şi plecă. Atunci fetiţa văzu ieşind la iveală din mijlocul balotului două mîini mici, care se ridicară în sus şi începură să desfacă, mîinoase, o mulţime de şaluri şi de broboade. Întîi căzu pe podea un şal mare, după şal o glugă, iar după glugă o broboadă albă împletită. După ce îşi slobozi capul, călătoarea îşi scoase şuba — şi deodată se făcu pe jumătate mai subţire. Rămăsese într-un palton lung cenuşiu, cu nasturi mari şi cu buzunare umflate. Dintr-un buzunar scoase un pachet, iar din celălalt o legătură de chei mari şi grele, pe care le puse pe masă cu atîta neîndemînare, încît bărbatul care dormea tresări şi deschise ochii. Se uită cîtva timp în toate părţile, năucit, de parcă nu-şi dădea seama unde se află, apoi scutură din cap şi se duse să se aşeze într-un ungher... Călătoarea se dezbrăcă şi de palton, subţiindu-se încă pe jumătate, îşi scoase cizmele de catifea şi se aşeză şi ea.

Acum nu mai semăna deloc a balot. Era o fată brună, mărunţică şi slabă, ca de vreo douăzeci de ani, mlădioasă ca un şarpe, cu faţa albă şi prelungă şi cu părul cîrlionţat. Avea nasul lung şi ascuţit, bărbia de asemenea lungă şi ascuţită, genele lungi şi gura cu colţuri ascuţite. Din pricina tuturor acestor ascu-

țișuri, fața ei avea aerul că înțeapă. Strînsă într-o rochie neagră, cu o mulțime de dantele la gît și la mîneci, — așa cum stătea, cu coatele ascuțite și cu degetele lungi și trandafirii, aducea cu portretele unor nobile englezoaice din evul mediu. Aerul grav și gînditor al feței sporea și mai mult această asemănare...

Fata cea brună cercetă cu privirea odaia, se uită cu coada ochiului la bărbat și la fetiță, apoi, ridicînd din umeri, se apropie de fereastră. Geamurile negre se cutremurau, zgîlțîite de vîntul jilav care bătea dinspre apus. Fulgi mari de zăpadă, sclipindu-și albul imaculat, se așezau pe sticlă, dar dispăreau îndată, spulberați de vînt. Simfonia sălbatică era tot mai înversunată...

După o lungă tăcere, fetița se răsuci deodată și zise, apăsînd cu ciudă pe fiecare cuvînt :

— Doamne, doamne, cît îs de nenorocită ! Nimeni nu-i mai nenorocit pe lume decît mine !

Bărbatul se ridică și, cu mersul unui om vinovat, care nu se potrivea deloc cu statura lui uriașă și cu barba lui mare, se îndreptă cu pași mărunți spre fetiță.

— Nu dormi, puișorule ? — o întrebă el ca și cum și-ar fi cerut iertare. — Ce vrei ?

— Nu vreau nimic ! Mă doare umărul ! Tu nu ești bun cu mine, tată, și are să te pedepsească dumnezeu! Ai să vezi tu cum are să te pedepsească !

— Știu că te doare umărul, puișorule, dar ce pot eu să fac ? — zise omul, cu glasul pe care îl împrumută bărbații chercheliți cînd își cer iertare de la nevestele cicălitoare. — Dar să știi, Sașa, că umărul te doare din pricina drumului. Mîine o să ajungem acolo unde trebuie, ai să te odihnești și are să-ți treacă...

— Mîine, mîine !... In fiecare zi îmi spui tot „mîine" și iar „mîine" ! Ai să vezi că o să mai mergem așa încă vreo douăzeci de zile !

— Nu, puișorule, pe cuvîntul meu de cinste, pe cuvîntul meu de tată că mîine ajungem. Eu nu mint niciodată. Doar nu-i vina mea că ne-a ținut viscolul în loc !

— Nu mai pot să sufăr ! Nu mai pot, nu mai pot !

Sașa smuci dintr-un picior și făcu să răsune odaia de un plîns pițigăiat, nesuferit. Bărbatul dădu din

mînă a lehamite, şi se uită, stingherit, spre fata cea brună. Fata ridică din umeri şi se apropie, nehotărîtă, de Saşa.

— Ascultă, drăguţă, — începu ea, — ce foloseşti dacă plîngi? E drept că nu-i plăcut să te doară umărul, dar ce poţi să faci ?

— Să vedeţi, domniţă, — începu repede bărbatul, ca şi cum voia să se justifice. — Sînt două nopţi de cînd nu dormim. Şi pe deasupra, am mai călătorit şi într-o sanie groaznică. Aşa că fetiţa mea are dreptate să nu se simtă bine şi să tînjească... Unde mai puneţi că am dat şi peste un surugiu beat, că ni s-a furat geamantanul... şi, parcă înadins, a viscolit tot timpul ! Totuşi, spuneţi, domniţă, ce rost are să plîngă ? E drept că şi eu mă simt de parcă-s beat, din pricină că am dormit tot pe scaun... Crede-mă, Saşa... Nu-i destul că mi-e silă de toate, mai trebuie să plîngi şi tu !

Bărbatul clătină din cap, mai dădu o dată din mînă a lehamite, apoi se aşeză.

— Fără îndoială că nu e bine să plîngi, — urmă străina. — Numai copiii cei mici plîng. Dacă eşti bolnavă, drăguţă, atunci mai bine să te dezbraci şi să te culci... Hai să ne dezbrăcăm !

După ce fetiţa se dezbrăcă şi se potoli, în odaie se făcu iarăşi linişte. Fata cea brună se aşezase lîngă fereastră şi cerceta cu nedumerire „trecătoarea", icoana, soba... Se vede că totul i se părea ciudat : şi încăperea aceea, şi fetiţa cu nasul ei cel gros, îmbrăcată într-o cămăşuţă scurtă, băieţească, şi tatăl fetiţei... Omul acela ciudat stătea într-un colţ, se uita descumpănit în toate părţile de parcă era beat şi-şi freca mereu obrajii cu palma. Tăcea, clipea des şi, după aerul lui de vinovăţie, cu greu ţi-ai fi închipuit că o să vorbească curînd. Şi totuşi el vorbi întîi. După ce îşi netezi genunchii şi tuşi, zîmbi şi începu :

— Mare comedie, pe cinstea mea !... Mă uit şi nu-mi vine să cred : cine dracu' ne-a aruncat în hanul ăsta păcătos ? Ce a vrut să dovedească cu asta ? Viaţa face uneori cîte un salt mortal, că nu poţi decît să te uiţi în jurul tău şi să clipeşti din ochi nedumerit... Dumneavoastră, domniţă, binevoiţi a merge departe ?

— Nu, nu aşa departe, — îi răspunse fata cea brună. — Vin de la moşia noastră, care e la vreo douăzeci de verste de aici, şi mă duc într-un cătun, tot al nostru, la tata şi la fratele meu. Eu sînt o Ilovaiski şi cătunului tot Ilovaiski îi zice. E la douăsprezece verste de aici... Ce vreme îngrozitoare !

— Nici nu se poate mai oribilă !

Băiatul cel şchiop intră din nou şi vîrî în borcanul de pomadă alt căpeţel de lumînare.

— Ce-ar fi, flăcăule, dacă ne-ai pune samovarul ? — i se adresă bărbatul.

— Dar cine mai bea ceai acum ? — zîmbi şchiopul. — E păcat înainte de liturghie...

— Nu-i nimic, flăcăule. Noi o să ardem în focul gheenei, nu tu...

La ceai, noile cunoştinţe îşi dezlegară limba. Aşa, Ilovaiskaia află că pe tovarăşul ei îl chema Grigori Petrovici Lihariov, [1]) frate drept cu acel Lihariov care era mareşalul nobilimii într-unul din judeţele vecine şi că el însuşi fusese cîndva moşier, dar că „scăpătase la timp". La rîndul lui, Lihariov află că pe Ilovaiskaia o chema Maria Mihailovna, că tatăl ei avea o moşie foarte întinsă, dar că era nevoită s-o administreze singură, deoarece atît tatăl cît şi fratele ei nu luau viaţa în serios, erau nepăsători din fire şi le plăceau prea mult ogarii...

— Tata şi fratele meu trăiesc singuri cuc la conac, — zicea Ilovaiskaia, fluturîndu-şi degetele (cînd vorbea, avea obiceiul să-şi fluture degetele pe dinaintea feţei ascuţite, iar după fiecare frază să-şi lingă uşor buzele cu limba ascuţită). — Iar tata şi fratele meu, fiind bărbaţi, sînt nepăsători şi, mai ales cînd e vorba de ei, nu-s capabili să mişte un deget ! Stau şi mă gîndesc : cine o să le pregătească masa de ajunul crăciunului ?... Mama a murit, iar slujnicele, dacă nu sînt eu acolo, nu-s în stare nici să întindă ca lumea o faţă de masă ! Vă puteţi închipui în ce situaţie se află ! Or să rămînă fără masa tradiţională de ajun !

---

[1]) *Lihoi* — aducător de rele. (N. red. rom.)

Şi în timpul acesta, eu trebuie să stau toată noaptea aici ! Ciudate sînt toate, uneori...

Ilovaiskaia ridică din umeri, bău o înghiţitură de ceai, apoi urmă :

— Sînt sărbători care îşi au parfumul lor... De paşti, de sfînta treime şi de crăciun, de pildă, pluteşte în văzduh un anumit parfum. Chiar şi celor care nu cred le plac aceste sărbători. Aşa, fratele meu susţine că nu există dumnezeu, dar de paşti el e cel care aleargă întîi la slujba învierii !

Lihariov ridică ochii la Ilovaiskaia şi începu să rîdă.

— Da, sînt unii care susţin că nu există dumnezeu, — urmă Ilovaiskaia, rîzînd şi ea. — Dar te întreb, atunci, pentru ce toţi scriitorii şi savanţii celebri şi, în general, toţi oamenii inteligenţi încep, spre sfîrşitul vieţii lor, să creadă ?

— Domniţă, cine n-a crezut în tinereţe, n-o să creadă nici la bătrîneţe, de-ar fi el şi de-o sută de ori scriitor !

Judecînd după felul cum tuşea, Lihariov trebuie să fi avut o voce adîncă, de bas. Dar, de frică să nu ridice glasul, sau poate dintr-un exces de timiditate, vorbea aproape piţigăiat. După ce tăcu un timp, oftă, apoi urmă :

— După părerea mea, credinţa este o însuşire a spiritului. Ca şi talentul : te naşti sau nu te naşti cu ea. In măsura în care pot să judec, după mine, după oamenii pe care i-am cunoscut în viaţa mea şi după tot ce se petrece în jurul nostru, această însuşire ne aparţine în cel mai înalt grad, nouă, ruşilor. Viaţa rusească nu e decît un şir nesfîrşit de credinţe şi de patimi. Cît priveşte necredinţa, sau negarea credinţei, — dacă doriţi să ştiţi, la noi nu e, deocamdată, nici pomeneală de aşa ceva. Dacă rusul nu crede în dumnezeu, înseamnă că crede în altceva...

Lihariov primi din mîinile Mariei Mihailovna o ceaşcă cu ceai, o bău pe jumătate dintr-o singură sorbitură, apoi urmă :

— Bunăoară, eu... Natura a pus în mine o uriaşă putere de credinţă. Cel puţin jumătate din viaţa mea

— doamne iartă-mă că o spun în noaptea asta! — m-am socotit ateu şi nihilist. Cu toate acestea, n-a fost o singură clipă în care să nu cred! De obicei, talentele se descopăr încă din frageda pruncie. Aşa şi cu această capacitate a mea: a ieşit la iveală încă de pe vremea cînd umblam în patru labe pe sub masă. Mama ţinea să ne vadă pe noi, copiii, că mîncăm mult. De cîte ori îmi punea supă în farfurie, îmi spunea: „Mănîncă! Supa e lucrul cel mai important în viaţă!" Şi eu credeam şi mă îndopam cu supă de cîte zece ori pe zi, ca un rechin, pînă mi se făcea rău, pînă leşinam! Cînd dădaca ne spunea poveşti, eu credeam cu tot dinadinsul şi în duhurile rele, şi în spiriduşi, şi în toate celelalte drăcovenii! De cîte ori n-am furat de la tata sublimat şi l-am presărat pe bucăţele de turtă dulce, pe care le-am pus apoi pe cerdac ca să le mănînce duhurile rele şi să crape! Iar după ce am învăţat să citesc şi am început să înţeleg ce citeam — atunci să mă fi văzut! Emigram în America, mă făceam haiduc, ceream să mă trimită la mănăstire sau tocmeam băieţi ca să mă chinuiască pentru credinţa mea în Hristos! Şi trebuie să ştiţi că această credinţă a mea era totdeauna activă şi niciodată pasivă. Dacă emigram în America, nu plecam niciodată singur: mai converteam pe cîte un dobitoc ca şi mine şi eram fericit cînd simţeam că îngheţ de frig dincolo de barieră, sau mai tîrziu, cînd mîncam bătaie acasă! Dacă mă făceam haiduc, apoi fără îndoială că mă întorceam bătut măr! Ce să vă spun, am avut o copilărie grozav de zbuciumată! Iar cînd am intrat la liceu, unde m-au îndopat cu fel de fel de adevăruri — de pildă că pămîntul se învîrte în jurul soarelui sau că lumina nu-i albă, ci compusă din şapte culori — m-a apucat ameţeala! Şi toate s-au învălmăşit în capul meu: şi Navin cel care oprise soarele în loc, şi mama care tăgăduia paratrăsnetul în numele proorocului Ilie, şi tata, care rămînea nepăsător în faţa adevărurilor în care credeam acum... Datorită faptului că-mi luminasem mintea, îmi luasem vînt. Şi ce vînt! Umblam ca un zănatic prin casă şi pe la grajduri propovăduind adevărurile mele, mă înspăimîntam în

fața ignoranței și clocoteam de mînie împotriva tuturor celor care țineau morțiș că lumina e albă... Dar toate acestea erau nimicuri și copilării. Pasiunile mele adevărate, bărbătești ca să zic așa, au început abia în universitate. Dumneavoastră, domniță, ați binevoit a absolvi vreo facultate?

— Am urmat la Institutul Donskoi, din Novocerkassk.

— Așa că n-ați terminat nici o facultate? Prin urmare nu știți ce sînt științele... Toate științele de pe lume au una și aceeași rațiune de a fi, fără de care nu le poți concepe: năzuința spre adevăr! Orice știință, chiar și o farmacognosie oarecare, nu are drept scop folosul, sau confortul în viață, ci adevărul. E admirabil! Cînd pornești să studiezi o știință, te încîntă de la început principiile ei de bază. Trebuie să spun că nimic nu e mai atrăgător și mai grandios, nimic nu uimește și nu captivează mai adînc sufletul omenesc decît principiile de bază ale unei științe! Chiar de la primele cinci sau șase prelegeri te simți plutind pe aripile celor mai vii speranțe și ți se pare că ai și ajuns să stăpînești adevărul! Mă dăruisem științei cu tot sufletul și cu toată pasiunea, ca unei femei iubite. Eram robul științelor și, afară de ele, nu mai voiam să știu de nimic. Zi și noapte, fără să-mi îndrept spinarea, stăteam aplecat asupra textelor, îmi cheltuiam pe cărți cel din urmă ban și plîngeam cînd vedeam cum, sub ochii mei, oamenii exploatau știința în folosul lor personal. Pasiunea mea însă, n-a ținut mult. Pentru că, vedeți, orice știință își are principiile ei de bază — un început — dar nu și o finalitate — un sfîrșit, întocmai ca fracțiile periodice... Zoologia a descoperit 35.000 de specii de insecte, chimia numără 60 de corpuri simple. Dacă, cu timpul, acestor cifre li se vor adăuga la coadă încă vreo zece zerouri, zoologia și chimia vor fi tot atît de departe de sfîrșit cum sînt și astăzi... Iar toată activitatea științifică modernă tinde tocmai spre această umflare a cifrelor. Șmecheria asta am descoperit-o atunci cînd am descoperit și a 35.001-a specie, fără să simt pentru asta nici cea mai mică satisfacție. Însă n-am avut cînd să ajung la

dezamăgire, deoarece în curînd altă credinţă a pus stăpînire pe mine. Am aderat la nihilism, cu proclamaţiile lui, cu „reîmpărţirile negre“ [1]) şi cu toate celelalte bazaconii. Am plecat în mijlocul poporului, am muncit în fabrici, am uns vagoanele şi am fost chiar şi salahor. Mai tîrziu, după ce, cutreierînd Rusia, am cunoscut viaţa poporului nostru, m-am transformat într-un înflăcărat admirator al acestei vieţi. Am iubit poporul rus pînă la suferinţă, l-am iubit şi am crezut în dumnezeul lui, în limba lui, în geniul lui creator... etc... etc... Am fost pe vremuri şi slavofil — o, ce-l mai plictiseam pe Aksakov cu scrisorile mele! — am fost şi ucrainofil, şi arheolog, şi colecţionar de mostre de artă populară... Mă pasionau ideile, oamenii, evenimentele, peisajele... eram veşnic pasionat de cîte ceva! Acum cinci ani eram slujitorul ideii de negare a proprietăţii, iar ultima mea credinţă a fost neîmpotrivirea la rău...

Saşa începu să ofteze cu întreruperi şi să se foiască. Lihariov se ridică şi se apropie de ea.

— Nu vrei un ceai, puişorule? — o întrebă el cu gingăşie.

— N-ai decît să bei tu singur! — îi răspunse aspru fetiţa.

Lihariov se ruşină şi, călcînd ca un vinovat, se întoarse la masă.

— Prin urmare, ai trăit o viaţă plăcută, — zise Ilovaiskaia. — Ai destule amintiri.

— Mda... toate acestea pot să pară plăcute cînd stai de vorbă, la o ceaşcă cu ceai, cu o tovarăşă drăguţă... Dar întrebaţi-mă cu ce preţ am plătit această plăcere? Cît m-au costat aceste variaţii ale vieţii mele?... Pentru că eu, domniţă, nu credeam ca un

---

[1]) Aluzie la organizaţia narodnică „Ciornîi peredel“ („Reîmpărţirea neagră“) care s-a constituit în 1879 în urma sciziunii organizaţiei narodnice „Zemlia i Volia“ („Pămînt şi libertate“).

Membrii organizaţiei „Ciornîi peredel“ au renunţat la lupta politică, văzînd misiunea practică a acestei organizaţii în desfăşurarea unei agitaţii în sînul poporului în favoarea „revoluţiei agrare“, adică în favoarea unei noi împărţiri nesocialiste a întregului pămînt. (N. red. rom.)

doctor în filozofie neamț, zierlich-manierlich [1]), nu trăiam în neant — ci fiecare credință a mea mă încovoia pînă la pămînt, îmi sfîșia trupul în bucăți! Judecați și dumneavoastră: am fost și eu bogat ca frații mei, iar acum sînt un cerșetor. În beția pasiunilor mi-am tocat toată averea mea și pe a soției mele, și o groază de bani străini... Am patruzeci și doi de ani, bătrînețea bate la ușă, iar eu sînt fără adăpost ca un cîine care s-a rătăcit, noaptea, de căruță... În toată viața mea n-am știut niciodată ce e liniștea. Sufletul meu s-a chinuit fără odihnă, am suferit pînă și în nădejdile mele... Munca grea și fără socoteală mi-a secătuit puterile, am îndurat toate lipsurile cu putință, am stat și la pușcărie de vreo cinci ori, am cutreierat guberniile Arhanghelsk și Tabolsk... numai cît îmi aduc aminte și mă doare! Trăiam, dar în beția pasiunilor nu-mi dădeam seama de procesul însuși al vieții. Mă credeți, eu nu-mi aduc aminte de nici o primăvară, n-am băgat de seamă că nevasta m-a iubit, că mi-au venit pe lume copiii. Ce să vă mai spun? Am fost o adevărată pacoste pentru toți cei care m-au iubit... Iată, sînt cincisprezece ani de cînd mama poartă doliu după mine, iar frații mei cei mîndri, care au avut de suferit din pricina mea, care au roșit, s-au umilit și au cheltuit bani, au sfîrșit pînă la urmă prin a mă urî ca pe un blestem...

Lihariov se ridică în picioare, apoi se așează din nou.

— Dacă aș fi numai nenorocit, încă aș mulțumi lui dumnezeu, — urmă el, fără să se uite la Ilovaiskaia. — Dar propria mea nenorocire trece pe ultimul plan cînd mă gîndesc de cîte ori am fost absurd și departe de adevăr, de cîte ori am fost nedrept, crud și chiar criminal în pasiunile mele! De cîte ori n-am urît și n-am disprețuit din toată inima pe cei pe care ar fi trebuit să-i iubesc, și dimpotrivă... Am înșelat de mii de ori: astăzi credeam și cădeam cu fața în țărînă, pentru ca a doua zi să fug ca un laș de prie-

[1]) Delicat-manierat (în limba germană) — în sens ironic. (N. red. rom.)

tenii şi de dumnezeii mei de ieri şi să aud cum mi se strigă din urmă : „Ticălosule !“ Ştie numai dumnezeu de cîte ori am plîns şi mi-am sfîşiat perna de sub cap de ruşine din pricina pasiunilor mele ! In viaţa mea n-am făcut rău nimănui cu intenţie şi nici n-am minţit vreodată cu intenţie — şi totuşi cugetul meu nu e curat ! Nici măcar cu atît nu mă pot lăuda, domniţă, că n-am pe suflet viaţa cuiva, deoarece însăşi nevastă-mea a murit, sub ochii mei, ucisă de veşnica mea nelinişte... da, însăşi nevasta mea ! După cum ştiţi, în societatea noastră oamenii adoptă astăzi, în ce priveşte femeile, două atitudini : unii le măsoară craniul, încercînd să demonstreze că femeia e inferioară bărbatului şi căutînd să-i găsească lipsuri ca să-şi bată joc de ea, să facă pe originalii chiar în proprii ei ochi şi, în felul acesta, să-şi îndreptăţească pornirile animalice — în timp ce alţii nu ştiu ce să mai imagineze ca să ridice femeia pe aceeaşi treaptă cu ei — cu alte cuvinte s-o facă să tocească şi să cunoască pe dinafară toate cele 35.000 de specii de insecte, să spună şi să scrie aceleaşi inepţii pe care le spun şi le scriu şi ei...

Lihariov se întunecă la faţă.

— Iar eu vă declar că femeia a fost şi va fi totdeauna roaba bărbatului, — urmă el, coborîndu-şi glasul şi bătînd cu pumnul în masă. — Femeia nu e decît o pastă delicată şi moale din care bărbatul a făcut totdeauna ce a vrut. Doamne, dumnezeule, cînd mă gîndesc că de dragul unei pasiuni ieftine pentru un bărbat, femeia ia calea mănăstirii, îşi părăseşte familia şi-şi sfîrşeşte zilele pe locuri depărtate... Printre ideile pentru care se jertfeşte, nici una nu e feminină... Intr-un cuvînt, o roabă credincioasă şi devotată ! Eu unul n-am măsurat cranii, iar ceea ce vă spun e rezultatul unor dureroase şi grele experienţe. Femeile cele mai orgolioase şi mai independente mă urmau fără să stea o clipă la gînduri, fără să şovăiască şi făceau tot ce voiam eu, — bineînţeles dacă izbuteam să le transmit şi lor entuziasmul meu... Aşa, am convertit la nihilism o călugăriţă, care, după cum am aflat mai tîrziu, a tras cu revolverul într-un jandarm.

Nevasta mea nu m-a părăsit o clipă în rătăcirile mele şi, ca o giruetă, îşi schimba credinţa îndată ce-mi schimbam eu pasiunea...

Lihariov sări în picioare şi începu să se plimbe prin odaie.

— Nobilă şi înălţătoare robie! — strigă el ridicîndu-şi braţele în sus. — Şi tocmai în această robie stă înţelesul înalt al vieţii unei femei! Din înspăimîntătorul haos de gînduri îngrămădite în mintea mea de-a lungul relaţiilor mele cu femeile, mi-au rămas, ca într-un filtru, nu ideile, nu vorbele înţelepte sau filozofia lor, ci această ciudată supunere în faţa sorţii, această neasemuită milă şi bunătate care iartă orice...

Lihariov îşi strînse pumnii, îşi aţinti privirea într-un singur punct şi, cu o încordare pătimaşă, ca şi cum ar fi mestecat fiecare cuvînt în parte, strecură printre dinţii încleştaţi:

— O, această... această generoasă putere de a suferi, această credinţă pînă la mormînt, această poezie a inimii... Înţelesul vieţii stă tocmai în această mucenicie resemnată, în lacrimile care înduioşează pînă şi pietrele, în iubirea nemărginită, şi atotiertătoare care pune lumină şi căldură în haosul vieţii...

Ilovaiskaia se ridică încet, făcu un pas spre Lihariov şi-şi aţinti ochii în ochii lui. Din lacrimile care-i tremurau în vîrful genelor, din glasul lui pătimaş şi vibrant, din flacăra care i se aprinsese în obraji, ea înţelese limpede că femeile nu erau pentru el o simplă şi întîmplătoare temă de discuţie, ci obiectul unei noi pasiuni sau, cum zicea el, al unei noi credinţe. Ilovaiskaia vedea pentru întîia oară în viaţă un bărbat într-adevăr pasionat, pătruns de o înflăcărată credinţă. Gesticulînd, cu privirea scînteietoare, Lihariov îi părea ca un om care şi-a ieşit din minţi, ca un om care delirează — dar în văpaia ochilor lui, în vorba lui şi în mişcările trupului uriaş era atîta frumuseţe încît, fără să-şi dea seama, rămase încremenită în faţa lui, ca fermecată.

— S-o luăm de pildă, pe mama, — urmă el, întinzîndu-şi mîinile spre fată şi luîndu-şi un aer rugător. — I-am otrăvit zilele, am făcut de rîs, după vorba ei,

tot neamul Lihariovilor şi i-am pricinuit atîta suferinţă, cît n-ar fi putut să-i pricinuiască nici cel mai crud duşman. Şi totuşi, ce credeţi ? Fraţii mei îi dau cîte ceva, să aibă de prescuri şi de acatiste. Iar mama, înfrînîndu-şi credinţa în dumnezeu, adună ban cu ban şi-i trimite într-ascuns lui Grigori al ei, rătăcitul... Acest singur amănunt înalţă şi înnobilează sufletul mult mai mult decît toate teoriile, decît toate vorbele înţelepte, decît toate cele 35.000 de specii ! Şi pot să vă dau încă o mie de exemple. Dar să vă luăm chiar pe dumneavoastră ! Afară viscoleşte, e noapte — şi totuşi aţi pornit la drum ca să vă vedeţi fratele şi tatăl şi să-i încălziţi de sărbători cu gingăşia dumneavoastră, deşi poate că ei nici nu se gîndesc la asta, poate că v-au şi uitat... Dar aşteptaţi numai să vă îndrăgostiţi de un bărbat — şi pun capul că l-aţi urma chiar şi pînă la Polul Nord ! L-aţi urma, nu-i aşa ?

— Da, dacă... dacă m-aş îndrăgosti.

— Ei, vedeţi ? — se bucură Lihariov şi chiar bătu din picior. — Pe cinstea mea, nici nu vă puteţi închipui cît sînt de fericit că v-am cunoscut ! Se vede că tot am eu parte de noroc, de întîlnesc mereu oameni minunaţi... Aproape nu e zi în care să nu cunosc pe cîte unul — şi tot din acei pentru care mi-aş da şi sufletul ! In lumea asta sînt mult mai mulţi oameni buni decît răi. Iată-ne, de pildă, pe noi. Am stat cu atîta plăcere de vorbă şi ne-am deschis sufletele, de parcă ne-am cunoaşte de o sută de ani... Aşa se întîmplă uneori. Te închizi în tine cîte zece ani la şir, nu scoţi o vorbă, te fereşti şi de nevastă şi de prieteni — dar întîlneşti în tren un elev de şcoală militară şi deodată ţi se deschid toate tainiţele sufletului ! Pe dumneavoastră am onoarea să vă văd pentru întîia oară şi, vedeţi, m-am spovedit aşa cum nu m-am spovedit în viaţa mea... Care o fi pricina ?...

Frecîndu-şi mîinile şi zîmbind cu veselie, Lihariov se plimbă de cîteva ori de-a lungul odăii, apoi începu din nou să vorbească despre femei. In clipa aceea se auziră clopotele de liturghie.

— Doamne ! — izbucni în plîns Saşa. — Nu mă lasă să dorm cu vorbăria lui !

— Aha ! — îşi aduse aminte Lihariov. — Iartă-mă, puişorule. Dormi, dormi... Afară de ea mai am încă doi băieţi, — urmă apoi în şoaptă. — Dar băieţii, domniţă, stau la unchiul lor, pe cînd fetiţa nu poate o zi fără mine. Se chinuieşte, se vaietă şi totuşi trage la tatăl ei ca musca la miere !... Dar m-am cam lungit cu vorba şi cred că n-ar strica să vă odihniţi şi dumneavoastră. Imi daţi voie să vă pregătesc eu tot ce trebuie ?

Şi, fără să mai aştepte răspunsul ei, Lihariov îi scutură şuba udă, i-o întinse pe laviţă cu blana în sus, adună broboadele şi şalurile împrăştiate şi-i aşeză drept căpătîi paltonul făcut sul. Toate acestea le făcea în tăcere, cu un aer de veneraţie supusă de parcă umbla cu cioburile unor vase sfinte, nu cu nişte biete cîrpe femeieşti! Şi toată făptura lui avea ceva sfios, de om vinovat, ca şi cum îi era ruşine în faţa acelei fiinţe plăpînde, de puterea şi de statura lui de uriaş...

După ce Ilovaiskaia se culcă, Lihariov stinse lumînarea şi se aşeză pe un scăunaş, lîngă sobă.

— Aşa-i, domniţă, — urmă el în şoaptă, aprinzîndu-şi o ţigară groasă şi suflînd fumul pe gura sobei. — Natura a sădit în omul rus o extraordinară putere de credinţă, o minte neastîmpărată şi un deosebit dar de a gîndi. Insă, din pricina nepăsării, a lenei şi a nesocotinţei lui visătoare, din toate acestea nu se alege decît scrumul... Aşa-i, domniţă...

Ilovaiskaia îşi aţinti privirea mirată în umbra odăii, unde nu se vedea decît pata roşie de pe icoană şi pîlpîirea flăcărilor din sobă pe faţa lui Lihariov. Intunericul, dangătul clopotelor, urletele viscolului, băiatul cel şchiop, Saşa care se văieta mereu, nefericitul Lihariov şi vorbele lui — toate se învălmăşiră, se amestecară într-o singură impresie covîrşitoare, şi lumea lăsată de dumnezeu i se păru deodată fantastică, vrăjită şi plină de minuni. Tot ce auzise pînă atunci îi răsuna încă în urechi, iar viaţa omenească îi părea o poveste neasemuită, plină de poezie şi fără de sfîrşit...

Impresia aceea covîrşitoare sporea, sporea mereu, cuprinzîndu-i pînă şi conştiinţa şi prefăcîndu-se în-

tr-un somn dulce. Dormea — şi totuşi vedea şi candela, şi nasul gros pe care jucau pîlpîiri roşii...

Deodată, auzi un plînset.

— Tătucă dragă, — se ruga duios un glas de copil. — Hai să ne întoarcem la unchiul! Acolo e pom de crăciun, acolo sînt şi Stiopa, şi Kolea...

— Dar ce pot să fac eu, puişorule? — căuta să-l potolească, în şoaptă, un glas de bărbat. — Înţelege-mă! Înţelege-mă, te rog!

Şi la plînsul copilului se adăugă şi plînsul bărbatului. Strigătul acela de durere, acolo, în mijlocul vacarmului stîrnit de viscol, ajunse la urechea fetei ca o melodie atît de dulce şi de adînc omenească, încît nu mai putu să se împotrivească desfătării şi începu să plîngă şi ea. Simţi apoi cum o umbră mare şi neagră i se apropie încet de culcuş, îi ridică şalul căzut pe podea şi-i înveli picioarele...

Ilovaiskaia se trezi într-un urlet neînţeles. Sări în picioare şi se uită nedumerită în jurul ei. Prin ferestrele pe jumătate astupate cu zăpadă se uitau zorile sinilii. În odaie stăruia o umbră cenuşie, prin care se desluşeau şi soba, şi fetiţa adormită, şi Nasr-Eddin. Candela şi focul se stinseseră. Pe uşa larg deschisă se vedea odaia cea mare a hanului, cu tejgheaua şi cu mesele ei. Un bărbat cu mutră stupidă de ţigan şi cu ochii speriaţi stătea în mijlocul încăperii, într-o băltoacă de zăpadă topită, ţinînd în mînă o stea mare şi roşie într-un vîrf de băţ. Era înconjurat de o ceată de băieţi, nemişcaţi ca nişte stane de piatră şi plini de zăpadă din cap pînă-n picioare. Lumina stelei străbătea prin hîrtia roşie, rumenindu-le feţele ude. Ceata urla fără nici o noimă, aşa că din urletele ei Ilovaiskaia nu desluşi decît o strofă:

Hei, băiete băieţaş,
Ascute cel cuţitaş,
Fiul mult îndurerat,
Jidovul, să-l omorîm!...

Lîngă tejghea stătea Lihariov. Se uita înduioşat la cîntăreţi şi bătea tactul cu piciorul. Cînd o văzu pe

Ilovaiskaia, îi zîmbi cu toată faţa şi se apropie de ea. Zîmbi şi ea.

— Sărbători fericite! — îi ură el. — După cît văd, aţi dormit bine.

Ilovaiskaia îl privea tăcută, zîmbindu-i înainte.

După discuţia din timpul nopţii, Lihariov nu i se mai părea acum înalt şi lat în umeri, ci scund — aşa cum ni se pare mic vaporul uriaş despre care ni s-a spus că a străbătut oceanele...

— O, dar e timpul să plec, — zise ea. — Trebuie să mă îmbrac. Şi dumneata, încotro te duci acum?

— Eu? La gara Klinuşki, [1]) de acolo la Serghievo, iar de la Serghievo mai am de făcut patruzeci de verste cu sania pînă la minele de cărbuni ale unui ţicnit oarecare, generalul Şaşkovski. Fraţii mei mi-au găsit acolo un loc de administrator... O să scot cărbuni.

— Stai, că eu cunosc minele despre care vorbeşti! Şaşkovski e unchiul meu. Numai că... ce cauţi dumneata acolo? — îl întrebă Ilovaiskaia, măsurîndu-l cu o privire mirată.

— Mă duc să conduc minele în calitate de administrator.

— Nu înţeleg! — făcu Ilovaiskaia ridicînd din umeri. — Ce să cauţi dumneata la minele de cărbuni? Acolo nu e decît stepă goală şi pustie, şi o plictiseală atît de cumplită, încît n-o să poţi sta nici o zi măcar! Cărbunele e infect, nu-l cumpără nimeni, iar unchiul meu e un maniac şi un tiran, şi mai e şi falit pe deasupra... N-o să-ţi plătească nici salariul!

— N-are importanţă, — îi răspunse Lihariov cu nepăsare. — Mă mulţumesc cu minele...

Ilovaiskaia ridică încă o dată din umeri şi începu să se plimbe prin odaie, tulburată.

— Nu înţeleg, nu înţeleg! — zicea ea fluturîndu-şi degetele pe dinaintea obrazului. — Lucrul acesta e cu neputinţă şi... şi e lipsit de orice raţiune! Înţelege o dată că asta e mai... mai rău decît o deportare!

---

[1]) *Clin* — colţ (petec) de pămînt. (N. red. rom.)

Acolo e un adevărat mormînt! Doamne, — strigă apoi cu aprindere şi, apropiindu-se de Lihariov, începu să-şi fluture degetele pe dinaintea feţei lui zîmbitoare. Buza de sus îi tremura, iar chipul ascuţit îi pălise. — Imaginează-ţi stepa goală, singurătatea... Acolo n-ai cu cine schimba o vorbă, iar dumneata... dumneata eşti pasionat pentru femei! Minele şi femeile...

Dintr-o dată, Ilovaiskaia se ruşină de înflăcărarea ei şi, întorcîndu-se cu spatele la Lihariov, se trase spre fereastră.

— Nu, nu trebuie să te duci acolo! — încheie, trecîndu-şi repede degetul peste geamul îngheţat.

Simţea, nu numai cu sufletul, dar parcă şi cu spatele, că îndărătul ei era un om pierdut, uitat de dumnezeu şi de oameni, un om înspăimîntător de nefericit. Iar el, ca şi cum nu şi-ar fi dat seama de nenorocirea în care se află, ca şi cum n-ar fi fost el acela care plînsese noaptea trecută, se uita în ochii ei şi-i zîmbea cu blîndeţe. Mai bine ar plînge şi acum!... Tulburată, fata se plimbă de cîteva ori prin odaie, apoi se opri într-un colţ şi rămase pe gînduri. Lihariov mai spuse ceva, dar ea nu-l auzi. Întorcîndu-se cu spatele spre el, scoase din pungă o hîrtie de douăzeci şi cinci de ruble, o răsuci mult timp între degete, apoi aruncă o privire piezişă către Lihariov, se înroşi şi vîrî hîrtia în buzunar.

Dincolo de uşă se auzi glasul vizitiului. In tăcere, cu faţa aspră şi îngîndurată, Ilovaiskaia începu să se îmbrace. Lihariov o ajuta şi, în timp ce o înfăşura în broboade, vorbea mereu, glumind. Însă fiecare cuvînt al lui cădea ca plumbul în inima fetei. O, nu e deloc vesel să asculţi cum glumeşte un om adînc nefericit, sau unul care-i pe marginea mormîntului.

După ce Ilovaiskaia se transformă cu totul dintr-o fiinţă vie într-un balot inform, îşi mai plimbă o dată, pentru cea din urmă oară, privirea prin „trecătoare", rămase puţin fără să spună o vorbă, apoi plecă, încet. Lihariov ieşi în urma ei, s-o petreacă...

Afară, iarna continua să-şi reverse furia, dumnezeu ştie de dragul cui. Nori întregi de fulgi mari şi

umezi se învîrteau neliniştiţi pe deasupra pămîntului, fără să-şi găsească locul. Caii, sania, copacii, boul legat de un stîlp — toate erau albe, toate păreau moi şi înfoiate.

— Şi acum, să vă dea dumnezeu numai bine, — îngînă Lihariov, ajutînd-o pe Ilovaiskaia să se aşeze în sanie. — Iertaţi-mă dacă v-am supărat cumva...

Ilovaiskaia nu-i răspunse. Cînd sania se urni din loc ocolind un troian uriaş, întoarse capul spre Lihariov şi se uită la el ca şi cum ar fi vrut să-i spună ceva. Lihariov se repezi după sanie, dar fata nu-i spuse nici un cuvînt. Îi aruncă doar o privire printre genele lungi de care îi atîrnau fulgi mici de zăpadă...

Nu ştiu dacă sufletul lui simţitor fusese în stare să pătrundă înţelesul acelei priviri, sau poate că-l înşelase închipuirea. Ceea ce e sigur, e că avu dintr-o dată impresia că dacă ar mai fi adăugat doar cîteva cuvinte bine alese şi bine simţite, fata aceea i-ar fi iertat şi înfrîngerile, şi bătrîneţea, şi soarta lui amară, urmîndu-l fără să şovăiască, fără să stea la gînduri. Rămase mult timp ca încremenit, cu ochii pe urmele lăsate de sanie... Fulgii de zăpadă se aşezau grăbiţi pe părul, pe barba şi pe umerii lui... Curînd urma tălpicelor dispăru, iar el, acoperit de sus şi pînă jos de ninsoare, părea acum o stîncă albă. Şi totuşi, ochii lui tot mai căutau ceva în norii de zăpadă.

EA ERA

POVESTIŢI-NE ceva, Piotr Ivanovici! — îl rugau domnişoarele.

Colonelul îşi răsuci mustaţa căruntă, îşi drese glasul şi începu:

— Asta s-a întîmplat prin 1843, în timp ce regimentul nostru se afla cantonat în apropiere de Censtohovo. Şi trebuie să vă spun, domniţele mele, că în anul acela era o iarnă cumplită şi că nu trecea o zi fără să îngheţe nasul santinelelor şi fără ca viscolul să nu înzăpezească drumurile. Gerul năpraznic, un ger de crăpau pietrele, începu spre sfîrşitul lui octombrie şi ţinu fără întrerupere pînă în aprilie. Şi să mai ştiţi că pe vremea aceea eu nu arătam ca un moşneag, ca o !ulea afumată, cum arăt acum: închipuiţi-vă un tînăr voinic şi cu bujori în obraji... — ce să vă spun, o frumuseţe de bărbat! Umblam totdeauna gătit ca un păun, aruncam banii în dreapta şi-n stînga şi aveam o pereche de mustăţi răsucite, cum nu mai avea nici un prapurcic în toată lumea asta! Era de ajuns să fac cu ochiul, să-mi zăngănesc pintenii şi să-mi răsucesc mustaţa, pentru ca cea mai mîndră dintre frumoase să se prefacă în cel mai blînd mieluşel! Eram hămesit de femei ca păianjenul de muşte. Şi dacă m-aş apuca acum să număr toate polonezele şi toate jidăncuţele care se agăţau de gîtul meu pe vremea aceea, vă asigur,

domniţele mele, că nu mi-ar ajunge toate numerele cîte sînt în aritmetică... Adăugaţi la toate acestea că pe atunci eram adjutant de regiment, că dansam ca nimeni altul mazurca şi că mă însurasem cu o femeie fermecătoare, dumnezeu s-o ierte. Şi eram un ştrengar şi un zurbagiu, cum nu vă puteţi închipui! Dacă se întîmpla vreun scandal amoros în judeţ, dacă smulgea cineva perciunii vreunui jidov sau zdrobea mutra vreunui nobil polonez, apoi se ştia că asta era isprava prapurcicului Vîvertov!

In calitatea mea de adjutant, eram nevoit de multe ori să cutreier judeţul. Cînd plecam să cumpăr ovăz sau fîn, cînd să vînd caii reformaţi panilor poleaci şi jidovilor. Dar de cele mai multe ori, domniţele mele, sub pretextul treburilor, alergam în galopul calului la vreo întîlnire cu cine ştie ce poloneză, sau la vreun moşier bogat, la joc de cărţi... In noaptea de ajunul crăciunului, ţin minte ca acum, am plecat din Censtohovo spre satul Şeviolki, unde fusesem trimis în interes de serviciu. Şi era o vreme, ce să vă spun, îngrozitoare... Gerul se făcuse aşa de aspru, că pînă şi caii icneau, iar vizitiul meu şi cu mine ne transformasem în ţurţuri de gheaţă. Şi asta numai în vreo jumătate de ceas, nu mai mult... Dar cu gerul tot te mai poţi împăca, tot mai merge. Insă închipuiţi-vă că abia ajunsesem la jumătatea drumului, cînd s-a pornit deodată să viscolească! Giulgiul alb a început a se învîrti şi a se răsuci, ca dracul înainte de liturghie! Iar vîntul s-a pornit să urle, de parcă-i furase cineva nevasta. Drumul nu se mai vedea... In mai puţin de zece minute, şi vizitiul, şi eu, şi caii, eram acoperiţi cu zăpadă.

— Inălţimea voastră, am rătăcit drumul! — îmi spune atunci vizitiul.

— Ptiu, drace! Unde ţi-au fost ochii, dobitocule! Hai, mînă drept înainte, poate că dăm de vreo casă de oameni!

Şi aşa, mergem ce mergem, ne învîrtim ce ne învîrtim, şi pe la miezul nopţii caii se opresc drept în poarta de la conacul contelui Bojadlowski — ţin minte ca acum — un polonez bogat. Pentru mine,

polonezii şi jidovii sînt ca hreanul după măsă. Dar trebuie să recunosc că leşii sînt oameni primitori şi că nu există femei mai înfocate ca polonezele...

Ne-au lăsat să intrăm... Contele Bojadlowski stătea pe vremea aceea la Paris, aşa că ne-a primit administratorul lui, un oarecare Kazimir Hapcinski, polonez şi el. Ţin minte că nici nu trecuse un ceas de la sosirea noastră, şi eu mă şi găseam în aripa conacului unde locuia administratorul, îi făceam curte nevesti-si, beam vin şi jucam cărţi! După ce am cîştigat cinci galbeni şi m-am îmbătat tun, am cerut îngăduinţa să mă duc la culcare. Neavînd loc la el, administratorul mi-a pus la dispoziţie o odaie în palatul contelui.

— Nu vă temeţi de stafii? — m-a întrebat el intrînd cu mine într-o încăpere nu prea mare, dar care se învecina cu un salon imens şi pustiu, plin de frig şi de întuneric.

— Adică, cum vine asta? Aveţi stafii pe aici? — l-am întrebat eu, ascultînd cum ecoul înăbuşit îmi repeta vorbele şi paşii.

— Nu ştiu, — a rîs polonezul. — Dar cred că locul e cum nu se poate mai nimerit pentru stafii şi duhuri necurate.

Trăsesem zdravăn la măsea şi eram mort beat. Totuşi, mărturisesc că la auzul acestor vorbe m-au cam trecut răcorile. La naiba, prefer o sută de cerkezi decît o singură stafie! Dar ce era să fac? M-am dezbrăcat şi m-am culcat... Lumînarea abia lumina pereţii, pe care, după cum vă închipuiţi şi dumneavoastră, atîrnau portrete de străbuni, unul mai fioros decît altul, arme străvechi, cornuri de vînătoare şi alte fantasmagorii de felul ăsta... Era o linişte ca de mormînt, numai în salonul de alături foşneau şoarecii şi trosnea mobila din cale-afară de uscată. Iar dincolo de fereastră, era iadul pe pămînt... Vîntul cînta prohodul nu ştiu cui, copacii se plecau pînă la pămînt gemînd şi suspinînd, iar o drăcie oarecare, cred că vreun oblon, scîrţîia jalnic şi se izbea de tocul ferestrei. La toate acestea, adăugaţi că mi se cam învîrtea capul şi, o dată cu el, întreg uni-

versul... Cînd închideam ochii, mi se părea că patul meu era purtat prin toată casa aceea pustie, jucînd capra cu duhurile necurate. Ca să-mi mai potolesc spaima, am stins lumînarea : se ştie doar că odăile pustii sînt mult mai fioroase pe lumină decît pe întuneric...

Cele trei fete care-l ascultau pe colonel se apropiară şi mai mult de el, aţintindu-şi asupra lui ochii încremeniţi.

— Şi cum vă spun, — urmă colonelul, — cu toate că nu mai ştiam ce să fac ca să adorm, somnul nu se lipea de mine cu nici un preţ. Ba mi se părea că intră hoţii pe fereastră, ba că aud şoşotind, ba că mă zgîlţîie cineva de umăr... Într-un cuvînt, mi se năzăreau tot soiul de năzdrăvănii, cum i s-ar fi întîmplat oricui într-o asemenea încordare nervoasă. Şi imaginaţi-vă că, în mijlocul tuturor acestor drăcovenii şi în învălmăşeala aceea de zgomote, deslușesc limpede ceva care semăna cu lipăitul unor papuci. Întind urechea — şi ce credeţi ? Aud cum se apropie cineva de uşa mea, cum tuşeşte şi o deschide...

— Cine-i acolo ? — am întrebat, sărind din pat.

— Eu sînt... nu te speria ! — mi-a răspuns un glas de femeie.

M-am repezit la uşă... Au trecut cîteva clipe — şi deodată am simţit două mînuţe de femeie, delicate ca puful de raţă sălbatică, lăsîndu-se pe umerii mei

— Te iubesc... îmi eşti mai scump ca viaţa ! — şoptea un glas dulce şi melodios.

O respiraţie fierbinte mi-a atins obrazul... Am uitat şi de viscol, şi de duhuri, şi de toate cîte sînt pe lume şi am cuprins-o de mijloc... Şi ce mijloc ! Un mijlocel ca acela natura nu poate să-l creeze decît o dată la zece ani — şi atunci numai la comandă specială !... Subţire ca tras printr-un inel, fierbinte, efemer ca răsuflarea unui prunc ! Nu m-am putut stăpîni şi am strîns-o cu putere în braţe... Buzele ni s-au unit într-un sărut prelung şi... mă jur pe toate femeile din lume că n-am să uit pînă la moarte sărutul acela !

Colonelul tăcu, bău o jumătate de pahar de apă şi, coborînd glasul, urmă :

— Cînd m-am uitat pe fereastră a doua zi dimineaţă, am văzut că viscolul se înteţise şi mai al dracului... Nici vorbă să plecăm la drum. Am fost nevoit să rămîn toată ziua la administrator, să beau şi să joc cărţi. Iar seara eram iarăşi în casa cea pustie şi, exact la miezul nopţii, strîngeam din nou în braţe mijlocelul cunoscut... Da, domnişoarelor, dacă n-ar fi fost dragostea, mă lua naiba de plictiseală! Sau, cine ştie, poate că ajungeam un beţiv incorigibil.

Colonelul oftă, se ridică şi începu să se plimbe în tăcere prin salon.

— Ei... şi pe urmă? — îl întrebă una din domnişoare, cu răsuflarea tăiată de curiozitate.

— Pe urmă, nimic. A doua zi mi-am căutat de drum.

— Bine... dar cine era femeia aceea? — întrebară celelalte domnişoare, cu sfială.

— E uşor de înţeles!

— Ba nu e uşor deloc...

— Era nevastă-mea!

Cele trei domnişoare săriră ca arse.

— Adică... adică cum vine asta? — se mirară ele.

— Ei, doamne, dar ce vi se pare aşa de greu de înţeles, — făcu înciudat colonelul, ridicînd din umeri. — După cît ştiu, v-am povestit destul de limpede. Plecasem la Şeviolki cu nevastă-mea... Fusese găzduită şi ea tot în casa cea pustie, într-o odaie de alături... E uşor de înţeles!

— Hm... — făcură domnişoarele descumpănite, lăsîndu-şi braţele în jos. — Aţi început-o frumos, dar aţi sfîrşit... nici nu ştim cum să vă spunem... Auzi? Nevasta... Nu, iertaţi-ne, dar aşa ceva nu e nici interesant şi nici măcar inteligent!

— Curios! Prin urmare, aţi fi vrut să nu fi fost soţia mea legitimă, ci o femeie străină? Ei, domnişoarelor, domnişoarelor! Dacă judecaţi aşa de pe acum, ce-o să mai ziceţi cînd o să fiţi măritate?...

Domnişoarele se ruşinară şi tăcură. Apoi, bosumflate, încruntate şi dezamăgite, începură să caşte... La cină nu luară nimic în gură. Stăteau, făceau cocoloşi de pîine şi tăceau.

— Nu, asta-i culmea nerușinării ! — nu se mai putu stăpîni una din ele. — De ce ne-ați mai spus povestea, dacă știați că se sfîrșește așa ?... Nu, n-are nici un haz... Ba chiar e stupidă !

— Ați început așa de frumos... și deodată v-ați dat în petic !... — adăugă altă domnișoară. — Asta e curată bătaie de joc !

— Ei, haide, haide !... am glumit... — zise colonelul. — Nu vă supărați, domnișoarelor, am glumit. Nu era nevastă-mea, era nevasta administratorului...

— Așa ? !

Și dintr-o dată domnișoarele se înseninară și ochișorii începură să le sclipească... Se apropiară de colonel și, turnîndu-i mereu vin în pahar, îl amețiră cu întrebările. Plictiseala dispăru și curînd dispăru și mîncarea de pe masă, deoarece domnișoarele începură să mănînce cu cea mai mare poftă.

NOTE

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE"

„MĂIESTRIE"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta"[1], 1886, 6 ianuarie, nr. 5, la rubrica „Efemeride". Subtitlul: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. După o migăloasă revizuire stilistică şi unele abrevieri, e publicată în „Naşe vremea"[2], nr. 52 din anul 1899 (supliment gratuit la „Peterburgskaia gazeta", cu ilustraţii de F. Kazacinski. Cu eliminarea cîtorva fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La 24 noiembrie 1899, S. Hudekov, redactor-şef la „Peterburgskaia gazeta", îi ceru lui Cehov aprobarea să publice în numărul de crăciun povestirea apărută în acelaşi ziar „cu şase ani în urmă". La începutul lui decembrie, i s-a trimis lui Cehov corectura povestirii, pe care autorul a prelucrat-o cu meticulozitate.

„GHINION"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki"[3], 1886, nr. 2, 11 ianuarie. Titlul: *„N-a izbutit"!* Semnată: A. Cehonte. Cu însemnate modificări de stil şi titlu nou, a intrat în culegerea de opere din anul 1899, vol. II. Publicăm textul din 1899.

Cu prilejul revizuirii, numele Egozei Petrovna Peplova a fost schimbat în Cleopatra Petrovna; deasemenea au fost modificate şi o serie de fraze. Aşa, în loc de: „Şi Şciupkin îşi plecă resemnat capul, ca şi cum ar fi vrut să spună: Iată, luaţi-l, mă dau bătut!" — înainte era: „...ca şi cum ar fi vrut să spună: Luaţi-l, mîncaţi-l!"

Sfîrşitul povestirii publicate în „Oskolki" era întrucîtva diferit: „Da' ce,. asta-i icoană? — Şciupkin ridică ochii şi... îi

---

[1]) Gazeta Petersburgului. (N. trad.)
[2]) Timpul nostru. (N. trad.)
[3]) Cioburi. (N. trad.)

crescu inima de bucurie: în grabă, mama luase din perete portretul scriitorului Lajecinikov. Totul se prăbuşise! Profesorul de caligrafie profită de zăpăceală şi spălă putina."

„COPIII"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1866, nr. 19, 20 ianuarie, la rubrica „Efemeride". Subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. Fără subtitlu, a intrat în culegerea „Povestiri felurite", Sankt-Petersburg, 1886. Cu unele modificări de vocabular, a fost inclusă în ediţia a doua a aceleiaşi culegeri şi în reeditările ei ulterioare (de la a 3-a la a 14-a, Sankt-Petersburg, 1892—1899). A intrat, ca primă povestire, în culegerea „Copiii", Sankt-Petersburg, 1889 şi în reeditările ei ulterioare (ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1890, ediţia a 3-a, Sankt-Petersburg, 1895). După înlocuirea unui cuvînt în text, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

După cum spune M. P. Cehov, fratele scriitorului, în amintirile lui, Cehov a luat drept model pe copiii Maevski, pe care îi cunoscuse la Vozkresensk. Colonelul Maevski comanda o brigadă de artilerie lîngă Vozkresensk. Şi, cu acest prilej, amintim că prietenia autorului cu Maevski a avut fără îndoială un rol precumpănitor în conceperea povestirii „Sărutul" cît şi a piesei „Trei surori", deoarece, fără a fi cunoscut felul de viaţă al ofiţerilor, Cehov n-ar fi putut scrie aceste opere.

L. N. Tolstoi socotea povestirea „Copiii" ca făcînd parte dintre povestirile cehoviene de „prima calitate".

„DURERE"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 26, 27 ianuarie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări de vocabular, a intrat în culegerea „Povestiri felurite", Sankt-Petersburg, 1886. A mai suferit neînsemnate modificări la pregătirea ediţiei a doua a aceleiaşi culegeri şi a intrat şi în reeditările ei ulterioare. Cu înlocuirea unui galicism, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Din textul publicat în „Povestiri felurite", 1891, pe lîngă unele schimbări de vocabular („după tradiţie" înlocuit cu „după obicei", „după necesitate" cu „după nevoie", „pleacă" cu „hai, pleacă", „de tenor" cu „cu glas") şi pe lîngă cîteva schimbări de punctuaţie, s-a scos fraza: „[oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte?] Doar nimic nu e mai uşor decît să asculţi ce-ţi spune un om..."

La includerea povestirii în culegerea de opere, fraza «şi vuietul străzii atinge „fortissimo“», a fost înlocuită cu: „iar larma străzii sporeşte tot mai mult.“

Alexandr Pavlovici, fratele scriitorului, îi scria lui Cehov: „...şi, fără să vreau, îmi aduc aminte de vorbele acelea din povestirea ta, unde Iona îi spune iepei: „să zicem că ai fi avut un mînzişor care a murit şi că tu i-ai fi fost mamă... Ţi-ar părea rău, nu?...“ Bineînţeles că nu reproduc exact, dar pasajul acesta din povestire te face „nemuritor“.

L. N. Tolstoi punea „Durere“ în rîndul povestirilor cehoviene de „prima calitate“.

Motto: „Cui să-i împărtăşesc durerea mea?“... e luat din psaltire.

„NOAPTEA DINAINTEA JUDECĂŢII“

POVESTIREA UNUI IMPRICINAT

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“, 1886, nr. 5, 1 februarie, cu subtitlul: *(O întîmplare din practica mea de medic şarlatan)*. Semnată: A. Cehonte. Cu un alt subtitlu şi după abrevierea textului, a intrat în culegerea „Vorbe nevinovate“, Moscova, 1887. Povestirea a fost revizuită stilistic pentru Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In noiembrie 1884, Cehov a trimis povestirea — dedicată lui Emil Pup (P. A. Sergheenko) şi semnată cu pseudonimul „Deadenka“ [1]) — revistei „Strekoza“ [2]). Dar nu i-a fost publicată, redacţia găsind-o prea lungă pentru o revistă umoristică.

Cehov intenţiona să facă din această schiţă un vodevil, dar nu şi-a dus munca pînă la capăt (ciorna manuscrisului se păstrează în Arhiva centrală din Moscova).

„ZARVĂ“

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta“, 1886, nr. 33, 3 februarie, la rubrica „Efemeride“. Subtitlul: *(Fragment dintr-un roman)*. Semnată: A. Cehonte. După o substanţială revizuire stilistică, abrevieri de text şi fără subtitlu, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

---

[1]) „Unchiuleţ“. (N. trad.)
[2]) „Libelula“. (N. trad.)

„MOARTEA UNUI ACTOR"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 40, 10 februarie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără modificări, în culegerea „Povestiri felurite", Sankt-Petersburg, 1886. Cu neînsemnate modificări de stil şi abrevieri, a fost inclusă în ediţia a doua şi următoarele ale aceleiaşi culegeri. Cu unele modificări de vocabular, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„UN PARASTAS"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3581, 15 februarie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat, cu eliminarea cîtorva cuvinte, în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887 şi în reeditările ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888—1899). Cu modificarea unei fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Cu povestirea „Un parastas" şi-a început Cehov colaborarea la ziarul „Novoe Vremea" al lui A. S. Suvorin. Cum pe atunci era apolitic, Cehov nu dădea nici o importanţă faptului că ziarul „Novoe vremea" ocupa poziţii reacţionare şi că fusese stigmatizat de Saltîkov-Şcedrin cu ucigătoarea apostrofă: „Ce doriţi?" Lui Cehov nu-i păsa în ce publicaţie îşi tipărea lucrările; principalul era ca ele să fie oneste. «Ce au cu „Novoe vremea" — îi spunea el lui Lazarev-Gruzinski, furios pe cei care se arătau nemulţumiţi de colaborarea lui la un organ reacţionar. — Doar socoteala e foarte simplă. Să zicem că ziarul are cincizeci de mii de cititori — nu vorbesc de „Novoe vremea", ci de oricare altul, în general. Şi atunci cred că e mult mai bine ca aceşti cincizeci, patruzeci sau treizeci de mii de oameni să citească cele cinci sute de rînduri inofensive scrise de mine decît alte cinci sute de rînduri dăunătoare, care s-ar publica în foileton, dacă nu le-aş da eu pe ale mele. Doar asta-i clar! De aceea sînt hotărît să scriu la orice publicaţie care mă va invita să colaborez.»

Mai tîrziu, o dată cu părăsirea treptată a atitudinii sale politice, Cehov înţelese că punctul său de vedere nu fusese just şi rupse orice legătură cu „Novoe vremea".

„ANIUTA"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 8, 22 februarie. Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări în pasajul discuţiei dintre student şi jurist, a intrat în

culegerea „Povestiri felurite", Sankt-Petersburg, 1886. Apoi, temeinic refăcută, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

In vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei amănunţite revizuiri de stil şi abrevieri. Juristul a dispărut din text şi o parte din replicile lui au fost puse în gura pictorului pe care, la început, îl chema Fliusov [1]). Afară de discuţia cu juristul Klikuşin, a mai fost scoasă şi scena explicaţiei dintre student şi Aniuta. După cuvintele lui Klocikov: „Trebuie să ne despărţim!" în „Povestiri felurite" urma:

„Aniuta căscă gura, clipi din ochi, nasul şi obrajii începură să-i tremure. Buza de sus i se strîmbă spre dreapta, cea de jos spre stînga...

„— De ce să plîngi? — se tulbură Klocikov. — Recunoaşte şi tu că, mai curînd sau mai tîrziu, toate astea trebuie să aibă un sfîrşit! Trebuie, nu-i aşa?

„— Eu... eu n-o să... n-o să... — spuse Aniuta printre suspine.

„— Ce n-o să...?

„— O să... o să te ascult.

„— Dar nu-i vorba de asta! Tu eşti bună, înţelegătoare, însă... înţelege că nu se cuvine să trăim împreună. Nu se poate! Nu fii proastă şi înţelege o dată!

„Faţa Aniutei era udă ca o fereastră după ploaie. Fără să-şi şteargă lacrimile şi strîmbîndu-se ca de durere, fata scîncea înainte — şi, deodată, izbucni în hohote de plîns.

„— I-în... în grija cui te las? — auzi Klocikov. — Par... parcă în lipsa mea o să aibă cine să... să-ţi aducă ţigări? Şi... şi... şi zahărul... Parcă se poa... poate bea ceai fără za... zahăr? O... o să te ascult.

„— La naiba... — bombăni medicinistul. — Bine, fie! — Şi dădu din mînă a lehamite. — Nu mai urla! Rămîi!

„Aniuta îşi suflă nasul, răsuflă adînc şi se îndreptă fără zgomot spre locul ei obişnuit: spre taburetul de lîngă fereastră".

Sfîrşitul povestirii, care urma după rîndurile de mai sus, a fost adăugat la ediţia din 1900.

Trimiţîndu-şi povestirea la „Oskolki", Cehov scria (3 februarie 1886): „Trimit povestirea... Am atins anumite probleme, dar nu e nimic neliberal în ea."

„IVAN MATVEICI"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 60, 3 martie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu unele schimbări de vocabular în cule-

---

[1]) *Flius* — abces la dinţi. (N. red. rom.)

gerea „Povestiri felurite", Sankt-Petersburg, 1886. Cu înlocuirea unor expresii vulgare şi cu unele abrevieri de text, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

După afirmaţiile lui M. P. Cehov, cel care i-a servit de model lui Cehov pentru eroul povestirii a fost însuşi fratele lor Ivan, care, lipsit de mijloace, străbătea Moscova de la un capăt la celălalt ca să ajungă la Sokolniki, la scriitorul P. D. Boborîkin, pentru a scrie textele pe care i le dicta acesta („Anton Cehov şi subiectele lui", Moscova, 1923).

„VIDMA"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3600, 8 martie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat cu eliminarea cîtorva amănunte în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, şi în ediţiile ei ulterioare (de la a 2-a pînă la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888—1899). Cu două modificări de vocabular, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Subiectul povestirii i-a fost inspirat lui Cehov de impresiile culese în timpul unei vacanţe de vară petrecute la Babkino.

„Vidma" a stîrnit o serie de critici, exprimate în scrisorile adresate autorului. D. Grigorovici, vorbind de realismul cehovian, îi scria (25 martie 1886): „Mînuieşti cu atîta putere forma şi ai atîta simţ plastic, încît nu e absolută nevoie să vorbeşti, de pildă, de picioarele murdare şi cu unghii întoarse sau de buricul paraclisierului. Aceste amănunte nu adaugă nimic la frumuseţea artistică a descrierii; dimpotrivă, impresionează neplăcut pe cititorul de gust." Iată ce i-a răspuns Cehov lui Grigorovici (28 martie): „Sînt cu totul de aceeaşi părere cu dumneavoastră. Vulgarităţile asupra cărora îmi atrageţi atenţia, le-am simţit eu însumi atunci cînd am văzut povestirea tipărită. Dacă aş fi scris povestirea aceasta în 3-4 zile şi nu în douăzeci şi patru de ore, ele n-ar fi existat"... La includerea povestirii în culegerea „In amurg", amănuntele de mai sus au fost eliminate din text.

„O MICA GLUMA"

Publicată pentru prima oară în revista „Sverciok" [1]), 1886, nr. 10, 12 martie. Semnată: Omul fără splină. In vederea includerii în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II, povestirea a fost temeinic revizuită. Publicăm textul din 1900.

---

[1]) „Greierele". (N. trad.)

La revizie, textul din revistă a fost mult scurtat, o serie de aliniate au fost redactate din nou, iar sfîrşitul schimbat cu totul.

Dăm mai jos sfîrşitul, aşa cum a apărut în revistă:

«Vîntul de primăvară o bate drept în obrazul palid şi trist... Îi aminteşte de vîntul care-i aduce urlînd, acolo, pe dealul de gheaţă, desluşit cele trei cuvinte, şi faţa i se face tristă, tristă, de parcă i-ar cere vîntului să-i aducă iarăşi cuvintele cele dulci... Mă strecor ca un hoţ spre tufişuri, mă ascund după ele şi, cînd simt că o boare de vînt trece pe deasupra mea, abătîndu-se spre Nadenka, spun mai mult în şoaptă:

«— Nadia, te iubesc!

«Doamne, ce se petrece cu Nadenka? Scoate un strigăt, zîmbeşte cu toată faţa şi întinde braţele în întîmpinarea vîntului... Atît îmi trebuie... Ies de după tufişuri şi, fără să-i dau timp să-şi lase braţele în jos şi să-şi deschidă gura de uimire, alerg spre ea şi...

«Dar aici, „daţi-mi voie să mă însor."»

„AGAFIA"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3607, 15 martie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. Povestirea a fost prescurtată pentru culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887; apoi, cu mici schimbări de vocabular, a intrat în ediţiile următoare ale aceleaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii, în 1887, a fost scos pasajul de mai jos, care urma după fraza: „Ai fi zis că nu cîntau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele şi gîzele — ci înseşi stelele care se uitau la noi din înaltul cerului..." „Tristeţea căuta să se strecoare în sufletul meu... încet, ca o apă călătoare şi somnoroasă, treceau prin faţa mea imaginile trecutului şi mi se părea că încep să înţeleg încremenirea tînărului Savka... Într-adevăr, la ce-ţi foloseşte să te agiţi, să doreşti, să cercetezi?

„N-ar fi mai bine să încremeneşti o dată pentru totdeauna în mireasma nopţii, sub privirea stelelor nenumărate care clipesc sfios, să fii şi tu o părticică din liniştea universală, solemnă şi măreaţă, şi să respiri, să respiri fără sfîrşit? Oare rostul şi bucuria vieţii nu stau în contopirea cu această frumuseţe veşnică, atît de grăitoare şi totuşi neînţeleasă?

„Şi nu ştiu de ce mi-am adus aminte de acărita, Agafia, aşa cum o văzusem cînd se cununase cu acarul ei: cu faţa palidă, neîmplinită încă şi nedumerită ca de copil. Stătea alături de bărbatul său şi avea aerul că nu înţelege ce se petrece cu ea şi de ce o aşezaseră lîngă el. Dar cînd trăgea cu coada ochiului la mustăţile lui roşcate, nedumerirea de pe

față i se schimba într-o expresie de liniște și de dulci presimțiri. Pe cînd acum, ce pufere fără astîmpăr mîna fluturașul acesta spre flacără?... O, duhuri ale nopții, salvați-o!"

Salutînd apariția tînărului talent, D. Grigorovici remarca măestria povestirilor „Agafia" și „Vidma". „Dumneata, sînt sigur de asta — scria el la 25 martie 1886 — ești chemat să scrii opere remarcabile cu adevărat artistice." În altă scrisoare, scrisă în 1888, Grigorovici sublinia din nou că «numai un adevărat artist ar fi putut scrie „Visuri" și „Agafia": cele trei figuri din prima și cele două din cealaltă sînt abia schițate și, totuși, nu li se mai poate adăuga nimic ca să le faci și mai vii, ca să conturezi și mai bine caracterul și fizionomia fiecăruia. În nici un cuvînt, în nici o mișcare nu se simte fantezia: totul e veridic, totul e conform cu realitatea. Același lucru și în descrierea tablourilor și imaginilor din natură: sînt abia conturate și, totuși, parcă le vezi înaintea ochilor. O asemenea măestrie în redarea impresiilor nu se întîlnește decît la Turgheniev și la Tolstoi (în „Anna Karenina" sînt astfel de descrieri).»

„PRIMĂVARA"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 81, 24 martie, la rubrica „Efemeride". Subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. Povestirea a fost temeinic revăzută și prescurtată pentru Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii au fost eliminate o serie de caracterizări și lăsată la o parte figura celui de al doilea ratat, a pictorului.

„Dacă Kurguzov ar fi numai pisar sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe tonul acesta. Dar fiindcă scrie, judecătorul de pace e în drept să-l trateze cu îngăduință, deoarece cunoaște marele lui neajuns: e un scriitor fără talent! O mediocritate!

„Acum, îngăduiți-mi să vă prezint alt specimen, un om care se mănîncă și se otrăvește singur. E feciorul părintelui Spiridon, Feofan, care a scăpat de curînd din armată și acum trăiește pe spinarea lui tată-său. Mic și păros ca o omidă, cu cutia de vopsele într-o mînă și cu pînza întinsă pe cadru în cealaltă, iată-l trecînd, lipăind prin noroi, pe lîngă diacon și Andron, care joacă dame. Dacă ar fi numai fecior de popă, cei doi nu s-ar lega de el. Dar așa, nu-l lasă să-și caute de drum.

„— Vino încoace! — îl strigă diaconul. — Ia arată-ne și nouă!

Diaconul și Andron icnesc, închid ochii pe jumătate și cercetează îndelung schița, fără să înțeleagă nimic...

„— Mă rog, ce-i asta? — întreabă diaconul, ciocănind cu degetul în pînză.

„— Un copac.

„— Hm... nu seamănă deloc a copac. Ai mîzgalit şi tu ceva şi nici măcar nu ştii ce... Trebuia să faci frunzuliţă lîngă frunzuliţă, ciot lînga ciot, crenguţă lîngă crenguţă, ca să fie cît mai lămurit...

„— Iar de la soare, — adaugă Andron, — să pornească raze, aşa, linioare-linioare, ca nişte labuţe de păianjen...

„Feofan se simte jignit de felul acesta de a judeca arta şi se depărtează de critici, ca şi cum ar fi fost înjurat şi bătut... Iar criticii se uită cu compătimire în urma lui şi-şi dau cu părerea:

„— S-a apucat, nebunul, de o treabă la care nu se pricepe, bătu-l-ar sfîntul! Ce nerod, doamne iartă-mă! Nu-i în stare să zugrăvească un copac... şi cică-i pictor!

„Pe omul rus, arta îl interesează prea puţin. Dar cînd e vorba de artişti fără talent şi de mediocrităţi, nu ştie ce e mila şi îndurarea. Ar fi în stare să ierte orice...“

A fost scoasă şi caracterizarea cititoarelor:

«Mai mult ca orice, pe Kurguzov îl scot din sărite femeile. Cînd se adună tineretul, seara, la părintele Spiridon, lui Kurguzov îi place să stea într-un colţ cu fata preotului, sora lui Feofan, şi s-o provoace la discuţii despre literatură... Ea îl ascultă, îl ascultă, apoi îşi împreunează mîinile şi zice

«— Vai, Makar Denisîci! Păcat că n-ai fost azi aici! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris ceva!

«Fata preotului, ca mai toate femeile, ori nu-şi bate capul cu literatura, ori o priveşte cu ochii străzii. După ea, „tipurile“ vrednice de a fi descrise îşi pierd vremea prin circiumi, prin vagoane de clasa a treia şi prin pieţe... Despre acelaşi lucru discută uneori Kurguzov şi cu tînăra felceriţă de la zemstvă. Felceriţa e o domnişoară cultă, care a citit mult, însă părerile ei despre literatură sînt tot atît de mărginite şi stupide ca şi ale fetei preotului. Ea n-o înţelege; de aceea, n-o interesează nici forma în care e scrisă, nici imaginile şi nici adevărul pe care-l conţine; n-o interesează decît subiectul. Dacă Kurguzov ar fi scris un roman voluminos, în care eroul salvează o femeie decăzută şi-i dă toată averea lui, pentru ca el să trăiască apoi din mila celorlalţi, iar mai tîrziu, înşelat, intră ca voluntar în armată — toate acestea să le fi scris chiar şi cu picioarele, fata s-ar fi îndrăgostit de el... O dată, i-a citit „Cîntăreţii“ din „Povestirile unui vînător“, fără să-i spună că era vorba de Turgheniev.

«Fata a strîmbat din nas şi a zis:

«— Ce prostie! Şi pentru asemenea fleacuri dau oamenii bani?»

„MULTĂ HÎRTIE"

DOCUMENT DE ARHIVĂ

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 13, 29 martie. Titlul: *Scarlatina şi o căsătorie fericită (Document de arhivă).* Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări de stil, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

„COŞMAR"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3621, 29 martie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. Cu mici abrevieri, povestirea a intrat în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888—1899). A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Povestirea a făcut o puternică impresie asupra cititorilor şi a determinat pe un necunoscut să trimită redacţiei ziarului o scrisoare, semnată „Un medic", prin care recunoaşte „adevărul celor descrise" în povestire.

Cu privire la succesul „Coşmarului", iată ce scria Cehov fratelui său Alexandr (la 10 mai 1886): «...cele cinci povestiri publicate în „Novoe vremea" au stîrnit la Piter atîta zarvă, că mi-e capul ameţit.»

Succesul acestor povestiri îl făcu pe N. Leikin să ceară includerea lor în culegerea de opere ale lui Cehov, în curs de apariţie, „Povestiri felurite", editată de „Oskolki". Cehov însă nu a primit: «Dintre povestirile publicate în „Novoe vremea", nici una nu poate intra în volum» — scria el (la 6 aprilie 1886), arătînd că aceste povestiri ar strica „ansamblul" culegerii umoristice.

K. D. Muratova

„GRIŞA"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1866, nr. 14, 5 aprilie. Semnată: A. Cehonte. Povestirea, mult schimbată, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Tema i-a fost propusă lui Cehov de către scriitorul V. Bilibin, secretarul de redacţie al revistei „Oskolki", în scrisoarea din 4 martie 1886: „Psihologia copilului, a micului Fedea (2-3-4 ani)." După ce a scris schiţa, Cehov i-a comunicat lui Bilibin prin scrisoarea din 14 martie 1886: «„Grişa" e tema dumneavoastră. Vă mai aduceţi aminte? Mulţumesc...» V. Bilibin i-a răspuns (la 2 aprilie): «„Grişa" e foarte, foarte reuşit.»

„IN NOAPTEA SFINTĂ"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3636, 13 aprilie. Semnată: An. Cehov. Povestirea a intrat în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, în ediţiile ei ulterioare, precum şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„CUCOANELE"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1866 nr. 16, 19 aprilie, cu subtitlul: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. Refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări de stil şi a fost scurtată.

S-a scos următorul episod (care vine după bileţelul nevestei primarului): «In aceeaşi seară, directorul se duse la Elena Egorovna, la care obişnuia să treacă pe înserate „ca să se reculeagă sufleteşte"... Nici n-apucă bine să se lase într-un fotoliu şi să se moleşească, că Elena Egorovna se şi aşează lîngă el şi începu:

«— *A propos*... Zilele acestea o să vină la tine un tînăr, un oarecare Polzuhin. O să te roage pentru o slujbă...

«— Ei, drăcia dracului! — bombăni răguşit directorul, strîngîndu-şi pumnii de mînie şi făcîndu-se stacojiu. — Pînă şi aici a ajuns, ticălosul? Ei, nu-i un măgar? Dar lasă că-i arăt eu lui slujbă!»

Sfîrşitul povestirii a fost mult schimbat. Iniţial era aşa: „Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul curat, dar n-avea destul curaj să vorbească deschis cu un subaltern. Şi trebui să mintă, să mintă... să mintă pînă într-atît, încît se înroşi pînă la rădăcina părului, iar limba i se împletici în gură ca la un om beat."

„SENZAŢII TARI"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" 1886, nr. 107, 21 aprilie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, Cehov a revăzut povestirea din punct de vedere stilistic, intervenind aproape în fiecare frază. Aşa, de pildă, a înlocuit multe cuvinte din dialoguri („a scînci" cu „a plînge", „i-a căzut cu tronc" cu „s-a îndrăgostit", „şi-ar fi tras un glonţ în căpăţînă" cu „şi-ar fi tras un glonţ în tîmplă", „pălăvrăgea" „cu „vorbea" şi aşa mai departe). Afară de aceasta, autorul a făcut numeroase

abrevieri în întreg textul, adăugînd în acelaşi timp, ici şi colo, cîteva cuvinte şi cîteva fraze.

Rîndurile de la sfîrşit: „Ce halucinaţii l-or fi chinuind? ...să se pregătească de culcare“ lipseau în textul iniţial.

„UN BĂRBAT CUNOSCUT“

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“, 1886, nr. 18, 3 mai. Titlul: *Puţină durere (O întîmplare de pe stradă)*. Semnată: A. Cehonte. Tipărită apoi, fără semnătură, dar specificîndu-se că a fost publicată în revista „Oskolki“, în ziarul „Novosti dnea“ [1]), 1886, nr. 169, 23 iunie. Inclusă de Cehov în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice. Cu acest prilej i s-a schimbat şi titlul, precum şi numele dentistului, care la început se numea Şteifinkel.

„UN OM FERICIT“

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta“, 1886, nr. 121, 5 mai, la rubrica „Efemeride“, cu subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate“, Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Modificările de stil aduse acestei schiţe la includerea ei în culegerea „Vorbe nevinovate“, apoi în Culegerea de opere au fost neînsemnate.

Catastrofa de la Kukuevka: e vorba de catastrofa de cale ferată întîmplată în vara anului 1882 pe linia Moscova-Kursk, în apropiere de satul Kukuevka. Mult timp după aceea a servit drept subiect pentru articole de ziare şi de reviste umoristice. Cehov o pomeneşte de multe ori în povestirile şi foiletoanele lui.

„CONSILIERUL“

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea“, 1886, nr. 3657, 6 mai. Semnată: An. Cehov. După ce i s-au făcut unele modificări, a intrat în culegerea „Povestiri“, Sankt-Petersburg, 1888 şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, textul a mai suferit mici modificări.

---

[1]) Noutăţile zilei. (N. trad.)

„UN ROMAN CU UN CONTRABAS"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 23, 7 iunie, cu subtitlul: *(O feerie în împrejurimile oraşului)*. Semnată: A. Cehonte. Retipărită în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări neînsemnate. Aşa s-a renunţat la subtitlu şi s-a schimbat un amănunt din text: în prima versiune, hoţii nu-i furaseră prinţesei toată îmbrăcămintea, ci-i lăsaseră cămăşuţa („lăsîndu-i numai cămăşuţa şi cutia cu viermi"...).

„SPAIME"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 162, 16 iunie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul *(Povestirea unui vilegiaturist)*. Semnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus serioase modificări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit numeroase modificări de stil şi s-au lăsat la o parte unele amănunte din descrierea peisajelor de la începutul povestirii.

„FARMACISTA"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 25, 21 iunie. Semnată: A. Cehonte. Cu mari schimbări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea povestirii în culegerea de opere, autorul a schimbat numele spiţerului — în textul iniţial îl chema Trachtemberg — a făcut modificări de stil aproape la fiecare frază, a lăsat la o parte unele cuvinte, propoziţiuni şi episoade, adăugînd, pe alocuri, noi amănunte.

„OAMENI DE PRISOS"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 169, 23 iunie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

„Păcătoasa" — versuri de A. K. Tolstoi.

„Hughenoţii" — operă de Meyerbeer.

„Chiriaşul cu trombon" — vodevil de S. Baikov.

„Ea îl aşteaptă" — vodevil tradus din limba franceză, 1873.

„CORISTA"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 27, 5 iulie. Titlul: *„Cîntăreața"*. Semnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus modificări esențiale, a intrat în culegerea științifico-literară „Drumeție", Sankt-Petersburg, 1893. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Pentru culegerea „Drumeție", povestirea a fost refăcută. În prima versiune, Kolpakov era portărel; acest amănunt a fost lăsat la o parte. Aproape fiecare frază a suferit modificări de stil.

Sfîrșitul povestirii, așa cum a fost publicat în revista „Oskolki", era după cum urmează: [„— Bijuteriile?... Dar astea-s fleacuri! — bombăni portărelul, luîndu-se cu mîinile de cap. — Doamne dumnezeule! A plîns în fața ta, s-a înjosit!... Voia chiar să-ți cadă în genunchi! Numai eu am adus-o pînă aici! Numai eu sînt de vină!

„Kolpakov se scărpină nervos la ceafă și gemu.

„— Să se roage, să se înjosească... — urmă el, uitîndu-se cu dispreț la Pașa. — Biata femeie! Voia să cadă în genunchi... și în fața cui? În fața... uneia ca tine! Nu, asta n-o să mi-o iert niciodată! Niciodată!

„Portărelul se îmbrăcă grăbit și, ferindu-se cu dispreț de Pașa, se îndreptă spre ușă și ieși... Din clipa aceea, Pașa nu l-a mai văzut niciodată." În culegerea „Drumeție", sfîrșitul povestirii a fost schimbat: [„...și ieși. Pașa se trînti pe pat și începu să plîngă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire, și se simțea ofopsită. Își aduse aminte cum, cu trei ani înainte, o bătuse un negustor așa, din senin — și începu să plîngă și mai amar. Cînd se întunecă, se spălă, aprinse o lumînare, se pudră, apoi stătu mult în fața oglinzii să-și pieptene în sus bretonul. Dar bretonul nu voia să i se supună."

La includerea povestirii în culegerea de opere, au fost scoase rîndurile de la sfîrșit: „Cînd se întunecă... nu voia să i se supună." În același timp, s-au mai făcut și alte cîteva modificări fără importanță.

„INSTITUTORUL"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3723, 12 iulie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. După ce a fost revăzută de autor, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

Cu prilejul includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută și scurtată. Numele de familie al patronilor fabricii de manufactură a fost schimbat din „Kalinkin și fiii"

în „Kulikin şi fiii". Din textul definitiv a fost scos personajul Kamceatski, băiat de popă, suplinitorul lui Feodor Lukici, citat numai printre cei de faţă la masa sărbătorească de sfîrşit de an, fără să ia parte cu nimic la desfăşurarea acţiunii.

In loc de: „Crezi că nu ştiu de ce dictai aşa? Voiai, pur şi simplu, să cadă la examen elevii mei şi să iasă în frunte şcoala dumitale. Înţeleg eu..." — în prima versiune era: „Lasă că ştiu eu de ce dictai aşa de scîrbos. N-a fost decît o lucrătură perfidă: voiai să iasă şcoala dumitale mai bine ca a mea!"

In textul iniţial, cuvîntarea inspectorului era întreruptă mereu de replicile lui Feodor Lukici: [«Da, minunaţi copii!] Fiecare băiat e o perlă... Să-l luăm, de pildă, Adolf Andreici, pe roşcovanul cela cu urechea crestată, cel care vorbea gros. Ţi-aduci aminte? Un băiat extraordinar!

«— Aha, acela-i Sergheev! — zîmbi Sîsoev, care se înviorase de cînd venise vorba despre băieţii lui. — Da, Sergheev al nostru e un băiat şi jumătate. Dar pe Gruzdev îl mai ţii minte? Şi Gruzdev e tot aşa de bun. Pe ăştia doi nu-i dau pe toată şcoala!

«— In general, toţi sînt băieţi minunaţi, — urmă inspectorul. — [Ştiu carte şi răspund cu vioiciune..."]

«[„Şi se vede că ţin la dumneata, Feodor Lukici.] — Da, Sergheev şi Gruzdev sînt băieţi excepţionali... — mormăia în vremea asta Sîsoev. — Pot să mă laud cu ei. Şi dumneata ai unul la fel, — i se adresă el lui Leapunov. — Cum îl cheamă? — Sinceagov parcă... L-aş primi bucuros la mine. Şi la şcoala din Prohorov sînt doi băieţi tot aşa de buni.

«— Dar dumneata de unde ştii? — îl întrebă inspectorul.

«— Apoi, eu cunosc toate şcolile din judeţ... Dealtfel, îi cunosc aproape pe toţi băieţii... [Eşti pedagog pînă-n măduva oaselor...]" Continuarea acestei teme a fost de asemenea scoasă: [„...spre bucuria entuziastă a administratorilor săi.] Cu capul sprijinit în pumn şi cu privirea îngîndurată aţintită pieziş, Feodor Lukici vorbea din ce în ce mai mult despre băieţii lui eminenţi. — Sînt printre ei elemente excepţionale, — zicea el cu un zîmbet trist. — Da, da, excepţionale! Dar n-o să se aleagă nimic de capul lor. Ce îi aşteaptă după ce vor ieşi din şcoală decît fabrica, băutura şi desfrîul? [Bruni se bucura de laudele ce i se aduceau lui Sîsoev, de parcă îi erau adresate lui.]»

S-a scos de asemenea şi următorul dialog dintre Feodor Lukici şi Leapunov: [«Masa se termină într-o tăcere apăsătoare şi mult mai devreme ca în ceilalţi ani.] — Ce mi-a venit să izbucnesc în plîns? Nu pricep! — se dojenea Sîsoev cu necaz, în drum spre casă. — La naiba, mai mare ruşinea! La drept vorbind, neamţul n-a spus nimic... cum să zic... extraordinar. N-a vorbit omul decît de pensie... Şi atît... Or să creadă că m-am muiat de-atîta recunoştinţă... E de-a dreptul scîrbos! Niciodată n-o să mi-o iert! — La mijlocul drumului spre casă, îl ajunse din urmă Leapunov.

«— Feodor Lukici, — începu celălalt, uitîndu-se într-o parte şi răsuflînd din greu. — Am fost necuviincios cu dumneata înainte de masă, dar acum... îmi cer iertare... Iartă-mă, te rog!

«Sîsoev se uită iscoditor la el, ca şi cum căuta să găsească din nou pe faţa lui expresia aceea care stîrnise atîta tulburare la masă.

«— Dumneata îmi ceri să te iert, de parcă... de parcă m-aş pregăti să plec pe lumea cealaltă... — bombăni el. — Adică... e drept... de cîteva zile sînt aşa de acru, încît fără îndoială că par greu bolnav. Nu e de mirare că toată lumea se uită la mine ca la unul care-i cu un picior în groapă...

«— Dar ai văzut cum l-am tămîiat pe neamţ? — urmă Sîsoev rîzînd. — Cu toate că nu merita, păcătosul. Mereu îmi făcea temenele, parcă n-aş şti ce părere are despre mine. Am aflat eu că i-a spus o dată lui Vahlakov: „Ca pedagog e un geniu, dar încolo e prost şi mărginit."

«— Cine ţi-a spus?

«— S-a găsit el cine să-mi spună.

«— Intrigi, Feodor Lukici! — oftă Leapunov. — O fi el neamţul dumitale prost, dar e băiat bun... Are suflet nobil.

«— Toţi sînt nişte nemernici şi nişte ticăloşi... Toţi indivizii aceia care au fost astăzi la masă nu fac nici două parale... Nişte scîrbe... [Cînd ajunse acasă, înainte de toate, Sîsoev...]»

„UN OASPETE BUCLUCAŞ"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 190, 14 iulie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile următoare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„SOŢUL"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 32, 9 august. Titlul: *Accizarul.* Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită şi i s-a schimbat titlul, s-a retipărit în revista „Jurnal dlea vseh"[1], 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

---

[1]) „Revistă pentru toţi". (N. trad.)

„NENOROCIREA"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3758, 16 august, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă", Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg", Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile ulterioare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La publicarea în culegerea de opere, textul a suferit modificări neînsemnate.

„MARTIRII"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 225, 18 august, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută stilistic.

„UN CĂLĂTOR DIN CLASA ÎNTÎI"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3765, 23 august, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat apoi în culegerea „Povestiri felurite", ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891 şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice.

Alergătorul King era un englez care a luat parte la cursa organizată de antreprenorul M. V. Lentovski în grădina Ermitage din Moscova, în vara anului 1883. Despre această cursă, Cehov a scris în foiletoanele sale „Cioburi din viaţa Moscovei".

„TALENTUL"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 36, 6 septembrie. Semnată: A. Cehonte. Revăzută, povestirea a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice.

Atitudinea autorului faţă de felul de viaţă al pictorilor de mîna a treia, atitudine pe care Cehov o dezvăluie în această schiţă, se oglindeşte şi în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov, pictor şi el: «După părerea mea,

oamenii bine crescuți se conformează în mod necesar, următoarelor principii: 1) Respectă pe semenii lor și de aceea sînt totdeauna îngăduitori, blînzi, politicoși, înțelegători... 3) ...respectă bunul altuia, deci își plătesc datoriile... 5) ...Ei nu spun: „Nimeni nu mă înțelege!" Sau: „Îmi risipesc talentul pe fleacuri!" ...pentru că asemenea scuze nu sînt decît vorbe ieftine, vorbe banale, învechite, false... ...7) Dacă au talent, îl respectă. De dragul lui, jertfesc liniștea, femeile, vinul și orice alte deșertăciuni... ...8) Își cultivă gustul pentru estetică. Ei nu pot să doarmă îmbrăcați, să vadă pe pereți crăpături pline cu ploșnițe, să respire aer viciat, să calce pe o podea plină cu scuipat, să mănînce din gazorniță... Nu beau votcă la repezeală, de-a-n picioarelea, nu adulmecă pe la dulapuri, că doar nu sînt porci și asta o știu și ei. Beau numai în lipsă de altă ocupație, cînd au prilej... Pentru asta se cere muncă neîntreruptă, zi și noapte, lectură continuă, studiu susținut, voință. De aceea orice clipă e prețioasă.»

„PENSIONARII"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 246, 8 septembrie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887 și „Povestiri felurite", ediția a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891; retipărită apoi, fără modificări, de editura „Posrednik" [1], Moscova, 1894. Inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„UN JUNE-PRIM"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 37, 13 septembrie. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită și refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In textul inițial, eroul nu se numea Podjarov, ci Podjarov-Boltaiski; de cele mai multe ori numai Boltaiski, iar adversarul lui, Klimov, nu era moșier din Tula, ci un ofițer în retragere, venit din orașul în care Podjarov-Boltaiski se lăudase că avusese presupusa lui „cucerire". Povestirea a suferit unele modificări de stil și abrevieri.

Subiectul ei poate fi pus în legătură cu codexul cehovian bine cunoscut cu privire la buna creștere, expus de el însuși în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov. Printre alte condiții care se cer omului bine crescut se află și aceasta: „Ei [oamenii bine crescuți] sînt sinceri și se feresc de minciună ca de foc. Nu mint nici în chestiunile cele

[1]) „Mijlocitorul". (N. trad.)

mai neînsemnate. Minciuna e jignitoare pentru cel căruia i se adresează şi e dezonorantă pentru cel care o debitează. Ei nu pozează... nu aruncă praf în ochii confraţilor mai mărunţi. Nu vorbesc fără rost şi nu fac pe sincerii faţă de alţii cînd nu sînt rugaţi. Din respect pentru urechile celorlalţi, tac de cele mai multe ori." (Vezi nota de la schiţa „Talentul").

„PE ÎNTUNERIC"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 253, 15 septembrie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul: *(„Amintiri din vară)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In vederea includerii în culegerea de opere, schiţa a suferit unele abrevieri.

„O ÎNTÎMPLARE BANALĂ"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3793, 20 septembrie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „In amurg" Sankt-Petersburg, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

In vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări neînsemnate.

„Prinţesa Tarakanova" — tablou de pictorul K. Flaviţki.

„LIMBĂ LUNGĂ"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 39, 27 septembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, schiţa a suferit cîteva modificări cu totul neînsemnate.

După publicarea ei, V. Bilibici, secretarul redacţiei „Oskolki" îi scria lui Cehov (2 octombrie), cu privire la tăieturile făcute în text de către cenzură: «Cenzorul ţi-a tăiat „Limba lungă" a dumitale!»

„UN FAPT MĂRUNT DIN VIAŢA DE TOATE ZILELE"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 267, 29 septembrie, la rubrica „Efemeride". Sem-

nată: A. Cehonte. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

In vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revizuită stilistic. Primul aliniat suna la început aşa: „Nikolai Ilici Beleaev, un obişnuit al curselor şi al fotoliilor de orchestră, care trăia din venitul caselor sale, un bărbat îmbuibat, cu obrazul rumen şi plin de sănătate, se duse într-o seară la cuconiţa cu care prelungea la nesfîrşit un roman de dragoste lung şi plictisitor. Primele pagini ale acestui roman, interesante şi vii, fuseseră demult citite; veniseră apoi pagini searbede, lungi şi diluate, de parcă viaţa şi-ar fi depănat firul pînă la capăt şi acum născocea întîmplări la comandă, fără noimă".

„OAMENI SUCIŢI"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3810, 7 octombrie. Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

In vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost temeinic refăcută şi mult scurtată.

Sfîrşitul povestirii era cu totul altul. In locul celor două fraze din urmă: „In timp ce argatul îl ducea... ... iarba părea şi mai întunecată..." înainte era: „Se întîmplă uneori în viaţa oamenilor nenorociri, ca de pildă moartea cuiva apropiat, o judecată sau o boală grea, care schimbă dintr-odată, aproape organic, firea individului, obiceiurile şi chiar concepţia lui asupra lumii. Aşa şi cu Piotr: uitîndu-se la tatăl său, înţelese că impasul prin care trecuseră amîndoi lăsase urme. Se simţea dealtfel că între ei se statorniceau raporturi noi şi paşnice, că trecutul fusese dat uitării. Şi, în gînd, Piotr îi dori lui taică-său tot binele.

„In vreme ce Fomka, argatul, care nu se trezise încă bine, îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie sîcîitoare şi rece. Tulpinile de floarea soarelui îşi aplecau şi mai tare capetele, şira de paie de in părea şi mai întunecată. Printre colţurile gulerului ridicat al mantalei, studentul se uita la tulpinile de floarea soarelui, care îşi trăiau resemnate cele din urmă clipe, şi gînduri triste i se îngrămădeau în minte... Se gîndea aşa: oare de ce în natură totul se plăteşte? Floarea soarelui îşi plăteşte viaţa degerînd cu încetul, zilele senine de primăvară le plătim cu preţul acestei ploi reci şi pătrunzătoare. Chiar şi omenia, blîndeţea şi firea blajină se capătă cu jertfe şi după lecţii dureroase. In gară găsii linişte şi somn. Trenul se tîra încet, somnoros parcă, spre peron. Studentul completă pacea aceea adîncă, fumul ce ieşea alene, în rotocoale, pe coşul locomotivei, conductorul care căuta în tăcere un loc pen-

tru el, şi i se păru că în jurul lui e linişte, pace şi cald, şi că toţi călătorii dorm atît de dulce numai pentru că pe biata lui mamă umilită o durea umărul."

„RĂZBUNARE"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 41, 11 octombrie, cu subtitlul: *(Un vodevil din viaţa de toate zilele)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, şi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In vederea includerii în culegerea de opere, textul a suferit mici modificări de stil.

Căutînd să-l convingă pe Cehov să trimită schiţe umoristice la „Oskolki", N. Leikin îi scria, la 12 octombrie 1886: «Ultima dumitale schiţă, „Răzbunare", a picat cum nu se putea mai la timp: exact aşa ceva ne trebuia. Eu nu sînt dintre oamenii care rîd uşor; totuşi, la sfîrşitul povestirii, am rîs. E remarcabil deznodămîntul acela neaşteptat. Minunată schiţă.»

„LA TRIBUNAL"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3814, 11 octombrie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile următoare ale aceleiaşi culegeri, fiind retipărită şi în culegerea „Sclipiri", editată la „Posrednik", Moscova, 1895. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„UN OM CIUDAT"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 43, 25 octombrie. Titlul: *Căpcăunul*. Semnată: A. Cehonte. Cu titlul schimbat s-a publicat în revista „Jurnal dlea vseh", 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In revista „Jurnal dlea vseh" a fost publicată numai după ce i s-au făcut modificări de stil şi s-au eliminat unele cuvinte şi fraze.

In culegerea de opere, schiţa a intrat aproape fără modificări.

La 23 octombrie 1886, o dată cu schiţa, Cehov îi scria directorului Leikin de la „Oskolki": «Vă trimit „Căpcăunul".

Mi se pare însă că schiţa nu e tocmai reuşită; în orice caz, e mult mai slabă decît povestirea dumneavoastră „De sărbători" pe care-o găsesc al dracului de bună.»

„MOCIRLĂ"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3832, 29 octombrie. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea: An. Cehov, „Povestiri", Sankt-Petersburg, 1888, precum şi în ediţiile ulterioare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

„Mocirlă" a intrat în culegerea „Povestiri" şi în culegerea de opere — cu unele modificări fără importanţă.

La 13 decembrie 1886, Cehov a trimis povestirea, decupată din ziar, prietenei sale M. V. Kiseleva (Cehov îşi petrecuse verile anilor 1885, 1886 şi 1887 la Babkino, conacul Kiselevilor). La sfîrşitul lui 1886, M. V. Kiseleva i-a răspuns lui Cehov o scrisoare lungă:

«...Foiletonul pe care mi l-ai trimis nu mi-a plăcut deloc, dar absolut deloc, deşi sînt convinsă că foarte, foarte puţină lume va fi de părerea mea. Povestirea e bine scrisă. Bărbaţii care vor citi-o vor regreta că soarta nu le-a scos şi lor în cale o Suzană ca aceea, care să ştie să le aţîţe poftele animalice; femeile o vor invidia în taină, iar cea mai mare parte din public o va citi cu interes şi va spune: „Bine mai scrie Cehov ăsta, halal să-i fie!" Poate că eşti mulţumit şi de cele 115 ruble, pe care le-ai cîştigat, şi de părerile de mai sus — însă mie personal mi-e necaz că un scriitor de calitatea dumitale, adică atît de înzestrat de dumnezeu, îmi arată numai „o grămadă de bălegar". Lumea e plină de mocirle, de ticăloşi şi de ticăloase, şi ştim cîtă scîrbă ne stîrnesc toate acestea. In schimb cîtă recunoştinţă avem faţă de scriitorul care, după ce ne poartă prin duhoarea mormanelor de bălegar, scoate deodată la iveală din ele un bob de mărgăritar! Dumneata nu eşti miop şi poţi foarte bine să găseşti acest bob de mărgăritar. Atunci, de ce ne arăţi numai grămada de bălegar? Dă-mi mărgăritarul, pentru ca mintea mea să nu mai păstreze imaginea mocirlei înconjurătoare! De la dumneata am dreptul să cer acest lucru. Cît despre cei care nu sînt în stare să apere demnitatea omului şi să-l deosebească de animalele cu patru picioare — eu una n-o să-i citesc... Poate că ar fi fost mai bine să tac, dar simt o mare nevoie să te cert şi pe dumneata, şi pe acei redactori mizerabili care îţi strică talentul cu atîta dezinvoltură. Să fi fost eu redactor, îţi ciopîrţeam foiletonul — şi asta spre binele dumitale, deoarece... orice ai spune, foiletonul nu face nici două parale. Lasă-i pe cei săraci cu duhul şi năpăstuiţi de soartă să scrie asemenea opere (vor-

desc de conţinut), pe scribi de talia lui Okreiţ, Aloe şi *tutti quanti* [1]) incapabilii."

Critica aceasta l-a îndemnat pe Cehov să-şi exprime, în scrisoarea de răspuns din 14 ianuarie 1887, punctul lui de vedere principial asupra sarcinilor creaţiei literare şi asupra îndrumării literaturii moderne.

„Mai înainte de toate — scria el — şi mie, ca şi dumitale, nu-mi place genul de literatură despre care discutăm. Ca cititor şi ca cetăţean, mă feresc bucuros de ea. Insă, dacă o să-mi ceri o părere sinceră şi cinstită în această privinţă, o să-ţi răspund că problema dreptului ei la existenţă este deschisă şi n-a fost încă soluţionată de nimeni... De aceea i se zice beletristicii beletristică, pentru că arată viaţa aşa cum este în realitate. Scopul ei este adevărul netăgăduit şi cinstit. A-i reduce însărcinările, supunînd-o unei ocupaţii ca aceea de a pescui perle, este tot atît de nefast pentru literatură cum ar fi dacă l-ai obliga pe Levitan să deseneze un copac, poruncindu-i să nu ne arate nici coaja lui murdară, nici frunzişul îngălbenit... Pentru chimişti, nimic nu e murdar pe pămînt. Scriitorul trebuie să fie tot atît de obiectiv ca şi chimistul: să renunţe la subiectivismul lui de toate zilele şi să înţeleagă că grămezile de bălegar au un rol de seamă în peisaje şi că viciile fac şi ele parte din viaţă ca şi virtuţile."

„SSST !"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 46, 15 noiembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, şi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

In vederea includerii în culegerea de opere, schiţa a suferit modificări stilistice.

„VISURI"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3849, 15 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, şi în ediţiile următoare ale aceleeaşi culegeri. Societatea pentru ştiinţă de carte din Moscova a publicat povestirea fără modificări într-o broşură separată. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

In vederea includerii povestirii în culegerea de opere, Cehov a schimbat un singur amănunt: în textul iniţial, vaga-

[1]) Toţi (în limba italiană). (N. trad.)

bondul fusese osîndit la doisprezece ani de muncă silnică, nu la şapte, ca în versiunea definitivă. Povestirea s-a bucurat de o înaltă preţuire din partea lui D. Grigorovici (vezi nota privitoare la bucata „Agafia").

„OAMENI DE TREABĂ"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3856, 22 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă". Titlul: *Sora*. Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. VI. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost mult redusă. Aşa, i s-au scos pasaje întregi din discuţiile cu privire la „neîmpotrivirea la rău", s-au scos unele amănunte în caracterizarea personajelor şi s-au făcut numeroase modificări stilistice.

«UN „EVENIMENT"»

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 323, 24 noiembrie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A fost publicată apoi, fără nici o modificare, în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, şi în ediţiile ei ulterioare în culegerea „Copiii", Sankt-Petersburg, 1889, şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„ORATORUL"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 48, 29 noiembrie, cu subtitlul: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. A fost cuprinsă în culegerea „In amintirea lui V. G. Bielinski", Moscova, 1889. La Institutul de literatură (Casa Puşkin), de pe lîngă Academia de ştiinţe a U.R.S.S., secţia manuscrise se păstrează manuscrisul original al povestirii, trimis de A. P. Cehov lui P. A. Efremov, redactorul acestei culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

„O OPERĂ DE ARTĂ"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 50, 13 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887 şi în „Povestiri felurite", ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891. A fost inclusă în Cule-

gerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

In vederea includerii în culegerea de opere, textul schiței a suferit mici modificări.

După ce a primit povestirea, N. Leikin i-a scris lui Cehov, la 11 decembrie 1886: «Ultima dumitale schiță e cît se poate de amuzantă. Cenzorul i-a dat drumul, tăind doar cuvintele „de rai" — balaurul n-are nimic de-a face cu raiul — și „a scîrnăvit-o". Da, de bucăți de felul acesta au nevoie revistele noastre umoristice!»

„VANKA"

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 354, 25 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Copiii", Sankt-Petersburg, 1889, și în edițiile ei următoare. Cu numeroase abrevieri în text, făcute fără intervenția autorului, a intrat în culegerea „Spice de aur" alcătuită de Gorbunov-Posadov, Moscova, 1900. A fost apoi publicată în întregime în culegerea „Inimă de copil", Moscova, 1901; deasemenea și în nenumărate crestomații. Cehov a inclus povestirea în Culegerea de opere din 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

In culegerea de opere, povestirea a intrat aproape fără modificări.

„LA DRUM"

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3889, 25 decembrie. Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „In amurg", Sankt-Petersburg, 1887, ca și în edițiile ei ulterioare. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

In vederea includerii în culegerea de opere, autorul a eliminat cîteva fraze.

In timp ce lucra la povestire, Cehov îi scria lui A. Suvorin, editorul ziarului „Novoe vremea" (21 decembrie 1886): „Povestirea pentru crăciun am început-o acum două săptămîni și nu pot cu nici un chip s-o termin. O putere necurată m-a împins pesemne, să-mi aleg o temă în care să nu mă mai pot descurca. In aceste două săptămîni, m-am familiarizat atît de mult și cu tema, și cu subiectul, încît nu mai pot să-mi dau seama ce e bun și ce e rău în povestirea mea. Adevărată nenorocire! Totuși, nădăjduiesc s-o termin mîine și să v-o trimit. Veți primi-o în ziua de 24, pe la ora trei după amiază. Dacă o veți răsfoi, veți înțelege cu cîtă greutate am scris-o. Iertați-mă că am întîrziat și nu m-am ținut de făgăduială." La 24 decembrie, Cehov îi scria literatului N. Leikin: «In clipa de față, arăt ca un om îndobitocit și chinuit. Timp de trei săptămîni, m-am căznit să storc din mine o povestire de crăciun pentru

„Novoe vremea". De cinci ori am început-o, tot de atîtea ori am tăiat-o sau am rupt-o, drăcuind, scuipînd şi înjurînd, pentru ca, în cele din urmă, să întîrzii şi să-i trimit lui Suvorin o peltea de proastă calitate care, sînt sigur, n-o să aibă succes. Atît m-am chinuit, încît chiar un onorar de o mie de ruble ar fi puţin.» La 14 ianuarie 1887, Cehov îi scria prietenei sale, scriitoarei M. Kiseleva : «Ai citit, cred, povestirea mea „La drum"... Ei, ce zici de curajul meu ? Scriu despre lucruri „înalte" şi nu mi-e frică. La Piter, a făcut furori. Nu demult, am tratat problema „neîmpotrivirii la rău" [povestirea „Oameni de treabă"] şi de asemenea am uimit publicul.» In scrisoarea de răspuns (fără dată), M. Kiseleva îi scria lui Cehov că în înţepătoarea domnişoară Ilovaiskaia — toată lumea a recunoscut portretul ei. „Asta zic şi eu povestire ! — scria dînsa. — E scrisă admirabil, cu suflet, cu căldură !" Despre succesul bucăţii, Alexandr Pavlovici Cehov, fratele autorului, îi spunea : «Ultimul tău foileton „La drum" a făcut furori la Piter.» La 30 decembrie 1888, D. Grigorovici îi scria lui Cehov : «Povestirile dumitale „Nenorocirea", „Verocika", „Acasă" şi „La drum" îmi dovedesc ceea ce ştiam de multă vreme şi anume : că orizontul dumitale cuprinde perfect de bine tema iubirii în manifestările ei cele mai subtile şi mai tainice." V. G. Korolenko, în scrisoarea lui din 24 septembrie 1888 către K. Sarahanov, şi-a exprimat părerea că în persoana lui Lihariov „Cehov a zugrăvit cît se poate de veridic vechiul tip al lui Rudin, dar într-o înfăţişare nouă, într-o piele nouă, ca să zic aşa." („Scrisori alese", vol. III, GIZ [1]) 1936, pag. 41).

In biblioteca lui Cehov se păstrează un exemplar din „Fantezii pentru orchestră" ale compozitorului S. Rahmaninov cu următoarea dedicaţie : «...autorului povestirii „La drum", al cărei subiect, cu acelaşi epigraf, a servit de temă acestei opere muzicale. S. Rahmaninov, 9 noiembrie, 1898».

„EA ERA"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 52, 27 decembrie, cu subtitlul : *(Poveste de crăciun)*. Semnată : A. Cehonte. A intrat, fără subtitlu, în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

G. A. Bealti

[1]) Editura de stat. (N. trad.)

CUPRINS

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV IN CULEGEREA DE OPERE

1886

	Pag.
Măiestrie	7
Ghinion	14
Copiii	17
Durere	24
Noaptea dinaintea judecăţii *(Povestirea unui împricinat)*	31
Zarvă	38
Moartea unui actor	47
Un parastas	55
Aniuta	62
Ivan Matveici	68
Vidma	75
O mică glumă	90
Agafia	95
Primăvara	107
Multă hîrtie. *(Document de arhivă)*	114
Coşmar	118
Grişa	134
In noaptea sfîntă	138
Cucoanele	151
Senzaţii tari	156
Un bărbat cunoscut	162
Un om fericit	167
Consilierul	174
Un roman cu un contrabas	195
Spaime	203
Farmacista	210
Oameni de prisos	217
Corista	225
Institutorul	232
Un oaspete buclucaş	241
Soţul	249
Nenorocirea	255
Martirii	270

Pag.

Un călător din clasa întîi 277
Talentul 286
Pensionarii 291
Un june-prim 298
Pe întuneric 304
O întîmplare banală 310
Limbă lungă 322
Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele 327
Oameni suciţi 334
Răzbunare 344
La tribunal 349
Un om ciudat 358
Mocirlă 364
Ssst !... 385
Visuri 389
Oameni de treabă 400
Un „eveniment“ 413
Oratorul 419
O operă de artă 424
Vanka 429
La drum 434
Ea era 454
Note 461

Redactor de carte : C. Clejan
Tehnoredactor : L. Porubin
Corector : E. Danciu

Dat la cules 17.VIII.955. Bun de tipar 25.I.956. Tiraj 15.000+100 ex. Hîrtie velină mată de 65 gr. m.p. Ft. 84×108/32. Coli ed. 24,21. Coli de tipar 30.75. Comanda 103. A. nr. 03532. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—31=R. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S=31

Tiparul executat sub com. nr. 2107 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN“, Bucureşti R.P.R.